

NOBEL MÜKAFATI
LAUREATLARININ ƏSƏRLƏRİ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham Əliyevin
**“Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin
əsərlərinin Azərbaycan dilində nəşr edilməsi
haqqında”** 2007-ci il 24 avqust tarixli
sərəncamı ilə nəşr olunur.

“Şərq-Qərb”
Bakı – 2010

William Gerald Golding

Inventas vitam juvat excoluisse per artes
Ustalıǵa yüksələrək bu dünyanı xoş edənə

NOBEL MÜKAFATI LAUREATI

Uilyam Qoldinq

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

“Şərq-Qərb”
Bakı – 2010

ISBN 978-9952-34-278-9

İngilis dilindən
tərcümə edəni və
ön sözün müəllifi: Ramiz Abbaslı

Redaktor: Aqşin Dadaşov

Korrektorlar: Aqşin Məsimov
Fəridə Səmədova
Lətafət Səmədova
Elsevər Muradov

Bədii tərtibat və
dizaynın müəllifi: Tərhan Qorçu

Kompüter düzümü: Hikmət Aydınova
Arzu Orucova

Uilyam Qoldinq. Seçilmiş əsərləri.

Bakı: "Şərq-Qərb", 2010, 472 səh.

Mətn: Bakı Slavyan Universiteti, "Kitab aləmi" NPM, 2010
Bədii tərtibat, səhifələnmə: "Tutu" nəşriyyatı, 2010
© "Şərq-Qərb" ASC, 2010

İNGİLİS PRİTÇASININ USTASI

İngilis yazıçısı Uilyam Qoldinq 19 sentyabr 1911-ci ildə Solsberi yaxınlığındakı Seynt-Kolem-Mayner qəsəbəsində müəllim ailəsində anadan olmuşdur. 1935-ci ildə Oksford Universitetini “ingilis dili və ədəbiyyatı” ixtisası üzrə bitirən gənc Uilyam Qoldinq bir müddət əyalət teatrlarında aktyor və rejissor kimi fəaliyyət göstərmişdir. 1939-cu ildən başlayaraq orta məktəbdə müəllim işləmişdir. İkinci Dünya müharibəsi başlayanda könüllü olaraq cəbhəyə yollanan U.Qoldinq Kral hərbi-dəniz qüvvələrində xidmət etmiş, müharibədən sonra yenidən müəllimlik fəaliyyətini davam etdirmişdir.

Uilyam Qoldinq ədəbiyyata 1934-cü ildə kiçik şeirlər kitabıyla gəlib və onun bu ilk addımı, demək olar ki, uğursuz olub. İyirmiillik fasilədən sonra isə 1954-cü ildə U.Qoldinqə dünya şöhrəti gətirən “Milçəklər kralı” romanı çap olundu.

Müharibənin od-alovundan keçmiş Qoldinqin insanlara deməyə sözü var idi.

Yazıçı özü də etiraf edir ki, onu yazmağa vadar eləyən səbəb müharibə olub. Müharibə onun dünya və insanlar haqda olan bütün təsəvvürlərini alt-üst etmişdi, Qoldinq belə bir nəticəyə gəlmişdi ki, bəşəriyyət hansısa pis bir xəstəliyə yoluxub. O, xəstəliyin simptomlarının hər yerdə, hətta özündə və bütövlükdə sivilizasiyada olduğunu görürdü.

Qoldinq yazır: “Bəşəriyyətin xəstə olduğuna mənim sübhəm yoxdur və bu fikri başımdan çıxara bilmirəm... Ona görə də var gücümlə yazıb aləmə car çəkir, insanlara deyirəm: “Baxın, baxın, baxın, görün dünyada ən təhlükəli heyvan olan insanın təbiəti necədir”.

Fəlsəfi eyham – pritça janrı U.Qoldinqin yaradıcılığında ən yüksək zirvəyə qalxmışdır və bunun da ən gözəl nümunəsi “Milçəklər kralı” romanıdır.

Qoldinqin adı Maks Friş, Kobo Abe, Con Apdayk kimi tanınmış yazıçılarla bir yerdə çəkilir. Məhz bu yazıçıların səyi nəticəsində ədəbi tənqiddə “roman-pritça” termini öz yerini möhkəmlətməmişdir. Bu yazıçılar müasir dünyada şəxsiyyətin fəlsəfi problemlərinə xüsusi diqqət ayrımlarıyla fərqlənirlər. Amma bununla belə, müxtəlif xalqların ədəbiyyatlarını təmsil etdikləri üçün fərqli xüsusiyyətlərə malikdirlər. Qoldinq özü də, ümumiyyətlə, ingilis pritçası yarıdır. Bu janr İngiltərədə kifayət qədər inkişaf edib və öz spesifik ənənələri var. Qoldinqin “Milçəklər kralı” əsərində hadisələr uzaq bir adada cərəyan edir. Bununla da Qoldinq məhz ingilis ədəbiyyatına xas olan “ada-məkan” ənənəsinə sadıq qalmışdır. Dünya xalqlarının heç birinin ədəbiyyatında ingilis ədəbiyyatında olduğu qədər (“Utopiya” – Tomas Mor, “Fırtına” – Uilyam Şekspir, “Robinzon Kruzo” – Daniel Defo, “Dəfinələr adası” – Luis Stivenson, “Doktor Moronun adası” – Herbert Uells, “Korall adası” – Robert Ballantayn...) ada bolluğu yoxdur və bu da xalqın öz spesifik həyat tərziylə – adada məskunlaşmasıyla bağlıdır. İngilis pritçalarının əsas xüsusiyyətlərindən biri də ondan ibarətdir ki, müəllif məntiqə və sağlam təfəkkürə hörmətlə yanaşır, personajların hansı vəziyyətə düşməsindən, hansı qeyri-adi çətinliklərlə üzləşməsindən asılı olmayaraq, hadisələrin inkişafı məntiq və təbiət qanunlarına uyğun olaraq cərəyan edir, səbəb-nəticə əlaqələrinə riayət olunur, ölçü və mütənasiblik gözlənilir.

İkinci Dünya müharibəsinin od-alovundan keçmiş, çox şeyləri öz gözləriylə görmüş Qoldinq “Milçəklər kralı” əsərində, sözün dar mənasında götürülsə, belə bir suala cavab vermək istəyir: “Yüksək mədəniyyətə malik olan qədim bir xalq (alman xalqı nəzərdə tutulur) necə olub ki, başçı adlanan bir nəfərin (Hitler nəzərdə tutulur) əmriylə öldürməyə, yandırıb dağıtmağa, hər şeyi məhv etməyə hazır olan vəhşilər qəbiləsinə çevrilirdi və bu hadisə illər

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

boyu davam edirdi?” Sözün geniş mənasında isə “Milçəklər kralı” piritçasında Qoldinq immanent insan bədxahlığı fenomenini tədqiq edir. Amma bu heç də o demək deyil ki, Qoldinq insanda yalnız bədxahlıq görür. O hesab edir ki, insan ikili xarakterə malik olan geniş əhatəli və paradoksal bir varlıqdır, o həm qəhrəmandır, həm də xəstə.

İnsan bədxahlığına səbəb atavizm nəticəsində insan evolyusiyasındakı aralıq dövrün özünü göstərməsidir, o dövrdə neandertal insanın primitiv şüuru arxada qalmışdı, altruizm erası – ictimai-individual şüur, ümumbəşəri əxlaq normaları isə hələ formalaşmamışdı. Keçid dövrü üçün xarakterik cəhət tutqun qəbilə şüurunun üstünlük təşkil etməsidir. O dövrdə insan özünü bir şəxsiyyət kimi dərk etməmişdi, əxlaq normaları haqda təsəvvürləri yox dərəcəsiyəydi, o səbəbdən də onun hərəkətlərini hələ yetkinləşməmiş ağılı üstələyən instinktiv heyvani başlanğıc idarə eləyirdi.

“Milçəklər kralı” romanındakı personajların yaşca böyüyünün on iki yaş təcə tamam olub, ən kiçiyi isə lap balacadır, hələ nə istədiyini bilmir, bilsə də, fikrini sözlə ifadə etməkdə acizdir, bir az bərkə düşən kimi ağlayıb: “Mən anamı istəyirəm, evimizə getmək istəyirəm”, – deyir.

Beləliklə, ən böyüyü on iki yaşında olan bir dəstə ingilis uşağı təyyarə qəzası nəticəsində okeandakı hansısa uzaq tropik adaya düşür. Uşaqlardan bir neçəsi hesab edir ki, böyüklər onları axtarıb tapacaqlar və bir müddətdən sonra evlərinə qayıda biləcəklər. Tropik adanın dörd tərəfi dənizdir, isti iqlimi, meyvəli ağacları, çimmək və əylənmək üçün əla şəraiti var. Sonra məlum olur ki, meşədə vəhşi donuzlar da var və onları ovlayıb ət əldə etmək olar... Belə bir şəraitdə bir müddət yaşayıb evə qayıdacaqları günü gözləmək məcburiyyətində qalan bu uşaqlar öz xilas günlərini yaxınlaşdırmaq üçün bir iş görməliydilər. Ocaq qalayıb onu sönməyə qoymamalıydılar ki, okean sularında üzən gəmilər onların verdiyi siqnalı – ocaq tüstüsünü görə bilsinlər. Adadakı yaşayışlarını sahmana salmaq üçün uşaqlar öz aralarından bir nəfəri – yaşca böyük olan Ralfı başçı seçirlər. Amma adaya qədərki həyatında kilsə xorunda oxumuş

Cek adlı oğlan bundan narazı qalır, çünki özünü başçılığa daha layiqli namizəd hesab eləyir. Əsas ziddiyyət də bundan başlayır.

Adada baş verən əsas hadisələrin daim mərkəzində olan Ralf sağlam, ağıllı, öz yaşına görə güclü və cəsarətli, xeyirxah bir oğlandır. Onun istədiyi odur ki, adada yaşadıkları dövrdə uşaqlar qəbul olunmuş qayda-qanunlara əməl etsinlər, özlərini ağıllı aparsınlar, adanı zibilxanaya çevirməsinlər, yemək, gəzmək, əylənməklə və vaxtlarını xoş keçirməklə bərabər, siqnal tonqalını da yaddan çıxarmasınlar və bu iş çox vacib məsələ olduğuna görə meşədən odun daşıyıb ocağın yanına yığsınlar, gecə-gündüz növbə çəkib onu sönməyə qoymasınlar.

Cek də, haradasa elə Ralfla eyni yaşda olar, amma o, başqa tipdir. Cek dardüşüncəlidir, amma çox hiyləgər və avarsızdır. Başqa uşaqlardan, eləcə də Ralfdan bir üstünlüyü var ki, ovçuluğa həvəslidir, bu işdə xeyli təcrübəsi də var və adada yaşadıkları müddətdə bu təcrübəsini günbəgün təkmilləşdirir. İlk donuzun və eləcə də sonrakı donuzların ovlanması məhz Cekin sayəsində mümkün olur. Nəticədə isə uzun müddət mer-meyvə və balıqla qidalanmaq məcburiyyətində qalmış uşaqlar ət yemək imkanı əldə edirlər.

Cekin yeganə istəyi odur ki, uşaqlar onu başçı seçsinlər. Amma nəyə görə uşaqlar həmişə Ralfi Cekdən üstün tuturlar. Cek başqa yol seçir: nəyin bahasına olursa olsun, Ralfi gözdən salıb onu qorxaq və yalançı kimi qələmə vermək, sonra da özünü başçı elan etmək istəyir. Ralf isə ipə-sapa yatmır və belə olanda Cek onu məhv etmək qərarına gəlir. Cek ovçudur, uşaqların ətlə qidalanmaq imkanı əldə etməsi də onun sayəsində mümkün olur deyə mövqeyi get-gedə güclənir. Cek uşaqları bir-bir öz tərəfinə çəkib hakimiyyətini gücləndirdikcə azğınlaşır, özünü qəbilə başçısı kimi aparır, əmrinə tabe olmayanların əl-qolunu bağlatdırıb döyür. Cekin bu cür azğınlaşmasının səbəbi isə qeyri-məhdud hakimiyyətdir və bunu əsərdə yazıçı Cekin ən yaxın silahdaşı, gözlərindən ölüm yağan Rocerin diliylə ifadə edir.

Uşaqların həyatı üçün adada heç bir təhlükə yoxdur, kənardan da belə bir müdaxilə gözlənilmir, amma onlar bu təhlükəni özləri öz içlərində yaradıb adanı cəhənnəmə çevirirlər. Təyyarə qəzası nəticəsində uzaq tropik adaya düşən uşaqlar yumruq kimi birləşib qarşılarına çıxan problemləri həll etməkdənsə, belə demək mümkünsə, tez bir zamanda tərbiyəsizləşirlər. Uşaqların şüurundakı sivilizasiya qatı soyulub tökülür və onlar inkişafın lap aşağı pilləsində yerləşən vəhşi qəbiləyə çevrilirlər. Vəhşi qəbiləyə isə adada tamam çılpaq gəzib üz-gözünü rəngləmiş Cek başçılıq edir. Evdə aldıkları tərbiyə onları vəhşiliyə yuvarlanmaqdan saxlaya bilmir. Təhsil, başqa sözlə desək, rəşional ağıllı başlanğıcın inkişafı iflasa uğrayır, ona görə ki, mənəvi tərbiyəylə möhkəmləndirilməyib. Qoldinq göstərir ki, mənəvi tərbiyəylə möhkəmləndirilməyən təhsil vəhşiləşmənin qarşısını almaq iqtidarında deyil.

Əsərdə “parıltılı, bədxah azğınlıqla” “çaşmış qalmış ağıl” qarşı-qarşıya qoyulub. “Çaşmış qalmış ağıl” deyəndə Qoldinq təkə təhsili nəzərdə tutmur, buraya həm də təhsilin arxasında dayanan ictimai quruluş və onun bütün sosial mexanizmləri, dəyərlər şkalası və davranış sistemi də daxildir. “Parıldayan bədxah azğınlar” dünyası qalib gəlir, “çaşmış qalmış ağıl” dünyası məğlub olur. “Milçəklər kralı” pritçasının “təcrübə tarlası”nda barbarlıq sivilizasiya üzərində qələbə çalır, demokratiya simvolu olan balıqqulağı sal qayanın üstünə düşüb çilik-çilik olur.

“İnsanların bir-birinə nələr edə biləcəyini biləndən sonra həyatım boyu dəfələrlə sarsılmışam, az qalib ağılim başımdan çıxsın. Bəşəriyyətin xəstə olduğuna şübhəm qalmır... Mən o xəstəliyi axtarmışam...” – Qoldinq yazır.

“Milçəklər kralı” romanından dərhal sonra 1955-ci ildə yazılmış “Varislər” romanını Qoldinq özü “tarixəqədərki roman” adlandırmışdı. Romanı yazmaqda məqsəd heç də insanın lap qədim dövrlərdə yaşamış əcdadlarının obrazını yaratmaq deyil. Bəşər tarixini öyrənən elmi konsepsiyalardan birinə görə, inkişaf düz xətt boyunca dayanmadan ibtidaidən aliyə, heyvandan insana doğru gedən proses

olmuşdur. “Varislər” əsərində Qoldinq göstərmək istəyir ki, inkişaf xəttində bəzən qırılmalar baş verib, inkişafın hər yeni mərhələsində neqativ elementlər olub, hətta inkişaf ləngiyibdir.

“Varislər” romanında Qoldinq neandertal insanın məişəti, odu necə əldə etməsi və qoruyub saxlaması, fərdlərin qəbilə daxilində bir-birinə münasibəti, qəbilə üzvləri arasında iş bölgüsü və digər vacib məsələlərə toxunur. Qəbilə başçısının tapşırığı müzakirə oluna bilər və daha düzgün variant təklif olunarsa, qəbul da oluna bilər. Amma əgər tapşırığı müzakirə etmək imkanı yoxdursa, qəbilə başçısı öz qərarını dəyişməkdən imtina edərsə, onda onu yerinə yetirmək lazımdır, çünki belə deyilib və əgər söz deyilibsə, onu yerinə yetirmək lazımdır.

Neandertal insanın inamına gəlincə, onlar böyük Oaya inanırdılar və hesab edirdilər ki, bütün insanları Oa öz qarnından doğub. Oaya xidmət etmək qadınların işidir, kişinin işi yemək tapmaq və bir də, “başının içində görmək”dir, yəni fikirləşməkdir. Dağların yüksəkliyindəki buzlaqlarda neandertal insanların səcdəgahları var, oraya ancaq qadınlar gedər və Oadan qəbilə üçün, ya da qəbilənin hansısa üzvü üçün nəsə xahiş edə bilərlər və bu zaman Oaya hədiyyə aparmalıydılar. Müasir insanların pirlərə və müqəddəs hesab elədikləri digər yerlərə gedərkən qurban kəsib, nəzir vermələri də, görünür, öz kökləriylə o dövrlərə gedib çıxır.

Neandertal insanlar yumşaq bitki cücətiləriylə, ağacların tumurcuqlarıyla, yumşaq şivləriylə, quş yumurtalarıyla, meyvələrlə, giləmeyvələrlə qidalanırdılar. Heyvan əti haram hesab edilirdi, amma əgər keçini, maralı, yaxud başqa bir heyvanı hansısa yırtıcı öldürüb qanını sorubsa, o heyvanın ətindən qida kimi istifadə etmək olardı və bu, günah sayılmırdı. Neandertal insan əti çiy-çiy və közdə bişirəndən sonra yediyi kimi, onu suda da qaynadıb yeyirdi. Neandertal insan əmək alətləri düzəltmirdi, iş və ov prosesində zərurət yarandıqda yastı daşlardan və sümük parçalarından istifadə edirdi, ağac budaqlarından isə dəyənək kimi yararlanırdı.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Neandertal insanın qoxubilmə hissini xüsusi əhəmiyyəti vardı: ətraf aləmdəki cismlərin qoxusu çox vacib informasiya mənbəyi idi. Neandertal insanın qoxubilmə qabiliyyəti müasir itlərin qoxubilməsi səviyyəsində idi, digər tərəfdən insan qoxu şəklində aldığı informasiyanı öz ağılıyla analiz edirdi deyə daha böyük üstünlüyə malik idi.

“Varislər” romanında baş verən hadisələrin çoxuna neandertal insanın – gənc Lokun gözüylə baxılır, onun qavradığı kimi təsvir edilir. Neandertal insan üçün kosmos – görünən aləmin zahiri görünüşü, ölçüləri, mənası və əlaqələr sistemi obyektiv reallıqda olduğundan fərqlidir. Əsərin sonlarına yaxınlaşanda isə görünüş bucağı dəyişir: dünya öz həqiqi ölçülərində görünür və bu da Loku öz dərk etdiyi aləmin ayrılmaz hissəsi statusundan başqa statusa – itmiş, kiçik, qırmızı məxluq statusuna keçirir. Qırmızı məxluqun əzabları isə onun kiçikliyi, pəjmürdəliyi və məhkumluğu səbəbindən kosmik əks-sədaya çevrilir.

Sonuncu fəsildə isə oxucu ətraf aləmi Tuaminin gözüylə görür və bu da, demək olar ki, müasir dünyadır. Beləliklə, Qoldinq ən qədim zamanlardan bugünkü günə körpü salır, oxucu da istər-istəməz “Varislər”in cərgəsinə qoşulur.

Evolusiyanın gedişatı haqqında Qoldinqin fikirləri müasir elmdə mövcud olan təsəvvürlə üst-üstə düşür: antropogenin ilkin dövrlərində evolyusiya heç də rəvan xətlə inkişaf etməyib. Arxeoloji qazıntılar nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, “şüurlu insanın yuxarı paleolit mədəniyyəti öz dövrünü başa vurmuş neandertal tipli insanların mədəniyyəti ilə yan-yana mövcud olmuşdur”.

Dünya ədəbiyyatı tarixində ilk dəfə məhz Qoldinq meymun-insanın – neandertalın qavrayış və fikirləşmə sisteminə müdaxilə edərək onu açmışdır. Neandertal insan nəsə bir şey barədə fikirləşəndə deyirdi: “Mən başımın içində görürəm”. Əgər onun həmsöhbəti “mən başımın içində görürəm” deyib nəyisə təsvir eləyirdisə, amma o, bununla razılaşırdısa, deyirdi: “Mən belə görmürəm” və s. Bütün bunlar göstərir ki, əsərin primitiv qəhrəmanları məntiq, düşüncə prosesinin astanasındaydılar.

“Milçəklər kralı” və “Varislər” romanlarından sonra U.Qoldinq 1956-cı ildə “Oğru Martin”, 1959-cu ildə “Sərbəstdüşmə”, 1964-cü ildə “Şpil”, 1967-ci ildə isə “Piramida” əsərini yazır. Sonra isə nə az, nə çox, on iki il susur, yəni heç bir əsər çap etdirmir. Tənqidçilər artıq onun bir yazıçı kimi öz sözünü deyib qurtardığını və yaradıcılıq böhranı keçirdiyini söyləyirdilər. Amma onlar yanılırdılar, yazıçı yenidən yaradıcılığa başlayıb, 1971-ci ildə “Əqrəb – Allah” adlı povestlər kitabını, 1979-cu ildə isə “Görünən zülmət” romanını çap etdirdi.

1983-cü ildə Uilyam Qoldinq əsətinin universallığı və rəngarəngliliyi ilə çulğaşaraq realist sənətə məxsus olan bir aydınlıqla insanların müasir dünyadakı mövcudluq şəraitinin dərk olunmasına yardım edən romanlar yazdığına görə ədəbiyyat sahəsində Nobel mükafatına layiq görüldü. Elə təsəvvür yarandı ki, yetmiş iki yaşlı yazıçı sözünü deyib, məqsədinə çatıbdır. Amma Qoldinq öz işindəydi: yazıb-yaradır, yeni əsərlər çap elətdirirdi. 1984-cü ildə yazıçının “Kağız adamlar”, 1987-ci ildə “Rombun dördəikisi”, 1989-cu ildə “Aşağıdan alov” romanları nəşr olundu. 1993-cü ilin əvvəllərində isə 82 yaşlı Uilyam Qoldinq yeni romanı üzərində işə başladı. Amma bu əsərin tamamlanmasına ölüm imkan vermədi. Yazıçı 1993-cü ildə vəfat etdi.

Ramiz Abbaslı

UİLYAM QOLDINQIN NOBEL NİTQİ

Britaniyanın mətbuat elitasının göstərdiklərinə əsasən sizlərdən kimsə indiki məruzəçi haqqında müəyyən biliyə malikdirsə, indi o, yarım saatlıq darıxdırıcı bir qaranlığa düşəcək. Doğrudan da, ilk anda məni – ağsaqqal, qoca bir kişini görəni kimi dərhal o tutqunluq qatı qaranlığa çevriləcək; qaranlıq, lap qaranlıq, günün günortaçağı tam günəş tutulması nəticəsində yaranmış zülmət qaranlıq. Amma presedent elə də ağır deyil. Mən Nobel mükafatçıları üçün əhatəsindəyəm və əgər özümü itirib bir balaca çaşıb elə-səm də – icazə verin, bu sözü pıçıltıyla deyim – üzürlü hesab olunacağam. Allah eləməsin ki, düzgün başa düşülməyim. Təəssüf ki, burada rəqs eləyən qızlar yoxdur. Mən sizin üçün mahnı oxumayacağam, fokus göstərmək fikrində deyiləm, təlxəklik də eləməyəcəyəm; fokus da göstərməliyəm? Mən heyrət içindəyəm! Pessimist kimi qələmə verilən bir adam yüngülməzəclik eləyib fokus göstərməyi özünə rəva bilirmi?

Özünüz də görürsünüz ki, yüksək elmi səviyyəli bu qədər ağıllı insana müraciət eləmək istənilən yaşda olan adam üçün kifayət qədər çətin məsələdir. Yaxşı fikir həmişə müdrikliyə sövq edir. Yenə deyirəm, yaşlı olmağın üstünlüyü nədir? Deyirlər ki, dünyada ən pis şey qoca adamın səfehləməsidir.

Elə isə ortayaşlı adamın səfehləməsindən də pis bir şey yoxdur. İyirmi beş il öncə çox düşünüb-daşınmadan mənə pessimist yarlığı yapışdırarkən fərqləndə deyildilər ki, bu titul uzun müddət mənim adıma ilişib qalacaq. Necə ki, do-diez prelüdiyası Raxmaninovun adına ilişmişdi: bu prelüdiyanı

ifa etməyincə heç bir auditoriya onu səhnəni tərk etməyə qoymurdu. Tənqidçilər də mənim kitablarımı eşləyib nəşə tapıblar. Deyə bilmərəm niyə. Mən özümdə ümitsizlik hiss eləmirəm. Öz hərəkətlərimi izah etmək yoluyla prosesin istiqamətini geri çevirmək üçün, həqiqətən, cəhd eləmişəm. Hansısa tənqidi araşdırmanın təsiri altına düşərək özümü universal pessimist, amma kosmik optimist adlandırmışam. Hesab eləyirəm ki, dili eşitmək üçün qulağı olan hər kəs başa düşəcək ki, mən “kosmik” sözüne onun mənasından artıq olan əlavə çalar vermişəm, baxmayaraq ki “kosmik” və “universal” sözləri eynimənalıdır.

Kosmos deyəndə mən, əlbəttə, hesab edirəm ki, elm adamı onu müəyyən qanunlar sisteminin köməyi ilə qurardırıbdır və bu konstruksiyanın təkrarlanmaq və özünəoxşarlıq kimi zəruri xüsusiyyətləri həmin qanunlarla tənzimlənilir, belə olan halda mən pessimistəm və böyük Entropiya allahı qarşısında baş əyirəm. Amma görəndə ki, elmin müxtəlif sahələri ruhun ölçülərini nəzərə almaq istəmir, onda optimist oluram. Nobel mükafatının şöhrəti bütün dünyaya yayılıb, adamlar mənim əsərlərimdən sitat gətirirlər və bilmirəm nəyə görə özüm də onlara qoşulub vaxtımı xoş keçirməməliyəm. İyirmi il bundan əvvəl personajlarımdan birinin şüurunda apardığım iki növ eksperiment arasında fərq qoydum və bununla da anlaşılmazlıq yaratdım. O adam türməyə düşdü.

“Qatarlar bütün günü relslərin üstüylə şütüür. Günəş tutulması hallarını qabaqcadan söyləmək mümkündür. Penisillin soyuqdeyməni müalicə edir, atom öz qaydasıyla parçalanır. Bütün günü və ilbəl gündüz vaxtının izahı sirri geri qaytarır, istifadəyə yararlı olan reallığı açıb göstərir, onu başadüşülən edir, fərdiləşdirir. Skalpel və mikroskop iflasa uğrayır. Ossiliskop insan rəftarını öyrənmək yolunda irəliləyir.

Sonra da bütün gün ərzində tarazlıq vəziyyətində olan hərəkətin təsiri artır, özünə nə münbit şərait tapır, nə ağılı var, nə bəxti gətirir, amma ya yaxşıdır, ya da pozğundur. Bu halda biz deyirik ki, ruhun nəfəsi külli-ələmin içindən

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

keçir, amma ona toxunmur; o ancaq qaranlıq şeylərə toxunur, məhbuslara toxunur, təkadamlıq kameralarda saxlanılıb yarışma hüququndan məhrum olanlara toxunur, tipik xarakterlərə toxunur, hakimlərə toxunur, məhkəmə qərarlarına toxunur və ötüb-keçir. Hər iki dünya realdır. Arada körpü yoxdur”.

Mənim üçün maraq kəsb eləyən fikir ondan ibarətdir ki, körpü, əlbəttə, var, amma əgər heç gözlənilmədiyi halda nəşə onu dayandığı yerdən kənara itələyib-sə və həm də bu sözlər yazılandan sonra itələyib-sə, bəs onda necə olsun? Biz artıq bilirik ki, dünyanın başlanğıcı var. (Doğrudan da, elə təsəvvür yaranır ki, elə bil, bunu həmişə bilməmişik. Mən sizə çox sadə bir isbat yolu göstərirəm, amma onu yoxlayıb araşdırmağı qadağan edirəm. Əgər başlanğıc olmasaydı, sonsuz zaman artıq keçib-gətmiş olardı və biz indiki zamanda mövcud olmazdıq.) Biz həm də bilirik, yaxud elmi cəhətdən sanballı görünür ki, deyək: qara dəliyin mərkəzində təbiət qanunları tətbiq olunmur. O vaxtdan bəri alimlərin böyük əksəriyyəti az da olsa dindardır, dindarların böyük əksəriyyəti isə nadir halda elmdən tamam kənar olan adamlardır və beləliklə, biz komik vəziyyətə düşmüş humanizmlə üzləşirik. Elmlə ağıl qara dəliyin daxilindəki möcüzəyə inanır, ona görə ki onun dindar ağıl qara dəlikdən kənardakı möcüzəyə inanır. İndi faktiki olaraq hər ikisi möcüzəyə inanır. Uca göylərdəki Allahın böyüklüyü şərəfinə. Siz məndən reduktiv pessimizm görməyəcəksiniz.

Üzləşdiyimiz ən böyük təhlükə ondan ibarətdir ki, qocaman müəllimi götürüb sinifdən apara bilərlər və bu zaman müəllim sinifdəki şagirdlərin ona müraciət elədiklərini unuda bilər. Yetmiş yaşlı adam şirnikib fikirləşə bilər ki, bütün bunları o görüb-dür və bilir. O adam hesab eləyər ki, müdriklik üçün əsas zəmanət yaşın çoxluğuudur, odur ki onun məsləhət vermək, yol göstərmək hüququ var. O adam fikirləşə bilər ki, Şekspirlə Bethoven vur-tut əlli iki, ya da əlli üç il yaşayıb cavan ölüblər! O cür cavan yaşda ölənlər hər şeyi necə bilə bilərdilər? Amma gecəyarı saat zəngi vurub bir il də ötdüyünü bildirərkən ola bilər ki, bu adam

fikrə qərq olub öz yaşının ona verdiyi üstünlüklər barədə yox, çətinliklər barədə düşünsün. Daha çox fikirli olduğu məqamda isə fakt poeziyası adlanan fraza yadına düşsə bilər – həmin o fraza ki, cavanlardan biri təsadüfən ona ilişib elə bürəyə bilər ki, sanki, o vaxtdan bəri heç vaxt hansısa bir həyat tərzini yaşayıb kifayət qədər böyüməyib. “Əgər onların gəlişi yaxında baş versə belə, – o yazır, – adamlar bu gəlişin nəticəsinə dözümlülük göstərməlidirlər”. Bu cür mühakimə yürütmək qoca adamın təbiətindəki şən əhvali-ruhiyyəni köklü surətdə dəyişdirə bilər. Qoca adamın xoşbəxt olması düzdürmü? Sonda onun gümrah görkəmi nə qədər yerinə düşür? Bir ingilis şairinin sözləri ona irad tutur:

*David ilə Solomon
Kəfiçində yaşayıb
Şahlıq edirdilər.
Arvadları çox idi,
Məşuqələri lap çox,
Qocalıq gizli gəlib
Üstlərinə yeridi,
Ürəkləri bulandı
Solomon ibrətli kəlamlar yazdı,
David şah zəbur surəsi.*

Söz yox ki, yaxşı sözlərdir. Amma burada hadisənin mahiyyətinə iki yanaşma var: indiyəcən mən sizə öz nəsr əsərlərimdən sitatlar gətirmişəm və deməliyəm ki, onlar poetik nümunə hesab olunurlar. Mən, əslində, proza hesab edilən Qun, yaxud Makqonaqal poeziyamdan da sitat gətirməyəcəyəm.

*Yekunda əfinalı, məşhur
Sofokl deyib ki, ürəkdə
Sevginin ölməyi yırtıcı
Əlindən qurtulmağa bənzəyir.
Səksən yaşda deyibdi, –
Bundan yaxşı nə deyəcəkdiniz?*

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

*Ninon de L`Enklosdan soruşublar,
Deyib: “Səksən yaşda da mən
Yaxşı həmsöhbət idim”.*

Nə bizim yaşla bağlı saralıb-solmağımız, nə də köntöy köhnəliyimizin sonsuz variasiyaları qocalığa lazım deyil. Gəlin bir anlığa ciddi yox, diqqətli olaq. Mən özüm başqa bir təhlükə görürəm. Mən Nigeriyadakı altı yüz qəbilə dilindən birində danışmıram. Şübhəsiz ki, hər bir dilin əhəmiyyəti və qiyməti çox böyükdür. 1979-cu ildə Nobel mükafatına layiq görülmüş yunan şairi Elitis hesab edir ki, ədəbi əsərin nisbi qiymətini hesablama yoluyla müəyyən etmək mümkün deyil. Mənim fikrimcə, bu, ədəbi əsəri neçə adamın oxuyub-oxuya bilməyəcəyini nəzərə almadan onda nəsə bir dəyər axtaran sizin komitəyə verilə biləcək ən böyük töhfədir. Gənc şair Con Kits “gözəl çəmənləkdə ölü məzmun, kiçik qəbiləyə əzəmətli poeziya qoyub getmiş” yunan şairlərindən danışır. Həqiqətən də, gözəl olan şey kiçik də ola bilər. Proza yazsam da, özünüzün də artıq hiss eləməyə başladığımız kimi, ürəyim haradadırsa, mən də oradayam – indi başqa bir şairdən sitat gətirəcəyəm, Con Benson yazır:

*Ağactək böyüyüb qol-budaq atmır,
Sövdə edir insanı yaxşı olmağa
Üçyüzdəlik palıdı
Dikəldib qaldırır ki,
Yıxsın axırda bir gün –
Çürümüş, quruca, uzun tir kimi;
Gündüz açılan zanbaq
May ayında gözəldir,
Amma nə fayda,
Elə həmin gecə solub tökülür.
O da bir bitkiydi, işığın çiçəyiydi
Kiçik nisbətlərdə gözəllik olur,
Kiçik ölçülərdə həyat qaynayır.*

Mənim dilim ingilis dilidir və inanıram ki, bu dili qədim və müasir dillərlə müqayisə etməkdən qorxmayan kifayət qədər şair və yazıçı hələ də var. Amma bu gün palıd kimi qol-budaq atıb çox geniş yayılmış bu dil zanbaq kimi kiçik və zərif olan, dar bir məkanda işləyən dilə nisbətən daha çox ziyan çəkə bilər. Bu dil reklam, naviqasiya, elm, rəsmi danışıqlar və konfranslar üçün vasitəyə çevrilərək öz əhatə dairəsini genişləndirib bütün dünyaya yayılır. Yüzlərlə siyasi partiya hər gün bu dildən istifadə edir. Hər tərəfə baş vurub çox böyük gərginliklər dəf eləyən bu dil olsun ki, bəzən bir qədər də cılızlaşsın. İnsan ingilis dilində fikirləşə bilər ki, o, kiçik, amma məşhur auditoriyaya, yaxud da, olsun ki, öz ailəsinə, ya da dostlarına müraciət edir; bərkəndən danışaraq fikirləşir, yaxud yuxuda sayıqlayır. Sonradan isə ona əyan olur ki, özü də fərqi nə varmadan dünyanın böyük bir hissəsini təşkil eləyən auditoriyaya müraciət edirmiş. Bu, qorxulu fikirdir. Həqiqətən də, mən bu il çoxsaylı amerikalı laureatların əhatəsində belə bir müzakirədən zövq alıram ki, Avropanın qərb sahillərində yaşayanlardan dəfələrlə çox olan insan kütləsi mənim ana dilimin müxtəlif çalarlarında danışa bilər, amma hər halda, onlar hamısı əsas ingilis dilinin dialektlərində danışırlar. Şəxsən mən deyə bilmərəm ki, çoxsaylı dialektləri televiziya və sünə peyklərin köməyi ilə olduğundan daha böyük sürətlə uzaq məsafədən toplayıb məcmu halında təmsil etmək ağırlaşmış işdir, amma müəyyən məqamda ingilis yazıçısını milyonlarla insan ya birbaşa, ya da əsasən başa düşür. Yazıçının əsərlərini oxuyanların sayı qədər də tənqidçi var. Ən pis olanı da odur ki, bilmək onu xilas eləmir. Çap olunan və onun daxilində bir boşluq yaradan materialın necə tutqun olduğunun elə bir əhəmiyyəti də yoxdur; məsələn, şərti olaraq “X” adlandırdığımız müəllif bir məqalə yazıb göndərəcək, qəzəblənib özünəəminlik ifadə eləyən tərzdə deyəcək ki, filan sözlə razı deyil. Bir hədəfə çevrildiyim barədə indi qorxu içində fikirləşirəm ki, nə vaxtsa hərəkət eləyən hədəfi – indi tamam hərəkətsiz vəziyyətdə olan məni çiyin-çiyinə dayanmış cərgə yaxşı nişan alıb atsaydı,

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

vurardı. Hətta çox məşhur və xüsusi olaraq qeyd edilməyə layiq olan həmvətənim Uinston Çörçill də canını qurtara bilmədi. Çörçillin Nobel mükafatına layiq görülməsini acı kinayəylə qarşılayan tənqidçilər deyirdilər: “Bu mükafat onun poeziyasına, yoxsa prozasına görə verilib?” O müzakirələr, həqiqətən də, bunlardan çətin idi, hətta mənə, indiki çıxışımın yazılmağı uzaq məktəb illərində ən müxtəlif mövzularda yazdığım məqalələrin yazılmasından nə qədər çətin olubsa, ondan da çətin idi. İndi yeganə fərq ondan ibarətdir ki, mən daha geniş yazı stolunda yazıram, işin icrasına görə aldığım qiymət barədə isə daha geniş məlumat verilir.

İndi siz deyə bilərsiniz: bu adam öz ixtisası hesab elədiyi sahədən də nəşə demək istəyirmi? Roman barədə danışmalıdır! Yaxşı, olsun, amma az danışacağam, özü də üzdəngetdi danışacağam. Həqiqət ondan ibarətdir ki, mükafata layiq görülən hər bir sahə unikaldır və olduqca vacibdir, amma heç biri özü-özlüyündə mövcud ola bilməz. Hətta büllur saraya tərəf dırmaşan roman da özlərinin büllur sarayı olanlardan başqa, bir publika tapa bilməyəcək. Mən, həmişəki kimi, o fikirdəyəm ki, roman perspektivdə cılız görünür. İcazə versəydiniz, yenə özümdən sitat gətirərdim. Mən nisbətən böyük olan uşaqlardan danışanda qeyri-adiləri yox, adi oğlanları nəzərdə tuturam.

“Oğlanlar kitaba qiymət vermirlər. Qalan kitabları kateqoriyalara bölür və hesab edirlər ki, seks kitabları var, müharibə kitabları var, qərb kitabları və səyahət kitabları, bir də elmi ədəbiyyat var. Oğlan özünə lazım olanı riskə gedib başqa sahədən almağa cəhd etməkdənsə, az-çox bələd olduğu sahədən almaq istəyir. Butulkanın üstündəki yazını görərkən əvvəllər də olduğu kimi bilir ki, bu bir qarışıqdır. Siz onun detektiv hekayəsini kağız üzlüyün içinə qoymalısınız, əks halda, heç kimin qətlə yetirilmədiyi bu kitabı oxuyub başa çatanacan o, çox əziyyət çəkməli olacaq – mən zəhmətkeş insanlar barədə düşünürəm, biz insanların böyük əksəriyyətini təşkil eləyən yaxşı adamlar barədə düşünürəm, ağıllı və istedadlılar barədə yox, adi

adamlar barədə düşünürəm; o xeyirxah adamlar özlərinin satışıyararlı texnologiyalarının qalıqlarından ibarət olan çoxlu fakt qoyub gedirlər. Günün hər saatında nümayiş olunan konkret təyinatlı əyləncə növləri ilə yarışa girən ədəbiyyat hansı imkanlara malikdir. Televizorda Qərb filmlərinin nümayiş olunmadığı məqamda ədəbiyyatın onlar üçün necə də sadə, darıxdırıcı və müvəqqəti çıxış yolu olduğunu da görmürəm. Onlar öz qəddar həyat tərzləriylə on doqquzuncu əsrdə yaşamış əcdadlarından az fərqlənəcəklər. Onlar az inanacaqlar, az da qorxacaqlar. Çirkli pullar təmizə çıxdığı kimi, pis mədəniyyət də yaxşıya çevrilir. Dəyər qiymətləndirilməsini pis, yaxud təşəkkül tapmamış eləyə bilmək qabiliyyətinin səviyyəsindən asılı olmayaraq poeziya, bədii ədəbiyyat teatrda real qorxmazlıq, həyata yeni gözlə baxmaq istəyən roman üçün, bir sözlə, bərişməzlik üçün bu, hansı gələcəyi vəd edir?”

Bu sözləri mən, haradasa, iyirmi il bundan əvvəl yazmışam, romana gəlincə isə, proses inkişaf edib, amma yaxşılaşmayıb. Kateqoriyalar get-gedə daha çox dəqiqliklə təyin olunmaqdadır. Başqa sahələr hələ də amansız konkret olaraq qalmaqda davam edir. Beləliklə, hər şeydən əvvəl onu demək olar ki, roman formalaşmayıb, o, ölməzliyə qovuşmaq iddiasındadır.

Hekayə isə, əlbəttə, başqa məsələdir. Biz hadisələrin hansı ardıcılıqla baş verməsi barədə eşitməyi xoşlayırıq, mətbuat isə özünün səthi marağıyla yanaşaraq bəzi məqamlarda hadisələrin ardıcılığının doğru olub-olmadığını nümayiş etdirir. Mister Sem Qoldvin istəyirdi hekayə elə olsun ki, zəlzələ ilə başlasın və öz kulminasiya nöqtəsinə doğru inkişaf eləsin; biz yaxşı yedəyi xoşlayırıq, amma hadisələrin ardıcılığı yaxşı sonluqla bitəndə daha çox zövq alırıq. Çox sadə və aydın bir misal: uşaqlar darıxıb bezikəndə, ya da öz uşaq ağıllarıyla nəyisə faciəyə çevirərək ağlayıb səs-küy salanda biz onları qucağımıza götürüb: “Biri var idi, biri yox idi”, – deyən kimi dərhal səslərini kəsib qulaqlarını şəkləyir, diqqətlə qulaq asırlar. Hekayə həmişə bizimlə olacaq. Onda bəs fiziki kitab halında olan və

Qərbin “roman” adlandırdığı hekayə barədə nə demək olar? Əlbəttə, əgər forma özünü doğrultmursa, qoy davam eləsin. Daşlaşmış ölü formaları saxlamasaq, Vizantiya dölsüzlüyü ilə özümüzdə hərc-mərclik yaratmasaq, həyatda, sənətdə, ədəbiyyatda kifayət qədər çətinliklərlə üzləşərik. Elə isə qoy roman irəli getsin. Bəs belə olan halda nə baş verir? Şübhəsiz ki, insan ruhunun dərinliklərində nəsə çox vacib dəyişikliklər baş verir. Roman əmin etməyə çalışır ki, biz geriyyə və irəliyyə baxa bilərik, seçdiyimiz hər addıma uyğun tərzdə hərəkət edə bilərik, oxuyar, yenə oxuyar, sıçrayar və geri qayıda bilərik. Kitab şəklində olan hekayə utancaqdır, istifadəyə yararlıdır, faydalıdır, dostyanadır, işığı yandırılıb-söndürülmür, ancaq yuxarı qaldırılıb aşağı endirilir, ömrü uzadır. Romanı statistik insanın möhkəmlənən ümumi təsəvvürü ilə özümüzün arasında yerləşdirək. Xarakter ilə yaxın münasibətdə olub uzun müddət bir yerdə yaşamaq üçün bizim başqa çıxış yolumuz yoxdur. Bu xidmət roman haqqının ödənişidir. Bu isə kişi, qadın və uşaqlığından asılı olmayaraq tənhalığın əzəməti və individuallığın xilas edilib saxlanılmasından heç də az olmayan bir rol oynayır. Mən iddia edirəm ki, heç bir digər sənət növü tənha ağı və bədəni başqa bir həyat yaşamaq üçün biri-birinə belə tikib-bağlaya bilməz. Bu isə belə bir əminlik yaradır ki, insan mövcudluğu, ən azı, milyonçunun milyona olan nisbətində də çox görünməlidir.

Mən büllur saraydan və bizim tədqiqatlarımızın hər birinin əlahiddə əhəmiyyətindən danışırım. Roman haqqında bir balaca danışandan sonra əlavə etməliyəm ki, həmin tədqiqatlar hamısını bir yerdə cəmləyir, ədəbiyyat isə yerdə qalanlarla birləşir. Məsələnin kəskin qoyuluşu zamanı məlum olur ki, biz, əslində, iki problemlə üzləşmişik: biz ya özümüz özümüzü yer üzündən siləcəyik, ya da planetdəki münbit şəraiti tədricən azaldaraq, nəhayət, heçə endirib onu xarabazara çevirəcəyik. Problemlərin qarşılıqlı surətdə çox ciddi olduqlarına işarə vuran yazıçı sizə soyuq rahatlıq gətirirmi? Problemlərdən biri – ani olaraq baş verə biləcək fəlakət burada müzakirə olunmur. Bu tribunadan atom əleyhinə

yönəlmiş açıq müəzəzirə söyləsəydim, mənəim tərəfimdən bu, bir məsuliyyətsizlik olardı, əgər bizi gözləyən təhlükələri görməməzliyə vurub əhəmiyyət verməsəydim, tarixin indiki dönməində başqa bir məsuliyyətsizliyə yol vermiş olardım. O təhlükələrin nədən ibarət olduğunu siz özünüz də yaxşı bilirsiniz. Adətən olduğu kimi, deyiləsi mümkün olmayan bir gün deyilir, ağılasıgmaz fikirdir, amma biz Şekspirə üz tutmaq məcburiyyətindəyik və mən ancaq Hamletin kəllə ilə olan söhbətindən sitat gətirə bilərəm: “Sənin bu kinayəli gülüşün kimi məsxərəyə qoyur? Tamam sallaq bir çənə? Sən indi mənəim xanımımın otağına get və ona de ki, qoy bir az da çox boyansın, bu iltifata görə o gəlməlidir; qoy bu kəlləyə baxıb gülsün”.

O qadına qarşı ədalətsizliyə yol vermişəm, çünki burada hər forma və ölçüdə, müxtəlif cinsdən olan kəllələr ola bilər. Mən səthi danışırım. Hər hansı başqa müəllifdən gətirilən sitat bütün eybəcərliyi açma bilmir və bu da başqa faktın poeziyasıdır. Mən bu təhlükə barədə deməliyəm və artıq demişəm, çünki bundan da az deyə bilmərəm. Bu məsələyə aidiyyəti olan hər şeyi eləmişəm.

O biri təhlükəyə qarşı mübarizə aparmaq daha çətin dir. Başqa bir laureatdan sitat gətirsəm, bizim yarışmamız bərk zərbə ilə yox, cingilti ilə qurtardı. Haradasa, altmış ildən çox, yetmiş ildən isə az olar ki, mən bir ecəzkar yer tapdım və oranı zəbt elədim. O yer ölkəmizin qərb sahillərindədir; dənizin qırağındakı qayaların arasındadır. Mən Yerin, Ayın və Günəşin ecəzkar qarşılıqlı təsiriylə lap erkən yaşlarımdan tanış olmuşam, mən müşahidə aparır, əylənirdim, eyni zamanda əmin idim ki, uzaq məsafədən o təsirin zərər yetirmədiyi elmi cəhətdən sübut olunub. Ayın elə bir xüsusi fazası var ki, o məqamda dənizin çəkilməsi daha çox davam eləyir deyə, mənəim indi mağara kimi xatırladığım bir oyugun üstü açılırdı. Qayaların ətrafı və onların arasındakı gölməçələr müxtəlif canlılarla doluydu. O gölməçələrdən biri uzaqda, dənizin lap dərin yerində əmələ gəlirdi deyə tətildə olduğum və yaxın ərazidə məskunlaşdığım həmin dövrdə onu vur-tut bir, yaxud iki dəfə göy-

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

dən olan təsirin nəticəsində görə bildirdim; həmin o axırını və sirlə çökəkdə elə canlılar vardı ki, mən onlara heç yerdə rast gəlməmişdim. O, özünəməxsus məşğuliyyəti mən indi də xatırlayıram, hətta hiss eləyirəm, amma təəssüf ki, təsvir eləyə bilmirəm; həyəcan, simpatiya, yaxud hala acımaq deyildi o, qəribəliklər və sirlərlə dolu olan canlı varlıqlarla köhnə tanışlıqsayağı ehtiraslı bir görüş idi. Tam əminliklə deyə bilərəm ki, mən özüm nə qədər real idimsə, onlar da o qədər real idilər. Sanki, o yer bizim yaşadığımız dünyanın mərkəziydi və düz qarşımda dayanmışdı ki, mən əlimi uzadıb ona toxuna bilim, gözümle görə bilim. Sakit suyun son düyümlərində, cəmisə bir əl eni boydakı məsafədə onlar boz, yaşıl və al-qırmızı rəngdə çiçəklər açırdılar, hiss olunacaq dərəcədə canlıydılar – bu, bir kəşf idi, yığıncaq idi, maraq və zövqdən daha artıq idi. Bu, həyat idi, şırıldayaraq geri qayıtmaqda olan suyun ilk dalğaları onları eybəcər hala salıb gizlədənəcən o varlıqlarla birlikdə mənim də sevincim aşır-daşırdı. Mənim yay tətillim başa çatandan və İngiltərədə mümkün olan qədər dənizdən uzaqlaşandan sonra mağarayla bağlı xatirələrimi şəxsi xəzinəm kimi özümle gəzdirirdim; yox, hansısa qeyri-adi bir fəndin köməyiylə mən o qəribə çiçəklər açan varlıqları və mağaranı götürüb özümle aparırdım. Yuxulu gecələrdə mən görünməmiş qorxu içində ayın fazalarını hesablayır, fikrən də olsa geri qayıdır, sürüşüb yıxılır, durur, qayalardakı otların arasıyla dırmaşırdım. Bəzən hətta çox uzaqda olsam da, bir də baxırdım ki, mağaranın qarşısında dayanmışam, su geri çəkildə bizim ümumi evimiz olan dünyanın ecazkar gözəlliyindən zövq alıb, hansı yollasa sakitləşərək ay işığının parıltısını müşahidə edirəm.

Mən o vaxtdan bəri geri qayıtdım. Sanki, elə o vaxtkı kimi qalmış oyuq hələ də öz yerindədir və əgər su çəkildə kifayət qədər qabağa əyilib baxsanız, onun içərisini görə bilərsiniz. Artıq orada yaşayış yoxdur. Orada hər şey tər-təmizdir, nə qədər gülünc görünsə də, hər halda, qum da tər-təmizdir, su da, qaya da. Canlı məxluqların bir dəfə yapışdığı yerdə göz çuxuruna oxşayan iki yeyilmiş dəşik

qalıbdır, siz hətta özünüzü sadələvhlüyə vurub elə hesab eləyə bilərsiniz ki, kəllə sümüyünə baxırsınız. Həyat əlaməti yoxdur.

Bu, bir təbii prosesmi idi? Bəlkə, neft idi? O nə idi: yəqin, çirkəb suyu, ya da zəhərli, kimyəvi maddə olub ki, mənim uşaqlıq illərimin sehrli, ecazkar parçasını belə amansızlıqla məhv eləyib? Mən heç nə deyə bilmərəm, desəm də, mənası yoxdur. Bu, əslində, bizim yaşamalılı olduğumuz yeganə planeti necə viran qoyduğumuzu göstərən milyonlarla faktdan yalnız biridir.

Yaxşı, bəs belə olan halda ədəbiyyat nə deməlidir? İndi bizim kompüterimiz və süni peyklərimiz var, elə ağıllı kəşflər eləmişik ki, onların köməyiylə uzaq planetlərə mürəkəkəb mexanizmlər kompleksi göndərib oradan məlumat ala bilərik. Bax belə. Bütün bu məsələləri siz məndən də yaxşı bilirsiniz. Ədəbiyyatın əlində ancaq söz var, bu iş insanın ilk dəfə öz bənzərini qaya üstündə oyarkən istifadə elədiyi daş balta, yumşaq misdən düzəldilmiş çapacaq kimi primitiv bir alətdir. Bu alət silisium qırıntılarından ibarət olan cislərin arasında dayanmış adamın nə barədə düşündüyünü çox zəif ifadə edir. Amma gəlin Çörçilli yada salağ. Bəzi utanmaz tənqidçilərin iddialarına rəğmə, Nobel mükafatını o nə poeziyaya, nə də prozaya görə almayıb. Çörçill Nobel mükafatını, haradasa, birsəhifəlik sadə cümlələrdən ibarət olan faktın poeziyasına görə alıb. O illərdə yaşamış bizlərdən hər kəs bilir ki, Çörçill faktının poeziyası tarixi dəyişirdi.

Deyəsən, yumşaq misdən olan çapacaq elə də küt alət deyil. İlahi qüvvəyə olan həqiqi inamın, məharətin, ehtirasın və yazıçının alın yazısı sayəsində söz bütün dünyada ən qüdrətli silah olduğunu sübut eləyə bilər. Söz adamları bir-biriylə danışmaq üçün hərəkətə gətirə bilər, ona görə ki, onun təsiri heç də yazıçının fikirlərində olduğu qüvvəyə bərabər deyil – siz bir baxın görün dünyanın nə böyük hissəsi fikirləşir! Söz imkan verir ki, bir adam o biriylə danışsın, kimsə küçədə öz dostuyla o qədər söhbət eləsin ki, zərif dalğalar okean qabarmasına çevrilib bütün millətləri ağışuna alsın – sağlam şüurdan, ya da ki hər ehtimala qarşı

ehtiyatı əldən verməmək üçün inzibatçılar və danışiq aparlar artıq buna göz yuma bilmirlər, çünki millətlər, həqiqətən də, bir-biriylə danışır. Ümid var ki, biz daha təmkinli və uzaqgörən ola bilərik, təbiət nemətlərindən yalnız özümüzə lazım olan qədər götürüb istifadə edərik. Buna kitabların, hekayələrin, poeziyanın, mühazirələrin köməyi ilə nail ola bilərik, bəşər qulağına sahib olan bizlər insanı tərpedib qənaətcil və müharibəsiz bir dünyanın riskli təhlükəsizliyinə az da olsa yaxınlaşdıra bilərik. Bunu açıq təbliğata məxsus olan mexaniki konstruksiyaların köməyi ilə etmək mümkün deyil. Bunu mən özüm də bacarmıram, insanın öz əməlini dərk eləməsinə kömək edə biləcək hekayələr yazı bilmərəm, amma bu işi bacaran başqa adamlar var və onlar az deyil. Belələri həmişə olur. Bizə daha çox humanizm, daha çox qayğı, daha çox sevgi lazımdır. Bütün bunları siyasi sistemin doğuracağını gözləyənlər var, elələri də var ki, sevginin siyasi sistemi yarada biləcəyini gözləyir. Mənim şəxsi inamıma görə, gələcəyin həqiqəti, haradasa, bu iki gözləntinin arasında olmalıdır, biz insan olub özümüzü humanist kimi aparmalıyıq ki, dolaşıb çaşaq, hərdən də təsadüfən nəcabətli və cəsəətli olaq, hərdən sarsaq, o vaxtacan alçaqcasına ağıllı olaq ki, planetimizin zorlandığının necə ağılsız bir hərəkət olduğu görünə bilsin.

Biz qəribə məxluq. Beş yüz il bundan əvvəl vəfat etmiş bir qadın – Yuliana Norviç barədə fikirləşirəm. O qadın fikrən qəribə bir məqamda yaxalanmışdı: ovucun içinə yerləşə biləcək qoz boyda bir şeyi göstərib ona demişdilər ki, bu, Yer kürəsidir. Orada baş verə biləcək qəribə və dəhşətli hadisələr barədə danışmışdılar ona. Nəhayət, lap axırda bir səs ona demişdi ki, bu, Yer kürəsidir, hər şey düzələcək, hər şey yaxşı olacaq.

Amma spiritizmin köməyi olmadan da biz indi Yer kürəsinin – Anamız Yerin kosmik fəzada gözəl bir mirvari olduğunu görürük. Yer kürəsindəki sərvətlərin qeyri-məhdud olduğunu və üzərində yaşamaq olduğumuz planetin limitsiz sahəyə malik olduğunu fərz etməklə çox böyük

xətaya yol vermişik. Biz böyük, mavi planetin övladlarıyıq. Anamız Yer kürəsinin, Günəş sisteminin və eləcə də bütövlükdə kainatın bir parçasıyıq. Parlaq şölə saçan faktın poeziyasında isə biz ulduzların övladlarıyıq.

Deyirəm, mən bir az aşağı ensəm yaxşıdır. Çörçill, Yuliana Norviç, Ben Conson, hələ Şekspiri demirəm – aman Allah, bu yığıncaqda gör kimlər var! Şan-şöhrət artır və azalır, ən parlaq dəfnə yarpaqları da solur. Yuli Sezar işin çəmini bilən adam idi. Bildiyimiz kimi, Yuli Sezar kimi tanınan feldmarşal lord Sezar öz keçəlini örtmək üçün başına dəfnə yarpağından çələng qoyurdu. Əsl tərifləyici laureat o olardı ki, özü dəfnə çələnginin nəyi gizlətdiyini və həm də təkcə keçəlliyi gizlətmədiyini yaxşı bilsin. İttiham edəndə o adam unutmamalıdır ki, yersiz ciddiyət lazım deyil. Xoşbəxtlikdən, spiritizmdir, yoxsa nədir – ona ad vermək fikrində deyiləm – məni əmin edir ki, cismlərin cərgəsində çox kiçiyəm. 1983-cü ilin Nobel mükafatına layiq görüldüyüm xəbərini eşidəndən sonra bir əyalət şəhərinə gedib maşınımı icazə verilməyən yerdə saxladım. Maşını bir neçə dəqiqəliyə tərk edib geri qayıdanda gördüm ki, pəncərə şüşəsinə talon yapışdırılıb. Görkəmindən hədə-qorxu yağan bir qadın – nəqliyyat müfəttişi maşınımın yanında dayanmışdı. Divardakı yazını göstərüb dedi: “Siz bəyəm oxuya bilmirsiniz?”

Xəcalət çəkdim, maşına oturub lap yavaş sürətlə dönəni buruldum. Səkidə dayanmış iki yerli polis gördüm.

Maşını onların qarşı tərəfində saxladım, dayanacaq talonumu plastik üzlükdən çıxartdım. Polislər yolu keçib mənə tərəf gəldilər. Dedim ki, vacib işim var, inzibati binaya gedib cəriməni orada ödəyə bilərəmmi?

– Yox, ser, – rütbəcə böyük olan polis dedi, – mənə elə gəlir ki, siz oraya gedə bilməyəcəksiniz.

Polis belə deyib, adətən, polislərin zərərsiz və çox sadələvh adamlar üçün ehtiyatda saxladığıları qəşəng təbəssümlə gülümsədi. Sonra da talonun üstündəki düzbucaqlının yuxarı tərəfində yazılmış “göndərənin adı və ünvanı” sözlərini göstərdi.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Siz öz adınızı və ünvanınızı bura yazmalısınız, – polis dedi. – Burada göstərilən ünvandakı ədliyyə məmuruna on funt-sterlinq ödəməlisiniz. Sonra həmin ünvanı üz qabığının sol tərəfinə yazın, sağdan yuxarıdakı küncə isə on yeddi pennilik poçt markası yapışdırıb poçt ilə göndərin. Biz sizi Nobel mükafatına layiq görülməyiniz münasibəti ilə təbrik edirik.

Uilyam Qolding NOBEL MÜKAFATI LAUREATI

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

MİLÇƏKLƏR KRALI
(roman)

MİLÇƏKLƏR KRALI

(roman)

Atama və anama ithaf edirəm

I fəsil

BALIQQULAĞI SƏSİ

Qayadan aşağı enən sarışın oğlan sonuncu metrleri də arxada qoyandan sonra laquna tərəf yönəldi. Məktəbli sviterini soyunub əlində tutaraq sürüyə-sürüyə aparırdı, saçları, elə bil, alnına yapışmışdı. Onu dövrələyən açıqlıq ərazi – uzunsov tala cəngəlliğin içinə soxulmuşdu, elə də istiydi, elə bil, hamam idi. Dolam-dolaşlıq lianaların və ağac budaqlarının arasıyla güclə birtəhər irəliləyirdi. Qəflətən sarı-qırmızı rəngli bir quş iblis səsinə oxşayan səs çıxardıb göyə qalxdı, başqa bir quş onun səsinə səs verdi.

– Ey, – kimsə dedi, – bir dəqiqə gözlə!

Talanın qırağındakı ağacın budaqları titrədi, yerə tökülən yağış damcıları tappıladı.

– Bir dəqiqə gözlə, – bayaqkı səs dedi. – Mən burada ilişmişəm.

Sarışın oğlan ayaq saxladı, avtomatik bir jestlə corablarını yuxarı elə çəkdi, elə bil, bura cəngəllik deyildi, Londunun ətrafındakı hansısa qraflıq idi.

Yenə səs gəldi:

– Lianalar əl-ayağıma elə dolaşılıb ki, tərpenə bilmirəm.

Səs yiyəsi üzgeri yeriyərək çirkli gödəkcəsini kol-kosdan aralayıb açıqlığa çıxdı. Onun çılpaq, dolu qılçalarını diz tərəfdən tikanlar cızıq-cızıq eləmişdi. Oğlan aşağı əyildi,

tikanları ehtiyatla çıxardıb geri döndü. Boyda sarışın oğlardan balacaydı, amma çox kök idi. Ayağını qoymaq üçün daha təhlükəsiz yer axtararaq qabağa gəldi, eynəyinin qalın şüşələrindən baxdı.

– Meqafonlu kişi hanı?

Sarışın oğlan başını silkələdi.

– Bura adadır. Hər halda, mən hesab eləyirəm ki, bura adadır. Dənizin içində rifdir. Çox güman ki, burada yaşlı adam yoxdur.

Kök oğlan qorxan kimi oldu.

– Pilot var idi axı. Amma sərnəşin salonunda deyildi o, qabaqdakı kabinədəydi.

Sarışın oğlan gözlərini qıyıb rifə baxırdı. Kök oğlan davam elədi.

– Başqa uşaqlar da var idi, onlardan, yəqin ki, kimlərsə xilas olubdur. Xilas olmalıydılar da, elə deyil?

Sarışın oğlan bacardıqca suya yaxın yolla gedirdi. Özü-nü tox tutmağa çalışırdı, əsla maraqlanmayan adam kimi də görünmək istəmirdi. Kök oğlan isə əl çəkməyib tələsik onun arxasınca düşdü.

– Deməli, belə çıxır ki, burada bir nəfər də olsun yaşlı adam yoxdur?

– Ola bilsin.

Sarışın oğlan bu sözü ciddi ədayla dedi və təmin olunmuş eqoizm dərhal da özünü bürüzə verdi. Talanın ortasında əllərini yerə qoyub, başı üstə dayandı, dişlərini ağardıb gözünə baş-ayaq görünən kök oğlana baxaraq güldü.

– Yaşlı adam yoxdur!

Kök oğlan bir anlığa fikrə getdi.

– O pilotu deyirəm.

Başı üstə dayanmış sarışın oğlan ayaqlarını yerə qoyub buğlanan torpağın üstündə oturdu.

– Bizi bura atandan sonra uçub getməliydi. Burada yerə enə bilməz. Təkərli təyyarələr belə yerə enmir.

- Bizə hücum elədilər.
- Görəsən, o qayıdıb gələcək?

Kök oğlan başını silkələdi:

– Biz aşağı enəndə mən pəncərələrin birindən baxırdım, təyyarənin o biri tərəfini gördüm, alov da onun içindən çıxırdı.

Kök oğlan talanı başdan-ayağa nəzərdən keçirdi.

- Kabinə bax elə oldu.

Sarışın oğlan əlini uzadıb budağın tilişkəli qırağına toxundu. Bir anlığa hətta elə bil, maraqlandı.

- Bəs sonra nə oldu? Hara getdi?

– Tufan onu çəkib dənizə apardı. Ağacların budaqları sınıb tökülübsə, təhlükəlidir. Yəqin ki, onun içində uşaqlardan hələ də kimsə qalıb.

Kök oğlan bir müddət tərəddüd elədi, sonra yenidən danışdı:

- Sənin adın nədir?

- Ralf.

Kök oğlan gözlədi ki, onun da adı soruşulacaq, amma tanış olmaq təklifi gəlmədi, Ralf adlanan sarışın oğlanın üzündə qeyri-müəyyən təbəssüm göründü, ayağa durub yenə də laqun tərəfə yönəldi. Kök oğlan dabanqırma onun arxasınca getdi.

– Mənə elə gəlir ki, bizimkilərin çoxu buralara səpələnidir. Onlardan kimisə görmüsən?

Ralf başını silkələyib sürətlə yeridi, budağın üstünə qalxıb guppultuyla yerə dəydi. Kök oğlan lap yaxında dayanıb güclə nəfəs alırdı.

– Xalam deyir ki, mənə qaçmaq olmaz, – kök oğlan izah elədi. – Məndə astma var, ona görə.

- Sənin astman da var imiş?

– Hə, astma. Nəfəsım tutulur. O boyda məktəbdə birçə mənım astmam var idi, – kök oğlan bir qədər iftixarla dedi.

– Özüm də üç yaşım olandan indiyəcən eynək taxıram.

Kök oğlan eynəyini çıxardıb Ralfa uzatdı, gülə-gülə göz-lərini yumub-açdı və eynəyinin şüşələrini çirkli gödəkcəsiy-lə silməyə başladı. Daxilən toparlanma və hansısa ağrı hissi onun solğun üz cizgilərini dəyişirdi. Yanaqlarının tərini silib tələm-tələsik eynəyi burnunun üstünə keçirdi.

– Orada meyvələr...

Talaya tərəf nəzər saldı.

– Meyvələri deyirəm, mən elə bildim ki...

Eynəyini gözünə taxdı, ayaqlarını sürüyərək Ralfdan aralandı, dolam-dolaşq yarpaqların arasında oturdu.

– Mən indi gəlirəm.

Ralf ehtiyatla hərəkət edərək budaqların arasında göz-dən itdi. Bir neçə saniyə keçməmişdi ki, kök oğlan fısıldaya-fısıldaya onu haqladı – o da laqunla öz arasındakı axırıncı daldaya tərəf tələsirdi. Sınmış budağın üstündən aşıb cən-gəllikdən çıxdı.

Sahildə palma ağacları bitmişdi. Onların bəziləri dik dayanmışdı və yaşıl örtükləri yüz fut hündürlükdəydi; bəzi-ləri əyilmişdi, ya da yerə yıxılıb günün altında qalmışdı. Ağacların altındakı sıx otluq bəzi yerdə yıxılmış palmaların yerdən çıxmış kökləriylə qalxıb çevrilmiş torpaq laylarıylə pozulmuşdu. Çürük kokos meyvələri dağılmışdı yerə, otlar-ın arasından palma fidanları baş qaldırmışdı. Arxada sıx meşə qaralırdı və bir də açıq tala görünürdü. Ralf bir əliylə boz budaqdan tutmuşdu, suyun parıltısından qamaşan göz-lərini qıyıb dayanmışdı. O tərəfdə, buradan bir mil o yandakı rifin üstündə ağ köpük kil-kələnmişdi, onun arxasında görü-nən açıq dəniz tutqun-mavi rəngdəydi. Mərcanın əyri-üyrü xətti daxilində laqunun suyu dağ gölündə olduğu kimi sakit idi və tünd-qırmızı rəngə çalırdı. Palma dəhliziyə suyun ara-sında qalan nazik ayparavari sahil zolağı sonsuzluğa qədər uzanmış kimi görünürdü, Ralfın sol tərəfindən lap uzaqda isə palmalıq, su və sahil qovuşaraq bir nöqtədə birləşirdi; az qala, gözlə görünən isti səngimək bilmirdi.

Ralf dəhlizdən yerə tullandı. Qara ayaqqabıları quma batdı, isti onu qarşaladı. Paltarlarının ağırlığını hiss elədi, ayaqlarıyla zərbə vurmuş kimi, ayaqqabılarını tələsik vurub atdı, cəmi ikicə hərəkətlə corablarını elastik bağıyla birilkdə çıxartdı. Sonra yenə sıçrayıb dəhlizə qalxdı, köynəyini soyundu, bədəninin üstüylə sürüşən palma kölgələrinin altındakı kəllə sümüyü boyda iri kokosların arasında dayanırdı. Toqqasını açdı, şalvarını və trususunu çıxartdı, lümlüt dayanıb gözqamaşdıran suya və sahilə baxdı.

Cəmi on iki yaşı var idi onun, bir neçə ay da artıq idi, o səbəbdən də uşaqlığa xas olan irəli çıxmış qarnı yox idi artıq, amma hərəkətlərində erkən gəncliyə məxsus çəlimsizliyin özünü bürüzə verəcəyi qədər böyük də deyildi. Əzələli və enli çiyinlərinə baxıb onun boksçu ola biləcəyini də söyləmək olardı, amma baxışlarının həlimliyi və ağzının quruluşu onun qəlbiumşaqlığından xəbər verirdi. Palma budağını əliylə yavaşca döyəclədi, elə bil, adanın həqiqətən də mövcud olduğuna özünü inandırmaq istəyirdi, sevinclə güldü və əllərini yerə qoyub başı üstə dayandı. Yenə ayaq üstə düşüb qəddini düzəldərkən hərəkətləri dəqiq yerinə yetirdi, sahilə tullandı, dizi üstə çökdü, hər iki əliylə qum tığını kürüyüb sinəsinə tərəf yıxdı. Sonra qalxıb oturdu, sevinc dolu parlaq gözləriylə suya baxdı.

– Ralf...

Kök oğlan dəhlizdən aşağı enib, lap qıraq tərəfdən stulda oturmuş kimi ehtiyatla oturdu.

– Mən üzr istəyirəm, çox ləngidim. Hamısı mer-meyvə yeməkdəndir.

Kök oğlan eynəyini silib fındıq burnunun üstünə qonardı. Eynəyin sağanağı onun burun sümüyünün üstündə dərin iz qoyub narıncı “v” hərfi həkk eləmişdi. Əvvəlcə çox diqqətlə Ralfın qızılı rəngə çalan bədəninə baxdı, sonra da başını aşağı salıb əynindəki paltara baxdı. Sinəsinin üstündən keçib yuxarı qalxan ilgəyin dilini əliylə tutdu.

– Mənim xalam...

Qətiyyətli hərəkətlə ilgəyi açdı və gödəkcəni başı üstündən dartıb çıxardaraq soyundu.

– Deməli, belə.

Ralf gözaltı ona baxıb dinmədi.

– Mənə elə gəlir ki, bütün uşaqların adını dəqiqləşdirmək lazımdır, – kök oğlan dedi, – siyahı da tutmaq lazımdır. Biz gərək hamını bir yerə yığaq, yığıncaq keçirək.

Ralf bu eyhamı qulaqardına vurdu və bunu görəndə kök oğlan məcbur olub yenə özü danışdı.

– Məni nə cür çağıracaqları vecimə də deyil, – kök oğlan öz sirrini açdı, – tək məktəbdə olduğu kimi, ağızlarına gələni danışmasınlar.

Ralf, deyəsən, bir qədər maraqlanan kimi oldu.

– Məktəbdə səni necə çağırırdılar ki?

Kök oğlan çiyinləri üstəndən ətrafa boylandı, sonra da Ralfa tərəf əyilib pıçıldadı:

– Onlar mənə Piqqi deyirdilər.

Bərk gülmək tutdu Ralfı. Sıçrayıb ayağa qalxdı.

– Piqqi! Donuz çöşqası!

– Ralf, yaxşı də.

Nə sə pis bir şey olacağını hiss eləyən Piqqi əllərini bir-birinə sıxdı.

– Mən dedim axı, dedim ki, istəmirəm...

– Piqqi! Piqqi!

Ralf o cür isti havada başladı qumun üstündə rəqs etməyə, geri çevrilib, qollarını qırıcı təyyarənin qanadları kimi açaraq geriye dartdı və Piqqiyə tərəf şığıyıb, guya, atəş açdı:

– Trax, tata-ta-ta!..

Gülə-gülə Piqqinin ayağı tərəfdən qumun üstünə uzandı.

– Piqqi!

Güclə də olsa, Piqqi özünü gülməyə məcbur elədi; bu cür tanışlıq ürəyincə deyildi, amma razılaşdı.

– Bir dəqiqə...

Piqqi meşəyə qaçdı. Ralf da ayağa durub sağ tərəfə qaçdı.

Sahilin mənzərəsi burada qəflətən dəyişirdi: nəhəng qranit meydança heç nəyi nəzərə almadan qətiyyətlə meşənin, palma dəhlizinin, qumluğun və laqunun içərisinə soxularaq dörd fut hündürlükdə damba əmələ gətirmişdi. Meydançanın üstü nazik torpaq təbəqəsi və sərt otlarla örtülmüşdü, balaca palmalar onun üstünə kölgə salmışdı. Qranit meydançanın üstündəki torpaq təbəqəsi onların yaxşı inkişafı üçün kifayət eləməirdi və palmalar da, haradasa, iyirmi futa qədər boy atandan sonra yarıüstə yığılıb quruyurdu; meydançada çoxlu ağac gövdəsi yığılmışdı ki, onların da üstündə rahatca oturmaq olardı. Hələ ki yığılmayıb dik dayanan palmalar meydançanın üstündə yaşıl çardağ əmələ gətirmişdi və onun da alt tərəfində laqunun suyunda əks olunan günəş şüalarının əmələ gətirdiyi işıqlı ləkələr titrəşirdi. Ralf qalxıb meydançaya çıxdı: kölgəlik, sərin yer idi bura. Bir gözünü yumdu və gördü ki, onun bədəninə düşən kölgələr də, əslində, yaşıl rəngdədir. Meydançanın dənizə tərəf olan qırağına gəldi, dayanıb suya baxdı. Göz yaşı kimi təmiz suyun dibi görünürdü, tropik su bitkiləri və mərcanlar ona parlaqlıq verirdi. Parlaq, balaca balıqlar ora-bura üzürdülər. Heyrət içində öz-özünə danışan Ralfın bas səsi eşidildi:

– Ona bax!

Meydançanın arxa tərəfində başqa bir gözəllik var idi. Yaradanın möcüzəsi idi: tayfunun, ya da Ralfın ilk gəlişiyə eyni vaxtda baş vermiş tufanın gücüylə laqunun içərisində qumdan bənd yaranmışdı və beləliklə də, lap uzaq kənarı qırmızı qranitlə məhdudlaşan dərin və uzun bir hovuz əmələ gəlmişdi. Ralf artıq bilirdi ki, kənardan baxmaqla suyun dayaz-dərinliyini müəyyən etmək olmaz, odur ki indi də sevinci çox çəkməyə bilər. Amma adanın forması düzgün idi və qeyri-adi hovuzu çox yüksək qabarmalar vaxtı su basa

bilərdi. Hovuzun bir tərəfi o qədər dərin idi ki, rəngi tünd-yaşıla çalırdı. Otuz yarda¹ qədər məsafədə hovuz sahəsini çox diqqətlə yoxlayandan sonra Ralf suya baş vurdu. Su istiydi və sanki, o, böyük bir vannada üzürdü.

Piqqi gəlib çıxdı, qayanın qırağında oturub Ralfın yaşıl və ağ görünən bədəninə həsədlə baxdı.

– Heç də pis üzürsən!

– Piqqi.

Piqqi ayaqqabılarını və corablarını çıxardı, onları səli-qəylə daşın üstünə qoydu, ayağının ucunu suya salıb dedi:

– İstidir!

– Bəs nə bilirdin?

– Mən heç nə bilmirdim. Mənim xalam...

– Yenə başladı: xalam, xalam...

Ralf suya baş vurub gözlərini açıq saxlayaraq suyun altında üzürdü. Hovuzun qum bəndinə tərəf olan qırağı tut-qun görünən tərənin yamacına oxşayırdı. Arxası üstə çevrilib burnunu sıxdı, qızıl günəş şüaları onun sifətində oynadı və sınıb çilik-çilik oldu. Şalvarını soyunmağa başlayan Piqqi qətiyyətli görünürdü. Tezliklə çıpaqlanıb anadangəlmə lüt oldu: solğun və kök bədəni var idi. Ayaqlarının ucunda yeriyərək hovuzun qumsal tərəfinə getdi və boğazınacan çatan suyun içində oturub Ralfı baxdı, qürurla güldü.

– Üzməyəcəksən?

Piqqi başını silkələdi.

– Üzə bilmərəm. Mənə olmaz. Astmam...

– Bunun astması da var imiş!

Bu atmacanı Piqqi utancaq dəyanətlə qulaqardına vurdu.

– Yaxşı üzürsən.

Ralf suda çapalayıb arxası üstə çevrildi və üzigeri üzdü, ağzını su ilə doldurub yuxarı fısqırtı. Sonra sinəsini yuxarı qaldırıb dedi:

¹ Yard – 91, 44 sm-ə bərabər ingilis uzunluq ölçüsü

– Beş yaşım olanda üzürdüm. Atam öyrədib. Mənim atam hərbi dəniz qüvvələrində xidmət eləyir, komandirdir. İşdən icazə alıb gələcək, bizi buradan xilas eləyəcək. Sənin atan nəçidir?

Qəflətən Piqqinin üzü qızardı və tələsik dedi:

– Mənim atam ölüb, anam isə...

Eynəyini çıxarıb boylandı ki, görsün onu silib-təmizləməyə bir şey tapa bilirmi.

– Mən xalamgildə qalırım. Xalamın şirniyyat dükanı var. Bilirsən, nə qədər konfet yemişəm? Doyunca yeyirdim. Sənin atan bizi nə vaxt xilas eləyəcək?

– İmkan tapan kimi gəlib bizi xilas eləyəcək.

Piqqi hovuzdan çıxdı, suyu damcılaya-damcılaya ana-dangəlmə lüt dayanıb eynəyinin şüşələrini corabıyla silib təmizlədi. Səhər vaxtının istisində yalnız rifə çırpılıb parçalanan dalğaların nəriltisi eşidilirdi.

– Atan haradan bilir ki, biz buradayıq?

Ralf suda əl-qolunu boşaltdı. Laqunun parıltısını kölgələyən yuxu ilğıma oxşayan bələk kimi onu ağuşuna almaqdaydı.

– O, haradan biləcək ki, biz buradayıq?

– Ona görə ki, – Ralf fikirləşdi, – ona görə ki, ona görə ki... Rifdən gələn uğultu çox uzaqlaşmışdı.

– Aeroportda deyəcəklər ona.

Piqqi başını buladı, eynəyini gözünə taxıb, şüşələrini parıldadaraq Ralfa baxdı:

– Yox. Eşitmədin pilot nə dedi? Atom bombası barədə danışır. Hamısı ölüb.

Ralf sudan çıxdı, Piqqiyə baxa-baxa qeyri-adi problem barədə fikirləşdi.

Piqqi inadkarlığından əl çəkmirdi.

– Bura adadır da, elə deyil?

– Mən qayaya dırmaşdım, – Ralf tələsmədən dedi, – hesab eləyirəm ki, bura adadır.

– Onların hamısı ölübdür və bura adadır, – Piqqi dedi.
– Heç kim bilmir biz buradayıq. Sənin atan da bilmir, heç kim bilmir...

Onun dodaqları titrədi, eynəyi dumanla örtülüb tutqunlaşdı.

– Biz ölənəcən burada qalacağıq.

Bu sözdən sonra, elə bil, isti daha da artdı, hətta təhlükəli dərəcədə ağırlaşdı, laqun da gözçixardan parıltısıyla onlara hücum elədi.

– Paltarım o tərəfdədir, mən getdim ora, – Ralf mızıldandı.

Od kimi şaxıyıb qəddarcasına yandıran günün altında qumun üstüylə gedib meydançanı keçdi, ora-bura səpələnmiş paltarlarını tapdı. Boz köynəyi yenidən əyninə geyinmək nəşə çox xoş gəldi ona. Meydançanın qırağına qalxıb, yaşıl kölgənin altında, daha rahat hesab elədiyi budağın üstündə oturdu. Pal-paltarının çoxusunu qoltuğunun altında tutan Piqqi də yuxarı qalxdı və laquna üzbəüz daşın üstündə çox ehtiyatla oturdu; sudan əks olunan günəş şüaları onun bədənində oynaşdı.

Dərhal dedi:

– Biz o biri uşaqları tapmalıyıq. Nəşə eləmək lazımdır.

Ralf heç nə demədi. Bura mərcan adasıdır.

Günəşdən daldalanaraq Piqqinin dediklərinə fikir vermədən xəyala dalmışdı Ralf.

Piqqi əl çəkmirdi:

– Səncə, bu adada biz neçə nəfərik?

Ralf irəli gedib Piqqinin böyründə dayandı.

– Bilmirəm.

Arabir qalxan meh isti ilğımın altındakı suyun hamar səthiylə sürünürdü. Mehın nəfəsi meydançaya çatanda palma yarpaqları pıçıldışırdı; sulardan əks olunan günəş şüalarının tutqun ləkələri kölgəlikdəki uşaqların bədənində qanadlı parlaq varlıqlar kimi sürünüb hərəkət eləyirdi.

Piqqi başını qaldırıb Ralfa baxdı. Ralfin üzünə düşən kölgələrin hamısı baş-ayaq çevrilmişdi; kölgələr yuxarıdan yaşıl, aşağıdan – laqun tərəfdən parlaq işıqlıydı. Şüa ləkələri Ralfin saçlarının arasında sürünür, oynayırdı.

– Biz nəyə eləməliyik.

Ralf Piqqiyə baxdı.

Axır ki, dəfələrlə, ancaq sonacan təsəvvürdə canlandırılı bilməyən yer tapılmışdı. Ralfin dodaqları sevinc təbəssümüylə aralandı, Piqqi isə bunu ehtiram mənasında öz hesabına yazaraq sevinclə güldü.

– Əgər bu, həqiqətən də, adadırsa...

– O nədir?

Ralf gülməyini kəsib laqun tərəfi göstərdi. Saçaqlı su otlarının arasında sarı bir şey var idi.

– Daşdır.

– Yox, balıqqulağıdır.

Piqqi birdən-birə xeyirxah həyəcan içində coşdu.

– Düzdür, balıqqulağıdır. Beləsini mən bir dəfə görmüşəm. Bir nəfərin divarında görmüşəm. Amma o adam buna buynuz deyirdi. Deməli, o, buynuzu üfürürdü, sonra anası gəlirdi. Çox bahalı şeydir.

Ralfin düz elə böyründə balaca palma ağacı laqunun üstünə əyilmişdi və öz ağırlığıyla nazik torpaq təbəqəsini dartıb elə qaldırmışdı ki, ağac tezliklə yıxılmalıydı. Ralf dartıb palma budağını qopardı, onu suya soxub-çıxardaraq nəyə eləməyə çalışdı; rəngbərəng balıqlar çırpınıb ora-bura qaçdılar. Piqqi təhlükəni unudaraq lap qabağa əyildi.

– Yavaş! Sındırarsan.

– Əl çək gördüm.

Ralf danışsa da, fikri dağınıq idi. Balıqqulağı cəlbediciydi, qəşəng idi və əla da oyuncaq idi; amma gündüz vaxtının canlı illüziyaları onunla Piqqinin arasında dayanmışdı, əslində, Piqqiyə orada yer yox idi. Budaq əyildi, balıqqula-

ğını otluğun qırağına itələdi. Ralf bir əlindən dayaq nöqtəsi kimi istifadə eləyib, o biri əliylə budağı o qədər aşağı basdı ki, nəhayət, suyu damcılayan balıqqulağı yuxarı qalxdı və Piqqi də qəflətən əl atıb onu havada tuta bildi.

İndi balıqqulağı əllə toxunmaq mümkün olmayan və yalnız baxmaqdan ötrü olan bir şey deyildi artıq. Ralf həyəcanlandı. Piqqi dil-dil ötdü:

– ...buynuz çox bahalı şeydir. Burada bilirsən neçəyədir bu? Çox bahadır, ço-ox, lap çox... Di gəl ki onların bağındakı divardan asılmışdı bu, mənim xalam da...

Ralf balıqqulağını Piqqidən aldı, balıqqulağının içindən süzülən su onun əlinə axdı. Orada-burada narıncı rəngə çalan ləkələri olan tünd-sarımtıl rəngdəydi balıqqulağı; onun çəhrayı dodaqlı ağızından başlayaraq spiral kimi gövdəsinə sarınan və üstündə qabarıq, zərif naxışları olan on səkkiz burum balaca deşikli nazik ucuna doğru azalıb yox olurdu. Ralf silkələyib buynuzun içindəki qumu təmizlədi.

– İnek kimi mələyirdi, – Piqqi dedi. – Onu deyirəm, o oğlanın ağ daşları da var idi, içində yaşıl tutuquşu olan quş qəfəsi də var idi. Ağ daşları, əlbəttə, üflənirdi, – Piqqi nəfəsini dərmək üçün fasilə verdi və Ralfın əlində parıldayan balıqqulağını sığalladı.

– Ralf!

Ralf başını qaldırıb ona baxdı.

– Biz bundan istifadə eləyib o biri uşaqları çağıra bilərik. Bir yerə yığışardıq. Səs eşidən kimi gələcəklər.

Piqqi Ralfın üzünə gülümsədi.

– Sən özün də bu fikirdəydin, eləmi? Ona görə də buynuzu sudan çıxartdın.

Ralf sarışın saçlarını alnından geri elədi.

– Sənin dostun bunu necə üfürürdü?

– Necə deyim, elə bil, tüpürürdü, – Piqqi dedi. – Astmam var deyə, buynuzu üfürməyi xalam mənə qadağan eləmişdi. Oğlan deyirdi ki, aşağıdan, – qabağa çıxmış qarnının

üstünə qoydu əlini, – bax, buradan üfürmək lazımdır. Sən bir cəhd elə, Ralf. O biri uşaqları çağır.

Ralf inamsız halda balıqqulağının nazik tərəfini ağzına yaxınlaşdırıb üfürdü. Nəsə bərk bir səs çıxdı, dərhal da kəsildi. Ralf dodaqlarının duzlu suyunu silib bir də üfürdü. Balıqqulağı isə susurdu.

– Bilirsən, elə bil ki, üfürürdü o...

Ralf dodaqlarını büzdü, nazik hava axımını balıqqulağının içinə üfürdü. Partıltıya oxşayan zəif səs çıxdı. Uşaqlar gülməkdən uğunub getdilər və hər gülüş dalğası səngiyən kimi növbəti dalğa qalxanacan davam eləyən nisbi sakitlik vaxtı Ralf balıqqulağını üfürməkdə davam elədi, hər dəfə də eyni səs çıxdı.

– Bax, buradan üfürürdü o, aşağıdan.

Ralf, axır ki, neyləməli olduğunu başa düşdü və diafraqmadan gələn havanı balıqqulağının içinə üfürdü. Balıqqulağı dərhal dilə gəldi. Dərin və sərt tonallıqlı səs uğuldayaraq palmaların altıyla meşənin ən dalda və keçilməz dolanbaclarınacan yayıldı, dağın narıncı, qranit daşlarına dəyib əks-səda verdi. Ağacların başından dəstə-dəstə quşlar bulud kimi havaya qalxdı. Kolluqda nəsə qışqırır qaçdı.

Ralf balıqqulağını dodaqlarından araladı:

– Oy, da-a!..

Onun adi səsi buynuzun güclü səsiylə müqayisədə pıçiltı kimi səsləndi. Ralf buynuzu dodaqlarına yaxınlaşdırıb dərin-dən nəfəs aldı və yenə üfürdü, yenə həmin not səsləndi, bir az da güc verdi, səs xeyli güclənib əvvəlkiylə müqayisədə bir oktava yüksəyə qalxdı, adamın beyninə işləyən gərəmay səsinə çevrildi. Piqqı qışqırır nəsə deyirdi, onun üzü gülür, eynəyinin şüşələri parıldayırdı. Quşlar qaqqıladaşdı, balaca heyvanlar qaçırdı. Ralfın nəfəsi çatmırdı, səs bir oktava aşağı endi və güclü hava axımına çevrildi.

Buynuz susdu, elə bil, hansısa heyvanın köpək dişiydi, parıldayırdı. Gərgin üfürdükdən sonra Ralfın üzü qızarıb

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

qaralmışdı, quşların səsi və qayalardan qopan əks-səda adamı başına götürmüşdü.

– Mərc gələrəm ki, bu səs çox uzağa getdi.

Ralf nəfəsini dərib, balıqqulağını üfürərək bir neçə qısa səs də çıxartdı.

Piqqi pıçıldadı: “Ora bax, biri çıxdı”.

Haradasa, yüz yard o tərəfdə, palmaların arasından bir uşaq sahilə çıxdı. Altı yaşlarında, sarışın, top kimi sağlam uşaq idi, paltarları cırılmışdı, sir-sifəti meyvə şirəsiylə boyanmışdı. Məlum məsələyə görə şalvarını aşağı salmışdı, amma onu necə lazımdır yuxarı çəkib düymələnməmişdi. Oğlan palma dəhlizindən tullanıb qumluğa çıxanda şalvarı sürüşüb dizindən aşağı düşdü; uşaq şalvarı qaldırmaq əvəzinə, ayaqlarını dartıb çıxartdı, adlayıb üstədən keçdi və tələsik meydançaya tərəf getdi. Yuxarı qalxmaqda Piqqi ona kömək elədi. Ralf isə meşədən səslər eşidilənəcən buynuzu üfürdü.

Təzə oğlan Ralfın qarşısında çömbəltmə oturub parlaq gözləriylə ona baxdı. Ralfın nəsə vacib bir işlə məşğul olduğuna əmin olandan sonra razı qaldı və əlinin yeganə təmiz barmağını ağızına soxdu.

Piqqi ona tərəf əyildi.

– Adın nədi?

– Conni.

Piqqi oğlanın adını öz-özünə mızıldadı, sonra da ucadan dedi ki, Ralf da eşitsin. Amma Ralf bərk məşğul idi – buynuzu üfürürdü deyə maraqlanmadı; olduqca güclü səslər çıxara bildiyinə görə duyduğu zövqdən sifəti qaralmışdı, ürəyinin üstü tərəfdən köynəyi titrəyirdi. Meşədən gələn səs-küy yaxınlaşmaqdaydı.

Sahildə həyat əlamətləri görünməyə başladı. İsti havanın altında titrəyən uzun sahil qumluğu çox şeyi gizləyirmiş: uşaqlar od kimi qızıb sükuta qərç olmuş qumların üstündən keçərək meydançaya tərəf gedirdilər. Yaşca Connidən

böyük olmayan üç oğlan lap yaxınlıqdan çıxdı; onlar meşənin o tərəfindəki ağaclardan meyvə dərib yeyirmişlər. Yaşca Piqqidən o qədər də kiçik olmayan balaca bir oğlan alçaq pöhrələrin budaqlarını aralayıb meydançaya tərəf gəldi, uşaqların üzünə baxıb gülümsədi.

Uşaqlar ikibir, üçbir gəldilər. Connidən nümunə götürüb onlar da yerə yığılmış budaqların üstündə oturaraq gözləyirdilər. Ralf isə hələ də buynuzu üfürüb qısa, amma kəskin, bərk səslər çıxardırdı. Piqqi uşaqların arasında gəzib bir-bir onların adını soruşur, qaşqabağını töküüb yadda saxlamağa çalışırdı. Əllərində meqafon tutmuş böyükələrin sözüne uşaqlar necə qulaq asırdılarsa, Piqqinin sözüne də elə əməl eləyirdilər. Uşaqların bəziləri paltarlarını əllərinə alıb lüt gəzirdi, kimisi yarıçıpaq idi, qalanlarının da əynində az-çox paltar var idi: boz, mavi, açıq-qəhvəyi rəngli məktəbli forması geymişdilər, əynində sviter, gödəkcə olanlar da var idi; emblemi, hətta devizi olanlar, zolaqlı corab və sviter geyinənlər də gözə dəyirdi. Budaqların altındakı kölgəlikdə topa-topa yığılmış uşaqların başları görünürdü: qəhvəyi, sarışın, qara, şabalıdı, kül rənginə çalan saçlarla örtülmüş başlar mızıldaşır, pıçıldaşır; gözlərini Ralfdan çəkmir, öz aralarında nəsə götür-qoy edirdilər. Nəsə baş verirdi.

Sahilboyu tək-tək, ya da iki bir gələn uşaqlar ancaq ilğım xəttini keçib yaxındakı qumluğa çıxanda görünürdülər; ilk anda qumun üstündə rəqs eləyən yarasayabənzər nəsə bir şey diqqəti cəlb eləyirdi, sonra da onun üzərindəki insan fiquru görünürdü. Qumun üstündə rəqs eləyən yarasa zenitdə dayanmış günəşin basıb yerə sıxdığı və iki tələsən ayaq arasındakı ləkəyə çevirdiyi kölgə idi. Buynuzu üfürməyə başı bərk qarışsa da, Ralf gördü ki, titrəşən qara ləkələrin üstündə gələn sonuncu iki bədən də meydançaya çatdı. Yumrubaş, sarışın saçları at quyruğu kimi sərt olan iki oğlan meydançada yerə sərilib irişərək, it kimi ləhləyə-ləhləyə Ralfa baxdı. Əkiz idi onlar, özləri də o qədər oxşar idilər

ki, bu gözoşşayan oxşarlığı görən adam gözlərinə inana bilmirdi. Onlar eyni vaxtda nəfəs alır, eyni vaxtda gülürdülər; həyat enerjisiylə dolu, top kimi sağlam uşaqlar idi. Onların nəm üst dodaqları elə qalxmışdı, elə bil, dəri azlıq eləyirdi, ona görə də profildən konturları tutqun idi, ağızları da örtülmürdü. Piqqi eynəyini parıldadaraq onlara tərəf əyildi; kəsik-kəsik çıxan buynuz səsləri arasında uşaqların adını təkrar elədiyi eşidilirdi:

– Sem, Erik; Sem, Erik.

Sonra o çaşdı, əkizlər isə başlarını silkələyib gülüş sədaları altında bir-birini göstərdi.

Nəhayət, Ralf buynuz üfürməyi dayandıraraq oturdu, bir əlində buynuzu tutaraq başını dizinə tərəf əydi. Buynuz səsi kəsilən kimi gülüş səsi də kəsildi, sükut çökdü.

Sahildəki qumluğun üstündə istidən titrəyən şəffaf dumanın içiyə nəşə qara bir şey sürünürdü. Onu ilk görən Ralf oldu və diqqətlə o qədər baxdı ki, hamının nəzərləri o tərəfə yönəldi. Nəhayət, qaraltı ilğım dumanından çıxdı və uşaqlar gördülər ki, tutqun rəng tək elə kölgəyə görə deyil, əsasən, paltardandır. Əslində, o qaraltı bir dəstə oğlan idi: iki paralel cərgəyə düzülüb addımlayırdı, özləri də nəşə qəribə geyimdəydilər. Şalvarları, köynəkləri və digər geyim şeylərini soyunub əllərinə almışdılar, amma hamısının başında gümüşü emblemlə, kvadratşəkilli qara kepka var idi; boğazdan dizə qədər bədənini örtən, sinəsinin üstündə sol tərəfdən gümüşü xaç olan və yuxarıdan üçbucaq yaxalıqla tamamlanan qara pləş geymişdilər. Tropik isti, eniş, qida axtarışları, od kimi şaxıyan günün altında qalıb qızmış qumun üstündə yerimək onlara təzəcə yuyulmuş gavalı görkəmi vermişdi. Dəstəyə rəhbərlik eləyən oğlan da eyni geyimdəydi, amma bir fərqi vardı ki, onun kepkasındaki emblem qızılı rəngdəydi. Meydançaya on yard qalanda dəstə öz başçısının əmri ilə dayandı; od kimi şaxıyan günün altında sel kimi tər axırdı onlardan, nəfəsləri kəsilirdi; ayaq

üstə ləngər vururdular. Dəstəbaşı qabağa gəldi, pləşinin ətəyini yelləyərək sıçrayıb meydançaya çıxdı, gözlərini qıyıb, demək olar ki, onun üçün görünməz olan qaranlığa baxdı.

– Trubaçalan haradadır?

Rəlf başa düşdü ki, gözü günəşdən qamaşmış oğlan heç nə görmür.

– Trubaçalan yoxdur. Burada mənəm.

Oğlan yaxınlaşıb yuxarıdan-aşağı Rəlfə baxdı, üz-gözü-nü qırışdırdı. Dizinin üstündə balıqqulağı olan sarışın oğlan, deyəsən, onun xoşuna gəlmədi. Pləşinin ətəyini yelləyərək tələsik geri çəvrildi.

– Belə çıxır ki, burada gəmi yoxdur, eləmi?

Oğlanın arıq, sümüklü bədəni pləşin içində üzürdü, hündürboy idi, kürən saçları qara kepkasının altından çıxmışdı; qırıxmış, çilli sifəti eybəcər idi, amma ağılsız adam deyildi. Onun açıq-mavi gözlərindəki dilxorçuluq istənilən anda qəzəbə çəvrilə bilərdi.

– Burada heç bir yaşlı adam yoxdur?

Rəlf onun kürəyinə baxaraq dedi:

– Yoxdur. Biz yığıncaq keçiririk. Siz də gəlin, bizə qoşulun.

Pləşli uşaqların sırası dağılmağa başladı. Dəstəbaşı onlara qışqırdı:

– Xor! Farağat!

Yorulub əldən düşmüş uşaqlar sıxlaşıb cərgəyə düzül-dülər və günün altında dayandılar. Zəif də olsa, kimsə etiraz elədi:

– Yaxşı da, Meridyü, xahiş edirik. İcazə versəydin...

Sonra uşaqlardan biri üzüqoylu qumun üstünə yıxıldı və cərgə pozuldu. Yıxılan uşağı yoldaşları qaldırıb meydançaya uzatdılar. Meridyü diqqətlə ona baxdı və dedi:

– Yaxşı, oturun. Onunla işiniz yoxdur, qoyun uzansın.

– Meridyü, elə də yox da...

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Yorulanda həmişə yıxılır o, – Meridyü dedi. – Cəbəlüt-tariqdə yıxıldı, Əddis-Əbəbədə dirijorun üstünə yıxıldı.

Yerə yıxılan çal-çarpaz ağac budaqlarının üstündə qara quşlar kimi oturub maraqla Ralfa baxan xor üzvlərində bu sözlər gülüş doğurdu. Piqqi onların adını soruşmadı: Meridyünün xüsusi geyimi və səsindəki rəis saymazlığı onu qorxutmuşdu, Ralfın böyründə oturub eynəyini qurdalamağa başladı.

Meridyü Ralfa tərəf çevrildi:

– Deməli, burada heç bir yaşlı adam yoxdur, eləmi?

– Yoxdur.

Meridyü budağın üstündə oturdu və dövrə vurub oturanlara baxdı.

– Onda gərək biz özümüz öz başımıza çarə qılaq.

Ralfın böyründə özünü təhlükəsiz hiss eləyən Piqqi utancaq tərzdə dedi:

– Ralf da bizi ona görə yığıb ki, neyləməli olduğumuz barədə bir qərar qəbul eləyək. Adları soruşmuşuq: onun adı Connidir, onlar, o ikisi əkizdir, Sem və Erik. Erik kimdir? Sənsən? Yox, sən Səmsən.

– Sem mənəm.

– Erik də mənəm.

– Yaxşı olardı ki, tanış olaq, – Ralf dedi, – mən Ralfam.

– Adların çoxusu deyilib, – Piqqi dedi, – onların adını soruşmaq lazımdır.

– Biz balaca uşaq deyilik, – Meridyü dedi. – Niyə də mənə Cek deyilməlidir? Mən Meridyüyəm.

Ralf tez ona tərəf çevrildi. Öz fikri olan adamın səsiydi bu.

– Sonra o biri, – Piqqi davam elədi, – o oğlanın adı yadımdan çıxdı...

– Sən çox danışırısan, – Meridyü dedi. – Yum ağzını, Gonbul.

Gülüş qopdu.

– Onun adı Gonbul deyil, – Ralf qışqırdı, – əsl adı Piqqidir.

- Piqqi!
- Piqqi!
- Oy, Piqqi!

Gülüş səsləri qalxdı, hətta uşaqların ən kiçiyi də gülüşənlərə qoşuldu.

Bir anlığa da olsa, qarşılıqlı rəğbət hissi uşaqları birləşdirdi, Piqqi isə kənarda qalmışdı: qızarıb-pörtmüşdü; o, başını tərpedir, eynəyini silib təmizləyirdi.

Nəhayət, gülüş səsləri səngidi, adların dəqiqləşdirilməsi davam elədi. Xor üzvləri arasında boyca Cekdən sonra ikinci olan Moris adlı bir oğlan var idi, amma o, bədəcə daha möhkəm idi, özü də həmişə gülümsəyirdi. Heç kəsin tanımadığı qaradiməz, arıq bir oğlan da var idi; daxili gərginlik içində heç kimə yovuşmurdu və adının Rocer olduğunu deyib yenə susdu. Bill, Robert, Harold, Henri... Huşunu itirib yerə yıxılan oğlan palma budağına söykənib oturmuşdu və Ralfa baxıb güclə gülümsəyirdi; dedi ki, adı Simondur.

Cek dedi:

– Xilas olmaq məsələsini müzakirə eləyib qərar qəbul etməliyik.

Uğultu qopdu. Lap balaca uşaqlardan biri – Henri dedi ki, evə getmək istəyir.

– Sakit olun, – Ralf dalğın halda dedi, buynuzu yuxarı qaldırdı. – Məncə, nəşə eləmək üçün biz özümüzə başçı seçməliyik.

– Başçı! Başçı!

– Başçı mən olmağam, – Cek təkəbbürlə dedi, – ona görə ki, xorun başçısıyam, səsimi “do-diez”ə kökləyə bilərəm.

Yenə uğultu qopdu.

– Yaxşı, onda, – Cek dedi, – mən...

Cek tərəddüd elədi. Qarayanız oğlan – Rocer, nəhayət, hərəkətə gəlib dedi:

– Gəlin səsə qoşuq.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

- Hə, səsə qoyaq!
- Başçıya səs verək!
- Səs verək...

Seçki özü də buynuz qədər əyləncəli bir oyuncaq oldu. Cek etiraz eləməyə başladı, amma uşaqlar səs-küy salıb, ümumiyyətlə, kiminsə yox, məhz Ralfın başçı olmasını istəyirdilər. Onlardan heç kim bunun səbəbini deyə bilməzdi, Piqqi isə özlüyündə hesab eləyirdi ki, şəxsi keyfiyyətlərinə görə, şübhəsiz, lider Cekdir. Amma Ralfın oturuşunda nəzəri cəlb eləyən sakitlik var idi; boy-buxunluysa, xoşagələnlə xarici görkəmi var idi; digər tərəfdən sirli və qüdrətli buynuz da onun ixtiyarındaydı. Buynuzu çalan oğlan indi meydançada oturub gözləyirdi, həmin o zərif şey – balıqqulağı isə onun dizinin üstündə bərqərar olmuşdu.

– Balıqqulağının yiyəsini.

– Ralf! Ralf!

– Trubaçalan başçı olsun.

Ralf əlini qaldıraraq sakitliyə riayət olunmasını xahiş elədi.

– Yaxşı, kim Cekin başçı olmasına tərəfdardır?

Xordan olan uşaqlar cansıxıcı itaətkarlıqla əllərini qaldırdılar.

– Yaxşı, kim Ralfın başçı olmasına tərəfdardır?

Xor üzvlərindən və bir də Piqqidən başqa hamının əli dərhal yuxarı qalxdı. Sonra Piqqi də üzə düşüb, candərdir de olsa əlini qaldırdı.

Ralf saydı.

– Beləliklə, mən başçıyam.

Uşaqlar əl çaldılar, hətta xorun üzvləri də əl çaldı və bunu görəndə Cek elə qızardı ki, üzünün çilləri görünməz oldu, ayağa qalxmaq istədi, amma fikrini dəyişib hələ də davam eləyən alqış sədaları altında oturub gözlədi. Ralf Cekə baxdı, onun könlünü almaq üçün nəsə eləmək istədi.

– Xor, əlbəttə, sən ixtiyarındadır.

– Onlar əsgər də ola bilərlər.

– Ovçu da olar...

– Onlar həm də...

Cekin üzünün qızartısı çəkilib getdi.

Ralf əlini yelləyib sakitliyə riayət olunmasına işarə elədi.

– Xorla Cek özü məşğul olacaq. Onlar, məsələn, ola bilərdilər... Sən özün necə, istərdin ki, onlar nə olsun?

– Ovçu.

Ceklə Ralf bir-birinə baxıb utancaq təbəssümlə güldülər.

O biri uşaqların başı söhbətə qarışmışdı.

Cek ayağa qalxdı:

– Yaxşı, xor, paltarınızı soyunun.

Dərsdən sonra tənəffüsə çıxmış şagirdlər kimi, xorun uşaqları ayağa qalxdı. Səs-küylə danışmağa başladılar, qara plaşlarını çıxardıb otun üstünə atdılar. Cek isə öz plaşını çıxardıb Ralfın böyründə budağın üstünə sərdi; dizindən olan qısa şalvarı tərleyib qıçına yapışmışdı. Ralf xorun uşaqlarına maraqla baxırdı və bunu hiss eləyən Cek izahat verdi:

– Mən o təpənin üstünə qalxıb, istəyirdim görəəm, oralarda içməli su varmı. Amma sənin çaldığın buynuzun səsi bizi çağırırdı.

Ralf gülümsədi və buynuzu qaldırdı ki, sakitlik olsun.

– Hamınız eşidin. Nə eləməli olduğumuz barədə fikirləşmək üçün mənə vaxt lazımdır. Nədən başlamaq məsələsini hələ ki həll eləməmişəm. Əgər bura ada deyilsə, biz tezliklə xilas olacağıq. Ona görə də dəqiqləşdirməliyik: bura adadır, yoxsa yox. Hamı burada dayanıb gözləməli, heç hara getməməlidir. Biz üç nəfər gedək gəzək, ətrafa baxaq; üç nəfər bəsdir, çox adanı götürsək, aləm qarışacaq, kimlərsə azıb-itəcək... Deməli, mən gedirəm, Cek, bir də, – Ralf belə deyib onlara qoşulmaq arzusuyla yanan üzlərə baxdı, – bir də Simon gedir.

Simonun yanındakı uşaqlar gülüşdülər, o özü də azca gülüb ayağa qalxdı. Bayaq günün altında huşunu itirib

yıxıldığı vaxt çöhrəsinə çökmüş solğunluq çəkilməmişdi artıq. Balacaboy, arıq, fərasətli oğlan idi Simon, üzünə tökülmiş qara, sərt və düz saçların çətiri altından baxırdı.

Ralfa baxıb başını tərپətdi:

– Mən gedirəm.

– Mən də, – Cekin səsiydi, belə deyib, böyründən asdığı iri ovçu bıçağını çıxarıb ağaca sapladı. Uğultu qalxıb, tez də kəsildi.

Piqqi qurcuxdu.

– Mən də gedirəm.

Ralf ona tərəf çevrildi:

– Belə işlər sənin üçün deyil.

– Har halda, mən də...

– Sən bizə lazım deyilsən, – Cek onun sözünü kəsdi. – Üç nəfər bəsdir.

Piqqinin eynəyinin şüşəsi parıldadı.

– Buynuzu tapanda mən onun yanında idim. Sizin heç biriniz burada deyildiniz, amma mən onun yanında idim.

Onun sözünə nə Cek, nə də o birilər fikir vermədi. Uşaqlar dağılışdılar. Ralf, Cek və Simon meydançadan düşüb, gölün yanından ötürək qumluqla getdilər. Piqqi də onların arxasınca düşdü.

– Simon ortada getsə, – Ralf dedi, – onda biz onun başı üstündən danışa bilərik.

Uşaqların üçü də yanaşı gedirdi. Bu isə o demək idi ki, Simon onlarla ayaqlaşmaq üçün hərdən gərək bir addım əvəzinə ikisini ataydı. Tezliklə Ralf ayaq saxlayıb geri çevrildi və Piqqiyə dedi:

– Bura bax...

Ceklə Simon özlərini elə göstərdilər ki, guya, heç nə görmürlər və yollarına davam elədilər.

– Bu iş sənlik deyil.

Piqqinin eynəyi yenə dumanlandı, tor gördü, amma o, bu dəfə özünü alçaldılmış hiss elədiyindən idi.

– Sən onlara dedin. Mən sənə dedim ki, heç kimə demə, amma sən dedin.

Piqqinin sifəti pörtmüşdü, dodaqları titrəyirdi.

– Mən sənə deyəndən sonra ki, istəmirəm...

– Başa düşürəm, sən nə danışırsan?

– Mənim Piqqi çağırılmağım barədə danışırım. Mən dedim axı, dedim ki, qoy necə istəyirlər, o cür də çağırınsınlar, amma Piqqi deməsinlər. Mən sənə dedim ki, heç kimə demə, sən də o saat hamıya dedin...

Heç biri dinib-danışmırdı. Ralf Piqqiyə baxdı, onun necə incidiyini, necə pərt olduğunu anlamağa başladı. Qalmışdı odla suyun arasında: bilmirdi üzr istəsin, yoxsa Piqqini yenə incitsin.

– Gonbuldansa Piqqi yaxşıdır, – nəhayət, rəislərə məxsus ədayla dedi. – Amma hər halda, əgər incimisənsə, bağışla. İndi isə geri qayıt, Piqqi. Get uşaqların adını öyrən. Sənin işin bundan ibarətdir. Hələlik, mən getdim.

Ralf belə deyib çevrildi və o biri iki oğlanın arxasınca qaçdı. Piqqi isə yerindən tərpənmirdi; həyəcandan pörtmüş yanaqlarının qırmızısı yavaş-yavaş azaldı, geri çevrilib meydançaya tərəf getdi.

Üç oğlan qumluqda cəld gedirdi. Su çəkilirdi. Üstünə dəniz otları səpələnmiş sahil qumluğunun bir zolağı işlək yol kimi bərk idi. Hər tərəfdə sirli gözəllik var idi, uşaqlar da bunu duyur və özlərini xoşbəxt hiss eləyirdilər. Gülgülə arabir bir-birinə baxır, həyəcanla danışır və kimin nə dediyinə heç kim qulaq asmırdı deyər özləri də bilmirdilər nə danışırlar. Hava təmiz idi. Ralf bütün bunları anlaşılan bir dildə ifadə eləmək üçün başı üstə dayanıb dombalaq aşdı. Uşaqlar doyunca güləndən sonra Simon çəkingən ədayla Ralfin əlinə toxundu və yenə də gülmək məcburiyyətində qaldılar.

– Getdik, uşaqlar, – Cek tələsik dedi, – biz kəşfiyyatçıyıq.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Adanın qurtaracağına gedək, – Ralf dedi, – baxaq görək, orada nə var.

– Əgər bu, adadırsa...

Günün ikinci yarısı, axşama doğru isti havadakı ilğım azalmışdı. Adanın qurtaracağını tapdılar, anlaşılmaz bir şey yox idi, quruluşda da sirli heç nə görünmürdü. Kvadratşəkilli formalar pərakəndə halda üst-üstə qalaqlanmışdı, çox böyük bir qaya isə tək dayanmışdı və onun üstündə quşlar yuva qurmuşdu.

– Elə bil, qızartdaq tortun üstündəki ağ kremdir, – Ralf dedi.

– Biz dikdiri aşıb o üzə çıxma bilmərik, – Cek dedi, – ona görə ki, tədricən əyilən xətdir bu, o tərəfdə isə keçilməz qayalıqdır.

Ralf əlini gözüünün üstünə qoyub gündən daldalandı, qayalığın diş-diş kontur xətti boyunca dağın başına baxdı. Sahilin bu hissəsi onların gördüyü o biri tərəflə müqayisədə dağa daha yaxın idi.

– Biz dağa buradan qalxacağıq, – Ralf dedi. – Mənə elə gəlir ki, ən asan yol budur. Burada kol-kos azdır, qızartdaq qayalar çoxdur. Getdik.

Oğlanlar yuxarı dırmaşmağa başladılar. Hansısa naməlum qüvvə daşları parçalayaraq tullamış, elə çevirmişdi ki, onlar çəpinə bir-birinin üstünə yığılaraq ucuşuş tığlar əmələ gətirmişdi. Qayanın əsas əlaməti onda idi ki, qızartdaq qaya parçası çəpinə dayanmış daş blokun üstünə çökür, o da o birinin üstünə çökürdü və bu cür üzüyuxarı getdikcə qızartdaqlıq da sanki, tarazlaşmış qayanın liana fantaziyası məhsulu olan buğda dərzi şəklində özünü büruzə verirdi. O yerdə ki qızartdaq qayalar baş qaldırır torpağın içindən çıxırdı, orada əyri-üyrü cığırlar üzüyuxarı qalxırdı. Uşaqlar da yanpörtü dayanaraq cığırlarla yavaş-yavaş gedir, bitkilər aləminin dərinliklərinə doğru irəliləyirdilər.

– Bu cığırları kim salıb?

Cek ayaq saxlayıb üzünün tərini sildi. Təngnəfəs olmuş Ralf onun böyründə dayandı.

– Adamlar?

Cek başını buladı.

– Heyvanlar.

Ralf diqqətlə ağacların altındakı qaranlığa baxdı. Meşə anbaan titrəyirdi.

– Getdik.

Çətinlik tək elə qayalardan aşıb dikdiri dırmaşmaqdan ibarət deyildi, arabir cəngəlliyə pərçim olub o biri cığıra keçmək daha müşkül məsələyə çevrilirdi. Lianaların kökləri və ilanvarı budaqları bir-birinə dolaşib elə keçilməz cəngəllik əmələ gətirmişdi ki, parçanın içinə soxulan iynə kimi, uşaqlar da özlərinə yol açmalı olurdular. Tutqun torpaq və hərdənbir yarpaqların arasından süzülən günəş işığından başqa, onların əsas yölgöstərəni yoxuşun istiqamətiydi: ağzı liana budaqlarıyla gözənil örtülmüş çuxur o birilərdən yuxarıdadır, yoxsa aşağıda?

Hər halda, onlar üzüyuxarı gedirdilər.

Şax-şəvəlin arasında itib-batmış Ralf onlar üçün, bəlkə də, ən çətin məqamda sevinclə parlayan gözləriylə uşaqlara baxıb dedi:

– Aləmdir!

– Tilsimdir!

– İnanılmazdır!

Onların sevincinin səbəbi o qədər də aydın deyildi. Üçü də istidən təntimmişdi; yorulub əldən düşmüşdülər, tozun-torpağın içindəydilər. Ralfın bədəni çox pis cızılmışdı. Lianalar onların qıçı yoğunluqdaydı, sivişib aradan keçmək üçün ancaq dar lağım qalırdı. Sınaq üçün Ralf qışqırdı və onlar diqqət kəsilib səsin boğuş əks-sədasına qulaq asdılar.

– Bu, əsl kəşfiyyatdır, – Cek dedi. – Mərc də gələrəm ki, bizdən əvvəl burada heç kim olmayıb.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Biz gərək xəritə çəkəydik, – Ralf dedi, – amma təəssüf ki, kağızımız yoxdur.

– Ağac qabığı cızıb, qara rəngli nəşə bir şeylə sürtmək olar, – Simon dedi.

Sevinclə parıldayan gözlərin təntənəli baxışları ala-toranda yenə toqquşdu.

– Aləmdir!

– Möhtəşəmdir!

– İnanılmazdır!

Burada başı üstə dayanmaq üçün yer yox idi. Hisslərini ifadə etmək üçün Ralf özünü elə göstərdi ki, guya, Simonu vurub yerə sərmək istəyir və tezliklə hər ikisi ala-toranda yumaq kimi yuvarlandıqları üçün çox xoşbəxt idilər.

Onlar bir-birindən aralananda isə ilk danışan Ralf oldu:

– Yaxşı, uşaqlar, getdik.

O biri qranit qaya lianalardan və ağaclardan aralıydı deyə uşaqlar cığırla üzüyuxarı qaçaraq getdilər. Bu cığır onları xeyli açıqlıq olan meşə sahəsinə çıxartdı və ağacların ara-bərəsindən dənizin suları göründü. Açıqlığa çıxan kimi günəş göründü. Sıx, qaranlıq meşənin dərinliklərindəki istidə tərləyib uşaqların əyninə yapışmış nəm paltarlar qurumağa başladı. Buradan o yana – dağın başına aparın yol qızartdaq qayanın üstüylə gedirdi və qaranlıq cəngəlliklərdə sürünmək lazım deyildi artıq. Uşaqların seçdiyi cığır dərənin içindən keçirdi və itiuc daşlarla örtülmüşdü.

– Ora bax! Ora bax!

Burada adanın daş yalmanı pırpızlaşmış biz-biz durmuşdu. Cək o bizlərdən birinə söykənmişdi və uşaqlar güc verib itələyəndə o xırçıldayıb yerindən tərpendi.

– İtələ.

Amma zirvə hələ ki əlçatmazdır və onun fəth olunması ləngiyəcək, çünki bu üç oğlan qarşılarına çıxan maneəni dəf etməlidir. Onların yolunu kəsən qaya isə balaca avtomobil boydaydı.

– İtələ!

İrəli-geri itələyib qayanı yerindən oynatdılar, ritmi tutub yellədilər.

– Güc ver! İtələ!

Qayanın öz yerində saat kəfgiri kimi irəli-geri hərəkəti get-gedə artmaqdaydı.

– İtələ! Bir də...

Böyük qayanın hərəkəti ləngidi, ayaq barmağının ucunda dayanmış adam kimi dikəlib qalxdı, əyildi, geri qayıtmaq istəmədi, qabağa getdi, yıxıldı, yerə dəydi, çevrildi, havaya atıldı, meşənin dərinliyinə düşüb yeri şırımladı. Daşın gurultusu əks-səda verdi, quşlar havaya qalxdı, ağ və narıncı toz buludu göründü, lap aşağılarda meşə, sanki, əcaib bir şey görüb qorxmuş kimi titrədi. Sonra ada sükuta qərq oldu.

– Gör ha!

– Elə bil, bombadır!

– Necə guppuldadı!

Qələbə sevincini yaşamaq üçün beş dəqiqə ləngiyib, yenidən yola düşdülər.

Zirvəyə gedən yol buradan o yana asan idi. Axıra az qalmış Ralf dayandı.

– Ora baxın!

Onlar dağ tərəfdəki amfiteatrın düz ağzında dayanmışdılar. Hansısa qayaotunun mavi çiçəkləriylə doluydu bura, çökəyi ağzına almışdı, kükrəyib üzüaşağı – meşənin içərilərinə yayılmışdı. Kəpənək əlindən tərpnəmək olmurdu, onlar havada uçuşur, titrəşir, nəyinsə üstünə qonurdular. Dağın zirvəsi amfiteatrın düz arxasında idi və tezliklə uşaqlar ora qalxdılar.

Onlar lap əvvəldən də hesab eləyirdilər ki, bura adadır; qızartdaq qayaların arasıyla yuxarı qalxanda hər iki tərəfdə dənizi və təmiz mavi səmanın ənginliklərini görürdülər, qeyri-iradi olaraq hiss eləyirdilər ki, hər tərəfdən dənizlə əhatə

olunublar. Amma son sözü dağın zirvəsində dayanıb üfüqdə görünən suyun dairəsinə baxanda deyəcəklər.

Ralf uşaqlara tərəf çevrildi:

– Bura bizimdir.

Kələ-kötür gəmiyə oxşayırdı ada, bir tərəfdən donqar idi və uşaqların arxa tərəfindən dənizə doğru sərt eniş idi. Yandan hər iki tərəfdə daşlardır, qayalardır, ağacların başıdır, enişlərdir; gəminin uzunluğu boyunca qabaqda elə də sərt olmayan və orada-burada qızartdaq qayalıqlar görünən, meşəylə örtülmüş enişlər idi, sonra tünd-yaşıl rəngli cəngəlliklə örtülmüş düzənlikdir, onun qurtaracağında isə qızartdaq quyruq görünürdü. Bu adanın qurtardığı yerdə başqa bir ada başlayırdı; əlahiddə dayanmış tənha qaya əzəmətli bürclərinin biriylə yaşıllıqların o üzündən görünən möhtəşəm qalaya oxşayırdı.

Uşaqlar bu mənzərəni seyr eləyib, sonra dənizə tərəf baxdılar. Onlar dağın başındaydılar, axşam düşürdü; görünən mənzərə ilğım pərdəsiylə örtülməmişdi deyə konturları da hələ itməmişdi.

– Rifdir bu. Mərcan rifi. Mən belə mənzərəni şəkillərdə görmüşəm.

Rif, ən azı, adanın bir tərəfini əhatə eləmişdi, haradasa, bir mil məsafəyə uzanaraq onların ada ərazisi hesab elədiyi sahil xəttinə paralel gedirdi. Dənizdəki mərcana baxanda adama elə gəlirdi ki, nəsə çox nəhəng bir məxluq aşağı əyilərək adanın qırağı boyunca tabaşirlə xətt çəkdiyi yerdə birdən yorulmuş və başladığı işi tamamlamamışdı. İçəri tərəfdən su al-əlvan rənglərə çalırdı, akvariumda olduğu kimi, daşlar və su bitkiləri aydınca görünürdü, çöl tərəfdə isə dənizin suları tünd-mavi rəngdəydi. Su çəkilirdi və rifdən sallanan uzun, köpüklü zolaqlar görünürdü, hətta bir anlığa uşaqlara elə gəlirdi ki, gəmi – onların adası geriyyə gedir.

Cek aşağıyı göstərdi:

– Biz bax ora enmişdik.

Enişlərin və qayaların arxasındakı meşə zolağını, elə bil, çapıb şırım açmışdılar, oradakı ağacların budaqları sınımışdı və ancaq laqunla dənizin arasındakı ərəzidə palmarların saçaqları salamat qalmışdı. Elə oradaca laqunun içinə girmiş bir meydança var idi və onun ətrafında hansısa həşə-rata bənzəyən varlıqlar hərəkət eləyirdi.

Ralf əlinin hərəkətiylə havada əyri-üyrü xətt cızıb, üstündə dayandıqları çılpaq yerdən başlayaraq, çökəyin böyründən, çiçəkliyin içindən keçərək hərlənib şırımın başladığı yerdəki qayalığa çatanacan aşağı enən yolu göstərdi.

– Geriyə ən kəsə yol budur.

Onların gözü parıldıyır, ağızları açıq qalmışdı, özlərinin hesab elədikləri adaya qalib ədayla baxmaqdan sevinc duyurdular. Onlar zirvəyə qalxmışdılar, dost olmuşdular.

– Hansısa yaşayış məntəqəsindən qalxan tüstü yoxdur burada, qayıq da yoxdur, – Ralf ağıllı mühakimə yürütdü. – Sonra yenə yoxlayıb dəqiqləşdirərik. Mənə elə gəlir ki, burada insan yaşamır.

– Biz özümü zə yemək tapacağıq, – Cek qışqırdı. – Ov eləyəcəyik, balıq tutacağıq. O vaxta qədər ki, bizi gəlib buradan aparacaqlar.

Simon gah Ralfa, gah da Cekə baxırdı, amma heç nə demirdi, qara saçlarını irəli-geri ataraq başını tərpedirdi; onun sifəti qızarmışdı.

Ralf adanın rif olmayan tərəfinə baxdı.

– O tərəfdəki yoxuş daha da sərtidir, – Cek dedi.

Ralf nəyisə ovuclaymış kimi əllərini cütləşdirdi.

– Dağ oradakı meşə sahəsini bax belə saxlayır.

Dağın hər küncündə, bucağında ağac bitmişdi: çiçəklər və ağaclar. Budur, meşə yenə həyəcanlandı, uğuldadı, taq-qıldadı. Yaxınlıqdakı sahəni basmış qayaçiçəkləri titrəşdi və tezliklə uşaqların üzünə sərin meh vurdu.

Ralf əllərini geniş açdı:

– Bunun hamısı bizimdir.

Uşaqlar güldülər, yerə yıxılıb dombalaq aşıdılar, qışqırdılar.

– Mən acmışam.

Simonun bu sözünə bənd imiş kimi o birilər də hiss elədilər ki, acıblar.

– Getdik, – Ralf dedi. – Bizə nə lazımdır, öyrəndik.

Uşaqlar qayalıq enişlə üzüaşağı endilər; özlərini çiçəklərin arasına vurur, ağacların altından keçirdilər. Sonra ayaq saxlayıb ətrafdakı balaca ağacları və kolları diqqətlə nəzərdən keçirdilər.

Birinci Simon dilləndi:

– Elə bil, şamdır. Şam kolları. Şam tumurcuqları.

Həmişəyaşıl, tutqun kolların kəskin qoxusu var idi; tumurcuqların çoxusu mum rənginə çalan göyümsov idi, onlar işığa doğru yuxarı dartınmışdı. Tumurcuqların birini Cek bıçaqla vurdu, ətrafa kəskin qoxu yayıldı.

– Şam tumurcuqları.

– Onları yandırmaq olmaz, – Ralf dedi. – Şama oxşadıqlarına baxma.

– Yaşıl şamlar, – Cek ikrahla dedi, – biz onları yeyə bilmərik. Getdik.

Sıx meşənin başlanğıcındaydı onlar, yorğun ayaqları cıdırı döyəcləyirdi və birdən səs eşitdilər: qulaqdeşən cıdırı səsi gəldi, cıdırı döyəcləyən dırnaq tappılısı eşidildi. Uşaqlar irəli cumanda cıdırı-səsi artdı, dəli qışqırtıya çevrildi. Baxdılar ki, donuz balasıdır, liana budaqlarının arasında ilişib qalıb; çosqa dartınıb elastik budaqların arasından çıxmaq istəyir, dəhşət içində qışqırırdı. İnadkar çosqanın zil səsi adamın beyninə işləyirdi. Uşaqlar üçü də irəli atıldı. Cek öz bıçağını çıxardıb əlində hazır tutdu, sonra havada yuxarı qaldırdı. Burada bir pauza oldu. Çosqa qışqırır, liana budaqları dartılır, sümüyü çıxmış əlin saxladığı bıçağın tiyəsi havada parıldayırdı. Endiriləcək zərbənin necə iyərənc nəticələr verə biləcəyini uşaqlar dərk edənəcən davam elədi

pauza. Bu arada isə çoşqa lianaları sındırdı və azad olan kimi də özünü kol-kosun içinə vurub aradan çıxdı. Uşaqlar bir-birinin üzünə və donuzun ilişib qaldığı həmin o dəhşətli yerə baxa-baxa qaldılar. Cekin çil-çil sifəti ağardı, ona da fikir verdi ki, bıçağı hələ də yuxarıda saxlayıb, tez əlini aşağı endirib bıçağı qına qoydu. Xəcalət çəkib üçü də güldü və geri çevrilib cığıra tərəf qalxdılar.

– Bilmirdim, zərbəni harasına vurum, – Cek dedi. – Girəvələyirdim ki, bıçağı onun bədəninə saplayım.

– Sən onu vurmalydın, – Ralf qəzəblə dedi. – Hamı da bilir ki, donuzu bıçaqla kəsirlər.

– Onun boğazını kəsib qanını tökmək lazımdır, – Cek dedi, – elə eləməsən, əti yeməli olmur.

– Sən niyə vurmadın onu?

Onlar bilirdilər, zərbə niyə vurulmadı: zərbə ona görə vurulmadı ki, bıçağın canlı ətə saplanıb onu necə doğradığını və axıb yerə tökülən qanı görmək istəmirdilər.

– Neçə dəfə qəsdləndim ki, vuram, – Cek dedi. Dəstənin qabağında gedirdi deyə uşaqlar onun üzünü görmürdülər. – Bilmirdim, zərbəni harasına endirim. Yaxşı, eybi yoxdur, gələndə dəfə...

Cek bıçağı qından çıxardıb zərblə vuraraq ağacın budağına sapladı. Gələndə dəfə heç bir ürəyiyumşaqlıq olmayacaq. Qəzəblə ətrafa baxdı Cek, uşaqların iradlarıyla razılaşmadı. Sonra onlar güntutan yerə çıxdılar, meydançaya tərəf gedib yığıncaq çağıracaqdılar; yolüstü mer-meyvə tapıb yedilər.

II fəsil

DAĞDA TONQAL

Ralf buynuz çalmağı dayandıranda uşaqlar meydançaya yığışmışdılar. Bu yığıncaq əvvəlki – səhər vaxtı keçiriləndən fərqlənirdi. Axşamtərəfi günəş meydançaya başqa tərəfdən

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

düşürdü, uşaqlar, gec də olsa, gündən yanmış bədənlərində ağrı hiss eləyib əyinlərinə paltar geyinmişdilər. Aşkar azlıqda qalan xor üzvləri isə plaşlarını soyunmuşdular.

Ralf yerə yıxılmış budağın üstündə oturdu, günəş onun üzünə sol tərəfdən düşürdü. Onun sağ tərəfində əsasən xorun uşaqlarıydı, sol tərəfdə evakuasiyaya qədər bir-biriyə tanış olmayan nisbətən yaşlı uşaqlar idi, qarşı tərəfdə isə balacalar otun üstündə çömbəltmə oturmuşdular.

Hamı susurdu. Ralf qızartdaq-sarı rəngli balıqçulağını qaldırıb dizinin üstünə qoydu. Qəfil meh qalxdı və sudan əks olunub ağaclara, oradan da meydançaya düşən günəş süalarını dağıdıb səpələdi. Ralf bilmirdi ayağa qalxsın, yoxsa oturduğu yerdən danışsın. Gözaltı sola – hovuzla tərəf baxdı. Piqqi yaxında oturmuşdu, amma kömək əlini uzatmadı.

Ralf öskürüb boğazını arıtladı.

– Yaxşı, deməli, belə.

Hər şeydən əvvəl hiss elədi ki, tez-tez danışa bilər və demək istədiyini də izah eləyə bilər. Əlini sarışın saçlarına çəkib danışmağa başladı:

– Biz adadayıq. Biz dağın başına qalxdıq və gördük ki, hər tərəf sudur. Nə bir ev gördük, nə tüstü, nə ayaq izi, nə qayıq, nə də insan. Burada insan yaşamır və bu adada bizdən başqa heç kim yoxdur.

Cek onun sözünü kəsdi:

– Amma hər halda, bizə əsgəri qüvvə lazımdır. Ov eləmək üçün. Donuz ovlamaq üçün...

– Düzdür, adada donuz var.

Uşaqlar üçü də istəyirdi ki, donuz balasının liana budaqları arasında necə çapaladığını təsvir eləsin.

– Bir də gördük...

– ...qışqırdı. Hə, gördük, qışqırır...

– Bizi görüb götürüldü.

– Öldürə bilmədim, qaçdı. Eybi yoxdur, gələnlə dəfə...

Cek bıçağını çıxardıb yenə də zərblə vuraraq budağa sapladı və meydan oxuyurmuş kimi uşaqlara baxdı.

Səs-küy kəsildi.

– Deməli, ov eləmək – ət əldə eləmək üçün bizə ovçular lazımdır, – Ralf dedi. – Bir məsələ də var.

Ralf balıqqulağını dizinin üstünə qaldırıb günəşdən yamıq sifətlərə baxdı.

– Burada yaşlı adam yoxdur. Biz özümüz öz başımıza çarə qilmalıyıq.

Uğultu qalxdı və yenə sükut çökdü.

– Bir iş də var ki, xorla danışmaq olmaz. Dərsdə olduğu kimi, söz demək istəyən əlini qaldırmalıdır.

Ralf buynuzu qaldırıb onun ağzını nəzərdən keçirdi.

– Deməli, danışmaq istəyən əlini qaldıracaq, mən də buynuzu ona verəcəyəm.

– Buynuz?

– Balıqqulağının adıdır buynuz. Kim danışmaq istəsə, buynuzu ona verəcəyəm. O adam da danışdığı müddətdə buynuzu əlində saxlayacaq.

– Bəs axı...

– Bəri bax...

– Danışdığı müddətdə məndən başqa heç kim onun sözünü kəsməyəcək.

Cek artıq ayaq üstəydi:

– Biz qayda-qanun yaradacağıq, – həyəcanla dedi, – çoxlu qaydalar olacaq. Əgər kim onları pozsa, onda...

– Oho-o!

– Düzdür!

– Əla!

– Düzdür!

Ralf hiss elədi ki, buynuzu kimsə onun dizinin üstündən götürdü. Sonra da Piqqi ayağa qalxıb əlində tutduğu iri, açıq-sarı buynuzu yellədi, səs-küy kəsildi. Cek isə hələ də ayaq üstə dayanaraq heç nə başa düşmürmüş kimi Ralfa

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

baxdı, o isə gülümsəyib ağac tiri əliylə döyəclədi. Cek oturdu. Piqqi eynəyini çıxardıb köynəyinə silərək təmizlədi, yığınaqdakılara baxa-baxa gözlərini yumub-açdı.

– Siz Ralfa mane olursunuz. Daha çox lazım olan məsələlər barədə danışmağa imkan vermirsiniz.

Piqqi vaxtında susub effektiv pauza elədi.

– Bizim burada olduğumuzu kim bilir? Bilən varmı?

– Aeroportda bilirdilər.

– Kim idi o? Meqafonlu kişini deyirəm...

– Mənim atam.

Piqqi eynəyini gözüne taxdı.

– Heç kim də bilmir ki, biz haradayıq, – Piqqi dedi.

Onun rəngi qaçmışdı, nəfəsi təngimişdi. – Ola bilsin ki, onlar bizim hara aparıldığımızı bilirdilər, ola da bilər ki, bilmirdilər. Əslində, bizim harada olduğumuzu onlar bilmir, çünki bizi bura gətirmirdilər. – Piqqi heyrətlə uşaqlara baxdı, silkələndi və oturdu. Ralf buyuzunu ondan aldı.

– Elə mən də onu demək istəyirdim, – Ralf dedi. – Sizsə, siz... – O, uşaqların intizardan gərilməmiş sifətlərinə baxdı. – Təyyarəni vurdular, o da yandı. Bizim harada olduğumuzu heç kim bilmir. Çox güman ki, burada hələ çox qalmalı olacağıq.

Sükut eləydi ki, Piqqinin nəfəs alıb-verərkən necə fısıldadığı aydınca eşidilirdi. Günəş bir az da endi, meydançanın yarısına qızıl şəfəqlər düşdü. Laqunun üstündən əsən meh öz quyruğuyla oynayan pişik balası kimi meydançadan keçib meşəyə tərəf yönəldi. Ralf alına tökülmüş saçlarını geri eləyib dedi:

– Belə çıxır ki, biz burada hələ uzun müddət qala bilərik.

Heç kim dinmədi. Ralf qəflətən gülümsədi.

– Amma onu da deyim ki, bu ada heç də pis yer deyil. Biz – Cek, Simon və mən dağa qalxdıq. Çox gözəldir. Burada həmişə yeməyə bir şey tapmaq olar, içməli su da var, hələ...

- Qayalar...
- Mavi çiçəklər...

Piçqi bir qədər özünə gələndən sonra Ralfın əlindəki buynuzu göstərdi və Ceklə Simon susdular. Ralf davam elədi:

– Biz gözləyəcəyik, amma bu adada vaxtımızı boş keçirməyəcəyik, – belə deyib qollarını geniş açdı. – Kitablarda olduğu kimi.

Uşaqlar qışqırırdılar:

- “Dəfinələr adası”.
- “Qaranquşlar və amazonkalar”.
- “Mərcan adası”.

Ralf buynuzu yellədi:

– Bu ada bizimdir. Gözəl adadır. Böyüklər gəlib bizi aparacaq vaxtımızı şən keçirərik.

Cek buynuzu almaq üçün əlini uzatdı.

– Adada donuzlar var, – Cek dedi. – Yeməyə bir şey olacaq, çimmək üçün balaca çay da var, o tərəfdədir. Söziün qıyası, hər şey var. Nəsə başqa bir şey yeri bilən varmı?

Cek buynuzu Ralfa verib oturdu. Görünür, heç kim başqa bir şey tapmamışdı.

Nisbətən yaşlı uşaqlar gördülər ki, balacalardan kimsə geri dartıb müqavimət göstərir. Yaxındakı balacalar həmin oğlanı qabağa itələyirdilər, o isə istəmir və hər dəfə geri dartınırdı. Oğlanın altı yaşı olardı, balacaboy idi, üzünün bir tərəfini anadangəlmə qırmızı xal elə örtmüşdü, deyərdin sifətinə xartut şirəsi tökülüb. Axır ki, qabağa çıxdı: yığıncaqdakıların baxışları altında büzüşüb yumaya dönmüşdü, ayağının ucuyla otları vurub oyuq açırdı. Nəsə mızıldandı, az qalmışdı ağlasın.

O biri balacalar ciddi ədayla nəsə pıçıldayaraq onu Ralfa tərəf itələdilər.

– Yaxşı, – Ralf dedi, – danış.

Balaca oğlan həyəcədən çaşaraq ətrafa boylandı.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Danış!

Oğlan əlini buynuzla uzatdı, yığıncaqdakılar hamısı gül-məkdən uğunub getdi. Oğlan tez əlini geri çəkib ağlamağa başladı.

– Qoyun buynuzu götürsün, – Piqqi qışqırdı. – Buynuzu ona verin.

Nəhayət, Ralf dilə tutub buynuzu ona verdi, növbəti gülüş sədaları isə oğlanın səsini batırdı. Piqqi oğlanın yanında dizi üstə çökərək bir əlini buynuzun üstünə qoydu, diqqətlə qulaq asıb onun dediklərini yığıncaqdakılara tərcümə etməyə başladı:

– O deyir: siz bu ilanaoxşar şeylərlə neyləmək fikrindəsiniz?

Ralf güldü, o biri uşaqlar da ona qoşuldular. Oğlan bir az da sıxıldı.

– Sən bizə ilanaoxşar şeylərdən danış.

– İndi də deyir ki, o, nəşə vəhşi heyvandır.

– Vəhşi?

– İlana oxşayır, özü də çox böyükdür. Öz gözüylə görüb.

– Harada görüb?

– Meşədə.

Küləkdən idi, yoxsa gün əyilmişdi, hər halda, ağacla-rın altı sərin idi artıq. Uşaqlar bunu hiss eləyib narahat oldular.

– Bu cür kiçik adalarda ilanlar və vəhşilər olmur, – Ralf məmnuniyyətlə izah elədi. – Onlar Afrika və Hindistan kimi böyük ərazilərdə olur.

Uğultu eşidildi, uşaqlar üzlərinə ciddi ifadə verib başla-rını tərپtdilər.

– O deyir ki, qaranlıq düşəndə gəlir vəhşi.

– Belə olanda vəhşini görə bilməz o!

Bir canlanma yarandı, gülüş qopdu.

– Eşitdiniz nə dedi? Deyir ki, vəhşini qaranlıqda görüb.

– Hələ də deyir ki, vəhşini görüb. Deməli, vəhşi gəlib və qayıdıb gedib, sonra yenə gəlib və onu yemək istəyib.

– Yuxuda görüb.

Ralf gülümsəyib uşaqlara baxdı ki, görsün onun fikriylə kim razılaşıır. Yaşca böyük uşaqlar onunla razılaşıdılar, amma balacaların arasında tək-tük şübhələnenlər də var idi və onları inandırmaq üçün daha güclü arqumentlər tələb olunurdu.

– Olsun ki, qarabasmadır. Lianaların arasında ilişib qalandan sonra olub.

Başlar daha ciddi şəkildə tərpendi: onlar qarabasmanın nə olduğunu bilirlər.

– Deyir ki, vəhşini və ilanabənzər şeyi görübdür. Soruşur ki, onlar bu gecə yenə gələcəklərmi?

– Axı burada vəhşi yoxdur!

– Deyir ki, o ilan kimi şeylər səhər açılarda ipə, kəndirə çevrilib ağacların budaqlarından asılırlar. Soruşur: bu gecə o, yenə gələcəkm?

– Mən dedim axı, dedim ki, burada vəhşi yoxdur.

Amma bu dəfə heç kim gülmədi, hamı qaşqabağını töküüb Ralfa baxırdı. Ralf hər iki əlinin barmaqlarını daraq kimi saçlarının içinə soxdu, heyrət və qəzəblə balaca oğlana baxdı.

Cek buynuzu qamarlayıb götürdü.

– Əlbəttə, Ralf düz deyir. Burada ilan-zad yoxdur. Əgər varsa da, biz onu ovlayıb öldürərik. Biz donuz ovuna hazırlaşırıq, hamıya çatacaq qədər ətimiz olacaq. Ova gedəndə baxarıq görək, ilan da varmı...

– Burada ilan yoxdur axı!

– Ova gedəndə yoxlayıb dəqiqləşdirərik.

Ralf əsəbiləşmişdi, bir anlığa hətta məğlub olmuşdu. Hiss elədi ki, nəsə bir anlaşılmazlıqla üzbəüz dayanıb. Diq-qətlə ona baxan gözlərdə yumor hissi yox idi artıq.

– Axı burada vəhşi yoxdur!

Onun özünə də məlum olmayan nəsə bir şey qalxdı içindən və öz fikrini bir də bərkədən deməyə məcbur oldu:

– Mən yenə də deyirəm ki, burada heç bir vəhşi yoxdur! Yığıncaqdakılar susurdular.

Ralf buynuzu yenə qaldırdı, nə deyəcəyi barədə fikirləşəndə əhvalı yaxşılaşdı.

– İndi də çox vacib bir məsələ barədə. Mən bu barədə çox fikirləşmişəm. Biz dağa çıxanda da o barədə fikirləşirdim. – Cəklə Simona baxıb bic-bic gülümsədi. – Bayaq sahilədə o haqda fikirləşirdim. Biz vaxtımızı şən keçirmək istəyirik. Həm də xilas olmaq istəyirik.

Razılıq əlaməti olan ehtiraslı səslərin dalğası onu elə vurdu ki, çaşdı və bundan sonra nə deyəcəyini bilmədi. Yenə fikirləşdi.

– Biz xilas olmaq istəyirik və əlbəttə ki, xilas olacağıq.

Uşaqların şən nidaları eşidildi. Ralfın yeni avtoritetindən başqa heç nəyə söykənməyən bu iddiası sevinmək üçün onlara kifayət etdi.

– Mənim atam hərbi dəniz qüvvələrində xidmət edir. O deyir ki, elmə məlum olmayan heç bir ada qalmayıb. Atam deyir ki, kraliçanın böyük bir otağı var, xəritəylə doludur və o xəritələrdə dünyanın bütün adaları göstərilib. Deməli, kraliçanın xəritələrində bu ada da göstərilib.

Yenə də şən və xeyirxah səslər eşidildi.

– Gec-tez bura gəmi göndərəcəklər. Bəlkə də, o gəmi mənim atamın gəmisini olacaq. Demək istəyirəm ki, gec-tez xilas olacağıq.

Sözünü tamamlayıb susdu. Ralfın sözləri uşaqları ürək-ləndirdi. Uşaqlar onu sevirdilər, indi isə hörmət eləməyə başladılar, özlərindən asılı olmayaraq əl çaldılar, meydançada alqış səsləri yüksəldi. Ralf qızardı, gözaltı baxıb Piqqinin açıq-aşkar ifadə olunan pərəstişini gördü; Cəkin özündən-razı halda candərdi əl vurduğunu da görməmək mümkün deyildi. Ralf buynuzu yellədi.

– Yaxşı, bəsdir! Bir dəqiqə imkan verin! Qulaq asın!

Öz qələbəsindən ruhlanaraq sakit şəraitdə çıxışını davam elədi:

– Bir məsələ də var. Bizi axtaran adamlara kömək eləyə bilərik. Əgər gəmi adaya yaxınlaşsa, bizi görməyə də bilər. Ona görə də biz dağın başında tonqal qalayıb tüstü çıxarmalıyıq.

– Tonqal! Tonqal qalamalıyıq!

Tezliklə uşaqların yarısı ayağa qalxdı. Cək də onların arasındaydı və nəsə qışqırırdı. Buynuz yada düşmürdü.

– Getdik! Ardımca!

Palma ağaclarının altında səs-küy var idi, aləm bir-birinə qarışmışdı. Ralf da ayağa qalxdı, qışqıraraq uşaqları sakitliyə çağırırdı, amma onu eşidən yox idi. Bir dəstə uşaq Cekin arxasınca düşüb sahildən aralandı. Hətta lap balacalar da dəstəyə qoşularaq yarpaqların və budaqların arasıyla özlərinə yol açdılar. Əlində buynuz tutmuş Ralfin yanında Piqqidən başqa heç kim qalmamışdı.

Piqqinin nəfəsi qaydaya düşmüşdü.

– Elə bil, balaca uşaqdırlar! – Piqqi ikrahla dedi. – Özlərini elə aparırlar ki, elə bil, bir dəstə balaca uşaqdır!

Ralf ona şübhəylə baxdı, əlindəki buynuzu ağacın budağının üstünə qoydu.

– Mərc gələrəm ki, çay içmək vaxtıdır, – Piqqi dedi. – Gedib dağda neyləmək istəyir bunlar?

Piqqi xüsusi rəğbətlə buynuzu sıgalladı, sonra əl saxlayıb başını qaldırdı.

– Ralf! Ey! Hara gedirsən?

Ralf isə zədələnmiş meşə zolağına çatıb ilk cərgədəki ağacların arasıyla gedirdi. Gülüş və taqqıltı səsləri ondan xeyli qabaqdaydı.

Piqqi ikrahla ona baxdı.

– Elə bil, balaca uşaqdırlar!

Dağ tərəfdən gələn səs-küy eşidilməz oldu. Piqqi köksünü ötürdü, aşağı əyildi ki, ayaqqabısının qaytanını bağlasın.

Sonra da övladlarının ağılsız hərəkətlərinə görə əzab çəkən valideynlərsayağı ədayla buynuzu götürüb meşəyə tərəf yönəldi, zədələnmiş meşə zolağının içiylə getdi.

Dağın başından o biri tərəfdə ağaclıq ərazidən ibarət olan bir meydança var idi. Ralf ovuclarını birləşdirib su götürən adamlar kimi bir jest elədi.

– Bax orada tonqal qalamaq üçün nə qədər desən odun var.

Cek başını tərpedib alt dodağını dartdı. Cəmiyi yüz fut aşağıda o biri sərt dağ yamacından sonrakı meşə zolağı, elə bil, qəsdən tonqal odunu üçün nəzərdə tutulmuşdu. İsti hava və nəmişlik ağacların inkişafına şərait yaratsa da, nazik torpaq təbəqəsi onların tam inkişafını təmin eləyə bilmirdi deyə tez bir zamanda böyrü üstə yıxılıb çürüyürdü; lianalar onlara sarmışır, yıxılmış ağacların ara-bərəsindən balaca fidanlar boylanırdı.

Cek əmrə müntəzir dayanıb gözləyən xor üzvlərinə tərəf çevrildi. Onların qara kepkaları beret kimi yana əyilmişdi.

– Tonqal üçün odun tədarükünə başlayın. Tez olun.

Uşaqlar münasib bir cığır tapıb onunla gedərək odunluğa çatdılar və gücləri çatanı daşımağa başladılar. Balacalar da yuxarı qalxaraq sürüşüb odun olan yerə düşürdülər və tezliklə yaxşı bir odun tapdılar; amma nə qədər əlləşsələr də, heç nə eləyə bilmirdilər, axır ki, Ralf, Cek, Simon, Rocer və Moris onlara kömək eləyib işi yoluna qoydular: köməkləşib birlikdə yöndəmsiz ağac ölüsünü yavaş-yavaş yuxarı apardılar. Hər bir kiçik dəstənin gücü nəyə çatırdısa, o qədər odun gətirdi, odun tığı böyüdü. Geri qayıdanda Ralfla Cek bir odunun hərəsi bir tərəfindən yapışib sürüyürdülər; bir-birinə baxıb güldülər, ağır yükü birlikdə çəkib apardılar. Yenə də küləklərin və səs-küyün içində, hündür dağ başına əyilmiş günəş şüalarının arasında həmin o gözəl, o gözəgörünməz, qəribə dostluq, məmnunluq və macərə işığı da əks olunmuşdu.

– Yox, ağırdır.

Cek gülümsədi:

– İkimiz üçün elə də ağır deyil.

Birlikdə güc verib ağır yükü darta-darta birtəhər yeriyərək dikdirin axırncı metrini də arxada qoydular. Birlikdə təkrar elədilər: “Bir, iki, üç!” Gətirdikləri odunu tonqal üçün yığılan böyük odun tığının üstünə atdılar. Qələbə sevinciylə gülə-gülə geri qayıtdılar və dərhal da Ralf əllərini yerə atıb başı üstə dayandı. Onlardan aşağıda uşaqlar hələ də işləyirdilər, balacalardan bəzilərinin isə işləməyə həvəsi qalmamışdı artıq və onlar bələd olmadıqları yeni meşə ərazisində meyvə axtarmağa başlamışdılar. Əkizlər əvvəllər onlarda müşahidə olunmamış ağıl nümayiş elətdirərək yaxınlaşıb əllərində gətirdikləri quru yarpağı tonqal üçün atdılar. Uşaqlar bir-bir hamısı başa düşdü ki, tonqal üçün lazım olan qədər odun tədarük olunub və ona görə də yenidən odun gətirməyə getmədilər, dikdirin başında, parçalanmış qızartdaq daşların arasında dayanıb nəfəslərini dərdilər, bədənlərinin təri qurudu.

Ralfla Cek bir-birinə baxırdı. Utancaqlıq gətirən bir nəticəyə gəlmişdi onlar, amma bilmirdilər ki, onu necə etiraf eləsinlər.

Yanaqlarına qızartı çökmüş Ralf birinci dilləndi:

– İstəyirsən?

Boğazımı arıtlayıb sözünə davam elədi:

– Tonqalı yandırmaq istəyirsən?

Vəziyyətin nə dərəcədə gülünc olduğu indi məlum oldu, Cek də qızardı.

– İki budağı bir-birinə sürtürsən. Budaqları sürtürsən...

Cek Ralfa baxdı, o isə özünün belə işlərdə səriştəsiz olduğunu etiraf eləməli oldu.

– Kimdə kibrit var?

– Yay-ox düzəldib, oxu fırlatmaq lazımdır, – Rocer dedi. Əllərini bir-birinə sürtüb neyləmək lazım olduğunu göstərdi. – Bax belə, vıjj, vıjj.

Dağın üstündə yüngül meh əsdi. Piqqi də küləklə birlikdə gəldi. Şalvarı və köynəyi əynində güc-bəlayla meşədən keçib gəldi; axşamtərəfinin günəş şüaları onun eynəyində əks olunub parıltı saçdı; buynuzu da gətirmişdi.

Ralf qışqırdı:

– Piqqi, səndə kibrit varmı?

O biri uşaqlar da qışqırdılar, səs dağda yayıldı. Piqqi başını bulayıb odun qalağına yaxınlaşdı.

– Nə qədər odun yığmısınız! Halal olsun!

Cekin ağlına qəflətən bir fikir gəldi:

– Onun eynəyindən yandırıcı şüşə kimi istifadə eləmək olar.

Piqqi geri çəkilməyə macal tapmamış uşaqlar onu dövrəyə aldı.

– Dayan, yolumu kəsmə! – Cek onun eynəyini dartıb alanda isə dəhşət içində qışqırdı. – Sən neyləyirsən? Eynəyi bəri ver! Mən heç nə görmürəm! Buynuzu sındırarsan!

Ralf dirsəyi ilə onu kənara itələyib, odun qalağının qarşısında dizi üstə çökdü.

– Günün qabağını kəsməyin!

Uşaqlar itələşdilər, dartışdılar, zəhlətökən səslər çıxartdılar. Ralf şüşəni o üzə-bu üzə çevirdi, irəli-geri elədi, yuxarı qaldırdı, aşağı endirdi və axır ki, qürub günəşi şüasının dairəşəkilli parlaq ləkəsi çürük odunlardan birinin üstünə düşdü. Dərhal da nazik tüstü qalxdı, Ralf öskürdü. Cek dizi üstə çöküb yavaşca üfürməyə başladı; tüstü yana əyildi, qalınlaşdı və balaca alovun nazik dili göründü. Parlaq günəşin fonunda ilk anda, demək olar ki, gözlə görünməyən alov nazik budağı бүürüdü, böyüdü, rəngi tündləşdi, qalxıb budağı yaladı, budaq çırıldayıb alovlandı. Alov yuxarı sıçradı, uşaqlar sevinclə qışqırdılar.

– Mənim eynəyim! – Piqqi inildədi. – Eynəyi bəri ver!

Ralf tonqaldan aralandı, kor kimi əlini qabağa uzadıb ora-bura vurnuxan Piqqiyə verdi eynəyi. Piqqinin səsi kəsilən kimi oldu, güclə eşidilən səslə mızıldandı:

– Hər şeyi tor görürəm. Öz əlimi də güclə seçirəm.

Uşaqlar rəqs ələyirdilər. Odun elə quruyub çürümüşdü ki, budaqların hamısı sarı alovun qarşısında aciz qalmışdı; alov dilləri qıvrılaraq yuxarı qalxır, orada, iyirmi fut yüksəklikdə kürən at yalı kimi yellənirdi. Budaqlar ağ toza dönüb yerə səpələnirdi.

Ralf qışqırdı:

– Odun lazımdır! Hamınız odun gətirməyə gedin!

Alovla yarış başlamışdı – uşaqlar aşağıdakı meşəyə dağılışdılar. Alovun təmiz bayrağını dağda yelləndirmək istəyirdi uşaqlar, sonra nə olacağı barədə isə heç kim fikirləşmirdi. Hətta lap balacaların da meyvə axtarmaqdan macal tapanları kiçik odun parçaları gətirib ocağa atırdı. Hava bir az da sürətlə hərəkət ələyib yüngül mehə çevrildi və indi hansı tərəfin küləktutan, hansı tərəfin dalda yer olduğu müəyyənleşdi. Bir tərəfdə hava sərin idi, o biri tərəfdə isə alov öz vəhşi dillərini uzadıb bir anlığa özünü unudaraq ehtiyatı əldən verənlərin üz-gözünü qarsalayıb, qaşını, kirpiyini və saçlarını üfürürdü. Axşam tərəfinin mehini öz nəm sifətlərində hiss eləyən uşaqlar bir anlığa ləngiyib gümrahlıq gətirən bu toxunuşdan zövq alır və hiss ələyirdilər ki, yorulub əldən düşüblər. Onlar özlərini dörd tərəfə səpələnmiş qayaların arasındakı kölgəyə verib uzandılar. Alov azaldı, ocaq səngidi, arabir çırıldayan közün yumşaq səsi eşidilirdi, yuxarı qalxan balaca qığılıcım buludunu külək qovub aparırdı. Uşaqlar uzanıb it kimi ləhləyirdilər.

Ralf başını yuxarı qaldırdı:

– Yox, bu, yaxşı olmadı.

Rocer çox məharətlə külün içinə tüpürdü.

– Yaxşı olmayan nədir ki?

– Tüstü çıxmadı. Təkcə alovdur.

Piqqi iki daşın arasındakı küncdə yerini rahatladı, buy-nuzu dizinin üstünə qoydu.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Fərli bir tonqal da yandıra bilmədik, – Piqqi dedi, – bunun xeyri yoxdur. Nə qədər çalışsan da, belə tonqalı uzun müddət yanılı vəziyyətdə saxlamaq olmaz.

– Sənin də işləməyindən olmaz, – Cek narazı halda dedi. – Ancaq oturmağı bacarırsan.

– Biz ocağı onun eynəyi ilə yandırdıq, – Simon belə deyib hisdən qaralmış sifətini qoluyula sürtdü. – Bunun özü də bir köməkdir.

– Buynuz mənədir, – Piqqi əsəbiləşdi. – İmkan verin, sözümlü deyim.

– Dağın başında buynuzun mənası yoxdur, – Cek dedi. – Sən ağzını yum.

– Buynuz mənim əlimdədir.

– Ocağa yaş budaqlar atmaq lazımdır, – Moris dedi. – Tüsti çıxarmağın ən yaxşı üsulu budur.

– Buynuz mənim...

Cek qəzəblə çevrildi:

– Sənə deyildi ki, səsini kəs!

Piqqi pərt olub ruhdan düşdü. Ralf buynuzu ondan alıb ətrafındakı uşaqlara baxdı.

– Bizlərdən kimsə ocağın yanmasına nəzarət etməlidir. Gəmi istənilən vaxt gələ bilər. – Əliylə üfük xəttini göstərdi. – Əgər biz burada olduğumuzu bildirmək üçün siqnal versək, onlar bizi tapıb aparacaqlar. Bir məsələni də deməliyəm: bizim çoxlu qaydamız olmalıdır. O yerdə ki buynuz var, deməli, orada yığıncaqdır. Aşağıda olsun, ya da yuxarıda – fərqi yoxdur.

Hamı bu fikirlə razılaşdı. Piqqi ağzını açıb danışmaq istəyirdi ki, Cekin ona necə baxdığını görüb susdu. Cek əlini uzatdı ki, buynuzu alsın, ayağa qalxdı, incə və zərif şeyi çirkli əliylə tutdu.

– Mən Ralfın dedikləriylə razıyam. Bizim qaydalarımız olmalıdır və hamımız da onlara əməl etməliyik. Hər şeydən əvvəl ona görə ki, biz vəhşi deyilik. Biz ingilisk. İngilislər

isə hər şeydə birincidirlər. Beləliklə, biz özümüzü yaxşı aparmalıyıq.

Cek Ralfa tərəf çevrildi:

– Ralf, mən xoru – ovçuları qruplara böləcəyəm və biz həm də ocağın həmişə yanması üçün məsuliyyət daşıyaçağıq.

Bu mərdanəlik jesti tək-tük də olsa çəpik səsləri qaldırdı, Cek dişini ağartdı, sonra da buynuzu yellədi ki, sakitliyə əməl olunsun.

– Biz indi ocağı söndürə də bilərik. Gecə vaxtı tüstünü kim görəcək? Nə vaxt istəsək, onda yandırırıq. Altılar, bu həftə ərzində ocağa siz baxacaqsınız. Diskantlar, siz isə növbəti həftə onları əvəz edəcəksiniz.

Uşaqlar ciddi görkəm alıb başlarını tərptədilər – razılaşdılar.

– Biz həm də ətrafı nəzarətə götürəcəyik. Elə ki gəmi gördük, – hamının nəzərləri onun sümüklü əlinin istiqamətini izlədi, – gəmi görən kimi o saat ocağa yaş budaqlar atacağıq və tüstü qalxacaq.

İntizar dolu baxışlar üfün tutqun göylüyünə zilləndi; uşaqlar elə baxırdılar, elə bil, indicə orada gəminin kiçik silueti görünəcəkdi.

Qərbdəki günəş ərimiş qızıl damlası kimi dünyanın giriş qapısına tərəf aşağı axmaqdaydı. Tezliklə hamı başa düşdü ki, axşam düşür və bu da işıqla istinin sonu olacaq.

Rocer buynuzu aldı və qaşqabağını töküb dedi:

– Mən həmişə dənizə baxıram. Bu tərəflərdən gəmi keçmir. Çox güman ki, biz heç vaxt xilas olmayacağıq.

Uğultu qalxıb səngidi. Ralf buynuzu geri aldı.

– Mən demişəm və yenə deyirəm: biz xilas olacağıq. Bir qədər gözləmək lazımdır, vəssalam.

Qəzəblənmiş Piqqi cəsarətlənib buynuzu götürdü.

– Elə mən də o cür demişəm. Mən yığıncaq barədə danışanda, başqa şeylər barədə danışanda deyirlər: kəs səsini!

Piqqinin səsi yüksələrək təmiz və səmimi insanın ittihamına çevrildi. Uşaqlar hərəkətə gəlib onun üstünə qışqırmağa başladılar.

– Siz dediniz ki, balaca bir ocaq qalamaq istəyirsiniz, amma bir tiğ odun yığdınız. Elə ki mən ağzımı açıb bir söz demək istəyirəm, – Piqqi qışqırdı və acı həqiqəti etiraf elədi, – o saat deyirsiniz ki, sus. Amma Cek, Moris, ya da Simon...

Piqqi həyəcan içində fasilə elədi, o tərəfdə və aşağılarda görünən dağ enişlərində uşaqların quru odun gətirdikləri böyük meşə zolağına baxdı, sonra güldü. Amma elə qəribə güldü ki, hamı susdu və onun eynəyinin parıldayan şüşələrinə təəccüblə baxdı; tikanlı zarafatın səbəbini tapmaq üçün onun baxışlarını izlədi uşaqlar.

– Bu da sizin balaca tonqalınız.

Orada-burada yıxılmış, yaxud çürümüş ağacların gövdəsini bəzəyən lianaların arasından tüstü qalxırdı. Uşaqlar bir də gördülər ki, bir kolun dibində alov göründü və tüstü qatılaşdı. Balaca alov dilləri ağacların budaqları arasına dağılışıb yarpaqlara keçdi, kolluqlara sıçradı, parçalandı, böyüdü. Bir alov dili budağı yalayıb küləkdən yelləndi, dələ kimi o biri ağaca sıçradı, ağacı yuxarıdan-aşağı yandırmaya başladı. Yarpaqların tutqun çətiri və tüstünün altı ilə yayılan alov meşəni ağzına almaqda idi.

Hektarlarla ərazini bürüyən qara və sarı tüstü dənizə tərəf yuvarlanırdı. Dönmədən irəliləməkdə olan alov dillərini görünən uşaqlar sevinc içində qışqırdılar. Alov, sanki, vəhşi bir yırtıcı idi və qarnı üstə yatıb sürünən yaquar kimi, qızartdaq qayada bitmiş cavan şam ağaclarına oxşayan ağaclara tərəf sürünürdü. Alov ilk qarşısına çıxan ağacın üstünə atıldı, bir göz qırpımında onun budaqlarını alov dilləri ilə süslədi. Alovun özəyi ağacların arasındakı boşluğun üstündən pişiksayağı cəldliklə sıçrayıb o biri ağaca keçdi, dalğalanıb bütöv cərgəni bürüdü. Sevinc içində atılıb-düşən uşaqlardan aşağıda dörddebir uzunluğu olan meşə ərazisi tüstü və alov

içində boğulurdu. Alovun içindən arabir baraban səsini xatırladan guppultu səsləri eşidilirdi və sanki, dağ-daş da titrəyib lərzəyə gəlirdi.

– Bu da sizin balaca tonqalınız.

Uşaqların bir-bir səslərini kəsərək aşağıda kükrəməkdə olan dəhşətli gücün qarşısında qorxuya düşdüklərini görüb Ralf da qorxdı və özündən çıxdı:

– Sən də səsini kəs!

– Buynuz məndədir, – Piqqi incik səslə dedi. – Danışmaq hüququm var mənim.

Uşaqlar ona baxsalar da, fikirləri başqa yerdəydi: qulaqlarını şəkleyib yağanın içindən eşidilən guppultu səslərinə qulaq asırdılar. Piqqi əsəbiləşmişdi, cəhənnəm kimi tüğyan eləyən alova baxdı, buynuzu silkələdi.

– Qoy yansın. Bizim odunluğumuz idi ora.

Piqqi dodaqlarını yaladı.

– Biz artıq burada heç nə eləyə bilmərik. Çox ehtiyatlı olmaq lazımdır. Mən qorxuram...

Cek baxışlarını alovdan yayındırdı:

– Sən elə həmişə qorxursan. Gonbulun biri gonbul.

– Buynuz məndədir, – Piqqi soyuqqanlıqla dedi və Ralfa tərəf çevrildi: – Buynuz məndədir də, Ralf, elə deyil?

Ralf istəməsə də, dəhşətli olduğu qədər də cəlbedici görünən mənzərədən gözünü çəkdi.

– Nə olub?

– Buynuz. Mənim danışmaq hüququm var.

Əkizlərin ikisi də eyni vaxtda güldü.

– Bizə tüstü lazımdır...

– ... buyur, bax!

Tüstü adadan uzaqlara yayılırdı. Piqqidən başqa uşaqların hamısı güldü; gülməkdən uğunub gedirdi onlar.

Piqqinin hövsələsi daraldı.

– Buynuz məndədir! Bir dəqiqə qulaq asın mənə! Əvvəl-cə biz sahil boyunca daldalanacaqlar tikməliydik. Gecələr

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

bura soyuq olur. Amma Ralf tonqal sözünü dilinə gətirən kimi hay-küy salıb, dağa tərəf cumdunuz. Elə bil, balaca uşaqsınız!

Uşaqlar bu andan etibarən onun nitqinə qulaq asdılar.

– Əgər ən lazımlı işləri görmürsünüzsə və düzgün hərəkət eləmirsinizsə, onda necə xilas ola bilərsiniz?

Piqqi eynəyini çıxartdı və özünü elə göstərdi ki, guya, buynuzu yerə qoymaq istəyir, amma görəndə ki, yaşca böyük oğlanların əksəriyyəti buynuzu almaq üçün əlini uzadıb, fikrini dəyişdi. Buynuzu qoltuğunun altına soxub qayanın üstündə oturdu.

– Ocağı burada qalamaq düz deyil. Bütün adamı yandır mısınız. Od vurub bütün adamı yandırsaq, yaxşımı olacaq? Bişmiş mer-meyvə və qızarmış donuz əti yeyəcəyik. Burada gülməli bir şey yoxdur. Ralf siz özünüz başçı seçmişiniz, özünüz də imkan vermirsiniz ki, otursun, bir fikirləşsin görsün neyləməlidir. Ralf bir söz deyən kimi hərəniz bir tərəfə qaçırırsınız, elə bil, elə bil...

Nəfəsini dərmək üçün fasilə elədi, alov isə nəərə çəkib guruldayırdı.

– Bu heç də hamısı deyil hələ. O uşaqları deyirəm, lap balacaları. Az da olsa, kim onlarla maraqlanırsınız? Onların neçə nəfər olduğunu bilən varmı?

Ralf qəflətən irəliyə doğru bir addım atdı.

– Mən sənə həvalə eləmişəm. Dedim ki, onların siyahısını tut.

– Mən neyləyə bilərəm, – Piqqi qəzəblə qışqırdı, – təkbaşına neyləyim? Onlar vur-tut ikicə dəqiqə gözlədilər, sonra dəniz tərəfə getdilər, meşəyə qaçdılar, hərəsi bir tərəfə getdi, qaçıb dağıldılar. Kimin kim olduğunu mən necə bilədim?

Ralf rəngi qaçmış dodaqlarını yaladı:

– Deməli, belə çıxır ki, sən hətta bilmirsən, biz burada neçə nəfərik.

– Mən neyləyim ki, onlar həşərat kimi ora-bura qaçırlar? Sonra da siz üçünüz geri qayıtdınız, ocaq qalamaq barədə dediyiniz sözə bənd imiş kimi hamısı qaçıb getdi, mənim də imkanım olmadı ki...

– Bəsdir! – Ralf onun sözünü kəsib, buynuzu aldı. – Heç bir iş görməmişən, heç nə eləməmişən.

– Həm də sonra siz tutub mənim eynəyimi aldınız.

Cek ona tərəf çevrildi:

– Sənə dedilər ki, kəs səsini!

– Özü də balacalar ocağın yanında ora-bura qaçırdılar. Kim bilir, bəlkə, onlar hələ də oradadırlar.

Piqqi ayağa qalxıb tüstü və alovu göstərdi. Uşaqların arasında uğultu qalxdı və səngidi.

Piqqi nəsə qərribə olmuşdu, nəfəsi tutulurdu.

– Balacalardan biri var idi, – Piqqi tənəgnəfəs halda dedi, – üzündə də qırmızı xal var idi, mən onu görmürəm. Haradadır o?

Hamı susurdu.

– İlanlardan danışan balaca o tərəfdəydi.

Yanan ağaclardan hansısa elə şaqquldadı, elə bil, bomba partladı; ağaca sarınmış uzun lianaların sıçrayıb yuxarı qalxdığı göründü, sonra da onlar qıvrılıb yerə düşdü. Balacalar qışqırdılar.

– İlanlar! İlanlar! Ora baxın, ilanlara!

Qərbdə, dənizin üstündən bir-iki düym məsafədəki günəş yaddan çıxmışdı. Uşaqların sifəti alt tərəfdən qızartdaq şüalarla işıqlanmışdı. Piqqi yerə yığılıb yaxındakı qayanı ikiəlli qucaqladı.

– Üzündə xal olan uşaq indi haradadır? Mən sizə dedim ki, onu görmürəm.

Uşaqlar qorxu içində bir-birinə baxdılar, heç cür inana bilmirdilər.

– O uşaq hanı?

Ralf xəcalət içində mızıldandı:

– Bəlkə də, o geri qayıdıb ki...

Onların dayandığı yerdən aşağıda, dağın o biri yama-
cında isə gurultu və guppultu səsləri ara vermirdi.

III fəsil

SAHİLDƏ DAXMALAR

Cek ikiqat əyilmişdi. Start xəttində dayanmış sprinter kimi, burnu nəm torpaqdan bir neçə düym aralıdaydı. Ağac budaqları və onlara sarınmış lianalar, haradasa, otuz yard yuxarıdakı yaşıl dumanın içində itmişdi, ətrafda isə sıx kol-kos idi, şax-şəvəllik idi. Burada güclə nəzərə çarpan bir iz var idi: budaq sınımışdı və onun da bir qırağına, elə bil, heyvan dırnağı sürtülmüşdü. Cek çənəsini bir az da aşağı endirib güclə görünən izlərə gözünü elə zilləmişdi, elə bil, onları danışıdırmaq istəyirdi. Sonra da nə qədər narahat olsa belə, ov tulası kimi əlləri və ayaqları üstündə sürünərək pusa-pusa beş yard irəlilədi və dayandı. Bu yerdə liana budaqları düyünlənmişdi və düyündən asılmış bığcıqların birinin bir tərəfi sürtülüb hamarlanmışdı, özü də parıldayırdı. Çal-çarpaz düyünlənmiş budaqların arasından keçən donuzlar öz qaba dərilərinin tüküylə bığcığı sürtüb hamarlanmışdılar.

Cek həmin o izdən bir neçə düym aralıda sifətini torpağa yaxınlaşdırdı və gözünü qabağa, şax-şəvəlliyn yarıqaranlıq daldalarına zillədi. Onun kürən saçları adaya ilk gəlişindən sonrakı dövrdə hiss olunacaq dərəcədə uzanmışdı və rəngi də gündən yanıb bozarmışdı, günəş şüalarının yandırdığı çılpaq çiyinlərinin çil-çil dərisi qabıq qoymuşdu; uzunluğu beş fut olan itiuc ağac nizəni sağ əlində tutmuşdu, toqqasına həm də ovçu bıçağının qını-
nı bərkətdiyi qısa, cırıq şalvardan başqa əynində ayrı pal-
tar yox idi. Cek gözlərini yumdu, başını qaldırıb burun

pərələrini şişirdərək isti hava axınını ciyərlərinə çəkdi ki, ondan istədiyi məlumatı ala bilsin. Meşə də, Cek də susurdu.

Nəhayət, uzun bir nəfəsvermə yoluyla ciyərlərindəki havanı buraxdı və gözlərini açdı. Onun təəssüf ifadə eləyən parlaq mavi gözlərindən dəlilik yağırdı. Quru dodağını dililə yalayıb, sükuta qərq olmuş meşəni gözdən keçirdi. Yenə də yeri-yurdu ələk-vələk eləyib axtara-axtara ehtiyatla irəli getdi.

Meşənin sükutu istidən də amansız idi, günün bu saatında hətta milçəklər də vızıldaşmırdılar. Yalnız hansısa ala-bəzək, çığırğan bir quşu Cek ürkdüb çör-çöpdən düzəldilmiş primitiv yuvadan havaya qaldıranda sükut silkələnib sındı; səsin kobud əks-sədası eləydi, elə bil, minilliklərin dərinliklərindən gəlirdi. Bu səsdən Cek özü də diksindi, udqunub necə nəfəs aldığı eşidildi və bir anlığa elə təsəvvür yarandı ki, ovçu deyil o, ağacların budaqları arasında dolaşan meymunabənzər, müəmmalı bir məxluqdur. Sonra da tapdığı izlər və pis ovqat öz sözünü dedi və Cek yenə başladı acgözlüklə yeri axtarmağa. Boz budağında solğun çiçəklər açmış böyük ağacın yanında ayaq saxladı, yoxlayıb baxdı, gözlərini yumdu, isti havanı yenə ciyərlərinə çəkdi; o anda, elə bil, nəfəsi kəsildi, sifətinin qanı qaçdı, rəngi ağardı, sonra yenə üzünə qan gəldi, yanaqları allandı. Cek ayaqları altındakı tapdanmış torpağı diqqətlə gözdən keçirərək, ağacların dibinə çökmüş qaranlıqdan bir kölgə kimi keçdi.

Dırnaqla eşilmiş torpağın üstünə tökülmüş peyinlər istiydi, yaşılacalan göy rəngdəydi, hamar idi, onlardan, az da olsa, buğ qalxırdı. Cek başını qaldırdı, cıgırı kəşmiş lianların əmələ gətirdiyi müəmma dolu cəngəlliyə baxdı. Sonra nizəsinə yuxarı qaldırıb oğrun-oğrun irəli getdi: izlər lianlardan arxa tərəfdə donuz keçidinə – kifayət qədər geniş və həm də tapdanmış işlək cığıra qovuşurdu. Cek ayağa qalxanda cıgı-

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

rın bərk torpağının üstüylə nəyinsə hərəkət elədiyini eşitdi. Sağ qolunu geri çəkib qolaylandı və nizəni var gücüylə atdı. Donuz keçidində dırnaqların tez-tez yerə dəydiyi eşidildi; bu səsdən ət iyi gəlirdi – ağzı sulandırıb, ac adamın ağlını başından çıxardan ət xörəyi vəd eləyirdi dırnaqların yerə dəyib çıxartdığı səs. Cek şax-şəvəlin arasından çıxıb nizəsini götürdü. Donuz dırnaqlarının tappılması uzaqlaşib eşidilməz oldu.

Ov vaxtı ən müxtəlif şeylərlə və toz-torpaqla çirklənmiş bədənindən sel kimi tər axan Cek o tərəfdə dayanmışdı. Dodağının altında söyüş söyüb, izin getdiyi cığırdan çıxdı, özünü meşənin içinə vurdu və o qədər getdi ki, bir açıqlığa çıxdı; tutqun çətirə dayaq verən çılpaq budaqların əvəzinə palmaların lələkli çətirləri və açıq-boz gövdələri göründü. O tərəfdə su bərq vurur, səslər eşidilirdi. Palma budaqları və yarpaqlarından ibarət olan qalağın – laquna tərəf baxan və indicə uçub dağılacağı güman edilən daldalanacağı yanında dayanmış Ralf Cekin nə dediyini eşitmədi.

– İçməyə bir az su yoxdur?

Ralf qaşlarını çatıb qatma-qarışıq yarpaqların arasından baxdı. Hətta o tərəfə baxanda belə Ceki görmədi.

– Deyirəm, bəlkə, içməyə bir az suyunuz ola? Susuzluqdan ciyərim yanır.

Ralf baxışlarını uçub-dağılmaqda olan daldalanacaqdan çəkdi və Ceki gördü.

– Oh, salam. Su istəyirsən? Oradakı ağacın yanında, yəqin ki, bir az qalmış olar.

Cek kölgədəki içməli su ilə dolu qablardan – kokos qabıqlarından birini götürüb başına çəkdi. Su onun ağzından axıb çənəsinə, boğazına və sinəsinə töküldü. Su içib doyandan sonra nəfəsini dərib ləzzətlə fısıldadı.

– Bax bunu istəyirdim.

Daldalanacağından Simonun səsi gəldi:

– Bir az yuxarı.

Ralf daldalanacağıın içinə girib üstü yarpaqla örtülmüş budağı qaldırdı. Yarpaqlar səpələnib yerə dağıldı. Açılmış deşikdən Simonun sifəti göründü, heç kefi yox idi.

– Üzr istəyirəm.

Ralf ikrahla dağıntılara baxdı:

– Heç vaxt düzəldə bilməyəcəyik.

Ralf Cekin ayağı tərəfdən yerə sərələndi. Simon isə hələ də daldalanacağıın deşiyindən baxırdı. Ralf uzandığı yerdən izah elədi:

– Neçə gündür işləyirik, buyur, bu da nəticəsi!

Əl vuranda silkələnsə də, iki daldalanacaq artıq hazır idi, biri isə uçub-dağılmışdı.

– Uşaqlar ancaq qaçıb ora-bura dağılmağı bacarırlar. Yığıncaq yadınızdadır? Hamı söz vermişdi ki, daldalanacaqlar tikilib hazır olanacan işləyəcəklər. Elədimi?

– Məndən və bir də mənim ovçularımdan başqa.

– Ovçulardan başqa. Yaxşı, deyək ki, balacalar... – Ralf belə deyib əl-qolunu ölçdü, söz axtardı. – Onlardan kömək yoxdur. Amma yaşca böyük uşaqlar heç də onlardan yaxşı deyil. Başa düşürsən? Simonla mən səhərdən-axşamacan işləyirik. Bizdən başqa heç kim əlini ağdan-qaraya vurmur. Hərə öz kefindədir: göldə çimirlər, qarınlarını otarırlar, oynayırlar.

Simon çox ehtiyatla başını deşikdən çölə çıxartdı:

– Sən başçısısan, özün onları başlı-başına buraxmısan.

Ralf uzandığı yerdə dartınıb bədəninə düzəltdi, palma ağaclarına və göyə baxdı:

– Yığıncaqlar. O yığıncaqlar bizim çoxmu xoşumuza gəlir? Hər gün yığışaq. Gündə iki dəfə yığışaq. Biz ancaq danışmağı bilirik, – belə deyib dirsəyinə söykəndi. – Nədən deyirsiniz mərc də gələrəm, indi bu saat buynuzu çalsam, hamı qaça-qaça gələcək. Təntənəylə oturub müzakirəyə başlayacaqlar: gəlin reaktiv mühərrik düzəldək, sualtı qayıq hazırlayaq, ya da televizor istehsalına başlayaq. Yığıncaq

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

qurtaran kimi uzağı beş dəqiqə işləyəndən sonra da hərəsi bir tərəfə qaçacaq, ova gedəcəklər.

Cek qızardı.

– Bizə ət lazımdır.

– Düzdür, amma hələ ki mən ət görmürəm. Bizə daldalanacaq da lazımdır. Digər tərəfdən də ovçuların çoxusu nə vaxtdır qayıdıb. Çimirlər.

– Mən tək getmişdim, – Cek dedi. – Onları özümlə aparmadım, tək getməliydim. Mən...

Ov arxasınca düşüb saatlarla izləməyə, qovub tutmağa, vurub-öldürməyə onu nə vadar elədiyini ifadə eləmək üçün söz axtarırdı Cek.

– Mən tək getdim, fikirləşdim ki, təkbaşına...

Onun gözündə yenə dəlisov qığılcımlar parladı.

– Fikirləşdim ki, təkbaşına bacararam.

– Amma bacarmadın.

– Elə bildim, bacararam.

Hansısa gizli bir hissini təsiriylə Ralfın səsi titrədi.

– Hələ ki heç bir nəticə yoxdur.

Ralfın dedikləri, bəlkə də, heç bir narazılıq doğurmazdı, amma onun səsinə güclü hiss olunan sətiraltı məna var idi.

– Daldalanacaq tikməkdə bizə kömək eləmək fikriniz yoxdurmu?

– Bizə ət lazımdır.

– Amma biz onu görmürük.

Artmaqda olan ziddiyyət göz qabağında idi.

– Nəticə olacaq. Gələn dəfə. Mən nizənin ucunu diş-diş düzəldəcəyəm. Biz donuzu yaraladıq, amma nizə çıxıb yerə düşdü. Əgər nizənin ucunu diş-diş düzəldə bilsəm...

– Bizə daldalanacaq lazımdır.

Cek qəflətən qəzəblə qışqırdı:

– Sən məni ittiham eləyirsən?

– Mən demək istəyirəm ki, biz bütün günü burada qantər içində işləyirik, vəssalam. Başqa bir söz demirəm.

Onların ikisi də qızarmışdı; bir-birinin üzünə baxmağa çətinlik çəkirdilər. Ralf qarnı üstə çevrilib otları dartışdırmağa başladı.

– Əgər biz bura ilk dəfə gəldiyimiz vaxt olduğu kimi yenə yağış yağsa, daldalanacaq hökmən lazım olacaq. Sonra bir məsələ də var. Bizə daldalanacaq həm də ona görə lazımdır ki...

Ralf bir anlığa susdu və həmin anda onlar ikisi də incikliyi unudan kimi oldu. Sonra Ralf mövzunu dəyişib daha təhlükəsiz məsələyə keçdi.

– Sən özün fikir vermişən də, elə deyil?

– Nəyə fikir vermişəm?

– Məsələ ondadır ki, onlar qorxurlar.

Ralf arxası üstə çevrilib Cekin qəzəbli və çirkli sifətinə baxdı.

– Mənə elə gəlir ki, onlar yuxu görürlər. Fikir verən olsa, onların səsinə eşidə bilər. Gecələr yuxudan oyandığın olubmu?

Cek başını silkələdi.

– Onlar danışır, qışqırırlar. Balacaları deyirəm. O biri uşaqların bəziləri də elədir. Elə bil ki...

– Elə bil ki, adada vəziyyət çox pisdir.

Ralfla Cek kiminsə onların sözünü kəsdiyinə görə təəcübələnmişdilər və ikisi də Simonun ciddiyyət ifadə eləyən üzünə baxdı.

– Elə bil ki, – Simon dedi, – vəhşi... vəhşi, ya da ilana-bənzər nəşə, həqiqətən də, mövcuddur. Yadımdadır?

Nisbətən yaşlı iki oğlan utancaqlıq gətirən bu sözü eşidib diksindi. İndi ilanları yada salmaq, onlar barədə danışmaq düz deyildi.

– Elə bil ki, adada vəziyyət yaxşı deyil, – Ralf tələsmədən dedi. – Düzdür, yaxşı dedin.

Cek oturdu və ayaqlarını uzatdı.

– Onların ağılı çəşib.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Başdanxarabdırlar. Kəşfiyyata getdiyimiz yadındadır?
Onlar bir-birinin üzünə baxıb gülümsədilər, adaya ilk
gəldikləri günün olaylarını xatırladılar. Ralf sözünə davam
elədi:

– Bizə daldalanacaq lazımdır, özü də gərək...

– Ev kimi olsun.

– Tamamilə doğrudur.

Cek qılçalarını çəkib yığdı, dizlərini qucaqladı, qaşlarını
çatdı ki, fikrində aydınlıq olsun.

– Meşədə fərqi yoxdur. Demək istəyirəm ki, mən ovu
nəzərdə tuturam, meyvə yığmağı yox. Əlbəttə, elə ki sən
özün...

Cek bir anlığa fasilə elədi, bilmirdi ki, onun sözlərini
Ralf ciddi qəbul eləyəcəkmi.

– Burada elə bir şey yoxdur, sadəcə, fikirdir, adamın
ağlına gəlir. Adama elə gəlir ki, sən ov eləmirsən, sən özünü
ovlayırlar: elə bil, arxadakı cəngəllikdə nəsə gizlənib və
daim səni güdür, izləyir.

Uşaqlar yenə susdular. Simon fikrə getmişdi, Ralf skeptik
görünürdü, hiss olunurdu ki, bir az da qəzəblənib. Qalxıb
oturdu, çirkli əliylə kürəyini qaşdı.

– Mən heç nə bilmirəm.

Cek sıçrayıb ayağa qalxdı və üyüdü-b-tökdü:

– Meşədə adam bax belə hisslər keçirir. Əlbəttə, elə də
ciddi bir şey deyil bu, amma, amma...

Sahilə tərəf bir neçə addım qaçıb geri qayıtdı.

– Onların nə çəkdiyini bircə mən bilirəm. Başa düşdün?
Vəssalam, bax belə.

– Yeganə məsələ ondan ibarətdir ki, biz gərək elə eləyək
ki, xilas ola bilək.

Xilas olmağın nə demək olduğunu yadına salmaq üçün
Cek bir xeyli fikirləşməli oldu.

– Xilas olmaq? Əlbəttə, düzdür. Amma fərqi yoxdur,
birinci donuzu mən öldürməliyəm, – Cek belə deyib nizəsini

götürdü və yerə sancdı. Onun gözləri qaraldı, bəbəklərində vəhşi qıgılcımlar parladı. Ralf gözünün üstünə tökülmüş sarışın saçların arasından Cekə baxdı, onun dəli hərəkətlərini bəyənmədi.

– Əsas məsələ odur ki, sənin ovçuların tonqalı yaddan çıxartmasınlar.

– Sənın də işın-gücün tonqaldır!

Ceklə Ralf sahilboyu tez-tələsik getdilər, suyun qırağına çatıb geri döndülər, qızartdaq dağa baxdılar. Tüstü burumu səmanın tutqun maviliyində ağ tabaşirə oxşayan xətlər çəkərək dalğalanıb yuxarı qalxır, əriyib yox olurdu. Ralfın qaşları çatıldı.

– Maraqlıdır, görəsən, bu tüstü hansı məsafədən görünür?

– Lap uzaqdan görünür?

– Bu tüstü azdır.

Sanki, uşaqların ona baxdığını hiss eləyibmiş kimi, tüstü burumu aşağıdan tutqunlaşdı, açıq-sarımtıl rəng aldı və yuxarı qalxdı.

– Uşaqlar ocağa yaş budaq atdılar, – Ralf mızıldandı. O, gözlərini qıyaraq çevrilib baxdı, üfüqdə nəsə axtardı.

– Odur, ora bax! – Cek elə qışqırdı ki, Ralf dik atıldı.

– Nə? Harada? Gəmidir?

Cek isə dağdan aşağı sallanıb adanın düzəngah hissəsinə qovuşan enişləri göstərdi.

– Əlbəttə! Onlar o tərəfdə daldalanırlar, gün od kimi şaxıyanda onlar başqa cür eləyə bilməzlər.

Ralf özünü itirmiş halda Cekin sevinc dolu üzünə baxırdı.

– Onlar yuxarı qalxırlar, orada kölgə var, hava isti olanda kölgədə yatıb dincəlirlər; eynən bizim inəklər kimi eləyirlər.

– Mən elə bildim ki, sən gəmi görmüsən!

– Pusa-pusa gedərik, üzümüzü də rəngləyərək ki, bizi görməsinlər, sonra da mühasirəyə alarıq...

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Ralf özündən çıxdı.

– Mən nədən danışırım, sən nədən danışırsan?! Mən tüstü barədə danışırım! Sən xilas olmaq istəmirsən? Səni ancaq donuzlar maraqlandırır: donuz elə getdi, donuz belə getdi...

– Axı bizə ət lazımdır!

– Mən bütün günü işləyirəm, Simondan başqa heç kim kömək eləmir. Sən gəlmisən, tikilən daxmalara heç fikir də vermirsən.

– Mən də işləyirdim.

– Sən o işi xoşlayırsan, – Ralf qışqırdı. – Sən ov eləmək istəyirsən! Mən isə...

Parlaq sahilə iki oğlan bir-birinə baxırdı, hisslərin kükrəməsi onları təəccübləndirmişdi. Birinci olaraq Ralf baxışlarını yayındırıb özünü elə göstərdi ki, guya, sahil qumluğunda oynayan balaca uşaqlarla maraqlanır. Meydançanın arxa tərəfindəki göldən ovçuların qışqırıqları eşidilirdi. Meydançanın qırağında qarnı üstə uzanmış Piqqi parıldeşən sulara baxırdı.

– Heç kimdən kömək yoxdur.

Ralf insanların niyə onlardan gözlənilmədiyi kimi olmamalarını izah eləmək istəyirdi.

– Simonu götürək. Kömək eləyir, – Ralf daxmaları göstərdi. – O birilər hamısı qaçıb aradan çıxıb. Simon bacardığını eləyir. Ancaq...

– Simon həmişə kömək eləyir.

Ralf daxmalara tərəf getdi, Cek də onunla yanaşı addımlayırdı.

– Sizə bir az kömək eləyim, – Cek mızıldandı, – sonra gedib çimərəm.

– Narahat olma.

Onlar daxmalara çatanda Simonu görmədilər. Ralf başını deşikdən içəri soxub baxdı, sonra çıxartdı və Cekə dedi:

– Simon da aradan çıxıb.

– Bezibdir, – Cek dedi, – çimməyə gedib.

Ralfin qaşları çatıldı.

– Qəribə xasiyyəti var. Bir az da alasəydir.

Cek başını tərpedib təsdiq elədi, hər ikisi də bunu razılıq əlaməti kimi qəbul eləyib daxmalardan aralandı və gölə tərəf getdi.

– İndi çiməcəyəm, bir şey tapıb yeyəndən sonra da dağın o üzünə aşacağam; görüm, bəlkə, təzə izlər tapa bildim. Bir yerdə gedəkmi?

– Gün batmaq üzrədir artıq.

– Eybi yoxdu...

İki oğlan, bir-biriylə dil tapa bilməyən iki hiss və anlayışlar dünyası yanaşı yeri yirdi.

– Heç olmasa, bir donuz ovlaya bilsəydim!..

– Çimən kimi gedib daxmalarla məşğul olacağam.

Onlar bir-birinə baxdılar; məhəbbət və nifrətlə baxır, heç nə başa düşmürdülər. Gölün isti və duzlu suyunun təsiri, bir də qışqırmaq, çapalamaq və gülmək onları yenə yaxınlaşdırdı.

Cek ilə Ralf elə bilirdilər ki, Simon göldə çimir, amma onu orada tapmadılar. Ralfgil sahil tərəfə enib dağın o üzünə baxmağa gedəndə Simon onların arxasınca düşüb bir neçə yard getdi, sonra dayandı, qaşlarını çatıb aşağı – sahil qumluğuna baxdı: orada kimsə qumdan balaca evlər və daxmalar tikməyə cəhd eləmişdi. Sonra o çevrilib nə məqsədləsə meşəyə tərəf getdi. Arıq, balacaboy oğlan idi Simon, iti çənəsi qabağa çıxmışdı, gözləri elə parlaq idi, yanlış olaraq Ralf onu şən və hiyləgər hesab eləmişdi. Cod və qara saçları aşağı düşüb alçaq, amma geniş alnını gizləyirdi. Əynində ki qısa şalvar cırıq-cırıq idi; Cek kimi o da ayaqyalın gəzirdi. Onsuz da, qarayanız olan Simon yanıb lap qaralmışdı və tərlı bədəni parıldayırdı.

Simon zədələnmiş meşə zolağına tərəf yönəldi, adaya ilk gəldikləri günün səhəri Ralfin dırmaşib üstünə qalxdı-

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

ğı qayanın yanından ötdü, sonra sağa dönüb ağacların arasına girdi. Hektarlarla uzanan meyvə ağaclarının arasıyla artıq adət elədiyi tərzdə gedirdi, burada hər kəs əziyyət çəkmədən bol, amma elə də doyumlu olmayan meyvəylə qarını doldura bilərdi. Eyni bir ağacda həm meyvə yetişmişdi, həm də çiçək açmışdı; yetişmiş meyvə qoxusu vururdu adamı, arı pətəyinin ətrafında olduğu kimi, milyonlarla arı vızıldaşmaqdaydı. Bu yerdə balacalardan ikisi qaçıb ona çatdı. Balacalar danışır, nəsə qışqırırdılar, əlindən tutub onu ağaclara tərəf dartırdılar. Axşamtərəfinin günəş şüaları altında və vızıldaşan arıların arasıyla gedə-gedə Simon axtarıb yarpaqların arasından hündürdəki meyvələrin ən yaxşı yetişmişlərini dərdi və uşaqlara verdi. Uşaqların doyub sakitləşdiyini hiss eləyincə fasilə verib ətrafa boylandı. Əllərini say-seçmə yetişmiş meyvələrlə doldurmuş balacaların ona baxdığını görmək lazım idi.

Simon uşaqlardan ayrılıb aydınca görünən cıdırğa getdi. Tezliklə hündür cəngəllik onu öz ağuşuna aldı. Hündür budaqlar heç gözənilmədən lap başacan solğun çiçəklərlə örtülmüşdü, yuxarıdakı qaranlıq çətirdə isə səs-küylü bir aləm qaynaşırdı. Buranın havası da tutqun idi. Lianalar öz qollarını batmaqda olan gəminin kanatları tək atmışdı. Yumşaq torpağın üstündə Simonun ayaq izləri qalırdı, toxunduğu lianalar isə tarım sim kimi bütün uzunluğu boyu titrəyirdi.

Nəhayət, gəlib günəş şüalarının daha çox düşdüyü yerə çıxdı. Burada günəş işığı almaq üçün lianalara yüksəyə qalxmaq lazım deyildi artıq və onlar bir-birinə dolaşib cəngəlliyin qırağındakı açıqlıq tərəfdən asılmış böyük bir xalı toxumuşdu; böyük bir daş yerin səthinə qalxmışdı deyə burada ot və qıjdan başqa heç nə bitmirdi. Tünd iyli, qara kollar bütün ərazini dövrəyə almışdı və qazana oxşayan bu yer isti və işıqla dolub-daşırdı. Bir böyrü üstə yığılmış nəhəng ağac hələ ki dik dayanmış o biri ağaclara söykənmişdi, sarmaşığı

da cəld tərpnəib qırmızı və sarı qolcuqlarıyla onu ayaqdan-başacan bəzəmişdi.

Simon dayandı və bir vaxt Cekin elədiyi kimi, çiyinləri üstədən geri boylanaraq arxa tərəfdən yaxındakı keçidə baxdı ki, kiminsə onu izləmədiyinə əmin olsun. Bir müddət oğrun-oğrun getdi, sonra aşağı əyildi və sürünərək lianaların əmələ gətirdiyi cəngəlliyn mərkəzinə tərəf irəlilədi. Lianalar və kol-kos elə sıx bitmişdi ki, öz təriylə onları islatdığını hiss elədi. O ötüb-keçən kimi də budaqlar dərhal əvvəlki vəziyyətinə qayıdıb arxadan keçidi bağlayırdı. Lap mərkəzə çatıb özünü təhlükəsiz yerdə hiss eləyəndə isə artıq o, bir neçə yarpağın əmələ gətirdiyi pərdə ilə qarşıdakı açıqlıqdan təcrid olunmuş balaca yuvadaydı. Çömbəltmə oturub yarpaqları araladı və açıqlığa baxdı. İsti havada bir-birinin dövrəsində rəqs eləyən iki qayğısız kəpənəkdən başqa heç nə yox idi. Nəfəsini çəkib qulaqlarını şəkələdi, adadakı səsləri dinşədi. Qarşıdan axşam gəlirdi; fantastik parlaq quşların səsi, arıların vızıltısı, hətta kvadratşəkilli qayaların arasındakı yuvalarına qayıdan qağayıların qışqırtısı zəifləmişdi. Lap uzaqlarda rifə çırpılan suların səsi, demək olar ki, eşidilməz olmuşdu.

Simon araladığı yarpaq pərdəsindən əlini çəkdi. Çəpinə düşən bal rəngli günəş şüaları sozalırdı və onlar kolların üstüylə sürünüb şama oxşayan qönçələrin üstündən keçərək ağacların çətirinə tərəf qalxırdı, aşağıdakı ağacların altında isə qaranlıq qatılaşırdı. İşığın azalmağıyla eyni bir vaxtda meşənin al-əlvən rəngləri də itirdi, isti və tələskənlik də səngiyirdi. Şam qönçələri titrədi. Çiçək kasacığının altındakı yarpaqlar geri dartıldı, çiçəklərin ağ ləçəkləri ehtiyatla dikəlib açıq havaya boylandı.

Günəş şüaları açıqlıq ərazidən çəkildi, səmadən yox oldu. Qaranlıq kükrədi, axnaşıb ağacların arasını elə dolurdurdu ki, oralar dənizin dibi kimi qaranlıq və yad görkəm aldı. Şam qönçələri açıldı, ağ, iri çiçəklər göründü və onlar

da ilk görünən ulduzlardan yerə düşən işığın altında bərq vurdu. Ağ çiçəklərin ətri havaya yayılaraq adanı başına götürdü.

IV fəsil

RƏNGLƏNMİŞ SİFƏTLƏR VƏ UZUN SAÇLAR

Səhər açıldan axşam düşənəcən vaxtın tısbağa kimi ləngiyib sürünməsinə uşaqlar artıq öyrəşmişdilər. Onlar açılan səhərdən zövq alırdılar: parlaq günəş, ucsuz-bucaqsız dəniz və təmiz hava – oynamaq və əylənmək vaxtıydı, həyat gözəlliklə doluydu və ümid heç lazım da deyildi, hətta unudulmuşdu. Günortaya doğru günəş şüaları yer səthinə doxsan dərəcəyə yaxın bucaq altında düşəndə səhər vaxtının mükəmməl rəngləri yumşalırdı, soluxub mirvari rənginə çalır, ya da rəngdən-rəngə düşürdü, isti isə, sanki, zenitə yaxınlaşmaqda olan günəşdən əlavə güc alıbmış kimi, zərblə yerə elə vurulurdu ki, uşaqlar qaçaraq özlərini kölgəyə verir, uzanır, hətta yatırdılar.

Günorta vaxtı qəribə hadisələr olurdu: günəş şüaları altında parıladaşan dəniz suları qalxırdı, qeyri-adi zolaqlara bölünərək hərəkətə başlayırdı, mərcan rifi tək-tük dikdir yerlərdə bitmiş ölüvay palmalarla birlikdə göyə qalxaraq titrəyirdi, ağaclar dartılaraq tək-tək qopardılırdı, yağış damcıları məftildə axan kimi, onlar da axırdı, sanki, güzgüdə əks olarmuş kimi təkrar olunurdu. Uşaqlar bir də baxırdılar ki, olmayan yerdə torpaq peyda oldu və sonra da sabun köpüyü kimi yox oldu. Piqqi bu hadisələrin hamısını ümumiləşdirib elmi terminologiyayla ilğım adlandırmışdı. Uşaqlardan hələ heç kim üzə-üzə laqundan o tərəfə, acgöz akulaların dolaşdığı rifəcən getməmişdi və ulduzların sehrli titrəşmələri kimi, günün günorta vaxtı baş verən bu aqlasıqmaz hadisələrə də fikir vermirdilər. Düz günorta vaxtı illüziyalar

göylə qovuşurdu və günəş də yuxarıdan-aşağı daha qəzəblə baxırdı. Günortadan sonra günəş əyilib batmağa gedəndə isə ilğım azalır, günəşin enməyiylə eyni vaxtda üfüq də aşağı enir, mavi rəng alır, kəsilirdi. Nisbətən sərin olan başqa bir məqam gəlirdi ki, onu da qarşıdan gələn qaranlıq təhlükəsi korlayırdı. Günəş batan kimi adaya qaranlıq elə çökürdü, sanki, yangınsöndürənin ağzından püskürürdü, tezliklə uzaq ulduzların altındakı daxmalara narahatlıq və qorxu dolurdu.

Amma Şimali Avropa xalqları üçün ənənəvi olan gündəlik qida, əmək, oyun adətləri uşaqların yeni həyat ritminə tam uyğunlaşmasını qeyri-mümkün edirdi. Balaca Persival hava qaralmamış daxmaya girib iki gün bayıra çıxmıdı, öz-özünə danışdı, mahnı oxudu, ağladı. Uşaqlar elə bildilər ki, Persival dəli olub, hətta onu bir balaca lağa da qoydular. Nəhayət, daxmadan çıxanda isə Persival arıqlamışdı, gözləri qıpqırmızı olmuşdu və o vaxtdan da az oynayır, tez-tez ağlayırdı.

Balaca oğlanlara ümumi ad – “körpələr” adı verilmişdi. Ralfdan başlayaraq aşağı gedən yaş azalmasında bir tədricilik var idi, amma Simonla Robertin və bir də Morisin hansı qrupa aid edilməsi dəqiqləşməmişdi, bununla belə, dəstənin bir tərəfində “böyük”lərin, o biri tərəfində isə “körpə”lərin dayandığı hamıya aydın idi. Əsl körpələr – altı yaş həddində olan uşaqlar ancaq onlar üçün xarakterik olan gərgin həyat yaşayırdılar. Günün əksər vaxtlarında onların ağzı işləyirdi – nəsə çeynəyirdilər; yetişmiş olsun, göy olsun, çürük olsun, fərqi yoxdur – əllərinə keçən meyvəni yeyirdilər. Hamısının qarnı ağrıyırdı: ishala düşmüşdülər. Qaranlıqdan bərk qorxan bu uşaqlar bir yerə toplaşib bir-birinə qısırdılar. Yeməyə və yatmağa sərf olunan vaxt hesaba alınmasa, günün qalan hissəsini günəş şüalarını əks eləyən suyun qırağındakı ağ qumluqda dümələnilib, kənardan baxana boş və mənasız görünən oyunlar oynayırdılar. Öz anaları üçün

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

gözlənildiyindən az darıxır və ağlayırdılar, günəşdən yanıb qaralmışdılar, çirkin-pasın içindəydilər. Buynuzun səsinə eşidən kimi qaça-qaça gəlirdilər, bir tərəfdən ona görə ki, onu Ralf çalırdı və o da öz boyuna görə böyüklərin hakimiyyət dünyasına keçid mərhələ sayıla bilərdi, digər tərəfdən isə yığıncanın özü də uşaqların xoşuna gələn yeni bir əyləncəydi. Ümumiyyətlə, onlar böyükləri narahat eləmir, ayrıca bir toplum olaraq öz coşqun və emosional həyatlarını yaşayırdılar.

Körpələr balaca çayın qırağındakı qumluqda qəsrlər düzəldirdilər. Bir fut hündürlükdə olan o qəsrləri uşaqlar balıqqulağıyla, solğun çiçəklərlə və qəribə daşlarla bəzəyirdilər. Qəsrlərin ətrafında şose yolları, dəmiryol xətləri, divarlar, başqa tikili və qurğulardan ibarət olan komplekslər var idi ki, bunun da mənasını yalnız aşağı əyilib sahil səviyyəsindən baxan müşahidəçi başa düşərdi. Körpələr burada oynayırdılar, oyun onlara xoşbəxtlik və sevinc gətirməsə də, diqqətləri bütövlükdə bu əyləncəyə yönəlirdi və adətən, üç nəfərdən ibarət olan qruplara bölünüb oynayırdılar.

İndi də orada üç uşaq oynayırdı, onlardan ən böyüyü Henriydi. Üzündə qırmızı xal olan və ilk yandırılan tonqaldan sonra gözə dəyməyən uşağın uzaq qohumuydu Henri, amma bu məsələnin fərqinə varacaq qədər böyük deyildi və əgər desəydilər ki, üzüxallı oğlan təyyarəyə minib evlərinə getdi, əsla həyəcanlanmaz və dərhal da inanardı.

Həmin gün günortadan sonra oyuna Henri başçılıq ələyirdi, çünki o biri iki oğlan – Persivalla Conni adadakı uşaqların arasında ən kiçiydi. Persival boz sir-sifətiylə siçana oxşayırdı, hətta öz doğma anası da onda xoşagələn bir əlamət tapa bilmirdi. Conninin sarışın saçları və mütənasib bədəni var idi, özü də dalaşqan uşaq idi. Amma indi Conni özünü sakit aparırdı və nə deyilsə yerinə yetirirdi, çünki oyun maraqlıydı; uşaqların üçü də qumun üstündə dizi üstə oturub oynayırdı.

Rocerlə Moris meşədən çıxıb çayın qırağındakı qumluğa tərəf gəldilər. Onlar tonqalın yanında növbə çəkib, indi də çimməyə gedirdilər. Rocer uşaqların qumdan düzəltmələri balaca qəsrlərin arasıyla gedir və təpiklə vurub onları dağıdırdı; çiçəkləri qumda basdırır, qəşəng daşları ora-bura səpələyirdi. Moris onun arxasınca irəliləyərək hırıldayırdı, dağıntı işlərini tamamlayırdı. Üç balaca oğlan oyuna ara verib başlarını qaldırdı və Rocerlə Morisə baxdı. Amma indi onların tikməkdə olduqları obyektə toxunan olmadı deyə dinib-danışmadılar. Ancaq Persival mızıldayıb nıqqıldadı, çünki gözüne qum dolmuşdu, Moris ona fikir verməyib tələsik uzaqlaşdı. Adadan əvvəlki dövrdə balaca uşaqların gözüne qum atdığına görə Moris cəzalandırılmışdı. Düzdür, indi burada onu valideyn cəzası gözləməirdi, amma hər halda, elədiyi hərəkətin pis əməl olduğunu anlayan Moris özünü narahat hiss elədi. Beyninin harasındasa üzrxahlıq ifadələyən nəsə bir cümlə də formalaşdı. Amma o mızıldanıb çimmək barədə nəsə dedi və suya tərəf qaçdı.

Rocer ayaq saxlayıb balacaların oynamağına baxırdı. Adaya ilk gəldiyi günlə müqayisədə Rocer elə də çox yənməmişdi, amma boynuna və alınına tökülən qara saçları, elə bil, qaraqabaq, sərt sifətinə yaraşırdı və ilk baxışdan adamayovuşmaz təsiri bağışlayan bu oğlanda nəsə çox eybəcər, hətta qorxulu bir əlamətin olduğu da nəzərə çarpırdı. Persivalın mızıldayıb nıqqıldaması sona yetdi – göz yaşları qumu yuyub təmizləmişdi və o, yenə oynamağa başladı. Conni öz parlaq mavi gözləriylə ona baxırdı və birdən qumu göyə sovurdu, dərhal da Persival ağlamağa başladı.

Oynamaqdan yorulmuş Henri sahilboyu çıxıb getdi. Rocer də onun arxasınca düşdü, amma palmaların altıyla gəldirdi. Henri hələ o qədər ağıllı deyildi ki, günəşin yandırıcı şüalarından özünü qorumaq üçün palmaların kölgəsinə sığınsın. Henri aşağı enib suyun qırağında qurdalandı.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Sakit okeanın böyük qabarması başlamışdı və hər dörd-beş saniyə ərzində laqunun nisbətən sakit suyu bir düym qalxırdı. Dənizin qıraq tərəfində şəffaf, balaca canlılar yaşayırdı və onlar su axınıyla gəlirdilər ki, isti qumun üstündə axtarib nəsə tapsınlar; öz kiçicik hiss üzvləriylə yeni ərazini yoxlayırdılar. Axırınıcı hücum vaxtı heç nə tapmasalar da, olsun ki, indi quş zılı, müxtəlif həşəratlar, yerüstü həyatın təsadüfi tullantılarına rast gələrdi. Bu şəffaf, balaca canlılar, sanki, sonsuz sayda kiçicik dişləri olan mişar idi və gəlirdi ki, sahili təmizləyib səliqə-sahman yaratsın.

Bu mənzərə Henrinin diqqətini cəlb eləmişdi. Təsadüfən sahilədən tapdığı və dalğaların qova-qova ora-bura sürüb sıgallayaraq ağartdığı nazik ağac parçasını qumun içinə soxub-çıxardır və bu yolla şəffaf, balaca süpürgəçilərin hərəkətinə istiqamət verməyə çalışırdı; qumun üstündə balaca arxlar qazırdı, qabarmaqda olan su oramı doldururdu, Henri də şəffaf canlıları o arxlara toplamağa çalışırdı. Bütün diqqəti bu işə yönəlmişdi və kiçik canlıların fəaliyyətinə nəzarət eləyə bildiyi üçün özünü xoşbəxt hiss eləyirdi. Henri o balaca canlılarla danışıq, onlara əmr eləyir, irad tutur, tələsdirirdi. Su qalxdıqca geri çəkilən Henrinin ayaq izləri su ilə dolub gölməçə əmələ gətirirdi, balaca şəffaf canlılar tələyə düşmüş kimi ilişib orada qalırdılar və bu da onda hakimiyyət illüziyası yaradırdı. Henri suyun qırağında çömbəltmə oturmuşdu, başı qabağa əyilmişdi, saçları alınına və gözlərinin üstünə tökülmüşdü, günəş isə öz gözəgörünməz şüa oxlarını onun üstünə yağdırırdı.

Rocer də gözləyirdi. Əvvəlcə o, böyük bir palma budağının arxasında gizləndi, amma Henri şəffaf canlılara elə aludə olmuşdu, başı elə qarışmışdı ki, nəhayət, Rocer gizlənmədi və açıqlığa çıxıb sahili nəzərdən keçirdi. Persival ağlaya-ağlaya çıxıb getdi və qəsrlər üzərində hakimiyyət Conniyə keçdi. Conni qəsrlərin arasında oturub oxumağa və qumu özü burada olmayan xəyali Persivala atmağa başladı. Rocer

Conninin arxa tərəfində meydançanı və sıçrayan su damcılarının parıltısını gördü: orada Ralf, Simon, Piqqi və Moris çimişirdilər. Rocer diqqətlə qulaq asdı, qışqırtı səslərindən başqa heç nə eşidilmirdi.

Qəfil küləkdən palmaların çətirləri silkələndi, budaqlar titrəyib əyildi. Rocerin başı üstdəki budaqdan hər biri reqbi topu boyda olan kokos qozları saplağından qoparaq altmış fut hündürlükdən yerə düşdü. Kokos qozları aydın eşidilən dalbadal tappıltı səsləri salaraq Rocerin böyründəcə yerə dəydi, amma ona dəymədi. Rocer özünü təhlükədən qorumaq barədə heç düşünmürdü, kokoslara baxdı, sonra Henriyə baxdı, yenə kokoslara baxdı.

Palmaların altındakı torpaq yuxarı qalxmış sahil idi və palma nəsilləri əvvəllər başqa sahillərdə olmuş daşları dartıb üzə çıxarırdı. Rocer əyilib daş götürdü və tuşlayıb qəsdən elə atdı ki, hədəfə dəyməsin. Çevrilmiş zamanın simvolu olan daş Henridən sağ tərəfdəki beşyardlıq bir məsafədən keçib suya düşdü. Rocer ovcunu xırda daşlarla doldurub atmağa başladı, amma Henrinin ətrafındakı altı yard diametri olan dairənin içinə daş atmağa cəsarət eləmirdi. Adayaqədərki həyatın gözəgörünməyən sərt tabusu burada da özünü göstərirdi. Çömbəltmə oturmuş uşağı valideynləri, məktəb, polis və qanun müdafiə eləyirdi. Sivilizasiya imkan vermirdi ki, Rocer əl-qol açsın, amma sivilizasiya onu tanımırdı və özü də xarabalıqlar içindəydi.

Suya dəyən daşların tappıltı səsi Henrini təəccübləndirdi. O, şəffaf və səssiz varlıqlardan əl çəkib suya düşərək ətrafa dairələr yayan daşlara baxdı. Daşlar onun gah sağında, gah da solunda suya düşürdü, Henri də üzüyolalıq nümayiş elətdirib o tərəfə çevrilirdi, amma daşı göydən endiyi vaxt görə bilmirdi, çünki ləng tərpnəirdi. Nəhayət, daşların birini gördü və güldü, onunla zarafat eləyənin kim olduğunu bilmək üçün boylanıb baxdı. Amma Rocer tez özünü palma budağının arxasına verib gizləndi, təngnəfəs halda aşağı

əyildi, göz qapaqları titrədi. Bundan sonra isə Henri daşlara olan marağını itirdi və çıxıb getdi.

– Rocer.

On yard məsafədəki ağacın altında dayanmışdı Cek. Rocer gözlərini açıb onu görəndə tutqun dərisinin altıyla daha tutqun kölgələr süründü, amma Cek heç nə hiss etmədi; o, işarə eləyir, səbirsizliklə gözləyirdi ki, Rocer ona tərəf getsin.

Çayın qurtaracağında balaca bir göl var idi və onun da arxa tərəfdən qum bəndi var idi, içərisi suzanbağı və tikan kimi qamışla doluydu. Orada Sem, Erik və bir də Bill dayanıb gözləyirdi. Cek özünü günəşdən daldalayaraq gölün qırağında dizi üstə çökdü, əlində gətirdiyi iki böyük yarpağı açdı. Onlardan birində ağ, o birində isə qırmızı gil var idi, ocaqdan götürülmüş bir ağac kömürü də var idi orada.

Cek işləyə-işləyə həm də bəzi şeyləri Rocerə izah eləyirdi.

– Onlar mənim iyimi hiss eləməyəcəklər. Amma hesab eləyirəm ki, məni görəcəklər: ağacın altında nəşə qızartdaq bir şey olduğunu görəcəklər.

Gili sifətinə yaxdı.

– Bir az da yaşıl rəngim olsaydı!

Sonra da ala-yarımqıq rənglənmiş sifətini Rocerə tərəf çevirib, onun üzündən oxunan suala cavab verdi:

– Bunun hamısı ov üçündür. Mühəribədəki kimi. Gözə çarpmamaq üçün rənglənmək – kamuflyaj. Bəzi şeylər cildini dəyişib özünü başqa şeyə oxşadır.

Vacib bir məsələni izah etmək üçün Cek bərk çalışırdı.

– ... məsələ, ağac budağına qonmuş boz kəpənəklər kimi.

Rocer başa düşdü və qaşlarını çataraq başını tərپətdi. Əkizlər Cekə tərəf gələrək utancaq halda nəyə görə öz etirazlarını bildirdilər. Cek onları başından elədi.

– Siz də əl çəkin məndən.

Kömürü götürüb üzündəki qırmızı və ağ zolaqların arasını qaraladı.

– Yox. Siz ikiniz mənimlə gedəcəksiniz.

Suda öz əksinə baxanda isə kefi pozuldu. Aşağı əyilib ovuclarını isti su ilə doldurdu, üzündəki rəngi yuyub-təmizlədi. Sifətindəki çillər və kürən qaşları göründü.

Rocer istər-istəməz güldü:

– Pis görünmürdün.

Cek isə öz işindəydi: gələcək üzünün planını cızırdı. Bir yanağını və gözünün ətrafını ağ rənglədi, üzünün qalan hissəsini qırmızı rənglədi, sonra da çəpinə – sağ qulağından başlayaraq çənəsinin sol tərəfinəcən kömürlə qaraladı. Sudakı əksinə baxdı, amma onun nəfəsi suyu dalğalandırdı.

– Samnerik, boş kokos qabıqlarından birini mənə ver.

Aşağı əyilib kokos qabığını su ilə doldurdu. Günəş işığı onun üzünə düşdü, suyun səthini güzgü kimi parılatdı. Cek təəccüblə baxırdı və artıq özünə yox, adamqorxuzan yad adama baxırdı. Suyu kənara atıb həyəcanla qəhqəhə çəkərək sıçrayıb ayağa qalxdı. Gölün qırağında Cekin əzələli bədəni cildini dəyişib maskalanmışdı və uşaqlar gözlərini ondan çəkə bilmir, dəhşətə gəlirdilər. Cek rəqsə başladı, onun qəhqəhələri qana susamış vəhşinin səsinə çevrilməkdəydi. Tullana-tullana Billə tərəf getdi. Maska artıq öz müstəqil həyatını yaşayırdı, Cek isə utancaqlığı və abır-həyanı bir tərəfə ataraq onun arxasında gizlənmişdi. Qırmızı, ağ və qara zolaqlarla örtülmüş sifət havada silkələnib rəqs eləyə-rək Billə yaxınlaşdı. Billi gülmək tutdu, sonra qəflətən gülməyinə ara verib, kolların arasıyla çıxıb getdi.

Cek əkizlərin üstünə cumdu.

– Uşaqlar, düzlənin. Getdik.

– Bəs axı...

– ... biz...

– Getdik! Mən sizinlə sürünə-sürünə gedəcəyəm, sonra da elə vuracağam...

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Maska uşaqları özünə tabe eləyirdi.

Ralf göldən çıxıb sahilboyu qaçdı və palmaların altındakı kölgədə oturdu. Alnına yapışmış sarışın saçlarını geri elədi. Simon ayaqlarıyla suyu döyəcləyərək üzürdü, Moris suya baş vurmağı məşq eləyirdi. Piqqi sahilə boş-boş gəzib-dolanır, nəşə tapıb yerdən qaldırır, sonra da atırdı. Sevdiyi balaca gölməçələri su basmışdı və su çəkilənəcən də onun üçün maraqlı bir şey yox idi; başını qaldırıb palmaların altında Ralfi görən kimi də yaxınlaşıb onun yanında oturdu.

Piqqinin əynində cındır şalvar var idi, kök bədəni günün altında yanıb qızılıya çalan qəhvəyi rəng almışdı, kimsə baxanda eynəyinin şüşələri yenə də parıldaıyıb şəfəq saçırdı. Adadakı uşaqların arasında yeganə oğlan idi ki, elə bil, saçları uzanmamışdı və yəqin, heç vaxt da uzanmayacaqdı. O biri uşaqların saçları uzanıb at yalına dönmüşdü, Piqqinin saçları isə azca uzanmışdı, vəssalam; sanki, keçəllik onun təbii haliydi, başındakı az-maz tük də cavan maralların buy-nuzunu örtən və zərif məxmərə oxşayan tük örtüyü kimi tezliklə tökülüb gedəcəkdə.

– Mən saat barədə fikirləşirdim, – Piqqi dedi. – Biz günəş saati düzəldə bilərik. Ağac budağını yerə soxursan, sonra da...

Məsələnin riyazi tərəfini izah eləmək güc və gərginlik tələb eləyirdi ki, Piqqi də bunu bacarmırdı və başladı nalə-muxa vurmağa.

– Təyyarə də düzəltmək olar, televizor da, – Ralf kinayəylə dedi, – hətta buxar maşını da.

Piqqi başını silkələdi.

– Onları düzəltmək üçün çoxlu metal lazımdır, bizim isə metalımız yoxdur. Amma ağac çubuğu nə qədər desən var.

Ralf çevrildi və gülməkdən özünü saxlaya bilmədi. Piqqinin zəhlətökənliyi də var idi; onun piyli bədəni, astması, yeri gəldi-gəlmədi irəli sürdüyü kütbaş ideyalar adamı

bezdirdi və indi onu məsxərəyə qoyub gülmək də olardı, olsun ki, təsadüfən belə alınsa da, hər halda, olardı.

Ralfin üzündəki təbəssümü görüb Piqqi öz aləmində bunu dostluğun ifadəsi kimi başa düşdü. Nisbətən yaşlı uşaqlar dilə gətirməsələr də, hər kəs özlüyündə yəqin eləmişdi ki, Piqqi kənar adamdır, yaddır və özü də tək elə danışıq tərzinə, ləhcəsinə görə yox – bunun o qədər də əhəmiyyəti yoxdur, əsas məsələ onun gombulluğudur, astmasıdır, eynəyidir və bir də fiziki işləri sevməməsidir. İndi Piqqi görəndə ki, dediyi sözlər Ralfin xoşuna gəlir, həvəslənib öz fikrini inkişaf elətdirməyə başladı:

– Burada nə qədər desən ağac çubuğu var. Hər kəs özünə günəş saati düzəldə bilər. Sonra da bilirik ki, saat neçədir.

– Elə olsa, bütün işlərimiz düzələcək.

– Sən özün dedin ki, elə eləməliyik ki, xilas ola bilək.

– Əl çək məndən.

Ralf ayağa durub gölə tərəf getdi və elə həmin vaxt Moris suya baş vurdu, amma bunu çox səriştəsiz elədi. Ralf sevindi ki, mövzunu dəyişmək üçün əlinə fürsət düşüb, Moris suyun üzünə qalxanda qışqırdı:

– Suya batmağın çox pisdir, çox pis.

Moris Ralfa baxıb gülümsədi, o isə özünü suya vurdu. Ralf burada hamıdan yaxşı üzürdü, amma bu gün xilas olmaq barədə söhbətin təzələnməyi, lazımsız və ağılsız söz-söhbətlər onu elə bezdirmişdi ki, hətta suyun yaşıl dərinliyi, dörd bir yana səpələnmiş günəş şüaları da onun yarasına məlhəm olmadı. Burada ləngiyib uşaqlarla oynamaq, əylənmək əvəzinə, əliylə mütəmadi işləyərək üzüb Simonun altından keçdi, gölün o biri tərəfində suiti kimi suyu süzülə-süzülə qırağa çıxdı. Həmişə olduğu kimi, yenə də fərasətsiz görünən Piqqi ayağa qalxdı və gəlib onun yanında oturdu, Ralf qarnı üstə çevrilərək elə uzandı ki, guya, onu görmür. İlğım çəkilib getmişdi, Ralf tarım çəkilməmiş üfüq xəttinə baxırdı,

qəflətən sıçrayıb ayağa qalxdı, “Tüstü! Tüstü!”, – deyə qış-qırmağa başladı.

Simon cəhd elədi ki, suda otursun, dərhal da ağzı su ilə doldu. Suya baş vurmağa hazırlaşan Moris ayaqlarının ucunda arxaya ləngər vurub meydançaya tərəf götürüldü, sonra istiqamətini dəyişib geriye – palmaların altındakı otluğa tərəf qaçdı. Cır-cındır şalvarını tez-tələsik geyinməyə başladı ki, hər ehtimala qarşı hazır olsun.

Ralf isə bir əli ilə saçlarını geri eləyib saxlamışdı, o biri əlinin yumruğu düyünlənmiş halda ayaq üstə dayanmışdı. Simon sudan çıxırdı. Piqqi eynəyinin şüşələrini köynəyinə sürtüb təmizləyirdi və eyni vaxtda həm də dənizə baxırdı. Moris elə tələsirdi ki, iki ayağını şalvarın bir qıçına soxmuşdu. Uşaqlardan ancaq Ralf sakitcə dayanıb baxırdı.

– Mən tüstü-zad görmürəm, – Piqqi şübhəylə dedi. – Tüstü görmürəm axı. Tüstü haradadır, Ralf?

Ralf dinmədi. İndi onun hər iki əli alınında düyünlənmişdi və sarışın saçlarını gözünün üstünə tökülməyə qoymurdu; o, qabağa əyilmişdi, dəniz suyunun duzu dərisini ağartmışdı.

– Ralf, gəmi hanı?

Simon Ralfla yanaşı dayanıb üfucə baxırdı. Morisin şalvarı dözməyib tamam cırıldı, belə olanda isə sahibi lazımsız bir şey kimi ondan imtina eləyib tulladı, meşəyə tərəf qaçdı və yenə geri qayıtdı.

Üfucdə görünən tüstü bərk bağlanmış ilgəyə oxşayırdı və ilgəyin düyünü yavaş-yavaş açılırdı. Tüstünün altında görünən ləkə isə, çox güman ki, tüstü borusu idi. Öz-özünə danışan Ralfin rəngi qaçmışdı.

– Onlar bizim tüstünü görəcəklər.

Axır ki, Piqqi də hara lazımdırsa ora baxırdı.

– Mən heç nə görmürəm.

Piqqi çevrilib dağa tərəf baxdı. Ralf isə acgözlüklə gəmiyə baxmaqdaydı, yanaqlarının rəngi qayıdırdı. Simon onun yanında dinməzcə dayanmışdı.

– Mən özüm də bilirəm ki, yaxşı görmürəm, – Piqqi dedi, – amma bir mənə deyin görüm, ümumiyyətlə, bizim tüstümüz varmı?

Hələ də gəmiyə baxmaqda olan Ralfin hövsələsi daraldı.

– Tüstü dağın üstündədir.

Moris qaçaraq gəldi və o da gözünü dənizə zillədi. Simonla Piqqi dağa tərəf baxırdılar. Piqqi üz-gözünü qırışdırırdı, Simon elə qışqırırdı, elə bil, qəflətən yaralanmışdı.

– Ralf! Ralf!

Simonun danışığı tərzini Ralfi qumun üstündə tələsik fırlanıb ona tərəf çevrilməyə vadar elədi.

– De görüm, – Piqqi həyəcan içində dedi, – orada siqnal varmı?

Ralf geriye – üfüqdə dağılıb əriməkdə olan tüstüyə baxdı, sonra da dağa tərəf baxdı.

– Ralf, xahiş eləyirəm, düzünü de: orada siqnal varmı?

Simon utancaq halda əlini uzatdı ki, Ralfa toxunsun. Ralf isə artıq qaçmağa başlamışdı, gölün dayaz tərəfində suyu şap-pıldadıb sıçradaraq, isti, ağ qumun üstündə, palmaların altıyla qaçırdı. Az sonra zədələnmiş meşəni ağzına almış pöhrəlikdə əlləşib-vuruşurdu. Simon onun arxasınca qaçdı, Piqqi qışqırırdı:

– Ralf! Ralf, eşit, xahiş edirəm!

Sonra Piqqi də qaçmağa başladı, terrasa çıxmağa az qalmış Morisin çıxardıb atdığı cırıq şalvara ilişdi. Dörd oğlanın arxa tərəfindən üfüq xətti boyunca tüstü yavaşca hərəkət eləyirdi. Sahildə Henri ilə Conni Persivalın üstünə qum atırdı, Persivalın ağlamaqdan başqa əlindən heç bir iş gəlmirdi və bu üç oğlan baş verənlərdən xəbərsiz idi.

Ralf zədələnmiş meşə zolağının qırağına çataraq nəfəsini dərdi və söyüş söydü. Özünü qəzəblə kol-kosun, bir-birinə dolaşmış lianaların arasına vurmuşdu deyə, cılpaq bədəni cızıq-cızıq olmuşdu, qanı axırdı. Dağa qalxan sərt yoxuşun ətəyində ayaq saxladı. Arxadan gələn Morislə onun arasında bir neçə yard məsafə var idi.

– Piqqinin eynəyi! – Ralf qışqırdı. – Əgər ocaq sönübsə, eynək lazım olacaq...

Ralf susdu, ayaq üstə ləngər vurdu. Hələ də sahilə vurnuxan Piqqi güclə görünürdü. Ralf üfüqə baxdı, sonra dağa tərəf baxdı. Bəlkə, əvvəlcə Piqqinin eynəyini götürsün? Ola bilərmi ki, onacan gəmi getsin? Olsun ki, dağa çıxıb görələr ki, ocaq sönüb və oturub Piqqini gözləməli olacaqlar, o vaxtacan da gəmi üfüqdə gözdən itəcək. – Ehtimallar arasında çaşıb qalmış Ralf tərəddüd içindəydi, neyləməli olduğunu bilmirdi və birdən qışqırdı:

– Oh, Allah! Oh, Allah!

Simon təngnəfəs halda kol-kosun arasıyla irəliləyirdi. Onun sifəti əyilmişdi. Ralf kor-koranə hərəkət eləyirdi, nazik tüstü burumunun uzaqlaşmış getdiyini görəncə az qalırdı dəli olsun.

Ocaq sönmüşdü – uzaqdan gördülər bunu. Onlar hələ aşağıda ikən doğma evə çağırən tüstünü görəndə hiss eləmişdilər ki, ocaq sönüb. Ocaq tamam sönmüşdü, tüstü çıxmırdı, ancaq kül qalmışdı. Ocağın yanında növbə çəkənlər getmişdi. İstifadə olunmamış bir qalaq odun hazır vəziyyətdə qalmışdı.

Ralf dənizə tərəf çevrildi. Yad məkanın bomboş yad üfüqündə güclə görünən tüstü izindən başqa heç nə yox idi. Ralf ayaqları bir-birinə dolaşa-dolaşa qayaların arasıyla qaçdı, qızartdaq qayanın kənarında özünü birtəhər saxlayıb gəmiyə tərəf qışqırdı:

– Qayıdın! Geri qayıdın!

Simonla Moris gəldi. Ralf gözlərini qırpmadan onlara baxdı. Simon geri çevrildi, yanaqlarındakı suyu silib üzünə yaxdı. Beynində dolaşan sözlərin ən pisini axtarırdı Ralf.

– Əclaflar ocağı söndürüblər.

Ralf dağın o biri yamacına baxdı. Piqqi də gəlib çıxdı, təngnəfəs olmuşdu, balaca uşaqlar kimi fisıldayırdı. Ralf yumruqlarını düyünləyib qıpqırmızı qızardı; baxışında

gərginlik, səşində kədər var idi onun, uşaqıarı göstərüb dedi:

– Odur, onlardır.

Dəstə lap aşağıda – uzaqda, qızartdaq daşlığın arasıyla, suyun qırağı boyunca gedirdi. Uşaqıardan bəzilərinin başında qara kepka var idi, çoxusu da, demək olar ki, lüt idi. Asan cığıra çıxanda hamısı birlikdə nizələrini havaya qaldırdı. Əkizlərin çox ehtiyatla apardığı yük bərədə uşaqıar nəşə oxuyurdu. Məsafə nə qədər uzaq olsa da, dəstənin önündə gedən hündürboy, qırmızıbaş oğlanın Cek olduğunu Ralf dərhal yəqin elədi. Simon Ralfın yanında dayanıb üfıqə baxdığı kimi, indi də eyni vəziyyətdə Cekə baxırdı və sanki, gördükləri onu qorxuya salmışdı. Ralf heç nə deməyib dəstənin yaxına gəlməsini gözlədi. Bu məsafədən mahnı eşidilirdi, amma sözlər aydın deyildi. Cekin arxasınca əkizlər gəlirdi, onların çiyində uzun bir pərdi var idi. İçalatı çıxardılmış donuz cəmdəyi asılmışdı pərdidən, uşaqıar cığırın çalaçökək yerində ayaqları dolaşaraq yeriyəndə cəmdək bərk ləngər vurur, yellənirdi. Donuzun codtüklü boynundan asılmış baş, sanki, yerdə nəşə axtarırdı. Nəhayət, yanmış çökəkdə qaralan ağacların və küllüyün üstündən aşaraq gələn mahnının sözləri onlara çatdı:

– Donuzu vur! Boğazını üz! Qanımı tök!

Sözlərin aydın eşidildiyi həmin o məqamda dəstə dağın ən sərt yoxuşuna çatmışdı və ona görə də bir neçə dəqiqəliyə mahnı eşidilməz oldu. Susmaq işarəsi verən Simon Piqqiyə tərəf əyilib “s-s” eləyəndə isə elə təşəvvür yarandı, guya, o, kilsədə bərkdən danışmışdı.

Yüksəklikdə ilkin olaraq Cekin gillə rənglənmiş sifəti peyda oldu; coşqun sevinclə nizəsini qaldırıb Ralfı hayladı:

– Bir baxsana! Biz donuzu öldürdük, pusa-pusa getdik, mühasirəyə aldıq...

Ovçular onun səşinə səş verdilər:

– Biz onu mühasirəyə aldıq...

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

- Sürünüb getdik...
- Donuz elə qışqırdı...

Əkizlərin arasında yellənən donuzun laxtalanmış qara qanı qayanın üstünə damcılayırdı. Samnerikgil isə, sanki, geniş bir təbəssümü ikiyə bölüb hərə öz payını götürmüşdü və onunla da sidq ürəkdən gülümsəyirdi. Qısa müddətdə Ralfa çox şey barədə danışmalıydı Cek, amma danışmaq əvəzinə bir-iki addım rəqs elədi, sonra kim olduğunu xatırlayıb öz imicinə xələl gətirməmək üçün gülümsəyərək dayandı. Əlinin üstündəki qanı görüb iyrənirmiş kimi üz-gözünü qırışdırdı, qanı silmək üçün nəsə axtararaq boylanıb baxdı, sonra əlini şalvarına silib güldü.

Ralf dedi:

- Siz ocağı söndürmüşünüz.

Cek bu yersiz sözdən tutulan kimi olub nəyə görə sənci, amma belə xırda şeylər onun kefini poza biləcək qüvvəyə malik deyildi.

– Ocağı yenə yandıra bilərik. Gərək sən də bizimlə gedəydin, Ralf. Biz vaxtımızı əla keçirdik. Əkizlərin üstünə cumdu, uşaqlar yığıldı...

- Biz donuzu vurduq.
- Mən yığıldım.

– Mən donuzun başını kəsdim, – Cek fəxrlə dedi və dartındı. – İcazə versəydin, mən sənə bıçağımı götürüb öz bıçağımın dəstəyinə damğa vurardım, olarmı?

Oğlanlar oxuyur, rəqs eləyirdilər. Əkizlər hələ də gülümsəyirdilər.

– O qədər qan axdı! – Cek gülüb dedi və titrədi. – Öz gözünlə görməsən, inanmazsan.

- Biz hər gün ova gedəcəyik...

Ralf yerindən tərpənmədən yenə də xırıltılı səslə danışdı:

- Siz ocağı atıb getmisiniz, tonqalı söndürmüşünüz.

Eyni fikrin yenidən təkrar olunması Cekni bezdirdi, əkizlərə baxdı, sonra yenə Ralfa baxdı və dedi:

– Bu uşaqlar ovla əlaqədar olaraq bizə lazım idi. Əks təqdirdə donuzu mühasirəyə sala bilməzdik.

Öz günahını başa düşüb qızardı.

– Ocaq da bir-iki saat olar ki, sönübdür. Biz onu yenə yandıra bilərik.

Ralfin cızıq-cızıq olmuş dərisinə fikir verdi, onların dördünün də qaşqabaq töküb dinməzcə baxmaqlarından nəşə narahat oldu. Xoşbəxt anlar yaşayan Cek uşaqlara da o anları yaşatmaq üçün yollar axtarırdı. Qəlbi xatirələrlə doluydu: hər vəchlə çalışıb aradan çıxmaq istəyən donuzun mühasirəyə alınmasıyla bağlı əldə olunan bilik və təcrübə, vəhşi heyvanla mübarizədə hiylə işlədərək onu öz iradələrinə tabe eləmələriylə bağlı xatirə və əldə olunan bilik, sonra da uzun-uzadı içilən içki kimi ovun canının alınması...

Cek əllərini geniş açdı:

– Nə qədər qan axdığımı görmək lazım idi!

Bu sözdən sonra dinməzcə dayanmış ovçuların sıralarında yenə uğultu qopdu. Ralf saçlarını geri elədi, bir əliylə boş üfünü göstərdi; bərkdən danışdı, səsi qəzəbliydi deyə hamını susmağa vadar elədi:

– Orada gəmi var idi.

Bunun necə böyük bir dəhşət olduğunu anlayan Cek dərhal da onlardan aralandı. Əlini donuzun üstünə qoyub bıçağını çıxartdı. Ralf əlini aşağı salıb yumruğunu düyünlədi, səsi titrədi.

– Orada gəmi var idi. Bax oradaydı. Sən özün dedin ki, ocağa baxacaqsan və özün də onu söndürmüşən! – belə deyib Cekə tərəf bir addım atdı, Cek də çevrilib ona baxdı.

– Onlar bizi görə bilərdilər. Biz xilas olardıq, evimizə gedərdik...

Piqqi elə kədərləndi, ağır itkinin acısı utancaqlığı da unutturdu ona və hönkür-hönkür ağladı:

– Hamısı sənin ucbatındandır, Cek Meridyü, qana görürsən! Biz evə gedə bilərdik...

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Ralf Piqqini qırağa itələdi:

– Burada başçı mənəm və sən də mən nə desəm ona əməl eləməlisən. Sən ancaq danışmağı bacarırsan, daxma tikməyi də bacarmırsan... Çıxıb getmisən ov eləməyə, ocaq da söniüb.

Ralf üzünü çevirdi, bir anlığa sükut oldu. Sonra onun ifrat hissiyat ifadə eləyən səsi yenə eşidildi:

– Orada gəmi var idi.

Ovçulardan olan balacaların biri xırıldayıb ağladı. Acı və amansız həqiqət hamıya bəyan oldu. Donuz cəmdəyini qurdalayan Cek qızardı:

– İş çox idi, bizə çox adam lazım oldu.

Ralf ona tərəf çevrildi:

– Əgər daxmaları tikib qurtarsaydıq, sən hamını özünlə ova apara bilərdin. Səni ancaq ov maraqlandırır.

– Bizə ət lazımdır.

Cek belə deyib əlində qanlı bıçaq ayağa durdu. İki oğlan üz-üzə dayandı. Burada bir tərəfdə cəlbedici ov dünyası, ov taktikası, vəhşisayağı sevinc və ustalığı dayanmışdısa, digər tərəfdə çətinliyə düşmüş insan ağı və onun güclü arzusu dayanmışdı. Cek bıçağı sol əlinə ötürüb, alınına yapışmış saçları sağ əliylə geri eləyəndə qan ləkəsini daha da yaydı.

Piqqi yenə başladı:

– Sən ocağı sönməyə qoymamalıydın. Özün dedin ki, elə eləyəcəksən, həmişə tüstü çıxsın.

Piqqinin sözləri və bəzi ovçuların razılıq əlaməti olaraq ağlaması Cekə qəzəbləndirdi, onun göy gözlərində şimşək çaxdı. Bir addım qabağa gəldi, heç olmasa, kimisə vurmaq imkanı yaranmışdı və o, yumruğuyla Piqqinin qarnından vurdu. Piqqi deyinib yerə oturdu. Cek onun başının üstünü aldı, təhqir olunduğu üçün onun səsi də dəyişmişdi.

– Bir də elə deyəcəksən? Bir də deyəcəksən? Gonbul!

Ralf onlara yaxınlaşdı, Cek bu dəfə yumruqla Piqqinin başına vurdu və onun eynəyi daşın üstünə düşüb cingildədi. Piqqi dəhşət içində qışqırdı:

– Mənim eynəyim!

Piqqi yerə yığılıb, əlini ora-bura sürtərək eynəyi axtarmağa başladı. Simon onu qabaqlayıb eynəyi qaldırdı və sahibinə verdi. Dağın başında, Simonun ətrafında qanadlarını çırparaq dəhşətli ehtiraslar cövlan eləyirdi.

– Şüşənin biri sınıb.

Piqqi eynəyi qapıb gözünə taxdı, qəzəblə Cekə baxdı.

– Mən eynəksiz görmürəm. İndi bir şüşəsi sındı, mən də taygöz oldum. Yaxşı, eybi yoxdur, baxarsan.

Cek ona tərəf getdi, Piqqi sürünüb aralandı. İndi onların arasında iri bir qaya var idi. Piqqi daşın üstündən başını çıxarıb eynəyinin sağ qalmış şüşəsini parıldadaraq Cekə baxdı.

– Mən indi taygöz oldum. Yaxşı, eybi yoxdur, baxarsan.

Cek onun necə qaçıb aradan çıxmağını və ağlamağını yamsıladı:

– Yax-xşı, eyybi yoxdur, baxaarsan, oh-ho-ho...

Piqqi özü də, parodiya da elə gülməliydi ki, ovçular gülməyə başladılar. Cek bir az da ürəkləndi, Piqqinin yerişini yamsıladı. Ovçuların gülüşü şən qəhqəhələrə çevrildi. Ralfın da dodağı qaçdı, amma bu hərəkətinə görə dərhal da özünə qəzəbi tutdu və mızıldandı:

– Çox iyrənc hərəkətdir bu.

Cek diksindi, təlxəkliyi bir qırağa qoydu və dayanıb Ralfa baxaraq qışqırdı:

– Hə, yaxşı, yaxşı!

Piqqiyə baxdı, ovçulara baxdı, Ralfa baxdı.

– Yaxşı iş olmadı bu. Ocağı deyirəm. Orada mən...

Cek özünü dartdı:

– Mən üzr istəyirəm.

Cekin bu mərdanə jesti ovçuların alqışına səbəb oldu. Onlar hesab eləyirdilər ki, Cek səhvini etiraf eləyib üzr istəməklə düzgün hərəkət elədi, özünü uşaqların gözündə qaldırdı, Ralf isə, əksinə, uduzdu. Hamı Ralfdan müvafiq cavab

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

gözləyirdi.

Bu cür danışımağa Ralfın dili gəlməzdi; özündə deyildi o, Cekin hərəkətləri, üstəgəl dil altda qalmayıb burada da oyun çıxartması onu təbdən çıxartmışdı. Ocaq sönüb, gəmi gedib. Bəyəm onlar özləri bunu görmürlərmi? Qəzəbdən başqa Ralfın dili nə ifadə edə bilərdi?

– Çox iyrənc hərəkətdir bu.

Cekin gözlərinə çökmüş qaranlıq kölgə çəkilib gedənə-cən heç kim dinmədi. Son sözü Ralf deməliydi.

– Yaxşı, tonqalı yandırın, – Ralf mızıldandı.

Qarşıda görülməli iş var idi və gərginlik də azaldı. Ralf daha heç nə demədi, heç nə eləmədi, dimdik dayanıb aşağı – ayağının ətrafındakı külə baxırdı. Cek bərkədən danışırdı, çox danışırdı, özü də fəal idi, mahnı oxuyur, fit çalır, əmrlər verir, dinməzəcə dayanıb heç bir iş görməyən Ralfa atmacalar atırdı. Bu atmacalar heç bir cavab tələb eləməirdi, ona görə də kiminsə xətrinə dəymirdi deyə Ralf hələ də dinmirdi. Heç kim, hətta Cek özü də cəsarət eləyib ona deyə bilmirdi ki, qırağa dur və sonda ocağı əvvəlki yerindən üç yard aralıda, həm də nisbətən narahat bir yerdə qalayası oldular. Beləliklə də, Ralf özünün başçı olduğunu bir daha təsdiq elədi və əgər günlərlə başını sındırır fikirləşsəydi də, bundan yaxşı üsul tapa bilməzdi. Bu qeyri-müəyyən və həm də təsirli silah qarşısında Cek öz gücsüzlüyünü hiss eləyir, qəzəblənirdi və niyə qəzəbləndiyinin səbəbini özü də bilmirdi. Nəhayət, tonqal qalamaq üçün odunları üst-üstə yığıb qalaq vurdular, Ceklə Ralf isə bu hündür qalağın əks tərəfində qaldı.

Tonqalı yandırmaq lazım gələndə yeni böhran yarandı. Tonqalı necə yandırmaq barədə Cekin təsəvvürü də yox idi və onun təcəbbünə rəğmən, Ralf Piqqiyə yaxınlaşıb eynəyi aldı. Ralf özü də bilməzdi ki, Ceklə onun arasındakı münasibət o cür pozulandan sonra yenidən düzələ bilər.

– Mən onları qaytararam.

– Yox, mən özüm.

Mənasız rənglər dənizinin içində üzən Piqqi arxada dayanmışdı, Ralf isə dizi üstə dayanıb parlaq işıq ləkəsinin fokus nöqtəsini tapmağa çalışırdı. Alov görünən kimi Piqqi dərhal dartıb eynəyini aldı.

Fantastik dərəcədə gözəl olan bənövşəyi, qırmızı və sarı rəngli çiçəklərin qarşısında düşmənçilik hissi davam gətirməyib əriyirdi. Onlar yenə də tonqalın ətrafında dövrə vurmuş oğlanlar idi, hətta Ralfla Piqqi də demək olar ki, artıq dəstəyə qoşulmuşdular. Tezliklə bir neçə oğlan odun gətirmək üçün aşağı qaçdı, Cek isə donuzun ətinə doğramağa başladı. Əvvəlcə donuzun cəmdəyini payaya keçirib bütöv bişirmək istədilər, amma ət bişməyə macal tapmamış paya yandı. Sonra ət parçalarını çubuqlara taxıb közün üstündə saxladılar və bu zaman ət bişirənlərin özləri də ət kimi qızarıb bişirdilər.

Ralf ətdən imtina eləmək istədi, amma ağzı sulandı, neçə gündür davam eləyən meyvə, qoz, balıq və krab pəhrizi onun iradəsini sındırdı: əlini uzadıb alaçıy bişmiş ət parçasını aldı və ac qurd kimi parçalayıb yedi.

Ağzının suyu axan Piqqi dedi:

– Bəs mənə bir şey verməyəcəksiniz?

Cek öz gücünü göstərmək üçün onu intizarda qoydu, amma Piqqi səhvə yol verib qəddarlıq üçün özü şərait yaratdı.

– Sən ovdə iştirak eləməmişən.

– Ralf da ova getməyib, – Piqqi dedi. – Simon da getməyib. – Fikrini yekunlaşdırdı. – Krab əti nədir ki?

Ralf narahat halda qurcuxdu. Əkizlərin arasında oturmuş Simon ağzını silib öz ət payını daşın üstündən Piqqiyə uzatdı, o da tələsik aldı.

Bu yerdə Cek sıçrayıb ayağa qalxdı, bir iri ət parçası kəsib Simonun ayaqları altına atdı.

– Ye! Götür ye, dedim sənə!

Heyrət və təəccüb içində özlərini itirmiş uşaqların əhatəsində dayanmış Cek dabanı üstündə fırlandı:

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– O əti mənim sayəmdə yeyirsiniz!

Sözlə ifadəsi mümkün olmayan və adamı vahimələndirib canını lərzəyə salan çoxsaylı fəlakət və dağıntılar cəmləşmişdi Cekin kortəbii qəzəbində.

– Mən üzümü rənglədim... pusquda durdum. İndi yeyin, hamınız yeyin... Mən isə...

Dağın üstündəki sükut dərinləşirdi və nəhayət, ocaqdakı közlərin çatırtısı və qızarmaqda olan ətin zərif fısıltısı eşidildi. Cek uşaqlara baxdı ki, görsün onu başa düşən varmı, amma üzlərdə rəğbət gördü. Əli ətlə dolu Ralf siqnal üçün yandırılmış ocağın külləri arasında dayanıb dinmirdi.

Sükutu Moris pozdu və mövzunu dəyişib hamı üçün maraqlı olan bir məcraya yönəltdi:

– Siz donuzu harada tapdınız?

Rocer dağın o biri yamacını göstərdi:

– Onlar o üzdə, dəniz tərəfdə idilər.

Artıq özünə gəlmiş Cek ona aid olan əhvalatın başqası tərəfindən danışılmasına yol verə bilməzdi və tez Rocerin sözünü kəsdi:

– Biz dörd tərəfə səpələndik. Mən dizlərim və dirsəklərim üstə sürünə-sürünə gedirdim. Nizəni atırdıq, amma hədəfə dəyənlər tez də düşürdü, çünki ucu tilişkəli deyildi. Donuz qaçıb aradan çıxdı, elə dəhşətli qışqırırdı ki...

– Qanı axa-axa qayıdıb qaçdı və mühasirə halqasına düşdü...

Uşaqlar coşqun sevincində bir-birinin sözünü ağızda qoyaraq danışirdilər.

– Biz onu dörd tərəfdən araya aldığımız...

İlk aldığı zərbədən donuzun dal ayaqları iflic oldu, sonra da mühasirə halqası daraldı və vurdular, vurdular...

– Mən onun başını kəsdim.

Üzlərində ikiyə bölünmüş bir təbəssüm olan əkizlər sıçrayıb ayağa qalxdılar və bir-birinin ətrafında rəqs etməyə başladılar. O biri uşaqlar da onlara qoşulub donuzun son

nəfəsdə çıxardığı səslərə oxşayan səslər çıxarır, qışqırırdılar.

– Bir zərbə başına!

– Bir zərbə burnuna!

Moris özünü donuzun yerinə qoyub dəhşətli səslə qışqırdı və özünü uşaqların arasına atdı, ovçular isə özlərini elə göstərdilər ki, guya, nizəylə onu vururlar. Uşaqlar rəqs eləyə-eləyə həm də oxuyurdular:

– Donuzu vur! Nizəylə deş! Boğazın üz!

Ralf dayanıb incik halda, həm də həsədlə baxırdı. Uşaqlar yorulub əldən düşənəcən gözlədi, mahnının səsi də kəsildəndən sonra dedi:

– Mən yığıncaq çağırıram.

Uşaqlar yanbayan dayanıb ona baxırdılar.

– Buynuzla. Hətta qaranlıqda yığışmalı olsaq belə, mən yığıncaq çağırıram. Meydançaya gəlin. Buynuzu çalan kimi gələrsiniz.

Ralf çevrilib dağın yamacıyla üzüaşağı getdi.

V fəsil

DƏNİZDƏN ÇIXAN VƏHŞİ

Dəniz qabarırdı və yalnız su ilə palma terrasının arasında ensiz ağ zolaqdan ibarət olan sahil ərazisi quru qalmışdı. Ralf həmin o ağ zolağı seçərək yolunu oradan saldı, çünki ona fikirləşmək lazım idi və yalnız burada ayağının altına baxmadan yeriyə bilərdi. Suyun qırağıyla gedə-gedə qəflətən təəccübləndi. Həyatın necə darıxdırıcı olduğunu indi, elə bu andaca başa düşdü; həyat ona görə darıxdırıcıdır ki, burada hər bir cığır improvizasiyadır və insan yatmayıb oyaq qaldığı saatların əksəriyyətini öz ayaqları altına baxıb necə yeridiyini müşahidə etməyə sərf edir. Ralf ayaq saxladı, sahil zolağını nəzərdən keçirdi, necə böyük həvəs və

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

canfəşanlıqla adada kəşfiyyata çıxdıqları ilk günü xatırladı; ona elə gəldi ki, bu, uşaqlığın uzaq xatirələrindən biridir; kinayə ilə gülümsədi. Sonra çevrildi, günəş şüaları üzünə düşdüyü halda meydançaya tərəf getdi. Yığıncaq çağırmaq vaxtıydı və Ralf gözqamaşdırıcı günəş şüalarının əhatəsində gedə-gedə öz çıxışının əsas məqamları barədə fikirləşir, diqqətlə analiz eləyirdi. Bu yığıncaqda səhvə yol vermək olmaz, xəyalpərəstliyin yeri deyil...

Sözlə ifadə eləyə bilmədiyi fikirlərin labirintində itib-batmışdı Ralf. Qaşlarını çatıb, hər şeyi təzədən başlamağa çalışdı.

Bu yığıncaqda hər şey çox ciddi olmalıdır, mənasız söhbətlər lazım deyil. Tələsmək lazım idi, ona görə ki, günəş artıq batmaqdaydı – sürətlə yeridi, sərin meh də sürətlə üzünə vurdu. Qarşı tərəfdən əsən külək boz köynəyi onun sinəsinə sıxmışdı və indi, beyninin təzələndiyi bir vaxtda heç nəyi nəzərdən qaçırmadığı kimi, onu da hiss elədi ki, köynəyi, elə bil, kartondandır – parça çirklənib taxta kimi olmuşdu və bu heç xoşuna gəlmədi; eyni zamanda onu da hiss elədi ki, şalvarının balağı ayaq tərəfdən qıçını sürtüb qızardıb. Necə də çirkli olduğunu, natəmizlik içində itib-batdığını hiss eləyib özü-özündən iyrendi; daim gözünün üstünə tökülən uzanmış çirkli saçları və xışıldayıb daim səs salan quru yarpaqların arasında yatmaq da onu bezdirmişdi. Ralf yerişini bir az da sürətləndirdi, az qala, qaça-qaça gedirdi artıq.

Uşaqlar gölün yanında qruplarla dayanıb yığıncağın başlamasını gözləyirdilər və görəndə ki Ralf gəlir, özü də çox qaşqabaqlıdır, gündüz yol verdikləri səhvi xatırladılar və dinməzcə çəkilib ona yol verdilər.

Yığıncaq keçirmək üçün onun dayandığı yer kobud formalı üçbucaqvari bir sahəydi, onların gördüyü bütün işlər kimi, buranın hazırlığı da başdansıvdu, tələm-tələsik olmuşdu. Əvvəla, onun oturması üçün nəzərdə tutulan quru ağac tiri meydançanın öz ölçüləriylə müqayisədə çox böyük idi.

Çox güman ki, Sakit okeanda tüğyan eləyən hansısa fırtına tiri bu meydançaya atmışdı. Palma tiri sahilə paralel dayanmışdı və Ralf onun üstündə oturanda üzü adaya tərəf olsa da, laqunun parıldayan suları fonunda o biri uşaqlar üçün tutqun fiqura çevrilirdi. Üçbucağın iki tərəfi bərabər deyildi. Sağ tərəfdəki tir daim hərəkətdə olduğundan cilalanıb-sığallanmışdı, amma başçının oturması üçün elə də böyük deyildi və narahat idi: Sol tərəfdə dörd balaca budaq var idi ki, onlardan biri – lap uzaqda olanı yay kimi yığılıb-açılırdı. Yığıncaqlarda təsadüfən kimsə o budağa toxunsa, yığılıb-açılır, üstündəki beş-altı oğlanı geriye – otluğun içinə atırdı və bu da hər dəfə əməlli-başlı gülüşməyə səbəb olurdu. Ralf fikirləşdi ki, nə onun özünün, nə Cekin, nə də Piqqinin ağılna gəlməyib ki, bir daş gətirib budağa söykəsin və bu da hər dəfə yay kimi yığılıb-açılmasın, ona görə ki, ona görə ki... Ralf yenə də fikirlər dənizində itib-batdı.

Hər tirin qarşısında ot yaprımışdı, üçbucağın mərkəzində isə tapdanmamışdı və hündürə qalxmışdı. Üçbucağın lap başında isə ot yenə hündürə qalxmışdı, sıx idi, çünki orada heç kim oturmurdu. Yığıncaq keçirilən yerin ətrafında hündür, boz budaqlar qalxmışdı: onların bəziləri əyilmişdi, bəziləri də dik dayanmışdı və elə də hündür olmayan yarpaq dam örtüyünü saxlayırdı. İki yan tərəf sahil idi, arxada laqun idi, qarşıda isə ada qaralırdı.

Ralf başçı kimi öz oturduğu yerə tərəf getdi. İndiyədək belə gec bir vaxtda yığıncaq çağırılmamışdı. Yəqin, elə ona görə də hər şey nəşə başqa cür görünürdü. Adi vaxtlarda yaşıl yarpaqlardan ibarət olan damın alt tərəfi suda əks olunan qızılı şüalarla işıqlanırdı, ona görə də uşaqların üzünə düşən kölgələr çevrilmiş vəziyyətdə olurdu – buna diqqət yetirən Ralf fikirləşdi ki, kölgələr eynən lampanı əlində tutduğun vaxt olduğu kimi tərsinə çevrilir.

Ralf yenə də əqli düşüncənin onun üçün yeni olan çətinliklərinə düşmüşdü. Əgər işığın aşağıdan, yaxud yuxarıdan

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

düşməsi ilə sifət dəyişirsə, onda o sifət nəyə yararır? Bəs qalan şeylər nəyə yararır?

Ralf əsəbi halda qurcuxdu. Bütün çətinlik ondan ibarət-di ki, əgər sən başçısansa, fikirləşməlisən və ağıllı olmalısən. Bəzən şərait tez qərar qəbul eləməyi tələb edir və bunun üçün də fikirləşməlisən, çünki yalnız ağıllı fikir yaxşı nəticə verə bilər.

Nəhayət, Ralf belə bir nəticəyə gəldi ki, fikirləşə bilmir. Amma Piqqi fikirləşə bilir.

Həmin gün axşamtərəfi Ralf yenə öz kriteriyalarını bir də nəzərdən keçirdi. Piqqi fikirləşə bilir, öz piyli başıyla fikirləşib addım-addım irəliləyir, amma o, başçı deyil. Güllünc bədən quruluşuna baxmayaraq, onun başı işləyir. Ralf özü də fikirləşmək üzrə mütəxəssis idi və kimin fikirləşə bilib-bilməməyini müəyyən edə bilirdi.

Gözüne düşən günəş şüalarından vaxtın necə keçdiyini hiss elədi, buynuzu ağacın üstündən götürüb ora-burasına baxdı. Sudan havaya çıxarıldığı üçün buynuzun açıq-sarı və narıncı rəngi solub ağımsov-şəffaf olmuşdu. Buynuzu sudan Ralf özü çıxartmışdı, amma bununla belə, ona qarşı qəlbində böyük rəğbət olduğunu hiss elədi. Yığıncaq yerini nəzərdən keçirib buynuzu dodaqlarına yaxınlaşdırdı.

Uşaqlar da elə bunu gözləyirdilər və dərhal hamı gəldi. “Ocaq söndüyünə görə gəmi adanın yanından ötüb-keçibdir” fikri ilə razılaşanlar Ralfın daha da qəzəblənə biləcəyindən ehtiyatlanırdılar, məsələdən xəbərsiz olanlar, o cümlədən də balacalar ümumi ovqata uyğunlaşırdılar. Yığıncaq yeri tezliklə doldu: Cek, Simon, Moris və ovçuların əksəriyyəti Ralfdan sağda, qalanlar isə solda, günün altındaydı. Piqqi də gəldi, amma üçbucağın kənarında dayandı. Bu isə o demək idi ki, Piqqi yığıncaqda deyilənlərə qulaq asacaq, amma danışmayacaq və bununla da öz etirazını ifadə eləyəcək.

– Deməli, vəziyyət elədir ki, biz təcili yığıncaq keçirməliyik.

Heç kim dinmədi, hamı üzünə ciddi ifadə verib diqqətlə ona baxırdı. Ralf buynuzu yellədi. Öz təcrübəsindən artıq bilirdi ki, əsas məsələlərin hamı tərəfindən başa düşülməsi üçün onlar, ən azı, iki dəfə təkrar olunmalıdır. Digər tərəfdən oturmalıdır o, buynuzu da uşaqların gözünün qabağında tutmalıdır və sözləri balaca qruplara bölünərək dövrə vurub çömbəltmə, ya da dizi üstə oturmuş uşaqların arasına ağır daşlar kimi atmalıdır. Fikrini ifadə eləmək üçün sadə sözlər axtarırdı ki, hamı, hətta balacalar da yığıncaqda söhbətin nə barədə getdiyini başa düşsün. Cek, Moris və Piqqi kimi ağızlarına gələni danışsınlar, onlar bunu bacarırlar, amma lap başlanğıcdan hər şey necə varsa, aydın şəkildə ortaya qoyulacaq.

– Biz yığıncaq keçirməliyik. Zarafat vaxtı deyil artıq. Tirin üstündən yıxılıb gülmək vaxtı da deyil, – əl dəyəndə yellənib yay kimi yığılıb-açılan tirin üstündə oturmuş balacalar bir-birinin üzünə baxıb güldülər. – Kimsə özünün hamıdan ağıllı olduğunu sübut eləmək istəyirsə, onun da yeri deyil.

Ralf bir anlığa fasilə elədi.

– Mən o tərəfdəydim. Təkbaşına gəzirdim və fikirləşirdim. Mən bilirəm bizə nə lazımdır. Yığıncaqda məsələni həll eləməliyik. Əvvəlcə mən danışacağam.

Ralf fasilə eləyib avtomatik hərəkətlə saçını geri atdı. Piqqi ayaqlarının ucunda yeriyərək üçbucağa yaxınlaşdı: beləliklə, yersiz etirazını nümayiş elətdirdikdən sonra ümumi kütləyə qoşuldu.

Ralf sözünə davam elədi:

– Bizim yığıncaqlarımız çox olub. Bir yerə toplaşmaq və danışmaq hər kəsə xoşdur. Biz qərarlar qəbul eləmişik. Amma onlara əməl olunmur. Dedik ki, suyu çaydan götürüb kokos qabığında saxlayacağıq, ağızını da təzə yarpaqla örtəcəyik. Bir neçə gün elə də oldu. Amma indi su yoxdur. Kokos qabıqları boşdur. Hamı gedib suyu birbaşa çaydan içir.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Razılıq əlaməti olan uğultu eşidildi.

– Suyu birbaşa çaydan götürüb içmək elə də pis deyil. Mənim özümə qalsa, kokos qabığından içməzdim, gölə tökülən şələlədən içərdim suyu; özünüz bilirsiniz haranı deyirəm. Amma özümüz dedik axı, dedik ki, suyu çaydan götürmək lazımdır. Sözü demişik, amma əməl eləmirik. Bu gün günortadan sonra ancaq iki kokos qabığı su ilə doluydu.

Ralf belə deyib dodaqlarını yaladı.

– İndi də daxmalar, daldalanacaqlar barədə.

Yenə uğultu qopdu və səs kəsildi.

– Sizin çoxunuz daldalanacaqlarda yatırınsınız. Bu gecə də tonqalın yanında növbə çəkməli olan Samnerikgildən başqa qalanlar daldalanacaqda yatacaq. Amma onları kim tikib?

Səs-küy qalxdı. Daldalanacaqları hamı tikmişdi. Ralf yenə buynuzu yelləməli oldu.

– Bir dəqiqə! Mən demək istəyirəm ki, daldalanacaqların hər üçünün tikilməsində kim iştirak eləyib? Birinci daldalanacağı hamımız birlikdə tıkdıq, ikincini dörd nəfər tikib, üçüncünü isə iki nəfər – Simonla mən tikmişik. Ona görə də əl vuranda yellənir. Yox, gülməyin. Yağış yağsa, o daldalanacaq yerə çökəcək. Daldalanacaq isə bizə lazımdır.

Ralf fasilə eləyib boğazını arıtladı.

– Bir başqa məsələ də var. Qərara gəldik ki, gölün arxa tərəfindəki qayalıqdan ayaqyolu kimi istifadə olunacaq. Bu həm də çox düzgün qərar idi, çünki hər dəfə su qabarıb çəkildəndə oralar tərtəmiz olur. Siz balacalar da məsələdən bixəbər deyilsiniz.

Orada-burada kimlərsə gülüb gözaltı bir-birinə baxdı.

– İndi kim harada gəldi oturur. Daxmaların, daldalanacaqların böyrünə, meydançanın üstünə oturanlar da var. Balacalar, sizinləyəm, meyvə dərəndə qarınız ağrıyrsa...

Yığıncaqdakılar gülməkdən uğunub getdilər.

– Demək istəyirəm ki, qarnınız ağrıtanda meyvə ağac-
larından aralaşın. Yaxşı deyil axı, iyrənclikdir.

Yenə gülüş qopdu.

– Bir də deyirəm ki, bu iyrənclikdir!

Çirkdən və tərdən bərkiyib əynində taxtaya dönmüş boz köynəyi dartışdırdı.

– Həqiqətən, iyrənclikdir. Elə ki gördünüz qarnınız ağrı-
yır, özünüzü sahil tərəfdəki qayalığa verin. Eşitdiniz?

Piçqi əlini uzatdı ki, buynuzu alsın, Ralf başını buladı.
Budəfəki çıxış bənd-bənd bütün detallarınacan planlaşdırıl-
mışdı.

– Biz hamılıqla qayalıqdan ayaqyolu kimi istifadə elə-
məliyik, yoxsa hər tərəfi çirkləndirərik. – Ralf susdu. Yığın-
caq iştirakçıları böhranın yetişdiyini hiss eləyib gərginlik
içində gözləyirdilər. – İndi də tonqal barədə.

Ralf ciyərlərindəki son hava ehtiyatını sərf eləyib dərin-
dən nəfəs aldı, elə bil, boğulan kimi oldu və bu da publikada
əks-səda verdi. Cek bıçağını çıxarıb balaca ağac budağını
yonmağa başladı, əyilib Robertin qulağına nəsə pıçıldadı,
o da çevrilib uzağa baxdı.

– Adada ən vacib məsələ tonqaldır. Əgər tonqal qalama-
saq, hansısa bir təsadüfi halı çıxmaq şərtiylə, biz necə xilas
ola bilərik? Tonqal qalamaq bizim üçün, doğrudanmı, çətin
məsələdir?

Əlini qabağa uzatdı.

– Buyurun baxın! Gör nə qədər adam var burada, amma
biz tonqal qalayıb, tüstü çıxarda bilmirik. Siz bunun nə
demək olduğunu başa düşürsünüz? Bilirsinizmi ki, ocağı
sönməyə qoymaq ölümdən betərdir?

Ovçular, elə bil, utanan kimi olub xısn-xısn güldülər.
Ralf qəzəbli halda onlara müraciət elədi.

– Mən ovçulara müraciət edirəm. Sizə gülməli gəlir!
Deməliyəm ki, tonqal donuzdan vacib məsələdir, neçə donuz
öldürsəniz də, xeyri yoxdur. Başa düşmədiniz? – Əllərini

geniş açıb üçbucağın içindəkilərə tərəf çevrildi: – Biz ya bu adada tüstü çıxartmalıyıq, ya da ölməliyik.

Növbəti sözlərini götür-qoy edərək fasilə verdi.

– Bir məsələ də var.

Kimşə yerindən dilləndi:

– Məsələlər lap çox oldu.

Razılıq əlaməti olan səslər eşidildi. Ralf onlara fikir vermədi.

– Bir məsələ də var. Biz, az qala, bütün adanı yandırmışıq. Biz çox nahaq yerə daş dığırılamağa və nəşə bir şey bişirmək üçün balaca tonqallar qalamağa vaxt sərf eləyirik. Mən başçıyam, bu sözü deyirəm və siz də bir qayda kimi ona əməl eləməlisiniz. Dağın üstündən başqa heç yerdə tonqal qalamayacağıq. Deməli, tonqalı ancaq dağda qalayacağıq, vəssalam.

Dərhal səs-küy qalxdı. Uşaqlar ayağa durub Ralfın üstünə qışqırdılar, Ralf da onların üstünə qışqırdı.

– Əgər kimsə balıq, ya da krab bişirmək istəyirsə, dərhal da dağa qalxa bilər. Ən düzgün yol budur.

Batmaqda olan günəşin şüaları altında buynuzda doğru əllər uzandı. Ralf budaqlardan yapışıb tirin üstünə qalxdı.

– Mən sizə bunu demək istəyirdim. Demək istədiyimi dedim. Siz məni özünüzə başçı seçmişiniz və nə desəm, ona əməl eləməlisiniz.

Yavaş-yavaş sakitlik yarandı, nəhayət, hamı oturdu. Ralf tirin üstündən yerə tullanıb öz adı səsiylə danışdı:

– Yadınızdən çıxmasın: ayaqyolu qayalıqdadır. Tonqal yanmalıdır, tüstü çıxardıb siqnal verməliyik. Tonqalı ancaq dağda qalamaq olar. Yeməyi də orada hazırlamaq lazımdır.

Cek ayağa qalxıb hirsli-hirsli qaşqabağını tökdü və əlini uzatdı ki, buynuzu alsın.

– Mən hələ sözümlü bitirməmişəm.

– Sən elə hey danışsən.

– Buynuz məndədir.

Cek deyinə-deyinə oturdu.

– Axırncı məsələ. O barədə söz-söhbət gəzir, orada burada danışırlar.

Ralf o qədər gözlədi ki, meydançada tam sakitlik yarandı.

– Hər şey dağılır. Başa düşürəm nə olub. Biz yaxşı başladığ, özümüz də xoşbəxt idik. Amma sonra...

Ralf buynuzu ehtiyatla tərptədi, yığıncaqdakılardan arxa tərəfdəki boşluğa baxdı, vəhşi haqqında, ilanlar haqqında gəzən söz-söhbət düşdü yadına, tonqalı xatırladı, qorxu barədə deyilənlər düşdü yadına.

– Bəziləri qorxmağa başlayıb.

Uğultu qalxdı, elə bil, ah da çəkдилər. Sonra sakitlik yarandı. Cek ağac yonmağını dayandırdı. Ralf qəflətən dedi:

– Uşaq-muşaq söhbətidir. Bu məsələyə aydınlıq gətiriləcək. Qərar qəbul edəcəyimiz sonuncu məsələ qorxudur.

Saçları yenə gözünün üstünə töküldü.

– Biz qorxu barədə danışmalıyıq və qərar qəbul etməliyik. Əslində, qorxmalı bir şey yoxdur. Hərdən olur ki, mən özüm də qorxuram, amma boş şeydir! Qarabasmadır. İndi bu qorxu məsələsini müzakirə eləyək, sonra da hər şeyi təzədən başlaya bilərik və diqqətimizi əsas məsələlərə, məsələlərə, tonqala yönəldərik. – Parlaq suların qırağıyla gəzən üç oğlan canlandı onun xəyalında. – Sonra da işlərimiz yaxşı gedəcək.

Ralf təntənəli şəkildə buynuzu özü tərəfdən budağın üstünə qoydu və bununla da nitqini bitirdiyinə işarə vurdu.

Cek ayağa durub buynuzu götürdü.

– Deməli, bu yığıncaqda biz bəzi məsələlərə aydınlıq gətirməliyik. Mən də öz fikrimi bildirəcəyəm və deməliyəm ki, qorxu barədə söz-söhbəti balacalar başladı. Vəhşilər. Bu, haradan çıxdı belə? Hərdən olur ki, biz qorxuruq, amma bunu üzə vurmuruq. Ralf isə deyir ki, siz gecələr qışqırırsı-

nız. Bu da, olsa-olsa, qarabasma ola bilər. Ova getmirsiniz, daldalanacaq tikmirsiniz, kömək də eləmirsiniz və belə çıxır ki, bir dəstə ərköyün bağça uşağısınız. Bax belə. Qorxmağa gəlincə, o birilər necə, siz də elə: baş qoşmayın, hər xırda şeyi şişirtmək lazım deyil.

Ralf Cekə baxırdı və heyrətdən ağzı açıq qalmışdı, Cek isə ona fikir vermirdi.

– Qorxu adama neyləyir? Dişləmir, yemir. Bu adada vəhşi yoxdur ki, ondan da qorxasan. – Əslinə baxsan, yaxşı olur sizə, nə bir iş bacarırsınız, nə də iş görən bir adama köməyiniz dəyir. Bir dəstə bağça uşağısınız, nəsə gəlib sizi yesə, heç olmasa, qulağımız dincələrdi. Burada heç bir vəhşi heyvan yoxdur.

Ralf əsəbi halda onun sözünü kəsdi:

– Bu nə deməkdir? Vəhşi heyvan barədə kim nə deyib ki?

– Sən demisən, o gün dedin. Dedin ki, onlar qorxulu yuxular görür, özləri də qışqırırlar. İndi də tək balacalar yox, mənim ovçularım da nəsə qara bir şey barədə danışirlar, deyirlər ki, vəhşi heyvandır. Özüm eşitmişəm. Sənin xəbərin yoxdur? Onda qulaq as. Bu cür kiçik adalarda böyük vəhşilər olmur, ancaq donuzlar olur. Şirlər, pələnglər isə Hindistan və Afrika kimi böyük ölkələrdə olur.

– Bir də zooparkda...

– Buynuz məndədir. Mən qorxu barədə danışmıram. Mən vəhşilər barədə danışırım. Kim ki qorxmaq istəyir, nə qədər istəsə, qorxa bilər. Amma vəhşiyyə gəlincə...

Cek burada fasilə elədi, körpə uşağı yüyürükdə necə yelləyirlərsə, o da buynuzu əlində o cür yellədi, başlarında çirkli, qara kepklər olan ovçulara tərəf çevrildi:

– Mən ovçuyam, yoxsa yox?

Uşaqlar, sadəcə, başlarını tərpətdilər. Cek ovçu idi və heç kim bunu inkar etməmək fikrində deyildi.

– Deməli, məsələ belədir: mən bu adanın hər yerində olmuşam. Özüm təkbaşına getmişdim. Əgər burada vəhşi

olsaydı, mən onu görərdim. Qorxan adam qorxaqdır ki, qorxur. Adadakı meşədə heç bir vəhşi yoxdur.

Cek buynuzu verib oturdu. Yığıncaqdakılar yüngülləşən kimi olub əl çaldılar. Buynuzu Piqqi götürdü.

– Bəzi istisnaları nəzərə almasaq, Cekin dedikləriylə razı deyiləm. Çox düzgün dedi ki, meşədə vəhşi yoxdur. Vəhşi burada necə yaşayar? Nə yeyəcək o?

– Donuz.

– Donuzu biz yeyirik.

– Çoşqaları yeyər.

– Buynuz məndədir! – Piqqi qəzəblə dedi. – Ralf, bunlar imkan vermirlər axı, belə olar? Balacalar, sizinləyəm, bəsdirin! Qorxuya gəlincə, Ceklə razı deyiləm. Əlbəttə, meşədə qorxulu bir şey yoxdur. Niyə? Ona görə ki, orada mən özüm də olmuşam. Siz gələndə dəfə cin-şəyatin, kabus, daha nə bilim nə barədə danışacaqsınız. Hər şey öz axarıyla gedir; əgər nəşə düz deyilsə, insanlar onu araşdırıb yoluna qoyurlar.

Piqqi eynəyini çıxarıb gözlərini döyə-döyə uşaqlara baxdı. Günəş batdı və sanki, evdəki işığı söndürdülər.

Piqqi izahatı davam elədi:

– Əgər kiminsə qarnı ağrıyarsa, fərqi yoxdur – balaca işdir, böyük işdir, hər nədir...

– Səninki böyük olar.

– Yaxşı, onda gözləyək, siz gülüb qurtarandan sonra yığıncağın işini davam elətdirərik. Balacalar yenə də o lən-gərvuran tirin üstündə otursalar, dərhal da yerə yıxılacaqlar. Ona görə də yaxşısı budur ki, yerdə oturub qulaq asasınız. Hər bir nasazlığa görə həkim çağırırlar, başım içində də nasazlıq olur. Siz elə bilirsiniz ki, həmişə boş yerə qorxmaq olar? Dünyada baş verən hər şeyin elmi izahı var, – Piqqi geniş, əhatəli danışdı. – Bəli, hər şeyin elmi izahı var. Baxarsınız, müharibə qurtarandan bir-iki il sonra insanlar Marsa uçub, sonra da geri qayıdacaqlar. Mən bilirəm ki, caynaqları və daha nələrisə olan heç bir vəhşi-zad yoxdur burada.

Mən həm də qorxu barədə deyə bilərəm ki, o da yoxdur. Heç biri yoxdur.

Piçqi susdu.

– Amma əgər...

Ralf narahat halda qurcuxdu.

– Nə “amma əgər”?

– Əgər bizi başqa adamlar qorxutmasa...

Yerdə oturan uşaqların arasında yarıgülüş-yarıkinayəli səsələr qalxdı.

Piçqi başını çiyinləri arasına çəkib tələsik sözünü tamamladı:

– İndi də gəlin vəhşidən danışan balacaya söz verək: belədə bütün bunların boş cəfəngiyat olduğunu onun özünə də izah eləyə bilərik.

Balacalar öz aralarında tez-tez danışmağa başladılar, sonra onların biri qabağa çıxdı.

– Sənin adın nədir?

– Fil.

Balaca olsa da, oğlanın yerləşində, duruşunda özünə-əminlik var idi. Əllərini geniş açdı, buynuzu eynən Ralf kimi əlində yellədi, danışmazdan əvvəl ətrafa baxdı ki, diqqəti özünə cəlb eləsin.

– Dünən gecə mən yuxu gördüm, pis yuxuydu, başdan-ayağacan dava-dalaş idi. Deməli, yuxuda gördüm ki, daldalanacağı çöl tərəfindəyəm, özüm də təkəm. Vuruşurdum, ilan kimi ağaca dırmaşan o şeylər nədir, bax onlarla vuruşurdum.

Oğlan susdu. O biri balacalar qorxu və rəğbətlə ona baxıb güldülər.

– Sonra mən elə qorxdum ki, yuxudan ayıldım. Ayılıb gördüm, doğrudan da, daldalanacaqdan çöldəyəm, ilana-bənzər şeylər də çıxıb gediblər.

Bu sözdən sonra yaşanan və açıq-aydın hiss olunan dəhşətli qorxu hissi hamını susdurdu. Buynuzdan arxa tərəfdə hıçqırıb ağlayan uşaq səsi eşidildi.

– Mən qorxdım, Ralfı çağırdım, sonra da gördüm ki, ağacların arasında nəsə böyük, qorxulu bir şey tərənir.

Oğlan qorxub susdu, başqalarını da qorxuda bildiyini hiss eləyib bir az qürurlandı.

– Bununku qarabasmadır, – Ralf dedi, – yuxulu vəziyyətdə gəzirmiş.

Yığıncaqdakılar razılıq əlaməti olaraq pıçıladaşdılar. Balaca oğlan isə inadkarlıqla başını buladı.

– İlanaoxşar şeylərlə vuruşanda mən yatmışdım, amma onlar çıxıb gedəndən sonra yuxudan ayılmışdım və gördüm ki, nəsə böyük, qorxulu bir şey ağacların arasında gedir.

Ralf əlini uzadıb buynuzu aldı, balaca oğlan keçib yerində oturdu.

– Sən yuxuda olmusan. Orada heç kim olmayıb. Gecə vaxtı meşədə gəzən kim ola bilərdi? Kim olub? Gecə vaxtı kim çölə çıxıb?

Heç kim dinmədi. Sükut uzanırdı. Kiminsə gecə vaxtı çölə çıxdığını təsəvvür eləyəndə adamı nəsə gülmək tuturdu. Simon ayağa qalxdı, Ralf həyəcanla ona baxdı.

– Sən! Gecə vaxtı meşədə nə veyllənirdin?

Simon qətiyyətlə dartıb buynuzu aldı.

– Bir yer var, mən ora getmək istəyirdim.

– O yer haradadır?

– Cəngəllikdə bir yer var, ora gedirdim.

Simon tərəddüd elədi.

Danışıq tərzində ikrah hiss olunan Cek suala özünəməxsus tərzdə gülməli, amma hər halda, tutarlı görünən cavab verdi:

– Onun qarını ağrıyır.

Ralf Simonun üzünə baxdı və onu təhqirlərdən qurtarmaq üçün buynuzu aldı.

– Bir də elə iş eləmə. Başa düşdün? Gecə vaxtı ora getmə. Burada, onsuz da, boş-boş söhbətlər gəzir, balacalar gecə vaxtı səni görsələr, yəqin ki...

Kinayə dolu gülüşlərdə qorxu, həm də ittiham var idi. Simon ağzını açdı ki, danışsın, amma gördü ki, buynuz artıq Ralfdadır, keçib yerində oturdu.

Yığıncaqda sakitlik bərpa olunandan sonra Ralf üzünü Piqqiyə çevirdi:

– Sən nəyə demək istəyirsən, Piqqi?

– Burada bir nəfər də var.

Balacalar Persivalı üçbucağın ortasına itələdilər.

Persival düz ortada, dizinəcən qalxan otluqda dayanıb görünməz olmuş ayaqlarına baxırdı və özünü elə göstərirdi ki, guya, daldalanacağı altındadır. Ralfın yadına eynən Persival kimi dayanmış o biri balaca oğlan düşdü, amma tez də onu yaddaşından silib atmağa çalışdı; istəmirdi o oğlanın şəkli bir də gözünə görünsün, odur ki həmin obrazı qovub beynindən uzaqlaşdırdı, elə dərinliklərə atdı ki, ancaq indikinə oxşayan hansisa ürəkaçan bir xatirə yenidən onu üzə çıxardıb canlandıra bilərdi. Balacaların adbaad çağırılması davamlı olmadı, əsasən də ona görə ki, onların heç də hamısı barədə dəqiq uçot yox idi, digər tərəfdən də ona görə ki, o vaxt Piqqinin dağda verdiyi suallardan, ən azı, birinin cavabı Ralfa artıq məlum idi. Burada sarışın, qarayanız, üzüçilli balaca oğlanlar var idi, hamısı da kirin-pasın içindəydi, amma onların heç birinin üzündə hansisa ciddi nöqsan yox idi. Üzündə anadangəlmə qırmızı ləkə olan oğlanı sonra heç kim görməmişdi. Amma o vaxt Piqqi öz günahının üstünü ört-basdır eləmək üçün çığır-bağır saldı. Ralf dinməzəcə Piqqiyə anlatdı ki, hər şey yadındadır, sonra da başını tərپətdi.

– Yaxşı, işində ol. Soruş.

Piqqi buynuzu əlində tutub dizi üstə çökdü.

– Hə, de görüm, adın nədir?

Balaca oğlan öz içinə çəkilib dinmədi. Öz gücsüzlüyünü dərk eləyən Piqqi Ralfa baxdı, o isə sərt danışdı:

– Adın nədir?

Sükutdan və oğlanın susmasından bezmiş yığıncaqdakılar xorla dedilər:

– Adın nədir? Adın nədir?

– Sakit.

Ralf axşamtərəfinin ala-toranında oğlanı gözdən keçirdi.

– Hə, indi sən bizə de görək, adın nədir?

– Persival Uimz Medison, Keşişin evi, Haket Sent Antonii, Hants, telefon, telefon, tele...

Sanki, kədər və qüssənin qarşısını kəsən bu məlumat imiş kimi, oğlan ağladı, onun üzü qırıq-qırıq oldu, gözlərinin yaşı sel kimi axdı, ağzını elə açmışdı ki, üzündə kvadratşəkilli bir deşik görünürdü. İlk anda kədərin lal və canlı heykəlinə oxşasa da, sonradan elə hönkürdü... səsi də eynən buynuzun səsi kimi güclü və zil idi.

– Bəsdir, ağlama!

Amma Persival Uimz Medison ağlamaya bilmirdi. Bəndi dağılmış sellər elə güclüydü ki, onun qarşısını heç bir hakimiyyətlə, heç bir hədə-qorxuyla almaq mümkün deyildi artıq. Persival hönkürüb ağlayır, yenə hönkürür, yenə ağlayırdı... ağlaşma davam eləyirdi və elə təsəvvür yaranırdı ki, Persivalı yuxarı qaldırıb o hökürtülərə mismarlayıblar.

– Bəsdir, ağlama! Bəsdir!

İndi də o biri balacalar başladılar. Hər kəs öz kədərini xatırladı, ola da bilsin ki, ümumbəşəri kədəri bölüşüb ağlayırdı onlar. Ürəkdən ağlayırdı balacalar, onlardan iki nəfər isə eynən Persival kimi bərkdən ağlayırdı.

Vəziyyətdən çıxış yolunu Moris tapdı və uşaqlara qışqırdı:

– Bura baxın! Mənə baxın!

Özünü elə göstərdi ki, guya, yıxılır və doğrudan da, yıxıldı. Yanbızlarını silib ləngər vuran budağın üstündə oturdu və dərhal da otluğa yıxıldı. Pis təlxək idi Moris, amma Persi-

val və o biri balacalar ona baxıb burunlarını çəkə-çəkə gülürdülər və tezliklə mənasız yerə o qədər güldülər ki, böyükklər də onlara qoşuldu.

Birinci olaraq Cek məcbur elədi ki, ona qulaq assınlar. Düzdür, buynuz onun əlində deyildi və bu da qaydaya zidd idi, amma heç kim etiraz eləmədi.

– Vəhşi barədə fikriniz nədir?

Persival nəşə qəribə aparırdı özünü: əsnəyib elə ləngər vurdu ki, Cek onu qucaqlayıb silkələdi.

– Vəhşi harada məskən salıb?

Persival Cekin qollarından asıldı.

– Ağıllı vəhşidir, – Piqqi zarafatla güldü, – əgər bu adada gizlənə bilirsə, həqiqətən, ağıllı vəhşidir.

– Cek bu adanı qarış-qarış gəzib.

– Vəhşi harada ola bilər?

– Mən onu heç vecimə də almıram!

Persival nəşə mızıldandı, yığıncıqdakılar yenə gülüşdü. Ralf qabağa əyildi.

– Nə deyir o?

Cek Persivalın cavabını dinləyib, onu buraxdı. Azad olmuş Persival uşaqların əhatəsində özünü rahat hiss elədi və otluğa uzanıb dərin yuxuya getdi.

Cek boğazını arıtlayıb sözgəlişi dedi:

– O dedi ki, vəhşi dənizdən çıxır.

Son gülüş səsləri də kəsildi. Ralf özündən asılı olmayaraq çevrildi: laqunun fonunda görünən qozbel, qara fiqur. Yığıncıqdakılar da o tərəfə baxdılar, arxa tərəfdə dəniz yük-səlir, sonsuz ehtimalların ünvansız ehtimalı; rifə dəyən dalgaların uğultu və şırıltısına dinməzcə qulaq asdılar.

Moris elə bərkdən danışdı ki, hamı səksəndi.

– Mənim atam deyir ki, dənizdəki heyvanların heç də hamısı öyrənilməyib.

Müzakirə yenidən başladı. Ralf parıldayan buynuzu uzatdı, Moris də dərhal onu aldı. Yığıncıq sakitləşdi.

– Məncə, Cek düz deyir ki, hər kəs qorxa bilər, çünki insanlar, ümumiyyətlə, qorxurlar. O həm də deyir ki, adada ancaq donuzlar yaşayır, amma o, dəqiq bilmir və bilə də bilməz, çünki... – Moris nəfəsini dərdi. – Atam deyir, elə heyvanlar var ki, onun adı nədir? Özü də onlar mürəkkəb ifraz eləyir, dayan görüm... Hə, yadıma düşdü, sprut. Deməli, sprutun uzunluğu neçə yüz yarddır, özü də bir dəfəyə neçə balina yeyir, – Moris susub çox şən ədayla güldü. – Mən, əlbəttə, vəhşilərlə bağlı söz-söhbətə inanmıram. Piqqi dedi-yi kimi, həyatda hər şeyin elmi izahı var, amma biz bilmirik. Elədirmi? Demək istəyirəm ki, dəqiq bilmirik...

Kimsə qışqırdı:

– Sprut sudan çıxma bilməz!

– Çıxar!

– Çıxma bilməz!

Dərhal da meydançanı əl-qolunu ölçərək mübahisə eləyən kölgələr doldurdu. Oturduğu yerdən ayağa qalxmayan Ralfa elə gəldi ki, onların hamısı dəli olub. Qorxu barədə, vəhşi barədə danışırlar və hələ də ümumi bir razılığa gəlinməyib ki, adada ən vacib məsələ tonqaldır. Əgər kimsə onları başa salmaq istəsə, mübahisə eləyir, yeni və xoşagəlməz məsələlərdən danışırlar.

Ala-toranda buynuzun ağılığı Ralfın gözünə dəydi və dərhal da onu Morisdən alıb var gücüylə çalmağa başladı. Yığıncaq iştirakçıları diksinib sükuta qərq olanda Simon hələ əlini buynuzdan çəkməmişdi; Ralfın lap yaxınındaydı və o hiss elədi ki, hökmən danışmaq lazımdır, amma yığıncaqda danışmaq onun üçün dözülməz əzab idi.

– Bəlkə də, – şübhə ilə dedi, – bəlkə də, burada vəhşi var.

Vəhşi qışqırıqlar qalxdı, Ralf hey-rət içində ayağa durdu.

– Simon, sən buna inanırsan? İnanırsan?

– Bilmirəm, – Simon dedi. Ürəyi elə döyünürdü ki, az qalırdı nəfəsi kəsilsin. – Amma...

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Səs-küy bir az da artdı.

- Otur aşağı!
- Sən danışma!
- Buynuzu ver!
- Buna bax!
- Kəs səsini!

Ralf qışqırdı:

- Qoy danışsın! Buynuz ondadır!
- Demək istəyirəm ki... bəlkə, elə biz özümüz də...
- Bunun ağılı çaşıb!

Bu sözü Piqqi dedi, baş verənlər onu da ədəb-ərkan qaydalarını pozmağa vadar eləmişdi. Simon davam elədi:

- Biz özümüz də, bir növ, elə...

Simon var gücylə çalışıb insanların əsas zəif cəhətlərindən birini sözlə ifadə eləmək istəyirdi.

- Dünyada ən iyrənc şey nədir?

Cavab əvəzində Cek sükuta qərq olaraq qalmış yığıncağın içində pis bir söyüş söydü, dərhal da hamı sakitləşdi. Ləngər vuran tirin üstünə dırmaşan balacalar yerə yıxıldılar, amma veclərinə almadılar. Ovçular cuşa gəlib qışqırdılar.

Simonun cəhdi boşa çıxdı, gülüş səsləri ona dəhşətli əzab verirdi, özünün gücsüz və köməksiz olduğunu hiss eləyərək, çəkilib yerində oturmaq məcburiyyətində qaldı.

Nəhayət, hamı susdu. Kimsə dedi:

- Bəlkə, o demək istəyir ki, bu ruhdur.

Ralf buynuzu qaldırıb gözünü qaranlığa zillədi. Ən çox işıq düşən yer solğun sahil idi. Deyəsən, balacalar lap yaxına gəliblər, eləmi? Əlbəttə, elədir. Odur, bir-birinə qısılib otluğun ortasında yığışblar. Güclü külək palma çətirlərini silkələyib dilləndirdi, qaranlıq və sükut isə o səsi daha da gücləndirdi. Bir-birinə sürtünən iki boz budanın səsine gündüz vaxtı, bəlkə də, heç kim əhəmiyyət verməzdi, amma indi o səs adamın canını lərzəyə salırdı.

Piqqi buynuzu Ralfdan aldı. Onun səsində əsəbilik hiss olunurdu.

– Mən heç bir ruha inanmıram. Heç vaxt inana bilmərəm.

Cek də ayaq üstəydi, özü də qəzəbliydi.

– Sənin nəyə inanıb-inanmamağın kimin nəyinə lazımdır, Gonbul?

– Buynuz məndədir.

Qısa müddət davam eləyən dartışma səsi eşidildi, buynuz əldən-ələ keçdi.

– Bəri ver buynuzu!

Ralf onların arasına girdi və dərhal da sinəsindən yumruq zərbəsi aldı, qarışıqlıqda buynuzu dartıb kiminsə əlindən aldı, təngnəfəs halda qayıdıb yerində oturdu.

– Burada ruhlar barədə çox danışırlar. Biz bu məsələni sabah müzakirə edərik.

Kimə məxsus olduğu bilinməyən bir səs hamını susmağa məcbur elədi:

– Yəqin ki, vəhşi də elə ruhdur.

Uşaqlar elə səksəndilər, elə bil, onları da külək yellədi.

– Çox adam icazəsiz danışır, – Ralf dedi. – Əgər biz qaydaları pozuruqsa, heç vaxt da əsl yığıncaq keçirə bilməyəcəyik.

Ralf yenə susdu. Onun böyük ümidlər bəslədiyi və hərtərəfli düşünüb hazırladığı yığıncaq planı puça çıxdı.

– Bundan sonra bilmirəm mən sizə nə deyim? Yığıncağı belə gec çağırmaqda mən səhv elədim. Onda gəlin ruh məsələsini səsə qoyaq, sonra da dağılışıb gedək daldalanacaqlara, bəsdir, yorulmuşuq. Kimdir o, Cekdir? Yox, bir dəqiqə. Mən ruhlara inanmıram. O barədə heç fikirləşmək də istəmirəm. Ələlxüsus da indi, qaranlıqda. Amma biz nəsə bir qərar qəbul eləməliyik.

Buynuzu bir anlığa yuxarı qaldırdı.

– Hə, lap yaxşı. Deməli, məsələ belədir: burada ruhlar var, yoxsa yoxdur?

Ralf bir anlığa susdu, sualı sözlə düzgün ifadə eləməyə çalışdı.

Qanunlar üzərində bərqərar olmuş və anlaşıla bilən dünyaya harasa çəkilib getməkdəydi. Əvvəlcə hər şey öz yerindəydi, indi isə başqadır.

Buynuzu Ralfın əlindən aldılar, Piqqinin səsi adamın qulağını deşirdi:

– Mən hansısa ruha səs verməmişəm!

Fırlanıb yığıncaqdakılara tərəf çevrildi.

– Hamınız yadınızda saxlayın!

Uşaqlar onu da eşitdilər ki, Piqqi ayaqlarını yerə döyür.

– Biz kimik? İnsanıq, yoxsa heyvan? Ya da, bəlkə, vəhşi-yik? Böyükələr bizim barəmizdə nə deyər? Hərə bir tərəfə qaçır, donuz ovlayır, ocaq sönmür, indi də belə!

Qəzəbli kölgə dayandı Piqqinin qarşısında.

– Sən səsinə kəs! Kəs səsinə, avara Gonbul!

Yenə itələşmə, dartışma başladı, qaranlıqda işıldayan buynuz yuxarı qalxdı, aşağı endi. Ralf cəld ayağa durdu.

– Cek! Cek! Buynuz səndə deyil, imkan ver sözünü desin.

Cekin sifəti ona yaxınlaşdı.

– Sən də sus! Sən kimsən axı? Burada oturub camaata ağıl öyrədirsən, özünün də əlindən heç bir iş gəlmir: ov bacarmırsan, oxuya bilmirsən.

– Mən başçıyam. Məni başçı seçiblər.

– Sənin başçı seçilməyinin xeyri nədir? Burada oturub boş-boş göstərişlər verirsən.

– Buynuz Piqqidədir.

– Hə, düzdür. Piqqi həmişə sənin sevimlin olub.

– Cek!

Cekin qəzəbli səsi onu yamsıladı:

– Cek! Cek!

– Qayda var! – Ralf qışqırdı. – Sən qaydaları pozursan!

– Kimə nə dəxli?

Ralf ağılsız hərəkətlərə yol verməməyə çalışdı.

– Qaydalardan başqa bizim heç nəyimiz yoxdur.

Cek onun üstünə qışqırdı:

– Sənin qaydaların başına dəysin! Biz güclüyük, ov eləyirik! Burada vəhşi olsa da, izinə düşüb dörd tərəfdən üstünə cumarıq, vurarıq, vurarıq, yenə vurarıq!

Cek belə deyib, vəhşilərsayağı qışqıraraq meydançadan aşağı, solğun sahilə tərəf atıldı. Dərhal da meydança səs-küylə və həyəcanla, qarışıqlıq və qışqırıqla, gülüşlə doldu. Yığıncaqdakılar dağılışdılar, səpələnib palmalıqdan suya tərəf axışdılar, sahil boyu uzaqlaşib getdilər, qaranlıqda gözdən itdilər. Ralf öz yanağında buynuzun soyuqluğunu hiss eləyib Piqqidən onu aldı.

– Böyüklər bunu görsələr, nə deyərlər? – Piqqi yenə qışqırdı. – Sən bir onlara baxsana!

Yalançı ov səhnəsi səsləri, isterik gülüş və həqiqi dəhşət ifadə eləyən səslər gəlirdi sahil tərəfdən.

– Ralf, buynuzu çal.

Piqqi o qədər yaxındaydı ki, Ralf onun taygöz eynəyinin parıldadığını görə bildi.

– Tonqal buradadır. Bəyəm onlar görmürlər?

– Sən gərək indi çox ciddi olasan. Ovçuları məcbur eləməlisən ki, sözünə baxsınlar.

Ralf ehtiyatla cavab verdi, elə danışırdı, elə bil, həndəsi teoremi isbat eləyirdi.

– Bəs əgər mən buynuzu çalsam və onlar da gəlməsələr, onda necə olsun? Biz tonqalı gecə-gündüz yanılı vəziyyətdə saxlaya bilməyəcəyik. Heyvan kimi yaşayacağıq. Heç vaxt da xilas ola bilməyəcəyik.

– Buynuzu çalmasan da, tez bir zamanda heyvana çevriləcəyik. Mən bilmirəm onlar orada neyləyirlər, ancaq səslərini eşidirəm.

Sahildəki qayalığa səpələnmiş qaraltılar bir yerə toplaşib sıx, qara kütləyə çevrildi və o da dövrə vurmağa başladı. Nəsə bir mahnı da oxuyurdular, balacalardan olan xeyli

uşaq da səs-səsə verib uzaqlaşdı. Ralf buynuzu dodaqlarına yaxınlaşdırdı, sonra aşağı endirdi.

– Piqqi, əsas məsələ ondadır ki, burada ruhlar, yaxud vəhşilər varmı?

– Əlbəttə yoxdur.

– Niyə?

– Onda evlər, küçələr, bir sözlə, hər şey mənasını itirərdi, hətta televizor da işləməzdi.

Oxuyan, rəqs eləyən oğlanlar uzaqlaşmaqdaydı. Nəhayət, o səslər səssiz ritmə çevrildi.

– Ola bilərmə ki, onların mənası yoxdur? Burada, məsələn, bu adada? Ola bilərmə ki, onlar bizi izləyir, müşahidə eləyirlər?

Ralf qorxudan diksindi və Piqqiyə tərəf elə yaxınlaşdı ki, qaranlıqda onlar toqquşdular, ikisi də qorxdı.

– Sən belə danışma! Bizim başımıza, onsuz da, çox bəlalər gəlir, Ralf; düzü, mən artıq dözə bilmirəm. Burada ruhlar varsa...

– Mən artıq başçı ola bilmərəm. Sən də get onlara qoşul.

– Aman Allah! Oh, yox!

Piqqi Ralfın qolundan yapışdı.

– Əgər Cek başçı olsa, hamı ovla məşğul olacaq, heç kim tonqala baxmayacaq, biz də ölənə qədər burada qalacağıq.

Piqqi qəflətən qışqırdı:

– Orada oturan kimdir?

– Mənəm, Simon.

– Nə yaman çoxuq, – Ralf dedi. – Üç kor siçan. Yox, mən imtina edəcəyəm.

– Əgər sən başçılıqdan imtina eləsən, – Piqqi qorxu içində pıçıldadı, – onda mənim halım necə olacaq?

– Heç nə.

– Məndən zəhləsi gedir onun. Bilmirəm niyə? Əgər o, istədiyini eləyib bilsə... Sən heç, sənə hörmət eləyir, oyan-buyan olsa, sən onu vurarsan.

– Sən özün də az aşın duzu deyilsən, bayaq onunla heç də pis dalaşmırdın.

– Buynuz məndə idi, – Piqqi elə-belə dedi. – Söz demək, danışmaq hüququ da məndə idi.

Simon qaranlıqda tərpendi.

– Sən başçılığında qal.

– Sən hələ uşaqsan, Simon, yaxşısı budur, kəs səsini. Niyə demədin ki, burada vəhşi yoxdur?

– Mən ondan qorxuram, – Piqqi dedi, – ona görə də nə yuvanın quşu olduğunu yaxşı bilirəm. Əgər kimdənsə qorxursansa, ondan zəhlən gedir, özü də nə qədər eləsən də, fikrindən çıxmır. Özünü aldadırsan ki, həqiqətdə elə də pis deyil, amma elə ki bir də görürsən, elə bil, astman tutur, nəfəs ala bilmirsən. Ralf, sənın nəzərinə çatdırım ki, səni də görən gözü yoxdur onun.

– Məni? Niyə?

– Bilmirəm. Tonqala görə sən onu danladın, digər tərəfdən də sən başçısan, o isə başçı deyil.

– Bəs o da Cek Meridyüdür axı!

– Mən uzun müddət xəstə yatmışam və çox fikirləşmişəm. Mən insanlara bələdəm, özümü də tanıyıram, onu da tanıyıram. Səni incidə bilməz. Əgər sən onun yolundan çəkilsən, sənın yanındakına hücum eləyəcək. Sənın yanındakı da mənəm.

– Piqqi düz deyir, Ralf. Burada sənsən, bir də Cekdir. Sən başçısan, başçılığında da qal.

– Biz burada boş yerə günümüzü keçiririk, vəziyyət də gündən-günə pisləşir. Evdə həmişə böyükələr var idi. “Üzr istəyirəm, ser, bağışlayın, miss” və sonra da sizin bütün suallarınıza cavab verilir. Eh, necə istərdim!

– Eh, kaş ki xalam burada olaydı.

– Kaş ki atam... Eh, indi bunun nə xeyri var?

– Tonqal sönməməlidir.

Rəqs qurtardı, ovçular geri qayıdıb daldalanacaqlara girdilər.

– Böyüklər işlərini bilir, – Piqqi dedi. – Qaranlıqda qorxmurlar. Bir yerə yığışib çay içir, söhbət eləyirlər. İşləri də yaxşı gedir.

– Onlar adam yandırmazdı. Nəsə boş yerə...

– Onlar gəmi düzəldərdilər.

Qaranlıqda üç oğlan böyüklərin həyatındakı üstün cəhətləri sadalamağa çalışırdı, amma bunu fərli bacarmırdılar.

– Onlar bir-biriylə dalaşmazdı...

– Mənim eynəyimi sındırmazdılar...

– Vəhşi barədə də danışmazdılar.

– Onlar, heç olmasa, bizə bir xəbər göndərsəydilər, – Ralf ümitsizliklə dedi. – Böyüklərə məxsus olan nəsə bir şey... siqnal, ya da nəsə...

Qaranlıqdan gələn nazik ulartı səsini eşidib onlar bir-birindən yapışdı. Uzaqlardan gələn qeyri-adi ulartı səsi gücləndi, sonra da anlaşılmaz mızıltya çevrildi. Persival Uimz Medison uzun otların arasında uzanmışdı və elə bir şəraitdə yaşayırdı ki, öz ünvanındakı sehrli qüvvə də ona kömək etmək imkanında deyildi.

VI fəsil

VƏHŞİ GÖYDƏN GƏLİR

Ancaq ulduzların işığı görünürdü. Ruhun çıxartdığı idbar səsin haradan gəldiyi müəyyən olunandan sonra Persival sakitləşdi. Ralfla Simon narahat təzrdə onu götürüb daldanacağa apardılar. Öz cəsarətli çıxışlarına rəğmən, Piqqi onlardan bir addım da geri qalmırdı və üç böyük oğlan daldanacağa birlikdə girdi. Quru yarpaqların arasında uzandılar; hər dəfə də narahat halda o üz-bu üzə çevrildikcə səs salır, laqun tərəfdən görünən ulduzlu səma zolağına baxırdılar. Qonşu daldalanacaqlardan arabir kiminsə ağlamaq səsi

eşidilirdi; qaranlıqda böyük uşaqlardan da kimsə öz-özünə danışdı. Sonra hamı kimi Ralfigil də yuxuya getdi.

Üfüqdə gümüşü ay göründü: elə nazik idi, hətta düz suyun üstündə dayandığı anda belə üfük xətti, az da olsa, işıqlanmadı. Amma göydə başqa işıqlar var idi; onlar çox sürətlə hərəkət edir, yanıb-sönür, tamam sönüb yox olurdu və on mil yuxarıdakı səma döyüşünün səsləri yerə zəif taq-qıltı şəklində də gəlib çatmırdı. Hər halda, böyüklər yerə öz siqnallarını göndərirdilər, amma uşaqlar hamısı yuxudaydı və bir nəfər də olsun oyanıb onları görə bilmədi. Qəflətən göydə nəsə partlayıb parlaq işıq saçdı, sonra burula-burula gedən işıqlı iz göründü, qaranlıq çökdü və ulduzlardan başqa heç nə görünmədi. Adanın üstündə bir nöqtə göründü, paraşüt və onun altından heysizmiş kimi sallanan qaraltı sürətlə aşağı endi. Müxtəlif yüksəkliklərdə istiqamətini dəyişən külək onu ora-bura qovurdu. Sonra isə üç mil hündürlükdə güclənən külək onu burub-bükdü, enən əyri xətt üzrə səmada qova-qova rifin böyük döngəsi və laqun boyunca sürükləyib dağa tərəf apardı. Paraşütdən sallanan fiqur dağ tərəfdəki mavi çiçəklərin arasına düşdü. Amma o yüksəklikdə də külək əsirdi və paraşüt dartınıb şappıldadı, harasa deydi, üfürülüb şişdi, havaya qalxdı. Paraşütdən asılmış fiqur da heysiz ayaqlarını havada yelləyə-yelləyə dağın yuxarılarına süründü. Hər dəfə külək, az da olsa, əsəndə hərəkətə gələn paraşüt mavi çiçəklərin arasıyla, sal qayaların və qırmızı daşların üstüylə fiquru addım-addım sürüyüb çəkə-çəkə gətirdi, dağın başındakı parçalanmış daşların arasına atdı. Burada isə külək güclüydü deyə paraşütün ipləri bir-birinə dolaşdı, fiqur oturdu və şlemli başı dizlərinin arasına düşdü, dolaşmış iplər də onu bu vəziyyətdə saxladı. Külək bərkliyəndə iplər dartılıb gərilirdi, nəticədə isə fiqurun sinəsi arabir gərilib düzəlir, başı geri atılırdı və elə təsəvvür yaranırdı ki, naməlum kölgə dağın arxasından boylanıb baxır. Külək səngiyən kimi paraşütün ipləri boşalırdı, fiqur

run qəddi əyilir, başı sinəsinə düşüb dizlərinin arasında gizlənirdi. Ulduzlar göydə sayrışır, öz yollarıyla gedirdi; naməlum bir kölgə də dağın başında oturmuşdu: baş əyir, dikəlik, sonra yenə baş əyirdi.

Erkən sübhün ala-toranında, dağın zirvəsindən aşağıda, dikdirdəki qayanın yaxınlığında səslər eşidildi. Şax-şəvəlin və quru yarpaqların arasından iki oğlan – iki kölgə çıxdı, yuxulu səslə nəsə danışdırdılar. Əkizlər idi, tonqalın yanında növbəni başa vurmuşdular. Nəzəri cəhətdən onlardan biri oyaq qalıb növbə çəkməliydi, o biri isə yatmalıydı. Amma onlardan heç biri müstəqil surətdə nəsə fərqli bir iş görmək iqtidarında deyildi, bütün gecəni yatmayıb növbə çəkmək də mümkün deyildi, ona görə də hər ikisi eyni vaxtda uzanıb yatmışdı. Onlar əsnəyib gözlərini ova-ova siqnal tonqalından qalmış tutqun ləkəyə – küllüyə yaxınlaşdılar. Ocaq yerinə çatanda əsnəməkləri kəsdi, onlardan biri çır-çırpı və quru yarpaq gətirmək üçün geri qaçdı, o biri isə dizi üstə çökdü.

– Mənə elə gəlir ki, ocaq sönbüb.

Əlindəki çubuqla külü eşələdi.

– Yox, sönməyib.

Üzüqoylu uzanıb dodaqlarını külə yaxınlaşdırdı və yavaşca üfürdü, alt tərəfdən düşən qızırtıda onun sifəti aydınlaşdı. Bir anlığa üfürməyi dayandırdı.

– Sem, oradan bizə...

– ...çır-çırpı verərdin.

Erik aşağı əyilib yenə də ehtiyatla üfürməyə başladı, o qədər üfürdü ki, kül zolağı işıqlandı. Sem ora quru çır-çırpı qoydu, onun da üstünə quru budaq qoydu. Közərən yer böyüdü, çırpı od aldı. Sem ocağa yenə odun atdı.

– Çox lazım deyil, – Erik dedi. – Sən ocağa çox odun atırsan.

– Bir az qızısaq da...

– Çoxlu odun daşımali olacağیق.

- Mən üşüyürəm.
- Mən də.
- Həm də...
- ...qaranlıqdır. Hə, onda eybi yoxdur.

Erik çömbəltmə oturub Semin ocaq qalamağına baxırdı: Sem odunları çardaq kimi düzdü, alov sakitcə qalxıb odunları bürüdü.

- Yaxında idi o.
- Heç bilirsən necə...
- Coşardı.
- Hə-ə, demə...

Əkizlər bir neçə saniyə ərzində dinməzcə tonqala baxdılar. Sonra Erik hırıldayıb güldü.

- Yaman coşmuşdu ha, elədir?
- Tonqala, bir də...
- ...donuza görə.
- Yaxşı ki, hələ Cekə ürcah oldu, bizdən yan keçdi.
- Uşaqlar, siz məni də-li-lik də-rə-cə-sinə çat-dı-rır-sınız!

Əkizlər şərikli, oxşar gülüşləriylə güldülər, sonra qaranlığı xatırladılar, başqa şeylər də düşdü onların yadına və narahat halda boylanıb ətrafa baxdılar; alov artıq odunları bürümüşdü. Uşaqlar başqa səmtə baxdılar. Od almış odunların üstüylə ora-bura qaçışib canlarını alovdan qurtarmağa çalışan cücülər Erikin diqqətini cəlb elədi, adada ilk dəfə yandırdıqları tonqal düşdü yadına: o tonqal dağın o biri dikdirindəydi, indi ora zülmətə qərq olub. Bu xatirə onun xoşuna gəlmədi, dağın zirvəsinə tərəf baxdı.

Ocağın istisi onları vurur, xoşhallandırır. Sem ocağa odun atanda üzünü mümkün qədər alova yaxınlaşdırmaqla əylənirdi. Erik əllərini açıb alovdan elə məsafədə saxlamağa çalışırdı ki, əli yanmasın. Onun tənbel baxışları tonqalın arxasına yönəldi; dörd tərəfə dağılıb səpələnmiş qayaları onların yapırıxıb yerə yatmış kölgələrindən ayıraraq gündüzkü konturlara qayıtdı. Həmin o böyük qaya da buradadır,

o biri üç daş da buradadır, parçalanmış qaya, ondan o tərəfdə keçid və elə orada...

– Sem.

– Nədir?

– Heç.

Alov budaqları gəmirib yeyirdi, ağac qabığı qıvrılıb eşilir, kənara düşürdü, yanan odun çırıldayırdı. Çardaq kimi düzəlmiş odunlar içəriyə yıxıldı və dağın zirvəsi tərəfə geniş işıq dairəsi atdı.

– Sem.

– Nədir?

– Sem! Sem!

Sem əsəbi halda Erikə baxdı. Erikin baxışlarındakı gərginlik o istiqamətin özünü dəhşətli edirdi, Semın arxası o tərəfdəydi. Sem keçib Erikin böyründə çömbəltmə oturdu və o da o tərəfə baxdı ki, görsün orada nə var. Uşaqlar bir-birinin əlindən bərk-bərk yapışıb yerlərindən tərənmidilər: kirpiklərini qırpmadan baxan dörd göz və açıq qalmış iki ağız idi onlar.

Uzaqda, lap aşağılarda meşənin ağacları ah çəkdi, sonra guruldadı. Uşaqların alınlarına tökülmüş saçları titrədi, alov ocaqdan kənara üfürüldü. Onlardan on beş yard məsafədə üfürülüb açılmış parça şappıldayıb səs saldı.

Əkizlərdən heç biri qışqırmadı, bir-birinin əlini daha bərk sıxdılar, açıq qalmış ağızlarının alt çənəsi qabağa çıxdı. Yəqin ki, haradasa, on saniyə belə oturdular və nəhayət, yanıb parçalanmış odun parçalarından tüstü çıxmağa başladı, qığılcımlar göyə səpələndi, dağın başına tərəf qeyri-sabit işıq dalğaları yayıldı.

Sonra da əkizlər bu dəhşətli anın doğurduğu həyəcanı şərikli yaşayıb, daşların üstündən aşaraq qaçıb getdilər.

Ralf yuxu görürdü. Kim bilir, quru yarpaqlar arasında səs salaraq neçə saat o üz-bu üzə çevriləndən sonra yuxuya getmişdi. Qonşu daxmalardan gələn sayıqlama səslərini

də eşitmirdi, çünki burada deyildi, o yerdən ki gəlmişdi, oradaydı, bağıın hasarı üstündən ponilərə şəkər verir, onları yemləyirdi. Sonra kimsə onun əlindən tutub silkələdi və dedi ki, çay içmək vaxtıdır.

– Ralf! Oyan, gözünü aç!

Quru yarpaqlar dəniz kimi nərildədi.

– Ralf, Ralf! Oyan, ayağa qalx!

– Nə olub?

– Biz vəhşini...

– ...gördük.

– ...öz gözlərimizlə apaçıq gördük!

– Siz kimsiniz? Əkizlərdir?

– Biz vəhşini gördük...

– Sakit olun. Piqqi!

Yarpaqlar hələ də xışıldayırdı. Piqqi Ralfla toqquşdu. Əkizlər onu o vaxt tutub saxladılar ki, daldalanacağına içinə boylanın ulduzlara tərəf sıçradı.

– Çölə çıxma, orada dəhşətdir!

– Piqqi, nizələr haradadır?

– Mən səs eşidirəm...

– Sakit olun! Uzanın.

Ralfla Piqqi uzandı, qulaqları səsdəydi. Əvvəlcə şübhələndilər, sonra da əkizlərin təsvir elədiyi dəhşətin nəfəsi qeyri-adi sükutun içindən onları vurdu. Tez bir zamanda qaranlığın içi caynaqlarla doldu, naməlum dəhşətli təhlükəylə doldu. Dan yerinin şəfəqləri göydəki ulduzları silib atdı və nəhayət, boz, kədərli işıq şüaları daldalanacağına içinə düşdü. Uşaqlar hərəkətə gəldilər, çöldə isə hələ də çox təhlükəliydi. Qaranlığın labirinti uzaq və yaxına bölünmüşdü, göyün lap yuxarısındakı balaca buludlar rəng alıb isinirdi. Tənha dəniz quşu qışqırır və səs salaraq havaya qalxdı, onun səsi dərhal əks-səda verdi, meşədə nəsə bərk qışqırdı. Üfüq tərəfdəki bulud zolaqları közərək narıncı rəng aldı, palmaların saçaqlı çətirləri yenə yaşılı rəngə çaldı.

Ralf daxmanın girəcəyində dizi üstə çökdü və ehtiyatla dörd tərəfə boylandı.

– Sem, Erik, hamını yığıncağa çağırın. Səs-küy salmayın. Tez olun.

Əkizlər titrəyərək bir-birindən yapışdılar, bir neçə yard məsafə qət eləyib o biri daxmayacan getdilər və dəhşətli xəbəri digər uşaqlara da çatdırdılar. Ralf öz ləyaqət hissini itirməmək üçün ayağa durub meydançaya tərəf getdi; onun kürəyi gızıldəyirdi. Simonla Piqqi onu təqib eləyir, o biri uşaqlar da ehtiyatla onların arxasınca düşüb gedirdi.

Ralf sıgallı budağın üstündən buynuzu götürüb dodaqlarına yaxınlaşdırdı, sonra nəsə tərəddüd elədi və balıqqulağını üfürmədi, onu yuxarı qaldırıb uşaqlara göstərdi, onlar da onun nə demək istədiyini başa düşdülər.

Üfüqdən ətrafa səpələnən günəş şüaları müşahidəçinin gözü səviyyəsinə qalxmışdı artıq. Ralf bir anlığa böyüməkdə olan sağ tərəfdəki qızılı dilimə baxdı və elə bil ki, çıxış eləmək həvəsi artdı. Onun qarşısında dövrə vurub oturmuş oğlanlar ovçu nizələrini yuxarı qaldırdılar.

Ralf buynuzu düz elə böyründə dayanmış əkizlərdən birinə – Erikə verdi.

– Biz vəhşini öz gözlərimizlə gördük. Yox, biz yatmamışdıq...

Əhvalatın davamını Sem danışdı. Adət olunduğu kimi, bir buynuzdan ikisi də istifadə eləyirdi və bu da onların bünövrədən gələn birliyi ilə bağlıydı.

– Nəsə qıllı bir şeydir. Başının arxa tərəfində qanada oxşayan nəsə hərəkət eləyirdi. Vəhşi özü də hərəkət eləyirdi.

– Dəhşət idi. Elə bil ki, oturmuşdu...

– Ocaq yanırdı...

– Biz tonqalı təzəcə yandırmışdıq...

– ...üstünə çoxlu çırpı atmışdıq...

– Onun gözləri var idi...

- Dişləri də...
- Caynaqları...
- Biz elə qaçdıq...
- Ağaca, daşa dəydik...
- Vəhşi də arxamızca düşmüşdü...
- Mən gördüm ki, o, ağacın arxasında gizləndi.
- Az qalmışdı mənə toxuna...

Ralf qorxu içində Erikin sifətindəki tikan cızıqlarını gös-tərdi:

- Bəs bu haradandır?
- Erik əliylə sifətini yoxladı.
- Elə bir şey yoxdur. Qanayıb?

Uşaqlar dəhşət içində geri çəkildilər. Bu vaxtacan əsnə-məkdə olan Conni ağlayıb göz yaşları tökdü, Bill bir-iki dəfə əliylə onun kürəyinə vurub sakitləşdirdi. Parlaq səhər təhlükəylə doluydu, oğlanların dairəsi dəyişməyə başladı. Uşaqlar mərkəzə yox, kənara baxırdılar və yuxarı qaldırdıqları nizələri isə hasara oxşayırdı, adama elə gəlirdi ki, onlar hasarın üstündən boylanırlar. Cək uşaqları mərkəzə dəvət elədi.

- Bax bu, əsl ov olacaq! Kim gedəcək?
- Ralfın hövsələsi daraldı.
- Bu nizələr ağacdandır. Boş-boş danışma.

Cək güldü.

- Qorxursan?

- Əlbəttə qorxuram. Kim qorxmaz ki?

İntizar içində və köməksiz halda əkizlərə tərəf çevrildi:

- Siz gop eləmirsiniz ki?

Cavab elə səmimiyyətdi ki, heç kim onun həqiqiliyinə şübhə eləmədi.

Buynuzu Piqqi götürdü:

– Necə bilirsiniz, bəlkə, biz elə burada da dayanaq? Olsun ki, vəhşi də bizə yaxın gəlməyəcək.

Başqalarının onun hərəkətinə göz qoyduğunu hiss eləməsəydi, Ralf, yəqin ki, Piqqinin üstünə qışqırdı.

– Burada dayanmaq? Adanın bir küncünə çəkilib həmişəlik bu qapalı yerdə qalmaq? Bəs biz nə yeyəcəyik? Bəs tonqal necə olsun?

– Gəlin hərəkət eləyək, – Cek narahat tərzdə dedi, – biz boş yerə vaxt itiririk.

– Yox, lazım deyil. Bəs balacaları neyləyək?

– Cəhənnəm olsun balacalar!

– Kimsə onlara baxmalıdır.

– İndiyəcən onlara heç kim baxmayıb.

– İndiyəcən lazım deyildi, amma indən sonra lazımdır.

Onlara Piqqi baxar.

– Düzdür. Sən həmişə Piqqini təhlükədən uzaq elə.

– Nə danışdığına fikir ver: tək bir gözüylə görür o, sən-cə, neyləyə bilər?

O biri uşaqların maraq dolu baxışları Cekdən Ralfa yönəlmişdi.

– Bu, başqa məsələdir: adi ov deyil bu, çünki vəhşi özündən sonra iz qoymur. Əgər iz qoysaydı, sən onu görərdin. Hər şeydən əvvəl onu bilir ki, vəhşi ağacdan ağaca keçir. Nədir onun adı? Bax onun kimi.

Uşaqlar başlarını tərpədir təsdiq elədilər.

– Görürsünüzmü, hələ fikirləşib baş sındırmaq lazımdır.

Piqqi zədələnmiş eynəyini çıxarıb salamat qalmış şüşəni təmizləməyə başladı.

– Ralf, bəs biz neyləyəcəyik?

– Buynuz səndə deyil...

– Demək istəyirəm ki, biz neyləyəcəyik? Tutaq ki, siz hamınız getdiniz, vəhşi də gəldi. Mən heç fərli görə də bilmirəm, qorxanda da lap...

Cek onun sözünü kəsib ikrahla dedi:

– Sən həmişə qorxursan.

– Buynuz məndədir...

– Buynuz! Buynuz! – Cek qışqırdı. – Bizə buynuz lazım deyil artıq. Kimin söz deməli olduğunu bilirik. Simon,

Bill, ya da Valter danışsalar, nə deyəcəklər ki? Artıq elə bir vaxt gəlib ki, bəzi adamlar sakitcə kənara çəkilib qıraqda durmalıdırlar və imkan verməlidirlər, o birilər qərar qəbul eləsin.

Bu yerdə Ralf dözə bilmədi: Cekin çıxışlarını qulaqardına vura bilmirdi artıq. Qan onun üzünə vurub yanaqlarını qızartdı.

– Buynuz səndə deyil, – Ralf dedi. – Otur.

Cekin rəngi ağardı, üzündəki çillər qəhvəyi rəng aldı. Dodaqlarını yalayıb ayaq üstə dayandı.

– Bu, ovçu işidir.

Uşaqlar gərginlik içində Ceklə Ralfa baxırdılar. Piqqi özünü narahat hiss eləyib buynuzu Ralfın dizinin üstünə qoydu və oturdu. Sükut gərginləşməkdəydi. Piqqi nəfəsini çəkdi.

– Tək elə ovçuların işi deyil bu, – nəhayət, Ralf dedi, – ona görə ki, sən onun izinə düşə bilmirsən. Digər tərəfdən də bəyəm sən xilas olmaq istəmirsən?

Ralf üzünü yığınaqdakılara tutdu:

– Siz xilas olmaq istəmirsiniz?

Çevrilib Cekə baxdı.

– Mən əvvəl də demişəm və yenə təkrar eləyirəm: əsas məsələ tonqaldır. Düzdür, ocaq indi sönmüş olar...

Köhnə incikliklər köməyinə yetdi, hücuma keçmək üçün ona əlavə güc verdi.

– Siz başa düşürsünüz? Tonqalı təzədən yandırmaq lazımdır. Sən o barədə heç fikirləşmərsən də, Cek. Elədir-mi? Bəlkə, kimsə istəmir ki, biz xilas olaq?

Yox, hamı xilas olmaq istəyir, o barədə şübhə ola bilməz və beləliklə də, üstünlük Ralfın tərəfinə keçdi, böhran ötüşdü. Piqqi nəfəsini buraxdı, az qalmışdı boğula, yenə nəfəs aldı, amma havası çatmadı. Tirin yanında uzandı, ağzı açıq qalmışdı, dodaqlarının ətrafında göy kölgələr dolaşdı. Heç kim ona fikir vermədi.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Sən indi bir fikirləş, yadına sal, Cek. Bu adada elə bir yer varmı ki, sən orada olmayasan?

– Var, niyə yoxdur ki? Yadına gəlir? Adanın quyruq tərəfi, qayalar da üst-üstə yığılıb. Mən ora yaxınlaşmışam. Kör-püyə oxşayan bir şey əmələ gətirir qaya. Yuxarıya gedən bircə yol var orada.

– Bəlkə də, vəhşi orada yaşayır.

Yığıncaqdakılar hamısı dərhal danışmağa başladı.

– Yaxşı, sakit olun! Biz indi gedib oranı yoxlarıq. Əgər vəhşi orada olmasa, biz dağa qalxıb oralara baxarıq, həm də tonqal qalayarıq.

– Gəlin gedək.

– Əvvəlcə bir şey yeyək, sonra gedərik, – Ralf belə deyib kiçik fasilə elədi. – Yaxşı olardı ki, nizələri də götürək.

Yeyəndən sonra Ralf böyükkləri də götürüb sahil boyunca getdi. Onlar Piqqini meydançada saxladılar. Əvvəlki günlərdə olduğu kimi, bu gün də açıq səma altındakı hamamda istidən boğulmalı olacaqdılar. Onlar gedir, qarşıda isə sahil uzanaraq lap o tərəfdə azca əyilib meşəyə qovuşurdu və hələ tez idi deyər ilğım dumanı macal tapıb görüntüləri pərdələməmişdi. Ralf uşaqlara göstəriş vermişdi ki, od tutub yanan qumluğa enmədən palma terrası boyunca getsinlər. Dəstənin önündə getməyi Ralf Cekə tapşırırdı, o da artistlik eləyib çox böyük ehtiyatla irəliləyirdi, amma buna heç ehtiyac da yox idi, çünki düşməni, ən azı, iyirmi yard məsafədən görə bilirdilər. Müvəqqəti də olsa məsuliyyət hissindən azad ola bildiyinə görə sevinən Ralf özü lap arxada gedirdi.

Ralfdan öndə gedən Simonun qəlbində şübhələr baş qaldırmışdı: adamı cırmaqlayan caynaqları olan bir vəhşi oturubdur dağın başında, özündən sonra iz qoymur, amma heç olmasa, bir azca bərk qaçıb Samnerikgili tuta da bilmir. Simon o vəhşi barədə nə qədər fikirləşsə də, onun təsəvvüründə qəhrəman, amma xəstə bir insan obrazı dolaşmaqdaydı.

Simon köksünü ötürdü. Başqaları ayağa durub kütlə qarşısında çıxış edirlər və şübhəsiz ki, öz daxillərində onun duyduğu dəhşətli gərginliyi hiss eləmirələr, ağıllarına gələni danışirlar və sanki, eyni bir adama müraciət edirlər. Simon bir addım kənara atıb geri baxdı. Nizəsini qaldırıb çiyininin üstündə saxlamış Ralf yaxınlaşmaqdaydı. Özünə əmin olmayan Simon addımlarını o vaxtadan yavaşladı ki, Ralf gəlib çatdı, onlar yanaşı yeridilər və yalnız onda başını qaldırıb qara saçlarının arasından Ralfa baxdı. Ralf gözaltı ona baxıb zorla elə gülümsədi ki, sanki, Simonun axırını dəfə hansı səfeh hərəkət elədiyini unutmuşdu, sonra da, haradasa, uzaqdakı naməlum nöqtəyə baxdı. Ona diqqət yetirildiyi üçün Simon bir anlığa özünü xoşbəxt hiss elədi və özü haqqında düşünmədi. Simon qəflətən ağacla toqquşanda isə Ralf hövsələsi daralmış halda kənara baxdı, Robert pıçıldayıb güldü. Simon kənara çəkildi, onun alnındakı ağ ləkə qızardı və qanadı. Ralf Simondan əl çəkib öz daxilindəki cəhənnəm əzablarına qayıtdı. Tezliklə onlar qalaya çatacaqlar və başçı kimi qabaqda o getməlidir.

Cek qaça-qaça geri qayıtdı.

– İndi çatırıq.

– Yaxşı. Mümkün qədər yaxına getməliyik.

Qalaya tərəf gedən yoxuşla Cekin arxasınca düşüb irəli getdi. Onlardan sol tərəfdə ağacların və lianların əmələ gətirdiyi keçilməz, sıx meşə sahəsi uzanırdı.

– Niyə də orada olmasın.

– Fikir ver: ora nə girən, nə də çıxan yoxdur. Olsaydı, bilinərdi.

– Bəs qalada necə?

– Baxarıq.

Ralf otları aralayıb baxdı. Orada bir neçə yard uzunluğunda daşlıq var idi, sonra da adanın hər iki tərəfi birləşərək burun əmələ gətirirdi. Bir neçə yard eni və haradasa, on beş yard uzunluğu olan dar, qayalıq çıxıntı adanın davamı kimi

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

dənizin içinə girirdi. Adanın bünövrəsini təşkil eləyən və əsas tikinti materialı rolunu oynayan qızartdaq, kvadratşəkilli qayalardan biri buradaydı. Qaya çat-çat idi, lap yuxarıda isə uçub aşağı tökülmək üçün bir himə bənd olan daş parçalarının əmələ gətirdiyi tığlar var idi üstündə.

Ralfdan arxada, otların arasında ovçular dinməzəcə dayanmışdılar. Ralf Cekə baxdı.

– Sən ovçusan.

Cek qızardı.

– Bilirəm. Yaxşı, mən getdim.

Ralfın içindən gələn bir səs onun əvəzinə danışdı.

– Mən başçıyam. Özüm gedərəm. Mübahisə eləmə.

Ralf belə deyib o biri uşaqlara tərəf çevrildi:

– Siz burada gizlənin, məni gözləyin.

Ralfın səsi nəşə sözünə baxmırdı, gah qalxır, gah enir, gah da itirdi. Cekə baxdı:

– Necə bilirsən?

Cek mızıldandı:

– Mən hər yeri ələk-vələk eləmişəm. Burada olmalıdır.

– Aydındır.

Simon tərəddüd içində dedi:

– Mən burada vəhşi olacağına inanmıram.

Ralf ona çox nəzakətlə cavab verdi, sanki, hava ilə əlaqədar deyilən fikrə münasibət bildirdi.

– Yox. Mən hesab eləyirəm ki, elə deyil.

Onun rəngi qaçmış dodaqları bərk-bərk örtülmüşdü. Əlinin yavaş hərəkətiylə saçlarını geri elədi.

– Yaxşı, hələlik.

Ralf ayaqlarını hərəkət eləməyə və onu adanın boğazınacan aparmağa məcbur elədi.

Onu hər tərəfdən açıq havanın ənginlikləri əhatə eləmişdi. Lap qabaqda getməli olmasan belə, burada, onsuz da, gizləməyə bir yer yox idi. Əgər yüzilliklərlə hesablasaq, belə məlum olar ki, tezliklə bu qalanın özü ayrıca bir adaya

çevriləcək. Sağ tərəfdə laqundur, açıq dəniz onu ləpələndirir. Sol tərəfdə isə...

Ralf diksindi. Laqun onları Sakit okeandan müdafiə eləyirdi. Nəyə görəsə ancaq Cek suya o tərəfdən yaxınlaşmışdı. İndi o özü yüksəklikdə dayanıb aşağıda görünən mənərəyə baxırdı və sanki, nəfəs alan qeyri-adi canlı bir varlığa baxırdı. Qayaların arasındakı su tədricən enirdi, qızartdaq qranit plitələri və onların üstündəki qəribə mərcan örtüyünü, polip və su bitkiləri örtüyünü çıpaqlaşdırırdı. Su aşağı enirdi, enirdi və bu zaman pıçıltı səsi eşidilirdi, meşədəki palma ağaclarının başında külək necə pıçıldayırdısa, su da elə pıçıldayırdı. Burada yastı bir qaya var idi, üstü də elə sıgallıydı, elə bil, masanın səthiydi və su çəkildə onun dörd tərəfdən dəniz otlarıyla örtülmüş böyürləri açılırdı. Sonra yatmış nəhəng nəfəs alırdı və qayaların yanlarında bitmiş dəniz otlarını dalğalandıraraq qalxan su masaya oxşayan yastı qayanın üstündə guruldayıb qaynayırdı. Dalğalar heç hara getmirdi, bir anlığa qalxır və enirdi, sonra yenə qalxır və yenə enirdi.

Ralf qırmızı qayaya tərəf çevrildi. Uşaqlar arxa tərəfdəki otların arasında dayanıb onu gözləyirdilər, onun nə edəcəyini gözləyirdilər. Hiss elədi ki, əlinin içindəki tər soyuyub, eyni zamanda təəccüblə fikirləşdi ki, əslində, hansısa bir vəhşiyə qarşılaşacağını gözləmir və əgər başına belə bir iş gəlsə, nə eləməli olduğunu da bilmir.

Baxdı ki, qayaya dırmaşa bilər, amma buna heç bir lüzum yox idi. Kvadratşəkilli qayanın səthi boyunca plintus kimi çıxıntı var idi və bu da sağa dönüb laqunun üstünə tərəf çıxmağa, ya da sol tərəfə dönməyə imkan yaradırdı. İrəliləmək asan idi deyə, tezliklə qayanın ətrafını gözdən keçirmək imkanı əldə elədi.

Gözləndiyindən artıq bir şey də yox idi: üst-üstə qalaqlanmış qızartdaq qayalardır ki, onların da səthi nazik buz təbəqəsinə oxşayan qanayla örtülübdür və bir də bastionun lap yuxarisına, qayalara doğru gedən sərt yoxuşdur.

Arxadan gələn səs Ralfi çevrilməyə məcbur elədi. Cek idi, qayanın çıxıntısı boyu birtəhər gəlirdi.

– Səni təkbaşına buraxa bilməzdim.

Ralf dinmədi. Yolunu qayaların üstündən saldı, balaca bir mağaranı gözdən keçirib yoxladı, amma orada bir neçə lax yumurtadan başqa qorxulu bir şey tapmadı və nəhayət, oturdu, əlindəki nizənin küpüylə qayanı döyəcəylə ətrafa göz gəzdirdi.

Cek həyəcanlanmışdı:

– Qala üçün əla yerdir!

Üstlərinə püskürən su damcıları onları islatdı.

– Burada içməli su yoxdur.

– Bəs o nədir?

Doğrudan da, bir az yuxarıdakı qayanın üstündə uzunsov göy ləkə var idi. Onlar yuxarı dırmaşıb süzülən suyun dadına baxdılar.

– Kokos qabığı suyun altına qoysan, həmişə dolu qalar.

– Yox, mənim xoşuma gəlmir bura, çox iyrənc yerdir.

Onlar yanaşı yeriyərək dikdirin son metrini də qalxdılar, lap yuxarıda isə get-gedə ensizləşən bürcün başında sonuncu sınıq daş bərqərar olmuşdu. Cek daşlardan birini yumruğuyla vurdu, daş yavaşca xırçıldı.

– Yadındadır?

Hər ikisinin yadına ötən vaxt ərzində baş vermiş qanqaraldan hadisələr düşdü. Cek tez-tez danışdı:

– Palma budağını bunun altına soxursan və əgər düşməngəlsə... Bax!

Onlardan yüz fut aşağıda ensiz bənd var idi, sonra qayalıq quru sahəydi, sonra ara-bərəsində daşlar görünən otluq idi, ondan o yanda isə meşəydi.

– Bir dəfə qaldırmaqla, – Cek, az qala, həyəcədən boğularaq dedi, – odur ha, gör necə getdi!

Sanki, yeri süpürürmüş kimi bir hərəkət elədi Cek. Ralf dağa tərəf baxdı.

– Nə olub?

Ralf çevrildi:

– Niyə soruşdun?

– Bilmirəm, elə baxırdın ki...

– Yenə də siqnal yoxdur. Heç nə görünmür.

– Siqnal sənin aqlını çaşdırıb.

Onları hər tərəfdən dövrələyən tarım üfüq xəttini yalnız dağın zirvəsi kəsirdi.

– Başqa ümid yerimiz yoxdur.

Ralf nizəsini əllə itələyəndə tərənən daşa söykədi, saçını əlləriylə geri elədi.

– Biz geri qayıdıb dağa çıxmalıyıq. Vəhşini orada görüblər.

– Orada vəhşi yoxdur.

– Bəs onda neyləyək?

Otların arasında gizlənib gözləyən uşaqlar Ceklə Ralfın sağ-salamat geri qayıtdıqlarını görəndə günün altına çıxdılar. Kəşfiyyat həyəcanı vəhşini onlara unutturmuşdu. Uşaqlar dar keçidə səpələnib səs-küylə yuxarı dırmaşdılar. Ralf dayandı, parçalanıb dəyirman daşı boyda qalmış, dayanıqsız vəziyyətdə ləngər vuran və üzüaşağı yuvarlanmağa hazır olan qırmızı qayaya söykədi əlini. Qaşqabağını töküüb dağa baxdı. Yumruğunu düyünləyib sağ tərəfdəki daşı çəkiclə döyəcləyirmiş kimi vurmağa başladı. Dodaqları sıx qapanmışdı, alınına tökülmüş saçlarının pərdəsi arxasından baxan gözlərində dərin intizar var idi.

– Tüstü.

Daşa vurub zədələdiyi yumruğunu ağzına soxdu.

– Cek! Gəl gedək!

Amma Cek onun yanında deyildi. Bir dəstə uşaq səs salaraq böyük qayanı qaldırıb üzüaşağı dığırılmaq istəyirdi və necə olmuşdusa, Ralf onları nəzərdən qaçırmışdı. Ralfın o tərəfə çevrildiyinə bənd imiş kimi daş şaqqıldayıb dənizə düşdü, dərhal da nəhəng fəvvarə nərildəyib elə fısqırdı, az qaldı lap yuxarılara çatsın.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Bu nədir? Bəsdirin!

Ralfın səsi uşaqları susdurdu.

– Tüstü!

Qəribə fikirlər Ralfa rahatlıq vermirdi. Elə bil, beyninin içində yarasa uçurdu və öz qanadlarıyla onun fikrinə kölgə salırdı.

– Tüstü.

Fikirlərinə düşən kölgə çəkildi, qəzəb də dərhal özünü göstərdi.

– Bizə tüstü lazımdır. Siz isə burada boş yerə vaxt itirirsiniz. Daş dığırılamaqla məşğulsunuz.

Rocer qışqırdı:

– Vaxtımız çoxdur.

Ralf başını silkələdi:

– Biz dağa çıxmalıyıq.

Səs-küy qalxdı. Uşaqlardan bəziləri sahilə tərəf geri qayıtmaq istədi, bəziləri də burada ləngiyib daş dığırılamaq niyyətindəydi. Göydə günəş parlayırdı və təhlükə hissi də qaranılıqla birlikdə harasa yox olmuşdu.

– Cek, vəhşi o biri tərəfdə olmalıdır. Sən oralarda olmusan, qabağa düş, bələdçilik elə.

Bill Ralfa yaxınlaşdı:

– Bəlkə, burada bir az da ləngiyərdik?

– Düz deyir.

– Burada özümüzə istehkam düzəldərdik.

– Gecələməyə daxma yoxdur burada, – Ralf dedi, – yeməyə bir şey yoxdur, içməli su da azdır.

– Amma əla bastion olardı.

– Daş dığırılardıq.

– Düz elə keçidin üstünə dığırılardıq.

– Dedim ki, getməliyik! – Ralf qəzəblə qışqırdı. – Biz dəqiqləşdirməliyik! Getdik.

– Gəlin burada qalaq.

– Mən geri qayıtmaq istəyirəm, daxmamızı istəyirəm.

– Mən yorulmuşam.

– Yox!

Ralf zədəli barmaqlarının dərisini soydu, amma ağrı hiss eləmədi.

– Mən başçıyam. Biz gedib baxmayılıq və dəqiqləşdirməliyik. Dağı görürsünüz? Orada heç bir siqnal yoxdur. Təsadüfən hansısa bir gəmi buralardan keçə bilər. Deyəsən, sizin başınız işləmir.

Üsyankar uşaqlar sakitləşdilər, amma hələ də dodağının altında deyinənlər var idi.

Cek qabağa düşüb qayadan aşağı – keçidə tərəf yönəldi.

VII fəsil

HÜNDÜR AĞAQLAR VƏ KÖLGƏLƏR

Donuz cıdırı suya yaxın, qayalıqdan keçirdi və Ralf sevindi ki, Cek dəstənin önündə gedir. Əgər siz qulaqlarınızı yumub suyun çəkilərkən çıxartdığı səsi, geri qayıdanda qaynayıb fısıldamasını eşitməsəniz, hər iki tərəflə uzanıb gedən ayıpəncəsi cəngəlliyinin necə boz və keçilməz olduğunu unuda bilsəniz, onda, heç olmasa, vəhşi barədə fikirləri başınızdan kənar eləyib bir müddət xəyallara dalmaq da olar. Günorta vaxtıydı, adada od kimi şaxıyan günəşin istisi adamı boğurdu. Ralf qabaqda gedən Cekə xəbər göndərdi, meyvə ağacları görəndə kimi dəstə üzvləri hamısı dayanıb qarınlarını doydurdular.

Ralf yalnız oturandan sonra bugünkü istinin necə dözülməz olduğunu hiss elədi, üz-gözünü qırıqdırıb iyrenərək əynindəki boz köynəyi dartışdırdı, fikirləşdi ki, hər halda, vaxt tapıb köynəyi yumaq lazımdır. Ralf hətta bu ada üçün də dözülməz olan istidə oturub öz əyin-başı barədə fikirləşirdi. Qayçı olsaydı, saçlarını kəsərdi – belə fikirləşib saçlarını geri atdı – çirkin içində bu tükləri kəşib lap qısalardı.

Yaxşıca çimərdi, köpüklü vannada uzanardı. Diliylə dişlərini yoxladı və hesab elədi ki, diş şotkası da əlinin altında olsaydı, yaxşı olardı. Hələ onun dırnaqları da var.

Ralf əlini çevirib yuxarıdan-aşağı baxdı. Dırnaqlarını gəmirib gödəltmişdi və heç özü də bilmirdi, bu axmaq vərdişə nə vaxtdan bəri yenidən qayıdıb. Öz-özünə dedi: “Tezliklə barmaqlarını da soracaqsan”.

Gözaltı ətrafına baxdı. Yox, deyəsən, eşidən olmayıb. Ovçular oturub primitiv qida ilə qarınlarını doydurur və özlərini inandırmağa çalışırdılar ki, banandan, yağlı-yaşıl rəngli və jelatınvari meyvələrdən dadlı heç nə yoxdur. Yadındadır ki, bir vaxtlar necə təmiz və səliqəli olardı. Elə o cür müqayisəylə də o biri uşaqları nəzərdən keçirdi. Onlar çirkliyidilər, amma palçıqın içinə yıxılmış, ya da yağışlı bir gündə gölməçəyə düşmüş oğlanlar qədər də çirkli deyildilər. Onların hər biri hökmən düşün altına çəkilməlidir, çirkli saçları uzanıb qatma-qarışq olub, tüklərin arasında ilişib qalmış çör-çöp, quru yarpaq görünür; hər birinin üzü tərle və yemək prosesində müxtəlif meyvə şirələriylə yaxşıca yuyulubdur, amma dalda yerlərdəki dəriyə, elə bil, kölgə düşüb; onun özünün paltarı kimi, o biri uşaqların da paltarı cırılıb, tərdən bərkiyib taxtaya dönüb və əyinə də bəzək, ya da rahatlıq üçün yox, adət olunduğu üçün geyinilirdir, uşaqların hamısının dərisinin üstü ağ duz təbəqəsiylə örtülüdür...

Bu şəraitdə, bu cür yaşayış tərzinə öyrəşdiyini və normal qəbul elədiyini fikirləşəndə Ralfın ürəyi sıxıldı. Köksünü ötürdü, əyib meyvəsini dərdiyi budağı əlindən buraxdı. Məlum vacib məsələyə görə ovçular özlərini meşənin dərinliklərinə, qayaların arxasına vermişdilər. Ralf üzünü çevirib dəniz tərəfə baxdı.

Adanın bu biri tərəfindəki mənzərə tamamilə başqaydı. Gözəlliyi pərdələyən ilğım okean sularının soyuqluğu qarşısında davam gətirə bilmirdi deyə üföqü kəsən tarım, mavi

xətt görünürdü. Ralf qayalıq tərəfə endi. Buradan dəniz səviyyəsinə yaxın səviyyədən dərin dəniz dalğalarının necə aramsız qalxıb-endiyini müşahidə etmək olardı. O dalğaların eni neçə-neçə mil idi, onları sındıra biləcək heç nə yox idi, hərəkətlərini məhdudlaşdırma biləcək nə bir bənd, nə də dayazlıq var idi. Dalğalar heç nəyə fikir vermədən öz işləri ilə məşğul idi. Əslində, dalğalar axıb heç hara getmirdilər, bütövlükdə okean özü qalxıb-enirdi. İndi okean çəkiləcək, enməkdə olan su böyük və kiçik şalələlər əmələ gətirəcək, parıldayan saçlara oxşayan dəniz bitkiləriylə örtülmüş qayaları soyundurub çılpələşdirəcək, sonra nəfəsini dərib toparlanacaq, nərildəyərək yenə qalxacaq, çılpə qayaların üstünə atılacaq, ləpə döyənün əli dərinliklərdən yuxarı qalxıb özündən bir-iki yard aralıdakı köpükləri qarışdıracaq.

Ralf aramsız qalxıb-enən dalğalara o qədər baxdı ki, nəhayət, dənizin uzaqlığı onun beynini keyləşdirdi. Hüdudsuz dəniz sonra da onun diqqətini tədricən, demək olar ki, zorla özünə çəkdi. Bu isə artıq baryer idi, yolayıcıydı. Adanın o biri tərəfində – günorta vaxtının ilgımına bürünmüş və sakit laqunun qalxanıyla qorunan o tərəfdə xilas olmaq barədə xəyallara dalmaq olar, amma burada okean sularının amansızlığıyla üz bəüz dayandığın vaxt sən bütün aləmdən təcrid olmusan, sən köməksizsən, sən məhkumsan, sən...

Simon, az qala, ağzını onun qulağına dirəyib nəsə deyirdi. Ralf bir də baxdı ki, qayanı ikiəlli qucaqlayıb, bədəni əyilib ikiqat olub, boyun əzələləri gərilib, ağzı açıq qalıb.

– Sən gəldiyin yerə qayıdacaqsan.

Simon bu sözü dedi, özü də başıyla təsdiq elədi; bir dizinin üstünə çökmüşdü o, ikiəlli yapışdığı hündür qayadan aşağı uzatdığı ayağıyla, az qala, Ralfa toxunurdu. Ralf tutulan kimi oldu və Simonun üzünü görmək istədi.

– Elə böyükdür, demək istəyirəm ki...

Simon başını tərptədi.

– Fərqi yoxdur, sən sağ-salamat geri qayıdacaqsan. Hər halda, mən belə hesab eləyirəm.

Ralfın bədənindəki gərginlik azaldı, dənizə tərəf baxdı, sonra da Simona baxıb acı təbəssümlə gülümsədi.

– Sənin cibində gəmi var?

Simonun dodaqları qaçdı, başını buladı.

– Bəs onda haradan bilirsən?

Simon susurdu və belə olanda Ralf sərt danışdı: “Sənin başın xarabdır”.

Simon qəzəblənib başını elə silkələdi ki, üzünə tökülən qara saçları qabağa-dala getdi.

– Yox, mən dəli-zad deyiləm. Amma hesab eləyirəm ki, sən hökmən qayıdacaqsan.

Bir müddət heç biri dinib-danışmadı, sonra qəflətən bir-birinin üzünə baxıb gülümsədilər.

Ağacların arasından Rocerin səsi gəldi:

– Ey, bura gəlin! Tez olun!

Donuz keçidinin yaxınlığında torpaq çevrilmişdi, təzə peyinlər buğlanırdı. Cek əyilib peyinlərə elə baxırdı, elə bil, onlara vurulmuşdu.

– Ralf, biz başqa şeyin ovuna çıxmışıq, amma hər halda, bizə ət lazımdır.

– Əgər yolüstü ovu nəzərdə tutursansa, olar.

Yola düşdülər. Cek lap öndə gedirdi deyə ovçular vəhşinin qorxusundan toplaşaraq bir-birinə qısılmışdılar. Dəstə Ralfın gözlədiyindən yavaş sürətlə gedirdi və bu da harada-sa, onun ürəyincəydi: nizəsiylə oynayır, yavaş-yavaş gedirdi. Qabaqda gedən Cek öz peşəsiylə bağlı olan qeyri-adi nəşə görmüşdü, ona görə də dəstə tezliklə dayandı. Ralf ağaca söykənib dayanmışdı və dərhal da gündüz vaxtının xəyalları onu ağuşuna aldı. Əslində, ovla bağlı məsələlərə Cek cavab-deh idi, dağa qalxmağa gəlincə, qaçaqaç deyil, ona da vaxt tapılar.

Əvvəllər bir dəfə atasıyla Çatemdən Devonporta gedəndə bir müddət onlar bataqlığın qırağındakı kottecdə yaşamaqlı oldular. Yaşadıqları evlərdən Ralfin yaddaşına o ev daha aydın həkk olunub, çünki buradan da onu məktəbə göndərdilər. O vaxt anası hələ onlarla bir yerdə olurdu, atası da hər gün evə gəlirdi. Vəhşi pənilər bağın ayağı tərəfdən daş hasara yaxınlaşdırlar, qar yağdı. Kottecin arxa tərəfində bir dəyər var idi və orada uzanıb qar dənəciklərinin fırlana-fırlana yerə düşdüyünə baxmaq olurdu. Hər dənəcəyin yerə düşüb əriyərək əmələ gətirdiyi tutqun ləkəni görmək olurdu, sonra da yerə düşüb ilk əriməyən qar dənəciyinin ətrafında torpağın necə ağardığını görmək olardı. Əgər üşüəsən, evə keçib parlaq çaynıkin və üstündə mavi rəngli adam şəkilləri olan boşqabların yanında dayanıb pəncərədən çölə baxa bilərdin.

Yatmağa gedəndə isə kasada sənə şirin qarğıdalı və qaymaq verirdilər. Kitablarnın çarpayının böyründəki şkafta olurdu və həmişə də onlardan ikisi, ya da üçü lap yuxarıdan böyrü üstə dayanırdı, çünki özünə əziyyət verib onları necə lazımdır yerinə qoymağa tənbellik eləyirdin. Kitablarnın səhifələri küncdən qatlanıb, cızılıb. Öz parlaqlığıyla diqqəti cəlb eləyən o kitablardan biri Topsis və Mopsi haqqındadır, amma onu oxumayıb, çünki o kitab iki qızın həyatından bəhs eləyir; kitablardan biri isə sehrbaz haqqındadır və onu da dəhşət içində oxuyursan, iyirmi yeddinci səhifəni ötürürsən, çünki orada qorxulu hörümçək şəklı var. O şkafta “Oğlan uşaqları gəmi haqqında nəyi bilməlidirlər?” və “Oğlan uşaqları qatarlar barədə nəyi bilməlidirlər?” kitablarnı da var. O kitablarn, elə bil, indi də əlinin altındadır: nə vaxt istəsə əlini uzadıb onlara toxuna bilər, “Oğlan uşaqları üçün mamontlar barədə” kitabının ağırlığını və onun necə yavaşca aşağı sürüşdüyünü hiss eləyər... Hər şey necə də yaxşıydı, hamı mehriban idi və onu sevirdilər...

Qarşı tərəfdəki kolluqda nəsə şaqquldadı. Uşaqlar dəli kimi qışqırıb donuz cıgırından qırağa atıldılar, özlərini lia-

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

naların arasına pərçim elədilər. Ralf gördü ki, Cekı itələyib yıxdılar. Nəse bir şey qorxulu səslə xortuldayıb həvə kimi uzun dişlərini parıldadaraq tullana-tullana donuz cıgırıyla onlara tərəf gəldi. Ralf əsla özünü itirmədi, gözəyarı məsafəni müəyyənleşdirib, nizəsini tuşladı. Qabanla onun arasındakı məsafə cəmi beş yard olanda isə özüylə gəzdirdiyi əldəqayıрма nizəni atdı və gördü ki, iri kəllə sümüyünün üz tərəfinə dəydi nizə, hətta bir anlığa ilişib qaldı. Qabanın səsi dəyişib həyəcanlı qışqırtıya çevrildi və o çönüb özünü cıgırının qırağındakı şax-şəvəlliyin içinə vurdu. Donuz cıgırı yenə də qışqırıb səs-küy salan uşaqlarla doldu, Cek qaçaraq geri qayıtdı, şax-şəvəli aralayıb baxdı.

– Burada olacaq.

– Buraya gəlin, sizinləyəm!

Qaban şax-şəvəlin arasıyla uzaqlaşib gedirdi. Uşaqlar əvvəlki donuz cıgırına paralel başqa bir cıgır da gördülər, Cek qaçaraq qabağa getdi. Ralf qorxmışdu, qürur hissi duyurdu, nəse pis bir şey olacağını da hiss eləyirdi.

– Mən onu vurdum. Nizə ilişib qalmışdı...

Gözlənilmədən onlar gəlib dəniz tərəfdəki açıqlığa çıxdılar. Cek çılpaq qayalara baxıb həyəcanla dedi:

– Getdi.

– Mən onu vurdum, – Ralf yenə dedi, – nizə hətta ilişib onun bədənində qalmışdı.

Hiss elədi ki, şahidlərə ehtiyacı var.

– Bəyəm sən görmədin?

Moris başını tərpedib təsdiq elədi:

– Mən gördüm. Düz sifətinə dəydi, vı-ı-ı-y!

Ralf həyəcan içində davam elədi:

– Mən onu vurdum, özü də yaxşı vurdum. Nizə ətinə batıb qalmışdı. Mən onu yaralamışam!

Ralf indi fürsətdən istifadə eləyərək təzəcə yandırdığı şöhrət alovunda qızınırdı və onu da hiss eləyirdi ki, sən demə, ov heç də pis məşğuliyət deyil.

– Mən onu necə lazımdır vurdum. Məncə, elə həmin o vəhşi idi.

Cek geri qayıtdı.

– Vəhşi-zad deyildi, adi qaban idi.

– Mən onu vurdum.

– Niyə tutmadınız onu? Mən istədim...

Ralf qışqırdı:

– Qabanı tutaydıq?!

Cek qəflətən hirslənib özündən çıxdı:

– Sən dedin ki, bizi öldürər. Bəs onda nizəni niyə atdın? Niyə gözləmədin? – Əlini açdı. – Buyur bax.

Sol əlini açıb hamıya göstərdi. Əlinin üstü cızılmışdı, elə də dərin yara deyildi, amma qanamışdı.

– Uzun kəsici dişlələ elədi. Mən fürsət tapıb nizəylə onu vura bilmədim.

Cek indi hamının diqqət mərkəzindəydi.

– Sən yaralanmısan, – Simon dedi, – yaranın qanını sor-malısan. Berenqariya kimi.

Cek yarasının qanını sordu.

– Mən onu vurdum, – Ralf qeyzləndi. – Nizəylə vurdum. Mən onu yaraladım.

Ralf çalışırdı ki, uşaqların diqqətini yenə özünə cəlb elə-sin.

– Cıgırla gəlirdi. Mən nizəni atdım, elə bil...

Robert bic tərpendi. Ralf oyuna qoşuldu və hamı güldü. Dərhal da uşaqlar Roberti itələməyə, vurmağa başladılar, o da yalançı hərəkətlər elədi.

Cek qışqırdı:

– Onu araya alın!

Roberti dövrəyə aldılar. O da əvvəlcə yalandan qışqırdı, sonra da aldığı zərbənin həqiqi ağrısından bağırdı.

– Oy! Bəsdirin! Ağrıdır axı, dəlisiniz?!

Arada özünü ora-bura vuranda kiminsə nizənin küpüylə endirdiyi zərbə onun kürəyinə dəydi.

– Tutun onu!

Uşaqlar onun əl-qolundan yapışdılar. Ralf da çaşmışdı, əl atıb Erikin nizəsini aldı və Roberti onunla vurdu.

– Öldürün onu! Öldürün!

Robert çapalayıb dartınır, dəli kimi qışqırırdı. Cek onun saçlarından tutub bıçağı başının üstündə yellədi. Cekin arxasında dayanmış Rocer çalışıb qabağa dürtülmək istəyirdi. Bütün ov və rəqs mərasimlərinin sonunda olduğu kimi, ritual mahnısı yüksəldi:

– Donuzu vur! Boğazın üz! Canını al!

Ralf da irəli keçib yaxına gəlmək, o köməksiz, tutqun canlıya toxunmaq istəyirdi. Vurmaq, yaralamaq azartı onun da beynini dumanlandırmışdı.

Cekin əli aşağı endi, alqış səsləri qopdu, ölməkdə olan donuzun xırıltı səsləri eşidildi. Sonra uşaqlar hamısı yerə sərilib bərk qorxmuş Robertin fısıltısına qulaq asırdı. Robert çirkli əliylə üzünü silərək itirmiş olduğu ləyaqət hissini bərpa eləməyə çalışdı.

– Oy, oturacağımın ağrısı məni öldürdü, – belə deyib dalını qaşdı.

Cek qarnı üstə çevrildi.

– Yaxşı oyun idi.

– Ancaq oyun idi, – Ralf dedi. – Bir dəfə rəqbi oynayan-da məni də bərk vurublar.

– Barabanımız olsaydı, əla olardı, – Moris dedi. – Onda hər şey necə lazımdırsa, elə olardı.

Ralf ona baxdı:

– Necə yəni?

– Bilmirəm. Tonqal da olmalıdır, baraban da, hər işi baraban sədaları altında görməliyik.

– Donuz lazımdır, – Rocer dedi, – əsl ovda olduğu kimi.

– Ya da kimsə donuz cildinə girərdi, – Cek dedi. – Məsələn, kimisə geyindirib donuza oxşadardıq, o da özünü elə göstərərdi ki, guya, mənim üstümə cumur, vurub-yıxır...

– Əsl donuz lazımdır, – hələ də dalını qaşıyan Robert dedi, – çünki siz onu öldürmək istəyirsiniz.

– Balaca uşaqlardan kimisə donuz əvəzinə istifadə etmək olar, – Cek dedi və hamı güldü.

Ralf qalxıb oturdu.

– Belə getsə, biz heç nə aydınlaşdırma bilməyəcəyik.

Uşaqlar bir-bir ayağa durdular və əyinlərindəki pal-paltarları dartışdırdılar.

Ralf Cekə baxdı:

– İndi də dağa qalxaq.

– Bəlkə, hava qaralmamış Piqqinin yanına qayıdardıq?

– Moris dedi.

Əkizlər bir adam kimi eyni vaxtda başlarını tərpətdilər.

– Düzdür. Dağa sabah gedərik.

Ralf ətrafa boylanıb yenə dənizi gördü.

– Biz tonqal da qalamalıyıq axı.

– Biz Piqqinin eynəyini götürməmişik, – Cek dedi, – ona görə də tonqal qalaya bilmərik.

– Dağa qalxıb baxarıq, yoxlarıq görək orada nə var.

Moris qorxaq adam təsiri yarada biləcəyindən ehtiyatlanaraq dedi:

– Tutaq ki, orada vəhşi var, sonra nə olsun?

Cek nizəsini yellədi:

– Biz onu öldürəcəyik.

Günəşin istisi bir az səngimişdi. Cek nizəsiylə havada zərbələr vurdu.

– Mən bilmirəm, biz burada oturub nə gözləyirik?

– Mənə elə gəlir ki, – Ralf dedi, – biz bu tərəfdən dənizin qırağıyla, bax, o yanmış kiçik əraziyəcən gedib oradan da dağa qalxa bilərik.

Cek yenə qabağa düşərək dəstəni enib-qalxmaqda olan gözqamaşdırıcı dənizin qırağıyla apardı.

Ralf yenə xəyallara dalmışdı, cığırın çala-çökəklərini keçməyi isə öz cəld ayaqlarının öhdəsinə buraxmışdı. Əvvəl-

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

kiylə müqayisədə bu cıgırla irəliləmək xeyli çətin idi. Yol çox yerdə suyun lap qırağındakı çılpaq qayalıqdan keçirdi. O biri tərəfdə isə sıx meşə idi. Hərdən də qarşılarna çıxan daşları götürüb cıgırdan qırağa atır, bəzilərinin üstündən aşırıdılar və bu zaman ayaqlarından çox, əllərindən istifadə eləməli olurdular. Orada-burada dalğaların nəmləndirdiyi qayalara dırmaşır, qabarmadan sonra yaranmış gölməçələrin üstündən tullanıb keçirdilər. Ensiz sahil zolağını sədd kimi kəsən bir dərəyə gəlib çıxdılar. Elə bil, dərənin dibi yox idi, uşaqlar qorxu içində dayanıb aşağıda qaralan dərinlikdə suyun necə guruldadığına baxdılar. Sonra dalğa geri qayıtdı, su onların gözü qarşısında qaynadı, yuxarı sıçrayıb lianalara çatdı, uşaqlar islanıb qışqırıdılar. Meşədən keçmək istədilər, amma quş yuvasına oxşayan sıx şaxşəvəlin arasıyla getmək mümkün deyildi. Nəhayət, suyun çəkilməsini gözləyib çökəyin üstündən növbəylə tullanmalı oldular və bu zaman bəzi uşaqlar yaxşıca islandılar. Adama elə gəlirdi ki, o tərəfdəki qayaların üstündən keçmək mümkün deyil. Uşaqlar oturub adanın yanından ötüb-keçən dalğaların əyri-üyrü xəttinə baxa-baxa gözlədilər ki, paltarları qurusun. Həşəratlara oxşayan al-əlvan balaca quşların məskən saldığı yerdə meyvə də tapdılar. Ralf dedi ki, çox ləng gedirik, sonra ağaca dırmaşıb budaqları araladı və gördü ki, kvadratşəkilli dağ zirvəsi hələ uzaqdadır. Sonra onlar qayalığın arasıyla sürətlə getdilər, Robertin dizi möhkəm yaralandı və belə olanda, axır ki, bir həqiqəti dərk elədilər: özünə iş açmaq istəmirsənsə, bu cür yolu tələsmədən keçməlisən. Yolun sonrakı hissəsini yavaş sürətlə elə getdilər, elə bil, sərt yoxuşu qalxırdılar və nəhayət, keçilməz cəngəlliyin arasından qalxıb dənizə tərəf əyilmiş sal qayaya çatıb dayandılar.

Ralf başını qaldırıb sınaıyıcı nəzərlə günəşə baxdı.

– Axşam-tərəfidir. Hər halda, çay mərasimindən sonrakı vaxtdır.

– Bu daşı gördüyüm yadıma gəlmir, – Cek, sanki, ruhdan düşmüş kimi dedi, – yəqin ki, mən sahilin bu hissəsinə olmamışam.

Ralf başını tərpətdi.

– İmkan ver, fikrimi toplayım.

Ralf artıq başqalarının yanında fikirləşib qərar qəbul eləməyə utanmırdı və bu işi də, sanki, şahmat oynaymış kimi eləyirdi. Amma bir iş də vardı ki, o, güclü şahmatçı deyildi. Balacalar və Piqqi barədə düşünürdü Ralf. Qaranlıq daxmaya çəkilib gecənin qaranlığında yuxulu uşaqların arabil eşidilən səsinə qulaq asan Piqqi gözüünün qabağına gəldi.

– Biz balacaları bütün gecəni Piqqinin ümidinə qoya bilmərik.

Uşaqlar dinməzəcə dayanıb ona baxırdılar.

– Əgər geri qayıtsaq, neçə saat itirəcəyik.

Cek öskürüb boğazını arıtladı; nəşə qəribə və gərgin səslə danışırdı:

– Biz imkan verməməliyik ki, Piqqinin başından bir tük də əskik olsun. Düzümü dedim?

Ralf Erikin nizəsinin çirkli küpüylə dişlərini döyəcədi:

– Əgər kəsə getsək...

Belə deyib ətrafında dövrə vurmuş uşaqların üzünə baxdı.

– Gərək kimsə adanı kəsə yolla keçib Piqqiyə xəbər versin ki, biz hava qaralanacan gəlib çata bilməyəcəyik.

Bill qulaqlarına inanmadı:

– İndi? Meşənin içindən təkbaşına keçib-getmək?

– Bir nəfərdən artıq adam ayırmağa imkanımız yoxdur.

Simon Ralfın böyrünü kəsdirdi:

– Mən gedərdim. Əlbəttə, əgər sən istəyirsənsə, etirazım yoxdur. Düz sözümüdü.

Ralf cavab verməyə macal tapmamış Simon tələsik gülümsəyib çevrildi, meşənin içiylə diklənilib üzüyuxarı getdi.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Ralf çevrilib ilk dəfə Cekə qəzəblə baxdı:

– Cek, sən axı o vaxt qəsərə kimi gedib çıxmışdın...

Cek hirsələndi.

– Nə olsun?

– Sən o üzdən dağın ətəyi ilə, sahilin bu tərəfi boyunca gəlmişdin.

– Hə, düzdür.

– Bəs sonra nə oldu?

– Mən donuz çəhlimini tapdım, o da bir neçə mil uzanıb gedirdi.

Ralf başını tərptədi və meşəni göstərdi:

– Deməli, donuz çəhlimi, haradasa, buralarda olmalıdır.

Hamı bu fikirlə razılaşdı.

– Onda belə eləyək: düz o donuz çəhliminə çıxanacan gedəcəyik.

Bir addım atıb dayandı.

– Yaxşı, bir dəqiqə gözləyin! Bəs donuz çəhlimi hara aparır?

– Dağa, – Cek dedi, – mən dedim axı. – Kinayəylə gülümsədi. – Dağa getmək istəmirsən?

Ralf köksünü ötürdü, artmaqda olan qarşıdurmanı hiss elədi və onu da başa düşdü ki, bütün bunlar Cekin indi özünü lider kimi apara bilməməsi ilə bağlıdır.

– Hava qaralır, ona görə deyirəm. İlişib yıxılacağıq.

– Biz gedib vəhşini axtarmalıyıq.

– Qaranlıq düşəcək.

– Mənim etirazım yoxdur, – Cek odlu-odlu danışdı. – Biz gedib ora çatanacan mən gedəcəyəm. Bəs sən? Bəlkə, sən geri qayıdıb Piqqi ilə məsləhətləşəydin?

Qəzəblənmək növbəsi Ralfin idi, amma o, ümitsizliklə danışdı və Piqqinin sözünü təkrar elədi:

– Sənin niyə məndən zəhlən gedir?

Uşaqlar narahat halda qurcuxdular, elə bil, nalayiq söz eşitdilər. Sükut davam eləyirdi.

İnciyib qızarmış Ralf üzünü çevirdi.

– Yaxşı, getdik.

Ralf belə deyib qabağa düşdü və özünü şax-şəvəlin içinə vurdu. Cek yerini dəyişib dəstənin arxasınca düşdü.

Donuz yolu qaranlıq tunel idi, ona görə ki, günəş üfüqə enmək üzrəydi, meşəyə isə günəş işığı heç günorta vaxtı da düşmürdü. Donuz yolu geniş idi, tapdanıb bərkimişdi və uşqlar da orada sürətlə qaçırdılar. Tunelin üstünü bağlayan yarpaq örtüyü qəflətən pozuldu, uşaqlar da ayaq saxladılar, tez-tez nəfəs aldılar və dağın başında görünən bir neçə ulduza baxdılar.

– Ona bax.

Uşaqlar şübhəylə bir-birinə baxdılar. Ralf öz qərarını dedi:

– Buradan keçib meydançaya gedək, dağa sabah çıxarıq.

Uşaqlar razılıq əlaməti olaraq mızıladaşdılar, amma dərhal da Cek Ralfın böyründə göründü:

– Əlbəttə, əgər sən qorxursansa...

Ralf ona tərəf çevrildi:

– Qalaya birinci kim getdi?

– Ora mən də getmişdim. Digər tərəfdən də, onda gündüz vaxtydı.

– Yaxşı. Kim istəyir ki, dağa indi qalxaq?

Sualın cavabı sükut oldu.

– Samnerik, siz nə fikirdəsiniz?

– Biz gedib Piqqiyə deməliyik...

– ...hə, düzdür. Piqqiyə deməliyik ki...

– Simon özü getdi.

– Biz Piqqiyə deməliyik ki, əgər...

– Robert? Bill?

Onlar da geri qayıdıb meydançaya getmək istəyirdilər. Əlbəttə, ona görə yox ki, qorxurdular, ona görə ki, yorğun idilər.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Ralf geri çevrilib Cekə dedi:

– Eşitdin?

– Mən dağa gedirəm.

Cekin dediyi sözlər çox pis səslənirdi, elə bil, o danışmırdı, söyüş söyürdü. Gözünü Ralfa zilləmişdi; arıq, uzun bədəni gərilməmişdi, əlindəki nizəni də elə tutmuşdu, elə bil, həmsöhbətini vurmaq istəyirdi.

– Mən gedirəm görəm dağda vəhşi varmı. Elə indi gedirəm, bu saat gedirəm.

Lap sonda isə daha təsirli və zəhərli sözünü dedi:

– Hə, necədir, gedirsənmi?

Bu sözdən sonra o biri uşaqlar geri qayıtmaq fikrini unudular və qaranlıqda ayaq saxlayıb bu iki xarakter arasındakı yeni çəkişmənin nə ilə qurtaracağıyla maraqlandılar. Sözlər elə yaxşı, elə acıydı, elə də məqamında deyilmişdi və elə qorxuluydu, onları təkrar elməyə ehtiyac qalmadı. Ralf geri qayıtmaq, laqunun ilıq sularında çimib sakitləşmək, sonra da daxmada yatmaq istəyirdi, amma fikrindən daşındı.

– Etiraz eləmirəm.

Ralf öz səsini eşidib təəccübləndi: onun sakitcə, elə-belə dediyi sözlər Cekin sözlərindəki zəhəri bir andaca heç elədi.

– Əgər etiraz eləmirsənsə, getdik.

– Oh, yox, heç bir etirazım yoxdur.

Cek bir addım qabağa gəldi.

– Yaxşı, bəs...

Sükuta qərq olmuş uşaqların baxışlarının müşayiəti ilə iki oğlan dağa tərəf yönəldi.

Ralf ayaq saxladı.

– Biz düzgün eləmirik. Niyə də ancaq iki nəfər getməlidir? Nəsə tapsaq, iki nəfərlə bir şey eləyə bilmərik.

O biri uşaqlar tələsik qaçıb dağılışdılar. Amma nə qədər təəccüblü olsa da, tutqun bir fiqur dəstədən ayrılıb onlara tərəf gəldi.

– Rocer?

– Hə, mənəm.

– Hə, lap yaxşı, indi biz üç nəfər olduq.

Yenidən dağ yamacıyla üzüyuxarı dırmaşmağa başladılar. Dəniz qabaranda necə qalxırsa, qaranlıq da anbaan qatlaşıb onları bürüməkdəydi. Cek dinmirdi, amma birdən nəfəsi kəsilə-kəsilə öskürməyə başladı, güclənməkdə olan küləkdə onlar danışmağa da çətinlik çəkirdilər. Ralfın gözləri sulanmışdı.

– Külə bax. Biz həmin o yanmış ərəzinin kənarındayıq.

Uşaqlar yeridikcə külək göyə daha çox kül qaldırırdı. Yenə dayanmalı oldular. Ralf öskürə-öskürə fikirləşdi ki, onlar çox mənasız bir işə girişiblər. Əgər orada vəhşi yoxdursa və əslində, orada heç bir vəhşi yoxdur, onda yaxşı, eybi yoxdur. Bəs əgər dağın başında onları nəsə gözləyirsə, hərəsinin əlində bir ucuşış paya olan üç oğlan uşağı qaranlıqda neyləyəcək?

– Biz ağlısız adamlarıq.

Qaranlıqdan ona cavab verildi:

– Deyəsən, canına vəlvələ düşüb?

Ralfın əsəbləri tarım çəkildi. Bütün bu işlərin səbəbkarı Cek idi.

– Ola da bilər ki, bir az qorxuram. Amma hər halda, biz axmağıq.

– Əgər sən getmək istəmirsənsə, – tənəli səs dedi, – mən özüm tək gedərəm.

Cekin səsinə həqarət var idi. Ralf ona nifrət elədi, kül onun gözünü acışırdı; yorulmuşdu, qorxurdu, ona görə də qəzəbləndi.

– Onda get! Biz burada səni gözləyəcəyik.

Bir qaraltı onlardan aralanıb getdi. O qaraltı Cek idi.

– Yaxşı, sağ olun.

Kölgə qaranlıqda əriyib yox oldu. Amma onun yerində başqa bir qaraltı peyda oldu.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Ralf hiss elədi ki, dizi hər nə idisə titrəyən bərk bir şey dəydi – toxunanda adamın ətini deşən yanmış budaq idi. Yanmış ağac budağı onun dizinin arxasına sürtüləndə bildi ki, Rocer oturubdur. Əli ilə yoxlayıb ağacı tapdı və Rocerlə yanaşı oturdu, görünməyən küllərin arasında budaq yelləndi. Öz xarakterinə görə adamayovuşmaz olan Rocer dinib-danışmırdı. Ralfa da nə vəhşi barədə, nə də bu ekspedisiyaya niyə qoşulduğu barədə heç nə demədi; budağın üstündə oturub yavaş-yavaş yellənirdi. Ralfın qulağına insan əsəblərini tarıma çəkən sürətli tappıltı səsləri gəldi, başa düşdü ki, Rocer öz əldəqayırma ağac nizəsiylə nəyisə döyəcləyir.

Budağın üstündə yellənərək nizəsinin ucuyla tappıltı salan qaraqabaq, anlaşılmaz Rocerlə qəzəbli Ralf oturmuşdular, səma ulduzlarla doluydu, dağ isə qaranlıq deşik kimi yuxarı qalxmışdı.

Daşların və küllün üstüylə yuxarı tərəfdən atıla-atıla gələn kiminsə ayaq tappılıtları eşidildi. Axır ki, Cek gəlib onları tapdı. Xırıltılı səslə elə pıçıldayırdı ki, Ralfgil onu güclə tanıdılar.

– Dağın başında bir şey gördüm.

Cek ora-bura vurnuxurdu, sonra səhv salıb budaqla toqquşdu və o da bərk yelləndi. Bir müddət dinmədi, sonra mızıldandı:

– Ehtiyatlı olmaq lazımdır. Bəlkə də, arxamca düşüb gəlir.

Onların üstünə kül səpələdi. Cek uzandığı yerdən qalxıb oturdu.

– Mən gördüm ki, dağın başında nəsə yığılıb-açılır.

– Sənin gözüne görünüb, – Ralf titrəyərək cavab verdi, – çünki yığılıb-açılan heç nə yoxdur. Elə bir canlı yoxdur.

Rocer müdaxilə edəndə onlar ikisi də diksindi, çünki onun burada olduğunu unutmuşdular.

– Qurbağa.

Cek diksinib güldü.

– Qurbağa kimi şeydir. Səs də gəlirdi, elə bil, nəşə “lopp” eləyirdi və o da yığılıb-açılırdı.

Ralf özü də özünə təəccüblənirdi və həm də tək elə səsindəki gümrahlığa görə yox, verdiyi təklifin cəsarəti hey-rətləndirirdi onu.

– Gəlin gedək baxaq.

Ceki tanıdığı müddətdə Ralf ilk dəfəydi ki, onun tərə-düd elədiyini görürdü.

– Elə indi?

Ralfin səsi eşidildi:

– Əlbəttə indi.

Ralf budanın üstündən qalxıb cingildəyən kömürlərin arasıyla qaranlığın içinə tərəf getdi, o biri uşaqlar da onun arxasınca düşdülər.

İndi, onun fiziki səsinin susduğu bir vaxtda, aqlının səsi və digər səslər eşidilirdi. Piqqi deyirdi ki, sən axmaq olma; zülmət bir səs isə deyirdi ki, axmaq olma; zülmət qaranlıq və iştirak elədiyi tədbirin naməlumluğu isə gecəyə diş həki-minin masası kimi qeyri-reallıq gətirirdi.

Axırıncı aşırıma çatanda Ceklə Rocer bir az yaxın gəl-dilər və mürəkkəb ləkəsinə oxşayan ləkələrdən aydın seçi-lən fiqurlara çevrildilər. Üçü də eyni vaxtda ayaq saxlayıb yerə uzandı. Onların arxa tərəfindən üfüqdə göyün bir parçası işıqlanmağa başladı: tezliklə oradan ay doğacaq. Meşədə külək qalxıb onların paltarlarını sinələrinə yapış-dırdı.

Ralf qurcuxdu.

– Gedək.

İrəli getdilər, Rocer azca dala qalırdı. Ceklə Ralf dağ aşırımındakı çiyindən o tərəfə birlikdə döndülər. Onlardan aşağıda laqunun parıl-daşan suları uzanırdı, ondan arxadakı ağ ləkə isə rif idi.

Rocer çatıb onlara qoşuldu.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Cek pıçıldadı:

– Qalan yolu sürünə-sürünə getsək yaxşıdır. Olsun ki, yatıb.

Rocerlə Ralf qabaqda getsələr də, cəsərətli danışmağına baxmayaraq, Cek dala qalırdı. Ralfgil yastı zirvəyə qalxdılar, onların dizləri və dirsəkləri sərt daşlara sürtünürdü.

Naməlum varlıq şişməkdəydi.

Ralfın əli ocaq yerinin yumşaq və soyuq külünə toxunanda az qaldı qışqırsın. Gözlənilməz toxunuşdan onun qol və çiyn əzələləri gərildi, özünü pis hiss elədi, gözünə göy qıgılcımlar göründü, sonra da qaranlıqda yox oldu. Rocer ondan arxa tərəfdə yerə uzanmışdı, Cekinsə ağzı onun qulağına toxunurdu.

– Bax orada qayanın çapığıdır. O təpə kimi yeri görürsən?

Sönmüş ocaq yerindən Ralfın üzünə kül üfürüldü. Qayanın çapığını görə bilmirdi o, ümumiyyətlə, heç nə görmürdü, çünki göy qıgılcımlar yenə peyda olmuşdu, özü də daha çox idi, dağın zirvəsi də meyillənib yana əyildi.

Azca aralıdan yenə də Cekin pıçılıtsı eşidildi:

– Qorxursan?

Ralf qorxmurdu, elə bil, iflic vurmuşdu onu və ləngər vuran dağ zirvəsindən asılıb qalmışdı. Cek sürünüb ondan aralandı, Rocer onunla toqquşdu və fisıldayıb əli ilə yolu tapdı, böyründən sivişib qabağa keçdi. Ralf onların pıçıldadığını eşitdi:

– Bir şey eşidirsən?

– Orada...

Onlardan qarşı tərəfdə, vur-tut üç-dörd yard məsafədə qayaya oxşayan təpəcik görünürdü. Əvvəl orada elə şey yox idi. Ralfın qulağına haradansa zəif çıqqıltı səsi gəlirdi, ola da bilər ki, onun dişləri bir-birinə dəyib bu səsi çıxarırdı. Ralf iradəsini toplayıb özünü ələ aldı, qorxu hissini nifrətə çevirib ayağa qalxdı. Qurğuşun kimi ağırlaşmış ayaqlarıyla iki addım atıb qabağa getdi.

Onlardan arxa tərəfdə yemiş diliminə oxşayan aypara qalxıb üfük xəttindən aralanmışdı. Qarşıda isə nəhəng meymuna oxşayan bir məxluq başını əyib dizləri arasına soxaraq yatmışdı və birdən meşədə külək qalxıb uğuldadı, qaranlıqda nəsə qarışıqlıq qopdu, o sirli məxluq da başını qaldırıb, üzünü uşaqlara tərəf çevirdi.

Ralf bir də onu gördü ki, çox iri addımlar ataraq küllüyün üstü ilə qaçır; eşitdi ki, o biri məxluqlar qışqırır, zülmət qaranlıqda dağın yamacıyla üzüaşağı götürüldü. Dağın başında üç əldəqayıрма ağac nizə düşüb qalmışdı, naməlum məxluq isə başını qaldırıb-endirirdi.

VIII fəsil

QARANLIĞA HƏDİYYƏ

Üz-gözündən bədbəxtlik yağan Piqqi fağır baxışlarını erkən sübhün rənginə oxşayan solğun sahiləndən çevirib qara dağlara baxdı.

– Sən əminsən? Demək istəyirəm ki, həqiqətən, əminsən?

– Mən sənə artıq neçə dəfə demişəm, – Ralf dedi, – yenə təkrar eləyirəm: biz onu gördük.

– Necə bilirsən, gəlib burada bizə bir xətər yetirməz ki?

– Mən haradan bilim?

Ralf ondan aralanıb sahil boyunca bir neçə addım getdi. Cek dizi üstə çöküb barmağıyla qumun üstündə dairələr çəkirdi. Onlar Piqqinin boğuc səsinə eşidirdilər:

– Sən əminsən? Doğrudan?

– İnanmırsan, get özün bax, – Cek ikrahla dedi. – Əl çək məndən.

– Qorxusu yoxdur.

– Vəhşinin dişləri var, – Ralf dedi və özündən asılı olma-
yaraq titrədi, – yekə qara gözləri də var.

Piqqi nəşə bir gərginlik içində eynəyini çıxarıb sağ qalmış şüşəni təmizlədi.

– Bəs indi biz neyləyəcəyik?

Ralf meydançaya tərəf çevrildi. Ağacların arasında, erkən səhərin şəfəqləri altında buynuz ağ damcı kimi parıldayırdı. Alnına düşən saçlarını geri elədi.

– Bilmirəm.

Dağasağı necə götürüldüyü düşdü yadına.

– Mənə elə gəlir ki, biz o boyda vəhşiyə vuruşmayacağıq. Düzdür, yalandan basıb-kəsirik, amma adi bir pələnglə də vuruşa bilmərik. Yəqin ki, gizlənəcəyik. Cek özü də gizlənəcək.

Cek hələ də gözünü quma zilləyib baxırdı.

– Bəs mənim ovçularım?

Simon daxmaların yanındakı kölgələrin altından gizlicə çıxdı. Ralf Cekin sualını qulaqardına vurdu və dənizin üstündəki sarımtıl rəngi göstərdi:

– Hələ ki hava işıqlıdır, biz hamımız qoçaqlaşırıq. Bəs sonra? Vəhşi də, elə bil, qəsdən gəlib dağdakı tonqalın yanında oturub ki, biz xilas ola bilməyək.

Ralfın xəbəri yox idi ki, əllərini əyir, fırlayır. Səsi bir az da qalxdı.

– Belə çıxır ki, bizim siqnal tonqalımız yoxdur və olmayacaq. İşimiz şuluqdur.

Dənizin üstündə qızılı nöqtə göründü, dərhal da səma işıqlandı.

– Bəs mənim ovçularım necə?

– Dəyənəklərlə silahlanmış uşaqlar, onlar neyləyə bilər?

Cek ayağa qalxdı, sifəti qızarmışdı, uzaqlaşib getdi.

Piqqi taygöz eynəyini taxıb Ralfa baxdı.

– Görürsən neylədin? Sən onun ovçularını təhqir elədin.

– Səsini kəs!

Səriştəsizliklə çalınan buynuz səsi onların söhbətini kəsdi. Sanki, günəşin doğmasını serenadaya qarşılayırmış

kimi, Cek ara vermədən buynuzu o qədər üfürdü ki, daxmadakı uşaqların hamısı ayağa qalxdı. Ovçular meydançaya tərəf qaçdı, balacalar isə, həmişə olduğu kimi, fısıldayıb nıqqıldadılar. Ralfla Piqqi də ayağa qalxıb meydançaya tərəf getdilər.

– Ancaq boş-boş danışıyıq, – Ralf təəssüflə dedi, – boş danışıqdır, vəssalam.

Buynuzu Cekdən aldı.

– Bu yığıncaq...

Cek onun sözünü kəsdi:

– Bu yığıncağı mən çağırmışam.

– Onsuz da, mən yığıncaq çağıracaqdım. Sadəcə, buynuzu sən çaldın.

– Deməli, yığıncağı kimin çağırdığı hesaba alınmır?

– Sənə lazımdırsa, buyur. Danış, sözünü de.

Ralf buynuzu Cekə verib budağın üstündə oturdu.

– Yığıncağı mən çağırmışam, – Cek dedi, – səbəb çoxdur. Birincisi odur ki, biz vəhşini gördük. Biz sürünə-sürünə yuxarı qalxdıq. Ona lap yaxınlaşdıq, arada bir neçə fut məsafə var idi. Vəhşi qalxıb oturdu və bizə baxdı. Bilmirəm neyləyir o? Biz heç bilmirik, nə cür vəhşidir o...

– Vəhşi dənizdən çıxır...

– Qaranlıqdan çıxır...

– Ağaclardan düşür...

– Sakit! – Cek qışqırdı. – Qulaq asın. Vəhşi orada oturubdur, hər necə olsa da...

– Olsun ki, gözləyir...

– Bizi ovlamaq istəyir.

– Hə, düzdür, bizi ovlamaq...

– Ovlamaq istəyir, – Cek dedi və neçə dəfə meşədə hiss elədiyi qorxu hissini xatırladı. – Düzdür, bu vəhşi – ovçudur. Amma hələlik susun! Digər məsələ də ondan ibarətdir ki, biz onu öldürə bilmədik. Başqa bir məsələ də var: deməli, Ralfın sözündən belə çıxır ki, mənim ovçularım yaxşı ovçu deyillər.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Mən heç vaxt elə söz deməmişəm.

– Buynuz məndədir. Ralf deyir ki, siz qorxaqsınız, qabani, ya da vəhşini görəndə qaçıb gizlənirsiniz. Hələ bu harasıdır...

Kimşə köksünü elə ötürdü, səs bütün meydançaya yayıldı və elə təsəvvür yarandı ki, nəşə baş verəcək və hamı bilir nə olacaq. Cekin səsi xırıldasa da, cəsarətliydə, yenə sükutu o pozdu:

– Piqqiylə onun fərqi yoxdur. Piqqi kimi də danışır. Ondan başçı olmaz.

Cek buynuzu öz bədəninə sıxdı.

– Qorxaq onun özüdür.

Bir anlığa susub davam elədi:

– Dağın başına çatanda Rocerlə mən qabaqda gedirdik, o isə arxada qalmışdı.

– Mən də getdim!

– Sən sonra getdin.

İki oğlan qarşı-qarşıya dayanıb alınlarına tökülmüş saçların arasından bir-birinə baxırdı.

– Mən də getdim, – Ralf dedi, – sonra qaçdım. Sən də qaçdın.

– Bundan sonra gəl mənə qorxaq de.

Cek ovçulara tərəf çevrildi.

– Bu adam ov eləyə bilmir. Heç vaxt bizə ət tapa bilməyəcək. Başçı deyil o, ümumiyyətlə, biz onun barəsində heç nə bilmirik. Boş-boş göstərişlər verir və istəyir ki, biz onun sözüylə oturub-duraq. Bütün günü işi-gücü danışmaqdan ibarətdir.

– Bunlar hamısı boş söhbətdir! – Ralf qışqırdı. – Danışaq, danışaq! Kim bunu istəyir? Yığıncığı kim çağırırdı?

Cekin sifəti qızardı, alt çənəsi sallandı, çatılmış qaşları altından baxan gözlərindən inciklik oxunurdu.

– Yaxşı, – hədələyici tonla ikibaşlı danışdı, – hə, yaxşı, eybi yoxdur.

Bir əli ilə buynuzu sinəsinə sıxdı, o biri əlinin şəhadət barmağını havada silkələdi.

– Kim hesab eləyir ki, Ralf başçı olmamalıdır?

Ümid dolu baxışlarıyla ətrafda dövrə vurub oturmuş uşaqlara baxdı, onlar da, elə bil, donub-qalmışdılar. Palmaların altına dərin sükut çökmüşdü.

– Əllərinizi qaldırın, – Cek ciddi ədayla dedi, – kim Ralfın başçı olmasını istəmirsə, əlini qaldırsın.

Sükut davam eləyirdi; ağır, gərgin və xəcalət dolu sükut. Cekin sifəti yavaş-yavaş ağardı, sonra qan yenə üzünə vurdu. Dodaqlarını yalayıb üzünü küncə çevirdi ki, gözləri heç kimin baxışıyla rastlaşmasın.

– Çox fikirləşirsiniz...

Cekin səsi qırıldı, buynuzu tutmuş əlləri titrədi. Öskürüb boğazını arıtladı və birdən dedi:

– Yaxşı, siz deyən olsun.

Çox ehtiyatla buynuzu ayağının böyründəki otların üstünə qoydu, özünü təhqir olunmuş hesab elədiyi üçün gözlərinin qırağından yaş axdı.

– Bu gündən sonra mən sizinlə oturub-durmayacağam.

Uşaqların çoxusu başını aşağı salıb otluğa, ya da ayaqlarına baxırdı. Cek yenə boğazını arıtladı.

– Mən Ralfın sözüylə oturub-duranlardan biri olmaq istəmirəm.

Sağ tərəfdəki tirlərin üstündə oturmuş və əvvəllər xor üzvləri, indi isə ovuclar adlanan uşaqları saydı.

– Mən gedirəm, özü də tək gedirəm. Ona donuz lazımdırsa, getsin özü tutsun. Kim ov eləmək istəyirsə, gəlib mənə qoşula bilər.

Üçbucaqdan qırağa çıxıb üzünə aşağı – ağ qumluğa tərəf getdi.

– Cek!

Cek çevrilib Ralfı baxdı. Bir anlığa dinmədi, sonra zil səslə dəli kimi qışqırdı:

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Yox!

Meydançadan atılıb sahil boyuna qaçaraq getdi, öz gözündən axan yaşlara da fikir vermədi. Cek meşəyə girib gözdən itənəcən Ralf dayanıb onun arxasınca baxdı.

Piqqi özündən çıxmışdı.

– Ralf, eşidirsən? Mən danışıram, sən də dayanıb baxırsan, elə bil...

Piqqini görməsə də, Ralf sakitcə o tərəfə baxıb öz-özünə dedi:

– O qayıdacaq. Gün batan kimi qayıdıb gələcək, – belə deyib Piqqinin əlindəki buynuzla baxdı.

– Nədir?

– Deməli, orada!

Piqqi Ralfi danlamaqdan vaz keçdi. Eynəyini təmizləyib sözünə davam elədi:

– Biz Cek Meridyüsüz də ötüşə bilərik. Elə danışır ki, elə bil, bu adada ondan başqa adam yoxdu. Bir halda ki, adada, həqiqətən də, vəhşi var və düzdür, mən hələ də buna inana bilmirəm, amma əgər varsa, biz meydançaya yaxın yerə çəkilməliyik, onda Cekə və onun ovçularına da möhtac olmarıq. Həm də neyləməli olduğumuz barədə bir qərar qəbul eləməliyik.

– Xeyri yoxdur, Piqqi. Əslində, görməli bir iş də yoxdur.

Bir müddət qüssəli sükut içində oturdular. Sonra Simon ayağa qalxıb Piqqidən buynuzu aldı. Piqqi isə elə təəccübləndi ki, hətta oturmadı. Ralf Simonun üzünə baxdı.

– Simon, nədir, yenə nə olub?

Yüngül gülüş səsi eşidildi, Simon da, elə bil, büzüşdü.

– Mənə elə gəlir ki, nəsə eləmək lazımdır. Biz gərək...

Yenə publikanın zəhmi basdı onu, səsi sözünə baxmadı. Kiminsə onun dərindən şərik olmasına və köməyinə ehtiyac duyaraq Piqqiyə baxdı, buynuzu qarabuğdayı sinəsinə sıxıb ona tərəf çevrildi.

– Mənim fikrimcə, biz dağa çıxmalıyıq.

Toplaşanların hamısı qorxudan titrədi. Simon səsini kəsib Piqqiyə tərəf çevrildi, Piqqi isə heç nə başa düşməyə-rək ironiya ilə ona baxırdı.

– Əgər Ralf və iki nəfər də başqası ona bir şey eləyə bil-məyiblərsə, vəhşinin yanına bizim qalxmağımızın nə xeyri var?

Simon pıçılıyla dedi:

– Bəs onda biz neyləyək?

Nitqini tamamlayıb buynuzu Piqqiyə verdi, sonra da çəkilib hamıdan uzaqda bir yer tapıb oturdu.

Piqqi indi daha inamla elə danışırdı ki, sanki, vəziyyət elə də ciddi deyildi, hətta başqaları bunu qənaətbəxş hesab eləyərdilər.

– Mən artıq qeyd elədiyim kimi, biz öz işimizi bəzi adamlarsız da görə bilərik. Biz indi neyləməli olduğumuz barədə bir qərar qəbul eləməliyik. Həm də mənə elə gəlir ki, Ralfın bu çıxışdan sonra nə deyəcəyini mən artıq bilirəm: bu adada ən vacib şey tüstüdür, tonqalsız da tüstü olmur.

Ralf narahat halda qurcuxdu:

– Yox, Piqqi, bizim tonqalımız yoxdur. Odur, vəhşi ora-da oturub, biz də burada oturmaq məcburiyyətindəyik.

Piqqi buynuzu qaldırdı və sanki, bununla da sonra deyə-cəyi sözlərə qüvvət verdi.

– Dağda bizim tonqalımız yanmır. Əgər tonqalı burada qalasaq, bunun nəyi pisdirdir? Tonqalı o daşların üstündə də qalamaq olar. Elə o cür də tüstü çıxacaq.

– Düzdür!

– Tüstü!

– Gölün qırağında!

Uşaqlar mızıladaşdılar. Ancaq Piqqinin fərasəti çatardı ki, tonqalı dağın başından sahilə endirmək təklifini versin.

– Deməli, tonqalı elə burada da qalayacağıq, – Ralf dedi və ətrafa boylandı. – Biz tonqalı göllə meydançanın arasın-da qalaya bilərik. Amma əlbəttə, əgər...

Ralf sözünü tamamlaya bilmədi, qaşlarını çatdı, fikirləşdi və özündən asılı olmayaraq dırnaqlarını gəmirirdi.

– Əlbəttə, bu tüstü çox uzaqdan görünməyəcək. Amma hər halda, bizə lazım deyil oraya yaxınlaşmaq, nədir o, ona yaxın lazım deyil.

Hamı başa düşdü və başlarını tərpətdilər: bəli, vəhşiyyə yaxınlaşmaq lazım deyil.

– Gəlin indi də tonqal qalayaq.

Hər bir möhtəşəm ideya, əslində, çox sadədir. İndi nəşə eləmək lazım idi və hamı həvəslə işə girişdi. Cəkin gedişiyə azadlığa çıxmış Piqqi sevindiyindən bilmirdi neyləsin, ümumi işin xeyrinə nəşə eləyə bildiyi üçün iftixar hissi duyurdu və hətta odun daşınmasında da uşaqlara kömək edirdi. Onun gətirdiyi odun isə uzaqda deyildi, əlini uzatsan çatardı – meydançada yığıncaq iştirakçılarının üstündə oturmaq üçün istifadə eləmədiyi quru budaqları daşayıb gətirirdi; amma bununla belə, meydançadakı lazımsız şeylər də hamı üçün müqəddəs sayılırdı və onlara əl vurmurdular. Əkizlər başa düşəndə ki tonqal yaxında olacaq və gecələr o qədər də narahat olmaq lazım gəlməyəcək, sevindilər, bundan sonra balacaların bir neçəsi rəqs eləyib əl çalmağa başladı.

Meydançanın ətrafındakı odunlar dağdakı kimi quru deyildi. Çürük, nəm odunların içində xırda cücülər qaçırdı; bu odunları yerdən qaldıranda çox ehtiyatlı olmaq lazım idi, əks təqdirdə nəm ovuntuya çevrilib səpələnirdilər. Meşənin dərinliklərinə getməyə qorxan uşaqlar odunu yaxındakı pöhrəlikdən yığıb gətirirdilər və bu zaman sıx şax-şəvəllikdə çox əziyyət çəkməli olurdular. Meşənin qıraq tərəfinə və zədələnmiş zolağa onlar yaxşı bələd idilər; buyuz da, daxmalar da yaxındaydı və gündüz vaxtı qorxmalı bir şey yox idi. Gecə nə olacağı barədə isə heç kim fikirləşmirdi. Ona görə də sevinir və var qüvvələriylə işləyirdilər. Amma təəssüf ki, vaxt keçdikcə qüvvə və enerjini panika, sevinci isə isterika əvəz etməyə başlayırdı. Meydançanın

yaxınlığındakı çılpaq qumluğun üstündə tirlərdən, pərdilərdən, budaqlardan və quru yarpaqlardan piramida düzəldilər. Adada ilk dəfə olaraq Piqqi taygöz eynəyini özü çıxartdı, dizi üstə çökərək günəş şüalarını quru budaqlara tərəf yönəltdi. Tezliklə tüstü örtüyü altından çıxan sarı alovun dilləri göründü.

İlk qəzadan sonra tonqal görməmiş balacalar dəlisov sevinc içindəydilər; onlar rəqs eləyir, mahnı oxuyurdular; tonqalın ətrafında şən əhvali-ruhiyyə var idi.

Nəhayət, Ralf işi dayandırıb ayağa qalxdı, çirkli barmağıyla təri sifətinə yaydı.

– Bizə balaca tonqal lazımdır. Bu çox böyükdür, onu yanılı vəziyyətdə saxlamaq çətin məsələdir.

Piqqi qumun üstündə ehtiyatla oturub eynəyinin tək şüşəsini təmizləməyə başladı.

– Biz təcrübələr aparırıq, əvvəlcə yaxşı yanan balaca tonqal qalarıq, sonra da alovun içinə yaş budaqlar atırıq ki, tüstü çıxsın. Bəzi ağacların yarpaqları bu iş üçün daha yararlıdır, bəzilərinin tüstüsü azdır.

Tonqal öləziyirdi, onunla birlikdə uşaqların sevinci də öləziyirdi. Balacalar artıq rəqs eləmir, oxumurdular, onların kimisi dəniz tərəfə, bəziləri meyvə ağaclarının arasına, qalanları da daxmalara getdi.

Ralf qumun üstünə sərildi.

– Tonqalın yanında növbə çəkməli olan uşaqların yeni siyahısını tərtib eləməliyik.

– Adam tapa bilsək, siyahı da tutarıq.

Ralf boylanıb ətrafa baxdı və ilk dəfə gördü ki, balacalar lap azalıb. Bayaq odun daşığında işin ağır getməsinin səbəbi də ona aydın oldu.

– Moris hanı?

Piqqi yenə eynəyinin şüşəsini təmizlədi.

– Mənə elə gəlir ki... yox, təkbaşına meşəyə getməz o, elə deyil?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Ralf sıçrayıb ayağa qalxdı, sürətlə qaçaraq tonqalın ətrafında dövrə vurdu və Piqqiyə yanaşı dayandı, alnına düşən saçlarını əli ilə geri elədi.

– Bizə siyahı lazımdır! Burada sənsən, mənəm, Samnerikgildir, bir də...

Piqqiyə baxmadan elə-belə, sözgəlişi danışırdı.

– Bəs Robertlə Rocer haradadırlar?

Piqqi qabağa əyilib ocağa odun atdı.

– Mənə elə gəlir ki, onlar gediblər. Mənim fikrimcə, onlar bizim dəstəyə qoşulmayacaqlar.

Ralf oturdu və qumun üstündə barmağıyla balaca deşiklər açmağa başladı. Bu zaman deşiklərin birində qan damcısı görüb təəccübləndi. Dırnağını dişlədiyi barmağına baxanda onun qanadığını gördü.

Piqqi dedi:

– Biz odun daşığında gördüm ki, onlar gizlicə aradan çıxıb əkdilər. Bax belə, çıxıb getdilər. O özü də aradan elə bu cür çıxdı.

Ralf barmağını yoxlayandan sonra başını qaldırıb yuxarı baxdı. Uşaqlar arasında baş verən ciddi dəyişikliyə uyğunlaşmış kimi, bu gün hava da başqa cür idi: havada duman çoxdu deyə bəzi yerlərdə, elə bil, hətta ağ ləkələr əmələ gəlmişdi; günəşin tutqun, gümüşü diski, elə bil, yerə yaxınlaşmışdı, amma o qədər də isti deyildi, havada nə var-dısa, adamın nəfəsi çatmır, boğulurdu.

– Onlar həmişə aranı qarışdırırdılar, elədir?

Ralfın düz qulağının dibindən gəlirdi səs və o səsdə həyəcan var idi.

– Biz onlarsız da ötüşərik. Əslində, günümüz daha xoş keçəcək, elə deyil?

Ralf oturdu. Əkizlər böyük bir pərdini sürüyə-sürüyə gətirdilər; elə də gülürdülər, elə bil, alçaq dağları bunlar yaradıblar. Odunu gətirib közün, külün üstünə elə atdılar ki, qığılcım qalxdı.

– Nə lazımdır özümüz edərik, elə deyil?

Yaş odun quruyub od alanacan, isti alov qalxanacan Ralf qumun üstündə dinməzcə oturub heç nə demədi. Piqqinin əkizlərə yaxınlaşıb nə barədəsə pıçılşaşdığını və üç oğlanın birlikdə meşəyə getdiyini Ralf görmədi.

– Meyvə götür.

Ralf diksinib özünə gəldi. Piqqiylə əkizlər onun böyründə dayanmışdılar. Onların cibləri, qoyun-qoltuqları meyvəylə doluydu.

– Fikirləşdim ki, – Piqqi dedi, – heç olmasa, mer-meyvədən yığıb yeyərik, bir az şənlənərik.

Oğlanların üçü də oturdu. Çoxlu meyvə dərib gətirmişdi onlar, hamısı da say-seçmə, yetişmiş meyvələr idi. Ralf əlini uzadıb onlardan bir neçəsini götürüb yeyəndə uşaqlar gülümsədilər.

– Çox sağ olun, uşaqlar! – Ralf dedi. Sonra gözlənilməz sevincə əlavə elədi. – Çox sağ olun!

– Biz özümüz hər işin öhdəsindən gələrik, özü də yaxşı gələrik, – Piqqi dedi. – Bəzi ağılsız adamlar adada hamının zəhləsini tökürlər. Biz balaca, amma gur yanan bir tonqal qalarıq.

Bayaqdan bəri ona rahatlıq verməyən sual Ralfin yadına düşdü.

– Simon haradadır?

– Bilmirəm.

– Necə bilirsən, dağa çıxmaz ki?

Piqqi şaqquldayıb güldü və meyvə götürdü.

– Ondan nə desən gözləmək olar. – Ağzına doldurub çeynədiyi meyvəni uddu. – Başdanxarabın biridir.

Simon meyvə ağaclarının yanından ötdü, amma bu gün balacaların başı sahildə qalanacaq tonqala elə qarışmışdı ki, onun arxasınca düşmədilər. Lianaların arasıyla gedib açıq sahəyə dirənən talaya çıxdı Simon və birtəhər özünə yol açıb lap dərinliyə doğru irəlilədi. Günəş şüalarının düşdüyü

yarpaq örtüyünün arxasındakı çəmənliyin ortasında kəpənəklər yorulmaq bilmədən rəqs eləyirdilər. Simon dizi üstə çökdü, günəş şüaları üzünə düşdü. Başqa vaxt elə təsəvvür yaranırdı ki, isti hava titrəyir, indi isə o hava, elə bil, onu hədələyirdi. Tezliklə onun uzun saçlarından tər axmağa başladı. Narahat halda otərəf-butərəfə çəkildi, amma günəşdən qorunmaq mümkün deyildi. Dərhal da susuzluq hiss elədi, tez bir zamanda susuzluqdan az qaldı ciyəri yansın.

Amma bütün bunlara baxmayaraq, Simon dizi üstə dayanıb tərənəmirdi.

Çox uzaqda, sahildə Cek bir dəstə balaca oğlanın qarşısında dayanmışdı. Çox xoşbəxt görünürdü.

– Biz ov edəcəyik, – Cek dedi, uşaqları nəzərdən keçirdi: hamısının başında cırıq, qara kepka var idi. Bir vaxtlar bu oğlanlar iki düz cərgədə dayanırdılar, səsləri də elə idi, deyərdin mələklərdir, mahını oxuyur.

– Biz ov edəcəyik. Başçınız da mən olacağam.

Uşaqlar başlarını tərətədilər və böhran da ötüşdü.

– O vəhşi barədə də danışmaq istəyirəm.

Uşaqların hamısı boylanıb meşəyə tərəf baxdı.

– Deməli, məsələ belədir: biz vəhşiyyə görə narahat olmamalıyıq.

Cek belə deyib təsdiq işarəsi olaraq özü baş tərətəməli oldu.

– Vəhşini unutmalıyıq.

– Düzdür!

– Bəli!

– Vəhşini unudaq!

Uşaqların bu canfəşanlıığı Ceki təəccübləndirsə də, özü-nü o yerə qoymadı.

– Bir məsələ də var: burada biz cəfəng şeylər barədə fikirləşməyəcəyik, adanın ən ucqar yeridir bura.

Öz şəxsi həyatlarıyla bağlı əzablı düşüncələr içindəyənkən hamı çox böyük həvəslə Cekin dedikləriylə razılaşdı.

– İndi qulaq asın. Biz, olsun ki, bir azdan sonra qayalığın üstündəki qalaya getdik. İndi isə mümkün qədər çalışıb böyük uşaqlardan daha çoxunu o buynuzdan və digər lazımsız şeylərdən uzaqlaşdırmalıyam. Donuzu öldürüb şənlik məclisi düzəldərik. – Dayanıb nəfəsini dərdi, sonra davam elədi, amma nəşə ləng danışırdı. – Vəhşiyə gəlincə, biz elədiyimiz ovun bir hissəsini də ona saxlayırıq. Belə eləsək, çox güman ki, bizə toxunmaz.

Qəflətən ayağa qalxdı.

– İndi də meşəyə gedib ov edəcəyik.

Cek çevrilib meşəyə tərəf getdi, uşaqlar da bir nəfər kimi onun arxasınca düşdü.

Əsəbləri tarıma çəkilməmiş uşaqlar meşəyə səpələndilər. Cek dərhal da qazılmış torpaq və səpələnmiş ağac kökləri gördü ki, bu da donuzdan xəbər verirdi; tezliklə təzə izlər də tapdı. O biri ovçulara işarə verdi ki, sakit dayanıb gözləsinlər, özü təkbaşına irəli getdi. Cek xoşbəxt idi, meşənin nəm qaranlığını öz köhnə paltarları kimi əyninə geyirdi. Yamacla aşağı enib dəniz tərəfdəki tək-tük ağaclar bitmiş qayalığa tərəf getdi.

Donuzlar piy dolu kisələr kimi ağacların altındakı kölgədə yatıb dincəlirdilər. Külək əsmirdi, donuzları şübhəyə sala biləcək bir şey də yox idi, Cek isə kölgə kimi səssizcə sürünməyi öyrənmişdi artıq. Geri qayıdıb pusquda dayanmış ovçulara göstərişlər verdi. Dərhal da onlar yavaş-yavaş irəli sürünməyə başladılar. Ağacların altındakı donuzlardan hansısa tənbel-tənbel qulağını silkələyib şappıldatdı. Sürüdən azca aralıda ana donuz – donuzların ən böyüyü analıq səadəti içində uzanmışdı. Onun qızartdaq cəmdəyində qara xallar var idi, şişkin qarnının altında cərgəylə düzülmüş çoşqalar görünürdü ki, onların da bəziləri yatmışdı, bəziləri də eşələnir, səs salırdılar.

Cek sürüdən on beş yard aralıda ayaq saxlayaraq, əlini irəli uzadıb ana donuzu göstərdi. Sonra ətrafa baxıb işarəylə

soruşdu ki, onun nə demək istədiyini başa düşüblərmi? Sağ əllərin cərgəsi bir andaca geri getdi.

– Ba-ax belə!

Donuz sürüsü yerindən dəbərdi və aradakı məsafə on yard olanda ucları xüsusi üsulla odda daha da möhkəmlənmiş nizələr hədəf seçilmiş ana donuza atıldı. Donuz coşqalarından biri dəli kimi qışqıraraq Rocerin nizəsini də arxasınca sürüyə-sürüyə özünü dənizə vurdu. Ana donuz xortuldayıb qulaqbatıran səslə qışqırdı, silkələndi və piyli böyürlərinə sancılmış iki nizəylə qalxıb səndirlədi. Uşaqlar qışqıraraq irəli cumdular, coşqalar ətrafa səpələndi, ana donuz hücum xəttini yardı, qarşısına çıxan hər şeyi sındıraraq qıra-qıra meşənin içərilərinə qaçdı.

– Donuzun arxasınca!

Uşaqlar donuz cığırıyla irəli cumdular, amma meşə qaranlıq idi və sıx şax-şəvəl onların irəliləməsinə imkan vermirdi, ona görə də Cek hirsələnib söyüş söydü və dayanmaq əmri verdi, özü təkbaşına ağacların arasına sürünməyə başladı. Sonra bir müddət dinib-danışmadı; eynən yırtıcı heyvan kimi də nəfəs alıb-verirdi, uşaqlar da ondan qorxaraq rəğbətlə bir-birinə baxırdılar. Qəflətən barmağının ucunu yerə vurub dedi: “Buradadır”.

O biri ovçular yerə düşmüş qan damcısına baxdıqları vaxt Cek cığırın qırağındakı sınımış budağı nəzərdən keçirirdi. Bax belə, onun izinə düşüb inamla və anlaşılması çətin olan dəqiqliklə gedirdi Cek, o biri ovçular da onun arxasınca irəliləyirdilər. Mağaraya oxşayan bir daldalanacağın qarşısında dayandı.

– Buradadır.

Uşaqlar tez oranı dövrəyə aldılar, amma donuz bir nizə yarası da alaraq aradan çıxıb uzaqlaşdı. Sürükləyib apardığı tilişkəli ağac nizələr donuzun hərəkətinə mane olur, daha dərinə işləyərək onun heyini kəsirdi. Donuz ağaca çırpıldı və nizələrdən biri lap dərinə batdı, bundan sonra isə ovçuların

hər biri yerə tökülən təzə qanın iziylə onun arxasınca düşə bilərdi. Gün axşamtərəfinə yaxınlaşmaqdaydı, nəm istisiylə dəhşətli görünən bir rüzgar var idi; donuz səndirləyərək qanı axa-axa qabaqda qaçırdı, qan iyi və ovçuluq azartından cuşa gəlmiş ovçular isə onu izləməkdəydilər. Budur, yenə gördülər onu, hətta az qala, çatacaqdılar, amma son anda donuz olub-qalan gücünü toplayaraq yenə qaçıb uzaqlaşdı. Donuz rəngbərəng çiçəklərin bitdiyi və kəpənəklərin rəqs elədiyi talaya çıxanda hava sakit və istiydi, ovçular da yaxında idi.

Burada istidən tıncıxan donuz yerə sərildi və ovçular hər tərəfdən onun üstünə cumdular. Hansısa naməlum məxluqların hücumuna məruz qaldığını hiss eləyən donuzun ağılı başından çıxmışdı: qulaqdeşən səslə qışqırır dartsınır, çırpınır, qıvrılır, özünü yeyib-tökürdü; hər şey bir-birinə qarışmışdı: tər qoxusu, səs-küy, qorxu, qan. Rocer donuzun üstünə atılmış ovçuların yığnağı ətrafında dövrə vurur, imkan tapan kimi nizəsiylə zərbələr vururdu. Cek donuzun baş tərəfindəydi və əlindəki bıçaqla zərbələr endirirdi. Rocer, axır ki, nizəsini vurmağa daha münasib yer tapıb bir zərbə də endirdi, bütün ağırlığıyla nizənin üstünə çökdü. Nizə düym-düym donuzun canına yeridikcə onun qışqırtısında daha dəhşətli notlar eşidilirdi. Nəhayət, Cek donuzun boğazını tapdı, isti qan onun əllərinə fışqırdı. Donuz onların altında heydən düşməkdəydi, ovçular isə bütün ağırlıqlarıyla onun üstünə sərilməkdəydilər. Qalanın ortasındakı kəpənəklər hələ də rəqs eləyirdilər.

Nəhayət, donuzun canı çıxdı, uşaqlar cəmdəyin üstündən düşdülər, Cek ayağa qalxıb əllərini irəli uzatdı.

– Baxın.

Belə deyib hırtıldadı, təzə və isti qana bulaşmış, hələ də buğlanmaqda olan əllərini gülüşən uşaqlara göstərdi. Sonra Morisi tutub əlinin qanını onun sifətinə yaxdı. Rocer isə öz nizəsini dartıb donuzun cəmdəyindən çıxarırdı və

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

uşaqlar onu yalnız indi gördülər. Robert bir frazayla hər şeyə yekun vurdu və bu da hamının hay-küylü rəğbətində səbəb oldu.

- Biz onu yırtıq-deşik elədik!
- Eşitdiniz?
- Eşitdiniz, nə dedi?
- Yırtıq-deşik!

Budəfəki tamaşada ifaçılar Robertlə Moris idi. Nizə zərbəsindən canını qurtarmağa cəhd eləyən donuzu Moris elə ustalıqla yamsılayırdı ki, uşaqlar gülməkdən uğunub getdilər.

Axır ki, bu əyləncə də onları bezdirdi, Cek qanlı əllərini daşa sürtüb təmizləməyə başladı. Sonra donuzun cəmdəyinə girişdi: içalatını çıxartdı, rəngbərəng bağırsağ bağlarını dartıb topayla çıxartdı və qayanın çuxuruna atdı, o biri uşaqlar isə dayanıb baxırdılar. Cek işləyə-işləyə danışırdı.

– Əti dənizin qırağına apararıq. Mən meydanaçaya qayıdıb onları da məclisə dəvət edəcəyəm. Boş yerə vaxt itirməyək.

Rocer dilləndi:

- Rəis.
- Nədir?
- Tonqalı necə yandıracağıq?

Cek çömbəltmə oturdu, qaşlarını çatıb donuzun cəmdəyinə baxdı.

– Odu hücum eləyib onlardan alarıq. Sizdən o dəstədə dörd nəfər olmalıdır: Henri, sən, Bill və bir də Moris. Özü-müzü rəngləyib gizlicə gedərik, mən onların başını qataram, Rocer də bir kösov götürüb qaçar. O birilər, hamınız qayının əvvəlki yerə. Biz orada tonqal qalayacağıq. Sonra da...

Cek fasilə eləyib ayağa qalxdı, ağacların altındakı kölgələrə baxdı. Yenidən danışmağa başlayanda isə səsi alçaqdan çıxırdı.

- Biz onun bir hissəsini ona saxlarıq.

Cek yenidən dizi üstə çöküb bıçaqla nəsə düzəltməyə başladı. Uşaqlar onun ətrafında toplaşdılar. Çevrilib çiyini üstdən Rocerə dedi:

– Payanın hər iki ucunu şiş elə.

Dərhal da ayağa qalxdı, qanı damcılayıb axan donuz başını əlində tutmuşdu.

– Paya hanı?

– Buradadır.

– Onun bir ucunu yerə sox. Oh, daşlığa düşdü. İki daşın arasındakı çapıq yerə sox. Hə, ora.

Cek donuz başını qaldırıb yumşaq boğaz ətiylə birlikdə yerə mıxlanmış payanın yuxarıdakı şiş ucuna taxdı, paya donuzun boğazından keçib ağzından çıxdı. Cek geri çəkildi, donuzun başı isə payanın başında qaldı, payanın uzunluğu boyu qan süzülüb yerə axdı.

O biri uşaqlar da sövqi-təbii geri çəkildilər; meşədə isə sakitlik idi. Uşaqlar qulaq kəsilib dinşədilər, yerə tökülmüş donuz bağırsaqlarına daraşmış milçəklərin vızılısından başqa heç bir səs eşidilmirdi.

Cek pıçıltı ilə dedi:

– Donuzu yuxarı qaldırın.

Morislə Robert donuzun cəmdəyini payaya keçirib qaldırdılar və hazır vəziyyətdə dayandılar. Hər tərəfi bürümüş sükut içində, qurumuş qanın üstündə dayanmış iki oğlan bu məqamda oğruya oxşayırdı.

Cek bərkdən dedi:

– Donuzun başı vəhşinin payıdır. Hədiyyədir bu.

Sükut onları vahimələndirdi və hədiyyəni qəbul elədi. Tutqungözlü, azca gülümsəyən və dişlərinin arasında laxta qan qaralan donuz başı payaya taxılı qaldı. Uşaqlar qəflətən var güclərilə qaçaraq meşənin içilə açıq sahilə tərəf götürüldülər.

Simon elə əvvəlki yerində dayanmışdı: yarpaqların gizlətdiyi qəhvəyi rəngli balaca fiqur. Gözünü yumanda da

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

donuz başı çəkilib getmirdi. Dünyanın hər üzünü görmüş və sinizmlə dolu, yarıörtülü gözlərini duman örtmüşdü; onlar Simonu inandırırkı ki, həyat mənasızdır.

– Mən özüm də bilirəm.

Simon onun da fərqinə vardı ki, bərkdən danışır. Tez gözlərini açdı, donuz başı elə öz yerindəydi; nəşə qərribə işığa bələnmişdi donuz başı, məmnun halda gülümsəyirdi, yerə tökülən bağırsaqları, vızıldeşən milçəkləri vecinə də almırdı, hətta biabırçı şəkildə payaya keçirildiyi də onun halına təsir eləməirdi.

Simon qurumuş dodaqlarını yalayıb baxışlarını çevirdi: başqa səmtə baxdı.

Vəhşiyyə verilən bəxşiş. Vəhşi bunu aparmağa gələ bilərmi? Deyəsən, donuz başı bu fikirlə razılaşdı və sakitcə dedi: “Çıx get buradan, get öz yodaşlarına qoşul. Bunun hamısı zarafat idi, boş bir şeyə görə sən niyə mütəəssir olursan? Sən özünü yaxşı hiss eləmirsən, vəssalam. Bir balaca başın ağrıyır və yəqin ki, yeməyini qarışdırmısan, ondandır. “Geri qayıt, balaca”, – donuz başı dinməzəcə dedi.

Simon yuxarı baxdı, səmanı nəzərdən keçirdi və hiss elədi ki, nəm saçları başına ağırlıq eləyir. Göydə görünən buludlar, deyərdin, boz, açıq-sarı və mis rənginə çalan nəhəng qalalardır, adanın üstündən ötüb-keçir, qol-budaq atır, şişib bir az da böyüyürdü. Buludlar yerə çökür, anbaan sıxılır, adamın başının üstünü alaraq boğub nəfəsini kəsən istini bir az da artırırkı. Qanı axa-axa hırıldayan idbarı görüb kəpənəklər də çəmənliyi tərək eləmişdilər. Simon başını aşağı endirdi, gözlərini bərk-bərk yumub əlləriylə örtüdü. Ağacların altında kölgə yox idi, hər yerdə sədəf kimi parıldayan sakitlik hökm sürürdü, elə bil, real olan hər şey öz konkretliyini itirib xəyali obraza çevrilmişdi. Bağırsağın üstünə çökmüş qara milçək buludu mişar kimi vızıldayırdı. Milçəklər, axır ki, Simonu da gördülər. Yeyib qarnını doyurmuş milçəklər onun bədəniylə axan tərini üstünə

qonub içməyə başladılar, sonra Simonun burun pərələrini qıdıqladılar, onun ayaqlarının üstündə hoqqabazlığa başladılar. Milçəklər qara və əlvan rənglərə çalan göy rəngdəydilər, özlərinin də sayı-hesabı yox idi; Simonun qarşısında isə payaya keçirilmiş Milçəklər kralı gülümsəyirdi. Nəhayət, Simon dözməyib yenə geri baxdı, dumanlı gözləri və ağ dişləri gördü, qan... və sonra onun baxışları bu qədim, qaçılmaz tanışlıqdan yan keçə bilmədi. Simonun sağ tərəfdən gicgah damarlarında qan sürətlə beyninə vurdu.

Ralfla Piqqi qumun üstündə uzanıb tonqala baxırdılar, aradır də balaca daşlardan götürüb ocağın tüstüsüz gözüne atırdılar.

– Bu, axırıncı budaqdır.

– Samnerikgil hanı?

– Yenə odun gətirmək lazımdır. Yaş budaqlar da qurtarıb.

Ralf əsnəyib ayağa durdu. Palmaların altında, meydançanın üstü tərəfdə kölgə yox idi, nəşə qərribə bir işıq dərhal hər yeri işıqlandırdı. Lap yuxarıda qaynaşan buludların arasında göy elə gurladı, elə bil, orada top atdılar.

– Leysan gəlir.

– Tonqal necə olacaq?

Ralf qaçaraq meşədən iri, yaş budaq gətirib ocağa atdı. Budaq şaqquldadı, yarpaqlar istidən qıvrıldı, sarı tüstü burumu qalxdı.

Piqqi qumun üstündə barmağıyla mənasız cızma-qaralar eləyirdi.

– Məsələ ondadır ki, tonqal üçün bizdə kifayət qədər adam yoxdur. Samnerikgil bir dəfə növbə çəkirlər. Onlar hər işi birlikdə görürlər.

– Düzdür.

– Amma düz eləmirilər. Başa düşürsən? Onlar iki dəfə növbə çəkməlidirlər.

Ralf bir az fikirləşib başa düşdü və bir daha əmin oldu ki, böyüklər kimi hərtərəfli düşünməyi, demək olar ki, bacarmır. Yenə köksünü ötürdü. Ada get-gedə gözündən düşürdü.

Piqqi ocağa baxdı.

– Bir azdan yaş budağın biri də lazım olacaq.

Ralf qarnı üstə çevrildi.

– Piqqi, biz neyləməliyik?

– Öz işlərimizi onlarsız görməliyik.

– Bəs tonqal?

Ralf qaşlarını çatıb ağ-qara ocaq yerinə, yarımçıq kösövlərə baxdı. Fikrini sözlə ifadə eləməkdə çətinlik çəkirdi.

– Mən qorxuram.

Piqqinin yuxarı baxdığını görüb yenə səhvə yol verdi.

– Vəhşidən qorxmuram. Demək istəyirəm ki, ondan da qorxuram. Amma tonqal məsələsinin mahiyyətini hələ də heç kim başa düşmür. Əgər suda boğulana kimsə ip atırsa, ya da doktor xəstəyə deyirsə ki, bu dərmanı qəbul eləməsən, öləcəksən, xəstə neyləməlidir? Həkimin sözünə baxmalıdır, yoxsa yox?

– Mən, əlbəttə, deyilənə əməl eləyərdim.

– Bəs onlar görmürlər? Başa düşmürlər ki, tüstü siqnalı olmasa, biz burada öləcəyik? Sən bir buna bax!

İsti hava dalğası külün üstündə titrəşirdi, tüstü isə yox idi.

– Biz ocağı yanılı vəziyyətdə saxlaya bilmirik. Onların da vecinə deyil. Bəzən həтта... – Piqqinin tərlü üzünə baxdı.

– Bəzən həтта mən özüm də bezirəm. Tutaq ki, o birilər kimi mən də fikir vermədim, narahat olmadım. Onda bizim axırımız necə olacaq?

Piqqi dərin həyəcan içində eynəyini çıxartdı.

– Bilmirəm, Ralf. Biz dözməliyik, vəssalam. Bizim yerimizə böyüklər də olsaydı, belə eləyərdi.

Ralfin dərdi açılmışdı və ürəyini boşaltmaqda davam elədi:

– Piqqi, nə olub?

Piqqi təəccüblə ona baxdı.

– Sən onu demək istəyirsən, nədir o?..

– Yox, onu demirəm, demək istəyirəm ki, işlərimiz niyə dolaşığa düşüb?

Piqqi eynəyini yavaş-yavaş silərək fikrə getdi. Ralfin onunla yoldaşlıq eləməsinin nə demək olduğu barədə fikirləşəndə qəlbi fərəhlə doldu, hətta üzü də qızardı.

– Bilmirəm, Ralf. Məncə, hamısını eləyən odur.

– Cek?

– Cek. – Artıq bu sözün ətrafında bir qadağa dolaşmaqdaydı.

Ralf ciddi görkəm alıb başını tərپətdi.

– Düzdür, – Ralf dedi. – Hesab eləyirəm ki, hamısı ona görədir.

Onların lap yaxınlığında meşədən səs-küy qalxdı. Üzgözləri ağ, qırmızı və yaşıl rənglərlə boyanmış, şeytana oxşayan məxluqlar ulaşa-ulaşa meşədən çıxanda balacalar qışqırıb qaçdılar. Ralf gözüünün bir qırağıyla gördü ki, Piqqi də qaçır. İki nəfər ocağa tərəf cumdu. Ralf hazırlaşdı ki, özünü müdafiə eləsin, amma onlar ocaqdan bir neçə kösöv götürüb sahil boyunca qaçaraq getdilər. O biri üç nəfər sakitcə dayanıb Ralfə baxırdı, Ralf da onlara baxırdı və demək olar ki, tamam lüt olan, ancaq rənglərdən, biri də belindəki toqqadan ibarət olan hündürboy oğlanın Cek olduğunu başa düşdü.

Ralf nəfəsini dərib dilləndi:

– Nə olub?

Cek onun sözünü qulaqardına vuraraq nizəsini qaldırdı və qışqırdı:

– Ey, hamınız eşidin. Mən öz ovçularımla birlikdə sahildəki yastı qayanın yanında oluram. Biz ov eləyir, şən-lənirik,

vaxtımızı xoş keçiririk. Kim mənim qəbiləmə qoşulmaq istəyirsə, buyurub gələ bilər. Olsun ki, sizi öz qəbiləmə qəbul elədim, ola da bilsin ki, eləmədim.

Cek susub ətrafa baxdı. Maska onu abır-həya və utancaqlıq kimi hisslərdən azad eləmişdi. Hər kəsin düz gözü-nün içinə baxa bilirdi. Ralf ocağın qalıqları yanında diz çökdü, elə bil, qısa məsafələrə qaçan yüngül atlet start xəttində dayanmışdı, onun üzünü saçları və his-pas daldalamışdı. Samnerikgil meşənin qırağındakı palma ağacının arxasından boylanıb baxırdılar. Çöl tərəfdə balacalardan kimsə ağladı, Piqqi meydançada dayanmışdı, ağ buynuz da onun əlində idi.

– Bu axşam bizdə şənlik məclisidir. Biz ovladığımız donuzu kəsmişik, ətimiz var. Əgər istəsəniz, gəlib qonaq ola bilərsiniz.

Lap yuxarıdakı bulud kanyonlarının arasında gurlayan ildırımın səsi gəldi. Cek və iki naməlum vəhşi diksinib başlarını qaldırdılar, yuxarı baxdılar, sonra yenə Ralfa baxdılar. Balaca uşaq hələ də ağlayırdı. Cek nəşə gözləyirdi, o biri iki vəhşiyə pıçıldadı:

– Hə, başlayın!

Vəhşilər cavabında nəşə dedilər. Cek onların sözünü kəsdi:

– Deyin!

İki vəhşi bir-birinin üzünə baxdı, hər ikisi nizəsini qaldırdı və xorla dedi:

– Qəbilə başçısı sözünü dedi.

Sonra onların üçü də çevrilib getdi.

Ralf dərhal ayağa qalxdı və vəhşilərin uzaqlaşmış gözdən itdikləri səmtə baxdı. Samnerikgil gəldi, qorxu içində pıçıldırdılar:

– Mən elə bildim ki...

– ...mən də...

– ...qorxdum.

Piqqi onlardan yuxarıda, hələ də buynuzu əlində tutub dayanmışdı.

– Gələnlər Cek idi, Moris idi, bir də Robert idi, – Ralf dedi. – Doğrudanmı, onlar şənlənirdilər?

– Elə bildim astmam yenə başladı.

– Bunun da dərdi astmadır.

– Mən Ceki görəndə elə bildim ki, buynuzu aparmağa gəlib. Heç özüm də bilmirəm, bu fikir haradan ağılıma gəldi?

Uşaqların hamısı ağ balıqqulağına hörmət və məhəbbətlə baxdı. Piqqi buynuzu Ralfa verdi və balacalar artıq adət elədikləri simvolu görən kimi geri qayıtdılar.

– Yox, bura yox.

Ralf meydança tərəfə döndü, çünki rituala ehtiyac hiss elədi. Sanki, balaca uşağı qucağında aparırmış kimi, Ralf da ağ buynuzu əlində tutub öndə gedirdi, sonra çox ciddi görkəmdə Piqqi gedirdi, sonra əkizlər idi, sonra o biri balacalar və digər oğlanlar idi.

– Hamınız əyləşin. Onlar od aparmaq üçün bizə hücum eləmişdilər. Onlar şənlənirlər, amma...

Ralfın beyni dumanlandı, fikri qarışdı. Nəsə demək istəyirdi, amma beyninə çökmüş duman imkan vermirdi və birdən o duman çəkildi.

– ...amma...

Uşaqların hamısı diqqətlə ona baxırdı, onun başçılığa layiq olması barədə hələ ki heç kimdə şübhə yox idi. Ralf gözünün üstünə düşüb zəhləsini tökən saçlarını geri elədi və Piqqiyə baxdı.

– Amma... hə, tonqal! Əlbəttə, tonqal!

Ralf gülməyə başladı, dayandı, sonra da tez-tez danışdı.

– Tonqal hər şeydən vacib məsələdir. Tonqalsız xilas ola bilmərik. Mən də üzümü rəngləyib vəhşi olardım. Amma biz tonqalı sönməyə qoymamalıyıq, çünki adada ən vacib məsələ tonqaldır, çünki, çünki...

Ralf susdu, yaranmış sükut isə şübhə və anlaşılmazlıqla dolu idi.

Piqqi tələsik pıçıldadı:

– Xilas olmaq.

– Bəli. Tonqalsız xilas ola bilmərik. Deməli, növbəylə tonqalın yanında dayanıb onu sönməyə qoymamalıyıq ki, tüstü çıxsın.

Ralf nitqini tamamladı, amma heç kim dinmədi. Ralfın elə həmin o yerdə dayanaraq söylədiyi bir çox gözəl nitqindən sonra onun bugünkü çıxışı hətta balacalara da zəif və inamsız göründü.

Nəhayət, Bill əlini uzatdı ki, buynuzu götürsün.

– İndi biz yuxarıda tonqal qalaya bilmərik, ona görə ki, tonqalı yuxarıda qalaya bilmərik, çünki ona baxmaq üçün adam lazımdır. Gəlin belə eləyək: gedək onların məclisinə və deyək ki, biz tonqalı daim yanılı vəziyyətdə saxlaya bilmərik. Həm də, mənəcə, ov eləmək və vəhşi olmaq heç də pis əyləncə deyil.

Samnerikgil buynuzu götürdülər.

– Bill düz deyir, yaxşı əylənmək olar, özü də o, bizi dəvət elədi...

– Şənliyə...

– ... ət yeməyə...

– ... odda qızarmış ət...

– ... bir az ət olsaydı, elə yeyərdim.

Ralf əlini qaldırdı.

– Niyə də biz özümüz ət əldə eləməyək?

Əkizlər bir-birinə baxdı. Suala Bill cavab verdi:

– Biz cəngəlliyə girmək istəmirik.

– Məlumdur ki, o girir.

– O ovçudur. Onların hamısı ovçudur. Bizim kimi deyillər.

Bir anlığa heç kim dinmədi, Piqqi üzünü qumluğa tutub mızıldandı.

– Ət...

Balacalar ağızları sulana-sulana ancaq ət barədə fikirləşirdilər. Lap yuxarıdakı buludların arasında yenə top atdılar, qəflətən qalxan isti külək quru palma budaqlarını şaq-qıldatdı.

– Sən hələ balacasan, ağılsız bir uşaqsan, – Milçəklər kralı dedi, – ağılsız, balaca oğlan.

Simon şişmiş dilini tərپətdi, amma heç nə demədi.

– Düz demirəm? – Milçəklər kralı dedi. – Bəyəm sən ağılsız, balaca oğlan deyilsən?

Simon eyni sükutla da ona cavab verdi.

– Yaxşı olar ki, – Milçəklər kralı dedi, – yaxşı olar ki, sən gedib o biri uşaqlarla oynayasan. Onlar hesab eləyirlər ki, sənün başın çatmır. İstəyirsən ki, Ralf səni başdanxarab hesab eləsin? Sən Ralfi çox istəyirsən, elədir? Piqqini, Ceki də çox istəyirsən, düzdürmü?

Simonun başı bir qədər dala getdi, gözlərini qarşıda asılı qalmış Milçəklər kralından çəkə bilmirdi.

– Tək-tənha burada neyləyirsən? Məndən qorxmursan? Simon diksindi.

– Burada heç kim sənə kömək eləyə bilməz. Burada ancaq mənəm, mən də vəhşiyəm.

Simonun ağızı tərپəndi, çətinliklə də olsa, eşidilib anlaşıla bilən sözləri tələffüz eləyə bildi:

– Payaya keçirilmiş donuz başı.

– Qəribə söz danışsınız. Siz elə fikirləşirsiniz ki, vəhşi elə bir şeydir: pusquda durub onu izləmək və öldürmək olar! – baş dedi, meşə və yaxın ətrafdakı hər dalda yer bir anlığa onun qəhqəhəsinin əks-sədasından lərzəyə gəldi. – Siz elə fikirləşirsiniz də, düzdür? Mən sənün bir hissənəm? Yaxın, yaxın, yaxın! Belə çıxır ki, işiniz getmir, hamısı da mənə görədir, eləmi? Bu işlər niyə belədir?

Yenə qəhqəhə səsləri eşidildi.

– İndi get özünükülərin yanına, – Milçəklər kralı dedi, – biz də olub-keçən hər şeyi yaddan çıxardırıq.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Simonun başı silkələndi. Payaya keçirilmiş idbarı yamsılayırmış kimi, onun gözləri yarıyumuluydu və artıq bilirdi ki, vaxtı çatıb. Milçəklər kralı hava şarı kimi üfürülüb şişdi.

– Çox gülməlidir. Sən özün də çox gözəl bilirsən ki, burada ancaq mənə rast gələcəksən və qaçıb canını qurtarmağa cəhd eləmirsən!

Simonun bədəni əyilib gərildi. Milçəklər kralının səsi sinifdə dərs izah eləyən müəllimin səsinə oxşayırdı.

– İş böyüyübdür. Neyləyəcəyini, hara gedəcəyini bilməyən yazıq uşaq, sən, doğrudanmı, elə fikirləşirsən ki, məndən çox bilirsən?

Burada bir pauza oldu.

– Mən sənə xəbərdarlıq eləyirəm: belə getsə, sən məni dəli edəcəksən. Başa düşürsən? Səni istəmirlər. Başa düşdün? Biz bu adada şənlənmək istəyirik! Başa düşdün? Mane olma, yazıqsan, yoxsa...

Simon başa düşdü ki, açıq qalmış ağızın içinə baxır, orada nəsə qaralırdı və qaraltı artıb yayılırdı.

– Yoxsa, – Milçəklər kralı dedi, – biz sənə axırına çıxarıq. Başa düşdün? Cek, Rocer, Moris, Robert, Bill, Piqqi və bir də Ralf sənə axırına çıxarlar. Başa düşdün?

Simon artıq ağızın içindəydi. Yerə yığılıb huşunu itirdi.

IX fəsil

ÖLÜMLƏ ÜZBƏÜZ

Adanın üstündə buludlar sıxlaşmaqdaydı. İsti hava axırını bütün günü aramsız olaraq dağdan qalxıb on min fut hündürlüyə yüksəlirdi. Sürətlə dövrə vuran qazlar havanı elə qızdırmışdı ki, partlayış dərəcəsinə çatmışdı. Axşam-tərəfi günəş batandan sonra isə gündüz vaxtının təmiz və şəffaf rənglərini parlaq mis rəngi əvəz elədi. Hətta Simonun

burnu partlayıb qanı axanda belə onlar təzə qana əhəmiyyət verməyib, iylənmiş donuz içalatından əl çəkmədilər.

Burnundan qan açıldan sonra Simonun əhvalı dəyişdi, yorulub haldan düşdü, yuxu basdı onu. Axşam düşür, göy guruldayırdı, Simon isə lianaların altında uzanmışdı. Nəhayət, yuxudan ayıldı və dumanlı şəkildə olsa da, yanağının altındakı qara torpağı gördü. Simon hələ də tərپənmir, yerində uzanıb qalmışdı, üzünün bir tərəfi yerdəydi, dumanlı gözləriylə qarşı tərəfə baxırdı. Sonra o çevrildi, ayaqlarını çəkib altına yığdı, lianadan yapışib özünü yuxarı dartdı. Lianalar silkələnib bağırsaqların üstünə darışmış milçəkləri iyrənc vızıltıyla havaya qaldırdı, sonra onlar yenidən donuz içalatının üstünə çökdülər. İşıq göz deşirdi. Milçəklər kralı payanın başına keçirilmiş qara topa oxşayırdı.

Simon üzünü açıqlığa tutub dedi:

– Nəşə başqa bir şey də eləmək olarmı?

Cavab gəlmədi. Simon çevrilib taladan uzaqlaşdı, sürünüb lianaların arasından keçdi və sıx meşənin ala-toranına daxil oldu. Simon kədərliydi, ağacların arasıyla gəzirdi, onun üzü heç nə ifadə eləmirdi, ağzının qıraqlarına və çənəsinə quru qan yapışmışdı. Arabir liana budaqlarını aralayıb baxır, ərazinin relyefinə əsasən istiqamətini müəyyənləşdirirdi, dilində dolaşan sözləri tələffüz eləyə bilmirdi.

Nəhayət, lianalar azalmağa başladı, səmadan gələn mirvari şüalar ağacların arasından keçərək yerə səpələndi. Adanın dağ silsiləsiydi bura, dağın ətəyində çox yüksək olmayan bu ərazidəki meşənin cəngəlliyi elə də sıx deyildi. Böyük ağacların səpələndiyi geniş ərazilər və pöhrəliklər var idi burada, landşaftın öz quruluşu onu meşədən açıqlığa çıxanacan aparıb çıxartdı. Simon tələsik irəli getdi, yorğun ayaqları bir-birinə dolaşsa da, dayanmadan gedirdi. Gözlərindən əskik olmayan parlaqlıq yox olmuşdu, qocalar kimi, qüssəli qətiyyətlə irəliləyirdi.

Külək az qalmışdı onu vurub-yıxsın və Simon bir də baxdı ki, açıqlığa çıxıb, qayanın üstündə və mis rənginə çalan səmanın altındadır. Hiss elədi ki, ayaqları zəifləyib, dili nə müddətdir ağrıyıb ona əziyyət verirdi. Simon gördü ki, dağın başına çatanda nəsə baş verdi: qəhvəyi buludların qarşısında nəsə yaşıl bir şey qalxıb oturdu və yuxarıdan-aşağı ona baxdı. Simon üzünü gizləyib irəli getdi.

Milçəklər dağın başındakı fiquru da tapmışdılar artıq. Həyat əlamətinə oxşayan hərəkət bir anlığa onları qorxudaraq dağıdırdı və milçəklər bir anlığa onun başının çevrəsində qara bulud kimi hərlənirdilər. Sonra paraşütün göy materialı yığışdı, şişkin fiqur ah çəkərək başını qabağa əyirdi və milçək buludu da yenidən onun üstünə çökürdü.

Simon hiss elədi ki, dizi daşa dəydi. Sürünüb qabağa getdi və tezliklə hər şey ona aydın oldu. Bir-birinə dolaşmış iplər bu parodiyanın mexanikasını ona göstərdi; ağ burun sümüklərinə diqqətlə baxdı, dişlərə və çürümə əlaməti olan rənglərə fikir verdi. Simon gördü ki, rezin və brezent günahsız bədəni bir yerə yığıb saxlayır, onun çürüyüb dağılmasına imkan vermir. Yenə külək əsdi, fiqur qalxdı, baş əydi, üfunətli qoxusunu ona tərəf yaydı. Simon əllərini yerə dayaq verib çökdü, öyüyüb qusdu, mədəsində nə vardısı hamısı ağzından gəldi. Sonra əli ilə paraşütün iplərindən yapışaraq onu ilişib qaldığı qayalardan azad elədi və bununla da ölü bədəni küləyin zülmündən qurtardı.

Nəhayət, çevrilib sahilə tərəf baxdı. Meydançadakı tonqal, deyəsən, sönmüşdü, hər halda, tüstü görünmürdü. Sahilboyu lap uzaqda, balaca çayın o üzündə, böyük qayanın yanında nazik tüstü burumu qalxıb göyə yüksəlirdi. Simon milçəkləri unudaraq hər iki əli ilə gözünü gündən daldalayıb tüstüyə baxdı. Hətta bu qədər uzaq məsafədən də görünürdü ki, uşaqların əksəriyyəti, bəlkə də, hamısı tüstünün ətrafına yığışıb. Belə çıxırdı ki, düşərgənin yerini dəyişib vəhşidən uzaqda məskən salıblar. Simon bu fikirlər içində

çevrilib ətrafa üfunət yayan çürümüş cəsədə baxdı. Vəhşidən qorxmağa dəyməzdi, amma ona baxanda adam dəhşətə gəlirdi – bu xəbəri tez bir zamanda o biri uşaqlara çatdırmaq lazım idi. Simon dağın başından aşağı enməyə başladı; ayaqları sözünə baxmırdı və güc-bəla ilə gedirdi.

– Gəlin çimək, – Ralf dedi, – başqa bir işimiz yoxdur.

Piqqi təkgöz eynəyi ilə tutqun səmanı diqqətlə nəzərdən keçirdi.

– O buludlar mənim xoşuma gəlmir. Yadındadır, birinci dəfə biz bu adaya enəndə necə yağırıdı?

– Yenə yağış yağacaq.

Ralf suya baş vurdu. Balaca uşaqlardan ikisi suyun lap qırağında oynayır, insan bədənindən isti olan nəmlikdə, az da olsa, sərinləməyə çalışırdı. Piqqi eynəyini çıxartdı, üzünə ciddi ifadə verib suya girdi, sonra eynəyini yenə taxdı. Ralf suyun üzünə qalxıb ağzına dolmuş suyu Piqqinin üstünə püskürtdü.

– Eynəyimi isladacaqsan, – Piqqi dedi. – Əgər şüşə islansa, gərək göldən qırağa çıxıb onu təmizləyim.

Ralf onun üstünə yenə su püskürtdü və hədəfdən yan keçdi. Ralf Piqqiyə baxıb gülürdü, elə bilirdi ki, həmişəki kimi o, yenə də dinməzcə geri çəkiləcək. Piqqi isə əlləri ilə suyu döyəcləməyə başladı.

– Bəsdir! Eşidirsən?

Piqqi qəzəblə suyu Ralfın üstünə çiləməkdəydi.

– Yaxşı, eybi yoxdur, – Ralf dedi. – Baxarsan.

Piqqi əl saxladı.

– Başım ağrıyır. Heç olmasa, bir az sərin düşsəydi.

– Mən istəyirəm ki, yağış yağsın.

– Mən istəyirəm ki, biz evə gedəydik.

Piqqi yolun qırağındakı qumluq dikdirdə uzandı. Onun irəli çıxmış qarnının üstündəki su qurudu. Ralf ağzındakı suyu göyə fısıqırdı. Buludların arasından keçib yerə düşən işıqlı ləkənin sürüşməsinə əsasən günəşin hərəkətinin isti-

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

qamətini müəyyənləşdirmək olardı. Ralf suyun içində dizi üstə oturub ətrafa baxdı.

– O biri uşaqlar haradadır?

Piqqi qalxıb oturdu.

– Olsun ki, daldalanacaqların altında uzanıblar.

– Samnerikgil haradadır?

– Bəs Bill?

Piqqi meydançanın arxasını göstərdi.

– O tərəfə getdilər. Cekin dəstəsinə.

– Qoy getsinlər, – Ralf narahat halda dedi. – Vecimə də deyil.

– Ət yeməyə gediblər.

– Həm də ov eləməyə, – Ralf müdrikcəsinə dedi, – bir də ki üz-gözlərini rəngləyib, özlərini qəbilə üzvü kimi göstərmək üçün.

Piqqi Ralfa tərəf baxmadan suyun altında qumu tərpedirdi.

– Bəlkə, biz özümüz də ora gedəydik.

Ralf tez ona baxdı, Piqqi qızardı.

– Demək istəyirəm ki, hər ehtimala qarşı getmək lazımdır ki, sonra bir şey olmasın.

Ralf yenə də suyu göyə fısqırtıdı.

Ralfla Piqqi Cekin düşərgəsinə çatmamış aralıdan da şənlik mərasiminin səs-küyünü eşidirdilər. Meşə ilə sahilin arasında uzanan otluq zolağın qırağı boyunca palma ağacları bitmişdi və ondan bircə addım aşağıda, su səviyyəsindən yuxarıda isə sığallı, ağ, isti və quru qumluq idi. Ondən aşağıda isə laquna tərəf uzanan qaya var idi, sonra kiçik qumluq əraziydi, sonra da su idi. Qayanın üstündə qalanmış ocaqda bişən donuz ətinin piyi əriyib gözlə görünməyən alovun üstünə damcılayırdı. Ralf, Piqqi, Simon və bir də ət bişirməklə məşğul olan iki nəfərdən başqa, adadakı bütün uşaqlar orada idi. Onlar deyib-gülür, mahnı oxuyurdular; kimisi çömbəltmə oturmuşdu, kimisi uzanmışdı, kimisi də

otların üstündə ayaq üstə dayanıb əlindəki əti yeyirdi. Donuz piyinə bulaşmış sifətlərə baxanda bilinirdi ki, onlar doyunca ət yeyiblər, bəziləri də kokos qabığından su içirdi. Şənlik məclisi başlamamışdan əvvəl böyük bir tiri sürüyüb otluğun ortasına gətirmişdilər, indi də Cek üz-gözünü vəhşilərsayağı rəngləyərək bəzənib-düzənib tirin üstündə heykəl kimi oturmuşdu. Onun qarşısında yaşıl yarpaqların üstünə qoyulmuş ət və meyvə var idi, kokos qabığında su qoyulmuşdu.

Pıqqı ilə Ralf çəmənliyin qırağına çatdılar, onları görəndə kimi uşaqlar bir-bir susdular, Cekin böyründə dayanmış oğlan isə hələ də danışdı və nəhayət, o da susdu. Cek oturduğu yerdən çevrilib bir anlığa təzə gülənlərə baxdı, ocaqda yanan odunların çatırtısından savayı, rifin üzərində başqa səs eşidilmirdi. Ralf başqa tərəfə baxdı, Sem elə bildi ki, Ralf onun hərəkətini bəyənəməyib və odur ki əsəbi halda gülümsəyərək əlindəki gəmirilmiş sümüyü yerə qoydu. Ralf tərəddüd içində bir addım atdı, əli ilə palma ağacını göstərüb Pıqqıya nəsə pıçıldadı, amma nə dediyi eşidilmədi və ikisi də eynən Sem kimi güldü. Ralf ayağını qumdan qaldırıb hazırlaşdı ki, keçib-getsin. Pıqqı fit çalmaq üçün cəhd elədi.

Elə bu vaxt ət bişirən oğlanlar bir iri ət parçası götürüb çəmənliyə tərəf qaçdılar. Onlar Pıqqıyla toqquşub isti ətlə onun əlini yandırdılar, Pıqqı ufuldayaraq atılıb-düşdü. Dərhal da Ralf o biri uşaqlara qoşulub güldü və bu gülüş bir anlığa da olsa onları birləşdirdi. Pıqqı yenə də çoxluğun gülüş hədəfinə çevrilmişdi, ona gülən hər kəs şənlenir və özünü normal hiss edirdi.

Cek ayağa durub nizəsini yellədi.

– Onlara ət verin.

Əlində şiş tutmuş uşaqlar Ralfla Pıqqının hər birinə qızardılmış ət parçası verdilər. Onlar da ağızlarının suyu axa-axa bəxşişi qəbul elədilər, mis rənginə çalan və tezliklə

tufan olacağından xəbər verən səmanın altında dayanıb öz paylarını yedilər.

Cek yenə nizəsini yellədi.

– Hər kəs doyunca yeyə bildimi?

Xeyli yemək qalırdı hələ, közün üstündəki şişlərdə qızaran ət fısıldayırdı, yarpaqların üstündə də ət qalaqlanmışdı. Fürsət düşmüşkən qarnını doydurmaq istəyən Pıqqı gəmirirdi sümüyü sahilə atıb əyildi ki, başqa tikə götürsün.

Cek bu dəfə daha sərt tonda soruşdu:

– Hər kəs doyunca yeyə bildimi?

Onun səsində hədə-qorxu və mülk yiyəsinin özünəəminliyi var idi; bunu hiss eləyən uşaqlar hələ ki vaxt var ikən tikələrini tez-tələsik çeynəyib uddular. Görəndə ki pauzanın nə qədər uzanacağı bilinmir, Cek onun üçün hökmdar taxtı rolunu oynayan tirin üstündən qalxdı və gəzə-gəzə çəmənliyin qırağına gəldi. Özünün rəng maskasının daldasından Ralf və Pıqqıya baxdı, onlar isə qumun üstüylə bir az irəli getdilər; Ralf əlində tutduğu əti yeyə-yeyə tonqala baxdı və indi tutqun işığın fonunda alovun göründüyünə fikir verdi. Axşam düşürdü, amma sakit gözəllik gətirmirdi o, dəhşət və qorxu gətirirdi.

Cek dedi:

– Mənə su verin.

Henri kokos qabığını ona verdi, Cek su içə-içə kokosun tilişkəli qırağından Ralfgilə baxdı. Onun qaramtıl, əzələli əlləri güclü idi, çiyinlərində oturmş hakimiyyət meymun kimi qulağına nəsə pıçıldayırdı.

– Hamınız əyləşin.

Uşaqlar onun qarşısında cərgələrlə oturdular, Ralfla Pıqqı isə bir fut aşağıda, yumşaq qumun üstündə ayaq üstə dayandılar. Cek özünü elə göstərdi ki, guya, Ralfgili görmür və öz rəngli maskasını cərgəylə oturmş uşaqlara çevirdi, nizəsini onlara tuşlayıb dedi:

– Kim mənim qəbiləmə qoşulmaq istəyir?

Ralf yerindən dəbərdi və dərhal da nəyəsə ilişdi. Uşaqların bəziləri çevrilib ona baxdı.

– Mən sizi yedirdirəm, – Cek dedi, – mənim ovçularım sizi vəhşidən qoruyacaq. Kim mənim qəbiləmə qoşulmaq istəyir?

– Mən başçıyam, – Ralf dedi, – siz özünüz məni seçmişiniz, səs vermişiniz. Biz qərara gəlmişik ki, tonqalı sönməyə qoymayaq. Siz isə yemək arxasınca qaçırınsız...

– Sən özün də qaçırsan! – Cek qışqırdı. – Əlindəki sümüyə bir bax!

Ralf qızardı.

– Mən dedim ki, siz ovçusunuz. Bu, sizin işinizdir.

Cek onun dediyini qulaqardına vurdu.

– Kim mənim qəbiləmə qoşulmaq, gününü xoş keçirmək istəyir?

– Mən başçıyam, – Ralf titrək səslə dedi. – Bəs tonqal məsələsi? Buynuz da məndədir.

– Sən onu özünlə götürməmişən, – Cek kinayə ilə güldü. – Orada qoyub gəlmisən. Görürsünüz, nə ağıllıdır? Digər tərəfdən bir məsələni də qeyd eləməliyəm ki, adanın bu tərəfində buynuzun heç bir rolu yoxdur.

Elə bu vaxt göydə ildırım çaxdı. Boğuc gurultu əvəzinə partlayış səsi eşidildi.

– Buynuz burada da qüvvədədir, – Ralf dedi, – adanın hər yerində qüvvədədir.

– Sən indi neyləmək fikrindəsən?

Ralf oturanların cərgəsinə baxdı. Onlardan kömək gözləməyin mənasız olduğunu hiss eləyib tutuldu, tər basdı onu, nəzərlərini çevirib başqa səmtə baxdı. Piqqı pıçıldadı:

– Yeganə çıxış yolu tonqaldır.

– Kim mənim qəbiləmə qoşulmaq istəyir?

– Mən istəyirəm.

– Mən.

– Mən istəyirəm.

– Mən buynuzu çalib yığıncaq çağıracağam, – Ralf nəfəsi daralmış halda dedi.

– Biz onun səsini eşitməyəcəyik.

Piçqi Ralfin biləyinə toxundu.

– Gəl buradan gedək, yoxsa pis olacaq. Ət payımızı da yemişik.

Məşənin o tərəfində parlaq işıq yanıb-söndü, ildırım elə çaxdı ki, balacalardan biri ağlamağa başladı. İri yağış damcıları uşaqların yan-yörəsində yerə dəyib, hər biri özünəməxsus səsle tappıladı.

– Fırtına olacaq, – Ralf dedi, – biz ilk dəfə buraya endiyimiz gün olduğu kimi yağış yağacaq. İndi de görüm kim ağılıdır? Sənin daxmaların hanı? İndi neyləmək fikrindəsən?

Ovçular yağışdan daldalanmağa çalışaraq narahat halda göyə baxdılar. Onlar neyləməli olduqlarını bilmir, gic qoyun kimi vurnuxurdular. Yanıb-sönən işıq daha parlaq olurdu, ildırımın gurultusu yeri-göyü lərzəyə salırdı. Balacalar qışqıraraq ora-bura qaçırdılar.

Cek qumluğa sıçradı.

– Rəqs eləyək! Başladıq? Oynayaq, rəqs eləyək!

Dolaşib yığıla-dura qalın qumun üstüylə qaçaraq ton-qalın arxasındaki qayaya tərəf getdi. Hər dəfə şimşək çaxandan sonra dəhşət dolu qaranlıq hər tərəfi bürüyürdü. Uşaqlar qışqıraraq Cekin arxasınca qaçdılar. Rocer özünü donuz yerinə qoydu və xortuldayıb Cekin üstünə cumdu, o isə kənara sıçrayıb özünü hücumdan qorudu. Ovçular nizələrini götürdülər, kabab bişirənlər şişləri əllərinə aldılar, qalanlar da hərəsi bir kösöv götürdü. Uşaqlar birlikdə dövrə vurur, oynayırdılar. Rocer donuzun dəhşətli hərəkətlərini yamsılayanda isə balacalar dairədən kənara qaçaraq atılıb-düşürdülər. Göylərin dəhşəti qarşısında tək qalmış Piçqiylə Ralf hiss elədilər ki, bu dəlisov, amma müəyyən dərəcədə daha təhlükəsiz olan topluya qoşulmaq istərdilər; çox istərdilər ki, dəhşət içində zərbələr endirən və bunu

idarəolunan tərzdə eləyib dövrə vuran hasarda kiminsə qəhvəyi kürəyinə toxunsunlar.

– Vəhşini vur! Boğazını üz! Qanını tök!

Dəstənin hərəkəti get-gedə daha müntəzəm xarakter alırdı, çünki mahnı ilk andakı qeyri-ciddi coşqunluğunu itirib aramsız vuran nəbz kimi sabitləşməkdə idi. Rocer artıq donuz rolunu ifa eləmirdi – ovçulara qoşulmuşdu və o səbəbdən dairənin mərkəzi boş qalmışdı. Balacalardan kimsə öz dəstəsini başına yığıb dövrə vurmağa, rəqs eləməyə başladı; yeni-yeni dəstələr əmələ gəlməkdə idi, onlar dövrə vuraraq rəqs eləyir və sanki, bu yolla özlərini xilas eləmək istəyirdilər. Dövrə vurub rəqs eləyənlər vahid bir orqanizm təsiri bağışlayırdı, tappıldayan ayaqlar da eyni vaxtda enib-qalxırdı.

Tutqun səma ağımsov-mavi çatlarla parçalandı. Az keçmədi ki, nəhəng qamçının şaqqılısına oxşayan gurultu eşidildi. Mahnı da canverən adamın iniltilərində oxşadı.

– Vəhşini vur! Boğazını üz! Qanını tök!

Dəhşət özü tutqun, kor-koranə və təxirəsalınmaz başqa bir arzunun yaranmasına səbəb olmuşdu.

– Vəhşini vur! Boğazını üz! Qanını tök!

Tutqun səma yenə də ağ-mavi çatlarla parçalandı, kükürd rənginə oxşayan nəsə partlayıb guruldadı. Balacalar qışqıraraq özlərini hara gəldi təpirdilər; meşənin qırağından qaçdılar, onlardan biri hətta elə qorxmışdu ki, böyüklərin cərgəsini pozaraq mərkəzə soxuldu.

– O idi! O!

Dairə parçalanıb at nalı şəklini aldı. Meşədən nəsə tutqun və qara bir şey sürünüb çıxdı. Vəhşi peyda olan kimi də qışqırtını inilti əvəz elədi. Səndirləyib ləngər vuran vəhşi parçalanıb at nalı forması almış yarım dairənin içində girərək düz ortada yerə sərildi.

– Vəhşini vur! Boğazını üz! Qanını tök!

Payalar toqquşdu, at nalının ağzı şaqqıldayıb bağlandı. Dairənin ortasında qalmış vəhşi dizi üstə çökmüşdü, əllə

riylə üzünü örtmüşdü; dözülməz səs-küyün içində qışqıraraq dağdakı ölü barədə nəsə deyirdi. Vəhşi son gücünü toplayıb irəli atıldı, mühasirə halqasını yardı, qayanın qırağından yıxılaraq suyun kənarındakı qumun üstünə düşdü. Dəstə də onun arxasınca axnaşdı, qayadan aşağı tökülüb vəhşinin üstünə daraşdılar, qışqırdılar, vurdular, dişlədilər, cırdılar, dağıtdılar. Söz yox idi burada, didib-dağıdan diş və dırnaqlardan başqa heç nə hərəkət eləməirdi.

Sonra hava açılan kimi oldu və leysan başladı. Dağdan gələn sel ağacların yarpağını yoldu, budaqları sındırdı, qumun üstündə dartışib-eşilən, əlləşib-vuruşan toplunun üstünə soyuq şlalə kimi töküldü. Qumun üstündəki yığnaq dərhal da dağıldı, qaraltılar uzaqlaşdı və getdi. Vəhşi isə dənizdən bir neçə yard aralıda uzanıb qalmışdı. Hətta tutqun yağışlı havada da görünürdü ki, sən demə, vəhşi çox balacaymış; onun qanı qumun üstünə tökülüb ləkələr əmələ gətirmişdi.

Güclü külək yağışı meşəyə yönəltdi, ağacları suya qərq elədi. Dağın başındakı paraşüt üfürülüb yerindən dəbərdi, hərəkətə gəldi, paraşütdən asılıb qalan hər nə idisə süründü, ayaq üstə qalxdı, fırlandı, geniş və nəm fəzada ləngər vurdu, ayaqlarının köntöy hərəkəti ilə addımlaymış kimi bir hərəkət eləyərək ağacların başı üstüylə aşağı enməyə başladı; sahil tərəfə endi, uşaqlar isə qaranlıqda qışqıraraq dağılıdılar. Paraşüt bədəni irəli apardı, laqunun sularını şırımlayıb rifin üstündən açıq dənizə atdı.

Yağış gecəyarı səngidi, buludlar dağıldı, göy üzü yenə də əsrarəngiz şamlara oxşayan ulduzlarla doldu. Sonra külək də kəsdi, oyuqlardan axan suyun şırıltısı və yarpaqdan yarpağa, oradan da adanın qəhvəyi torpağına tökülən damlaların səmindən başqa heç nə eşidilmədi. Hava soyuq idi, təmiz və nəm idi; tezliklə suyun səsi də kəsildi. Vəhşi solğun qumluqda büzüşüb uzanmışdı, qan ləkələri düym-düym yayılırdı.

Laqunun qırağında işıqlanan fosforessensiya zolağı göründü, qabarmanın böyük dalğası onu sahilə tərəf sıxışdırdı. Təmiz sular ulduzlarla dolu aydın səmanı güzgü kimi əks elətdirirdi. Işıqlı zolağın sərhədləri böyüdü, qumların və daşların üstünə yeridi, onların hər birini gərilmədən yaranmış çuxura saldı, sonra da səssizcə udqunaraq uddu və yoluna davam elədi.

Suyun dayaz yerinə doğru irəliləyən işıqlı zolaq çox qəribə işıldayan bədəni və parıldayan gözləri olan kiçik canlılarla doluydu. Orada-burada iri daşın mirvari kimi nazik təbəqəylə örtüldüyü görünürdü. Su qabarır, yağış sularının qazdığı qumu hamarlayıb sığallayır və hər şeyi gümüş təbəqəylə örtürdü. Qumluqda ilişib qalmış bədəndən axan qan ləkələrinə çatdı su, işıldayan qəribə canlılar da kənar xətt boyunca toplaşaraq işıqlı zolaq əmələ gətirdilər. Su bir az da qalxdı və Simonun saçlarını parıldayan gümüşü təbəqəylə örtüdü. Onun yanaqları da gümüşü rənglə örtüldü, çiyinləri mərmər heykəllərdə olduğu kimi parıldadı. Gözləri od tutub yanan həmin o balaca canlılar buğlanan cığırlarla irəliləyərək Simonun başının ətrafında qaynaşdılar. Simonun bədəni qumun üstündə bir az qalxdı, onun ağızından çıxan havanın nəm poqqultusu eşidildi. Sonra da bədən suda ehmalca çevrildi.

Haradasa dünyanın uzaq qaranlığında Ayla Günəş bir-birini cəzb eləyirdi və o qüvvənin təsiriylə də Yer kürəsini örtən su təbəqəsi bir tərəfdə qalxırdı, çünki planetin bərk hissəsi dövr eləyirdi. Qabarmanın dalğaları adaya tərəf irəliləməkdə idi. Üzərinə yanargözlü, balaca, yetik canlıların daraşdığı Simonun ölü bədəni yavaş-yavaş açıq dənizə tərəf irəliləyirdi, bədən özü də əbədi ulduz karvanının altında gümüş bir forma idi.

X fəsil

BALIQQULAĞI VƏ EYNƏK

Yaxınlaşmaqda olan qaraltıya Piqqi diqqətlə baxdı. Son vaxtlar hərdən ona elə gəlirdi ki, eynəyinin yerini dəyişəndə, ya da tək qalmış şüşəni o biri gözünə tərəf yaxınlaşdıranda daha yaxşı görür, amma bununla belə, baş verən hadisələrdən sonra Ralf onun üçün Ralf olaraq qalırdı və onu heç kimlə səhv salmazdı. Ralf kokos ağaclarının arasından çıxıb gəlirdi; yaralanana oxşayırdı, hisin-pasın içindəydi, onun dolaşığı, sarı saçlarının arasında quru yarpaqlar ilişib qalmışdı. Gözünün biri şişkin yanağının üstündəki ensiz, balaca çapığa oxşayırdı, qaşınan sağ dizi şişib üfürülmüşdü. Ralf bir anlığa ayaq saxlayıb meydançadakı qaraltıya baxdı.

- Piqqi, sən orada təksən?
- Balacalardan bir neçəsi buradadır.
- Onlar heç. Böyüklərdən kim var?
- Samnerikgil buradadır, odun yığırlar.
- Başqa heç kim yoxdur?
- Deyəsən, yoxdur.

Ralf ehtiyatla dırmaşılıb meydançaya qalxdı. Əvvəllər yığıncaq vaxtı üstündə uşaqların oturduğu ot hələ də yaprımışdı, zərif, ağ buynuz hələ də hamar oturacağı böyründə idi. Ralf otun üstündə oturub üzünü başçının oturduğu yerə və buynuzə tərəf çevirdi. Piqqi onun sol tərəfində dizi üstə oturdu, haradasa, bir dəqiqə heç biri dinmədi.

Nəhayət, Ralf öskürüb boğazını arıtladı və nəsə pıçıldadı. Piqqi də, öz növbəsində, pıçıldadı.

- Nə dedin?

Ralf bərkdən dedi:

- Simon.

Piqqi heç nə demədi, amma ciddi görkəm alıb başını tər-pətdi. Suları parıldeşan laquna və başçının yerinə baxa-baxa

oturmuşdular və gördükləri mənzərə tutqunlaşdı. Onların çirkli bədəninə günəş şüalarının yaşıl işığı və parlaq kölgələri oynayırdı.

Ralf ayağa durub buynuza tərəf getdi. Hər iki əli ilə buynuzu çox ehtiyatla götürüb diz çökdü, budəğa söykəndi.

– Piqqi.

– Nədir?

– Biz indi neyləyək?

Piqqi başının işarəsi ilə buynuzu göstərdi.

– İstəyirsənsə.

– Deyirsən, yığıncaq çağırım?

Ralf belə deyib bərkdən güldü, Piqqi tutuldu.

– Sən hələ ki başcısan.

Ralf yenə güldü.

– Hə də, sən bizim başcımızsan.

– Buynuz məndədir.

– Ralf! Sən bu cür gülmə. Lazım deyil, Ralf! Başqaları nə fikirləşər?

Nəhayət, Ralf gülməyini kəsdi. O titrəyirdi.

– Piqqi.

– Nədir?

– Simon idi o.

– Bayaq da dedin.

– Piqqi. Bu, qətl hadisəsi idi.

– Bəsdir! – Piqqi qışqırdı. – Sənin belə danışmağının nə mənası var?

Piqqi sıçrayıb ayağa qalxdı və Ralfın başının üstündə dayandı.

– Qaranlıq idi. Zəhrimara qalmış o rəqsin qızgın vaxtıydı. Şimşək çaxırdı, göy guruldayırdı, yağış yağırdı. Biz qorxurduq!

– Mən qorxmurdum, – Ralf yavaşca dedi. – Mən... mən heç bilmirəm mənə nə olmuşdu.

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

– Biz qorxmuşduq! – Piqqi həyəcanla dedi. – Hər şey ola bilərdi. Yox, sən deyən deyil.

Piqqi əl-qolunu ölçdü, fikrini ifadə etmək üçün söz axtardı.

– Eh, Piqqi!

Ralfın səsi elə zəif, elə kədərli idi ki, Piqqi daha əl-qolunu ölçmədi, aşağı əyilib gözlədi. Ralf isə buyunuzu əlində yel-ləyirdi, öz bədəni də irəli-geri gedirdi.

– Sən başa düşürsən, Piqqi? O iş ki biz...

– Bəlkə, birdən elə...

– Yox.

– Olsun ki, ancaq özünü elə göstərirmiş.

Ralfın sifətini görəndə Piqqinin səsi öləziyib söndü.

– Sən aralıdaydın. Sən dairənin çölündəydin. Dairənin içinə daxil olmadın. Bəs sən görmədin biz... Yox, biz yox, onlar neyləyirdi?

Onun səsinə nifrət var idi, eyni zamanda xəstəhal coş-qunluq da hiss olunurdu.

– Sən görmədin, Piqqi?

– Elə də yaxşı görmədim. İndi mənim bir gözüm görmür, sən bunu bilmirsən, Ralf?

Ralfın bədəni otərəfə-butərəfə yellənməkdə idi.

– Bu, bədbəxt hadisədir, – Piqqi qəflətən dedi, – vəssalam. Bədbəxt hadisə. – Onun səsi yenə yüksəyə qalxıb qış-qırtıya çevrildi. – Qaranlıqda gəlib. O cür qaranlıqda meşə-dən çıxıb gəlməməliydi. Başdanxarab idi. Özü günahkardır. – Piqqi yenə əl-qolunu ölçdü. – Bədbəxt hadisədir.

– Onların neylədiyini sən görmədin.

– Eşidirsən, Ralf, biz o məsələni unutmalıyıq. O barədə fikirləşməklə yaxşı heç nəyə nail olmayacağıq, bildin?

– Mən qorxuram. Özümüzdə görə qorxuram. Evimizə getmək istəyirəm. Aman Allah, mən evimizə getmək istəyirəm.

– Bədbəxt hadisədir, – Piqqi inadla dedi, – vəssalam.

Piqqi Ralfın çılpaq çiyininə toxundu, o isə insan toxunuşunu hiss eləyib diksindi.

– Bəri bax, Ralf, – Piqqi boylanıb ətrafa baxdı, Ralfa tərəf əyildi, – bizim o rəqsdə olduğumuzu heç kimə demə.

– Amma biz orada olmuşuq! Hamı orada idi!

Piqqi başını silkələdi.

– Biz axıracan orada olmamışıq. Qaranlıqda onlar bizi görə bilməzdilər. Hər halda, sən özün dedin ki, mən dairənin çölündəydim.

– Mən də, – Ralf mızıldandı, – mən də dairənin çölündəydim.

Piqqi həvəslə başını tərpətdi.

– Düzdür. Biz kənardaydıq. Biz heç nə eləməmişik, heç nə görməmişik.

Piqqi susdu, sonra yenə dilləndi:

– Biz indi dörd nəfərik, eybi yoxdur, onlarsız da keçinərik.

– Dörd nəfər. Tonqalı daim yanılı vəziyyətdə saxlamağa gücümüz çatmayacaq.

– Çalışarıq. Eşidirsən? Onu mən yandırdım.

Samnerikgil iri bir pərdini sürüyə-sürüyə meşədən çıxdılar. Onlar odunu ocağın qırağına atıb gölə tərəf çevrildilər. Ralf sıçrayıb ayağa qalxdı.

– Ey, sizinləyəm!

Əkizlər bir anlığa ayaq saxladılar, sonra yenə getdilər.

– Onlar çimməyə gedirlər, Ralf.

– Bu məsələyə son qoymaq lazımdır.

Əkizlər Ralfı görüb bərk təəccübləndilər. Onlar qızardılar və başqa səmtə baxdılar.

– Salam, Ralf. Sən də buradasan?

– Biz meşəyə getmişdik...

– ...tonqal üçün odun yığırdıq...

– ...dünən axşam azmışdıq.

Ralf diqqətlə əlinin dırnaqlarına baxdı.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Biz dünənki hadisədən sonra...

Piqqi eynəyini təmizlədi.

– Mərəsimdən sonra azmışdıq, – Sem boğuş səslə dedi.

Erik başını tərpedib təsdiq elədi. – Düz deyir, şənlik mərasimindən sonra.

– Biz tez getdik, – Piqqi tələsik dedi, – çünki yorğun idik.

– Biz də...

– ...lap tez getdik...

– ...bərk yorulmuşduq.

Sem alınıdakı cızılmış yerə toxundu və tez də əlini çəkdi. Erik əzilmiş dodağına toxundu.

– Düzdür, biz çox yorğun idik, – Sem təkrar elədi, – ona görə tez getdik. Yaxşımı keçdi?

Deyilməmiş sözlər havanı ağırlaşdırırdı. Semin bədəni yığılıb-açıldı və necə oldusa, ağzından yersiz söz çıxdı: “Rəqs?”

Onların heç birinin iştirak eləmədiyini rəqs yada salınması dördünü də titrətdi.

– Biz tez getdik.

Rocer adanın əsas ərazisini Qalayla birləşdirən dar keçidə çatanda kiminsə onu çağırıldığını eşidib təəccüblənmədi. Həmin o dəhşətli gecə vaxtı, onsuz da, fikirləşirdi ki, qəbilə üzvlərinin çoxusu adada baş verən dəhşətli hadisələrlə əlaqədar olaraq daha təhlükəsiz yer kimi məhz orada özlərinə sığınacaq tapacaq.

Qayaların böyükdən balacaya doğru təcridən azaldığı daş tuğlarının səpələndiyi yüksəklikdən gəlirdi səs.

– Dayan! Kimdir gələn?

– Mənəm, Rocerdir.

– Gəl, dost.

Rocer yaxınlaşdı.

– Sən özün görürdün ki, gələn kimdir.

– Başçımız göstəriş verib ki, kim gəlsə, adını soruşaq.

Rocer yuxarı baxdı.

– İstəsəydim, onsuz da, siz məni dayandıra bilməyəcəkdiniz.

– Kim, mən bacarmazdım? Yuxarı qalx, gəl özün bax.

Rocer pilləkənə oxşayan qaya ilə yuxarı dırmaşdı.

– Sən bir bura bax.

Lap yuxarıdakı daşın altına pərdi soxmuşdular, onun altına isə dəstək rolunu oynayan başqa bir pərdi soxulmuşdu. Robert dəstəyi əli ilə yavaşca basdı, qaya xırçıldadı. Bərk güc versəydi, qaya dəbərüb gurultuyla dar keçidin üstünə düşəcəkdə. Rocer çox məmnun oldu.

– Əsl başçı belə olar, elədir?

Robert başını tərpətdi.

– Bizi də ova aparacaq.

Başıyla uzaqdakı daxmalar tərəfdən göyə qalxan nazik ağ tüstüyə işarə elədi. Rocer laxlayan dişini barmağıyla qurdalayaraq qaşqabağını töküüb adanın arxa tərəfdəki hissəsinə baxırdı, onun nəzərləri uzaqda görünən dağın zirvəsində ilişib qaldı. Robert mövzunu dəyişdi.

– Vilfridi döyəcək.

– Niyə?

Robert çiyinini çəkdi:

– Bilmirəm. Səbəbini demədi. Acığı tutub, əmr elədi ki, Vilfridin əl-qolunu bağlayaq. O da neçə saatdır, – Robert həyəcanlanıb güldü, – o da neçə saatdır əli-qolu bağlı gözləyir.

– Bəs başçı demədi, niyə döyəcək?

– Mən o barədə heç nə eşitməmişəm.

Od kimi isti havada, qorxunc qayaların üstündə oturmuşdu Rocer, eşitdiyi xəbəri də yenilik kimi qəbul elədi. Laxlayan dişini barmağıyla qurdalamırdı artıq, sakitcə oturmuşdu və öz aləmində qeyri-məhdud hakimiyyətin nələ-rə qadir olduğunu götür-qoy eləyirdi. Sonra da bir kəlmə dinib-danışmadan qayaların arxasından aşağı enib mağaraya tərəf – qəbilənin toplaşdığı yerə getdi.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Qurşağacan çılpaq olan qəbilə başçısı üzünü ağ və qırmızı zolaqlarla rəngləyib oturmuşdu. Qəbilə üzvləri də yarım-dairə boyunca onun qarşısında yerə uzanmışdı. Döyüləndən sonra əl-qolu təzəcə açılmış Vilfrid arxa tərəfdə burnunu çəkə-çəkə bərk səs salırdı. Rocer o biri uşaqların yanında çömbəltmə oturmuşdu.

– Sabah, – qəbilə başçısı sözüünə davam elədi, – sabah biz yenə ova gedəcəyik.

Nizəsini vəhşilərdən kimlərəsə toxundurdu.

– Bir neçə adam burada qalıb mağaranı qaydaya salmalı, həm də giriş qapısını qorumalıdır. Mən özümlə bir neçə ovçu götürəcəyəm və qaydanda ət gətirəcəyəm. Girişin gözətçiləri diqqətli olmalıdırlar ki, kənar adamlar gizlicə bura daxil ola bilməsinlər.

Vəhşilərdən biri əlini qaldırdı, qəbilə başçısı özünün rəngli və dəhşətli dərəcədə ciddi görünən sifətini ona tərəf çevirdi.

– Möhtərəm başçı, onlar niyə bura gizlicə gəlməlidirlər? Qəbilə başçısının cavabı ciddi olsa da, aydın deyildi.

– Onlar gələcəklər. Bizim işlərimizə əngəl törətməyə çalışacaqlar. Ona görə də gözətçilər çox ehtiyatlı olmalıdırlar. Sonra da...

Qəbilə başçısı pauza elədi. Qəbilə üzvləri gördülər ki, başçının dodaqlarında narıncı rəngli qeyri-adi üçbucaq görünüb yox oldu.

– ...sonra da elə vəhşinin özü gələ bilər. Yadınızda deyil, gizlicə nə təhər gəldi?

Yarımdairə diksinib razılıq əlaməti olaraq uğuldadı.

– Maskalanıb gəlmişdi. Düzdür, biz ovladığımızın başını ona saxlamışıq ki, yesin, amma hər halda, yenə gələ bilər. Ona görə də gözünüz açıq olsun, ehtiyatı əldən verməyin.

Stenli əlini qayadan çəkib barmağını qaldırdı.

– Sualın var?

– Bəs axı biz... bəs axı?..

Stenli büzüşdü, başını aşağı saldı.

– Yox!

Yaranmış sükutda hər bir vəhşi qəbilə üzvü öz individual yaddaşıyla mübarizə aparırdı.

– Yox! Biz onu necə öldürə bilərdik?

Bir qədər sakitləşmiş, bir qədər də hələ gözlənilməkdə olan dəhşətin qorxusunu hiss eləyən vəhşilər yenə mızıldadırlar.

– Deməli, dağdan uzaqlaşırıq, – qəbilə başçısı ciddi danışdı, – hər nə ovlasaq da, başını ona verəcəyik, yesin.

Stenli yenə barmağını qaldırdı.

– Mənə elə gəlir ki, vəhşi heyvan öz cildini dəyişir.

– Ola da bilər, – qəbilə başçısı dedi. Geoloji diskussiya başlamışdı artıq. – Biz ondan sağ tərəfdə məskən salacağıq. Onun nə edə biləcəyini demək çətinidir.

Qəbilə fikrə getdi, sonra da, sanki, küləkdən yellənən ağac kimi titrədi. Sözüünün necə təsir elədiyinə göz qoyan qəbilə başçısı qəflətən ayağa qalxdı.

– Sabah biz ova gedəcəyik, ət əldə eləyəndən sonra da yeyib-içib şənlənəcəyik.

Bill əlini qaldırdı.

– Möhtərəm başçı!

– Buyur.

– Bəs tonqalı necə yandıracağıq?

Qəbilə başçısının necə qızardığı görünmədi, çünki sifəti qırmızı və ağ zolaqlarla rənglənmişdi və onun qeyri-müəyyən susqunluğu qəbilə üzvlərinin səs-küyünə səbəb oldu. Sonra qəbilə başçısı əlini qaldırdı.

– Biz odu onlardan alacağıq. Qulaq asın. Sabah biz ova gedəcəyik, ətimiz olacaq. Bu gecə mən iki ovçuyla o tərəfə gedəcəyəm. Mənimlə kim gedəcək?

Moris, bir də Rocer əlini qaldırdı.

– Moris.

– Bəli, möhtərəm başçı.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Onların tonqalı haradadır?

– O tərəfdəki köhnə yerdə, qayanın böyründədir.

Qəbilə başçısı başını tərptədi.

– Gün batan kimi qalanlar hamınız gedib yata bilərsiniz.

Moris, Rocer və bir də mən isə iş görməliyik. Günün batan çağı buradan çıxacağıq.

Moris əlini qaldırdı.

– Birdən qarşımıza çıxsa, neyləyəcəyik?

Qəbilə başçısı əlini yelləyib onun etirazını qəbul eləmədi.

– Biz sahilboyu qumun üstüylə gedəcəyik. İşdir, birdən gəlsə, biz yenə də rəqs eləyəcəyik. Öz rəqsimizi.

– Bəs axı biz cəmi üç nəfərik?

Yenə uğultu qopdu, sonra sükut çökdü.

Piqqi öz eynəyini Ralfa vermişdi və gözləyirdi ki, “gözü”-nü nə vaxt ona qaytaracaqlar. Odun nəm idi və artıq üçüncü dəfəydi ki, onu yandıрмаğa cəhd eləyirdilər. Ralf ayaq üstə dayanıb öz-özünə dedi:

– Bizim tonqalımız hər gecə yanmalıdır.

Yanında dayanmış üç oğlana suçlu adamlar kimi baxdı Ralf. İlk dəfə idi ki, tonqalın ikinci əhəmiyyətli cəhətini etiraf eləyirdi. Onun əsas funksiyası ətrafa xəbərdaredici tüstü yaymaqdır, ikinci funksiyası isə ondan ibarətdir ki, tonqal ocaqdır, gecə vaxtı yatanda onlara istilik verir, bədənlərini qızdırır. Erik ağzını oduna dirəyib o qədər üfürdü ki, nəhayət, od alıb alovlandı. Ağımtıl-sarı tüstü yuxarı qalxdı. Piqqi eynəyini alıb məmnuniyyətlə tüstüyə baxdı.

– Bir radio da düzəldə bilsəydik!

– Ya da təyyarə...

– ...yaxud gəmi.

Ralf dünya haqqında getdikcə solğunlaşmaqda olan biliklərini öz ələmində axtarıb-araşdırdı.

– Biz qırmızılara əsir də düşə bilərdik.

Erik saçlarını geri elədi.

– Yaxşı olardı ki, onlar düşəydilər.

Həç kəsin adını çəkmədi o, Sem isə başıyla sahilin o tərəfinə işarə eləməklə onun cümləsini tamamladı.

Ralfin yadına paraşütdən sallanan fiqurun köntöy hərəkətləri düşdü.

– Ölü adam barədə nəsə deyirdi o, – Ralf bu sözü deyən kimi də qızdırmalı adamlar kimi yanaqları qızardı, eyni zamanda həm də rəqsdə iştirak elədiyini etiraf eləmiş oldu. Bədəniylə irəli əyilərək, sanki, tüstünü məcbur eləyirmiş kimi hərəkət elədi. – Dayanma, qalx, göylərə yüksəl!

– Tüstü azalır.

– Yaş da olsa, odun gətirmək lazımdır.

– Mənim astmam var.

Cavab mexaniki olaraq təkrar olundu.

– Sənin astman başına dəysin.

– Mən odun daşsam, astmam tutacaq. Elə bilirsən mənim xoşuma gəlir, Ralf? Başqa cür mümkün deyil.

Üç oğlan meşəyə gedib xeyli çürük odun gətirdi. Yənə tüstü qalxdı; sarı, nazik tüstü.

– Gəlin gedək, bir şey yeyək.

Nizələrinə də götürüb hamısı birlikdə meyvə ağacları tərəfə getdi; az danışır, tələsik qarınlarını doldururdular. Onlar meşədən qayıdanda günəş batmışdı, ocaq yerində köz qalmışdı, tüstü çıxmırdı.

– Mən odun daşıya bilmərəm, – Erik dedi. – Yorulmuşam.

Ralf öskürüb boğazını arıtladı.

– Yuxarıdakı tonqal həmişə yanır.

– Yuxarıdakı tonqal balaca idi. Burada isə böyük tonqal lazımdır.

Ralf ocağa odun atdı və ala-toranda yuxarı qalxan tüstüyə baxdı.

– Tonqal yanmalıdır.

Erik yerə sərildi.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Elə yorulmuşam. Bunun yanmağının nə xeyri var?

– Erik! – Ralf titrək səslə qışqırdı. – Elə danışma!

Sem Erikin yanında dizi üstə oturdu.

– Düz deyir də, nə mənası var?

Ralf əsəbi halda xatırlamağa çalışdı. Tonqalla bağlı çox yaxşı şeylər olmalı idi. Nəsə, son dərəcə vacib şeylər.

– Ralf sizə neçə dəfə deyibdir, – Piqqi fikirli halda dedi.

– Bəs onda biz necə xilas olmaq istəyirik?

– Əlbəttə! Əgər biz tonqal qalayıb tüstü çıxartmasaq...

Get-gedə dərinləşməkdə olan ala-toranda Ralf gəlib əkizlərin qarşısında çömbəltmə oturdu.

– Başa düşmürsünüz? Qayıq və radio barədə xəyallara dalməğın nə mənası var?

Ralf qolunu qabağa uzadıb yumruğunu düyünlədi.

– Buradan xilas olmağın ancaq bir yolu var. Kimsə ovçu oyununu oynaya bilər, kimsə bizə ət gətirə bilər...

Əkizlərdən birinin, sonra da o birinin üzünə baxdı. Həyəcan və inamın ən yüksək mərhələsinə çatanda isə beyni dumanlandı və çaşib qaldı. Dizi üstə çöküb yumruğunu düyünlədi, əkizlərin üzünə baxdı. Axır ki, beynindəki duman çəkildi.

– Hə də, onu deyirdim: biz elə eləməliyik ki, tüstü çıxsın, özü də çox çıxsın.

– Bacarmırıq, çatdıra bilmirik! Ora bax!

Ocaq sönməkdə idi.

– İki nəfər ocağa baxır, – Ralf öz-özünə danışmış kimi dedi, – bu da sutkada on iki saat ələyir.

– Ralf, biz odun daşımaqdan bezmişik...

– ...qaranlıqda.

– ...gəcə vaxtı mümkün deyil bu.

– Gəlin biz belə ələyək: ocağı səhər tezdən qalayaq,

– Piqqi dedi. – Gəcə vaxtı, onsuz da, tüstü görünmür.

Sem razılıq əlaməti olaraq başını tərpətdi.

– Tonqal yuxarıda olanda...

– ... vəziyyət başqa cür idi.

Qaranlığın təsiriylə özünü dəhşətli dərəcədə köməksiz hiss eləyən Ralf ayağa durdu.

– Yaxşı, gecələr tonqal yandırmayaq.

Silkələnsə də, hələ ki uçub-dağılmayan birinci daxmaya tərəf getdi Ralf. Əl vuranda xışıldayıb səs salan quru yarpaqlar yataq rolunu oynayırdı. O biri daxmada yatan balacalardan kimsə yuxuda sayıqlayırdı. Uşaqların dördü də daxmaya girdi; quru yarpaqların üstünə uzandılar. Əkizlər yanaşı, Ralfla Piqqi də o biri tərəfdə uzandılar. Uşaqlar yerlərini rahatlayanacan yarpaq xışiltısı uzun müddət kəsilmədi.

– Piqqi.

– Nədir?

– Necəsən?

– Belə də.

Nəhayət, daxmaya sükut çökdü, təsadüfi yarpaq xışiltısı eşidilirdi. Daxmanın girişi tərəfdən ulduzlarla bəzənmiş uzunsov qaranlıq səma parçası görünürdü, dalğalar rifə dəyib içiboş uğultu yaradırdı. Ralf yenə də gecə xəyalları oyununa başladı.

Əgər onları reaktiv təyyarəylə evə aparsaydılar, böyük Uiltşir aeroportuna səhər tezdən enərdilər. Sonra da maşında gedərdilər. Yox, yaxşısı budur, qoy qatarla getsinlər. Deməli, qatarla Devona gedirlər və həmişəki kottecdə qalırlar. Vəhşi ponilər gəlib yenə də bağın aşağı tərəfindəki divarın üstündən baxacaqlar.

Ralf narahat halda yarpaqların arasında o üz-bu üzə çevrildi. Dortmund əyalətdir, oradakı ponilər də vəhşidirlər. Vəhşilər aləmi onu cəlb eləmirdi artıq.

Ralf öz xəyallarında böyük şəhərə can atır, orada vəhşilikdən əsər-ələmət olmamalıdır. Avtobus dayanacağından təhlükəsiz yer təsəvvür eləmək mümkündürmü? Orada təkərlər və lampalar da var.

Ralf dərhal da lampanın dövrəsində rəqs eləməyə başladı. Avtobus sürünüb dayanacaqdan çıxdı, qərribə avtobus idi...

- Ralf! Ralf!
- Nədir, nə olub?
- O cür səs eləmə də.
- Bağışla.

Daxmanın uzaq küncü tərəfdə zülmət qaranlığın içindən gələn dəhşətli ulartı səsi eşidilirdi. Uşaqlar yarpağın arasında qorxudan titrəyib dik atıldılar. Semlə Erik bir-birini qucaqlayıb didişirdilər.

- Sem! Sem!
 - Ey, Erik!
- Dərhal da sükut çökdü.
Piqqi yavaşca Ralfa dedi:
- Biz buradan rədd olub getməliyik.
 - Nə demək istəyirsən?
 - Xilas olmağı deyirəm.

Zülmət gecə olmasına baxmayaraq, gün ərzində ilk dəfə Ralfı gülmək tutdu.

– Hə, xilas olmağı deyirəm, – Piqqi pıçıldadı. – Tez bir zamanda bizi xilas eləməsələr, hamımız dəli olacağıq.

- O məsələ də...
- Xoşbəxt dəlilər.
- Başdanxarablar.

Ralf nəm saçlarını gözünün üstündən geri elədi.

- Sən xalana bir məktub yazardın.
- Piqqi fikrə getdi.

– Heç bilmirəm xalam indi haradadır. Mənim nə konvertim var, nə də markam. Burada poçt qutusu da yoxdur, poçtalyon da.

Kiçik bir zarafatın belə nəticə verə biləcəyini Ralf göz-ləməzdi və gülməyini saxlaya bilmədi; onun bədəni atılıb-düşür, qıvrılıb-açılırdı.

Piqqi əsəbiləşib Ralfa irad tutdu.

– Mən elə də gülməli bir söz demədim.

Ralf isə hələ də gülürdü və gülməkdən sinəsi ağrıyırdı. Əldən düşmüş halda növbəti gülüş dalğasını gözləyirdi. Növbəti fasilə vaxtı yuxuya getdi.

– Ralf, sən yenə səs salırsan. Sakit ol! Sakit, Ralf, ona görə ki...

Ralf yarpaqların arasından qalxdı.

Yuxusunu yarımçıq qoyub onu oyatdığına görə Piqqiyə minnətdar idi, çünki avtobus artıq yaxınlaşmışdı və aydın görünürdü.

– Ona görə ki, nə?

– Sakit ol, qulaq as.

Ralf yavaşca uzandı, yarpaqların xışıltısı isə uzun müddət kəsmədi. Erik yuxuda ufuldayıb səsini kəsdi. Daxmanın girişi tərəfdən görünən ulduzlardan başqa hər yan qatı qaranlığa qərç olmuşdu.

– Mən heç nə eşitmirəm.

– Çöl tərəfdə nəsə hərəkət eləyir.

Ralfin gicgahlarında qan sürətlə vurdu. Qanın səsi əvvəlcə bütün digər səsləri eşidilməz elədi, sonra azaldı.

– Mən hələ də bir şey eşidə bilmirəm.

– Qulaq as. Bir az çox dinşəsən, eşidəcəksən.

Sınımış budağın şaqqıltısı daxmanın bir-iki addımlığından gəlirdi. Ralfin gicgahlarında guppuldayan qanın səsi yenidən qulağında əks-səda verdi, tutqun obrazlar beynində bir-birinə qarışırdı. Daxmanın ətrafında dolaşan da o obrazların toplusu idi. Piqqinin başı onun çiyinlərinə toxundu, əlini uzadıb onun əlindən yapışırdı.

– Ralf! Ralf!

– Kəs səsini, qulaq as.

Bu çətin məqamda Ralfin beynindən bir fikir keçdi: kaş ki balaca uşaqların üstünə gedəydi vəhşi.

Bayırdan dəhşətli pıçıltı eşidildi:

– Piqqi, Piqqi...

– Gəlibdir, – Piqqi güclə nəfəs alaraq dedi. – Həqiqətən, odur!

Piqqi nəfəsini çəkib Ralfa qısıldı.

– Piqqi, bayıra çıx. Sən mənə lazımsan.

Piqqinin ağzı Ralfın qulağına dirəndi.

– Dinmə.

– Piqqi, sən haradasan, Piqqi?

Daxmanın arxasına, elə bil, daraq çəkdlər. Piqqi bir anlığa yerində donub-qaldı, sonra onun astması başladı. Beli ikiqat oldu, ayaqlarıyla yarpaqları döyəcədi. Ralf ondan aralandı.

Sonra daxmanın ağzında iyrenc bir qarışıqlıq oldu, canlı məxluqlar toqquşdu, harasa baş vurdu. Kimsə Ralfla Piqqinin üstünə yeridi, gurultu qopdu, əl-qol atdılar, aləm qarışdı. Ralf hara gəldi zərbələr endirirdi, sonra o özü və on nəfərə yaxın kənar adam yerdə qıvrılır, dığırılır, vurur, yıxır, didir, didişdirirdi. Onu silkələdilər, paltarını cırdılar, kiminsə barmaqları girdi ağzına, o da dişlədi. Yumruq geri çəkilib porşen kimi zərbə endirdi, dərhal da qıgılcımlar daxmanı işıqlandırdı. Ralf yana əyildi və qıvrılan bədənin başına tuş gəldi, kiminsə isti nəfəsini öz yanağında hiss elədi. Altındakı bədənin ağzına zərbələr endirməyə başladı, elə bil, çəkiclə işləyirdi, o qədər vurdu ki, döydüyü adamın sifəti yaş oldu. Sonra kiminsə dizi onun qılçalarının arasına soxularaq zərbə endirdi, bərk ağrı hiss eləyib yıxıldı; vuruşanlar onun üstündən keçdi və birdən daxma çöküb dava-qırğını tamamladı, naməlum fiqurlar dağıntılar altından çıxaraq əkilib aradan çıxdılar. Balacalar ağız-ağıza verib qışqırışdılar. Piqqinin necə çətinliklə nəfəs aldığı eşidildi.

Ralf titrək səslə qışqırdı:

– Ey, balacalar, gedin yatın. Biz o biri uşaqlarla dalaşırıq. İndi gedin yatın.

Samnerikgil yaxınlaşıb Ralfa baxdılar və dedilər:

– Siz ikiniz də yaxşısınızmı?

– Məni çırpdılar.

– Məni də. Piqqinin halı necədir?

Piqqini sürüyüb dağıntılar altından açıq havaya çıxartdılar və ağaca söykədilər. Soyuq gecə baş vermiş terrordan sonra təmizlənirdi. Piqqinin nəfəsi də qaydaya düşürdü.

– Yaralanmışan, Piqqi?

– Bir balaca.

– Cek idi, bir də ovçular, – Ralf təəssüflə dedi. – Bizdən niyə əl çəkmiş onlar?

– Hər halda, biz onların dərslərini verdik, – Sem dedi. Həqiqəti demək məcburiyyətində qalıb davam elədi: – Ən azı, sən bunu eləmişən. Mən küncdə ilişib qalmışdım.

– Mən onlardan birini yaxşıca çırpdım, – Ralf dedi, – üzgözü abırdan çıxdı. Hər halda, tezliklə bir də gəlib dava eləmək fikrinə düşməz.

– Mən də birini döydüm, – Erik dedi. – Oyanıb gördüm kimsə sifətimə vurdu. Ralf, deyəsən, mənim sifətim qanın içindədir. Sonra mən onun dərslərini verdim.

– Neylədin?

– Dizimi qaldırdım, – Erik öyündü, – qılçalarının arasından elə vurdum, eşşək kimi anırdı. Bir də bu tərəflərə gəlməz. Yox, biz də onların cavabını pis vermədik.

Ralf qaranlıqda tərpendi və eşitdi ki, Erik öz ağzını əlləşdirir.

– Nə olub?

– Dişim laxlayır.

Piqqi ayaqlarını yığdı.

– Sən necəsən, Piqqi?

– Mən elə bildim ki, buynuzu aparmaq istəyirlər.

Ralf solğun sahilboyu qaçaraq meydançaya tullandı. Başının oturacağıyla yanaşı qoyulmuş buynuzun parıldadığını gördü. Ralf bir qədər ləngiyib baxdı, sonra Piqqinin yanına qayıtdı.

– Buynuz əl vurmayıblar.

– Bilirəm. Onlar buynuza görə gəlməmişdilər. Onlar başqa iş görə gəlmişdilər. Ralf, sənə, mən neyləməliyəm?

Lap uzaqda, sahilin döngəsi tərəfdə üç nəfər sürətlə Qalaya tərəf gedirdi. Onlar yollarını meşədən aralı salıb, sahilboyu düz suyun qırağıyla uzaqlaşmaqda idilər. Qəflətən yavaş səslə oxumağa başlayırdılar və bir də görürdün, işıqlı zolaq boyu mayallaq aşdılar. Qəbilə başçısı daim qabaqda qaçırdı, əldə elədiyi qələbədən sevinir, az qalırdı qanad açıb ucsun. İndi əsl qəbilə başçısı idi o, qarşısındakı xəyali hədəfə zərbələr endirmiş kimi hərəkətlər eləyirdi. Sol əlində isə Piqqinin sınıq eynəyini tutmuşdu.

XI fəsil

QALA

Erkən səhərin soyuğunda qaralan ocaq yerinin ətrafında dörd oğlan toplaşmışdı, Ralf dizi üstə çöküb külü üfürürdü. Qov kimi yüngül, boz külə nəfəs dəydikcə ora-bura sovrulurdu, amma qılgıncım görünmürdü. Əkizlər həyəcan içində dayanıb baxırdılar, Piqqi tor görünən gözlərinin parlaq divarı arxasında hissiz, həyəcansız oturmuşdu. Ralf güc verib o qədər üfürdü ki, qulaqları cingildədi, nəhayət, səhər mehi vurub külü onun gözünə üfürdü, gözləri heç nə görmədi və işdən əli üzüldü. Çömbəltmə oturdu, sulanmış gözlərini ova-ova söyüş söydü.

– Xeyri yoxdur.

Erik sifətində quruyub qalmış qan maskasının arxasından ona yuxarıdan-aşağı baxdı. Piqqi Ralfın baxdığı səmtə baxırdı.

– Düzdür, Ralf, xeyri yoxdur. Biz bir də ocaq qalaya bil-məyəcəyik.

Ralf üzünü Piqqiyə bir az da yaxınlaşdırdı.

– Məni görürsən?

– Bir balaca.

Yaralanıb şişmiş yanağı Ralfın gözünü yenidən gizlətdi.

– Ocaqdakı kösövləri yığışdırıb aparıblar.

Qəzəb dolu səslə qışqırdı:

– Kösövləri oğurlayıblar!

– Onlar belədirlər, – Piqqi dedi. – Məni kor eləyiblər.

Başa düşürsən? Hamısını da eləyən o Cek Meridyüdür. Sən yığıncaq çağır, Ralf, biz nəsə eləməliyik.

– Özümüz özümüzlə keçirəcəyik yığıncağı?

– Elə çıxır da. Sem, dayan, səndən yapışıım.

Onlar meydançaya tərəf getdilər.

– Sən buynuzu üfür, – Piqqi dedi. – Nə qədər bacarırsan, bərkdən üfür.

Eynən birinci dəfə olduğu kimi, meşə əks-səda verdi, quşlar qıy çəkib ağacların başından havaya qalxdı. Sahilin hər iki tərəfi boş idi. Balaca uşaqların bir neçəsi daxmalardan çıxıb gəldi. Ralf hamar budağın üstündə oturdu, üç nəfər isə onun qarşısında dayandı. O, başını tərپətdi, Samnerikgil sağ tərəfdə əyləşdi. Ralf buynuzu Piqqiyə verdi, o da parıldayan balıqqulağını ehtiyatla əlində tutub gözlərini döyərək Ralfa baxdı.

– Hə, danış.

– Mən buynuzu aldım ki deyəm: mən artıq heç nə görmürəm, eynəyimi qaytarıb özümə verməlidirlər. Bu adada dəhşətli işlər olur. Mən sənə səs verib başçı seçmişəm. O da bildiyini eləyir. İndi, buyur, Ralf, sən özün danış, de görək biz...

Piqqi hiçqırıb ağıladı və sözünü tamamlaya bilmədi.

– Adi bir tonqal. Siz elə bilirsiniz ki, biz bunu bacarmırıq? Tüüstü siqnalı verərik və xilas olarıq. Biz bəyəm vəhşiyik, yoxsa nəyik? Amma buyurun, baxın, heç bir siqnal da yoxdur. Gəmi gəlib keçə bilər. Yadınızdadır, o, tonqalı yiyəsiz qoyub ova getmişdi, ocaq söndü, gəmi də keçib-getdi? Onlarsa hesab eləyirlər ki, o, əsl başçıdır. Sonra da bir iş

oldu... o da onun səhvindən oldu. O olmasaydı, belə bir iş də heç vaxt baş verməzdi. İndi Piqqi kor kimi qalıb, heç nə görmür. Gecə vaxtı gizlicə gəlib, – Ralfın səsi titrədi, – gecə vaxtı qaranlıqda gəlib bizim ocaqdakı kəsövləri oğurlayıblar. Oğurlayıb aparıblar. Desəydilər, ocaq qalamaq üçün özümüz onlara köz verərdik. Amma onlar oğurlayıblar, ocağımız sönmüb, siqnal yoxdur və belə getsə, biz heç vaxt xilas ola bilməyəcəyik. Nə demək istədiyim sizə aydındır? Biz özümüz onlara köz verərdik, amma onlar oğurlayıb aparıblar. Mən...

Ralf susdu. Yenə də beyni dumanlanan kimi oldu, elə bil, fikrini pərdələdilər. Piqqi əlini uzatdı ki, buynuzu ondan alsın.

– Sənin fikrin nədir, Ralf, neyləmək istəyirsən? Bütün bunların hamısı sözdür, ortada isə heç bir şey yoxdur. Mən eynəyimi istəyirəm.

– İmkan ver, fikrimi toplayım. Bəlkə, duraq üst-başımızı səliqəyə salaq, yuyunaq, daranaq, əvvəllər olduğu kimi gedək. Çünki hər şeydən əvvəl biz vəhşi deyilik və xilas olmaq da oyun-oyuncaq deyil.

Ralf şişkin yanağını aşağı dartıb gözünü açdı və əkizlərə baxdı.

– Bir balaca özümüzü qaydaya salandan sonra gedərik...

– Nizələrimizi də götürək, – Sem dedi. – Piqqi də götürsün.

– ...ona görə ki, silah lazım ola bilər.

– Buynuz səndə deyil!

Piqqi balıqqulağını yuxarı qaldırdı.

– Kim istəyirsə, öz nizəsini götürə bilər. Mən götürməyəcəyəm. Götürsəm, nə xeyri var? Onsuz da, it kimi məni yedəyinizdə aparacaqsınız. Hə, gülməlidir. Gülün, gülün. Onlardır da, adada hər şeyə gütlər. Yaxşı, bəs nə olub? Böyüklər bizə nə deyirdi? Simon qətlə yetirilib. Burada bir uşaq da var idi, üzixallını deyirəm, biz bura ilk gəldiyimiz birinci gündən bəri onu görən olubmu?

– Piqqi! Bir dəqiqə dayan!
– Buynuz məndədir. Mən düz gedəcəyəm o Cek Merid-
yünün yanına, nə var üzünə deyəcəyəm.

– Sənə pis olacaq.
– Bundan artıq mənə neyləyə bilər? Nə varsa, onun üzünə
deyəcəyəm. Əgər sən etiraz eləmirsənsə, aparardım, Ralf.
Mən onun götürmədiyi şeyi göstərəcəyəm onlara.

Piqqi bir anlığa fasilə eləyib tutqun şəkildə gördüyü
qaraltılara baxdı. Otları ayaqlayıb yapırıxdıran əvvəlki yığın-
cağın forması onu dinləyirdi.

– Buynuzu əlimə alıb gedəcəyəm onun yanına. Buynuzu
yuxarı qaldıracağam. Bax, deyəcəyəm, sən məndən güclü-
sən, sən astman yoxdur. Ona deyəcəyəm ki, sən görürsən,
özü də hər iki gözün yaxşı görür. Mən gəlməmişəm deyəm
ki, rəhm elə, insafın olsun, eynəyi qaytar. Deməcəyəm,
kişi ol; deyəcəyəm, ona görə yox ki sən güclüsən, ya zəif
sən, ona görə ki, belə olmalıdır, mənim eynəyimi qaytar, sən
onu mənə qaytarmalısan, vəssalam. Bax belə deyəcəyəm.

Piqqi sözünü tamamladı; qıpqırmızı qızarmışdı, tir-
tir əsirdi. Buynuzu başından eləyirmiş kimi, tez-tələsik
onu Ralfa verib gözlərinin yaşını sildi. Zərif göy işığa qərç
olmuşdu onlar, ağ rəngli incə buynuz Ralfın ayağı tərəfdə
idi. Piqqinin barmaqlarından süzülən yeganə göz yaş dam-
lası qəşəng əyrinin üstündə ulduz kimi parlayırdı.

Nəhayət, Ralf ayağa qalxıb qəddini düzəltdi və saçlarını
geri elədi.

– Lap yaxşı. Demək istəyirəm ki, bir halda ki özün belə
istəyirsən, onda cəhd elə. Biz də sənənlə gedəcəyik.

– O rənglənəcək, – Sem dedi və utandı. – Özünü də yaxşı
bilirsiniz necə olacaq...

– ...bizdən qorxana oxşamırdı...

– ...gicliyi tutsa, yaxşı olmayacaq...

Ralf incik halda Semə baxdı. Dumanlı şəkildə də olsa, bir
dəfə qayaların yanında Simonun ona dediyi sözləri xatırladı.

– Ağlını başına yığ, – Ralf dedi. Dərhal da əlavə elədi:
– Getdik.

Buynuzu Piqqiyə verdi, o isə qızardı, amma bu dəfə
duyduğu fərəhdən qızardı.

– Bunu sən götürməlisən.

– Biz hazırlaşib yola düşəndə mən götürəcəyəm, – Piqqi
buynuzu götürməyə həmişə hazır olduğunu, ümumiyyətlə,
hisslərini ifadə etmək üçün fikirləşib söz axtardı. – Etiraz
eləmirəm, Ralf, çox şad olardım, amma mənim özümü apa-
ran bir adam lazımdır.

Ralf buynuzu qaytarıb parıldayan budağın üstünə qoydu.

– Bir şey yeyək, sonra gedərik.

Onlar meyvələri dərilib uralanmış ağaclara tərəf get-
dilər. Yetmiş meyvə tapmaqda Piqqiyə kömək elədilər,
bəzilərini isə o özü əli ilə toxunmaqla tapırdı. Onlar meyvə
yedikləri müddətdə Ralf günortadan sonra nə edəcəyi barə-
də fikirləşirdi.

– Biz özümüzü elə aparacağıq ki, guya, heç nə olmayıb.
Yuyunmaq da lazımdır.

Sən ağzına təpşirdiyi meyvələri uddu və etiraz elədi.

– Biz hər gün çimirik də!

Ralf çirkin içində itib-batan uşaqlara baxıb köksünü
ötürdü.

– Saçlarımızı daramalıyıq, onlar lap çox uzanıbdır.

– Mənim corablarım daxmada qalıb, – Erik dedi, – onla-
rı papaq əvəzinə başımıza keçirə bilərdik.

– Bir şey tapıb onun köməyi ilə saçlarımızı geri yığıb
bağlasaydıq, yaxşı olardı, – Piqqi dedi.

– Qızlar elədiyi kimi.

– Yox. Əlbəttə yox.

– Gəlin necə varıqsa, elə də gedək, – Ralf dedi. – Onlar
özləri də bizdən yaxşı deyillər.

Erik əlini uzadıb onların yolunu kəsirmiş kimi bir jest
elədi.

– Onlar rənglənmiş olacaqlar. Özünüz bilirsiniz necə rənglənirlər...

O biri uşaqlar başlarını tərپtdilər. Rəng maskasının insana necə böyük sərbəstlik və vəhşilik gətirdiyini onlar artıq yaxşı başa düşürdülər.

– Amma biz rənglənməyəcəyik, – Ralf dedi, – çünki biz vəhşi deyilik.

Samnerikgil bir-birinə baxdı.

– Amma hər halda...

Ralf qışqırdı:

– Rənglənməyəcəyik, vəssalam!

Deyəcəyi növbəti sözləri xatırlamağa çalışdı.

– Tüstü, – Ralf dedi, – biz tüstü istəyirik.

Qəzəblə əkizlərə tərəf baxdı.

– Dedim ki, tüstü. Tüstü çıxmaldır.

Burada bir sükut oldu, arıların vızıltısından başqa səs eşidilmirdi. Nəhayət, Piqqi xeyirxahlıqla dedi:

– Əlbəttə, tüstü. Ona görə ki, tüstü siqnaldır və biz də siqnal verməsək, xilas ola bilmərik.

– Bilirəm! – Ralf qışqırdı. Əlini Piqqidən çəkdi. – Deməli, sən hesab eləyirsən ki...

– Mən həmişə ancaq sənin dediyin sözü təkrar eləyirəm, – Piqqi tələsik dedi. – Bir anlığa fikirləşdim ki...

– Yox, elə deyil, – Ralf bərkdən dedi. – Mən onu bilirəm və bir an da olsun unutmuram.

Piqqi aranı sakitləşdirmək üçün başını tərپtdi.

– Sən bizim başçımızsan, Ralf. Hər şey yadındadır.

– Mən unutmamışam.

– Əlbəttə yox.

Əkizlər sınaıçı nəzərlə Ralfa elə baxırdılar, sanki, onu birinci dəfəydi görürdülər.

Onlar sahilboyu cərgəylə gedirdilər. Nizəsini çiyinə alıb azca axsayan Ralf öndə gedirdi. İsti qumun üstündə titrəyən dumana, alınına tökülən saçlara və yanağının şişinə

görə onun gözləri tor görürdü. Ralfın arxasınca əkizlər gedirdi; onlar narahat idilər, amma coşqun həyat enerjisiylə doluydular; az danışıq, ağac nizələrini sürüyə-sürüyə gedirdilər. Çünki Piqqi hesab eləyirdi ki, gözünü gündən daldalayıb aşağı baxanda qumun üstüylə hərəkət eləyən şeyləri bir az görür, odur ki yerlə sürünən nizələrin arasıyla gedirdi, buynuzu da çox ehtiyatla ikiəlli tutmuşdu. Uşaqlar kiçik qrup şəklində sahilboyu irəliləyirdilər; aşağıda, qumun üstündə isə boşqaba oxşayan dörd kölgə rəqs eləyir, qarışırdı. Tufanın izi qalmamışdı, itilənmiş ülgüc ağzına oxşayan təmiz sahil uzanıb gedirdi. İstidə parıldayan dağ və səma, elə bil, çox-çox uzaqlarda idi, ilgimin yuxarı qaldırdığı rif, sanki, gümüş göl idi və göylə yerin arasında üzürdü.

Qəbilənin rəqs elədiyi yerin yanından keçib-getdilər. Yarısı yanıb kömür bağlamış kösövlər daşların üstündə qalmışdı, yağış onları söndürmüşdü, su qırağındakı qumluq yenə hamarlanmışdı. Bu yerdən keçəndə heç kim dinib-danışmadı. Onlardan heç kim əsla şübhə eləmirdi ki, qəbilə indi Qaladadır, ona görə də qayanı görən kimi ayaq saxladılar. Qarşı tərəfdə hündür otluq dalğalanırdı, sol tərəf isə qara, yaşıl budaqların bir-birinə dolaşdığı keçilməz cəngəllik idi. Ralf qabağa getdi.

Onlar qalaya gedəndə uzandıqları yerin otu yaprımışdı. Bu yer ərazinin boğazı idi, qırmızı qala bürcləri və çıxıntılar qayanı dövrələmişdi.

Sem Ralfın əlinə toxundu.

– Tüstü.

Qayanın o tərəfində nazik tüstü ləkəsi havada dalğalanırdı.

– Mən heç bilməzdim ki, tonqal qalayıblar.

Ralf çevrildi:

– Biz niyə gizlənirik?

Otların arasındakı daldadan dar keçidə tərəf uzanan açıq, balaca yerə çıxdı.

– Siz ikiniz arxada gəlin. Birinci mən gedəcəyəm. Məndən bir addım arxada Piqqi gedəcək. Nizələrinizi hazır saxlayın.

Piqqi dünyayla onun arasından asılmış işıldayan pərdəyə həyəcanla baxdı.

– Burada qorxulu bir şey yoxdur ki? Oradakı sıldırım qayadır? Dənizin şırıltısı gəlir qulağıma.

– Sən mənim böyrümcə gəl.

Ralf dar keçidə tərəf irəlilədi. Ayağıyla vurduğu daş gedib suya düşdü. Sonra dəniz nəfəsini çəkib dalğanı sordu. Ralfdan sol tərəfdə, qırx fut aşağıda, üstü dəniz bitkiləriylə örtülmüş qırmızı kvadrat çılpalaşdı.

– Mənə bir şey olmaz ki? – Piqqi titrədi. – Elə qorxuram ki...

Yuxarıdakı qala bürcləri tərəfdən qəflətən qışqırtı səsi gəldi, döyüşə hazırlıq işarəsi verildi, qayanın arxasından onun beş səs ona cavab verdi.

– Buynuzu mənə ver, özün də yerindən tərpənmə.

– Dayan! Gələn kimdir?

Ralf başını geri qanırıp lap yuxarıda dayanmış Rocerin qaranıq sifətini gördü.

– Sən özün görürsən mən kiməm, – Ralf qışqırdı. – Oyun çıxartma!

Buynuzu dodaqlarına yaxınlaşdırıb üfürməyə başladı. Üz-gözlərini tanımaz dərəcədə rəngləmiş vəhşilər gördü və onlar qayanın çıxıntısıyla enib dar keçidə tərəf getdilər. Özləri nizələrlə silahlanmışdılar və qalanın girişini müdafiə etmək üçün döyüşə hazırlaşdılar. Ralf Piqqinin qaraqışqırığına əsla fikir vermədən buynuzu var gücüylə çalmaqda idi.

Rocer qışqırdı:

– Dayan dedim! Eşidirsən?

Nəhayət, Ralf buynuzu dodaqlarından araladı ki, nəfəsini dərsin. İlk sözləri də boğula-boğula dedi.

– Yığıncaq çağırıram.

Keçidi qoruyan vəhşilər öz aralarında nəsə danışdılar, amma yerlərindən tərpənmədilər. Ralf iki addım da qabağa getdi. Dərhal da arxadan gələn pıçıltı səsi eşitdi:

– Ralf, məni burada tək qoyma.

– Sən dizi üstə otur, – Ralf çiyininin üstündən qanrılıb dedi, – mən qayıdanacan gözlə.

Ralf keçidin ortasında dayanıb diqqətlə vəhşilərə baxırdı. Rəng maskasının arxasında özlərini tam sərbəst hiss eləyən vəhşilər saçlarını geri yığıb bağlamışdılar və belə baxanda Ralf özü də hiss eləyirdi ki, bu cür daha rahatdır, dərhal da qərara gəldi ki, imkan tapan kimi o da saçını elə bağlayacaq. Hətta az qalmışdı deyə ki, bir dəqiqə gözləyin, saçımı bağlayım, amma bu, mümkün deyildi. Vəhşilər hırtıladaşdılar və onlardan biri Ralfa tərəf qolaylandı. Lap yuxarıda Rocer əlini dəstəkdən çəkib əyilərək aşağı baxdı ki, görsün orada nə baş verir. Keçiddəki oğlanlar öz kölgələrinin içinə qərq olmuşdular, onların yalnız pırpız başları aydın seçilirdi. Piqqi əyilib ikiqat olmuşdu, onun kürəyi kisəyə oxşayırdı.

– Mən yığıncaq çağırıram.

Sükut.

Rocer balaca bir daş götürüb düz nişan almadan onu əkizlərin arasına atdı. Uşaqlar yana əyildilər, Sem ayaq üstə güclə dayana bildi. Rocerin bədənində hansısa enerji mənbəyi işə düşmüşdü.

Ralf yenə bərkdən dedi:

– Mən yığıncaq çağırıram.

Gözaltı vəhşilərə baxdı.

– Cek haradadır?

Dəstədəki oğlanların arasında tərpəniş oldu, onlar nəyi-sə müzakirə eləyirdilər. Rənglənmiş sifət Robertin səsiylə dedi:

– Cek ovdadır. Bizə dedi ki, sizi bura buraxmayaq.

– Mən tonqala görə gəlmişəm, – Ralf dedi, – bir də Piqqinin eynəyinə görə.

Dəstə onu dövrəyə aldı gülüş sədaları yüksəldi; bu yüngül, sevinc dolu gülüş, yüksək qayalarda əks-səda verdi.

Ralfdan arxa tərəfdən gələn səs dedi:

– Sənə nə lazımdır?

Əkizlər sivişib Ralfın böyründən keçdilər və keçidlə onun arasında dayandılar. Ralf cəld çevrildi. Hərəkətlərindən və qızartdaq saçlarından tanınan Cek meşədən gəlirdi, sağ və soluyla gəlib onu müşayiət eləyən ovçular, elə bil, yerimir, yerlə sürünürdülər. Hər üçünün sifəti qara və yaşıl rənglə boyanmışdı. Onlardan arxa tərəfdəki otluqda başı kəsilib atılmış və icalatı çıxarılmış donuz cəmdəyi var idi.

Piqqi sızıldadı:

– Ralf, məni burada atıb getmə!

Dənizin üstündən asılmış qayamı gülünc nəvazişlə qucaqlayıb ona qısılmışdı Piqqi. Vəhşilər gülmürdülər artıq, təhqiramiz şəkildə hırtıladaşırdılar.

Səs-küyün arasından Cekin qışqırtısı eşidildi:

– Çıx get, Ralf. Get öz tərəfinə. Bu tərəf mənimdir, mənim qəbiləməndir. Çıx get, məndən əl çək.

Gülüş səsləri kəsildi.

– Sən Piqqinin eynəyini çırpışdırmısan, – Ralf tənəffüs halda dedi. – Eynəyi yiyəsinə qaytarmalısan.

– Qaytarmalıyam? Kim deyir?

Ralf bir az da qeyzləndi:

– Mən deyirəm! Başçı kimi sən mənə səs vermisən. Buynuz səsini eşitmədin? Sən çox iyrenc oyun oynayırsan, istəsəydin, biz sənə od verərdik.

Qan onun üzünə vurdu, gözünün altındakı şiş zoqquldadı.

– Nə vaxt istəsəydin, biz sənə od verərdik. Amma sən belə eləmədin, oğru kimi gizlicə gəldin, Piqqinin eynəyini də əkişdirdin.

– O sözü bir də de!

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Oğru! Sən oğrusan!

Piqqi haray çəkdi:

– Ralf, mənə yazığın gəlsin!

Cek nizəsini Ralfın sinəsinə tuşlayıb irəli cumdu. Cekin əlinin hərəkətindən nizənin istiqamətini müəyyənləşdirən Ralf öz nizəsiylə vurub zərbəni sovuşdurdu. Sonra nizəsinin küpüylə Cekin qulağına zərbə endirdi. Onlar döş-döşə dayandılar; təngnəfəs halda qəzəblə bir-birinə baxırdılar.

– Oğru kimdir?

– Sənsən.

Cek çevrilib yenə zərbə endirdi. Aralarında heç bir razılıq olmasa da, əllərindəki ucuşuş payalardan ağır bədən xəsarəti yetirə biləcək nizə kimi yox, qılınc kimi istifadə eləyirdilər. Zərbə Ralfın nizəsinə dəyib sürüşdü, ağrıdan barmaqları gizildədi. Bir-birindən aralanıb mövqelərini dəyişdilər: indi Cek qala tərəfdə, Ralf isə ada tərəfdə dayanmışdı. İki də çətinliklə nəfəs alırdı.

– Gəl, gəl görüm...

– Gəl də, nə durmusan?

Amansız döyüşə hazırlaşan tərəflər hələ ki distansiyayı saxlayırdılar.

– Gəl! Gəl, gör burnunu necə əzirəm!

– Sən gəlsənə...

Daşa sarmaşmış Piqqi çalışırdı ki, Ralfın diqqətini cəlb eləsin. Ralf gözlərini Cekdən çəkmədən ona tərəf əyildi.

– Ralf, nədən ötrü gəldiyimizi yadından çıxartma: tonqal, bir də mənim eynəyim.

Ralf başını tərptədi, gərilmiş əzələləri boşaldı, sərbəst dayanıb nizəsinin küpünü yerə qoydu. Cek öz maskasının arxasından müəmmayla ona baxırdı. Ralf yuxarı bürclərə tərəf boylandı, sonra da vəhşilərin dəstəsinə baxdı.

– Eşidin, bilin, biz gəlmişik sizə deyək ki, birincisi, Piqqinin eynəyini qaytarın özünə. O, eynəksiz görə bilmir. Oyun oynamaq lazım deyil.

Rənglənmiş vəhşilər qəbiləsi hırtıldıyıb güldü, Ralfın fikri dolaşdı. Saçlarını geri eləyib qarşısındakı yaşıl-qara zolaqlı maskaya baxdı, Cekin sifətinin əslində necə olduğunu yadına salmağa çalışdı.

Piqqi pıçıldadı:

– Bir də tonqal.

– Hə, bir də tonqal barədə. Mən bu sözü yenə deyirəm. İlk dəfə bu adaya düşdüyümüz gündən bəri də hər dəfə təkrar eləyirəm.

Nizəsini uzadıb vəhşiləri göstərdi.

– Bizim yeganə çıxış yolumuz ondan ibarətdir ki, günün işıqlı vaxtı səhərdən-axşamacan tonqalı sönməyə qoymayaq. Ola bilsin ki, bu tərəfdən keçən gəmilərdən hansısa tüstünü görüb adaya yaxınlaşsın və bizi xilas eləyib evimizə aparsın. Tüstü olmadan isə təsadüfən buraya hansısa gəminin gəlməsini gözləməli olacağıq, illər keçəcək və biz də qocalacağıq...

Vəhşilərin gümsü, qondarma gülüşü dalğalanıb ətrafa yayıldı, uzaqlarda əks-səda verdi. İçində kükrəyən qəzəb Ralfı silkələdi. Səsi qırıldı.

– Rənglənmiş səfehlər, bəyəm siz başa düşmürsünüz: biz – Sem, Erik, Piqqi və mən bu işin öhdəsindən gələ bilmərik. Çalışdıq ki, ocağı sönməyə qoymayaq, amma bacarmadıq. Siz də burada kefdəsiniz: ov oyunu oynayırsınız.

Onların yaxınlığındakı ocaqdan havaya qalxan nazik tüstü burumunu göstərdi:

– Ona bax! Belə də siqnal ocağı olarmı? Bu ocağın üstündə ancaq nəsə bir şey bişirmək olar, vəssalam. Siz yemək bişirəndən sonra isə heç bir tüstü olmayacaq. Başa düşmürsünüz? Bəlkə də, o tərəfdən gəmi keçir...

Heç kəsin dinib-danışmaması və keçidi qoruyanların tanınmaz dərəcədə rənglənməsi Ralfı dəhşətə gətirdi və o da susdu. Qəbilə başçısı qırmızı ağızını açıb onunla qəbilə üzvləri arasında dayanmış Samnerikgilə müraciət elədi:

– Siz ikiniz geri qayıdın.

Heç kim ona cavab vermədi. Əkizlər heç nə başa düşməyib bir-birinə baxdılar. Piqqı qarşudurmanın səngidiyini zənn eləyib ehtiyatla ayağa durdu. Cek əvvəlcə Ralfa, sonra əkizlərə baxdı.

– Tutun onları!

Heç kəs yerindən tərpənmədi. Cek qəzəblə qışqırdı:

– Dedim ki, tutun onları!

Hərəkətlərindən əsəbilik yağan rənglilər dəstəsi köntöycəsinə Samnerikgili dövrəyə aldı. Bayaqqı gümüşü güllüş yenə eşidildi.

Sivilizasiyaya yaraşmayan hərəkət Samnerikgilin ciddi etirazına səbəb oldu.

– Bu, nə deməkdir?

– ...ağlınız çaşılıb-nədir?

Samnerikgil tərksilahlı oldu – nizələri alındı.

– Əl-qollarını bağlayın!

Əlindən heç nə gəlməyən Ralfın gücü ancaq üzünü qara və göy rəngli maskaya tutub qışqırmağa çatdı:

– Cek!

– Dedim ki, onların əl-qolunu bağlayın!

Rənglilər dəstəsi Samnerikgilin fərqli olduğunu və eyni zamanda güclü tərəfin özləri olduğunu hiss elədilər. Böyük canfəşanlıqla və çox da kobud şəkildə əkizləri yerə yıxdılar. Cek sevincində idi və hiss elədi ki, Ralf əkizlərin xilasını üçün nəşə eləyəcək. Onun nizəsi havada qövs cızıb vıyıldı. Ralf ancaq macal tapıb zərbəni dəf eləyə bildi. Onlardan arxada isə əkizlərlə qəbilə hay-həşir salaraq toparlaşıb dartsırdılar. Piqqı yenə ikiqat oldu. Nə baş verdiyini anlaya bilməyən və gözləri bərələ qalmış əkizlər yerdə uzanmışdı, ayaq üstə dayanmış qəbilə isə onları dövrəyə almışdı.

Cek Ralfa tərəf çevrilib dişlərini bir-birinə sıxaraq dedi:

– Gördün? Mən nə desəm, onlar yerinə yetirir.

Yenə sükut çökdü. Əl-qolu köntöycəsinə sarınmış əkizlər yerdə uzanmışdı, qəbilə Ralfın nə edəcəyini gözləyirdi.

Ralf alnına tökülmüş saçlarının arasından baxaraq qəbilə üzvlərini saydı, mənasız və xeyirsiz tüstüyə ötərgi nəzər saldı. Onun səbir kasası dolub-daşdı, qəzəblə Cekə qışqırdı:

– Sən vəhşisən! Donuzun birisən! Çapqınçısən, oğrunun da böyüyüsən!

Ralf irəli cumdu.

Vəziyyətin necə gərgin olduğunu anlayan Cek də hücum keçdi. Onlar toqquşub hərəsi bir tərəfə atıldı. Cekin yumruğu Ralfın qulağının dibinə dəydi, Ralf isə Cekin qarnına yumruq zərbəsi endirib onu ufuldatdı. Sonra onlar yenə üzbəüz dayandılar, ikisi də qəzəbliydi, təngnəfəs olmuşdular. Hər biri o birinin qəzəbini görüb daha da qəzəblənirdi. Dava-dalaşı qəbilənin döyüş hayqırtıları müşayiət eləyirdi. Bu səs-küydə Ralfın qulağına Piqqinin səsi də gəlib çatdı.

– İmkan ver, mən özüm deyim.

Dava-dalaşdan qalxan tozun içində dayanmışdı Piqqi, onun niyyətini başa düşən qəbilə üzvlərinin qulaqdeşən alqış səsləri ümumi uğultuya keçdi.

Piqqi buynuzu qaldırdı, uğultu bir az səngidi, sonra daha da gücləndi.

– Buynuz məndədir!

Piqqi qışqırdı:

– Dedim ki, buynuz məndədir!

Qəribə olsa da, yenə sükut çökdü: hamını maraq götürmüşdü ki, görəsən, Piqqi nə deyəcək.

Sükut və pauza. Bu sükutun içində Ralfın düz başının üstündə havadan bir səs eşidildi. Ralf buna elə də əhəmiyyət vermədi, amma səs yenə təkrar olundu: zəif vijiltı səsi idi. Kimsə daş atırdı: Rocer idi, bir əlini dəstəkdən çəkmədən o biri əli ilə daş atırdı. Aşağıda dayanmış Ralf onun üçün buğda dərzinə oxşayan bir topa saç idi, Piqqi isə piy kisəsi.

– Mən demək istəyirəm ki, siz özünüzü balaca uşaqlar kimi aparırınsız.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Uğultu qalxdı, Piqqi sehrli, ağ balıqqulağını qaldıranda isə səs yenə kəsildi.

– Sizcə, hansı yaxşıdır: sizin kimi zəncisayağı rənglənmiş dəstə yaxşıdır, yoxsa Ralf kimi ağıllı-kamallı olmaq?

Vəhşilər arasında bərk səs-küy qopdu. Piqqi yenə qışqırdı:

– Hansı yaxşıdır: qayda-qanunla yaşayıb hər şeyi məsləhətlə həll etmək, yoxsa ov eləyib qan tökmək, öldürmək, öldürmək yaxşıdır?

Yenə səs-küy qalxdı, yenə vıjıltı səsi eşidildi.

Səs-küyün içində Ralfın qışqırtısı da eşidildi:

– Hansı yaxşıdır: qayda-qanunla, dostlar kimi yaşamaq, yoxsa ovlamaq və öldürmək?

Cek özü də qışqırırdı artıq və Ralfın sözünü eşidən yox idi. Cek geri – qəbiləyə tərəf çəkildi və onlar nizələrini yelləyən təhlükəli kütləyə çevrildilər. Qəbilə artıq hücumu hazırlayırdı: məqsəd keçidi təmizləmək idi. Ralf onlara baxa-baxa əlindəki nizəni hazır tutub bir az qıraqda dayanmışdı. Piqqi onun yanında dayanıb o qəşəng, zərif və parlaq talismanı – balıqqulağını əlində tutmuşdu. Qəbilə xorunun səsi – nifrət və qarğış tufanının dalğası vurdu onların üzünə. Rocer ağılsız bir unutqanlıqla hər şeyi yaddan çıxarıb bütün ağırlığıyla dəstəyə güc verdi.

Ralf böyük daşı görməzdən əvvəl onun səsini eşitdi. Elə bil, yerin içi laxladı və Ralf bunu ayaqlarının pəncələri ilə hiss elədi. Qayanın başından tökülən balaca daşların səsi də eşidildi. Bədheybət, qırmızı bir şey keçidin üstündən tullanıb yastısına düşdü, vəhşilər qışqırırdılar.

Nəhəng daş Piqqiyə ancaq toxundu – başından dizi-nəcən bədənini yalayıb keçdi, onun əlindəki buynuz sınıb çilik-çilik oldu. Piqqi nəinki bir söz demədi, heç ufuldamağa da macal tapmadı, böyrü üstə qayadan uçdu, havada çevrildi. Daş iki dəfə yerə dəyib yuxarı tullandı və meşədə gözdən itdi. Piqqi havada qırx fut uçandan sonra arxası üstə

dənizin içindəki qırmızı, kvadratşəkili qayaya çırpıldı. Onun başı parçalandı, qanlı beyni darmadağın oldu. Piqqinin də əli-qolu yenicə başı kəsilmiş donuzunku kimi azca tərپəndi. Sonra dəniz tələsmədən uzun-uzadı nəfəs aldı, su qayanın üstündə qırmızı-ağ köpüklənib qaynadı, çəkilib geri axanda isə Piqqinin bədənini də yuyub-apardı.

Dərin sükut çökdü. Ralf söz demək üçün dodaqlarını tərپətdi, amma heç nə deyə bilmədi.

Cek qəflətən sıçrayıb qəbilədən ayrıldı və dəli kimi qışqırdı:

– Gördün? Gördün? Sən də elə olacaqsan! Mən bunu nəzərdə tuturdum! Sənin qəbilən yoxdur artıq! Buynuz da getdi işinin dalınca.

Belini əyib irəli qaçdı:

– Başçı mənəm!

İyrənc görünən canfəşanlıqla tuşlayıb nizəsini Ralfa atdı. Nizənin ucu qabırğanın üstündəki dərini deşib ətə keçdi və sıçrayıb suya düşdü. Ralf büdrədi, ağrı hiss eləmədi, amma qorxdı. Qəbilə isə eynən başçı elədiyi kimi qışqıraraq hücumu keçdi. Əyri olduğu üçün düz uca bilməyən bir nizə sifətinin yanından ötdü, bir nizə də yuxarıdan, Rocerin dayandığı yüksəklikdən gəldi üstünə. Əkizlər qəbilədən arxa tərəfdə qalıb görünməz olmuşdular, naməlum şeytansifət məxluqlar keçidə axışdı. Ralf çevrilib qaçdı. Ürkmüş qağayı sürüsünün qışqırtılarına oxşayan səs onu təqib eləyirdi. Əvvəllər özündə müşahidə eləmədiyi hansısa instinktin tələbi ilə Ralf açıqlıq yerdə sapma verdi və üstünə uçan nizələrin hamısı yan keçdi. Başkəsik donuz cəmdəyini vaxtında görüb üstündən atıldı. Özünü şax-şəvəlliyn arasına vurub meşəyə girdi.

Başçı donuza çatıb dayandı, geri çevrilib əllərini qaldırdı.

– Geriyə! Qalaya qayıdın!

Qəbilə dərhal da səs-küylə çevrilib keçidə tərəf getdi və orada Rocer də onlara qoşuldu.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Başçı narazı halda ona irad tutdu:

– Postu niyə tərk eləmişən?

Rocer qaşqabağını töküb ona baxdı:

– Elə indicə düşdüm aşağı.

Cəllad dəhşəti saçdı Rocer. Başçı daha heç nə deməyib Samnerikgilə baxdı.

– Siz qəbilədə qalacaqsınız.

– İcazə versəydin, mən gedərdim...

– ...mən də.

Qəbilə başçısı yerə düşüb qalmış nizələrdən birini götürüb Semin qabırğalarına dirədi və qəzəblə dedi:

– Sən bununla nə demək istəyirsən? Əlisilahlı bura gəlməkdə məqsədiniz nə idi? Mənim qəbiləmə qoşulmamaqda fikriniz nədir?

Qabırğaya dirənmiş nizə ritmik hərəkətlə zərbələr endirməkdə idi. Sem ufuldadi:

– Elə də yox da!

Rocer çiyini ilə itələmədən qəbilə başçısını qırağa sıxışdırdı. Sızıldı, ufultu azaldı, Samnerikgil lal-dinməz, dəhşətli qorxu içində uzanıb altdan-yuxarı baxırdılar. Rocer gizli hakimiyyət təcəssümü kimi onlara tərəf yeridi.

XII fəsil

OVÇU QIŞQIRIĞI

Ralf dalda bir yerdə uzanıb yarasını gözdən keçirirdi. Sağ tərəfdən qabırğanın üstündəki yaranın diametri bir düym olardı, nizənin dəydiyi yer qanayıb şişmişdi. Saçları tozuntorpağın içində idi, tükləri qıvrılıb qatma-qarışıq olmuşdu və liana ağacının bıgıcıqları kimi sallanırdı. Özünü meşənin sax-şəvəlinə vurub qaça-qaça gəldiyi üçün bədəni cızıq-cızıq olmuşdu, ora-bura dəyib göyərmiş və şişmişdi. Nəhayət, nəfəsini dərib özünə gələndən sonra fikirləşdi ki, yuyunmağı

sonraya saxlamaq lazımdır. Suyu şappıldadıb yuyunduğun yerdə yalın ayaqların qumun üstündəki səsini necə eşidə bilərsən? Balaca çayın qırağında, ya da dənizin kənarındakı qumluqda özünü təhlükəsiz hiss eləyə bilərsənmi?

Ralf ətrafdakı səslərə qulaq asdı. Əslində, Qaladan elə də uzaqda deyildi o, hətta əvvəlcə ona elə gəldi ki, arxasınca düşüb onu izləyənlərin səsini eşidir. Amma ovçular meşənin qırağındakı şax-şəvəlin arasında nəsə axtarırdılar, yəqin ki, düşüb orada qalmış nizələri yığışdırırdılar, sonra da meşənin qaranlığından qorxmuş kimi, güneydəki qayalığa çəkildilər. Qaçacaqda ötəri də olsa, o, bir nəfəri – qəhvəyi, qara və qırmızı zolaqlarla rənglənmiş Billi tanıya bildi. Bu vəhşinin obrazı qısaqol köynək və şort geyinmiş əvvəlki oğlanın obrazıyla heç cür qaynayıb-qarışmırdı.

Gün batmaq üzrə idi; günəş şüalarının dairəvi ləkələri yaşıl yarpaqların və qəhvəyi budaqların üstü ilə dayanmadan hərəkət eləməkdəydi, Qala tərəfdən isə səs gəlmirdi. Nəhayət, Ralf ağacların arasından çıxıb keçidi daldalayan şax-şəvəlliyn qırağına tərəf süründü. Budaqların arasından çox ehtiyatla baxıb gördü ki, Robert qayanın başında oturub keşik çəkir və sol əli ilə nizəni tutaraq balaca daşları yuxarı atıb, sonra da tutur. Arxa tərəfdən sıx tüstü burumu qalxırdı; Ralfın burnu qıcıqlandı, ağzı sulandı. Əlinin arxasıyla burnunu və ağzını sildi, gün ərzində ilk dəfə hiss elədi ki, acıbdır. Yəqin ki, indi qəbilə dövrə vurub donuz cəmdəyinin ətrafında oturubdur və əriyib külün üstünə tökülən piy damcılarına baxır, gözlərini ocaqdan çəkmir.

Ralfın tanıya bilmədiyi bir nəfər Robertə yaxınlaşıb ona nəsə verdi, sonra da geri qayıdıb qayanın arxasında gözədən itdi. Robert nizəsini qayaya söykəyib ikiəlli tutduğu əti gəmirməyə başladı. Deməli, yemək, şənəlmək mərasimi başlamışdı və keşikçi də öz payını aldı.

Ralf baxdı ki, hələlik elə bir ciddi təhlükə gözləmir onu. Durub axsaya-axsaya meyvə ağaclarına tərəf getdi, o tərəf

də nə yeyildiyini, özünün nə yeyəcəyini fikirləşəndə işə ürəyi sıxıldı.

Bu gün yeyir, günlərini xoş keçirirlər, bəs sabah nə olacaq?

O qədər inandırıcı görünməsə də, hər halda, özünü inandırmağa çalışırdı ki, onu qanundankənar elan eləyə bilərlər, amma dəyib-dolaşmazlar. Digər tərəfdən, səbəbini axıra qədər dərk eləmədiyi bir qorxu hissi də ona rahatlıq vermirdi. Buynuzun sınıb çilik-çilik olması, Piqqi ilə Simonun ölümü adanın üstünə bir duman kimi çökmüşdü. Rənglənmiş vəhşilər törətdikləri cinayətlərlə kifayətlənməyəcəklər. Digər tərəfdən də Ceklə onun münasibətində qeyri-müəyyənlik var və Cek ondan əl çəkməyəcək, heç vaxt əl çəkməyəcək.

Budağı yuxarı qaldırdı, üstünə günəş şüalarının ləkələri düşdü, bir anlıq yerində donub-qaldı, budağın altına girməyə hazırlaşdı və qəflətən dəhşət içində titrəyib bərkdən qışqırdı:

– Yox, onlar elə də pis deyillər. Nə olubsa, hamısı bədbəxt hadisə nəticəsində olubdur.

Budağın altına girib yığıla-dura qaçdı, sonra dayandı və qulaq asdı.

Budaqları sındırılıb uralanmış meyvə ağaclarına tərəf getdi, əlinə keçənləri acgözlüklə yedi. Balacalardan ikisi ilə rastlaşdı və öz xarici görkəmi barədə əsla təsəvvürü olmadığı üçün balacaların onu görəndə niyə qışqıraraq qaçdığına səbəbini anlaya bilmədi.

Qarnını doydurandan sonra sahil tərəfə getdi. Günəş uçub-dağılmış daxma tərəfdəki palmaların üstünə enməkdə idi. Meydança və göl də o tərəfdəydi. Yaxşı olardı ki, ürəyini sıxan hisslərə fikir verməyib soyuq başın və olub-qalan sağlam düşüncənin dediklərinə qulaq assın. Qəbilə üzvləri yeyib doyublar – artıq, bəlkə, bir də cəhd eləsin? Hər necə olsa da, hamının tərək elədiyi meydançanın böyründəki boş daxmada bütün gecə tək qala bilməz. Əti çimçəşdi, günbatan çağ

onu titrətmə tutdu. Tonqal yoxdur, tüstü yoxdur, xilas yoxdur. Çevrilib meşənin içi ilə axsaya-axsaya adanın Cekə aid olan tərəfinə yönəldi.

Çəpinə düşən günəş şüaları budaqların arasında ilişib qalmışdı. Nəhayət, Ralf meşədəki açıqlığa çıxdı; burada daş çox olduğuna görə bitki yox idi. Tutqun kölgələrə qərq olmuş talanın düz mərkəzində nəsə bir şeyin dayandığını görəndə az qaldı özünü ağacların arxasına verib gizlənsin. Amma sonra gördü ki, ağ sifət, əslində, sümükdür və payanın başına keçirilmiş donuz başı ona baxıb gülümsəyir. Tələsmədən talanın mərkəzinə tərəf getdi, bir vaxtlar ağ buynuz necə parıldayırdısa, o cür parıldayan və sanki, onu məsxərəyə qoyurmuş kimi, dişlərini ağardıb gülümsəyən donuz kəlləsinə diqqətlə baxdı. Diribaş qarışqa boş göz oyuqlarının birində nəsə axtarırdı, başqa həyat əlaməti görünmürdü.

Bəlkə, bu...

Əti biz-biz oldu. Ralf ikiəlli saçlarını tutub, üzünü donuz kəlləsi ilə eyni səviyyədə olmaqla dayanmışdı. Donuz kəlləsi dişlərini ağardıb gülürdü, boş göz oyuqları çox ustalıqla və heç bir çətinlik çəkmədən onun nəzərlərini çəkib özündə saxlayırdı.

Bu, nədir belə?

Ralf elə gəlirdi ki, donuz kəlləsi bütün sualların cavabını bilir, amma heç vaxt ona heç nə deməyəcək. Onun içində xəstəhal qorxu və qəzəb kükrədi. Qarşısındakı o iyrenc şeyi yumruqla vurdu, donuz kəlləsi oyuncaq kimi ləngər vurub əvvəlki vəziyyətini aldı və Ralfin üzünə gülməkdə davam elədi, o isə qəzəblə yenə vurdu, dəhşətə gəlib qışqırdı. Sonra zədələnmiş yumruqlarını ağzına salıb sordu və boş qalmış payaya baxdı. İkiyə parçalanmış donuz kəlləsi yerə düşüb altıfutluq daha geniş bir təbəssümlə gülümsəyərək ona baxırdı. Titrəməkdə olan payanı dartıb çıxartdı, kəllə parçalarından qorunmaq üçün nizə kimi əlində tutdu, üzünü göyə

tutub hələ də gülməkdə olan donuz kəlləsindən gözünü çəkmədən dal-dalı gedərək uzaqlaşdı.

Üfüqdəki yaşıl duman çəkilib gecə düşəndə Ralf gəlib Qalanın qarşısındakı pöhrəlikdə gizləndi. Ara-bərədən diqqətlə baxıb gördü ki, lap yuxarıda kimsə dayanıb nizəsini hazır tutaraq hələ də keşik çəkir.

Ralf kölgələrin arasında diz çökdü, acı təəssüf hissiylə də olsa, özünün təcrid olunduğunu etiraf etməli oldu. Düzdür, onlar vəhşidirlər, amma hər necə olsa da, insandırlar, qarşıda isə qaranlıq və dəhşət dolu bir gecə var idi.

Ralf astaca inlədi. Yorğun olsa da, qəbilənin qorxusundan dincəlib rahat olmur, yata bilmirdi. Bəlkə, heç nədən qorxub-çəkinmədən Qalaya gedib desin: “Yaxşı, uşaqlar, zarafatı bir qırağa qoyun. Mənimlə işiniz olmasın”. Bax belə desin, sonra da yüngülcə gülümsəyib, heç bir şey olmayıb-mış kimi, uşaqların arasında yıxılıb yatsın. Özünü elə göstərsin ki, onlar elə indi də məktəb uşaqlarıdır, başlarına məktəbli kepkası qoyur və arada: “Bəli, ser, bəli”, – deyirlər. Gündüz vaxtı olsaydı, bəlkə də, razılaşardı, amma zülmət gecənin qaranlığı və ölüm qorxusu “yox” dedi. Qaranlıqda uzanmış Ralf artıq bilirdi ki, didərgindir, qaçqındır.

– Ona görə ki, az-çox başın işləyir.

Əliylə yanağını sürtdü, burnuna tərini, duzun və bir də üfunətli his-pasın iyi dəydi. Sol tərəfdə okean suları dalğalanır: nəfəs alıb-verirdi, enir, geri qayıdıb qalxır, qayanın üstündə köpüklənib qaynayır.

Qala tərəfdən səslər gəlirdi. Ralf dəniz tərəfdən gələn səslərə fikir verməyib, bütün diqqətini Qala tərəfə yönəltdi və tanış ritmi, axır ki, tuta bildi:

– Vəhşini vur! Boğazını üz! Qanını tök!

Qəbilə rəqs eləyirdi. Haradasa o yanda, qayalığın o üzündə tutqun dairə var, isti ocaq var, bişmiş ət var. Onlar orada ləzzətli yemək yeyir, özlərini təhlükəsiz hiss eləyirlər, rahatlıqları var.

Lap yaxından gələn səsi eşidib diksindi. Vəhşilər Qalanın başına dırmaşırdılar, eşitdiyi də onların səsiydi. Yavaşca on yard irəli getdi və gördü ki, lap yuxarıdakı qaraltı dəyişdi, böyüdü. Bu adada yalnız iki oğlan bu cür hərəkət eləyib belə danışa bilərdi.

Ralfin başı enib əllərinə dayandı, bu yenilik onun qəlbini yaraladı. Samnerikgil də qəbiləyə qoşulmuşdular və Qalanı qoruyurdular – Ralfdan qoruyurdular. Deməli, onları xilas eləyib adanın o biri tərəfində başqa bir qəbilə – didərginlər qəbiləsi yaratmaq mümkün olmayacaq. Samnerikgil də o birilər kimi, qəbiləyə üzv qəbul edilənlər, Piqqi ölüb, buyuz yoxdur: sınıb çilik-çilik olub.

Nəhayət, gözətçi aşağı endi. Onu əvəz eləyən iki nəfər isə, sanki, qayanın tutqun çıxıntıları idi. Onların arxa tərəfində bir ulduz göründü, dərhal da hansınmsa hərəkəti ilə pərdələnilib yox oldu.

Ralf yavaş-yavaş irəli getdi; əyri-üyrü, çala-çuxur yerləri kor adamlar kimi əli ilə yoxlayıb tapırdı. Ondən sağ tərəfdə tutqun sular neçə mil uzanıb uzaqlara gedirdi, ondan sol tərəfdən aşağıda isə dıbsız quyu kimi qorxulu və dinclik nə olduğunu bilməyən okean idi. Okean hər dəqiqəbaşı nəfəs alırdı və ölüm qayasının dövrəsi ağ köpüklərin çiçəklədiyi çəmənliyə çevrilirdi. Ralf irəliləməkdə idi və axır ki, qayanın çıxıntısından əli ilə yapışdı. Gözətçi məntəqəsi düz onun başının üstündə idi, hətta qayaya söykənmiş nizənin azca qırağa çıxmış ucu da görünürdü.

Lap yavaşca çağırırdı:

– Erikisem...

Cavab gəlmədi. Səsinin eşidilməsi üçün bir az bərkdən danışmalıydı və onda da tonqalın ətrafına toplaşaraq yeyib-içməkdə və şənlənməkdə olan zolaqlı düşmənlərini duyuc salıb ayağa qaldıra bilərdi. Dişlərini bir-birinə sıxıb yuxarı qalxmağa başladı, dayaq nöqtələrini əli ilə axtarıb tapırdı. Donuz kəlləsinə sancılmış paya ona əngəl törətsə də, yega-

nə silahını atmaq istəmirdi. Əkizlərlə, demək olar ki, eyni səviyyəyə çatanda dilləndi:

– Erikisem...

Qaya tərəfdən qışqırtı və həyəcan səsi eşidildi. Əkizlər bir-birindən yapışaraq anlaşılması çətin olan nəşə mızıldandı.

– Mənəm, Ralfdır.

Əkizlərin qaçıb aradan çıxacaqlarından və həyəcan sığınalı verəcəklərindən qorxan Ralf elə dartındı ki, başı və çiyinləri daşın üstünə qalxdı. Onun dirsəyinin altında, lap aşağıdakı qayanın üstündə yenə köpüklərin işıqlandığını gördü.

– Mənəm də, Ralfdır.

Nəhayət, əkizlər qabağa əyilib onun üzünə baxdılar.

– Biz də elə bildik...

– ...biz bilmədik axı...

– ...elə bildik...

Qəflətən özlərinin yeni, həm də xəcalət gətirən vəzifələrini xatırladılar. Erik dinmədi, amma Sem öz vəzifə borcunu yerinə yetirməyə çalışdı.

– Yaxşısı budur ki, sən buradan gedəsən, Ralf. Tez ol, buradan get.

Nizəsini yelləyib özünü qəzəbli göstərdi.

– Get buradan. Başa düşmədin?

Erik razılıq əlaməti olaraq başını tərپətdi və nizəsi ilə havaya zərbə vurdu. Ralf əllərinə dirənib getmədi.

– Mən gəldim ki, sizi görəm.

Ralfın səsi xırıldadı. Boğazı ağrıyırdı, amma orada yara yeri yox idi.

– Gəldim görüm, neyləyirsiniz...

Sözlər heç də həmişə qəlbin ağrıqlarını ifadə eləyə bilmir.

Ralf susdu. Göy üzü sayrışan ulduzlarla dolu idi.

Sem narahat olub qurcalandı.

– Düz sözündür, Ralf, getsən yaxşıdır.

Ralf yenə onlara baxdı.

– Siz ikiniz də rənglənməmişsiniz. Nə təhər olur bu? Bəs gündüz vaxtı olsaydı?

Gündüz vaxtı olsaydı, onlar xəcalətdən qızarardılar. Amma gecə idi, qaranlıq idi. Erik başladı, sonra da əkizlərin antifon nitqi eşidildi.

– Sən getməlisən, yoxsa pis olar.

– ...Onlar bizi məcbur elədilər. Bizi incitdilər...

– Kim? Cek?

– Eh, yox...

Əkizlər ona tərəf əyildilər və səslərini lap qısdılar:

– Çıx get, Ralf...

– ...bu axı qəbilədir...

– ...bizi məcbur elədilər.

– ...biz bacarmadıq.

Ralf yenidən danışıqda səsi alçaqdan çıxırdı və elə bil, nəfəsi çatmırdı.

– Mən neyləmişəm? İlk vaxtdan xoşuma gəldi, hətta dostlaşdıq. Mən ancaq xilas olmaq istəyirəm.

Göy üzünə yenə ulduzlar çiləndi. Erik başını silkələyib ciddiləşdi.

– Qulaq as, Ralf. Sən burada nəsə bir mənə axtarma, elə şeylərin vaxtı deyil.

– Başçı barəsində fikirləşib başını sındırma.

– ...sən getməlisən ki, başın salamat olsun.

– Başçıyla Rocer...

– Of, Rocer.

– Səni görənlər gözü yoxdur onların. Səninlə haqq-hesab çürüdəcəklər.

– Səni ovlayacaqlar, sabah ovlayacaqlar.

– Axı niyə?

– Bilmirəm, Ralf. Başçımız – Cek deyir ki, sən təhlükəlisən.

– ...ona görə də biz diqqətli olmalıyıq, nizələrimizi də sənə atanda eynən donuza atdığımız kimi dəqiq tuşlayıb atmalıyıq.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– ...biz cərgəyə düzülüb adanın bu başından o başına gedəcəyik...

– ...qarış-qarış hər yeri axtarib səni tapacağıq.

– Ov vaxtı belə siqnallar verəcəyik.

Erik başını yuxarı qaldırıb ağzını açdı və əlinin içi ilə tez-tez vurdu, ulartıya oxşayan bir səs çıxdı. Sonra narahat halda arxaya boylandı.

– Bax belə, başa düşdün?

– Amma səs bərkdən çıxacaq.

– Heç cür başa düşə bilmirəm, mən kimə neyləmişəm?

– Ralf tələsik dedi. – Mən ancaq istəyirdim ki, tonqalı sön-məyə qoymayaq!

Ralf bir anlığa susdu, kədər və qüسسə içində sabahkı gün barədə fikirləşdi. Çox vacib bir sual da onu narahat eləyirdi.

– Bəs neyləmək fikrindəsiniz, tutaq ki...

Sözünü tamamlaya bilmədi, amma qorxu və tənhalıq onu tələdirirdi.

– Onlar məni tapsalar, neyləmək fikrindədirlər?

Əkizlər dinmədilər. Lap aşağıda ölüm qayası ağ köpük-lərlə örtüldü.

– Aman Allah, onların fikri nədir? Acından ürəyim gedir...

Onların altındakı qalayabənzər qaya, elə bil, silkələndi.

– Hə, de görüm, neyləyəcəklər?

Əkizlər suala dolayı yolla cavab verdilər.

– Getsən yaxşıdır, Ralf.

– Sənə görə deyirik.

– Çıx get, nə qədər bacarsan, uzaq ol.

– Bəlkə, siz də mənimlə gedərdiniz? Üçümüz bir yerdə olardıq...

Bir müddət heç kim dinmədi, sonra Sem boğuc səsle dedi.

– Sən Roceri tanımırsan, dəhşətdir o...

– Başçı özü də. İkisi də...

– Dəhşətdir.

– Rocer hələ...

Əkizlərin ikisi də donub-qaldı. Qəbilə tərəfdən kimsə bura gəlirdi və artıq yuxarı dırmaşmaqda idi.

– Gəlir ki, bizi yoxlasın, görsün postdayıqımı. Tez ol, Ralf!

Artıq aşağı enməyə hazırlaşan Ralf bu görüşün ona verdiyi son imkandan da istifadə etmək istədi:

– Mən uzağa getməyəcəyəm, bax oradakı pöhrəlikdə gizlənəcəyəm, – Ralf pıçıldadı. – Siz onları başqa səmtə yönəldin. Onların ağına gəlməz ki, mən belə yaxındayam.

Ayaq səsləri hələ ki uzaqdan eşidilirdi.

– Sem, necə bilirsən, mənə bir şey olmaz ki?

Əkizlər yenə dinmədilər.

– Ala, bunu götür, – Sem qəflətən dedi.

Ralf hiss elədi ki, ona tərəf nəşə uzatdılar – bir parça ət idi. Dərhal da aldı.

– Hər halda, demədiniz ki, məni tutanda neyləyəcəksiniz.

Yuxarıda sükut başladı. Dedikləri Ralfın özünə də mənasız görünürdü. Bir az da aşağı endi.

– Neyləmək istəyirsiniz?

Qalaya oxşayan qayanın zirvəsindən ikibaşlı cavab gəldi:

– Rocer nizəsinin hər iki ucunu itiləyir.

Deməli, Rocer nizəsinin hər iki ucunu itiləyir, – Ralf bunun nə demək olduğunu anlamağa çalışdı. Bildiyi bütün söyüşlərin hamısını araşdırdı, qəzəbləndi, sonra da əsnəmək tutdu onu. Nə qədər yuxusuz qalmaqlar? Təmiz, ağüzlü yorğan-döşək üçün burnunun ucu göynədi. Amma aşağıda – üstünə Piqqinin yıxıldığı qayanın ətrafında süd kimi yayılan ağılıqdan başqa heç nə yox idi. Piqqi indi hər yerdə idi, burada – bu keçiddəydi, qaranlıq və ölüm onu dəhşətli eləmişdi. Piqqi birdən qalxıb sudan çıxsaydı, başının içi də boş... – Ralf balaca uşaqlar kimi əsnəyib inildədi. Nizə əvəzinə əlində tutduğu payaya söykəndi.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Sonra yenidən özünü yığışdırdı. Qalanın üstündən gələn səslər eşidildi. Samnerikgil kiminləsə mübahisə eləyirdilər. Amma eybi yoxdur, sıx otlarla örtülmüş dalda yer elə də uzaqda deyil. Gedib ora girmək, gizlənmək olar, sabah ona lazım olacaq pöhrəlik də oradadır. Budur, əli ilə otlara toxundu, bax burada gecələyəcək, qəbilənin məskən saldığı yerin yaxınlığında gecələyəcək və işdir-şayət, nəsə qeyri-adi qorxulu bir hadisə baş versə, adamlara qarışar, əgər bunu nəsə başqa cür yozub-eləsələr də...

Bəs o nə idi, hər iki ucu itilənmiş paya nə deməkdir? Bunun mənası nədir? Onlar onu nizəylə vurmaq istədilər, amma bir nəfərdən başqa heç biri hədəfi düz nişan ala bilmədi. Yəqin ki, gələn dəfə də nizələri hədəfə dəyməz.

Sıx otların arasında çömbəlmə oturdu, Semin verdiyi ət düşdü yadına, ac canavar kimi əti parçalayıb yedi. Baş yeməyə qarışanda isə yeni səslər eşitdi. Samnerikgilin səsi idi, deyəsən, ağrıdan qışqırırdılar, qorxudan qışqırırdılar; acıqlı, hirsli səslər idi. Bu nə deməkdir? Deməli, ondan başqa da kiminsə halı yaxşı deyildi və yəqin ki, əkizlərdən biri idi. Sonra səs azaldı, qayanın o tərəfinə getdilər və o da onları untdu. Pöhrəliyin düz elə böyründəcə sərin, yumşaq yarpaqlı budaqlar var idi. Burada yatıb gecələyəcək. Hava işıqlaşmağa başlayan kimi də sürünə-sürünə özünü verəcək pöhrəliyin lap dərinliyinə və əgər kimsə onun arxasınca düşüb təqib eləsə, o da sürünə-sürünə gəlməli olacaq, onda da Ralfın nizəsinə tuş gələcək. Pöhrəliyin dərinliyində oturub gözləyəcək, axtarış aparalar ötüb-keçəcəklər, ulaşa-ulaşa bütün adanı ələk-vələk eləyəcəklər, amma onu tapa bilməyəcəklər və beləliklə də, hər şey yaxşı qurtaracaq.

Otların, qijların arasına vurdu özünü, lağım açıb bir az da dərinə getdi. Əlindəki payanı düz böyründəcə yerə qoydu və qaranlıqda uzandı. Yaddan çıxarmaq olmaz: lap erkən oyanmalıdır ki, vəhşiləri barmağına dolaya bilsin, onlara

kələk gəlsin. Heç özü də hiss eləmədi ki, yuxu necə tez gəlib onu qaranlıq uçuruma yuvarladı.

Oyansa da, gözlərini hələ açmamışdı və lap yaxınlıqdan eşidilən səslərə qulaq asırdı. Gözünün birini açıb yanağından bir düymlük məsafədəki torpağı gördü, barmaqlarıyla torpağı qamarladı; yarpaqların və budaqların arasından süzülən işıq düşürdü üstünə. Hələ ki vaxt var idi və fikirləşdi ki, nə vaxtsa yuxuda gördüyü yıxılma və ölüm keçmişdə qalıb, indi səhərdir. Elə bu məqamda yenə səs eşitdi. Sahil tərəfdən ulartı səsi gəldi, vəhşilərdən biri eyni ulartıyla cavab verdi, onların səsinə başqası səs verdi. Uçan quşun qışqırtısına oxşayan ulartı səsləri adanın dar keçidi boyunca dənizdən laqunacan yayıldı. Ralf düşünüb vaxt itirmədən dərhal da uçuşu payanı qapdı və özünü qıjıların arasıyla dərinliyə vurdu. Bir neçə saniyə sonra isə sürünərək pöhrəliyin içinə girdi – ona tərəf gəlməkdə olan vəhşilərdən uzaqlaşdı. Otlar, budaqlar tapdanıb yerə yatmışdı, uzun otların arasıyla gələn vəhşilərin ayaq səsləri eşidilirdi. Vəhşilərdən kim idisə iki dəfə ulayıb signal verdi, hər iki istiqamətdə onu təkrar elədilər, sonra səs kəsildi. Ralf pöhrəlikdə büzüşüb sakitcə durmuşdu, bir müddət səs-səmir eşitmədi.

Nəhayət, öz sığınacağını nəzərdən keçirtirdi. Əslində, onun bəxti gətirib, çünki burada ona hücum eləmək, tutmaq, ələ keçirmək, demək olar ki, mümkün deyil. Piqqini öldürən həmin o böyük qaya pöhrəliyin mərkəzinə – düz elə bura düşmüşdü və yeri dağıdaraq hər tərəfdən bir neçə fut enində şırım açmışdı. Ralf sürünüb ora girdi və hiss elədi ki, təhlükəsiz yerdədir, həm də ağıllı adam olduğunu anladı. Sınıb əzilmiş budaqların arasında ehtiyatla oturub gözlədi ki, ovçular keçib-getsinlər. Budaqların arasından baxanda gözüne nəsə qırmızı bir şey dəydi. Qalının zirvəsi idi ora, uzaq və təhlükəsiz yeriydi. Qalib ədayla oturub gözlədi ki, uzaqlaşmaqda olan ovçuların səsinə eşidə bilsin.

Səs-səmir yox idi. Dəqiqələr keçdikcə qələbə əhvali-ruhiyyəsi onu tərk eləyirdi.

Nəhayət, səs eşitdi. Cekin səsi idi, amma bir az boğuc çıxırdı.

– Dəqiq bilirsən?

Sualını ünvanladığı vəhşi dinmədi. Olsun ki, işarəylə cavab verdi. Sonra Rocer danışdı:

– Bax ha, əgər yalan desən...

Dərhal da ağrıdan inləyib-sızlayan kiminsə həniri eşidildi. Ralf instinktiv olaraq büzüşdü. Deməli, orada dayanıb danışanlar Cekdir, Rocerdir və bir də əkizlərdən hansısa biridir.

– Sən əminsən ki, o, burada gizlənmək istəyirdi?

Əkiztayı əvvəlcə inildədi, sonra qışqırdı.

– Burada gizlənmək istəyirdi o?

– Hə, hə... Oyl..

Gümüşü gülüş səsləri ağacların arasına yayıldı. Deməli, onun yerini artıq bilirlər.

Ralf nizəsini yuxarı qaldırıb döyüşə hazırlaşdı. Onlar ona neyləyə bilər? Pöhrəliyin içi ilə bura girmək üçün onlara bir həftə vaxt lazımdır, əgər kimsə təkbaşına gəlsə, necə lazımdır, qarşılanaq. Ralf nizəsinin iti ucuna əli ilə toxundu. O adam payını alacaq və aldığı nizə zərbəsindən donuz kimi qışqıracaq.

Onlar uzaqlaşdı qalaya tərəf gedirdilər. Ralf ayaq səsləri eşitdi, kiminsə hırtıldadığını eşitdi. Quş səsinə oxşayan həmin o səs yenə adaya yayıldı. Deməli, kimsə bu tərəfdə dayanıb onu güdür. Görəsən, kimdir?

Uzunsürən bir sükut oldu. Ralf bir də baxdı ki, əlindəki payanın qabığını dişlə qoparıb çeynəyir. Ayağa qalxıb Qalaya tərəf baxdı və bu vaxt Cekin lap yuxarıdan gələn səsinə eşitdi.

– Qaldırın! Güc verin! Qaldırın!

Ralf nizəsini yerə qoyub, yenə qaldırdı. Alnına düşən saçlarını əsəbi halda geri elədi, özünün dar sığınacağında

tələsik iki addım qabağa atıb, geri qayıtdı. Budaqların sınımış uclarına baxa-baxa yerində donub-qaldı.

Hələ ki sakitlik idi.

Sinəsinin necə qalxıb-endiyinə fikir verdi, tez-tez nəfəs aldığıını görüncə təəccübləndi. Sinəsinin sol tərəfində ürəyin necə döyündüyü aşkar görünürdü. Nizəsini yenə yerə qoydu.

– Qaldırın! Qaldırın! Bir də güc verin!

Sonra da xeyli müddət kəsilməyən qışqırığ səsi eşidildi.

Qayanın başında nəşə bir uğultu qalxdı, elə bil, yer atılıb-düşdü, davamlı şəkildə silkələndi, səs də get-gedə gücləndi. Zərbə dalğası Ralfı vurub yerə sərdi, budaqların arasına pərçimlədi. Sağ tərəfdən lap yuxarıdakı pöhrəliyin başı əyilib yerə gəldi, kökləri yerdən çıxdı və Ralf onu da gördü ki, yuxarıda dəyirman çarxı kimi nəşə bir şey yavaşca fırlandı. Sonra o qırmızı şey ötüb-keçdi, get-gedə sürətini azaltmaqda olan fil kimi dənizə tərəf getdi.

Ralf şırımlanmış torpağın üstündə dizi üstə çöküb yerin silkələnməsinin nə vaxt dayanacağını gözlədi. Ağacların parçalanmış gövdələri, sınıb ətrafa səpələnmiş budaqlar və yaprılıb yerə yatmış pöhrəlik tezliklə yenidən sakitləşdi. Bədəninə nəşə bir ağırlıq var idi, nəbzinin necə vurduğunu hiss eləyirdi.

Yenə sükut çökdü.

Amma bu sükutun içindən nəşə bir pıçıl-daşma da eşidilirdi və qəflətən onun sağ tərəfindən iki yerdə budaqlar silkələndi, nizənin iti ucu göründü. Ralf qorxub öz nizəsi ilə güclü zərbə endirdi.

– Aaa-ah!

Nizə əlində titrəyəndə Ralf dərhal onu geri çəkdi.

– Ooh – ooh...

Kimşə inildəyirdi. Orada bərkdən danışib dilləşirdilər. Yaralı vəhşi isə qışqırır, inildəyirdi. Sonra yenə sükut çökdü və bu dəfə danışan iki nəfərin səsi gəldi.

Ralf hiss elədi ki, bu, Cekin səsi deyil.

– Gördün? Axı mən dedim ki, o təhlükəlidir.

Yaralı vəhşi yenə inildədi.

– Bəs sonra? Sonra nə olacaq?

Ralf çeynənmiş nizəni əlində möhkəm sıxdı, saçları üzünə dağıldı. Ralfdan bir neçə yard aralıda, Qala tərəfdə idi danışanlar, vəhşilərdən birinin əsəbi halda “yox!” dediyini eşitdi, sonra boğuş gülüş səsləri gəldi. Ralf ayaq pəncələri üstə dayanıb çömbəltmə oturdu, dişlərini ağardaraq budaqların əmələ gətirdiyi divara baxdı, nizəsini qaldırıb pusquda dayanaraq gözlədi.

O tərəfdə yığışmış dəstə üzvləri yenə gülüşdü. Sonra nəsə axırmış kimi bir səs gəldi, nəsə şaqqıldadı – elə bil, böyük sellofan parçasını şaqqıltıyla qatlayıb yığırdılar. Budaq çartıldı, Ralfi öskürək tutdu, nəfəsi kəsildi. Budaqların arasıyla ağ-sarı tüstü gəlirdi, yuxarıda görünən səma parçası dərhal da tufan buluduyla örtülübmiş kimi qaraldı; tüstü Ralfi bürüməkdə idi.

Kiməsə sevinclə güldü, kimsə qışqırdı:

– Tüstü!

Ralf tüstünün altıyla mümkün qədər aşağı əyilib, az qala, yerə yataraq pöhrəliyin içi ilə meşəyə tərəf getdi. Budur, bu da tala və pöhrəliyin qırağındakı yaşıl yarpaqlar. Qırmızı-ağ zolaqlarla rənglənmiş balaca vəhşi əlində nizə tutaraq Ralfın meşəyə gedən yolunu kəsmişdi, amma tüstüdən heç nə görməyərək boğulub öskürür və əlinin arxasıyla gözünü silib rəngi yayırdı. Ralf pişik kimi pusa-pusa yaxınlaşıb qəflətən onun üstünə atıldı, nizəylə zərbə endirdi. Balaca vəhşi ikiqat oldu. Pöhrəliyin o tərəfindən qışqırtı səsi gəldi və Ralf qorxudan özünü şax-şəvəlin içinə vurub qaçmağa başladı. Donuz çəhliminə çatıb yüz yarda qədər qaçdı, çönüb qırağa çıxdı. Arxada kiminsə ulartısı yenidən adaya yayıldı və tənha səs üç dəfə səsləndi. O saat bildi ki, bu, hücumu keçmək üçün verilən siqnaldır, sürəti artırdı, ürəyi az qalır

partlasın. Özünü kolun dibinə pərçimləyib gözlədi ki, ürək döyüntüləri sakitləşsin. Dilini dişlərinə və dodağına sürtdü, onu izləyənlərin ulartısına qulaq asdı.

Çox şey eləmək olar, məsələn, hündür bir ağacın başına dırmaşa bilər. Yox, bu, çox təhlükəli addımdır. Yerini bilsələr, sadəcə, oturub bir xeyli gözləyəcəklər, vəssalam.

Vaxt olsaydı, fikirləşib nəşə tapmaq olardı.

Elə həmin o yerdən iki dəfə siqnal verdilər və Ralf artıq onların planının nədən ibarət olduğunu başa düşdü: meşədə ilişib qalmış hər bir vəhşi iki dəfə ulayıb siqnal verdi ki, dəstə üzvləri ayaq saxlayıb onu gözləsinlər. Bu yolla onlar bütün adanı ələk-vələk eləmək istəyirdilər. Ralfın yadına qabanın necə asanlıqla cərgəni yarıb aradan çıxdığı düşdü. Əgər onun izinə düşənlər lap yaxınlaşsalar, o da mühasirəni yarıb aradan çıxmalı olacaq və geriyyə qaçacaq... Amma geriyyə qaçıb hara gedəcək? Onu izləyənlər də geri dönəcəklər və yenə onu izləyəcəklər. Gec-tez yemək yeməli olacaq, yatıb dincəlməli olacaq və yuxudan ayılanda görəcək ki, onların əlinə keçib.

Bəs onda neyləməlidir? Ağaca dırmaşmaq? Qabanın elədiyi kimi, mühasirəni yarmaq? Hər iki yol təhlükəlidir.

Yenidən eşitdiyi tək ulartı səsi onun ürəyini şiddətlə döyündürdü, ayağa qalxıb sıx cəngəlliyin arası ilə okeana tərəf qaçdı və nəhayət, lianaların arasında ilişib qaldı. Bir anlığa yerində donub tərənəmədi, ancaq qılçaları titrəyirdi. Əgər arada sülh razılığı əldə edilsəydi, çox yaxşı olardı, heç olmasa, uzunmüddətli fasilə olsaydı, o da fikirləşib vəziyyətdən çıxış yolu tapardı.

Budur, yenə də adamın beyninə işləyib qulaqlarını deşən və qaçılmaz kimi görünən ulartı adanı başına götürdü. Bu səs onu yerindən dəbərdərək lianaların arasıyla ürkmüş at kimi qaçmağa məcbur elədi və o qədər qaçdı ki, tənənfəs oldu, az qaldı ürəyi sinəsindən çıxsın. Özünü sıx qijilərin arasına verib gizləndi. Neyləsin: ağaca dırmaşsın,

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

yoxsa mühasirəni yarsın? Nəfəsini idarə eləməyə çalışdı, ağzını sildi, cəhd elədi ki, özünü sakitləşdirsin. Onun üstünə gələnlərin arasında Samnerikgil də var, onlar bu işə zorla cəlb olunublar. Bəlkə də, elə deyil. Hər halda, tutaq ki, cəhd elədi, amma Samnerikgilə yox, qəbilə başçısına rast gəldi, Rocerə rast gəldi, Rocer də cəlladlığa yaxşıdır. Onda necə olsun?

Üzünə tökülmüş saçlarını geri elədi, şişməyən gözünün tərini sildi. Bərkdən öz-özünə dedi: “Fikirləş”.

Bu vəziyyətdə neyləmək olar?

Piçqi burada olsaydı, heç olmasa, onunla məsləhətləşərdi. Ciddi məsələləri müzakirə etmək üçün yığınaq da yoxdur, buynuzun gətirdiyi əzəmət də yoxdur.

– Fikirləş.

Ən çox qorxduğu da hərdən beynini dumanlandırır əsas məsələdən yayındıran o pərdə idi və hər an yellənilib onu arxayınlaşdırar, gülünc vəziyyətdə qoyardı.

Üçüncü ideya ondan ibarət idi ki, əgər yaxşıca gizlənə bilsə, onu görmədən keçib-gedə bilərlər.

Başını yerdən qaldırır qulaq asdı. Əvvəlki səslərə yeni bir səs də əlavə olunmuşdu – haradansa dərinliklərdən gələn şikayətli uğultu idi, elə bil, meşənin özü də ondan inciyib deyiniirdi; qalın, tox səs idi, vəhşilərin ulartısı onunla müqayisədə saxsı parçasının üstündə tələm-tələsik yazılmış cızma-qara təsiri bağışlayırdı. Ralf əvvəllər bu səsi haradasa eşitmişdi, amma indi o barədə fikirləşməyə vaxtı yox idi.

Mühasirəni yarmaq.

Ağaca dırmaşmaq.

Gizlənmək, vəhşilərin keçib-gətməsini gözləmək.

Yaxınlıqdakı qışqırtı səsi onu dərhal ayağa qalxmağa məcbur elədi, kolların və sıx şax-şəvəlin arasıyla qaçmağa başladı. Qəflətən həmin o açıq sahəyə – talaya çıxdı. Amma donuz kəlləsi öz geniş təbəssümü ilə gülmürdü artıq, talanın üstündəki tutqun mavi səma parçasına baxıb dişlərini

ağartmırdı, tüstü pərdəsinin altında ikrahla gülümsəyirdi. Yenə qayıdıb ağacların altına girdi və bayaqdan bəri adadakı səslərə əlavə olunmuş yeni səsi – tutqun uğultunun səbəbini anladı: onu tüstüylə boğmaq üçün bütün adaya od vurublar.

Ağaca dırmaşmaqdanrsa, gizlənmək yaxşıdır, çünki əgər onu görsələr də, bu, hələ son deyil və mühasirə halqasını yarıb aradan çıxmaq olar.

Axır ki, gizlənməyə qərar verdi.

Görəsən, onun bu qərarı donuzun xoşuna gələrdimi? Adada çox sıx bir pöhrəlik tapmalı, orada qaranlıq və dalda yerə girib gözləməlidir. İndi o qaça-qaça həm də ora-bura baxırdı. Günəş şüaları onun bədənində oynayırdı, çirkli və tərlili bədənində parlaq zolaqlar əmələ gətirirdi. Ulartı səsləri artıq uzaqlaşmışdı və güclə eşidilirdi.

Qərarı tez-tələsik qəbul eləsə də, hər halda, axtardığı yeri, axır ki, tapdı. Liana budaqları və şax-şəvəl elə sıx idi ki, ora heç günəş şüaları da düşmürdü, aşağıdan isə onun seçdiyi yerin altına paralel gedən, ya da yuxarı qalxan budaqlardan düzəlmiş və hündürlüyü, haradasa, bir fut olan döşəmə var idi. O yerin ortasına girib, kənardan beş yard aralıda gizlənmək olar və əgər vəhşilərdən kimsə yerə uzanıb baxsa, qaranlıqda onu görməz, əgər, birdən görüb-eləsə də, vəhşinin üstünə atılıb cərgəni yararaq aradan çıxmaq və arxaya keçmək imkanı var.

Ralf nizəsini arxasınca sürüyərək ehtiyatla budaqların arasındakı həmin o yerə girdi. Düz ortaya çatanda uzanıb ətrafı dinşədi.

Yağın böyük idi və tappıltı, guppultu onun təsəvvür elədiyi kimi, arxa tərəfdən uzaqda deyil, yaxındaydı. Görəsən, yağın öz sürətiylə dördəm qaçan atı ötüb-keçə bilərmidi? Onun uzandığı yerdən əlli yard aralıdakı əraziyə günəş şüasının ləkələri düşmüşdü, o tərəfə baxanda isə ləkələr ona göz vururdu. Hərdən beynini dumanlandırıb fikrini dolaşdı-

ran həmin o pərdəyə oxşayırdı bu və bir anlığa ona elə gəldi ki, şüaların o cür göz vurması onun öz içindədir. Sonra şüalar sürətlə oynadı və o gördü ki, ada ilə günəşin arasında nəhəng tüstü təbəqəsi əmələ gəlir.

Əgər şax-şəvəlin arasına baxıb orada kiminsə gizləndiyini görənlər Samnerikgil olsa, onlar özlərini elə göstərəcəklər ki, guya, heç nə görməyirlər və heç kimə də heç nə deməyəcəklər. Yanağını şokolad rəngli torpağa söykəyib qurumuş dodaqlarını yaladı və gözlərini yumdu. Şax-şəvəlin altında yer yavaşca silkələnirdi, ya da, bəlkə, bu, açıq-aşkar eşidilən yağın gurultusuyla güclə eşidilən ulartı səmindən də yavaş çıxan bir səs idi.

Kimə qışqırdı. Ralf yanağını yerdən aralayıb bulanıq işıqın içinə baxdı. “Onlar indi yaxında olmalıdırlar,” – Ralf belə fikirləşdi və ürəyi şiddətlə döyünməyə başladı. Gizlənmək, mühasirə xəttini yarmaq, ağaca dırmaşmaq – bunların hansı yaxşıdır? Bütün çətinlik də ondan ibarətdir ki, bunlardan ancaq birini seçə bilərsən.

Alov indi lap yaxında idi, od tutub yanan ağacların qol-budaqları, gövdələri şaqquldayır, partıldaırdı. Başdanxarablar! Dəlilər! Yəqin ki, yağın artıq meyvə ağaclarına çatıbdir – sabah onlar nə yeyəcəklər?

Ralf özünün ensiz çarpayısında narahat halda qurcuxdu. Bəlkə, bir cəhd eləsin? Ona neyləyəcəklər ki? Döyəcəklər? Döysünlər də, nə olsun? Öldürəcəklər? Hər iki ucu şiş paya məsələsidir.

Qəflətən yaxında eşidilən qışqırtı səslərindən diksinib sıçrayaraq ayağa qalxdı. Əlində nizə, rəngləyib zolaq-zolaq olmuş vəhşinin yaşıllıqdan çıxıb tələsik onun gizləndiyi yerə tərəf gəldiyini gördü. Ralfın barmaqları torpağı qamarladı. Hər ehtimala qarşı hazır olmaq lazım idi.

Ralf nizəsini hərlədi ki, iti ucu qabaqda olsun, amma gördü ki, sən demə, nizənin hər iki ucu da şişdir.

Vəhşi, haradasa, on beş yard məsafədə dayanıb qışqırdı.

“Bəlkə də, yanğının səs-küyü içində mənim ürəyimin necə guppuldadığını eşidir, – Ralf fikirləşdi. – Qışqırma. Hazır ol”.

Vəhşi irəli gəldi, indi onun ancaq belindən aşağısı görünürdü. Budur, bu da onun nizəsinin küpü. İndi isə vəhşinin ancaq dizindən aşağısı görünür. Qışqırmaq olmaz.

Vəhşinin arxa tərəfindəki yaşıllıqdan bir dəstə donuz çıxıb səs-küy salaraq qaçıb meşənin içinə girdi. Quşlar qaq-qıldışır, siçanlar civildəşirdi; nəsə balaca bir şey hoppanaraq gəlib onun gizləndiyi xalçavari yerin altında gizləndi.

Beş yard məsafədə vəhşi ayaq saxladı, cəngəlliyin sağ tərəfində dayanıb qışqırdı. Ralf ayağını yığıb oturdu. Hər iki ucu biz kimi şiş olan nizə onun əlində idi, paya dəhşətli dərəcədə titrəyirdi, ona görə də gah uzanır, gah gödəlir, gah yüngül olur, sonra ağırlaşır və yenidən yüngülləşirdi.

Ulaşma səsi bir sahildən o birinə yayılırdı. Pöhrəliyin qırağında vəhşi dizi üstə çökdü, onun arxa tərəfindən meşədə alov yanıb-sönürdü. Dizinin birini dənəvər torpağın üstünə qoyduğu göründü. Sonra o biri dizi. Hər iki əli. Nizəsi. Üzü.

Vəhşinin nəzərləri cəngəlliyin altındakı qaranlığa zilləndi. Fərz eləmək olardı ki, o tərəfdən və bu tərəfdən işıq gəldiyini o görür, amma ortada heç nə görünmürdü; yumaq kimi bir qaranlıq var idi ortada, vəhşi də üz-gözünü qırışdırıb qaranlıq yumağın şifrini açmağa çalışırdı.

Saniyələr uzanırdı. Vəhşinin düz gözünün içinə baxırdı Ralf.

– Qışqırmayasan ha!

– Sən hələ evə qayıdacaqsan.

İndi o, səni görür. Yoxlayır. Payanın ucu şişdir.

Ralf qışqırdı, qorxudan və qəzəbdən qışqırdı. Onun ayaqları gərilib düzəldi, qışqırığı ara vermir, kükrəyib coşurdu. Qabağa atıldı, sax-şəvəli yarıb açıqlığa çıxdı, qanı axa-axa, qışqıraraq özünü ora-bura təpdi. Nizəsi ilə zərbə vurdu, vəhşi yığıldı, amma orada başqa vəhşilər də var idi, qışqıraraq onun

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

üstünə cumdular. Üstünə gələn nizələrdən yayınmaq üçün sapma verdi, sonra da dinməzcə qaçdı. Qarşıda yanıb-sönən alovlar qəflətən bir yerə toplaşdı, meşənin uğultusu partlayışa çevrildi və düz onun yolunun üstündəki hündür kol yelpikvari böyük alova büründü. Sağa dönüb dəli kimi qaçdı; ürəyi elə döyünürdü, az qalırdı sinəsindən çıxsın, alov isə dəniz qabaranda olduğu kimi, qalxıb hər tərəfi bürüməkdə idi. Arxadan gələn ulaşma səsləri yayılıb qabağa getdi, qısa, amma bərk qışqırtılar seriyası eşidildi və bu da o demək idi ki, onu görüblər. Onun sağ tərəfində nəşə tutqun bir fiqur görünüb yox oldu. Onların hamısı qaçır, dəli kimi qışqırırdı. Onların pöhrəliyə doluşduğunu gördü, sol tərəfdə isə qaynar və parlaq alov quruldayıb tüğyan eləyirdi. Öz yarasını, aclığını, susuzluğunu unutmuşdu Ralf, bütün vücudunu dəhşətli qorxu almışdı; az qala, qanad açıb uçan ayaqların üstündəki köməksiz qorxu meşənin içi ilə qaçaraq açıq sahilə tərəf gedirdi. Onun gözləri qarşısında ləkələr oynayırdı, qırmızı dairələrə çevrilir və gözdən itirdi. Bilmirdi, onu aparan ayaqlar kimindir, amma o ayaqlar yorulmuşdu, vəhşi ulaşmalar isə təhlükənin diş-diş olmuş saçaqları kimi hücumu keçmişdi və budur, artıq yetişib üstünü almaqda idi.

Ağac kötüyünə ilişdi, onu təqib eləyən qışqırtılar daha da gücləndi. Gördü ki, onların daxması da alova büründü, onun sağ tərəfində alov dalğalanırdı, parıldayan su dəydi gözüne. Sonra o yıxıldı, isti qumun üstüylə yumalandı, əli ilə üzünü qoruyaraq ona aman verilməsi üçün qışqırıb nəşə demək istədi.

Ayağa qalxıb səndirlədi, bədəni gərilib daha böyük dəhşət üçün toparlandı, yuxarı baxanda isə böyük bir kepka gördü. Kepkanın üstü ağ idi, yaşıl günlüyün üstündə isə tac var idi, lövbər və bir də qızılı rəngli yarpaqlar var idi. Ağ rəngli burğu gördü, epoletlər, tapança və hərbi formanın yaxasında cərgəylə düzülmüş qızılı düymələr gördü.

Dənizçi zabit qumun üstündə dayanıb ehtiyatı əldən verməyərək təəccüblə yuxarıdan-aşağı Ralfa baxırdı. Zabitin arxa tərəfində sahilə çıxardılaraq qabaqdan iki matrosun tutub saxladığı kater görünürdü. Qabaq tərəfdən katerin içində isə əlində avtomat tutmuş bir matros dayanmışdı.

Ulaşma səsi səngiyib söndü.

Zabit bir müddət şübhəylə Ralfa baxdı, sonra da əlini tapançanın dəstəyindən çəkdi.

– Salam.

Ralf qurcalandı, öz çirkli görkəmi haqqında düşünərək utancaq halda cavab verdi:

– Salam.

Zabit, sanki, verdiyi suala cavab alıbmış kimi, başını tər-pətdi.

– Burada, sizin aranızda yaşca böyük olan bir adam varmı?

Ralf dinməzcə başını silkələdi, qumun üstündə bir qədər çöndü. Gillə rənglənilib zolaqlanmış və əllərində ucuşuş paya-lar tutmuş oğlanlar yarım-dairə şəklində düzlənib dinməzcə dayanmışdılar.

– Oynayıb şənləndiniz, – zabit dedi.

Alov artıq kokos palmalarına çatıb onları udmaqda idi. Ayrıca bir alov dili akrobat kimi tullanıb meydançadakı pal-maların çətirini yaladı. Səma qaralmışdı.

Zabit Ralfa baxıb gülümsədi.

– Biz sizin üstünü gördük. Siz burada neyləyirdiniz? Mühəribə eləyirdiniz-nədir?

Ralf başını tər-pətdi.

Zabit qarşısındakı balaca adam-qorxuzana diqqətlə bax-dı. Uşağı yaxşıca çimizdirmək, saçını qırmaq, burnunu sil-mək, yaralarına dərman sürtmək lazımdır.

– Ölüb-eləyən yoxdur ki? Meyit necə, varmı?

– Cəmiyi iki nəfər ölübdür. Onlar da yoxdur.

Zabit aşağı əyilib Ralfa yaxından baxdı.

– İki nəfər? İki nəfər ölübdür?

Ralf yenə başını tərpətdi. Onun arxa tərəfində isə od tutub yanan ada titrəyirdi. Zabit adamların, adətən, nə vaxt düz danışdığını bilirdi və yavaşca fit çaldı.

Uşaqların qalanları da gəlməkdə idi, yanıb qaralmış, şişkin qarnı qabağa çıxmış bu balacalar, doğrudan da, əsl vəhşilərə oxşayırdılar. Onlardan biri zabitə yaxınlaşıb aşığdan-yuxarı ona baxdı.

– Mən, mən...

Başqa heç nə deyə bilmədi. Persival Uimz Medison beynindəki sehrlı sözləri axtardı, amma onlar silinib yox olmuşdu.

Zabit Ralfa tərəf çevrildi.

– Biz sizi buradan götürəcəyik. Neçə nəfərsiniz?

Ralf başını silkələdi. Zabit isə ondan o tərəfdəki rənglənmiş uşaqlara baxdı.

– Başçınız kimdir?

– Mənəm, – Ralf bərkdən dedi.

Qızırtıdaq saçlarının üstündən başına qeyri-adi, qara, cındır kepka qoymuş, taygöz eynəyi toqqasından asmış balaca oğlan qabağa çıxdı, amma fikrini dəyişib sakitcə dayandı.

– Biz sizin tüstünü gördük. Deməli, belə çıxır ki, burada neçə nəfər olduğuna bilmirsiniz?

– Yox, ser.

– Hesab eləyirəm ki, – zabit axtarışlarla bağlı qarşıda onu nələr gözlədiyini təsəvvürünə gətirdi, – hesab eləyirəm ki, bir dəstə ingilis uşağı... Siz hamınız ingilissiniz də, elədir-mi? Bir dəstə ingilis uşağı daha yaxşı əyləncə tapa bilərdi. Demək istəyirəm ki...

– Əvvəlcə elə idi, – Ralf dedi, – onda işimiz də...

Ralf susdu.

– Biz əvvəlcə bir yerdə idik, sonra...

Zabit başını tərpətdi.

– Bilirəm. Gözəl mənzərə. Əsl mərcan adası.

Ralf dinməzcə zabitə baxdı. Bir anlığa onun gözü qarşısında sahilin ilk vaxtda olan gözəl mənzərələri canlandı. Amma ada quru odun kimi od tutub yanırdı, Simon qətlə yetirilib, Cek isə... Ralf göz yaşlarını saxlaya bilmədi, hönkürtülər onu titrədirdi. Adaya gəldiyi ilk gündən bəri ilk dəfə idi, göz yaşlarına sərbəstlik vermişdi, qəhər onu boğur, aramsız hönkürtülər içində qıvrılırdı. Onun səsi yanıb külə dönmüş adanın xarabalıqlarının üstünə çökmüş qara tüstünün altından gəlirdi; ona baxıb o biri uşaqlar da hönkürüb titrəməyə başladılar. Öz çirkli bədəni, pırpız saçları, fırtıqlı burnuyla Ralf da uşaqların arasında dayanıb əvvəlki sadəlövhliyinə ağlayırdı, insan qəlbinin niyə bu qədər qara olduğuna ağlayırdı, sədaqətli və ağıllı dostu Piqqinin yıxılıb havada necə uçduğunu xatırlayıb ağlayırdı.

Ağlaşma səsləri zabitə də təsir elədi və o tutuldu, üzünü çevirib gözlədi ki, uşaqlar sakitləşib özlərinə gəlsinlər; zabit gözləyirdi, aralıda dayanmış kreysin aydın görünən silütinə baxdı ki, gözləri bir az dincəlsin.

Uilyam Qoidiq NOBEL MÜKAFATI LAUREATI

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Uilyam Qoldinq NOBEL MÜKAFATI LAUREATI

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

VARİSLƏR
(roman)

VARİSLƏR

(roman)

Annaya ithaf edirəm

“...Əslində, biz neandertal adam barədə çox az şey bilirik, amma ehtimal ki, onun bədəni çox tüklüydü, eybəcər idi, meymunsayağı boynu, sallaq və sıx qaşları, dar alnı və balaca boyuyla ikrah doğururdu... – ser Harri Conston müasir insanın əmələ gəlməsinə həsr elədiyi “Fikirlər və rəylər” əsərində yazır... – Qorillayabənzər o eybəcər, köntöyyerli, bədənitüklü, güclü dişlərə malik, hiyləgər və çox güman ki, kannibal ənənələri olan məxluqlar haqqında yaddaşlarda qalanlar xalq yaradıcılığında nəhəng adamyeyənlər obrazının yaranmasına səbəb olmuşdur...”

H.C.Uells. “Tarixin konturları”

BİR

Lok var gücüylə qaçırdı. O, başını aşağı əymişdi, əlindəki payanı üfüqi vəziyyətdə elə tutmuşdu ki, tarazlığını saxlaya bilsin, o biri sərbəst əli ilə də əlçatan yerdəki tumurcuqların dadına baxırdı. Gülməkdən uğunub gedən Liku onun belinə minmişdi və bir əliylə Lokun boynunun arxasına tökülüb kürəyi aşağı sallanan qıvrım saçlarından yapışmışdı, o biri əli ilə də balaca Oanı onun çənəsinin altına sıxmışdı. Lokun ayaqları ağıllıydı. Onlar görürdü. Onlar Loku fıstıq ağaclarının orada-burada görünən köklərindən yan keçirərək aparırdı, cığırın üstündə su gölməçəsi olanda isə vaxtındaca sıçrayırdı. Liku öz ayaqları ilə onun qarnını döyəcləyirdi:

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Tez ol! Tez ol!

Lokun ayaqları yeri döyəclədi, çöndü və ləng tərپəndi. İndi onlar sol tərəfdən cığıra paralel axan, amma hələ ki görünməyən çayın səsinə eşidirdilər. Fıstıq ağacları seyrəldi, kolluq qurtardı, indi onlar üzü hamar olan balaca bataqlığın içində idilər və əvvəllər burada bir tir də var idi.

– Gəlib çatdıq, Liku.

Bataqlığın aqat rənginə çalan suyu onların qarşısında yayılaraq genişlənilib çaya tərəf gedirdi. Çayın axını istiqamətində gedən cığır bataqlığın o biri tərəfində üzüyuxarı qalxıb ağacların arasında gözdən itən quruda yenidən başlayırdı. Üzündə xoşbəxt təbəssüm olan Lok suya tərəf iki addım atdı və dayandı. Üzündəki təbəssüm silinib getdi, ağzı açıq qaldı, alt dodağı sallandı. Liku sürüşüb onun dizlərinin üstünə düşdü, oradan da yerə atıldı, balaca Qanın başını ağzına yaxınlaşdırdı və onun üstündən baxdı.

Lok şübhə ilə güldü.

– Tir gedibdir.

Lok gözlərini yumdu, qaşlarını çatıb başının içində gördüyü tirə baxdı. Tir suyun içində bu tərəfdən o tərəfə uzanmışdı, boz idi, çürük idi. Onun üstü ilə qaçıb ortaya çatan da alt tərəfdə suyun necə axdığını hiss eləyirsən; dəhşətli sudur, elə yeri var ki, kişinin düz çiyininə çatur. Çaydakı, ya da şələlədəki su kimi oyaq deyildi su, yatmışdı; çaya doğru sağ tərəfə yayılan su oyanmışdı, keçilməz cəngəlliyi və bataqlığı basmışdı. Adamların həmişə istifadə elədiyi bu tirə necə də inanırdı o və gözlərini yenidən açdı, sanki, yuxudan oyanmış kimi gülümsəməyə başladı, amma tir yox idi artıq – getmişdi.

Fa cığırla qaça-qaça gəldi. Onun kürəyindəki çağa yatmışdı. Fa əsla qorxmurdu ki, çağa yığıla bilər, çünki hiss eləyirdi ki, uşaq onun kürəyinə tökülmüş saçlarından bərk-bərk yapışib və aşağıdan da belindəki tüklərdən ayaqlarıyla tutubdur, amma bununla belə, çağa oyanmasın deyər,

yumşaq qaçırdı. Fıstıq ağaclarının arasında görünməmişdən əvvəl Lok onun ayaq səslerini eşitmişdi.

– Fa! Tir yoxdur, uzağa gedib!

Fa suyun qırağına gəldi, baxdı, qalxdı, sonra da çevrilib ittihademeci nəzərlə Loka baxdı. Onun danışmağına ehtiyac yox idi. Başını tez Faya çevirdi.

– Yox, yox. Mən adamları güldürmək üçün tiri qəsdən yerindən tərpətməmişəm.

Əllərini geniş açdı ki, bunun necə böyük bir itki olduğunu nümayiş etdirsin, sonra da əllərini aşağı saldı.

Liku dedi:

– Məni yellət.

Liku uzunboyun kimi fıstıqdan aşağı sallanaraq işığa çıxandan sonra bir topa yaşıl və qonur rəngli tumurcuqla yuxarı qalxmış budaqdan yapışdı. Lok itmiş tiri unudaraq Likunu budağın əyri yerində oturtdu. Budağı qaldırıb qırağa dartdı, addım-addım geri çəkildi və budaq şaqqıldadı.

– Hop!

Budağı buraxıb arxası üstə yerə dəydi. Budaq dərhal düzəldi, Liku sevinclə qışqırdı:

– Yox! Yox!

Lok yenə dartdı, bir də dartdı, Liku da gülə-gülə, qışqıraraq irad tutaraq bir topa yarpaqla birlikdə suyun üstündə yelləndi. Fa işə dayanıb suya, sonra Loka, sonra yenə suya baxdı. Qaşqabağını salladı.

Cığırda Ha gəlirdi, qaçmırdı, amma tələsik gəlirdi. Bu kişi Lokdan ağıllıydı, dar gündə hamıya kömək əlini uzadardı. Fa onu çağırmağa başladı, Ha dərhal ona cavab vermədi, boş qalmış suya baxdı, sonra da sola – fıstıq ağaclarının altından görünən çaya tərəf baxdı. Sonra qulaqlarını şəkəlib meşənin səsini tutmağa çalışdı, havanı qoxladı ki, görsün əraziyə soxulan yoxdur ki; tam təhlükəsizliyə əmin olandan sonra dəyənəyini yerə qoyub suyun qırağında diz çökdü.

– Bax!

Onun şəhadət barmağı suyun altında tir sürünərkən açılmış şırımları göstərirdi. Şırımların qıraqları hələ yuyulub hamarlanmamışdı, içərisindəki torpaq topalarını isə su macal tapıb dağıdaraq qaranlıqda yox eləməmişdi. Fa bataqlıqdan o tərəfdə cığırın yenidən başladığı yerə baxdı. Tirin o biri ucunun dayandığı yer qazılmışdı. Fa dinməzəcə Hadan nəşə soruşdu, o isə dedi:

– Bir gün, bəlkə, iki gün, yox, üç.

Liku hələ də qışqırır və gülürdü.

Cığırda Nil göründü.

Həmişə acanda və yorulanda elədiyi kimi, azca inildəyirdi. Bədəninin dərisi boşalıb sallansa da, dolu döşlərinin gilələrindən ağ süd damcıları çıxmışdı. Çağadan başqa hamı ac qala bilərdi. Nil yaxınlaşıb Fanın saçlarından yapışmış çağaya baxdı, gördü ki, uşaq yatıbdır, sonra da Haya tərəf getdi və onun əlinə toxundu.

– Sən niyə məni tək qoyub getdin? Sən başının içində Lokdan çox görürsən?

Ha suyu göstərdi.

– Tez gəldim ki, tirə baxam.

– Tir gedibdir axı.

Üçü də dayanıb biri-birinə baxırdı. Həmişə adamlarda olduğu kimi, onların arasında da bir hissiyyat əmələ gəlirdi. Fa ilə Nil Hanın fikrini bölüşürdülər. Ha fikirləşirdi ki, hökmən tiri öz əvvəlki yerində tapmalıydı; əgər onu su aparıbsa, ya da özü hansısa səbəbdən gedibsə, onda gərək bataqlığın o tərəfindən hərələnib gəlmək üçün adamlar bir gün yol gedələr; bu da təhlükəli olmaqla bərabər, adamlar üçün adi vaxtlarda olduğundan çox əziyyət demək idi.

Lok bütün ağırlığıyla budağın üstünə yığıldı ki, onu uzaqlaşmağa qoymasın. Likunu sakitləşdirdi, uşaq yerə düşüb onun yanında dayandı. Cığırla qarı gəlirdi; adamlar onun ayaq səslərini və nəfəs aldıqca çıxartdığı səsi eşidirdilər.

Axırıncı budaqları da keçib açıqlığa çıxdı: ağbaş, arıq adam idi, özünə qapılıb əyilə-əyilə gəlirdi, yarpağa bükülmüş bir şeyi qırışmış döşlərinə bərk-bərk sıxıb gətirirdi. Adamlar bir yerə toplaşmışdılar və susmaqlarıyla da qarını salamladılar. Qarı da dinib-danışmadı və utancaq bir səbirliklə gözlədi ki, görsün sonra nə olacaq. Əlindəki yarpağa bükülü şeyi azca aşağı salıb, sonra yenə qaldırdı və sanki, bununla da əlindəki yükün ağır olduğunu adamların yadına salmaq istədi.

İlk danışan Lok oldu. Lok adamların hamısına müraciət elədi, özü də güldürdü, ancaq öz dediyi sözləri eşidirdi və adamları da güldürmək istəyirdi. Nil yenə də inləməyə başladı.

İndi onlar cıdırıqla gələn axırıncı adamın ayaq səslərini eşidirdilər. Gələn Mal idi: yavaş-yavaş gəlir və hey öskürdü. Axırıncı ağac budağının yanından keçib açıqlığın başlanğıcında dayandı, əyilib əlindəki payanın yastı tərəfinə söykəndi və öskürməyə başladı. Mal əyiləndə adamlar onun ağarmış tüklərinin töküldüyünü və seyrəlmənin qaşlarından yuxarıdan başlayaraq başının üstündən keçib çiyinlərini örtmüş sıx tüklərəcən gedib çatdığını gördülər. Mal öskürür, adamlar da hənir duymuş maral yerində donaraq səssizcə dayanıb necə gözləyirsə, o cür dinməz dayanıb gözləyirdilər; onların ayaq barmaqlarının arasından çıxan palçıq qalxır, qıvrılıb çevrilirdi. Günəşin qarşısını kəmiş şişburun bulud çəkildi, ağacların arasından boylanan soyuq günəş şüaları adamların çıpaq bədənlərinə səpələndi.

Nəhayət, Malın öskürməyi kəsildi. Mal əlindəki payaya dirənib qəddini düzəltməyə başladı və əllərini də yavaş-yavaş paya boyunca yuxarı sürüşdürdü. Suya baxdı, adamların hər birini gözdən keçirdi, onlar isə gözləyirdilər.

– Mən belə görürəm.

Bir əlini payadan çəkib içi üzüaşağı olmaqla yastısına başının üstünə elə qoydu ki, sanki, bununla da orada görünüb yox olan görüntüləri məhdudlaşdırmaq istəyirdi.

– Mal qoca deyil, anasının kürəyindən asılıdır. Su təkcə elə burada çoxalmayıb, bizim gəldiyimiz cıdır boyunca hər yerdə su boldur. Bir kişi ağıllıdır. O, adamlara deyir ki, suya düşən tiri qaldırmaq lazımdır, sonra da...

Göz çuxurlarının dibinə düşmüş gözləri adamlara baxıb yalvardı ki, onun fikrinə şərik çıxsınlar. Sonra yenə də yavaşca öskürdü. Qarı əlində gəzdirdiyi yükü ehtiyatla yuxarı qaldırdı.

Nəhayət, Ha danışdı:

– Mən belə görmürəm.

Qoca kişi köksünü ötürüb əlini başından çəkdi.

– Yıxılan ağacı tapın.

Adamlar sözbəxanlıqla suyun qırağına səpələndilər. Qarı Likunun üstündə yelləndiyi ağac budağına tərəf getdi və yükün altında qoşalaşdığı əllərini onun üstünə qoydu. İlk olaraq Ha səslədi adamları. Onlar da ayaqları palçığa bata-bata tələsik Hanın yanına getdilər. Liku keçən meyvə mövsümündən qalmış, quruyub qaralmış giləmeyvələr tapdı. Mal yaxınlaşıb qaşlarını çatdı, tirə baxdı. Yarısu suya və palçığa batmış ağcaqayın tiri adam qıçı yoğunluğunda idi. Bəzi yerlərdə qabığı qopmuşdu, Lok tirin üstündəki rəngli göbələkləri dərməyə başladı. Lok yeməli göbələkləri seçib Likuya verdi. Ha, Nil və Fa köntöycəsinə tirdən yapışdılar. Mal yenə köksünü ötürdü.

– Dayanın. Ha, oradan tut. Fa, sən o tərəfdən yapış. Nil, sən də. Lok!

Tiri yuxarı qaldırmaq elə də çətin olmadı. Onlar çox çətinliklə tiri palçıqın içi ilə suyun boğazına tərəf sürüyəndə onun budaqları kol-kosa ilişirdi. Günəş yenə gizləndi.

– Qoyun tir üzsün.

İncə və çətin iş idi bu. Nəm ağacı necə tutsalar da, ayaqları suya batırdı. Nəhayət, tir suda üzməyə başladı, Ha qabağa əyilib onun ucundan yapışdı. Tirin o biri ucu bir qədər suya batmışdı. Ha bir əli ilə tiri götürüb o biri əli ilə qabağa

dartırdı. Tirin budaqlı ucu yavaş-yavaş yuxarı qalxdı, o biri tərəfdəki palçığa dirənib dayandı. Lok sinəsini qabardıb sevinc içində ağzına gələni danışdı. Ona fikir verən yox idi, qoca kişi qaşlarını çatıb hər iki əlinin içini başının üstünə qoyub sıxırdı. Tirin daha nazik olan o biri ucu iki adam boyu dərinlikdə suyun altında idi. Ha qoca kişiyə baxıb gözləri ilə soruşdu, o isə əlini başına sıxıb öskürdü. Ha köksünü ötürüb qəsdən ayağını suya batırdı. Bunu görən adamlar içlərini çəktilər. Ha özünü ələ alıb ehtiyatla tərpendi, üz-gözünü qırışdırdı, adamlar da eynən onun kimi eləyib üz-gözlərini qırışdırdılar. Ha ağzını açdı ki, nəfəs alsın, özünü toparlayıb su dizinə çatanacan irəlilədi və nəhayət, onun əlləri tirin çürük qabığından yapışdı. İndi onun bir əli tiri aşağı basır, o biri əli yuxarı qaldırırdı. Tir diyirləndi, onun budaqları üst-üstə qalaqlanmış xəzəllərin içində fırlandı, ucu isə o tərəfdəki yerə dirəndi. Ha tiri var gücüylə itələdi, amma çəpinə dirənmiş budaqlarla bacarmadı. O biri tərəfdən suyun altında tirin donqarlandığı yerdə bir boşluq var idi. Susub dinməz-cə baxan adamların baxışları altında Ha geri qayıdıb quruya çıxdı. Mal payadan ikiəlli yapışıb intizar içində Haya baxırdı. Ha cığırın meşədən açıqlığa çıxdığı yerə getdi. Yerə düşmüş dəyənəyini götürüb çömbəldi. Bir anlığa qabağa elə əyildi ki, az qaldı yıxılsın, amma ayaqları bədənini haqladı və o, sürətlə açıqlığa tərəf qaçdı. Tirin üstü ilə cəmisi dörd addım qaçdı, anbaan da başını aşağı əyirdi ki, başı dizlərinə dəysin; bu yerdə tir titrəyib suyu döyəclədi. Ha isə ayaqlarını yığıb qollarını geniş açaraq havaya qalxdı və üstündə bir yığın yarpaq olan yerə düşdü. Sonra o çevrildi, tirin o biri ucundan yapışıb dartdı: bataqlığın üstündən keçən körpü hazır idi.

Adamlar yüngülləşən kimi olub sevinclə qışqırdılar. Düz elə o məqamda günəş yenə göründü, sanki, bütün dünya onlara qoşulub sevinirdi. Adamlar əllərinin içi ilə öz budlarına vuraraq Hanı alqışladılar, Lok isə qələbə sevincini Liku ilə bölüşürdü.

– Bilirsən nə olub, Liku? Tır indi suyun üstündən keçir. Ha başının içində çox şey görün.

Adamlar yenidən sakitləşəndə Mal əlindəki dəyənəklə Fanı göstərdi.

– Fa, bir də çağa.

Fa əliylə çağaya toxundu. Onun boynunun ətrafında toplaşan saçlar çağanı gizlətməmişdi, amma o öz balaca əlləri və ayaqları ilə tüklərdən bərk-bərk yapışmışdı. Fa suyun qırağına gəldi, əllərini yan tərəflərə geniş açıb səliqə ilə qaçdı, axıra çataçatda sıçrayaraq Hanın böyründə dayandı. Çağa oyandı, Fanın çiyini üstündən baxdı, tüklərdən yapışmış ayaqlarından birinin yerini dəyişdi, yenə yuxuya getdi.

– İndi də Nil.

Nil qaşlarını çatdı, qaşlarının üstündəki dərin qırışdırıb bir yerə yığdı. Gözlərinin üstünə tökülmüş saçlarını əli ilə sıgalladı, harasına ağrıyırımı kimi üz-gözünü turşutdu və tirə tərəf qaçdı. Əllərini yuxarı qaldırıb başının üstündə tutmuşdu, tirin ortasına çatanda qışqırdı:

– Ay! Ay! Ay!

Tır əyilib suya qərq olmağa başladı. Tirin lap nazik yerinə çatanda Nil yuxarı sıçradı, onun dolu döşləri atılıb-düşdü, dizinə qədər çatan suyun içinə düşdü. Nil qışqırıb ayaqlarını palçıqdan dartıb çıxardaraq Hanın ona tərəf uzanmış əlindən yapışdı, quruya çıxandan sonra titrəyərək ağır-ağır nəfəs aldı.

Mal qarıya tərəf gedib nəzakətlə dedi:

– Yükünü də o üzə keçirə biləcəksənmi?

Qarı öz aləminə elə qapılmışdı ki, cavab olaraq başını azca qaldırdı və suyun qırağına tərəf addımladı; gəzdirdiyi yükü hələ də ikiəlli tutub sinəsinə sıxmışdı. Qarı bir dəri, bir sümük idi, seyrəlməmiş tükləri ağarmışdı. Sürətlə keçdi, amma onun ağırlığı altında tir, demək olar ki, tərənəmədi.

Mal əyilib Likuya dedi:

– O tərəfə keçmək istəyirsən?

Liku balaca Oanı ağzından çıxardıb qızartdaq tükklə örtülmüş başını Lokun buduna sürtdü.

– Mən Lok ilə keçəcəyəm.

Bu sözdən sonra Lokun başının içində, elə bil, günəş doğdu. Ağzını geniş açıb gülə-gülə adamlarla danışırdı, amma bununla belə, onun ağzından çıxan sözlərlə başının içində peyda olmuş görüntü arasında elə bir əlaqə də yox idi. Lok gördü ki, Fa ona gülür, Ha da dinməzəcə gülümsəyirdi.

Nilin səsi eşidildi:

– Liku, ehtiyatlı ol! Bərk tut.

Lok Likunun saçını dartdı.

– Dırmaş.

Liku ayağının birini qaldırıb onun dizinə qoydu və tükklü kürəyinə dırmaşdı. Balaca Oanı isə Lokun çənəsinin altında tutduğu əlinin isti ovcunda saxlamışdı. Liku qışqırdı:

– Getdik!

Lok cığırla geri çəkilib fıstıq ağaclarının altınacan getdi. Tərs-tərs suya baxdı, irəli cumdu, ləngiyib sürüşdü ki, dayansın. O tərəfdəki adamlar gülməyə başladılar. Lok qaçdı, irəli cumdu, amma hər dəfə tirə çatanda nəsə bir əngəl çıxırdı. Lok qışqırdı:

– Siz bir Loka baxın, görün necə yaxşı tullanır.

Qürrələnin şahə qalxan at kimi elədi Lok və irəli cumdu, duyduğu iftixar hissi tez də yox oldu, çömbəlib oturdu, sonra geri qaçdı. Liku qışqıraraq onu məcbur eləyirdi:

– Hoppan! Hoppan!

Likunun başı Lokun başının arxasında köməksiz halda ora-bura çevrilirdi. Suyun qırağına gəlib Lok da Nil kimi əllərini havada yuxarı qaldırırdı.

– Ay! Ay!

Bu yerdə hətta Malın da dodağı qaçdı. Likunun gözlərindən yaş axır, gülməkdən nəfəsi kəsilirdi. Lok fıstıq ağacının arxasında gizlənəndə Nil gülməkdən uğunub getdi, əliylə

döşlərini tutdu. Lok yenə peyda oldu. Başını aşağı əyib irəli cumdu. Dəhşətli qışqırıqla qaçaraq tirin üstündən keçdi. Sıçrayıb quruya düşdü. Tullanıb çevrildi, atılıb-düşdü və üzərində qələbə çaldığı suyu o qədər lağa qoydu ki, Liku onun boynunun arxasında içini çəkib hıçqırmağa başladı, gülməkdən uğunub gedən adamlar bir-birindən yapışdı.

Nəhayət, hamı sakitləşdi və Mal qabağa gəldi. Azca öskürüb adamlara çəp baxdı, üz-gözünü turşutdu.

– Bu da Mal.

Tarazlığını saxlamaq üçün Mal dəyənəyini əlində köndələn tutmuşdu. Tirə tərəf qaçdı; onun qoca ayaqları titrəyirdi, nəyəyə ilişirdi. Əlindəki dəyənəyi yelləyərək yolu yarıladi. Tez qaçıb sağ-salamat o tərəfə keçmək üçün sürəti az idi. Mal dişlərini ağardırırdı və adamlar da onun necə əzab çəkdiyini üzündən görürdülər. Sonra onun arxadakı ayağı tirin qabığının bir parçasını qopardıb atdı, qabığın altındakı sürüşkən yeri keçmək üçün sə onun sürəti bəs eləmədi. Yana sıçradı və bulanıq suda yox oldu. Lok ora-bura qaçıb var gücüylə qışqırdı:

– Mal suya düşdü!

– Ay! Ay!

Ha dayaz yerlə irəliləyirdi, soyuq suyun toxunuşundan bədəni çimçəşir, dişlərini ağardırırdı. Dəyənəyin bir ucundan tutub qabağa uzatdı, Mal da o biri ucundan yapışdı. İndi onlar dəyənəyi dartır, yıxılıb-qalxırdılar və elə təsəvvür yaranırdı ki, güləşirlər, ya da dalaşirlər. Mal dayaza çıxıb əlləri və ayaqları üstündə sürünüb çapalayaraq quruya tərəf getməyə başladı. Fıstıq ağacına çatıb onun daldasına keçdi, domuşub titrəməyə başladı. Adamlar onun başına toplaşib balaca və sıx bir qrup əmələ gətirdilər; öz bədənələrini Malın bədəninə sürtür, əllərini birləşdirib onu qorumağa çalışırdılar, rahat olmasını istəyirdilər. Malın bədənindəki su süzülüb axdı, tüklərinin üstündə damcılar qaldı. Liku adamların arasından keçib Mala yaxınlaşdı və qarnını onun qılçalarına

sürtdü. Yalnız qarı heç nə eləmir, ancaq gözləyirdi. Malın ətrafına toplaşmış adamlar çömbəlib oturdular, onlar da Mala qoşulub titrədilər.

Liku dilləndi:

– Mən acmışam.

Malın ətrafına toplaşmış adamlar geri çəkildilər, qoca kişi ayağa durdu, hələ də titrəyirdi. Bu titrəmə ancaq dərinin və tüklərin titrəməsi deyildi, üzdəngetdi titrəmə deyildi, bu titrəmə Malın içindən gəlirdi, kökü elə dərinədə idi ki, onun əlindəki dəyənək də titrəyirdi.

– Gəl!

Mal qabağa düşüb cıgırla getdi. Burada ağaclar seyrək idi, aradakı boş yerlərdə isə çoxlu kol var idi. Onlar gəlib bir tərəfi çaya dirənən talaya çıxdılar. Bu talanı hələ ölümündən qabaq böyük bir ağac tutmuşdu. Tala, demək olar ki, çaya bitişik idi və ağacın skeleti hələ də onun üzərində ehtişamla yüksəlirdi. Quru ağacı sarmaşıq başına götürmüşdü, onun dolam-dolaşq qolları quru budaqları hörümçək toru kimi bürüyərək nə vaxtsa tutqun, yaşıl yarpaqların nəhəng çətiri olan zirvəsinə qalxmışdı. Göbələk də kükrəmişdi, baş qaldırıb çıxmış və yağış suyundan içib doymuş nəlbəkilərlə doluydu bura; jeleyə oxşayan qırmızı, sarı, balaca qovucularla örtülmüş ağacın gövdəsi çürüyüb tökülmiş və xəmir kimi həlməşik ağ kütləyə çevrilmişdi. Nil Liku üçün qida toplayırdı, Lok da barmaqlarıyla ağ sürfələri yığırdı. Mal onları gözləyirdi, onun bədəni titrəmirdi artıq, arabir qıc olmuş kimi gərilib dartılırdı və hər dəfə də o, əlindəki dəyənəyə söykənib ağac boyu bir qədər aşağı enirdi.

Adamların hissələrinə təsir eləyən yeni bir element peyda olmuşdu, özü də elə davamlı və sirayətədicisi idi ki, bu səsin haradan gəldiyini soruşmağa ehtiyac qalmırdı. Talanın arxa tərəfindən dik yoxuş başlayırdı, gilli torpaqda adda-budda balaca ağaclar bitmişdi və elə orada da landşaft strukturunun əsası olan boz, sıgallı qaya parçaları görünürdü. Yoxu-

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

şun arxa tərəfindən dağların arxa tərəfindəki vadi boyunca axan çay ən hündür ağacdən da iki dəfə hündür olan şələlə əmələ gətirirdi. Adamlar dinib-danışmadan suyun uzaqdan eşidilən uğultusuna qulaq asırdılar; sonra da biri-birinə baxıb gülməyə və danışmağa başladılar. Lok Likuya izah eləyirdi:

– Bu gecə sən tökülən suyun yaxınlığında yatacaqsan. O, uzağa getməyib. Yadında deyil?

– Mən başımın içində suyu və kəhanə görürəm.

Lok əli ilə ağacı yavaşca döyəclədi.

Mal qabağa düşüb onları üzüyuxarı apardı. Hamısı sevinirdi, eyni zamanda, malın xəstə olduğunu da görməyə bilmirdilər, amma xəstəliyin necə ciddi olduğunu anlamırdılar. Mal ayaqlarını yerdən elə qaldırırdı, elə bil, onları dartıb pəlçiqdən çıxardırdı, eyni zamanda, onun ayaqları ağıllı da görünmürdü artıq: özlərinə yer seçəndə elə fərasətsiz tərəpənirdilər ki, sanki, onları hansısa başqa bir qüvvə kənara çəkirdi və Mal da öz dəyənəyinə söykənməli olurdu. Malın arxasınca gedən adamlar heç bir əziyyət çəkmədən onun hərəkətlərini təkrar eləyirdilər, çünki sağlam və güclü idilər. Bütün diqqətlərini Malın güc-bələyla necə yeridiyinə yönəldən adamlar özləri də hiss eləmədən onu təqlid eləyirdilər. Mal əyilərək dəyənəyə söykənib nəfəsini dərəndə onlar da fısıldaşırdılar, müvazinətlərini itirirdilər, ayaqları da sözlərinə baxmırdı. Səpələnmiş qayaların və daşların arası ilə o qədər getdilər ki, ağaclıq qurtardı və açıqlığa çıxdılar.

Burada Mal ayaq saxlayıb öskürdü, adamlar da başa düşdülər ki, gözləmək lazımdır. Lok Likunun əlindən tutdu.

– Bax!

Dikdir yamac qalxıb vadiyə çıxırdı, adamların qarşısında dağ yüksəlirdi. Sol tərəfdə yamac qurtarır və böyük bir qaya çayın üstünə sallanırdı. Çayda bir ada var idi və o, suyun içindən elə qalxmışdı, elə bil, dal ayaqlarını şələləyə dirəyib şahə qalxmış at idi. Çayın suları hər iki tərəfdən

axıb gedirdi; axın bir tərəfdə zəif idi, amma o biri tərəfdə dəhşətli dərəcədə güclüydü. Su damcılarının əmələ gətirdiyi tüstü burumları çayın üstünü daldalayırdı deyə, suyun hara töküldüyünü görmək mümkün deyildi. Adada ağaclar və sıx kolluqlar var idi, şlaləyə tərəf olan qurtaracağı isə dumanla örtülmüşdü və yalnız onun hər iki tərəfiylə axan suların parıltısı görünürdü.

Mal təzədən yola düzəldi. Şlalənin başlanğıcına iki yol var idi, onlardan biri sağ tərəfdən qayaların arasıyla üzüyuxarı dırmaşan ziqzaqvari yol idi. Bu yolla getmək daha asan olsa da, Mal mənzilbaşına tez çatıb dincəlmək istəyirdi deyə, ondan imtina elədi və sol tərəfdəki cığırı seçdi. Bu yoldakı balaca kollar qayaların üstündən keçəndə onların karına gəlirdi: yapışb özlərini birtəhər saxlayırdılar. Yuxarılara qalxandan sonra Liku yenə Lokla danışmağa başladı. Şlalənin səsi onun sözlərini boğurdu deyə, güclə eşidilirdi.

– Mən acmışam.

Lok əli ilə sinəsinə vurdu. Hamı eşitsin deyə, bərkdən qışqırdı:

– Mən başımın içində görürəm ki, Lok üstündə çoxlu tumurcuqlar olan ağac tapıb.

– Al ye, Liku.

Əlində giləmeyvələr tutmuş Ha onların yanında ayaq saxladı, giləmeyvələri Likuya verdi. Qız yeməyə başladı, bu zaman balaca Oa onun əlinin altında narahat halda uzanmışdı. Yemək görəni kimi Lokun yadına öz aclığı düşdü. Onlar dəniz tərəfdəki nəm qış kahasını tərk eləmişdilər, sahilin və duzlu bataqlıqların dadsız və acı yeməklərindən uzaqlaşmışdılar, Lok da qəflətən başımın içində ləzzətli yeməklər gördü: bal gördü, təzə bitki cücərtiləri və zoğları gördü, sürfələr gördü, dadlı və qadağan olunmuş ət gördü. Lok əyilib yerdən bir daş götürdü və çıpaq qayanın yuxarısını elə döyəclədi, elə bil, ağac döyəcləyirdi.

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

Nil kolun üstündəki quru giləmeyvələri dərib ağzına atdı.

– Bir baxın, Lok qayanı necə döyəcləyir.

Lok görəndə ki adamlar ona baxıb gülürlər, təlxəklik elədi, özünü elə göstərdi ki, guya, qayanın səsini eşidir. Qışqıraraq dedi:

– Sürfələr, oyanın! Siz oyaqsınız, eləmi?

Mal isə onları uzaqlara aparırdı.

Qayanın zirvəsi bir qədər geriyə elə əyilmişdi ki, adamlar onun diş-diş kəlləsinə dırmaşmaq əvəzinə, şələlənin aşağısındakı qatma-qarışıqlığa görə aşağılarda sürətlə axan çayın üstündən dolayı yolla da keçə bilərdilər.

Keçib üzüyuxarı dırmaşan cığır hər addımdan sonra daha da çətin olurdu, yeganə çıxış yolu vaxtında macal tapıb ayağını hansısa oyuğa, ya da çıxıntıya ilişdirməkdən ibarət idi; aşağıda isə sal qaya geri qanrılıb adamlarla üstü burumları və ada arasında boşluq əmələ gətirirdi. Onlardan aşağıda qarğalar ocaqda yanıb havaya qalxan qara yarpaqlar kimi yüngülcə süzürdülər, su otlarının uzun quyruqları dalğalanırdı və yalnız onların arasından gözə dəyən zəif parıltı suyun harada olduğunu göstərirdi, şələlənin qarşısında yüksələn ada isə su damcıları buludunun arasından elə çıxmışdı, elə bil, uzaqlarda görünən aypara idi. Sal qaya qalxıb elə əyilmişdi, elə bil, suyun içindəki ayaqlarına baxırdı. Quyruqlu otlar çox uzun idi, hətta bəzi kişilərdən də uzun idilər və onlar üzüyuxarı dırmaşan adamlardan aşağıda irəli-geri gedib elə nizamla hərəkət eləyirdilər, elə bil, döyünən ürək idi, ya da dəniz idi, dalğalanırdı.

Lokun yadına qarğaların necə qarıldadığı düşdü və əllərini yelləyib dedi:

– Qarr!

Fanın kürəyindəki çağa qurcuxdu, tüklərdən bərk-bərk yapışmış əlləri və ayaqlarının yerini dəyişib başqa yerdən tutdu. Ha yavaş gedirdi, ağır bədəni onu ehtiyatlı olmağa vadar edirdi, əl və ayaqları adət elədikləri hərəkətlərlə

açılıb-yığılırdılar. Ha isə sıldırım qayanın üstü ilə irəliləyirdi. Mal yenə dilləndi:

– Gözləyin.

Bu sözü adamlar Mal çevriləndə onun dodaqlarından oxudular və başına topladılar. Bu yerdə cığır geniş idi və hamının bir yerə toplaşmasına bəs edirdi. Qarı əllərini qayanın çıxıntısına qoydu və bununla da daşdığı yükün ağırlığını azaltdı. Mal aşağı əyilib o qədər öskürdü ki, az qaldı çiyinləri gərilib qıc olsun. Nil Malın yanında oturub bir əli ilə onun qarnını tutdu, o biri əlini də çiyininin üstünə qoydu.

Lok çaydan o tərəfdə görünən uzaqlara baxdı ki, aclığı unutsun. Burun pərələrini geniş açdı və dərhal da ən müxtəlif qoxuların məcmusundan ibarət bir qarışıqla mükəfatlandırıldı, ona görə ki, çöllərdəki çiçəklərin rəngini yağış necə açır və parlaq edirsə, şlalədən qalxan duman da hər bir qoxunu ağılasıqmaz dərəcədə gücləndirir. Bu qoxuların içində hər birininki individual və üstüylə yeridikləri palçıqlı cığırın qoxusuna qarışmış olmaqla adamların da qoxuları var idi. Bu isə yay mövsümünə dəlalət eləyən bir amil idi və Lok sevincində gülüb Faya baxdı, hiss elədi ki, ac olmasına baxmayaraq, onunla yatmaq istədi. Meşədə onu islatmış yağışdan sonra Fanın bədəni qurumuşdu, boynunun ətrafındakı və çağanın başının üstünə tökülmüş saçları parlaq qızartdaq rəngdə idi. Lok əlini uzadıb onun saçına elə toxundu ki, Fa da güldü, əliylə saçlarını qulağının üstündən geri eləyib sığalladı.

– Biz yeməyə bir şey tapacağıq, – Lok iri ağzını geniş açıb dedi, – biz səninlə bir yerdə yatacağıq.

Yeməkdən danışan kimi aclıq özü də qoxular kimi realığa çevrildi. Lok çevrilib qarının əlində gəzdirdiyi yükün qoxusu gələn tərəfə baxdı. Dərhal da bir boşluq əmələ gəldi – şlalənin üstündən yayılaşaraq adadan onlara tərəf gələn dumandan başqa heç nə yox idi. Lok aşağıda idi, əlləri və ayaqlarıyla girinti-çixıntılardan yapışaraq

qayaya elə yapışmışdı, elə bil, qanadlarını açmış qartal idi. O yüksəklikdə qəflətən qoltuğunun altından aşağı baxanda gözüne uzunquyruq otlar sataşdı və o andan Loka elə gəldi ki, otlar hərəkət eləmir, donub qalıblar. Liku meydançada qışqırdı, qayanın düz qırağına üzüqoylu uzanıb Lokun biləyindən yapışmış Fanın tüklərinin arasında gizlənmiş çağa zıgıldayıb qurcuxdu. O biri adamlar geri qayırdılar. Hanın beldən yuxarısı görünürdü və indi əyilib o biri biləyinə söykəndi, özü də kifayət qədər sürətlə hərəkət eləsə də, olduqca ehtiyatlı tərپənirdi. Lok hiss elədi ki, onların ovucları qorxudan tərلəyibdir. Gah əllərini, gah da ayaqlarını hərəkət etdirərək, axır ki, gəlib meydançada çömbəltmə oturdu. Çevrilərək artıq hərəkət eləməyə başlamış uzunquyruq otlara tələsik nəsə dedi. Liku qışqırıb ağlayırdı. Nil aşağı əyilib onun başını sinəsinə sıxdı və uşağı sakitləşdirmək üçün əliylə onun saçlarını geri darayıb sıgalladı. Fa Lokun qolundan elə darddı ki, dərhal çevrildi.

– Niyə?

Lok dizi üstə çöküb ağzının altını qaşdı. Sonra əlini uzadaraq adanın üstündən keçib onlara tərəf gələn su damcılarını buludunu göstərdi.

– Qarı, bax oradaydı. O da.

Lokun düz əlinin altından aşağıda qayaya qonmuş qarğalar havaya qalxdı. Görəndə ki kişi səsi qarıdan danışır, Fa əlini ondan çəkdi. Amma Lokun baxışları ona zilləndi.

– Bax oradaydı.

Tam anlaşılmazlıq içində hər ikisi susdu. Fa yenə qaşlarını çatdı. Bu qadını aldatmaq çətin məsələydi. Fanın başının dövrəsində nəsə gözəgörünməz bir şey dolanmaqda idi.

Lok yalvarıb dedi:

– Mən ona tərəf çevrildim, yıxıldım.

Fa gözlərini yumub ciddi danışdı:

– Mən başımın içində bunu görmürəm.

Nil Likunun əlindən tutub o biri adamların arxasınca gedirdi. Fa da onların dalınca düşüb elə gedirdi, elə bil, bu dünyada Lok yox idi. Lok xəcalət içində onun arxasınca düşdü.

– Mən onlara tərəf çevrildim.

Adamlar cığırın o tərəfində bir yerə toplaşmışdılar. Fa onlara qışqırdı:

– Biz gəlirik.

Ha qışqırıb ona cavab verdi:

– Buz qadın buradadır.

Malın arxa tərəfindən yuxarıda köhnə qarla dolu bir dərə var idi, oraya günəş şüaları düşmürdü. Qarın öz ağırlığı, şaxta və qışın son günləri yağın yağışlar dərədəki qarı sıxıb buza çevirmişdi və buz da təhlükəli tərzdə asılıb qalmışdı; onun isti qayaya toxunan qıraqları əriyirdi deyə, aradan su axırdı. Dəniz tərəfdəki qış mağarasından çıxıb geri qayıdanda əvvəllər heç vaxt bu dərədə qar görməmişdilər, amma bununla belə, heç kimin ağına da gəlmədi ki, Mal onları dağlara çox tez gətiribdir. Lok özünün təhlükədən yenicə sovuşduğunu və su damcıları dumanındakı qoxunun qeyri-adi yeniliyini unudaraq qabağa qaçdı. Gəlib Hanın yanında dayandı və qışqırdı:

– Oa! Oa! Oa!

Ha və o biri adamlar da ona qoşuldular:

– Oa! Oa! Oa!

Şəlalənin inadkar gurultusu fonunda onların səsi zəif idi və heç bir əks-səda vermədi, amma səmada uçan qarğalar o səsi eşidib diksinərək, elə bil, çaşdılar, sonra göydə yenə süzməyə başladılar. Liku balaca Oanı yelləyir və qışqırırdı; yəqin ki, heç özü də bilmirdi niyə belə eləyir. Çağa yenə oyandı, qırmızı dili ilə dodaqlarını elə yaladı, elə bil, pişik balasıydı; Fanın qulağının dalındakı saçların arasından boylandı. Buz qadın qarşı tərəfdən yuxarıda idi. Ölüm gətirən su onun qarınının içindən axıb gəlsə də, Oa tərpənmirdi.

Sonra adamlar səslərini kəsdilər və tələsik keçib getdilər, Oa da qayanın arxasında qalıb görünməz oldu. Bir kəlmə də dinib-danışmadan nəhəng sal qayanın əylərək sığallı və gur suların içindəki ayağına baxdığı yerdə, şələlənin böyründəki qayalığa çatdılar. Onların gözü səviyyəsindəki şəffaf əyri boyunca çevrilərək girişdən tökülən su o qədər təmiz idi ki, içi də görünürdü. Buradakı otlar sakit ritm ilə dalğalanmırdı, dəli kimi elə titrəyirdilər, elə bil, həyəcan içində harasa tələsirdilər. Şələlənin ətrafındakı qayaları su damcıları nəmləndirmişdi, qıjılar havadan asılı qalmışdı. Adamlar bir anlığa ayaq saxlayıb şələləyə baxdılar və dərhal da uzaqlaşmış getdilər.

Şələlədən yuxarıda isə dağların arasından vadi boyunca çay axıb gedirdi.

Axşam tərəfiydi artıq; vadinin üstünə enmiş günəşin şüaları suda əks olunaraq göz qamaşdırırdı. Çayın suları o tərəfdə günəşdən daldalanıb qara rəngdə görünən sərt yamaclı dağın yanından axıb keçirdi, amma keçidin o tərəfində cığırla getmək elə də çətin deyildi. Oradakı dağ yamacının çıxıntısı tədricən çılpaq qayaya çevrilirdi. Heç kimin yaşamadığı adaya və onun arxa tərəfindən vadinin o üzündəki dağa Lok heç fikir də vermədi. O tərəfdəki dəhlizin necə də təhlükəsiz olduğunu xatırlayan kimi də Lok adamların arxasınca düşüb tələsik getdi. Aşağıdan – su tərəfdən onların üstünə heç nə gələ bilməzdi, çünki axın onu sürüyüb şələləyə atardı, dəhlizin üstündəki qayaya isə quşlar uçub qona bilərdi; oraya keçilər, adamlar, bir də kaftarlar dırmaşmış çıxa bilərdi. Dəhlizdən meşəyə gedən cığır elə dar idi ki, onu əlində paya olan bir kişi də qoruya bilərdi. Tutqun suların və su damcıları dumanından yuxarıdakı sərt qaya yamacının üstündən keçən cığırı isə ancaq insan ayaqları açmışdı.

Lok cığırın axırındakı döngəni keçəndə onun arxa tərəfindəki meşəyə qaranlıq çökmüşdü, kölgələr vadidən dəhlizə tərəf qalxırdı. Adamlar səs-küy salaraq dəhlizdə nəfəslərini

dərir, özlərinə gəlirdilər. Ha dəyənəyini yerə elə atdı ki, tikanlı tərəfi torpağa girdi, aşağı əyilib havanı qoxladı. Adamlar dərhal susub kahanın qarşısında yarımdairə şəklində düzüldülər. Mal ilə Ha dəyənəklərini əllərində hazır tutub yavaş-yavaş irəli getdilər, balaca torpaq tığının üstünə dırmaşdılar və oradan boylanıb kahanın içinə baxdılar.

Kaftarlar getmişdi. Düzdür, kahanın tavanından yerə tökülmüş daşlardan və bir çox nəsillərin cəsədlərinin basdırıldığı torpaqla qidalanan seyrək otlardan kaftar qoxusu hələ də gəlirdi, amma bu qoxu dünəndənqalma idi. Adamlar gördülər ki, Ha dəyənəyini yuxarı qaldıraraq elə tutub ki, artıq silahı əvəz eləmir və bununla da gərilməmiş əzələlər boşaldı. Onlar bir neçə addım irəli gedib kahanın qarşısında dayandılar. Çəpinə düşən günəş şüaları altında adamların kölgələri yana düşmüşdü. Mal sinəsindən qalxmaqda olan öskürəyi boğub qarına tərəf çevrildi və gözlədi. Qarı dizi üstə çöküb əlindəki yumru gil şeyi kahanın mərkəzində yerə qoydu. Gilin ağzını açdı, onu parçalayıb yastılayaraq əvvəlki illərdən qalmış gil təbəqələrin üstünə yaydı. Üzünü gilə yaxınlaşdırıb üfürməyə başladı. Kahanın dərinliyində sütun kimi dik dayanmış qayanın hər iki tərəfindəki oyuqlarda quru ot, çör-çöp, ağac budaqları yığılıb qalmışdı. Qarı tələsik çırpı tağlarına tərəf getdi və yarpaqqarışq bir qucaq çır-çırpı, ağac budağı gətirdi. Bütün gətirdiklərini yastılayıb yerə sərdiyi gilə üstünə yığdı və o qədər üfürdü ki, balaca tüstü burumu qalxdı, sonra ilk qığılımlar göründü. Budaq şaqquldadı, qızartdaq-sarı alov dili burulub qalxdı və elə düzəldi ki, qarının gün tutmayan tərəfdəki yanağı işıqlandı, gözləri parıldadı. Qarı yenə gedib qayanın oyuqlarından çır-çırpı və odun gətirdi, ocağa bir az da odun qoydu, qalxan alov və qığılımlar əzəmətlə yüksəldi. Qarı yerə yaydığı gilə qıraqlarını barmaqlarıyla əyib elə düzəltdi ki, ocaq elə də dərin olmayan gil boşqabın düz ortasında bərqərar oldu. Sonra ayağa durub dedi:

– Ocaq yenidən oyandı.

İKİ

Bu sözdən sonra adamlar hərəkətə gəlib yenə də həyəcanla danışdılar, kahanın içinə tələsdilər. Fa ilə Nil gedib bir az da odun gətirdilər, ocağın yanında hazır qoydular. Mal ocaqla oyuğun arasında oturub əl-qolunu uzatdı. Liku da gedib bir budaq gətirdi və qarıya verdi. Ha qayanın qarşısında çömbəltmə oturub belini ora-bura dəbərdərək, axır ki, yerini rahatladı. Sağ əliylə yerdən bir daş götürüb adamlara göstərdi:

– Mən bu daşı başımın içində görürəm. Mal bununla budaq kəsirdi. Baxın! Daşın bu tərəfi kəsir.

Mal daşı Hadan aldı, əli ilə onun ağırlığını yoxladı, bir anlığa qaşları çatıldı, sonra adamlara baxıb gülümsədi:

– Mən bu daşla kəsmişəm, – Mal dedi. – Baxın! Baş barmağımla buradan tuturam, qalın tərəfini əlimlə belə tuturam.

Daşı yuxarı qaldırıb budaq doğrayan Malı yamsıladı.

– Yaxşı daşdır, – Lok dedi. – Daş uzağa getməyib. Mal qayıdib gələncən ocağın yanında dayanıb gözləyib.

Lok ayağa durdu. Yamacın aşağısındakı torpağa və daşlara baxdı. Çay da getməyib, dağlar da getməyib. Kaha da uzağa getməyib, onları gözləyibdir. Qəflətən Loku həyəcan və sevinc dalğası bürüdü. Hər şey onları gözləyib, Oa da onları gözləyib. Oa sürfələri kökəldibdir, torpaqdakı qoxuları hər tərəfə yayıbdır, hər budaqda, şivdə nə qədər şirəli tumurcuq şişirdibdir, indi də soğanaq cücərtilərini yuxarı qaldırır, – Lok qollarını geniş açıb çayın qırağındakı dəhlizdə rəqs elədi.

– Oa!

Mal ocaqdan bir az kənara çəkilib kahanın arxa tərəfini gözdən keçirdi. Yerə baxdı, sütun kimi dik dayanan qayanın dibindəki quru yarpaqları və heyvan peyinini təmizləyib qırağa atdı. Sonra çömbəltmə oturub çiyinlərini düzəltdi.

– Mal burada oturur.

Lok ilə Ha Faya necə nəvazişlə toxunurlarsa, Mal da o cür nəvazişlə əlini qayaya sürtdü.

– Biz evimizdəyik!

Lok dəhlizdən keçib kahanın içinə gəldi. Qarıya baxdı. Əlindən yerə qoymadığı yükədən azad olmuş qarı özünə az qapılmışdı artıq, o biri adamlara daha çox oxşayırdı və onlardan biri olmuşdu. Lok indi qarının gözüünün içinə baxıb onunla danışa bilərdi, hətta cavab da ala bilərdi. Digər tərəfdən də o çox istəyirdi ki, danışsın, çünki alov dillərinin onun daxilində əmələ gətirdiyi narahatlığı gizlətmək istəyirdi.

– İndi ocaq öz yerindədir. Liku, sənə istidir?

Liku balaca Oanı ağzından çıxardı.

– Mən acmışam.

– Sabah biz hamıya yemək tapacağıq.

Liku balaca Oanı yuxarı qaldırdı.

– Bu da acıbdır.

– O da sənənlə gedəcək və yemək yeyəcək.

Lok gülüb, dövrə vuraraq oturmuş adamlara baxdı.

– Mən başımın içində götürəm...

Hamı güldü, çünki Lok başımın içində nəşə görmüşdü və bu görüntü, az qala, yeganə idi, adamlar da bunu Lokun özündən yaxşı bilirdi.

– ...balaca Oanın necə tapıldığını görürəm.

Quru ağac fantastik tərzdə burulub elə əyildi ki, yekəqarın arvada oxşadı.

– Mən ağacların arasında dayanmışam. Mən hiss eləyirəm. Mən bu ayağımla hiss eləyirəm... – belə deyib jestlərlə göstərdi. Bütün ağırlığını sol ayağının üstünə salıb sağ ayağıyla yerdə nəşə axtardı. – Mən hiss eləyirəm. Mən nə hiss eləyirəm? Soğanaq yumrusu? Çubuq? Sümük? – Onun sağ ayağı yerdən nəşə götürüb sol əlinə ötürdü. Lok baxdı. – Bu, balaca Oadır! – Adamların qarşısında təntənəylə özünü göstərdi. – İndi də, budur, Liku haradadırsa, balaca Oa da oradadır.

Adamlar bir az əhvalata güldülər, bir az da Lokun özünə güldülər və onu alqışladılar. Alqışlardan sonra sakitləşmiş Lok ocağın qırağında oturdu, adamlar da dinməzcə gözlərini ocağa zillədilər.

Günəş çaya düşüb batdı, kahadakı işıq da yox oldu. Elə bu andan başlayaraq da ocaq özəyə çevrildi: ağ külün üstündə qırmızı ləkə idi, alov da onun üstündə dalğalanırdı. Qarı yavaşca dəbərüb ocağa odun atdı ki, qırmızı ləkə onu yesin, alov güclənsin. Adamlar ona göz qoyurdular, daim dəyişən işıqda onların sifəti, sanki, titrəyirdi; çil-çil dərilləri qızarmışdı, hər birinin qaşlarının altında ocaq əks olunmuşdu, hamının ocaqları birlikdə rəqs eləyirdi. Ocağın istisində qızımın dincəldilər, böyük minnətdarlıq hissiylə tüstünü burun pərələriylə uddular. Əllərini, ayaqlarını uzadıb gərnəşdilər, ocaqdan bir az qırağa çəkildilər. Dərin sükuta qərq olmuşdular və bu, onlar üçün söz danışmaqdan daha təbii bir hal idi: bu əbədi sükut, deyəsən, əvvəlcə kahaya daha çox fikir gətirdi, sonra isə, olsun ki, heç bir fikir gətirmədi. Şələlənin uğultusu o qədər zəifləmişdi ki, yüngül küləyin qayalara necə toxunduğu da hiss olunurdu. Onların həssas qulaqları qatma-qarışıq səslər çoxluğunun içindən kiminsə nəfəs aldığı, nəm gilin quruyub çatladığını, ocağın üstünə düşən külün səsini seçib ayırırdı.

Sonra Mal özünə xas olmayan utancaqlıqla dedi:

– Deyəsən, soyuqdur?

Hər kəs öz fərdi şüuruna qayıdıb Mala tərəf çevrildi. Malın bədəni nəm deyildi artıq, tükləri quruyub qıvrılmışdı. Mal qətiyyətlə irəli gedib elə oturdu ki, dizləri düz gilin üstündə dayandı. Əllərinə söykənib elə durdu ki, alov düz sinəsinə vurdu. Erkən baharın küləyi tüstünü vurub onun açıq ağzına doldurdu. Mal ləngər vurub öskürdü. Mal öskürdü... öskürdü. Öskürək dayanmaq bilmirdi və sanki, xəbərdarlıqsız-filansız bir ucdan onun sinəsində qaynayıb gəlirdi. Malın bədəni atılıb-düşür, nəfəsi kəsilirdi. Ocağın

qırağına yıxıldı, bədəni titrəməyə başladı. Adamlar onun dilini gördülər, gözlərinə çökmüş qorxunu gördülər.

Qarı dedi:

– İcinə tirin düşdüyü suyun soyuğundandır.

Qarı gəlib Malın yanında dizi üstə çökdü, əlləriylə onun sinəsini ovxaladı, boynunun əzələlərini ovuşdurdu. Malın başını öz dizlərinə sıxaraq küləkdən daldaladı, o vaxtacan belə saxladı ki, onun öskürəyi kəsdi, arabir titrəsə də, sakit uzandı. Çığa oyanıb Fanın çiyindənən sürüşərək yerə düşdü. Ocağın qırağına uzanmış ayaqların arasıyla iməklədi, onun qırmızı, sıx saçları ocağın ışığında parıldayırdı. Uşaq ocağı gördü, sürünüb Lokun yuxarı qalxmış dizinin altından keçdi, Malın topuğundan yapışıb özünü yuxarı qaldırdı; titrəyən ayaqdan yapışıb qabağa əyilərək ayaq üstə dayanmışdı, onun gözlərində iki balaca tonqal yanırıdı. Adamların diqqəti çağaya və Mala yönəlmişdi. Ocaqda yanan budaqlardan biri elə saqqıldadı ki, Lok sıçrayıb ayağa durdu, qığılımlar qaranlığa səpələndi. Qığılımlar yerə enməmiş çığa yerə endi, ayaqların arasıyla tələsik iməkləyərək özünü Nilə yetirdi, qolundan yapışıb onun kürəyinə dırmaşdı və boynunun arxasındakı tüklərin arasında gizləndi. Sonra Nilin sol qulağının böyründə balaca bir tonqal göründü; bu qırpınmayan alov ehtiyatla baxır, göz qoyurdu. Nil üzünü çevirib yanacağını çağanın başına sürtdü. Çığa yenə gizləndi – öz tükləri və anasının tükləri onun mağarasıydı. Anasının topa saçları aşağı tökülüb onun üstünü örtüdü. Dərhal da Nilin qulağının böyründəki balaca tonqal yox oldu.

Mal özünü toparlayıb qarına söykənərək oturdu. Adamların hər birinə baxdı. Liku ağzını açdı ki, nəşə desin, amma Fa dərhal onu sakitləşdirdi.

Mal dedi:

– Əvvəlcə böyük Oa olub. O öz qarnından Yeri doğdu. Döşündən ona süd verdi. Yer qadını doğdu, qadın öz qarnından ilk kişini doğdu.

Adamlar dinməz dayanıb dinləyirdilər. Onlar çox şey eşitmək istəyirdilər, Malın bildiyi hər şeyi dinləməyə hazır idilər. İndi hamısının sevdiyi əhvalatı da eşidəcəklər. Əhvalatda deyilir ki, bir vaxtlar adam çox idi, bütün ilboyu yay olurmuş, yetişmiş meyvələrlə çiçəklər eyni ağacın budaqlarında yanaşı bitirmiş. O əhvalatda həm də Maldan başlayıb üzügeri – keçmişə gedən uzun bir siyahı da səslənir və hər dövrün ağsaqqalı xüsusi qeyd olunur. Amma indi Mal heç nə demədi.

Lok Malın yanında oturub onu küləkdən daldaladı.

– Sən acsan, Mal. Ac adam üşüyən olur.

Ha başını yuxarı qaldırdı.

– Gün çıxanda biz yemək tapacağıq. Sən ocağın yanında otur, Mal, biz sənə yemək gətirəcəyik. Yemək yeyib güclü olacaqsan, bədənin qızısaçaq.

Sonra Fa yaxınlaşıb bədəniylə Malın qarşısını kəsdi. İndi Mal ocağın yanında, üç nəfərin əhatəsində idi, öskürəklərin arasında imkan tapıb onlarla danışırdı.

– Mən nə eləmək lazım olduğunu başımın içində görürəm.

Mal başını aşağı əyib ocağın külünə baxdı. Adamlar gözləyirdilər, onlar həm də qocalığın Malı necə cılıpraqlaşdırdığını da görürdülər: qaşının üstündəki sıx tüklər azalmışdı, başının yuxarisından aşağı tökülən qıvrım saçlar o qədər seyrəlmişdi ki, qaşlarından yuxarıda bir barmaq enində dərinin üstü tamam açılmışdı. Aşağıda isə dərin və qara göz çuxurlarıydı; oradakı gözlər bulanıq idi, əzabla doluydu. Mal əlini yuxarı qaldırıb dırnaqlarına baxdı.

– Adamlar yemək tapmalıdırlar. Adamlar odun tapmalıdırlar.

Mal sağ əliylə sol əlinin barmaqlarını tutdu. Elə də bərk tutmuşdu, elə bil, bu yolla öz fikirlərini tutub nəzarətdə saxlamaq istəyirdi.

– Bu barmaq odun üçün. Bu barmaq yemək üçün.

Başını geri dartıb təzədən başladı.

– Bir barmaq Ha üçün. Bir barmaq Fa üçün. Bir barmaq Nil üçün. Bir barmaq Liku...

Sonuncu barmağa çatıb o biri əlinə baxdı, yavaşca öskürdü. Ha oturduğu yerdə qurcuxdu, amma heç nə demədi. Malın qaşları sallandı və susdu; başı sinəsinə endi, əlləriylə boynunun arxasındakı saçlarından yapışdı. Onun səsinin necə yorğun olduğu adamların diqqətindən yayınmadı.

– Ha getsin meşədən odun gətirsin. Nil çəğanı da götürüb onunla getsin. – Yenə qurcuxdu, Fa əlini onun çiyindən götürdü. Mal sözünə davam elədi: – Lok Fa ilə Likunu özüylə götürüb yemək tapmağa gedəcək.

Ha dilləndi:

– Liku hələ çox balacadır, dağa dırmaşa bilməz, düzdə gəzə bilməz.

Liku qışqırdı:

– Mən Lok ilə gedəcəyəm.

Malın başı dizlərinin arasına düşdü və mızıldandı:

– Mən sözümlü dedim.

Hər şey məlum idi, adamlar narahat oldular. Onlar hiss eləyirdilər ki, nəsə düz deyil, amma söz artıq deyilibdir. Əgər söz deyilirsə, bu artıq onun yerinə yetməsi deməkdir, ona görə də adamlar narahat oldular. Ha əlində tutduğu daşla kahanın dik qayasını döyəclədi, Nil yavaşca inlədi. Başının içində çox az şey görənlər Lok isə gözqamaşdıran Oanın onu dəhlizdə rəqsə məcbur eləyən əliaçıqlığını xatırladı. Sıçrayıb ayağa durdu, adamlara baxdı, gecənin havası onun saçlarını qarışdırdı.

– Mən əlimdə yemək gətirəcəyəm, – əllərini geniş açdı, – çox gətirəcəyəm, o qədər çox ki, güclə yeriyəcəyəm. Bax belə!

Fanın dodaqları qaçdı.

– Dünyada o qədər yemək yoxdur.

Lok oturdu.

– Mən başımın içində görürəm. Lok geri qayıdıb şələləyə tərəf gəlir. O, dağın ətəyi ilə qaçır. Maral gətirir. Maralı pişik öldürübüdür, qanını sorubdur və burada günah yoxdur. Bax belə. Sol qolunun altında. Sağ qolunun altında isə, – qolunu uzatdı, – inəyin bir şaqqasıdır.

Çoxlu ət gətirib ağır yükün altında güclə yeriyirmiş kimi, səndirləyərək kahanın qarşısında ora-bura getdi. Adamlar ona qoşulub güldülər, onun hərəkətlərinə güldülər. Təkcə Ha sakitcə oturmuşdu, azca gülümsəyirdi. Nəhayət, adamlar nəzərlərini Lokdan çəkib ona baxdılar.

Lok səs-küy salıb öyündü.

– Mən düz görürəm.

Ha ağzını açıb bir kəlmə də danışmadı, hələ də gülümsəyirdi. Sonra hamı gördü; Ha tələsmədən və ciddi bir əda ilə qulaqlarının ikisini də Loka tərəf elə çevirdi ki, sanki, onlar deyirdi: mən səni eşidirəm! Lok ağzını açdı, onun tükləri biz-biz oldu. Bu utanmaz qulaqlara və təbəssümə ünvanlanmış anlaşılmaz sözlər dedi.

Fa onların sözünü kəsdi:

– Qoy belə olsun. Ha başımın içində çox şey görür, az danışır. Lok heç nə görmür, ağızdolu danışır.

Bu sözdən sonra Ha qəhqəhə çəkib güldü və ayaqlarını Lokun qarşısında yellədi. Liku da güldü, amma heç bilmədi nəyə gülür. Lok qəflətən onların sözsüz həmrəyliyinə həsəd apardı. Özünü ələ aldı, geri qayıdıb ocağa tərəf getdi, özünü elə göstərdi ki, guya, kədərlənibdir, adamlar da özlərini elə göstərdilər ki, guya, dərдинə şərik çıxıb onu sakitləşdirmək istəyirlər. Sonra yenə sükut çökdü, kahadakı sakitlikdə, ola bilsin ki, nəsə bir fikir var idi, ola da bilsin ki, yox idi.

Qəflətən adamların hər biri öz başının içində gördükləriylə razılaşmalı oldu. Onlardan bir qədər aralanmış kimi görünən Malı görürdülər, onun üstünə işıq düşmüşdü, üzülüb əldən düşdüyü və gücsüzlüyü açıq-aydın görünürdü. Onlar tək elə Malın bədənini görmürdülər, onun başının

içində peyda olub, sonra da yoxa çıxan görüntüləri də görürdülər. Görüntülərdən biri o biriləri sıxışdırıb çıxartdı, dumanlı arqumentlər, əminlik və ehtimallar içində işıldadı. Nəhayət, onlar bildilər, Malın bu qədər tutqun inamla nə barədə fikirləşdiyini, axır ki, başa düşdülər.

– Sabah, ya da o biri gün mən öləcəyəm.

Adamların birliyi pozuldu, onlar yenidən ayrıldılar. Lok əlini uzadıb Mala toxundu. Amma Malın canı ağrıyırdı və onu qadınların saçları örtmüşdü deyə, bu toxunuşu hiss eləmədi. Qarı Faya baxdı.

– Suyun soyuğudur.

Qarı aşağı əyilib Malın qulağına pıçıldadı:

– Sabah yemək olacaq. İndi yat.

Ha ayağa durdu.

– Odun da çox olacaq. Yemək üçün ocağa bir şey verməyəcəksən?

Qarı oyuğa tərəf gedib odun gətirdi və ocağın üstünə məharətlə elə düzdü ki, alovun dilləri hər vaxt onları asanlıqla tapıb yeyə bilirdi. Tezliklə alov havaya qalxdı, adamlar kahanın içərisinə doğru geri çəkildilər. Yarım dairə genişləndi, Liku sürünüb ortaya çıxdı. Onun saçları xəbərdaredici tərzdə dalğalanırdı, adamlar bir-birinə baxıb məmnuniyyətlə gülümsədilər. Sonra onları əsnəmə tutdu. Malın ətrafında yerlərini rahatladılar, isti bədənləriylə ona qısıldılar, qarı tərəfdə isə isti ocaq var idi. Adamlar qurcuxdular, mızıldandılar. Mal bir az öskürdü, sonra o da yuxuya getdi.

Lok bir ayağı üstə çömbəlib qara suların üstündən uzaqlara baxdı. Düşünülmüş bir qərar hələ ki yox idi, amma sanki, o, pusquda dayanmışdı, güdüdü, göz qoyurdu. Loku da əsnəmək tutdu, qarının ağrısı barədə fikirləşdi, yaxşı yeməklər barədə düşündü, ağzı sulandı, az qalmışdı danışsın, amma yadına düşdü ki, adamlar yatıb. Ayağa durdu, dodağının altındakı tükləri qaşdı. Fa lap yaxında idi, əlini uzatsa, çatardı və qəflətən hiss elədi ki, onu istəyir. Amma

bu istək tezliklə unuduldu, çünki onun fikrində ancaq yemək idi. Kaftarlar yadına düşdü. Dəhliz boyu o qədər getdi ki, üzüaşağı baxanda meşəni görə bilsin. Neçə mil uzanıb gedən qaranlıq və çirkli ləkələr gedib o tərəfdə boz zolağa çatırdı – ora dəniz idi, yaxınlıqda isə orada-burada parıldayıb özünü bürüzə verirdi. Lok yuxarı baxıb gördü ki, göyün üzü açıqdır, təkcə dənizin üstü tərəfdən buludlar boylanırdı. Lok baxırdı və ocağın işığından sonra gözləri qaranlığa öyrəşdi, sayrışan ulduzları da gördü. Sonra da üfüqdən-üfüqə səpələnib hər yerdə titrəyən alovcuqları – o biri ulduzları da gördü. Onun gözləri ulduzlara baxırdı, burnu isə kaftarların qoxusunu axtarırdı və məlumat verdi: onlar bu yaxınlarda yoxdur. Lok qayaların üstünə dırmaşıb aşağı tərəfdəki şələləyə baxdı. Çayın hövzəyə töküldüyü yerdə həmişə işıq olur. Su damcılarının dumanı, sanki, bütün işığı udur, sonra da çox incə zərifliklə ətrafa yayırdı. Amma o işıq da ancaq elə su damcıları buludunu işıqlandırır, bütün ada isə qaranlıq içində idi. Lok heç nə barədə fikirləşmədən tutqun işartının içindən güclə gözəçarpan qara daşlara və ağaclara baxırdı. Ada, sanki, oturmuş nəhəngin qılçası idi, üstündə ağaclar və kol-kos bitmiş dizini şələlənin işıldayan su damcıları dumanı örtmüşdü, köntöy ayağı aşağı dartılaraq böyüyüb başqa şəkllə düşmüşdü, qaranlıq çöl-biyabana qovuşmuşdu. Nəhəngin dağ boyda gövdəsini saxlamalı olan budu vadi-dən axan suların içində idi və getdikcə nazilirdi, lap sonda isə adda-budda qayalarla qurtarırdı ki, onlar da dəhlizin qarşısında adamboyu hündürükdə əyilərək dayanmışdı. Lok onun yaşadığı həyatdan çox uzaq olan Aya necə baxırdısa, nəhəngin buduna da elə baxırdı. Adaya keçmək üçün adamlar gərək dəhlizlə çayın o üzündəki qayaların arasındakı boşluğun üzərindən tullanaydılar və bu zaman hökmən suya düşüb şələləyə tərəf axacaqdılar. Çox cəld və bərk qorxmş hansısa məxluq belə bir sıçrayışın öhdəsindən gələ bilərdi. Ona görə də adaya heç kimin ayağı dəyməmişdi.

Dincini alıb özünə gəlmişdi ki, dənizin qırağındakı mağara yadına düşdü və çevrilib aşağıdakı çaya baxdı. Qaranlığın içində çayın döngələrinin gölməçələr kimi tutqun şəkildə parıldadığını gördü. Ondan aşağı tərəfdə qaranlığın içindən keçərək dənizdən dəhlizəcən uzanan cığırın qeribə şəkli gözüünün qabağına gəldi. Lok baxırdı və cığırın, həqiqətən də, onun baxdığı yerdə olması onu narahat eləyirdi. Qayaların qatma-qarışıq səpələndiyi bu ərazi, sanki, hər şeyin sürətlə fırlanıb qarışdığı bir məqamda qəflətən dayandırılmışdı, orada, meşənin arasıyla axıb gedən çay isə Lokun öz kəlləsiylə anlaya bilməsi üçün çox mürəkkəb idi, amma buna baxmayaraq, onun hissələri bütün bunlara dolayı yol tapa biləcək çətin fikirlərdən azad olub yüngülləşdi. Burun pərələrini genişləndirib kaftarların qoxusunu axtardı, amma kaftarlar getmişdi. Qayanın qırağına gəlib oradan çaya işədi. Sakitcə geri qayıdıb ocağın qırağında oturdu. Əsnədi, hiss elədi ki, Fanı istəyir, ora-burasını qaşdı. Qayalardan ona baxan gözlər var idi, hətta adada da gözlər var idi, amma nə qədər ki ocaq yanır, onlardan heç kim yaxına gəlməyəcək. Sanki, onun fikrini duyubmuş kimi, qarı yuxudan oyanıb ocağa odun atdı və yastı daş ilə közü bir yerə yığdı. Yuxulu Malın quru öskürək səsi o biri adamları qurcuxmağa vadar elədi. Qarı yenə öz yatdığı yerə çəkildi, Lok da yatmaq istəyirdi və yuxulu gözlərini ovuşdurdu, elə də bərk basdı ki, çayın üstündə yaşıl ləkələr göründü. Monoton uğultusunu artıq eşidə bilmədiyə şələləyə tərəf boylanıb gözlərini qırpdı. Külək suyun üstündən keçdi, elə bil, orada asılıb qaldı, sonra gücləndi və meşədən vadiyə soxuldu. Üfünün aydın xətti bulandı, meşə işıqlandı. Şələlənin üstündən bulud qalxırdı, qayalıq hövzədə, çayın suyunu külək qovub geri qaytardığı yerdən duman üzüyuxarı sürünürdü. Ada tutqunlaşdı, nəm duman dəhlizə tərəf sürünərək kəhanin üstündəki əyri tavanın altından asılıb qaldı, adamları su damcılarına bürüdü. Amma damcılar elə kiçik idi ki, onları hiss etmək müm-

kün olmurdu, göz isə onların ancaq toplusunu seçə bilirdi. Lokun burun pərələri öz-özünə genişləndi, dumanla birlikdə gələn qoxular buketini iyləyib yoxladı.

Narahatlıq içində titrəyən Lok çömbəltmə oturdu. Əllərini qoşalayıb burun pərələrinin ətrafında tutdu və bu yolla tələyə saldığı havanı qoxladı. Gözlərini yumub gərgin halda bütün diqqətini ovcunun içindəki isti havaya yönəltdi – elə bil, nəsə yeni bir şey kəşf eləyirdi. Sonra qoxu çəkildi, su kimi çəkildi; çox uzaqdakı balaca şeyə baxanda gərginlikdən göz necə sulanırsa və kiçik şeyin konturları necə silinirsə, qoxu da elə silindi getdi. Lok havanı ovcundan buraxdı, gözlərini açdı. Küləyin istiqaməti dəyişdi, duman da çəkilib getdi, ətrafdakı qoxular adı gecə qoxularıyla əvəz olundu.

Lok qaşlarını çatıb adaya, vadinin ağzına tərəf axan qarasulara baxdı, əsnədi. Əgər ağılna gələn təzə fikirdə təhlükə yoxdursa, onun üstündə dayana bilərdi. Ocaq öləyib, ancaq özünü işıqlandıran qırmızı gözə oxşayırdı; hərəkətsiz adamlar daş rəngində idi. Lok yerini rahatlayıb yatmağa hazırlaşdı, qabağa əyildi, bir əli ilə burun pərələrini sıxdı ki, udduğu soyuq hava axını azalsın. Dizlərini sinəsinə qaldırdı, elə büzüşdü ki, gecənin soyuq havası mümkün qədər bədəninin az hissəsinə toxunsun. Sol əli yuxarı qalxdı, barmaqlarını boynunun arxasındakı tüklərin içinə soxdu, ağzi dizlərinin arasına düşdü.

Dənizin üstündə toplaşmış buludların içindəki tutqun sarı işıq böyüdü. Buludun qolları qızılı rəng aldı və onların arasından dəyirmilənib dolmağa az qalmış ay doğdu. Şəlalənin ağzi işıqlandı, şəfəqlər onun qırağıyla ora-bura qaçdı, qəfil parıltıyla sıçraşdı. Adadakı ağacların forması aydınlaşmağa başladı, onların hamısından hündür olan tozağacı qəflətən gümüşi-ağ rəng aldı. Suyun o üzündən vadinin o biri tərəfindəki qaya hələ də qaranlığa bürünmüşdü, dağlar isə qar və buzla örtülmüş zirvələrini sərgiləyirdilər. Lok çömbəltmə oturduğu yerdəcə domuşub bədəninin tarazlığını

saxlayaraq yuxuya getmişdi. Adi bir təhlükə signalı start xəttindən qopub irəli cuman sprinter kimi, onu yerindən sıçrayıb dəhliz boyu qanad açıb uçmağa vadar eləyərdi. Dağın başındakı buzlaqlar necə parıldayırsa, Lokun üstündəki qırov da elə parıldayırdı. Ocaq yerində konusa oxşayan bir ovuc köz qalmışdı, onların da üstündə mavi alov dilləri oynayır, budaqlardan və pərdilərdən qalmış kösövləri yalayır.

Ay göyün üzündə ora-bura səpələnmiş buludların arasıyla, demək olar ki, şaquli xətt boyunca yuxarı qalxırdı. İşıq sürünüb ada boyunca aşağı enirdi, su damcıları buludunun parlaqlığı da dolğunlaşırdı. Yaşıl gözlər baxırdı buna, işıqdan kölgəyə sürünərək əyilən, ya da dağ tərəfdəki açıqlıqda sürətlə qaçan boz formaları üzə çıxarırdı. Meşədəki ağacların üstünə işıq elə düşürdü ki, dağınıq sarı kölgələr yerdəki çürümüş yarpaqların üstündə gəzişirdi. Çayın üstünə sərilirdi işıq, yellənən, quyruqlu otların üstünə düşürdü, suyun səthi işıqlı ləkələrlə, dairələrlə və soyuq alovun burulğanlarıyla dolub-daşırdı. Şələlənin aşağısından səs gəldi, amma uğultu səsi onun əks-sədasını və rezonansını udub cansız elədi. Ay işığında Lokun qulaqları tərpənib elə gərildi ki, onların yuxarı qırağını örtmüş nazik buz təbəqəsi titrədi. Lokun qulağı soruşdu:

– ?

Lok isə yatmışdı.

ÜÇ

Lok hiss elədi ki, qarı hava işıqlaşan kimi hamıdan əvvəl oyanıb ocağın yanında vurnuxmağa başladı. Odunları üst-üstə yığdı, yanan kösövlərin şaqqıltı səsini Lok yuxuda eşitdi. Fa sakit oturmuşdu, qoca kişinin başı onun çiyində narahat tərzdə qurcuxurdu. Ha dəbərilib ayağa durdu,

dəhlizin qırağınacan gedib işədi və geri qayıdıb qoca kişiyyə baxdı. Mal o biri adamlar kimi oyanmamışdı, heysiz oturub Fanın tükələri arasındakı başını ora-bura çevirirdi, doğmağa hazırlaşan diş maral kimi tez-tez nəfəs alırdı, ocaq istiydi deyə, ağzını geniş açmışdı. Görünməyən başqa bir ocaq isə Malı əridirdi, əldən düşmüş bədənin hər yerindəydi ocaq, göz çuxurlarının dövrəsindəydi. Nil çaya tərəf qaçaraq qoşa ovcunu su ilə doldurub geri qayıtdı. Mal gözlərini açmadan suyu içdi. Qarı ocağa yenə odun qoydu, əli ilə qayanın oyunu göstərdi, başıyla da meşəyə işarə elədi. Ha Nilin çiyinə toxundu.

Çağa da oyandı, zığıldadı və dırmaşıb Nilin çiyinə çıxdı, sonra onun döşlərindən yapışdı. Çağa onun döşünü əmə-əmə Nil Hanın arxasınca düşüb kəsə yolla meşəyə tərəf getdi. Onlar döngəni burulub şələlənin başlanğıcıyla bir səviyyədə dayanan sübh dumanının içində yox oldular.

Mal gözlərini açdı. Onun nə dediyini eşitmək üçün adamlar aşağı əyilməli olurdular.

– Mən görürəm.

Üç nəfər gözləyirdi. Mal əlini qaldırdı və ovcunun içini qaşlarının yuxarı tərəfindən başının üstünə qoydu. Onun gözlərində iki ocaq titrəyirdi, amma Mal adamlara baxmırdı, sudan o tərəfdəki uzaqlara baxırdı. Baxışları o qədər gərgin və qorxulu idi ki, Lok məcbur olub çevrildi ki, görsün Mal nədən qorxubdur. Orada isə yaz sellərinin yuxarılarından gətirdiyi tir idi, bir ucu yuxarı qalxmış halda onların yanından səssizcə ötüb şələlənin ağzına tərəf üzürdü.

– Mən başımın içində görürəm. Alov uçub meşəyə gedir, oradakı ağacları yeyir.

Mal indi tez-tez nəfəs alırdı, artıq oyanmışdı o.

– Bu, yanğındır. Meşə yanır. Dağ yanır.

Üzünü çevirib adamların hər birinə baxdı; Malın qaşları çatılmışdı, özünü itirmişdi.

– Bu kimdir? Lok anasının kürəyindədir, alov ağacları yeyibdir.

Lok ayağının birini götürüb, o birini qoydu və səfehçəsinə güldü. Qarı Malın əlini qaldırıb öz yanına toxundurdu.

– Çoxdan olubdur bu. Sən deyənlər çoxdan olub. Sən bunları yuxuda görmüsən.

Fa onun kürəyini sığalladı. Əli onun dərisinin üstündə dayandı və gözlərini geniş açdı. Amma o, Mal ilə yumşaq danışdı, elə danışdı, elə bil, Liku ilə danışdı.

– Lok sənin qarşında ayaq üstə dayanıbdır. Bax. Böyüyüb yekə kişi olub.

Nəhayət, nə baş verdiyini anlayan Lok tez-tez danışaraq hamıya müraciət elədi:

– Hə, mən kişiyəm, – əllərini açdı. – Mən buradayam, Mal.

Liku oyanıb əsnədi, balaca Oa onun çiyindən yerə düşdü. Liku onu götürüb sinəsinə sıxdı.

– Mən acmışam.

Mal elə tez çevrildi ki, Fa onu tutub saxlamasaydı, yıxılacaqdı.

– Ha ilə Nil haradadırlar?

– Sən göndərdin, – Fa dedi. – Sən onları oduna göndərdin. Loku, Likunu və məni də yemək arxasınca göndəirsən. Biz tez gedib sənə yemək gətirəcəyik.

Mal əlləri ilə üzünü tutub ora-bura yelləndi.

– Mən yaxşı heç nə görmürəm.

Qarı onun çiyinlərindən tutdu.

– İndi yat.

Fa Loku ocağın qırağından kənara çəkdi.

– Liku da bizimlə düzəngaha getsə, yaxşı olmayacaq. Qoy Liku ocağın yanında qalsın.

– Mal dedi ki, bizimlə getsin.

– Onun başı ağrıyır.

– O görüb ki, hər şey yanır. Mən qorxdum. Dağ necə yana bilər?

Fa ötkəm bir ədayla danışdı.

– Bu gün də dünənki və sabahkı gün kimidir.

Ha və bir də Nil çağayla, böyük çətinliklə də olsa, dəhlizin girişinə çıxdılar, əlləri odunla dolu idi. Fa onlara tərəf qaçdı.

– Mal deyib deyə, Liku da bizimlə getməlidir.

Ha dodağını dartdı.

– Bu, nəşə təzə şeydir. Amma belə deyilib.

Ha onlardan yuxarıdakı dumanlı yüksəkliyə baxdı.

– Mən bunu görmürəm.

Lok əsəbi halda hırıldadı:

– Bu gün də dünənki və sabahkı gün kimidir.

Ha qulağını onlara tərəf çevirib ciddi danışdı.

– Belə deyilibdir.

Qeyri-müəyyən gərginlik, axır ki, yox oldu; Fa, Lok və Liku dəhliz boyu tələsik qaçıb getdilər. Qayanın üstünə sıçrayıb üzüyuxarı dırmaşmağa başladılar. Onlar kifayət qədər yüksəyə qalxmışdılar və oradan baxanda şələlənin ayağındakı su damcılarının əmələ gətirdiyi tüstünü görə bildilər, suyun səsi də qulaqlarını batırırdı. Qayanın bir qədər geri əyildiyi yerdə Lok bir dizi üstə çöküb qışqırdı:

– Dırmaş!

Hava bir az da işıqlaşmışdı.

Onlar vadi boyunca dağların arasıyla axıb gedən çayın parıltılarını, su hövzəsinin arxasını dövrələyib səmanı gördülər. Duman onlardan aşağıdakı meşəni və düzənliyi örtüb gizlətmışdi, dağın böyrünü də bürümüşdü. Onlar yamac boyu üzüaşağı – dumana tərəf qaçdılar. Cılpaq qayanın yanından ötüb-keçdilər, sınıb ətrafa səpələnmiş qaya parçaları olan yerə çatdılar, qorxulu dərələrin içinə endilər, seyrək, xovlu otların və küləkdən əyilmiş təkəmseyrək kolların bitdiyi yerdəki qayaların olduğu yerə gəlib çıxdılar. Ot nəm idi. Çiçəklərin arasında yellənən hörümçək toru qopub onların ayaqlarına yapışdı. Enişin sərtliyi azalrdı, kollar

sıxlaşırdı. Onlar dumanın sərhədinə yaxınlaşırdılar.

– Günəş dumanı içəcək.

Fa Lokun sözünə fikir vermədi, başını aşağı əyib nəsə axtarırdı və onun yanağının yanındakı saçları yarpaqların üstünə qonmuş şəh damcılarını silib götürürdü. Bir quş qaqqıldaııb ağır-ağır havaya qalxdı. Fa quşun yuvasına tərəf cumdu. Liku ayaqları ilə Lokun qarnını döyəclədi.

– Yumurta! Yumurta!

Liku sürüşüb Lokun belindən yerə düşdü. Fa dartıb koldan bir tikan qopartdı və yumurtanı hər iki başdan deşdi. Liku yumurtanı qamarlayıb səs-küylə sormağa başladı. Yuvada Fa üçün də yumurta var idi, bir yumurta da Lokun payına düşdü. Bir göz qırpımında yumurtaların üçü də boşaldı. Yumurtaları yeyəndən sonra necə də ac olduqlarını hiss elədilər və daha ciddi axtarışlar başladı. Aşağı əyilib axtara-axtara qabağa getdilər. Yuxarı baxmadan da bilirdilər ki, düzənlıyə tərəf geri çəkilməkdə olan dumanın arxasınca düşüb gedirlər və günəşin ilk şüaları dəniz tərəfdə işıqlanan tutqunluğun içindən boylanmaqdadır. Yarpaqları aralayıb kolların içinə baxırdılar, oyanmamış sürfələri tapırdılar, daşların altındakı solğun cücərtilərı dərirdilər. Yeyə-yeyə yemək axtardıqları vaxt Fa onları sakitləşdirdi:

– Ha ilə Nil də meşədən bir az yemək gətirəcəklər.

Lok adama güc verən, yumşaq və ləzzətli sürfələr tapırdı.

– Biz tək elə sürfəylə qayıda bilmərik. Qayıtmaq. Tək sürfəylə.

Sonra onlar açıqlığa çıxdılar. Dağdan düşüb aşağı yuvarlanan daş başqa bir daşa dəyib onu yerindən çıxartmışdı. Bir parça çıpaq torpaq işığa can atan ağ, yoğun cücərtilərlə dolu idi, onlar qısa və yoğun idilər, əllə toxunan kimi də sınırdılar. Lokgil dövrə vurub yanbayan oturdular, cücərtilərı dərıb yeməyə başladılar. Yemək o qədər çox idi ki, onlar yeyə-yeyə danışıır, duyduqları ləzzətdən müxtəlif səslər çıxarırdılar. Yemək çox idi, amma bununla belə, onların açlığı

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

azalsa da, doymadılar. Liku dinib-danışmadan oturmuşdu, ayaqlarını uzadıb ikiəlli yeyirdi.

Lok nəyisə qucaqlayırımış kimi bir jest elədi.

– Əgər biz bu qıraqdakıları yesək, gedib adamları gətirərik, onlar da o biri tərəfdəkiləri yeyərlər.

Fa anlaşılmaz tərzdə danışıdı:

– Mal gəlməyəcək, qarı da onu tək qoymayacaq. Gün dağın o biri tərəfinə keçəndə biz gəldiyimiz yolla geri qayıdacağıq. Əlimizdə nə qədər götürə bilsək, adamlara o qədər yemək aparacağıq.

Lok gəyirib daşın altının açılmış torpağına minnətdarlıqla baxdı.

– Bura yaxşı yerdir.

Fa qaşlarını çatıb gövşədi.

– Bura bizə yaxın olsaydı...

Boğazını qurtuldadıb ağızını dolduran çeynənmiş qidanı uddu.

– Mən başımın içində görürəm. Yaxşı yeməklər bitir. Burada yox. Şələlə tərəfdə.

Lok ona güldü.

– Şələlənin yanında belə şey bitmir.

Fa Loka baxa-baxa əllərini geniş açdı. Sonra onları bir-birinə yaxınlaşdırmağa başladı. Fanın azca əyilmiş başı, yüngülcə yuxarı qalxıb bir-birindən aralanmış qaşları nəsə soruşurdu, amma öz sualını ifadə eləmək üçün söz tapa bilmirdi. Bir də cəhd elədi:

– Amma əgər... Belə baxaq. Kaha da, ocaq da oradadır.

Lok başını qaldırıb güldü.

– Bu yer buradadır. Kaha da, ocaq da oradadır.

Lok çoxlu cücərti dərib ağızına doldurdu və çeynəməyə başladı. Günəşin təmiz şüalarına baxıb qarşıdakı günün ələmətlərini müəyyən elədi. Tezliklə Fa başının içində gördüklərini unudub ayağa durdu. Lok da ayağa durub dedi:

– Gedək!

Daşların və kolların arasıyla aşağı endilər. Tutqun gümüşü dairə maili xətt boyunca buludların arasıyla üzüyuxarı qalxırdı, amma yerindən tərpənmirdi. Lap öndə Lok gedirdi, ilk dəfə həqiqi yemək axtarışına qoşulmuş və ona görə də özünü çox ciddi tutaraq gərginlik içində olan Liku ikinci gedirdi. Enişin sərtliyi azalırdı. Onlar gəlib süpürgələrin dəniz kimi dalğalandığı düzənliyin qırağındakı qayalığa çıxdılar. Lok özünü yığışdırdı, onun arxasınca gələnlər də səslərini kəsdilər. Lok çevrilib Faya baxdı, baxışlarıyla nəşə soruşdu, sonra yenə başını yuxarı qaldırdı. Havanı burun deşiklərindən buraxıb dərinləndən nəfəs aldı. Çox diqqətlə qoxuladı, burun pərələrini geniş açıb havanı içəri çəkdi, o qədər saxladı ki, qanıya qızdırıb qoxunu tuta bilsin. Lokun çox mükəmməl iyilmə qabiliyyəti var idi, onun burun deşiklərində möcüzə baş verirdi. Qoxunun izi güclə hiss olunurdu. Əgər Lokun belə bir müqayisə aparmaq imkanı olsaydı, öz-özündən soruşardı: bu iz həqiqi qoxudur, yoxsa qoxunun xatırlanmasıdır? Qoxu elə zəif idi, elə də boyat idi ki, Lok sual ifadə eləyən baxışlarıyla Faya baxanda o heç nə başa düşmədi. Lok demək istədiyi sözü də içindəki hava ilə birlikdə çölə buraxdı.

– Bal!

Liku tullanıb-düşdü, Fa onu sakitləşdirdi. Lok havanı bir də qoxuladı, burnuna daxil olan bir udum havada bu dəfə, nədənsə, heç bir qoxu yox idi. Fa gözləyirdi.

Küləyin haradan əsdiyini bilmək Lok üçün vacib deyildi. Ərazinin güntutan tərəfinə yönəlmiş qayanın ətəyinə dirmaşılıb kəsə yolla getdi. Küləyin istiqaməti dəyişib həmin qoxu Lokun burnunu yenə qıcıqlandırdı. Qoxu həyəcanlandırır, reallığa çevrilirdi və onları şaxtanın, günəş şüalarının parçaladığı, yağış sularının yuyub çoxlu çatlar və çökəklər əmələ gətirdiyi, elə də böyük olmayan bir qayanın hündüvərinə gətirib çıxardı. Çatların birinin qırağında barmaq izlərinə oxşayan qəhvəyi ləkələr var idi və qayanın üstünü

günəş şüaları qızdırsa da, güclə tərpənən ölüvay bir arı daşın qırağından adam əli endəki məsafədən asılıb qalmışdı. Fa başını geri dartdı.

– Buradakı bal az olacaq.

Lok əlindəki dəyənəyi çevirib yastı ucunu daşın çapığına soxdu. Aclıqdan və soyuqdan üzülüb əldən düşmüş bir neçə arı key-key vızıldadı. Lok dəyənəyi çatın içində fırladı. Bir yerdə qərar tuta bilməyən Liku dedi:

– Orada bal var, Lok? Mən bal istəyirəm!

Arılar sürünüb deşikdən çıxdılar, Lokgilin dövrəsində fırlandılar. Bəziləri yerə qonub qanadlarını titrədərək süründü. Bir arı da Fanın saçına qondu. Lok payanı daşın çapığından çıxartdı – lap ucda bir az bal və mum var idi. Liku atılıb düşməyini dayandırır dəyənəyin ucundakı balı yalamağa başladı. O birilər isə aclıqlarını, az da olsa, söndürmüşdülər, onlar Likunun bal yeməyinə baxmaqdan zövq alırdılar.

Lok dedi:

– Bal çox yaxşıdır. Balda güc var. Ona bax, gör Liku balı necə xoşlayır. Mən o günü görürəm ki, o vaxt daşın çatından bal axıb töküləcək, sən də gəlib barmağınla onun dadına baxacaqsan – bax belə!

Lok əli ilə qayanın üstünü sivirdi, barmaqlarını yalayıb balın necə şirin olduğunu yadına saldı. Sonra payanın ucunu yenə daşın çatına soxdu ki, Liku bir az da bal yeyə bilsin.

Fa qəflətən narahat oldu.

– Bu, köhnə baldır, biz dəniz tərəfə gedən vaxtdan qalıbdır. Biz adamların hamısı üçün yemək tapmalıyıq. Gedək!

Amma Lok payanın ucunu daşın çatına soxdu ki, yenə bal çıxartsın, Likunun balı necə yediyinə baxsın, onun qarnına baxsın, balın necə şirin olduğunu yadına salsın. Fa qayanın ətəyi ilə gedib dumanın çəkildiyi istiqamətdə düzənlivə tərəf yönəldi. Qıraq tərəflə aşağı enib gözdən itdi. Sonra onun qışqırığı eşidildi. Liku dərhal sıçrayıb Lokun belinə mindi, o da dəyənəyi əlində hazır tutub eniş boyu Fanın səsi gələn tərəfə

götürüldü. Enişin qırağındakı kələ-kötür dərə düzənliyə tərəf gedirdi. Fa dərənin boğazında çömbəltmə oturub otların və süpürgələrin üstündən boylanaraq düzənliyə baxırdı. Lok ona tərəf qaçdı. Fa yüngülcə titrəyirdi. Yerdən qalxıb ayaq barmaqlarının ucunda dayandı. O tərəfdə iki sarı canlı var idi, ayaqları süpürgə kollarının arasında gizlənmişdi, amma elə məsafədə idilər ki, Fa onların gözlərini görürdü. Şişqu-laq heyvanlar səs eşidib qalxdılar, boylanıb ətrafa baxdılar. Lok Likunu kürəyindən yerə düşürtdü.

– Dırmaş.

Liku dərənin yamacı yuxarı dırmaşıb elə yerdə dayandı ki, Lokun əli ona çatmırdı. Sarı heyvanlar dişlərini ağartdılar.

– Hə!

Lok əlindəki dəyənəyi hazır tutub pusa-pusa irəli getdi. Hər əlində bir itiuc daş çarpanağı tutmuş Fa sol tərəfdən onun yanından keçdi. Kaftarlar yaxınlaşıb mırıldadılar. Fa qəflətən qolaylanıb sağ əlindəki daşla dişi kaftarın qabırğasına vurdu. Dişi kaftar zingildəyib qaçdı. Lok irəli cumub əlindəki dəyənəklə nərildəyən erkək kaftarın kəlləsinə vurdu. Hər iki vəhşi qorxub qaçdılar, aralıda dayanıb mırıldadı. Lok ələ keçirdikləri qənimətlə vəhşilərin arasında dayanmışdı.

Fa artıq dizi üstə çöküb heyvanın cəmdəyi ilə əlləşirdi.

– Pişik onun qanını tamam sorubdur. Burada günah yoxdur. Sarı yırtıcılar onun ciyərinə toxunmayıblar.

Fa əlindəki iti daşla maralın qarnını parçalayırdı. Lok əlindəki payanı yelləyib kaftarları qorxutdu.

– Burada hamıya çatacaq qədər yemək var. Hələ çoxdur.

Fa maralın tüklü dərisini və bağırsaqlarını doğrayırdı, Lok onun tənəgnəfəs halda necə fısıldadığını eşidirdi.

– Tez ol!

– Bacarmıram.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Kaftarlar qəzəblə mırıldamaqdan əl çəkib hərlənir, gah sağdan, gah da soldan həmlə eləyirdilər. Lok onları gözdən qoymurdu, elə bu vaxt iki kölgə süzüb keçdi və o, başını qaldırıb baxanda iki böyük quşun havada uçduğunu gördü.

– Maralı qayaya tərəf çək.

Fa maral cəmdəyini dartıb sürüməyə başladı, sonra da kaftarların üstünə qəzəblə qışqırdı. Lok geri çəkilib Faya yaxınlaşdı, maral cəmdəyinin ayağından yapışdı. Bir əlində tutduğu dəyənəyi arabir yelləyərək cəmdəyi dərəyə tərəf sürüməyə başladı. Fa da maralın qabaq ayağından yapışıb dartdı. Kaftarlar onları izləyir, amma arada məsafə saxlayırdılar.

Onlar cəmdəyi dərənin girişindəki dar keçidə sürüdülər. Liku da yuxarıda, elə orada gizlənmişdi. Quşlar enib aşağıdan uçurdular. Fa yenə öz iti daşıyla cəmdəyi doqramağa başladı. Lok daha böyük daş parçası tapıb ondan çəkcik kimi istifadə elədi; onun daşla endirdiyi zərbələr damarları, əzələləri parçalayırdı. Fa həyəcanla fınxırırdı. Lokun ağzı danışırdı, əlləri isə işdən qalmır, damarları, əzələləri burur, parçalayıb sındırırdı. Özlərinə yer tapa bilməyən, kaftarlar isə vurnuxub ora-bura gedirdilər. Quşlar enib Likudan bir az aralıda qayanın üstünə qondular. Liku dərhal sürüşüb Lok ilə Fanın yanına gəldi. Maral cəmdəyi doqranıb parçalanmışdı. Fa onun qarnını çıxardıb deşdi, içindəki turşumuş cücərtilərini və otu yerə tökdü. Lok kəllə sümüyünü parçalayıb maralın beynini çıxartdı, ağzını aralayıb dilini də kəsib götürdü. Onlar içiboş maral qarnını ləzzətli ət tikələri ilə doldurdular, ağzını bağırsaqla bağlayıb bağlama düzəldilər.

Lok fınxırır, arabir deyirdi:

– Bu pisdır. Bu çox pisdır.

Cəmdəyin qolu-qıçı kəsilmiş, ət sümükdən ayrılmışdı. Liku ət qalağının böyründə oturub Fanın ona verdiyi ciyəri yeyirdi. Qayaların arası tər və qəzəb qoxusuyla, bol ət qoxusuyla doluydu, günahla doluydu.

– Tez ol! Tez ol!

Fa niyə qorxduğunu Loka deyə bilməzdi, pişik qayıdıb qanı sorulmuş cəmdəyin üstünə gələ bilməz. Düzənliyin üstündən keçib gəlmək üçün ona ən azı yarım gün vaxt lazımdır; yəqin, indi hansısa sürünün ətrafında hərlənib pusur, ya da növbəti qurbanının üstünə atılaraq dişlərini onun boynuna saplayıb qanını sormağa hazırlaşır.

Qayanın üstünə qonub onlara göz qoyan quşlardan aşağıdakı havaya qaranlıq hopmuşdu. Lok o qaranlığı hiss eləyib dedi:

– Bu, çox pisdir. Oa maralı öz qarnından doğub.

Əli işdə olan Fa bir-birinə sıxılmış dişlərinin arasından dedi:

– O barədə danışma.

Liku ətrafdakı qaranlığı hiss eləmədən dadlı və isti ciyər yeyirdi, o qədər çeynədi ki, əngi ağrıdı. Fanın iradından sonra Lok danışmırdı, amma yenə də öz-özünə mızıldayıb deyiniirdi:

– Bu pisdir. Amma səni pişik öldürübüdür, burada günah yoxdur.

Lokun yekə dodaqları tərpendikcə ağzından su axırdı.

Günəş dumanı təmizləyib seyrəltdi və Lokgil də kaftarlardan arxa tərəfdəki düzənlikdə süpürgələrin dalğalandığını gördülər, aşağıdan o tərəfdə isə açıq-yaşıl rəngli ağac çətirləri görünürdü, su parıldaırdı. Lap o tərəfdən arxada isə dağlar əzəmətlə ucalırdı. Fa oturub nəfəsini dərdi.

– Biz yuxarılara qalxmalıyıq ki, bu sarı kaftarlar arxamızca gələ bilməsinlər.

Parçalanmış dəridən, sümük və dırnaqlardan başqa maral cəmdəyindən bir şey qalmadı. Lok öz dəyənəyini Faya verdi, o da payanı yelləyib kaftarların üstünə qışırırdı. Lok budları bir-birinə bağlayıb bənd elədiyi bağırsağın bir ucunu biləyinə doladı ki, yükü birəlli götürə bilsin. Aşağı əyilib içi ət parçaları ilə dolu olan qarının yuxarı tərəfindən

dişiyə tutdu. Fanın əlləri dolu idi, Lok isə parçalanmış və titrəyən iki qucaq ət götürmüşdü. Lok qəzəblə fıncırıb geri çəkilməyə başladı. Kaftarlar yarığın ağzına tərəf irəlilədilər, yırtıcı quşlar havaya qalxdılar və dəyənəklə onları vurmaq mümkün olmayan bir hündürlükdə dövrə vurmağa başladılar. Fa ilə Lokun arasında gedən Liku çox cəsarətli görünürdü, əlindəki ciyər tikəsini yelləyib quşlara qışqırdı:

– Gedin buradan, uzunburunlar! Bu ət Likunundur!

Quşlar qağıldaşdılar, yarığın ağzına enib sür-sümüyü və qanlı dərinə gəmirən kaftarlarla didişməyə başladılar. Lok danışa bilmirdi. Maral cəmdəyindən götürülən ət çox idi, Lok bu yükü düz yerdə də arxasına alıb güclə aparardı. İndi isə bu yük ondan asılmışdı: bir hissəsini əli ilə götürmüşdü, qalanını isə dişiyə tutmuşdu. Lok dikdirin başına çatmamış ikiqat olmuşdu, biləyində dəhşətli ağrı var idi. Fa bunun nə demək olduğunu təsəvvür eləyə bilmirdi, amma görürdü ki, Lokun vəziyyəti ağırdır. Yaxınlaşıb içi ətlə dolu qarını ondan aldı, Lok nəfəsini dərdi. Liku ilə dikdiri dırmaşdı qabağa getdilər, Lok da onların ardınca getdi. Onlarla ayaqlaşma bilmək üçün Lok yükünü üç yerə bölmüşdü, onun başında qaranlıqla sevinc bir-birinə elə qarışmışdı ki, ürəyinin necə döyündüyünü hiss eləyirdi, dərinin boğazına çökmüş qaranlığa müraciət eləyib deyirdi:

– Adamlar dəniz tərəfdən qayıdanda yeməyə bir şey olmur. Meyvə olmur, giləmeyvə olmur, bal olmur, heç nə olmur. Acından arıqlayıb çöpə dönmüş adamlar yemək yeməlidirlər. Ətin dadı onların xoşuna gəlmir, amma yeməlidirlər.

İndi o, sıldırım qayanın sürüşkən üstündən keçərək dağın döngəsini dolanırdı və burada hər şey onun ayaqlarının qayaya necə ilişməsindən asılıydı. Ağzının suyu axa-axa ləngər vurub qayaların arasıyla getdiyi vaxt ağına yaxşı bir fikir gəldi.

– Bu ət xəstə Mal üçündür.

Fa ilə Liku dağın döşüylə getməyin çətin olduğunu görüb vadinin üstündəki çıxıntıya tərəf yönəldilər. Arxada qalmış Lok isə yol gedə-gedə gözüylə baxıb elə bir daş axtarırdı ki, qarı gil qabın içindəki ocağı daşın üstünə qoyub əlini çəkmədən dincələ bildiyi kimi, o da əti əlindən yerə qoymadan ona söykərib nəfəsini dərə bilsin. Axır ki, belə bir daş keçidin başladığı yerdə tapdı: daşın üstü stol kimi yastıydı, bir tərəfi də uçurum idi. Lok oturdu, özü də elə oturdu ki, ət öz ağırlığıyla sürüşüb daşın üstünə çökdü. Aşağıdan arxa tərəfdə başqa quşların da uçub gəldiyi görünürdü və oradakı didişmə qızıxmışdı. Lok gözünü dərədən çəkib baxışlarıyla Fa ilə Likunu axtardı. Onlar aralanıb çox uzağa getmişdilər və kahanın qarşısındakı dəhlizin girişinə tərəf qaçırdılar ki, tez çatıb yemək tapdıqlarını adamlara desinlər, çox güman ki, Hanı köməyə göndərəcəklər. Durub təzədən yola düzəlməyə Lokun həvəsi yox idi, oturub dincini alır, ətrafa göz gəzdirdirdi. Səma açıq-mavi rəngdə idi, dənizin uzaqlarda görünən tərəfi isə elə də tutqun deyildi. Gözə görünən ən tutqun şey isə otların, daşların, süpürgələrin və düzənliyin boz, çıpaq süxurunun üstü ilə sürünüb gələn kölgələr idi və onlar meşədəki ağacların üstünə düşərək bahar yarpaqlarının yaşıl dumanını nəmləndirir, çayın parıltılarını söndürürdü. Kölgələr dağa yaxınlaşdıqca genişlənib dikdirin üstündən aşırırdı. Lok şələlə tərəfdən uzaqlaşib balacalaşaraq gözdən itməkdə olan Fa ilə Likuya baxdı. Qaşlarını çatıb şələlənin üstü tərəfdən yuxarı baxdı və ağızını açdı. Ocağın tüstüsü yerini dəyişmişdi, özü də nəşə başqa cür olmuşdu. Bir anlıq Loka elə gəldi ki, qarı ocağın yerini dəyişibdir, sonra da ağına belə axmaq fikir gəldiyi üçün gülməyi tutdu. Ocağın belə tüstülənməsinə qarı yol verməzdi. Yuxarı qalxan ağımtıl-sarı tüstü burumundan bilinirdi ki, ocaqda yanan yaş odundur, ya da yarpaqlarıyla birlikdə sındırılmış budaqlardır – ancaq hansısa axmaq adam, ya da ocaq yandırmağın nə olduğunu bilməyən adam belə ağılsızlıq eləyə bilərdi.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

İki ocağın olacağı fikri də Lokun ağlına gəldi. Alov bəzən də göydən düşüb xeyli müddət meşədə yanırıdı. Çiçəklərin quruyub günün çox isti olduğu vaxtlarda alov süpürgələrin arasından sirli qiüvvə ilə baş qaldırır qalxırdı.

Lok öz gördüyünə bir də güldü. Qarı heç vaxt imkan verməz ki, ocaqdan belə tüstü çıxsın, yazın ilk günlərində hər tərəfin nəmişlik olduğu bir vaxtda alov öz-özünə də oyana bilməz. Lok gördü ki, tüstü burumu açılır, vadi boyunca yayılaraq get-gedə seyrəlidir. Sonra ət iyi vurdu onu və dərhal tüstünü də, gördüyünü də untdu. Ət parçalarını bir yerə toplayıb götürdü, səndirləyərək Fa ilə Likunun arxasınca getdi. Ətin ağırlığı, bu qədər qidanı adamlara aparması və buna görə adamların ona hörmət edəcəyi fikri başında olan tüstü ilə bağlı görüntüləri yox elədi. Fa qaçaraq geri qayıtdı, yükün bir hissəsini onun əlindən aldı və onlar yığıla-dura, güc-bəla ilə birtəhər axırncı aşırımını da aşdılar.

İsti, göy tüstü ağır-ağır burularaq kahadan yuxarı qalxırdı. Qarı ocağın yerini bir qədər də elə uzatmışdı ki, ocaqla qayanın arasında isti hava yastığı əmələ gəlmişdi. Ocağın alovu və tüstüsü elə də güclü olmayan küləyin qarşısını kəsib kahanın içərisinə daxil olmasına imkan verməyən divar rolunu oynayırdı. Mal həmin o isti hava yastığı olan tərəfdən yerə uzanaraq büzüşmüşdü, qəhvəyi torpağın fonunda bomboz görünürdü; onun gözləri yumulmuşdu, ağzı açıq qalmışdı. Elə tez-tez və zəif nəfəs alırdı ki, sinəsi də ürəyi ilə birlikdə döyünürdü. Malın sümükləri çıxmışdı, piy ocaqda əridiyi kimi, onun bədəni də əriyib getmişdi. Lokun kahaya yetişdiyi anda Nil çağanı da götürüb Ha ilə üzüaşağı – meşəyə tərəf gedirdi. Onlar gedə-gedə nəsə yeyirdilər, Ha əlini yelləyib Loku alqışladı. Qarı ocağın yanında dayanmışdı, Fanın gətirdiyi və içi ətlə dolu olan qarının ağzını açırdı.

Fa ilə Lok dəhlizə düşüb ocağa tərəf qaçdılar. Lok gətirdiyi əti qayaların üstünə yığaraq alovun üstündən qışqırır dedi:

– Mal! Mal! Biz ət gətirmişik!

Mal gözlərini açıb dirsəyinə söykənərək dikəldi. Ətlə dolu qarına ocağın üstündən baxdı, gülümsədi, sonra qarıya tərəf çevrildi. Qarı onun üzünə gülüb sərbəst əliylə qıçına vurdu.

– Yaxşı oldu, Mal. Ət güc verir.

Qarının yanında dayanmış Liku atılıb-düşdü.

– Mən ət yedim. Balaca Oa da ət yedi. Mal, mən uzun-dimdikləri qorxudub qovdum.

Mal onlara baxıb ağır nəfəs ala-ala gülümsədi.

– Onda hər şeydən əvvəl Mal başının içində yaxşı şey görüb.

Lok bir tikə ət qopardıb çeynədi, gülməyə başladı və eynən keçən gecə olduğu kimi, ağır yükün altında səndirlə-yərək necə yeridiyini yamsılaya-yamsılaya dəhliz boyu orabura getdi; ağzı yeməklə doluydu deyə, nə dediyini anlamaq olmurdu.

– Lok düz görübdür. Liku, bir də balaca Oa üçün. Pişiyin öldürdüyü heyvanın bir qucaq əti.

Adamlar ona qoşulub gülür, əlləriylə öz budlarına vururdular. Mal arxası üstə uzandı, onun üzündəki təbəssüm silinib getdi. Susub öz ürəyinin döyüntüsünə qulaq asdı. Fa ilə qarı əti yerbəyer eləyirdilər, xeyli hissəsini götürüb qayadakı taxça və oyuqlara yığdılar. Liku başqa bir ciyər parçası götürüb ocağın qırağıyla hərləndi və Malın uzandığı isti yerə gəldi. Qarı içi ətlə dolu olan maral qarını ehtiyatla qayanın üstünə endirdi, ağzındakı düyünü açdı və əlini içəri soxdu.

– Torpaq gətirin.

Fa ilə Lok girişdən keçib dəhliz boyu getdilər, meşəyə tərəf gedən enişdəki kolların və qayaların olduğu yerə gəldilər. Onlar sərt ot topalarını torpaqla birlikdə dartıb köklü-köməcli qopardaraq qarıya gətirdilər. Qarı maral qarını götürüb yerə qoydu, ocağın külünü yastı daş ilə qaşdı. Lok dəhlizdə çömbəltmə oturub torpağı paya ilə döyəcəyib əzməyə başladı. İşləyə-işləyə həm də danışırdı:

– Ha ilə Nil çox günə bəs eləyəcək qədər odun gətiriblər. Fa ilə Lok çox günə bəs eləyəcək qədər ət gətiriblər. Tezliklə burada isti günlər olacaq.

Lok qopartdığı quru torpaq parçalarını bir yerə topladı. Fa torpağı çaydan gətirdiyi su ilə islatdı və gətirib qarıya verdi. Qarı maral qarnını yaş torpaqla dövrələmə suvadı. Sonra da cəld hərəkətlə külqarışq közü qaşayıb palçıqla suvanmış maral qarnının dövrəsinə yığmağa başladı. Palçıqla suvanmış və içi ətə dolu olan maral qarnının dövrəsində köz tığı qalınlaşıb böyüdü, üstündəki hava qızıb dalğalanmağa başladı. Fa yenə torpaq çimləri gətirdi. Qarı köz qalağının ətrafına torpaq çimlər döşəyib örtüdü. Lok işini dayandıraraq ayığa durdu və yeməyə baxdı. Nəm torpaqla suvanaraq çimlərlə örtülmüş maral qarnının qırışmış ağzını gördü. Fa dirsəyi ilə onu qırağa itələyib aşağı əyildi və qoşaladığı ovuclarında gətirdiyi suyu maral qarnının içinə tökdü. Qarı ora-bura qaçan Fanın hərəkətlərinə göz qoyurdu. Fa neçə dəfə qaçıb axan çaydan su gətirdi və nəhayət, üzüköpüklü su qalxıb maral qarnının ağzıyla eyni səviyyədə dayandı. Balaca qovuqucuqlar köpükdən qopur, gəzişir və birləşirdi. Közü dövrələyib örtən çimlərin üstündəki otlar qıvrılmağa başladı. Sonra qaraldılar və tədricən yandılar. Yerdən qəflətən qalxan alov dilləri otların arasında qaçır, əvvəlcə onları dibdən uca qədər saraldır, sonra da hamısını məhv eləyirdi. Lok geri çəkilib torpaq götürdü, alovlanan çimlərin üstünə səpə-səpə qarıya dedi:

– Alovu içəridə saxlamaq asandır. Uzağa gedə bilməzlər, çünki burada onlar yemək üçün heç nə tapmayacaqlar.

Qoca müdrək təbəssümlə gülümsəyib heç nə demədi və bununla da Loku məcbur elədi ki, növbəti dəfə öz səfehliyini anlasın. Lok maralın bud ətindən bir parça qopardıb dəhlizə tərəf getdi. Günəş dağların arasındakı vadinin üstündə idi, Lok heç fikirləşmədən də hiss elədi ki, tezliklə axşam düşəcək. Gün elə tez keçmişdi ki, Loka elə gəldi nəsə itiribdir.

Özünün və Fanın burada olmadığı vaxtdakı kahanı başının içində görməyə başladı: Mal ilə qarı gözləyirdi, qarı Malın xəstəliyi barədə düşünürdü, Mal isə tez-tez nəfəs alır və gözləyirdi ki, Ha odun gətirəcək, Lok yemək gətirəcək. Qəflətən Lok başa düşdü ki, onların yemək tapacaqlarına Mal heç də əmin deyildi. Ət barədə fikirləşəndə Lok bu işin vacibliyini hiss eləyirdi, amma Malın heç də əmin olmaması barədə fikirləşəndə, sanki, onu soyuq havanın nəfəsi vururdu. Bu bilgi elə fikirləşməyin özü qədər də onun beynini yordu, ona görə də qovub özündən uzaqlaşdırdı və dərhal da böyüklərin sözüne qulaq asıb əməl eləyən və onların qayğısını öz üzərində hiss eləyən qayğısız, xoşbəxt Lok oldu. Oanın özünə çox yaxın olan qarını xatırladı: qarı həddən çox bilir - bütün sirlər ona agahdır. Lok qorxdı, özünün səfeh olduğunu hiss elədi, eyni zamanda, o həm də xoşbəxt idi.

Fa ocağın qırağında oturmuşdu, ət tikələrini çubuğa keçirib qızardırı. Çubuq yananda ət cızıldayı, suyu töküürdü. Fa hər dəfə tikələri çıxarıb yeyəndə isə barmaqları yanırı. Qarı ovcundakı suyu Malın üzünə çilədi. Liku küreyini qayaya söykəyib oturmuşdu, tələsmədən yeyirdi, ayaqlarını uzatmışdı, yumru qarını qəşəng görünürdü, balaca Oa onun çiyində idi. Qarı gəlib Fanın böyründə çömbəltmə oturdu və qarında qaynayan qovuquqlardan qalxan buxara baxdı. Suyun üzünə qalxıb üzən ət tikəsini götürdü, əlində atıb-tutdu, sonra da ağzına atdı.

Adamlar dinib-danışmırdılar. Onların həyatına bir bütövlük gəlmişdi, yemək barədə narahat olmağa dəyməzdi, sabahkı gün üçün yeməkləri var idi, sonrakı gün isə o qədər uzaqdı ki, heç kim o barədə fikirləşmirdi. Həyat çox incə şəkildə aclığı rəf eləmişdi. Az qalıbdır, bir azdan Mal yumşaq maral beyni yeyəcək. Maralın gücü və cəldliyi ona keçəcək. Bu gözəl hədiyyə barədə düşünən adamlar danışmağa lüzum görmürdülər. Onlar uzunsürən sükuta qərç oldular. Əgər yemək çeynəyən ağızların alt çənələrini hərə-

kətə gətirən əzələlər yığılıb-açıldıqca günbəzvari başların yanındakı saçlar yavaşca dartılmasaydı, elə təsəvvür yarana bilərdi ki, bu adamlar qəm-qüssəyə qərç olublar.

Likunun başı sinəsinə endi, balaca Oa onun çiyindən yerə düşdü. Qovucuqlar maral qarnının ağzına tərəf qalxır, qırağa sürünür, buxar buludu yuxarı qalxıb yana əyilir və böyük ocağın üstündən qalxan isti havaya qarışib əriyirdi. Fa bir çubuq götürüb qaynayan yeməyin içinə soxdu, çıxardıb dadına baxdı və qarına tərəf çevrildi.

– Az qalıb.

Qarı da yeməyin dadına baxdı.

– Mal isti sudan içməlidir. Ət suyunda güc var.

Fa qaşlarını çatıb qarına baxdı. Sağ əlinin içini yastısına başının üstünə qoydu.

– Mən görürəm.

Sıçrayıb kahadan çölə çıxdı, arxa tərəfdə görünən meşəni və dənizi göstərdi.

– Mən dənizin qırağındayam, mən görürəm. Mən başımın içində gördüyümü görürəm. Mən, – Fa incik halda başını yuxarı qaldırdı, – mən fikirləşirəm. – Geri qayıdıb qarının yanında çömbəltmə oturdu. Otərəfə-butərəfə yelləndi. Qarı bir əlinin barmaqlarını yerə dayayıb, o biri əli ilə dodağının altını qaşdı. Fa davam elədi, – mən dənizin qırağındakı balıqqulağlarını boşaldan adamları görürəm. Lok balıqqulağlarının içindəki pis suyu boşaldır.

Lok danışanda Fa onun sözünü kəsdi.

– Liku ilə Nil oradadırlar. – Fa susub fasilə elədi, gözü-nə görünənlərin canlı detallarını çaşdırmışdı; gördüklərinin mənasını başa düşmürdü, onu hissiyyətiylə duyurdu, amma sözlə ifadə eləyə bilmirdi. Lok güldü. Fa ona fikir vermədi.

– ... balıqqulağının içindəki suyu tökür.

Ümid dolu baxışları qarına yönəldi. Köksünü ötürdü və yenə başladı.

– Liku meşədədir.

Lok güldü, qayanın böyründə uzanıb yatmış Likunu göstərdi. Fa əliylə Loku elə vurdu, elə bil, belində gəzdirdiyi çağanı vururdu.

– Mən belə görürəm. Liku meşənin içi ilə gedir. Balaca Oanı qucağında aparır...

Fanın ciddi baxışları qarıya baxdı. Sonra Lok gördü ki, Fanın üzündəki gərginlik yox oldu və bildi ki, onlar ikisi də eyni şeyi görür. Lok da belə görürdü: mənasız balıqqulağı yığını, Liku, su və mağara. Lok danışmağa başladı:

– Dağ tərəfdə balıqqulağı yoxdur. Ancaq ilbizlərin balıqqulağı var. Onların mağarası balıqqulağıdır.

Qarı Faya tərəf əyilmişdi. Sonra geri qanrıldı, hər iki əlini yerdən üzüb öz arıq oturacağıının üstündə tarazlığını saxladı. Yavaş-yavaş və həm də bilərəkdən onun sifəti dəyişib elə görkəm aldı, sanki, öz rəngarəngliyi ilə cəlbedici görünən zəhərli giləmeyvələrə tərəf gedən Likunu görmüşdü. Fa qarının qarşısında yerə çöküb əllərini üzünə qoydu. Qarı dedi:

– Bu təzə şeydir.

Sonra da maral qarınının içində qaynayan yeməyi nazik ağac budağıyla qarışdıran Fadan aralandı. Gəlib əlini Malın ayağının üstünə qoydu və yavaşca silkələdi. Mal gözlərini açdı, amma tərپənmədi. Onun ağzı tərəfdən yerdə balaca və tutqun tüpürçək ləkəsi var idi. Enməkdə olan günəşin çəp şüaları vadinin qaranlıq tərəfindən kahanın içinə düşərək Malı elə işıqlandırdı ki, kölgələr ondan başlayıb tonqalın o biri tərəfinə uzandı. Qarı ağzını Malın başına yaxınlaşdırdı.

– Ye, Mal.

Mal ağır nəfəs alaraq bir dirsəyinə söykəndi.

– Su!

Lok çaya tərəf qaçıb qoşa ovcunu su ilə doldurub qayıtdı, Mal suyun hamısını sümürüb içdi. Sonra Fa o biri tərəfdən dizi üstə çökdü ki, Mal ona söykənsin, qarı isə çubuğu

bütün dünyada olan adamların barmaqlarından da çox dəfə ət suyuna batırıb xəstənin ağzına damızdırdı. Mal tez-tez nəfəs alırdı deyə, ət suyunu udmağa macal tapmırdı. Nəhayət, başını otərəfə-butərəfə çevirərək ət suyuna batırılmış çubuqdan imtina elədi. Lok su gətirdi. Fa ilə qarı köməkləşib onu böyrü üstə uzatdılar. Mal üzünü onlardan çevirdi. Fa ilə qarı onun fikrinin necə də gizli olduğunu və onu bir an da rahat buraxmadığını gördükdülər. Qarı ocağın yanında dayanıb yuxarıdan-aşağı ona baxırdı. Adamlar gördülər ki, Malın gizli fikirləri qarıya çatıb bulud kimi onun sifətinə yayıldı. Fa onlardan aralanıb çaya tərəf qaçdı. Lok onun dodaqlarındakı sözü oxudu:

– Nil?

Axşamtərəfinin ala-toranında Lok Fanın arxasınca getdi və onlar birlikdə sal qaya boyu çaya baxdılar. Nə Nil, nə də Ha gözə dəymirdi, şlalənin arxa tərəfindəki meşəyə isə artıq qaranlıq çökmüşdü.

– Onlar lap çox odun gətirirlər.

Fa onunla razılaşdığını bildirən bir səs çıxartdı.

– Onlar böyük ağacı yoxuşla üzüyuxarı qaldıracaqlar. Ha yaxşı görür. Qayanın üstü ilə odun daşımaq pisdir.

Sonra hiss elədilər ki, qarı onlara baxıb fikirləşir: Malın halına ondan başqa yanan yoxdur. Geri qayıtdılar ki, qarının üzünə çökmüş buluda onlar da şərək çıxsınlar. Balaca qızcıgaz – Liku qayanın böyründə yatmışdı, onun yumruca qarnı ocağın işığında parıldayırdı. Mal heç barmağını tərətəmədən daş kimi uzanıb qalmışdı, amma onun gözləri hələ də açıq idi. Günəş şüaları qəflətən enib horizontal-şəkili düşdü. Çayın üst tərəfindəki qayadan tappılı səsləri gəldi, döngəni burulan kiminsə ayaq səsləri eşidildi. Nil dəhliz boyu qaçaraq onlara tərəf gəlirdi, onun əlləri boş idi. Qışqıraraq dedi:

– Ha haradadır?

Lok səfehəsinə ona baxdı.

– Ha Nili, bir də çağanı götürüb odun gətirməyə gedib. Nil onlara tərəf qanrıldı. Ocağa yaxın dayansa da, titrəyirdi. Qarıya müraciət eləyib tez-tez danışdı:

– Ha Nilin yanında deyil. Bax!

Dəhliz boyu qaçıb oranın boş olduğunu nümayiş elətdirdi və geri qayıtdı. Gözlərini kahanın içinə zilləyib bir parça ət götürdü və yeməyə başladı. Çağa oyanıb başını Nilin saçları altından çıxartdı. Çox keçmədi ki, Nil əti ağzından çıxarıb adamların hər birinə yaxından baxdı:

– Ha haradadır?

Qarı əlləriylə başını sıxıb yeni yaranmış problem barədə bir müddət fikirləşdi, sonra bu işdən əl çəkdi. Gəlib maral qarnının yanında çömbəltmə oturdu və oradan ət tikələri götürməyə başladı.

– Ha səninlə bir yerdə odun yığırdı.

Nil qəzəbləndi:

– Yox! Yox! Yox!

Ayağa qalxıb oturdu. Onun döşləri yelləndi, gilələrindən süd çıxdı. Çağa zıgıldayıb onun çiyindən aşdı. Nil çağanı ikiəlli qəzəblə necə tutdusa, uşaq onun döşünü əmməyə başlamamışdan öncə ağladı. Nil daşın üstündə oturub gözlərini adamlara zillədi.

– Görün nə oldu. Biz odunu daşayıb tiğ vururduq. Qurumuş böyük ağac olan yerdə idik. Taladaydıq. Biz Fa ilə Lokun gətirdiyi maral barədə danışırıdık. Gülüşürdüük.

Nil tonqalın üstündən baxıb əlini uzatdı.

– Mal!

Malın baxışları ona tərəf çevrildi. Tez-tez nəfəs alırdı. Çağa Nilin döşünü əmir, Nil Mala nəsə deyirdi, onun arxa tərəfindəki suyun üstündən günəş şüaları çəkilib getdi.

– Sonra o, çaydan su içməyə getdi, mən də odunun yanında qaldım. – Nil belə deyib eynilə Fa başının içində gördüyünün detalları çox olanda baxdığı kimi baxdı. – Həm də getdi ki, özünü yüngülləşdirib gəlsin. Mən də odunun

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

yanında dayanmışdım. Birdən qışqırdı: “Nil!” Mən ayağa qalxdım, – Nil neylədiyini nümayiş elətdirdi. – Gördüm ki, qayaya tərəf üzüyuxarı qaçır. Nəyinsə arxasınca qaçırdı. Çevrilib geri baxdı, sevinirdi, sonra qorxdı, yenə sevindi – belə! Sonra mən onu görmədim. – Adamlar da Nilin baxdığı səmtə baxıb Hanı görmədilər. – Mən gözlədim, gözlədim... Qaya tərəfə getdim ki, görüm Ha oradadırmı, sonra yenə odunun yanına qayıtdım. Qayada günəş yox idi.

Nilin tükləri biz-biz olub qabardı, dişlərini də ağartdı:

– Qayada iy var. İki. Hanın qoxusudur, bir də başqasının. Lok deyil. Fa deyil. Liku deyil. Mal deyil. Qarı deyil, Nil deyil. Heç kimin qoxusu deyil, başqa qoxudur. Qaya yuxarı gedib geri qayıdır. Amma Hanın qoxusu dayanır. Günün batan çağı Ha quyruqlu otlardan yuxarıdakı qayaya dırmaşır, sonra da heç nə.

Qarı torpaq çimləri maral qarnından aralayır, çiyininin üstündən dedi:

– Sən bunu yuxuda görmüsən. Burada başqa adam yoxdur.

Nil əzab içində dedi:

– Lok deyil, Mal deyil, – qayanın üstündəki havanı qoxulaya-qoxulaya gedib döngəyə çatdı, tükləri qabarmış halda geri qayıtdı. – Orada Hanın iyi qurtarır, Mal.

Adamlar bu görüntü barədə ciddi düşündülər. Qarı buğlanan bağlamanı açdı. Nil ocağın üstündən tullanıb Malın böyründə dizi üstə oturdu, əli ilə onun yanağına toxundu.

– Mal, eşidirsən?

Mal nəfəsi kəsilə-kəsilə dedi:

– Eşidirəm.

Qoca qarı ət gətirdi, Nil bir tikə götürdü, amma yemədi. Gözlədi görsün Mal nə deyəcək. Qarı dedi:

– Mal bərk xəstədir. Ha çox görür. Sən də yeməyini ye, fikir elmə.

Nil qarının üstünə qəzəblə elə qışqırdı ki, o biri adamlar da əl saxlayıb yemədilər.

– Ha yoxdur. Onun qoxusu yoxa çəkilib.

Bir müddət heç kim tərpənmədi. Sonra hamı çevrilib Mala baxdı. Mal çox böyük çətinliklə də olsa, qalxıb oturdu və yerini rahatladı. Qarı ağzını açdı ki, danışsın, amma dinmədi. Mal hər iki əlinin ovcunu başının üstünə qoydu. Bu vəziyyətdə tarazlığını saxlamaq ona çətin idi, ona görə də gərgin halda dartınmağa başladı.

– Ha qayalara tərəf gedibdir.

Mal öskürdü və az qaldı nəfəsi kəsilsin. Adamlar onun nəfəsinin qaydaya düşməsinə gözlədilər.

– Orada başqasının qoxusu var.

Mal hər iki əlini aşağı saldı. Onun bədəni titrəməyə başladı. Bir ayağını qırağa atdı, dabanını yerə dirədi ki, yıxılmasın.

Batmaqda olan günəşin və ocağın işığında qırmızı görünən adamlar gözləyirdilər, bişmiş ətin buğu tüstüylə birlikdə qalxıb qaranlıqda yox olurdu.

– Orada başqasının qoxusu var.

Mal bir anlığa nəfəsini çəkdi. Sonra adamlar onun heydən düşmüş əzələlərinin necə boşaldığının, necə yıxıldığının fərqinə varmadan ancaq yerə sərildiyini gördülər, pıçılığını eşitdilər:

– Mən bunu görmürəm.

Hətta Lok özü də dinmədi. Qarı qayanın oyuqlarına tərəf gedib odun gətirdi, elə yeriyirdi, elə bil, yuxuda idi: onun əli işləyirdi, gözləri isə adamlardan arxa tərəfdə harasa baxırdı. Qarının nə gördüyünü adamlar görmürdülər, ona görə də sakit dayanıb Hasız həyatın necə olacağı barədə fikirləşirdilər. Ha onlarla bir yerdə idi. Onlar onun hər əzasına, xasiyyətinə, özünəməxsus qoxusuna, sakit və ağıllı sifətinə yaxşı bələd idilər. Hanın dəyəniyi qayanın yanında düşüb qalmışdı, onun öz isti əli ilə tutduğu dəstəyi də silənib hamarlan-

mışdı. Ona öyrəşmiş daş da gözləyirdi, orada, adamların qarşısında Hanın oturduğu yerdə onun bədən izləri qalırdı. Bütün bunlar birlikdə Lokun gözündən qabağına gəldi. Ürəyi böyüdü, ona elə bir güc gəldi ki, sanki, Hanı havadan da olsa, adamlara qaytara bilərdi.

Nil qəflətən dedi:

– Ha getdi.

DÖRD

Təəccüblənmiş Lok Nilin gözündən axan suya baxırdı: su göz çuxurlarının qırağında ləngiyir, sonra da iri damcılar halında Nilin ağzına və çağanın üstünə tökülürdü. Nil çaya tərəf qaçıb gecə vaxtı nalə çəkdi. Hanın burada olduğunu göstərən bəzi əlamətlər var idi və onlar Loka çox güclü təsir elədi. Durub çaya tərəf qaçdı, Nilin biləyindən yapışıb özünə tərəf çəkdi.

– Yox!

Qəzəbli Nil əlləri ilə necə sıxırdısa, çağa qışqırdı. Onun üzündən hələ də su damcıları axırdı. Gözünü yumub ağzını açdı və uzun-uzadı ulayıb nalə çəkdi. Lok onu qəzəblə sil-kələdi.

– Ha getməyib! Bax...

Kahaya tərəf geri qaçıb Hanın dəyənəyini göstərdi, qayanı göstərdi, Hanın həmişə oturduğu yerdə qalan izləri göstərdi. Ha hər yerdə idi. Lok tez-tez danışaraq qarıya dedi:

– Mən Hanı görürəm. Mən onu tapacağam. Necə ola bilər ki, Ha başqasına rast gəlsin? Dünyada başqası yoxdur axı...

Fa həcəyanla danışmağa başladı.

Nil burnunu çəkə-çəkə qulaq asırdı.

– Əgər burada başqası varsa, Ha onunla gedib. Onda qoy Lokla Fa gətsin.

Qarının elədiyi jest Fanı susdurdu.

– Mal bərk xəstədir, Ha gedibdir, – qarı belə deyib bir-bir onlara baxdı. – İndi burada ancaq Lok qalıb.

– Mən onu tapacağam.

– ...Lok çox danışır, ancaq heç iş görmür. Mala ümid eləmək olmaz. Ona görə də imkan verin mən danışım.

Qarı ciddi görkəm alıb üstündən buğ qalxan maral qarının böyründə oturdu. Lok onun gözüünə baxan kimi də başının içində gördükləri yox oldu. Qarı hökmlü danışdı, xəstə olmasaydı, ancaq Mal belə danışa bilərdi.

– Mala kömək eləməsək, öləcək. Fa bəxşiş götürüb buz qadının yanına getməlidir, Mala görə Oadan xahiş eləməlidir.

Fa qarının böyründə çömbəldi.

– O biri adam kim ola bilər? Ölmüş adam diri ola bilərmi? Dənizin qırağındakı mağarada mənim ölən uşağım kimi, bəlkə, o da Oanın qarından çıxıbdır?

Nil yenə burnunu çəkdi.

– Qoy Lok gedib onu tapsın.

Qarı ona irad tutdu:

– Qadın Oaya xidmət eləyir, kişi başının içində görünür. Qoy indi də Lok danışsın.

Lok bir də gördü ki, səfeh-səfeh gülür. Həmişə olduğu kimi, Likunu belinə alıb heç nəyin fikrini çəkmədən dəstənin ardınca getmirdi artıq; indi o, dəstənin önündə idi. Üç qadının baxışları altında sıxılırdı. Aşağı baxıb ayağının biriylə o birini qaşdı, arxasını onlara çevirdi.

– Danış, Lok!

Lok kölgələrin arasında nəsə bir şey tapıb ona baxmaq və bu yolla da qadınları unutmaq istəyirdi. Onun gözüne qayaya söykənmiş paya sataşdı. Dərhal da Hanın burada olmadığı bir vaxtda kim idisə, Haya oxşayan bir adam gəlib onunla yanaşı dayandı. Lok bərk həyəcanlandı. Tez-tez danışmağa başladı.

– Hanın gözünün altını kösöv yandırandan sonra ləkə qalıbdır. Nəsə qoxulayanda o, belə eləyir – bax belə! O danışır. Ayağının baş barmağında bir topa tük var...

Lok sıçrayıb geri döndü.

– Ha başqasını tapıb. Bax! Ha qayadan yıxılır, – mən bunu başımın içində görürəm. Başqası qaça-qaça gəlir və qışqırıb Mala deyir: “Ha yıxılıb suyun içinə düşdü!”

Fa lap yaxından onun üzünə baxdı.

– Başqası gəlmədi.

Qarı Fanın biləyindən tutdu:

– Deməli, Ha yıxılmayıb. Tez ol, get, Lok. Hanı da, o birini də tap.

Fa qaşlarını çatdı:

– Başqası Malı tanıyır.

Lok yenə güldü:

– Malı hamı tanıyır.

Fa əlinin cəld hərəkəti ilə ona işarə elədi ki, sussun. Əlini dişlərinin üstünə qoyub aşağı dartdı. Nil onlara baxdı, amma nə dediklərini başa düşmədi. Fa barmaqlarını ağızından götürüb bir barmağını qarının sifətinə tuşladı.

– Mən belə görürəm. Kimdirsə, başqa biri var. Adamlardan heç biri deyil. O, Haya deyir: “Gəl! Burada mənim yeyə biləcəyimdən çox yemək var”. Sonra Ha deyir...

Fanın səsi kəsildi. Nil sızıldadı:

– Ha haradadır?

Qarı Nilə cavab verdi:

– Ha başqa adamla gedib.

Lok Nili tutub bir qədər silkələdi.

– Onlar bir-birinə söz deyiblər, ya da eyni cür görüblər. Ha bizə danışacaq, mən də onun arxasınca gedəcəyəm.

– Lok ətrafındakılara baxdı... – Adamlar bir-birini başa düşür.

Adamlar bir az fikirləşib razılıq əlaməti olaraq başlarını tərپətdilər.

Liku oyanıb ətrafındakılara baxdı. Qarı kahada səliqə-sahman yaratmağa başladı. Onlar Fa ilə öz aralarında danışıır, ət parçalarını müqayisə eləyir, sümükləri qaldırıb ağır-yüngüllüklərini yoxlayırdılar, sonra da maral qarnının yanında dayanıb nə barədəsə mübahisə eləməyə başladılar. Gözü-yaşlı Nil onların yanında oturub küt etinasızlıqla ət yeməyə başladı. Çağa yavaş-yavaş onun çiyindənən aşdı. Tarazlığını saxlayıb bir anlığa aşağı baxdı, sonra Nilin saçlarının altında gizləndi. Qarı Loka elə müəmmalı baxdı ki, Hanın o biri-siyə qarışıq görüntüsü onun başından yox oldu, əvvəlcə bir ayağının, sonra o biri ayağının üstündə dayandı. Liku maral qarnına yaxınlaşıb barmaqlarını yandırdı. Qarı hələ də Loka baxırdı. Nil burnunu çəkib dedi:

– Sən Hanı görürsən? Həqiqətən, görürsən?

Qarı dəyənəyi qaldırıb Loka verdi. Qarının bədənində ay işığıyla alovun işığı bir-birinə qarışmışdı. Lokun ayaqları onu götürüb kahadan çölə çıxartdı.

– Mən çox yaxşı görürəm.

Fa maral qarnından ət çıxarıb Loka verdi. Ət elə isti idi ki, Lok onu əlində atıb-tutdu. Şübhə ilə adamlara baxıb döngəyə tərəf getdi. Ocaqdan kənardə hər şey qara və gümüşü rəngdə idi: qara ada, qayalar və ağaclar səmanın fonunda aydın seçilirdi, şəlalənin ağzı tərəfdən işıqları qılgıncım kimi sayrışan çay isə gümüşü rəngdəydi. Hər şeydən əvvəl gecədə bir kimsəsizlik və tənhalıq vardı və bu da Lokun başının içindəki Hanı tamam silib atdı. Lok kahaya tərəf baxdı ki, Hanı bir də görə bilsin. Bu, nəsə, dəhlizin yuxarısındakı daşın içində yanıb-sönən bir çökək idi, onun qara, əyrixətli dibindən torpaq qalxıb ocağı gizlədirdi. O, Fanı və qarını gördü, onlar çömbəlmə oturmuşdular, aralarında bir qalaq ət var idi. Döngəni ötüb gözdən itəndə şəlalənin artmaqda olan səsi qarşılıdı onu. Dəyənəyi yerə qoyub çömbəldi ki, əlindəki yeməyi yesin. Ət yumşaq, dadlı və istiydi. Kəskin aclıq hiss eləmirdi artıq, amma iştahası yaxşıydı, indi

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

yeməkdən ləzzət alaraq tələsmədən yeyirdi. Ət parçasını sifətinə yaxınlaşdırdı, onun solğun səthində ay işığının suya nisbətən daha rəvan süründüyünə diqqət yetirdi. Kahanı da, Fanı da unuttu. İndi o ancaq Lokun qarnıydı. Guruldayan şlalələdən yuxarıda oturmuşdu, onun sifəti yağlı ətin piyindən və sakit xoşbəxtlikdən parıldayırdı, qarşı tərəfdə isə suyun uğultusuna qərq olmuş meşə uzanıb gedirdi. Müqayisə eləməsə də, bu gecə dünənkindən soyuq idi. Şlalələnin dumanı almaz kimi elə parıldayırdı, elə bil, buz idi, amma bu parıltını yaradan ay işığı idi. Külək səngimişdi, tərپənən bir şey vardısı, o da yuxarıdan asılı qalmış qujlar idi, onları da su dartıb yerindən dəbərdirirdi. Lok ada tərəfə baxır, amma adamı görmürdü, bütün diqqəti ağızını dolduran dadlı qidaya yönəlmişdi və onu marçılıyla çeynəyib, ləzzətlə udurdu, öz dərisinin necə gərildiyini hiss eləyirdi.

Nəhayət, ət yeyilib qurtardı. Lok əlləri ilə üzünü silib təmizlədi, əlindəki payadan bir tikan qopardıb dişini qurdladı. Yenə də yadına Ha düşdü, kaha düşdü, qarı düşdü və cəld sıçrayıb ayağa durdu. Burnunun iybilməsinə tam bir əminliklə ətrafı qoxuladı, qayanı qoxuladı. Amma bir-birinə qarışmış qoxular içində onun burnu o qədər də ağıllı görünürdü və Lok bilirdi niyə belədir. Aşağı enib başını o qədər əydi ki, dodaqları suya toxundu. Su içib ağızını təmizlədi. Geri dırmaşıb kələ-kötür qayanın üstündə oturdu. Yağış suları qayanı yuyub-hamarlamışdı, döngənin yanındakı yaxın keçidi isə onun özü kimi adamlar saysız-hesabsız dəfə tapdayıb yastılamışdılar. Dəhşətli dərəcədə guruldamaqda olan şlalələnin üstündə ayaq saxlayıb bütün diqqətini burnuna yönəltdi. Hər qoxunun öz yeri və zamanı var idi. Budur, burada, onun çiyni tərəfdən qayanın üstündə Nilin əlinin təzəcə qoxusu qalıb. Ondan aşağıda isə qoxular buketidir – dünən buradan keçib-gedən adamların qoxularıdır, tər və süd qoxusudur, xəstəliyin üzüb əldən saldığı Malın turş qoxusudur. Lok o qoxuları çeşidləyib bir qırağa qoydu və

bütün diqqətini Hanın axırını qoxusuna yönəltdi. Hər bir qoxu yaddaşla müqayisədə daha canlı və aydın elə görüntülər yaradırdı ki, sanki, Ha indi yenə canlıydı. Bütün diqqətini başının içində gördüyü Haya yönəltdi, yadından çıxmasın deyə, o görüntünü başında saxlamaq üçün cəhd elədi.

Çömbəltmə oturub bir əli ilə dəyənəyi tutmuşdu. Sonra dəyənəyi yavaş-yavaş qaldırıb hər iki əli ilə tutdu. Əl barmaqlarının oynaqları ağardı və o, ehtiyatla bir addım geri çəkildi. Orada nəşə başqa şey də var idi. Adamların hamısını bir yerdə götürəndə o, nəzərə çarpmırdı, amma onları çeşidləyib kənara qoyanda görüntüsüz, quruca bir qoxu qalırdı. Ona da fikir verdi ki, döngə tərəfdə qoxu tündləşir. Kimsə arxada dayanıb, əlini qayanın üstünə qoyaraq qabağa əyilib, dəhlizi və kahanın içini gözdən keçiribdir. Lok həтта fikirləşmədən belə, Nilin üzündəki anlaşılmaz təəcübü başa düşdü. Qayanın üstü ilə irəli getməyə başladı, əvvəlcə yavaş-yavaş getdi, sonra qaçaraq yamacdan keçdi. Qaçdığı vaxt başının içində tutqun görüntülər peyda olur, sonra yoxa çıxırdı: burada qorxub özünü itirmiş Nil var idi, burada başqası var idi. Nil qaça-qaça bura gəlirdi...

Lok çevrilib geri qaçdı. Bir müddət əvvəl o meydançadan ki, az qala, özü də yıxılacaqdı, həmin o yerdə Hanın qoxusu qəflətən elə yox olurdu, elə bil, qaya özü də orada qurtarırdı.

Lok qabağa əyilib aşağı baxdı. Çayın parıldayan sularının üstündə dalğalanan quyruqlu otları gördü. Hiss elədi ki, içindən gələn kədərini səsi qalxıb boğazından qopmaq üzrədir. Tez əliylə ağzını qapadı. Quyruqlu otlar dalğalanırdı, oynayan gümüşü sular axaraq adanın qaranlıq sahilinin yanından ötüb-keçirdi. Birdən Loka elə gəlirdi ki, Ha suyun içində çapalayır, axın isə onu götürüb dənizə tərəf aparır. Lok Hanın qoxusunun və o biri adamın qoxusunun izinə düşüb üzünəşığı – meşəyə tərəf getdi. Hanın Likuya quru giləmeyvələr dərdiyi kolların yanından ötdü, Ha indi də

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

o kolların arasında idi, orada yaşayırdı. Hanın əli budaqların arasından uzanıb giləmeyvələri dəriridi. Lokun başının içində yaşayırdı Ha, amma geridə, vaxtın içiyə geriye doğru hərəkət eləyib onların dəniz tərəfdən yaz gəlişi vaxtında yaşayırdı. Lok qayaların arasıyla qaçaraq özünü meşəyə, ağacların altına verdi. Çayın üstündə parıldayan ayın işığı burada sıx tumurcuqların və hərəkətsiz budaqların arasından güclə süzülüb keçirdi. Ağac budaqları böyük, qara tirlərə çevrilirdi, Lok onların arasıyla hərəkət eləyəndə isə ay işığının dumanı onun üstünə düşürdü. Burada Ha var idi, onun həyəcanı var idi. Ha buradan çaya tərəf getmişdi. Oradakı odun tığının yanındakı qara ləkə olan yerdə Nil ləngiyib gözləyibdir, orada o qədər dayanıb ki, ayaqları yerdə dərin iz qoyub və indi səpələnən ay işığı altında qaralan da odur. Burada həyəcandan başını itirmiş Nil Hanın arxasınca gedib. Bir-birinə qarışmış izlər daşların üstüylə geri – qayaya tərəf gedirdi.

Çaya düşmüş Ha Lokun yadına düşdü və sahilboyu bacardıqca suya yaxın məsafədən qaçmağa başladı. Ölü ağacın yanındakı talaya çıxdı, üzünəşığı – suya tərəf qaçdı. Buradakı kollar suyun içində bitib yuxarı qalxmışdı, budaqları suyun üstünə əyilmişdi. Kolların başı axınla birlikdə hərəkətə gəlirdi və qaranlıqdan süzülən ay işığında suyun ləpələnərək necə axdığı görünürdü. Lok çağırmağa başladı:

– Ha, sən haradasan?

Çay ona cavab vermədi. Lok bir də çağırırdı və o qədər gözlədi ki, Hanın onun başının içindəki görüntüsü tutqunlaşdı, sonra da tamam yox oldu. Lok başa düşdü ki, Ha gedibdir. Sonra adadan qışqırtı səsi gəldi. Lok bir də qışqırdı və atılıb düşdü. Amma elə atılıb-düşdüyü anda da hiss elədi ki, ona cavab verən Hanın səsi deyil. Adamların da səsi deyildi. Başqa səs idi, başqa adamın səsi idi. İndi ən əsas və çox vacib məsələ ondan ibarət idi ki, qoxusunu duyub, səsini eşitdiyi adamı Lok görməliydi. Gücü gəldikcə qışqıraraq talanın

ətrafında boş-boşuna qaçıb dövrə vururdu. Sonra da başqasının yaş torpaqdan qalxan qoxusu vurdu onu və Lok qoxunun izinə düşüb çaydan uzaqlaşaraq dağın yamacına tərəf getdi. Qoxunun izinə düşüb əylərək gedən Lokun bədəni ay işığında parıltılar saçırdı. Qoxunun izi əylərək çaydan uzaqlaşıb ağacların altına, oradan da kolların və qayaların səpələndiyi yerə gətirdi onu. Burada təhlükə ola bilərdi: pişiklər, canavarlar, yaxud qışdan çıxmış və aclıqdan vəhşiləşmiş qırmızı, eynən Lokun özü kimi qırmızı, böyük tülkülər də rastına çıxıb bilərdi. Amma başqasının qoxusu çox sadə idi və heç bir başqa heyvanın qoxusuna qarışmamışdı. Başqası kahaya tərəf gedən cığırda uzaqlaşaraq yamacların döşündəki sıldırım qayalardansa, dərələrin dibiyə getməyə üstünlük verirdi, gah orada, gah burada dayanırdı, özü də naməlum səbəblər üzündən çox dayanırdı və ayaq izləri geri çevrilirdi. Bir yerdə cığır sürüşkən yoxuşdan keçirdi və başqası oradan geri qayıdıb adam əllərindəki barmaqların sayından da çox addım atmışdı. Burada da dayanıbdır, çevrilib dərə yuxarı qaçmağa başlayıb, ayaqları torpağı vurub qaldırıb, ya da bəlkə, ayağı cığırın harasına dəyibsə, oradakı torpağı basıb qaldırmışdı. Yenə dayanıb, yuxarı qalxıb dərənin ağzı tərəfdə xeyli uzanıbdır. Lok başının içində o kişini gördü, amma bunu fikirləşərək eləmədi, kişinin qoxusu hər addımbaşı ona deyirdi: belə elə! Əgər pişik qoxusu onda pişik kimi bic tərpnəib təhlükədən yayınmaq və pişik kimi mırıldamaq istəyi oyadırdısa, əgər səndirləyərək yamac yuxarı qalxan Malı görəndə adamlar istər-istəməz onu yamsılmalı olurdularsa, təzə qoxu da Loku özündən əvvəl bu cıdırıla getmiş adama çevirirdi. Bunun necə baş verdiyini başa düşməsə də, Lok artıq o biri adamı tanımağa başlayırdı. Lok – başqası qayanın qırağında çömbəlib oturdu, dağın qayalıq yamacına baxdı. Ayaqlarının üstündə qaçaraq irəli atıldı, sonra geri döndü. Özünü qayanın kölgəsinə atdı, pişik kimi mırıldayıb gözlədi. Ehtiyatla qabağa getdi, dizləri və

dirşekləri üstündə dayanıb yavaş-yavaş sürünərək irəlilədi, qayanın qırağından vadiyə, vadi boyu axan çaya baxdı.

Lok aşağı – kahaya baxdı. Kahanın üstündən asılan qaya içəridəki adamları görməyə imkan vermirdi, ona görə də heç kimi görə bilmədi; qayanın altından dəhlizə düşərək rəqs eləyən yarım dairəvi qızartdaq işıq kahanın sol tərəfində tədricən solğunlaşaraq ay işığından fərqlənmirdi. Kahadan qalxan balaca tüstü burumu yayılıb vadiyə tərəf sürünürdü. Lok başqa qayanın girinti-çixıntılarında tuta-tuta aşağı endi. Kahaya yaxınlaşdıqca bədənini qayaya sıxaraq lap yavaş gədirdi. İrəli sürünüb qabağa əyildi, aşağı baxdı. Dərhal da ocaqdan qalxan alovun işığı gözlərini qamaşdırdı, elə o andan da Lokun özü oldu, evdə idi, adamların yanında idi, başqası yox idi artıq – getmişdi. Lok dayanıb küt baxışlarla torpağa, daşlara, rahat və münasib dəhlizə baxdı. Fa düz ondan aşağıda dayanıb danışdı. Yad sözlər idi, Lok onlardan heç nə başa düşmədi. Əlində bağlama tutmuş Fa görünürdü, sərt yamacdan keçən və güclə görünən cığırla qaçaraq buz qadının olduğu yerə tərəf getdi. Qarı çıxıb onun arxasınca baxdı, sonra qayıdıb qayanın altına girdi. Lok ocağın çartıldığını eşitdi, qığılcım topası altdan-yuxarı qalxıb onun üzünün böyründən keçdi, ocaqdan dəhlizə düşən işıq böyüyüb oynamağa başladı.

Lok geri qanrılıb yavaş-yavaş ayağa durdu. Başının içi boş idi, Lok orada heç nə görmürdü. Fa dəhlizin o başındakı yastı qayanı və torpaq zolağı arxada qoyub üzüyuxarı dırmaşmağa başladı. Qarı kahadan çıxıb üzüaşağı – çaya tərəf qaçdı, qoşa tutduğu ovuclarını su ilə doldurub geri qayıtdı. Qarı o qədər yaxında idi ki, Lok onun barmaqlarından aşağı düşən su damcılarını və gözlərində əks olunan qoşa ocağı görə bildi. Qarı ötüb qayanın altına girəndə Lok bildi ki, arvad onu görməyib. Qarının onu görməməsi dərhal da Loku qorxuya saldı. O təcrid olunmuşdu və adamlardan biri deyildi artıq, sanki, başqasıyla birləşmək onu dəyişdirib

fərqli eləmişdi, ona görə də onu görməyə bilərlər. Fikirlərini ifadə etmək üçün söz tapa bilmədi, amma özünün fərqli və gözəgörünməz olduğunu hiss eləyəndə, sanki, soyuq küləyin nəfəsi bədəninə toxundu. Başqası onu Fa ilə, Mal ilə, Liku ilə və o biri adamlarla birləşdirən telləri dartmışdı. O tellər həyatı bəzəmək üçün deyil, onlar həyatın mahiyyəti idi. O tellər qırılsa, adam ölür. Lok, hər şeydən öncə, dəhşətli aclıq kimi bir tələbat hiss elədi: kaş ki kiminsə gözləri onu görüb tanıyaydı. Çevrildi ki, dəhliz boyunca qaçıb kahanın içinə atılınsın, amma orada yenə də başqasının qoxusu var idi. Başqası Lokun iyrenc bir hissəsi deyildi artıq, özgəliyi və gücü ilə onu cəlb eləyirdi. Lok qoxunun izinə düşüb dəhlizin üstündəki girinti-çıxıntılar boyunca gedərək suyun qırağı tərəfdə çıxıntıların qurtardığı yerə çatdı. Buz qadınlara tərəf gedən yol onun başının üstündən keçirdi.

Adanın ora-bura səpələnmiş daşları süpürülüb bura yığılmışdı və bir neçə adamboyu uzunluqdakı məsafədə çayın axını pozulmuşdu. Qoxu suya tərəf endi, Lok da onunla birlikdə getdi. Lok suyun gətirdiyi tənhalıq içində dayanıb yüngülcə titrəyərək lap yaxındakı qayaya baxırdı. Onun başının içində sıçrayışla bağlı görüntü formalaşmağa başlayırdı: boşluğun üstündən sıçrayıb qayaya, sonra da ölüm gətirən soyuq suyun üstüylə daşdan-daşa tullana-tullana gedib o tərəfdə qaralan adaya çıxmaq olar. Ay qayalıq tərəfdə ilişib qalmışdı və qayalar aydın görünürdü. Lok bir də baxdı ki, lap o tərəfdə, aralıdakı daşlardan biri formasını dəyişməyə başladı. Onun böyründəki şiş uzandı, sonra da dərhal yox oldu. Qayanın başı üfürülüb şişdi, belinin donqarı aşağıdan şəffaflaşdı, sonra yenə uzandı və hündürlüyü yarımaya azaldı. Sonra yox oldu.

Lok dayanmışdı, görüntülər onun başının içində uzanır və yox olurdu. Görüntülərdən biri mağara ayısı idi, onu Lok bir dəfə, doğrudan da, görmüşdü: qayadan qalxıb dal ayaqları üstə dayandı və elə nərildədi, elə bil, dəniz guruldadı.

Ayı haqqında Lokun bildiyi elə bu idi, çünki ayı nərildəyən kimi də adamlar götürüldülər və bütün günü qaçdılar. Formasını dəyişən o qara şey nə idisə, onda da ayının ləng tərənəşinə bənzəyən bir əlamət var idi. Lok gözlərini qıyıb diqqətlə qayaya baxdı ki, görsün o, yenə dəyişəcəkmə? Adadakı bütün ağaclardan hündür olan bir tozağacı var və indi o, ay işığına qər q olmuş səmanın altında dikəlib qalxmışdı. Onun gövdəsi aşağıdan yoğun idi, çox yoğun idi, Lok özü də görmüşdü ki, həddən çox yoğundur. Tozağacı budağının ətrafında bir topa qaranlıq elə qatılaşdı, elə bil, payanın ucundakı qan damcısı idi. Həmin o qaranlıq topası uzandı, yenə qalınlaşdı, yenə uzandı. Tozağacının budağıyla tən-bəl-tən-bəl üzüyuxarı qalxdı, lap hündürə qalxıb adanın və şələlənin üstündə havadan asıldı. Sakitə dırmaşırdı, nəhayət, hərəkətsiz qaldı. Lok var gücüylə qışqırdı, amma ya o məxluq kar idi, ya da onun dediyi sözləri şələlənin uğultusu udurdu.

– Ha haradadır?

Məxluq heç qımıldanmadı. Yüngül külək vadi boyunca yayıldı, tozağacının zirvəsi yelləndi, çətiri isə üstünə çökmüş qara ağırlığın təsiriylə genişlənərək sükunətini saxladı. Lokun tükləri biz-biz oldu, dağın yamacı tərəfdə hiss elədiyi həyəcan yenidən qayıtdı. İnsanların köməyinə ehtiyacı olduğunu hiss elədi, yadına düşdü ki, qarı onu görmədi və ona görə də kahaya tərəf getmədi. O vaxtcan yerindən tərənəmədi ki, qaraltı ağacdən enib adanın o tərəfindəki naməlum kölgələrin arasında yox oldu. Qaraltı yenidən peyda oldu: lap uzaqdakı qayanın üstündə idi, forması da dəyişmişdi. Həyəcanlanmış Lok ay işığında dağa tərəf dırmaşdı. Başının içindəki görüntülər aydınlaşanacan o, bir az əvvəl Fanın keçdiyi, həmin o güclə gözə çarpan cıgırla üzüyuxarı getdi. Ağacın hündürlüyü qədər vadinin üstündən yuxarı qalxıb dayandı və oradan aşağı baxdı. Qara məxluq lap aşağıda göründü: qayadan-qayaya

tullanırdı. Loku əsməcə tutdu, özünü yığışdırdı ki, yuxarı dırmaşsın.

Bu qaya geri əyilmirdi, daha sərt şəkildə yuxarı qalxıb, az qala, dik dayanırdı. Lok qayanın çata oxşayan elə bir yerinə gəlib çıxdı ki, su buradan tökülərək vadiyə yayılırdı. Su çox soyuq idi, Lokun üzünə sıçrayan damcı, elə bil, onun ətinə deşirdi. Qayanın üstündə Fanın və ətin qoxusunu aldı, qalxıb çapığa girdi. Bu yol üzüyuxarı gedirdi, lap yuxarıda isə ayın işıqlandırdığı səmanın bir parçası görünürdü. Suyun islatdığı qaya sürüşkən idi və elə bil, girəvə axtarırdı ki, əlinə fürsət düşən kimi Loku üstündən qırağa atsın. Fanın qoxusu onu irəli apardı. Üstündə açıq səmanın görüldüyü yerə çatanda Lok gördü ki, qayanın çapığı genişlənərək dağın içinə girən vadiyə çevrilir. Lok aşağı baxdı: vadi boyunca axan çay nazik görünürdü, hər şeyin forması dəyişmişdi. Ürəyi qəflətən Fanı elə istədi ki, əvvəllər heç vaxt belə olmamışdı və bu istəklə də dərəyə baş vurdu. Onun arxa tərəfindən vadiyə köndələn istiqamətdə dağların buz buynuzları görünürdü və onlar ay işığında parıldıyırdı. Qarşı tərəfdən, lap yaxın bir məsafədən Fanın hənirini eşitdi və dərhal da onu səslədi. Alt tərəfində suların şırıldadığı daşların üstüylə tullanaraq Fa qaya çapığının içiylə tələsik aşağı endi. Onun ayaqları altında qalan daşlar şaqıldayıb səs salır, qayalarda əks-səda verirdi və elə təsəvvür yaranırdı ki, burada bir dəstə adam var. Fa lap yaxına gəldi, onun sifəti qorxudan və qəzəbdən titrəyirdi.

– Sakit ol!

Fanın nə dediyini Lok eşitmədi, mızıldayıb dedi:

– Mən başqasını gördüm. Ha çaya düşüb. Başqası gəlib kahaya baxıb.

Fa onun əlindən yapışdı. Bağlamanı sinəsinə sıxmışdı.

– Sakit ol! Oa elə eləyəcək ki, buz qadınlar eşidəcək, onlar da yıxılacaqlar.

– Qoy mən sənənin yanında dayanım.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Sən kişisən. Ora dəhşətdir. Geri qayıt!

– Mən heç nəyə baxmayacağam, heç nə eşitməyəcəyəm.

Sənin daldanda durub gizlənəcəyəm. Qoy mən də gedim.

Şəlalənin gurultusu pis havada uzaq məsafədən eşidilən dəniz uğultusu kimi azalaraq ahçəkmə səsini xatırladırdı. Onların ağzından çıxan sözlər dərhal da bir dəstə quş kimi uçaraq uzaqlaşır, havada dövrə vurub bir göz qırpımındaca, sanki, birə-beş çoxalırdı. Dərin dərədəki qayalar oxuyurdu. Fa əli ilə Lokun ağzını qapayıb susmağa məcbur elədi və o qədər belə saxladı ki, quşlar uçub uzaqlaşdılar, uzaqlaşdılar və nəhayət, onların ayaqları altındakı daşların səsindən və bir də şəlalənin ah çəkməsindən başqa ayrı səs qalmadı. Fa çevrilib dərəyuxarı dırmaşmağa başladı, Lok da onun arxasınca tələsdi. Fa qəzəb içində dayanıb əlinin jesti ilə ona geri qayıtmaq işarəsi versə də, yerindən dəbərilib irəli gedən kimi Lok onun dalınca düşürdü. Fa yenə dayandı, qayaların arası ilə ora-bura qaçaraq səsini çıxartmadan ağzını açıb-yumdu, Loka tərəf diş qıcadı. Amma Lok əl çəkmədi. Geriyə yol dəhşətli tənhalıq içində olan başqa Loka tərəf gədirdi. Axır ki, Fa ona fikir verməyib yoluna davam elədi. Fa dərəyuxarı gedir, soyuqdan dişləri bir-birinə dəyən Lok da onu izləyirdi.

Nəhayət, onların ayaqlarının altındakı su yox oldu. Əvəzində isə donmuş ağac qol-budaqlarına oxşayan buz parçaları qayaya yapışmışdı, hər daşın gün düşməyən tərəfində isə qar tığı var idi. Lok qışın bütün ağrı-acısını və buz qadınların dəhşətini yenidən hiss elədi, sanki, isti ocağa yaxınlaşmış kimi, Faya bir az da yaxınlaşdı. Onun başının üstündə soyuq səmanın ulduzlarla dolu olan ensiz bir zolağı görünürdü və oradakı balaca bulud parçaları ay işığına tələyə salıb tutmuşdu. İndi Lok görürdü ki, dərənin yanlarını buz sarmaşq kimi basıb ağzına alıb; buz aşağıdan geniş idi, yuxarı getdikcə budaqlanıb ağımsov parıltılı minlərlə budaq, bıçcıq və yarpaq əmələ gətirirdi. Lokun ayaqlarının altı buz

idi, əvvəlcə ona elə gəlirdi ki, ayağı yanır, sonra tamam qıç oldu. Fa isə burcudax-burcudax qabaqda gedirdi. Və Lok da onun arxasınca getdi. Dərə genişləndi, içəriyə daha çox işıq düşdü və Lok gördü ki, qarşısındakı sıldırım qaya dik divar əmələ gətiribdir. Soldan aşağıda qapqara bir xətt var idi. Fa qara xəttə tərəf sürünüb onun içində yox oldu. Lok da onun arxasınca getdi. Giriş elə ensiz idi ki, Lokun dirsəkləri hər iki tərəfdən yan divarlara dəyirdi. Birtəhər sivişib keçdi.

Lokun gözüne işıq düşdü. Əyilib hər iki əli ilə gözlərini örtüdü. Aşağı baxax-baxax gözlərini açdı: işıqsaxan daşları gördü, buz parçaları və mavi kölgələr gördü. Fanın kölgəsi daşların və buzun üstündə öz formasını dəyişirdi, indi onun ağarmış və üstündə pırıldayan buz kristalları görünən ayaqları düz Lokun qarşısında idi. Öz gözləri səviyyəsindən qabağa baxanda isə gördü ki, şələlədən qalxan su damcıları bulud əmələ gətirdiyi kimi, onların nəfəsi də, elə bil, buludur, havadan asılı qalıb. Lok dayandı, Fa öz nəfəsinin dumanı içində tutqunlaşdı.

Ərazi geniş idi, açıqlıq idi. Qayalar ətrafda divar əmələ gətirmişdi. Buz sarmaşıqlar hər yerdə yuxarı dırmaşılıb Lokun başının üstündəki qayaya yayılmışdı. Səcdəgahın döşəməsi tərəfdə sarmaşıqlar yoğunlaşılıb qoca palıdın budaqları kimi olmuşdu, onların yuxarıdakı budaqları buz mağaraların içində yox olurdu. Lok geri çəkildi, səcdəgahın o biri tərəfinə qalxmaqda olan Faya baxdı. Fa daşların üstündə çömbəltmə oturub əlindəki ət bağlısını yuxarı qaldırırdı. Səs-səmir eşidilmirdi, hətta şələlənin uğultusu da eşidilmirdi.

Fa, az qala, pıçılıyla danışmağa başladı. Lok əvvəlcə “Oa” və “Mal” kimi ayrı-ayrı sözləri eşitdi, amma divarlar o sözləri qəbul eləmədi; sözlər divara dəyib geri qayıdır, Fa isə onları yenə həmin yerə atırdı. Divar və nəhəng sarmaşılıq “Oa” dedi, Lokun arxasındakı divar dedi: “Oa, Oa, Oa”. Sözlərin ayrı-ayrı tələffüzü yox oldu, eyni vaxtda O və A deyib

oxumağa başladı. Qabarma vaxtı dəniz necə qalxırsa, səs də elə qalxdı, su kimi hamarlandı, cingildəyən “A” ya çevrildi, Lokun qulaqlarını batırdı. Səcdəğahın o başındakı divar “xəstədir, xəstədir” dedi, Lokun arxasındakı qayalar “Mal” dedi, bütövlükdə isə məbədin havası hüduzsuz qabarma ilə “Oa” deyib oxudu. Lokun tükləri biz-biz oldu. “Oa” deyirmiş kimi, ağzıyla bir hərəkət eləyib dodaqlarını tərپətdi. Yuxarı baxıb buz qadınları gördü. Sarmaşıq budaqlarının qalxıb daxil olduğu mağaralar buz qadınların deyildi. Onların yan-bızları və qarınları yuxarıdakı qayadan qalxırdı, özləri də elə dayanmışdılar, o boyda səma səcdəğahın dibindən kiçik görünürdü. Bədən bədənə birləşib qabağa çıxır, əyilirdi, onların uzunsov başları ay işığında bərq vururdu. Lok gördü ki, buz qadınların beli mağara kimidir, mavi rəngdədirlər, dəhşətlidirlər. Onlar qayadan ayrılmışdılar, sarmaşığa oxşayan isə onların suyu idi, qayayla buzun arasından sızırdı. Səs gölməçəsi onların dizinəcən qalxmışdı.

– Aaaa, – qaya oxudu. – Aaaa.

Lok üzünü buza söykəyib uzanmışdı, tüklərində qırov parıldasa da, bədəni tər içindəydi. Ona elə gəldi ki, divarlar yana əyildi. Fa onun əlindən tutub silkələyirdi.

– Gəl!

Lokun qarını bərk ağrıyırdı, elə bil, çoxlu ot yeyib xəstələnmişdi. Qaranlıq boşluğun içində amansız inadkarlıqla oynayan yaşıl işıqlardan başqa heç nə görmürdü. Dənizin səsi balıqqulağının içinə girib orada yaşadığı kimi, səcdəğahın səsi də onun başının içinə girib orada yaşayırdı. Fanın dodaqları onun qulağına yaxınlaşdı.

– Hələ ki onlar bizi görməyiblər.

Lokun yadına buz qadınlar düşdü. O dəhşətli işığı görməmək üçün gözlərini yerə zilləyib sürünməyə başladı. Bədəni, elə bil, ölü idi, onu nəsə bir iş görməyə məcbur eləyə bilmirdi. Əlləri və ayaqları bir-birinə dolaşa-dolaşa Fanın arxasınca gedirdi. Onlar divarların arasındakı çətin içindən

keçdilər, arx kimi uzanıb gedən çat onları başqa bir çata çatdırdı, oradan isə vadiyə yol var idi. Lok Fanın arxasınca qaçaraq çətinliklə aşağı enirdi. Yıxılıb yuvarlandı, əl-ayağı bir-birinə dolaşdı, daşların və qarın arasında köntöycəsinə tullandı. Sonra dayandı: Lok zəifləmişdi və bir qədər əvvəl Nil necə hönkürmüşdüsə, o da elə hönkürdü. Fa ona yaxınlaşdı. Qolunun biri ilə onu qucaqladı, Lok əyildi, vadinin nazik ipə oxşayan suyuna baxdı. Fa onun qulağına pıçıldadı:

– Oa kişi üçün çox böyükdür.

Lok çevrildi, başını Fanın döşləri arasına söykədi.

– Mən qorxdum.

Bir müddət ikisi də susdu. Amma onların içi soyuqla dolu idi və hər birinin bədəni ayrılıqda titrəyirdi.

Soyuğun əldən saldığı Lokla Fa dəhşətdən bir qədər azad olaraq sərt enişi güc-bəla ilə enirdilər və nəhayət, şələlə öz uğultusuyla onları qarşıladı. Sonra Lok öz başının üstündən yuxarıda kahanı gördü və Faya dedi:

– Adada başqa adam var. Çox güclü tullanandır. Dağa qalxıbdir. Gəlib yuxarıdan-aşağı kahaya baxıb.

– Ha haradadır?

– Suya düşüb.

Fa öz nəfəsinin buludunu arxada qoydu, Lok onun səsinin buludun qırağından gəldiyini eşitdi.

– Heç bir kişi suya düşmür. Ha adadadır.

Fa bir müddət dinmədi. Lok gərgin halda düşünüb baş sındırırdı ki, görəsən, Ha daşın üstüylə vadinin eni boyunca necə tullanıbdir. Hey düşünürdü, amma başının içində bunu görə bilmirdi. Fa dedi:

– O biri adam qadın olmalıdır.

– Ondan kişi iyi gəlir.

– Onda başqa bir qadın olmalıdır. Kişi kişinin qarından çıxı bilər? Yəqin ki, qadın olub, sonra başqa bir qadın olub, sonra yenə qadın olub. Aydın məsələdir.

Lok bunu başa düşdü. Qadın varsa, həyat da var. Kişi nədir ki, ora-burana qoxulayıb, başının içində nəse görməkdən başqa nə bacarır? Lok öz məzlumluğunda qalaraq istəmədi Faya desin ki, başqasını görübdür, qarını da görübdür və bilir ki, qarı onu görməyib. Tezliklə bütün görüntülər, hətta deyəcəyi sözlər barədə olan fikirlər onun başından silinib getdi, çünki onlar cığırın sərt yoxuş olan yerinə gəlib çıxmışdılar. Dinməzcə aşağı enirdilər, guruldayan suyun səsi vururdu onları. Ancaq dəhlizə çatıb kahaya tərəf tələsik gedəndə Lokun yadına düşdü ki, Hanı axtarmağa getmişdi, amma onsuz qayıdıbdır. Səcdəgahın dəhşəti onları elə basmışdı ki, ikisi də qaçmağa başladı.

Amma onların gözlədiyi kimi olmadı. Malın vəziyyəti əsla yaxşılaşmamışdı: ölü kimi uzanıb qalmışdı, çox zəif nəfəs alırdı deyər, sinəsinin tərənəşi güclə hiss olunurdu. Onlar gördülər ki, Malın sifəti yetişmiş zeytun kimi qaralıbdır və tərdən parıldayır. Qarı ocağı bərk qalamışdı, isti idi, ona görə də Liku geri çəkildi. Liku dinməzcə ciyər yeyir, diqqətlə Mala baxırdı. Qadınların hərəsi bir tərəfdən Malın böyründə oturmuşdu, Nil əyilib öz saçıyla Malın alınıdakı təri silirdi. Elə təsəvvür yaranırdı ki, Lokun o biri adam barədə danışması yerinə düşməz. Nil onların ayaq səslərini eşidəndə başını qaldırıb baxdı, Hanı görmədi və əyildi ki, qaça-qaça kişinin alınıdakı təri silsin. Qarı Malın kürəyini sıgalladı.

– Ey, qoca kişi, sağlam və güclü ol. Fa sənə görə Oaya hədiyyə apardı.

Elə o məqamda buz qadınlardan aşağıda dayanarkən necə dəhşətli anlar yaşadığı düşdü Lokun yadına. Ağzını açdı ki, danışsın, amma Fa əli ilə onun ağzını qapayıb imkan vermədi. Qarı bunu görmədi, hələ də buğlanmaqda olan maral qarnından dadlı bir ət tikəsi götürdü.

– Qalx otur, bir tikə ət ye.

Lok Mala dedi:

– Ha gedibdir. Dünyada başqa adamlar da var.

Nil ayağa durdu və Lok bildi ki, o ağlamağa gedir. Qarı eynən bayaq Fanın Lokla rəftar elədiyi kimi danışdı:

– Sən sus!

Qarıyla Fa köməkləşərək Malı ehtiyatla qaldırıb oturdular, bədəni geri qanır və əlləriylə tutdular; kişinin başı fırlanıb Fanın döşlərinin arasına düşdü. Qarı ət tikəsini onun dodaqlarının arasına qoydu, amma dodaqlar yeməyi qəbul eləməyib geri qayıtdı.

– Mənim başımı və sümüklərimi açmayın. Siz ancaq zəiflik görəcəksiniz, – Mal dedi.

Lok ağzını açıb qadınların hər birinə baxdı, özündən asılı olmayaraq gülməyi tutdu. Mala dedi:

– Orada başqa adam var. Ha gedib.

Qarı başını qaldırıb ona baxdı.

– Su gətir.

Lok qaçaraq çaya tərəf getdi, qoşa ovcunu su ilə doldurub gətirdi və yavaş-yavaş Malın üzünə damcıladı. Çəğanın başı göründü, əsnəyib Nilin kürəyindən sinəsinə endi və əmməyə başladı. Onlar hiss eləyirdilər ki, Mal yenə danışmaq istəyir.

– Məni ocağın yanındakı isti yerə qoyun.

Şəlalənin uğultusu fonunda sükut hökm sürürdü. Hətta Liku da yeməyini dayandıraraq diqqətlə baxırdı. Qadınlar tərpənmir, gözlərini Maldan çəkmirdilər. Bu sükut Malın içini doldurdu, suya çevrilib gözlərinin qıraqlarında gölləndi. Fa ilə qarı köməkləşib Malı çox ehtiyatla böyrü üstə uzatdılar, dizlərinin quru sümüklərini sinəsinə tərəf itələdilər, ayaqlarını yığıb altında gizlətdilər, başını yerdən qaldırdılar və Mal ocağa çox yaxın idi, gözləri alovun içinə baxırdı. Alov artıq onun qaşlarını qarşıb qıvrılırdı, amma elə bil, o özü bunu hiss eləmirdi. Qarı odun qamqalağı götürüb onun bədəninə ətrafında dairəvi xətt çəkdi. Sonra da onlar sakit ciddiyyətlə Malı qaldırdılar.

Qarı yastı daş götürüb Loka verdi.

– Qaz!

Ay vadinin o başından enib batmağa gedirdi, yerdə isə onun işığı tonqalın qızartdaq işığı fonunda güclə nəzərə çarpırdı. Liku yenə yeməyə başladı, böyüklərin yanından sivişib kahanın arxa tərəfindəki qayaya söykənərək oturdu. Torpaq bərk idi və ona görə də qazmaq üçün Lok əyilib bütün ağırlığını əlində tutduğu yastı daşın üstünə salmalı oldu. Qarı ucuşuş maral sümüyü tapıb Loka verdi, o da gördü ki, yeri sümüklə qazmaq daha asandır. Dərinə getdikcə torpaq yumşalırdı. Üst təbəqə çox bərk idi deyə, şist layları şəklində qopdu, alt təbəqə isə onun əlinin altında ovulurdu, Lok istəsəydi, oranı daşla da qaza bilərdi. Lok qazırdı, ay isə üfünə enirdi. Bu yerdə Lok başının içində cavan və güclü vaxtlarını gördü: o da qazırdı, amma tonqalın başqa tərəfində qazırdı. O üzündə ocaq qalanmış gil qeyri-düzgün formalı çalanın qırağından qalxaraq dairə əmələ gətirmişdi, Lok da oranı qazırdı. Tezliklə başqa ocağın gilinə çatdı, onun altında isə başqa bir ocaq yeri var idi. Yanıb bişmiş gildən balaca daş əmələ gəlmişdi. Aşağı endikcə ocaq yerinin gili nazilirdi, amma daha bərk olurdu.

Çağa əmib doydu, gəyirdi və sürünüb yerə düşdü, Malın ayağından yapışib ayağa qalxdı, qabağa əylərək gözünü qırpmadan müdrikcəsinə ocağa baxdı. Sonra yerə oturdu, Malın ətrafında dövrə vurub çalanı diqqətlə nəzərdən keçirməyə başladı. Müvazinətini itirib çalaya yıxıldı, nıqqıldayıb yumşaq torpağın üstüylə sürünərək Lokun əllərinin böyründən sivişib çaladan birtəhər çıxdı və Nilə tərəf tələsdi, gəlib onun dizi üstündə oturdu.

Lok tənənfəs halda qalxıb oturdu; bədəni tərin içindəydi. Qarı onun qoluna toxundu.

– Qaz! Burada ancaq Lokdur!

Yorulub əldən düşmüş Lok çalanın üstünə əyilib yenə qazmağa başladı. Köhnə bir sümüyü çıxarıb ay işığı düşən tərəfdən uzağa atdı. Bütün ağırlığını daşın üstünə saldı, sonra da üzünə qoyub yıxıldı.

– Bacarmıram.

Əvvəllər belə şey olmasa da, qadınlar hərəsi bir daş götürüb qazmağa başladılar. Liku dayanıb adamlara baxırdı, amma dinib-danışmırdı. Mal titrəməyə başladı. Onlar qazdıqca ocaqların gil təbəqəsi daralırdı. Çalanın dibi kahanın unudulmuş dərinliklərinə gedib çıxırdı. Hər gil təbəqədən sonra qazmaq daha asan olurdu. Əsas çətinlik çalanın yanlarının düzgünlüyünü saxlamaq idi. Quru, heç bir qoxusu olmayan sümüklər də var idi və onlar həyatdan lap qədimdə ayrı düşüblər deyə, heç bir əhəmiyyət kəsb etmirdilər, ona görə də bu cür köhnə ayaq sümükləri, qabırğa sümükləri, parçalanmış kəllə sümükləri qırağa atılırdı. Nəsə kəsmək və deşmək üçün yaraya biləcək daşlar da tapılırdı, əgər lazımdırsa, onlardan istifadə olunurdu, amma saxlanılmırdı. Qazılmış torpaq çalanın yanında piramidaşəkilli tiğ əmələ gətirmişdi, adamlar əllərini torpaqla doldurub qaldırandə qara diyircəklər üzüaşağı axırdı. Piramidanın üstünə sümüklər səpələnmişdi. Liku tənbel-tənbel kəllə sümükləriylə oynayırdı. Dincini alıb gücə gəlmiş Lok da işə qoşulub qazmağa başladı, çala sürətlə dərinləşdi. Qarı ocağa odun atdı, alovun arxasından boz səhər işarırdı.

Nəhayət, çala hazır oldu. Qadınlar Malın üzünə bir az da su səpdilər. Mal bir dəri, bir sümük qalmışdı, ağzını elə geniş açmışdı, elə bil, artıq uda bilməyəcəyi havanı dişləmək istəyirdi. Adamlar dizi üstə çöküb onun ətrafında yarımdairə əmələ gətirdilər. Qarı öz baxışlarıyla onları toparladı:

– Mal güclü olanda çoxlu yemək tapıb gətirirdi.

Liku balaca Oanı sinəsinə sıxıb kahanın arxasındakı qayanın qarşısında çömbəlmişdi. Çağa Nilin saçlarının altında yatmışdı. Malın barmaqları mənasız hərəkətlər eləyir, ağzı açılıb-yumulurdu. Fa ilə qarı köməkləşib onun bədəninə yuxarı hissəsini qaldırdılar və başını dik tutdular. Qarı onun qulağına pıçıldadı.

– Oa, istidir. Yat.

Malın bədəninin hərəkətlərində qıcolma var idi. Onun başı yana düşüb qarının sinəsi üstündə hərəkətsiz qaldı.

Nil hönkürməyə başladı. Onun səsi kahanı dolduran ürək kimi döyündü. Qarı Malı böyrü üstə uzadıb dizlərini sinəsinə sıxdı. Sonra qarıyla Fa köməkləşib Malı qaldırdılar və çalaya endirdilər. Qarı Malın əllərini üzünün altına qoydu, çalışdı ki, onun başı ayaqlarından yuxarıda olsun. Sonra ayağa qalxdı və adamlar gördülər ki, qarının üzü heç nə ifadə eləmir. Qarı qayanın oyuğuna tərəf gedib bir parça bud əti götürdü, aşağı əyilib əti Malın sifəti tərəfdən çalaya qoydu.

– Acanda yeyərsən, Mal.

Gözünün işarəsiylə adamlara işarə verdi ki, onun ardınca gəlsinlər. Adamlar Likunu balaca Oa ilə birlikdə kahada qoyub çaya tərəf getdilər. Qarı ovuclarını qoşalayıb su ilə doldurdu, o birilər də elə su götürdülər. Qarı geri qayıdıb suyu Malın sifətinə tökdü.

– Susayanda içərsən.

Adamlar bir-bir yaxınlaşıb ovuclarındakı suyu Malın sifətinə axıtdılar və hər biri də qarının dediklərini təkrar elədi. Lok hamıdan axırda idi və suyu Malın üzünə tökəndə ona qarşı nəcib duyğular hiss elədi. Geri qayıdıb ikinci dəfə su gətirdi.

– Susayanda içərsən, Mal.

Qarı ovcunu torpaqla doldurub Malın başına tökdü. Hamıdan axırda bir qədər utancaq halda Liku yaxınlaşdı və qarının gözləri ilə dediyini elədi. Qarı gözü ilə işarə elədi, Lok piramidaşəkilli torpaq tığını sivirib çalaya tökdü. Yumşaq tappılıyla tökülən torpaq tezliklə Malı gizlətdi. Lok əlləri və ayaqlarıyla basıb torpağı yastıladı. Sifəti heç nə ifadə eləməyən qarı bədən formasının dəyişib yoxa çıxmasına göz qoyurdu. Torpaq qalxıb çalanı doldurdu, o qədər qalxdı ki, Mal kahanın içində balaca bir təpəyə çevrildi. Bir qədər torpaq artıq qaldı, Lok onu sivirib qırağa atdı, təpəciyi bərkitdi.

Qarı təzəcə tapdanmış torpağın yanında çömbəltmə oturdu və o qədər gözlədi ki, hamı ona baxdı.

Qarı dedi:

– Oa Malı öz qarınının içinə götürdü.

BEŞ

Adamlar bir müddət susandan sonra yeməyə başladılar. Hiss ələyirdilər ki, yorğunluq duman kimi üstlərini alıbdir. Ocaq hələ ki yanırdı, yemək dadlıydı, amma xəstəhal yorğunluq imkan vermirdi. Qaya ilə ocağın arasında yumaq kimi büzüşüb bir-birinin yanında yuxuya getdilər. Qarı oyuğa tərəf gedib odun gətirdi. Ocağa odun qoyub elə gur qaladı ki, ocaq da su kimi guruldamağa başladı. Qarı yeməyin qalıqlarını toplayıb əlçatmaz yerə qoydu. Sonra da bir az bundan əvvəl Malın oturduğu yerin üstündəki tərəciyin yanında çömbəlib suyun üstündən o tərəfə baxdı.

Adamlar heç də tez-tez yuxu görmürdülər, amma dan yerinin şəfəqləri üstlərinə düşdükcə, haradansa başqa yerlərdən gəlmiş məxluqlar onları dövrəyə alırdı. Qarı göz qoyur, adamların necə dolaşığa düşdüklərini, həyəcanlandıqlarını, əzab içində qovrulduqlarını görürdü. Lokun sol əli köntöycəsinə zirzibili qamarladı. Nil yuxuda danışır. Arabir hamısının anlaşılmaz sözlər dediyi, qorxudan, ya da sevincdən qışqırdığı eşidilirdi. Qarı heç nə eləmir, amma öz başının içində daim nəşə görürdü. Quşlar cikkildəşməyə başladılar, sərçələr aşağı enib dəhlizin torpağını dimdiklədilər. Yuxulu Lok qəflətən əlini atdı və qarının buduna toxundu.

Suyun üstü işıqlananda qarı ayağa durub oyuqdan odun gətirdi. Ocaq şaqqıldayıb səs saldı: odunun gəlişini alqışladı.

– İndi də bir vaxt alovun uçub meşədəki odunları yediyi kimidir.

Lokun əli ocağa çox yaxın idi. Qarı əyilib onun əlini götürdü və ocaqdan qırağa çəkdi. Lok uzandığı yerdə çevrilib qışkırdı.

Lok qaçırdı. Başqa adamın qoxusu onu izləyirdi və aralanıb uzağa getmək mümkün deyildi. Gecə vaxtıydı, qoxunun caynaqları və eynən pişiyinki kimi dişləri var idi. Əvvəllər heç vaxt ayağı da dəymədiyi adadaydı Lok. Hər iki tərəfdə şələlə gurlayırdı. Sahilboyu qaçırdı və bilirdi ki, tezliklə gücdən düşüb yıxılacaq, başqa adamın əlinə keçəcək. Axır ki, yıxıldı və onların didişməyi əbədiyyət qədər uzandı. Amma onu adamlara bağlayan bağlar hələ qırılmamışdı. Lokun böyük ehtiyatından, gərgin ehtiyacından çətin vəziyyətə düşmüş adamlar qaçılmaz zərurət üzündən gəldilər, gəzirdilər, heç bir çətinlik çəkmədən suyun üstündə qaçırdılar. Başqa adam getmişdi, adamlar Lokun başına toplaşmışdı. Qaranlıq olduğuna görə Lok onları yaxşı görə bilmirdi, amma bilirdi kimdirlər. Onlar anbaan yaxınlaşır-dılar, kahanın içinə daxil olanda isə gəldikləri kimi, evin içərisinə girib tam azad olurdular, onlar gəlib Lokun bədəniylə birləşir, bir bədən olurdular. Başlarının içində gördüklərini bölüşdükləri kimi, bədənlərini də bölüşür-dülər.

Liku yuxudan oyandı. Balaca Oa onun çiyindən yerə düşmüşdü, Liku onu qaldırdı, əsnədi, qarını gördü və dedi ki, acıbdır. Qarı kahanın taxçasına tərəf getdi, qaraciyərdən qalan tikəni gətirdi. Çağa oyanıb Nilin saçlarıyla oynayırdı: saçları dartışdırdı, onlardan yapışıb yelləndi. Nil oyandı, yenə hönkürməyə başladı. Fa qalxıb oturdu, Lok geri fırlandı, az qalmışdı ocağa düşsün. Lok mızıldayıb geri sıçradı. Adamları görüb səfehçəsinə dedi:

– Mən yatmışdım.

Adamlar çaya tərəf enib su içdilər, özlərini yüngülləşdirdilər. Onlar geri qayıdanda isə elə təsəvvür yaranırdı ki, kahada danışmalı çox şey var. İki yeri boş qoydular, sanki,

orada oturanlar bir gün geri qayıda bilərdilər. Nil çağanı əmizdirdi və barmaqlarıyla öz saçını daradı.

Qarı gözünü ocaqdan çəkib dedi:

– İndi burada Lokdur.

Lok küt-küt qarıya baxdı. Fa başını aşağı əydi. Qarı Loka yaxınlaşıb əlindən bərk tutdu və əvvəllər Malın oturduğu yerə tərəf çəkib yerə oturtdu. Lokun küreyi qayaya söykəndi, yanbızları da Malın uzun müddət oturub çökəltdiyi yerə düşdü. Bu qəribə yenilik Loku həyəcanlandırdı. Lok əvvəlcə o tərəfdə görünən suya baxdı, sonra adamlara baxdı və səfeh-səfeh güldü. Hər tərəfdən gözlər baxırdı ona, adamlar gözləyirdi. Lok indi dəstənin axırında yox, qabaqda gedirdi və hər şeyi də başının içində görəndə o idi. Sifətinə vuran qanın istisini hiss elədi, əllərini gözlərinin üstünə sıxdı. Barmaqlarının arasından qadınlara baxdı. Likuya baxdı, sonra da Malın dəfn olunduğu yerdəki təpəciyə baxdı. Çox istəyirdi ki, Malla danışsın, sakitcə dayanıb nə eləməli olduğu barədə onun dediklərinə qulaq assın. Amma təpəcikdən heç bir səs gəlmədi, başının içində də heç nə görmədi. Başının içində gördüyü ilk görüntüyə istinad elədi:

– Mən yuxu görürdüm. Başqası məni qovur, izləyirdi. Sonra biz onunla bir yerdəydik.

Nil çağanı döşlərinin üstündən qaldırdı.

– Mən də yuxu görürdüm. Ha mənimlə yatdı, Fa ilə yatdı. Lok Fa ilə yatdı, mənimlə yatdı.

Nil hönkürməyə başladı, amma qarının əl işarəsi onu qorxutdu və susmağa məcbur elədi.

– Kişi başının içində görmək üçündür. Qadın Oa üçündür. Ha ilə Mal yoxdur. Burada ancaq Lokdur.

Lokun səsi eynən Likunun səsi kimi lap yavaşdan çıxdı.

– Bu gün biz yemək axtarmağa gedəcəyik.

Düzdür, elə də çox deyil, amma hər halda, kahanın taxçalarında hələ yemək var idi. Əgər adamlar ac deyilsə və yeməyə bir şey varsa, onlar yemək axtarmağa necə gedə bilərlər?

Fa çömbəlib qabağa əyildi və o, danışdığı müddətdə Lokun başındakı tutqunluq çəkildi, amma Fanın nə dediyini eşitmədi.

– Mən belə görürəm. Başqası yemək axtarır, adamlar da yemək axtarır.

Fa qarının gözünə cəsarətlə baxdı.

– Deməli, adamlar acdırlar.

Nil kürəyini qayaya sürtüb qaşdı.

– Belə görmək yaxşı deyil.

Qarı onların üstünə qışqırdı:

– İndi burada Lokdur!

Lokun yadına düşdü. Əllərini üzündən götürdü.

– Mən başqasını gördüm. Adadadır. Qayadan-qayaya tullanır. Ağaclara dırmaşır. Rəngi tutqundur. Mağaradakı ayı kimi dəyişib başqa cür olur.

Adamlar kahadan çölə – adaya tərəf baxdılar. Günəş işığı və yaşıl yarpaqların dumanıyla doluydu ada. Lokun sözləri adamları çevrilib geri baxmağa məcbur elədi.

– Mən onun qoxusuna gedirdim. Bax, o tərəfdə olubdur, – belə deyib kahanın tavanını göstərdi və hamı ora baxdı. – Orada dayanıb bizə baxıbdir. Pişiyə oxşayır, pişik kimi deyil. Bilirsiniz nəyə oxşayır? Hə, deyim də...

Başının içində gördükləri bir andaca yox oldu. Ağzının alt tərəfini qaşdı. Çox söz demək lazım idi. Çox istəyirdi Maldan soruşsun ki, başının içində gördükləri niyə bir-birinə qarışır, sonra da lap axırıncı görüntü birincidən çıxır.

– Olsun ki, Ha çayda deyil. Bəlkə də, adadadır, başqasının yanındadır. Ha çox yaxşı tullana bilir.

Adamlar dəhliz boyunca o yerə baxdılar ki, orada adanın ora-bura səpələnmiş qayaları gəlib düz sahilə yaxınlaşır. Nil çağanı döşündən ayırıb yerə qoydu ki, iməkləsin. Nilin gözlərindən su axırdı.

– Sən bunu yaxşı görürsən?

– Mən başqasıyla danışacağam. Həmişə adada necə yaşayır o? Mən təzə qoxu axtaracağam.

Fa əliylə ağzını döyəclədi.

– Bəlkə də, adadan gəlir o. Qadının qarnından çıxan kimi. Ya da şələlədən çıxıb gəlir.

– Mən bunu görmürəm.

Lok yalnız indi anladı: səndən çəkinən və diqqətlə qulaq asan adamlarla danışmaq çox asandır; dediyin sözlər görün-tüsüz də olsa, olar.

– Fa qoxu axtarsın. Nil, Liku, bir də çağa...

Qarı onun sözünü kəsmədi. İri budaq götürüb ocağın içinə atdı. Lok qışqırıb yerindən sıçradı, sonra sakitləşdi. Qarı onun əvəzinə danışdı.

– Lok istəmir ki, Liku getsin. Orada kişi yoxdur. Qoy Fa ilə Lok getsin. Lok belə deyir.

Lok tutuldu, qarıya baxdı, amma arvadın gözləri ona heç nə demədi.

– Hə, – Lok dedi, – düzdür.

Fa ilə Lok dəhlizin o biri başınacan birlikdə qaçdılar.

– Qadınları gördüyümüzü qarıya demə.

– Mən başqasının izinə düşüb dağın yamacından aşağı enəndə qarı məni görmədi.

Qarının sifəti Lokun yadına düşdü: “Kim deyə bilər ki, o nəyi görür, nəyi görmür?”

– Sən ona demə.

Lok izah eləməyə çalışdı:

– Mən başqasını gördüm. O, bir də mən dağın yamacına dırmaşıb adamlara göz qoyduq.

Fa dayandı və onlar dəhlizlə adanın qayası arasında görünən boşluğa baxdılar. Fa əlini uzadıb dedi:

– Guya, Hanın özü buradan tullana bilər?

Lok boşluğu diqqətlə nəzərdən keçirdi. Su orada sıxılıb burulğan əmələ gətirirdi və parıldayan quyruqlu zolaqlar çaya tərəf şığıyırdı. Qozbel burulğanlar suyun yaşıl səthi-

ni bulandırırdı. Lok öz başının içində gördüklərini jestlərlə ifadə eləməyə başladı. Yəni ki, “başqasının qoxusu olan yerdə mən də dəyişib başqa cür oluram. Qorxuram, acgöz oluram. Güclü oluram”, – jestlərlə təsvir eləməyi bir qırağa qoyub tez qaçaraq Fanı ötdü, sonra çevrilib ona baxdı.

– İndi mən Hayam, həm də başqasıyam. Mən güclüyəm.

– Mən bunu görmürəm.

– Başqası adadadır.

Əllərini geniş açdı. Onları quş qanadı kimi yellədi. Fanın dodağı qaçdı, sonra güldü. Lok da güldü və get-gedə daha da şənlandı, elə bilirdi Fa onu tərifləyəcək. Ördək kimi qaç-qıldayıb dəhlizin o başınacan qaçdı, fırlandı.

Fa da ona güldü. Lok qollarını qanad kimi qaldırıb şap-pıldadaraq kahaya tərəf qayıtmaq və bu zarafatı o biri adamlara da göstərmək istəyirdi ki, birdən nəsə yadına düşdü. Sürüşüb dayandı.

– Burada Lokdur.

– Başqasını tap, Lok, onunla danış.

Bu isə Lokun yadına qoxunu saldı. Qayanın ətrafını qoxulamağa başladı. Yağış yağmamışdı deyə, qoxu da çox zəif idi. Şəlalədən yuxarıdakı qayanın üstündəki qoxular bukəti onun yadına düşdü.

– Gəl.

Onlar dəhliz boyu qaçıb kahanın yanından ötdülər. Liku onları səslədi və balaca Oanı yuxarı qaldırdı. Lok döngəni burulanda arxadan Fanın bədəninə ona toxunduğunu hiss elədi.

– Malı tir öldürdü.

Lok geri çevrilib təəccüb içində qulaqlarını oynatdı.

– Mən orada olmayan tirdən danışırım. Malı o öldürdü.

Lok ağzını açdı, mübahisə eləməyə hazırlaşdı, amma Fa onu qabağa itələdi.

– Gedək.

Başqa adama xas olan əlamətləri görməmək mümkün deyildi. Adanın ortasından onun tüstüsü qalxırdı. Adada çoxlu ağac bitmişdi və onlardan da xeylisi elə əyilmişdi ki, budaqları suya batmışdı, ona görə də adamlar sahili görə bilmirdilər. Ağacların arasındakı insan ayağı dəyməyən yerlərdə sıx kollar öz qol-budaqlarıyla daşlı torpağı ağzına almışdı. Sıx tüstü buludu qalxıb yayılır, əyilib yox olurdu. Adada başqa adamın olduğu şübhəsiz idi. Başqası ocaq qalamışdı və yəqin, elə nəm, həm də yoğun tirlər yandırır ki, adamlar onu heç vaxt qaldıra bilməzdilər. Fa ilə Lok tüstüyə baxırdılar, başlarının içində heç nə görmürdülər deyə, bölüşməyə bir şey də yox idi. Adada tüstü var idi. Onlar heç vaxt belə şey görməmişdilər.

Nəhayət, Fa geri çevrildi və Lok gördü ki, o titrəyir.

– Nə olub?

– Mən qorxuram.

Lok da bu barədə fikirləşirdi.

– Mən meşəyə tərəf gedəcəyəm. Ora tüstüyə yaxındır.

– Mən getmək istəmirəm.

– Kahaya tərəf qayıt. İndi ancaq Lok qalıb.

Fa yenə də ada tərəfə boylandı. Sonra qəflətən döngəni burulub getdi.

Başının içində adamları görənlər Lok qayanın yamacıyla üzüaşağı qaçdı və gəlib meşənin başladığı yerə çatdı. Bu yerdə çayın suyu arabir gözə dəyirdi və həm də tək ona görə yox ki, əvvəllər sahilin olduğu yerdən kollar asılmışdı, ona görə ki, kolların çoxu suyun içində bitmişdi. Sızıb axan su düzənlik yerlərdəki otluq sahələri basmışdı. Ağaclar isə yüksəkliklərdə bitmişdi və orada Lokun ayaqları onun həm sudan qorxdığını, həm də başqa adamı, ya da adamları görmək istəyini ifadə eləyən izlər qoyurdu. Tüstü çıxan yerin qarşısına yaxınlaşdıqca Lokun həyəcanı artırdı. İndi su onun topuğundan yuxarı qalxırdı. Lok da titrəyir, atılıb-düşərək irəliləyirdi. Görəndə ki çaya yol tapa bilməyəcək və

sahilə də yaxınlaşa bilməyəcək, dişlərini bir-birinə sıxıb sağa döndü, düşdüyü vəziyyətdən çıxmağa çalışdı. Suyun altındakı palçıqdan cücərib çıxmış soğanağın şiş ucları qalxmışdı. Başqa vaxt olsaydı, Lokun ayaqları dərhal o cücərtiləri götürüb yuxarı ötürərdi, indi isə bu, onun titrəyən bədəninin nəsə bərk şeyə toxunduğu bir an olurdu. Onunla çayın arasında təzə tumurcuqlayan bütöv bir kolluq ərazi qalırdı. O, öz ağırlığını sıx bitmiş ağac budaqlarının üstünə salırdı, onlar da bu təsirdən əyilir, sıxılaraq bir yerə yığılırdı. Lok dəhşət içində yellənir, yıxılmaqdan özünü güclə saxlayırdı. Qanadlarını açmış qartal kimi tikanların və tumurcuqların üstünə sərilmiş Lokun ağırlığını saxlamağa cavan şivlərin gücü çatmırdı. Sonra gördü ki, aşağıda su var, özü də bataqlığın üstündəki bir ovuc qonur sudan deyil, elə dərinə ki, kolların budaqları bunun içində batıb qərq olub. Yellənib aşağı endi, kollar da onun əlindən xilas oldu. Öz gözü səviyəsində baxıb parıldayan su səthini görəndə dəhşət içində qışqırıb sıçradı, iyrenc, amma təhlükəsiz bataqlığa düşdü. Bataqlıq kəkliyindən başqa heç bir canlı bu yolla gedib çaya çata bilməzdi. Çayın aşağılarına doğru qaçıb uzaqlaşmağa başladı, torpağı bərk olan meşənin içərilərinə girdi və gəlib qurumuş ağacın yanındakı açıqlığa çıxdı. Ətəyi ilə dərin suların burulub axdığı balaca bir təpənin üstünə qalxdı. Suyun o tərəfindəki müəmmalı ağacların və pöhrəliklərin arasından tüstü qalxırdı. Lok başının içində gördü ki, başqası tozağacının üstünə dırmaşmış vadiyə tərəf boylanır. Adamların qoxusu zəif də olsa, hiss olunan cıgırla tələsik qaça-qaça gəlib bataqlığa çatdı, amma bataqlığın üstünə qoyulmuş təzə tir də yox idi artıq. Likunu üstünə mindirib yellədiyi ağac o tərəfdə qalmışdı. Lok boylanıb ətrafa baxdı, çox böyük və hündür olan fıstıq ağacını seçdi; elə bilirdi ki, buludlar onun budaqlarına ilişib qalır. Budaqların birindən yapışmış sürətlə yuxarı dırmaşdı. Budağın çat yerində yağış suyu yığılıb qalmışdı. Yoğun budaqdan yapışdı, sonra ayağını da ilişdirdi.

Hiss elədi ki, küləyin və onun ağırlığının təsiri ilə ağac ağır-ağır ləngər vurur. Tumurcuqlar hələ açılmamışdı, amma minlərlə tumurcuğun yaşıl qaranlığında su ilə dolmuş gözə oxşayan nəşə var idi və bu da Loku həyəcanlandırırdı. Yuxarı qalxdı, o qədər qalxdı ki, gəlib ağacın başına çatdı, sonra da adanın qarşısını kəsən budaq və şivləri bir-bir dartdı, əydi. Əmələ gəlmiş deşikdən adaya tərəf baxdı. Tumurcuq dəni-zini bir yerdə dayanmayıb daim hərəkət elədiyi üçün o deşiyin ölçüləri də hər an dəyişirdi. Amma hər halda, deşikdən baxanda adanın bir hissəsini görmək olurdu.

Hər tərəfini tumurcuqlar bürümüş adanın üstündə şəffaf yaşıl duman əmələ gəlmişdi. Tumurcuq dumanı bütün sahili tutmuşdu, o tərəfdən arxada görünən böyük ağaclar isə dik yuxarı qalxıb, sonra yayılan tüstü burumlarına oxşayırdı. Yaşılığın arxasındakı ağacların gövdə və budaqlarının əmələ gətirdiyi qaranlıq fon görünürdü, torpaq isə görünmürdü. Amma real tüstünün bünövrəsində, ocağın alovlandığı yerdən ona baxan və arabir qırpınaraq diqqətlə nəzərdən keçirən Lok, axır ki, oradakı torpağı da görə bildi: çayın bu tərəfindəkinə nisbətən bərk və tutqun torpaq idi. Yəqin ki, soğanaq cücərtiləriylə, yerə tökülmüş qozla, sürfələrlə və göbələklə doluydu ora. Şübhəsiz ki, başqası yemək sarıdan orada korluq çəkmir.

Ocaq qəflətən gözünü qırpdı. Amma ocağın bu göz-qırpması budaqların hərəkəti üzündən olmadı, ağac budağı kimi qara bir adam onun qarşısından keçmişdi və ocaq da ona görə gözünü qırpmışdı.

Lok ağacın budağını silkələdi.

– Ey, ay adam!

Ocaq iki dəfə qırpdı gözünü. Bundan sonra Lok başa düşdü ki, orada bir yox, çox adam var. Başqa adamın qoxusunu duyduğu anda keçirdiyi həyəcanı yenə hiss elədi. Başına dırmaşdığı budağı elə silkələdi, elə bil, onu sındırmaq istəyirdi.

– Ey, təzə adamlar!

Lokun gücü birə-beş artmışdı. Sanki, indi görünməz olan aradakı suyun üstündən uçaraq keçə bilərdi. Fıstıq ağacının nazik budaqları üstündə dəlisov akrobatik hərəkətlər eləyib, gücü gəldikcə qışqırdı:

– Təzə adamlar! Təzə adamlar!

Yellənən budaqların üstündə Lok birdən, elə bil, dondu. Təzə adamlar, elə bil, onun səsinə eşitmişdilər. Ocağın göz vurması və sıx kolların tərپənişindən bildi ki, tezliklə onları görə biləcək. Ocaq yenə göz vurdu, amma yaşıl tüstünün arasında peyda olmuş cığır titrəyib çaya tərəf üzüaşağı qaçmağa başladı. Lok budaqların şaqquldadığını eşitdi, boynunu uzadıb baxdı.

Sonra heç nə görmədi. Göy tüstü çoxaldı, arabir də küləyin təsiriylə titrəyib zəifcə dalğalandı. Alov gah görünür, gah da yox olurdu.

Lok elə sakit dayanmışdı ki, şəlalənin bitib-tükənməyən güclü səsinə aydınca eşidirdi. Onun fikrini təzə adamlara yönəldən qüvvə zəifləməyə başladı, indi başının içində başqa görüntülər var idi.

– Təzə adamlar! Ha haradadır?

Aşağıdan, suyun qırağı tərəfdən yaşıl dumanlıq titrədi. Lok diqqətlə baxdı. Möhkəm budaqlardan yapışib aşağı enərək əsas aparıcı budağa çatdı və göz çuxurunun dövrəsindəki dərisini qırışdırdı. Budağın o biri ucunda bilək idi, ya da qolun köküydü – hər nə idisə, tutqun və tüklü bir şey göründü. Yaşıl duman yenə titrədi, tutqun əl yox oldu. Lok gözünü qırpdı və oradakı suyu sıxıb çıxartdı. Hanın adada olduğunu başının içində görürdü: Ha ayı ilədir, Ha təhlükədədir.

– Ha! Sən haradasan?

Çayın o biri sahilindəki kollar titrəyib hərəkətə gəldi. Hərəkətin sürətlə geriyə – ağacların arasına doğru yönəlmişdi göründü. Ocaq yenə göz vurdu. Sonra alov yox oldu,

yaşillığın içindən ağ tüstü buludu qalxdı, bünövrədən nazilərək yox oldu, ağ bulud yavaş-yavaş yuxarı qalxdı, uzaqlaşıb gedə-gedə tərs üzünə çevrildi. Lok ağılsızlıq eləyib yana əyildi ki, ətrafdakı kollara və ağaclara baxsın. Nəsə bərk tələsirdi Lok. Ağacın budaqlarıyla o qədər endi ki, çay tərəfdəki ən yaxın ağacı görə bilsin. Tullanıb budağın üstündə dayandı, elə bil, qırmızı dələ ağacdən-ağaca atılırdı. Budağa dırmaşıb qalxdı, xırda şivləri əydi, sındırdı və aşağı baxdı.

Şəlalənin uğultusu bir qədər azalmışdı, Lok su damcılarının əmələ gətirdiyi buludları gördü; buludlar adanın yuxarı qurtaracağı tərəfdə dolaşaraq oradakı ağaclara pərdə çəkmişdi. Lok gözünü adanın o tərəfindən çəkib ocağın göz vurduğu və kolların əyilib-qalxdığı yerə baxdı. Bir qədər tutqun da olsa, ağacların arasındakı açıqlığı görə bildi. Sönmüş ocağın içindən hələ də asılıb qalan tüstü yavaş-yavaş yayılıb əriyirdi. Adamlar gözə dəymirdi, amma kolların sındırıldığı yerdə qazılmış torpaq izinini çaya tərəf getdiyi görünürdü. Cığırın içəri qurtaracağında illərlə yığılıb qalmış çox böyük və çürük ağac budaqları var idi. Tirləri görəndə Lokun ağzı açıq qaldı, əliylə başının üstündən basdı. Adamlar bu qədər yeməyi və yararsız odunu daşıyıb ora niyə yığıblar? Çayın o tərəfindəki solğun göbələkləri və yararsız odunları Lok aydın görürdü. O adamlar başlarının içində heç nə görmürlər. Sonra ocaq yerində qalmış çirkli ləkəni gördü Lok, ocağa atılmış böyük tirlərdən qalmış yağun kösövləri gördü. Meşənin yandığını yaxından görəndə Mal necə qorxmuşdusa, Lokun da canına elə qorxu düşdü. O da adamlardan biri idi və minlərlə tellə onlara bağlıydı deyə, əslində, bu qorxu adamlara görəydi. Loku əsməcə tutmuşdu. Dodaqları dartıldı, dişləri ağardı, gözləri tor gördü. Ətrafdakı uğultunun içindən öz səsini eşitdi.

– Ha! Sən haradasan? Sən haradasan?

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Yoğunqılçalı bir adam talada köntöy-köntöy qaçıb göz-dən itdi. Ocaq sönmüşdü. Çaya tərəf əsən külək kolların başını darayıb əydi, sonra sakitləşdi.

Lok dəhşətli həyəcan içində qışqırdı.

– Haradasan?

Lokun qulaqları Loka dedi:

– ?

Adaya baxmağa başı elə qarışmışdı ki, bir müddət qulaqlarına fikir vermədi. Ağacın yüngülcə yellənən başın daydı Lok, şələlə gurlayırdı, tala boş qalmışdı. Lok səs eşitdi. Suyun o tərəfindən yox, bu tərəfdən gəlirdi adamlar, uzaq-dan gəlirdilər. Kaha tərəfdən gəlirdi onlar, dünya veclərinə deyildi. Daşların üstüylə gəlirdilər. Lok onların danışığını eşitdi və gülməyi tutdu. Bu səsi eşidəndə başının içində qatma-qarışıq şeylər gördü: nazik və mürəkkəb, çoxdanışan və səfeh, şahin qiyyəsi kimi uzun və əyri də deyil, amma tufandan sonra sahildəki otlar kimi dolam-dolaşıqdı, palçıqlı su kimi bulanıqdı onlar. Gülüş səsi ağacların altından keçib çaya tərəf getdi. Eynən o cür gülüş səsi ada tərəfdən qalxıb üzügeri qayıtdı: gülüş səsi çayın üstüylə otərəfə-butərəfə getdi-gəldi. Lok sürüşə-sürüşə ağacdən birtəhər düşdü və cığıra çıxdı. Adamların cığırda qalmış köhnə qoxusunun izi ilə qaçdı. Gülüş səsi yaxından, çayın sahili tərəfdən gəldi. Lap bu yaxınlarda keçid üçün suyun üstünə qoyulmuş tirin olduğu yerə gəldi Lok. Yenidən cığıra düşmək üçün ağaca dırmaşaraq yellənib tullanmalı oldu. Sonra o taydan gələn gülüş sədaları arasından Likunun qışqırtısı eşidildi. Qəzəbdən, ağrıdan, qorxudan qışqırmaq deyildi bu; sürünə-sürünə üstünə gələn ilanı görşəydi, Liku ancaq o məqamda belə dəhşətli səs çıxara bilərdi. Lokun tükləri biz-biz oldu, irəli cumdu. Qışqırtı səsi gələn yerə çatmaq zərurəti onu cığırdan kənara atdı. Qışqırtı səsi onun içini didib-parçalayırdı. Bu qışqırtı səsi Fanın doğulandan sonra ölən uşağı doğduğu vaxt çıxartdığı səsdən deyildi, Malın dəfni zamanı

Nilin hönkürüb çıxartdığı səsdən də deyildi bu səs; Liku başqa cür qışqırırdı: elə bil, böyük pişik öz əyri dişlərilə atın boğazından yapışaraq asılmışdı və qanını sorurdu, at da dəhşət içində dəli kimi şahə qalxıb kişnəyirdi. Lok özünü kol-kosun arasına vurub qışqıra-qışqıra qaçırdı və qışqırdığından xəbəri yox idi. Hissləri Loka deyirdi ki, Liku heç bir kişinin və heç bir qadının eləmədiyini eləyir – Liku çayı keçir.

Lok hələ də kolların arasıyla yığıla-dura qaçırdı və birdən qışqırtı səsi kəsildi. Sonra yenə gülüş səsi və çağanın ağlamaq səsi eşidildi. Lok kolluqdan keçib quru ağacın yanındakı açıqlığa çıxdı. Ağacın ətrafındakı talada başqa adamın, Likunun və dəhşətli qorxunun qoxusu var idi. O tərəfdə adamlar suya batıb-çıxır, yaşıl suyu dörd bir yana fişqırdırdılar. Birdən Likunun qırmızı başı Lokun gözünə sataşdı, tutqun və tüklü bir çiyinin üstündə çağanı da gördü. Lok atılıb-düşdü və qışqırdı.

– Liku! Liku!

Yaşıl axınlar birləşib qarışdı, adadakı adamlar gözdən itdi. Sarmaşıq yuvası olan quru ağacın altında çayın sahilə boyunca Lok aşağı-yuxarı qaçdı. Çaya elə yaxın qaçırdı ki, ayaqlarının altından çıxan torpaq parçaları düz çaya düşürdü.

– Liku! Liku!

Kollar yenə silkələndi. Lok ağacın daldasına çəkilib baxdı. Yarıgizlənmiş bir baş və sinə baxırdı ona. Tüklərin və sümüklərin arasında sümüyə oxşayan şeylər var idi. Kişinin gözlərinin üstü, ağzının altı da sümükdəndi deyə, üzü uzun idi, kolların arasında kənara çevrilib çiyini üstündən Loka baxdı. Çubuq yuxarı qalxdı, ortada bir parça sümük var idi. Lok çubuğa baxdı, sümük parçasına baxdı və üzün yuxarisindəki sümüklərdən boylanan gözlərə baxdı. Qəflətən başa düşdü ki, kişi əlindəki çubuğu ona vermək üçün uzadıbdır. Amma nə o, nə də kişi çayın üstündən

əl uzadıb bir-birinə çata bilmirlər. Əgər qışqırtı səsinin əks-sədası başında olmasaydı, Lok bərkdən gülərdi. Çubuğun hər iki ucu qısalmağa başladı. Sonra yenə əvvəlki uzunluqda oldu.

Quru bir ağac budağı Lokun qulağını yalayıb keçdi və səs çıxdı:

– Klop!

Lokun qulaqları titrədi və o, ağaca tərəf çevrildi. Düz onun üzünün böyründən ağacda başqa bir budaq bitmişdi artıq. O budaqdan başqa adamın qoxusu gəlirdi, qaz qoxusu gəlirdi, acı giləmeyvə qoxusu gəlirdi, amma onlar yeməli deyildi və bunu Loka öz mədəsi deyirdi. Çubuğun ucunda ağ sümük var idi. Sümüyün dişləri var idi. Dişlərin arasındakı şırımlarda tutqun yapışqan kimi nəşə var idi. Lokun burnu o tutqun yapışqanı qoxuladı, amma xoşuna gəlmədi. Çubuğun özünü qoxuladı. Çubuqdakı yarpaqlar isə qırmızı qaz lələkləriydi. Lok həyəcan və təəccüb içində çaşıb özünü itirmişdi. Üzünü göy sulara tutub qışqırdı, Likunun cavab səsinə eşitdi, amma sözləri başa düşmədi. Qəflətən səs kəsildi, elə bil, kimsə Likunun ağzını tutub bağladı. Lok suyun qırağınacan qaçıb geri qayıtdı. Hər iki sahildəki açıqlıq sahənin sıx kolluğunu su basmışdı, kollar yayılıb uzaqlara getmişdi və ən uzaqdakı kolların yarpaqları da suya qərq olmuşdu, gövdələri əyilmişdi.

Likunun səsinin əks-sədası Lokun başına düşdü, bədəni titrədi və kolların arasıyla adaya tərəf gedən təhlükəli yolla irəlilədi. Ayaqlarını şappıldada-şappıldada kolların bitdiyi və əvvəllər bərk torpaq olan, indi isə su basmış yerlə irəli cumdu. Əlləri və ayaqlarıyla budaqlardan yapışaraq irəliləyir və qışqırırdı:

– Gəlirəm!

Lok qorxu içində dişlərini ağardaraq əyilə-əyilə, yarı sürünə-sürünə çayı keçirdi. O tərəfdəki nəmlik sirli görünürdü, əyilmiş, qara budaqlarla doluydu ora. Lokun bütün

ağırlığını saxlaya biləcək quru yer də yox idi. Budaqlardan tuta-tuta bədəninin ağırlığını qolları, qılçaları və digər bədən üzvləri arasında bölüşdürməliydi, daim hərəkətdə olmaqla bərabər, həm də, ən azı, iki dayaq nöqtəsi tapmalıydı. Onun altındakı su qaralırdı. Hər budağın altında zərif dalğaların qırışları var idi, ilişib qalmış su otları axının təsiriylə bütün uzunluqları boyu titrəməkdəydi, altda və üstdə isə günəş şüaları necə gəldi oynayırdı. Lok gəlib axırını kollara çatdı: onların yarısı suya batmışdı, yarısı suyun üstündən asılı qalmışdı. Lokun gözüne su zolağı və adanın bir hissəsi göründü. Şəlalənin ətrafındakı su damcıları dumanını və qayaları gördü. Lok artıq hərəkət eləməirdi deyə, budaqlar onun ağırlığı altında əyilirdi. Budaqlar aşağı, yuxarı və yan tərəfə yellənirdi deyə, onun başı ayaqlarından aşağıda qaldı. Lok tez-tez danışib nəsə dedi və batdı, su qalxdı, Lok-sifəti də apardı. Loksifətin üstündəki işıq titrədi, amma hər halda, Lok dişləri görə bildi. Dişlərdən aşağıda kişi boyundan uzun olan quyruqlu bir ot irəli-geri hərəkət eləyib yellənirdi. Dişlərin və dalğaların altında nə vardısı, qaranlıq idi, uzaq idi. Çayın üstüylə yüngül meh əsdi, kollar azca yellənib yana əyildi. Lokun əlləri və ayaqları gərginlik içində sızıldayırdı, hər bir əzələsi dartılıb düyünlənmişdi. İndi o nə köhnə adamlar, nə də təzə adamlar barədə fikirləşirdi. Bir budaqdan yapışib asılı qalmış Loku necə xilas eləmək barədə fikirləşirdi.

Çayın ortasına yaxınlaşdığı Lokun həyatında birinci dəfəydi. Suyun üzü nazik dəri ilə örtülmüşdü. Tutqun ləkələr qalxıb suyun üzünə tərəf gəlir, çevrilir, fırlanır, birləşir, ya da batıb gözdən itirdi. Aşağıda suyun içində parıldayıb yaşıl rəngə çalan və dalğalanırmış kimi görünən daşlar var idi. Quyruqlu otlar mütəmadi olaraq onları gah daldalayıb gizlədir, gah da açıb göstərirdi. Külək dayandı, quyruqlu otlar kimi kollar da ritmik şəkildə baş əyib elə qalxdılar ki, suyun dərisi – parıldayan səthi Lokun sifətinə gah

yaxınlaşdı, gah da uzaqlaşdı. Lok başının içində heç nə görmürdü. Qorxu özü də aclıq əzabları kimi kütləşmişdi. Lok əlləri və ayaqlarıyla bir dəstə budaqdan bərk-bərk yapışmışdı, dişləri ağarırdı.

Quyruqlu otlar qısalırdı. Onların yaşıl uclarını çayın suları dartırdı. O biri ucları isə qaranlığın içində əriyib yox olurdu. Sanki, yuxudaymış kimi, qaranlıq yavaş-yavaş hərəkət eləyib qəribə formalara düşürdü. Palçıqlı ləkələr kimi, qaranlıq da çevrilirdi, amma hər halda, məqsədsiz də deyildi bu. Quyruqlu otların kökünə toxunurdu, onları əyirdi, çevirirdi və Loka tərəf itələyirdi. Lokun əlləri bir az tərpendi, gözləri də daş kimi, tutqun şəfəqlə parıldadı. Gözlər də bədənlə birlikdə çevrildi, çayın üzünə baxdı, dərin suların eninə baxdı, görünməyən dibinə baxdı; amma o gözlərdə nə həyat əlaməti, nə də ağıl işartısı görünmürdü. Bir çəngə ot onun sifətini yalayıb keçdi, amma gözləri qırpınmadı. Su necə ağır-ağır və rəvan axırdısa, onun içindəki bədən də elə çevrildi, bədənin kürəyi quyruqlu otların arasından çıxaraq Loka tərəf çevrildi. Sanki, yuxudaymış kimi görünən baş yavaş-yavaş ona tərəf çevrilərək suyun içindən qalxdı, Lokun üzünə yaxınlaşdı.

Qarı Lokun anası olsa da, Lok həmişə ondan qorxurdu. Qarı öz ürəyində və başında böyük Oaya çox yaxın yaşayırdı deyə, heç bir kişi ona qorxusuz baxa bilmirdi. Uzun bir ömür yaşayıbdır və çox şey bilir, qadındır deyə, az ehtimal olunan şeyləri hiss eləyirdi. Onun baş verənləri anlaması və insanların qeydinə qalmasında hərdən elə bir uzaqlıq və sakitlik olurdu ki, bununla da hər kəsi susub utanmağa məcbur eləyirdi. Hamı onu sevirdi, həm də ondan çəkinirdilər, amma qorxmurdular, hər biri onun qarşısında başını aşağı əyib yerə baxırdı. İndi isə qarı yaralar içində olan öz bədəninə əsla fikir vermirdi, onun ağzı açıq qalmışdı, dili çölə çıxmışdı, tutqun ləkələr ağzına girirdi, çıxırdı, yavaşca fırlanırdı və elə təsəvvür yaranırdı ki, qarının ağzı daşın

üstündəki adi bir çatdır. Qarının heç nə görməyən gözləri kollara baxdı, Loka baxdı, fırlandı və uzaqlaşdı.

ALTI

Lokun ayaqları budaqlardan özbaşına aralandı. Onlar aşağı sürüşdülər və Lok əllərindən asılaraq sinəsinəcən suyun içində qaldı. Dizlərini yuxarı qaldırdı, tükləri biz-biz oldu. Onun qışqırtısı dözülməz idi. Sudan qorxması yalnız iç üzü idi. Özünü yuxarı dartıb fırlandı və daha çox budaqdan yapışaraq çapalaya-çapalaya suyun içindən keçdi, kolların arasında gedib sahilə çıxdı. Arxası suya tərəf dayanıb eynən Mal kimi titrəyirdi; dişləri açıq qalmışdı, gərilmiş qollarını yuxarı qaldıraraq elə tutmuşdu, elə bil, hələ də budaqdan tutub suyun üstündən asılmışdı. Azca yuxarı baxırdı və başını otərəfə-bütərəfə çevirirdi. Arxa tərəfdən yenə gülüş səsləri eşidildi. Yavaş-yavaş onlar onun diqqətini cəlb eləsələr də, bədəndəki gərginlik hələ də qalırdı, pozasını da saxlamışdı. Gülüş səsləri çoxalmışdı, sanki, təzə adamlar dəli olmuşdular; onlardan birinin səsi daha bərk çıxırdı, özü də o adam kişi idi. O biri səslər kəsildi, amma kişi hələ də qışqırırdı. Cingiltili qadın səsi həyəcanla güldü. Sonra sükut çökdü.

Günəş pöhrəliyə, qəhvəyi və nəm torpağa parlaq işıq ləkələri salırdı. Arabir qalxan yüngül külək çayyuxarı əsərək təzə açılmış yarpaqları başqa səmtə döndərirdi, işıq şüaları da səpələnib dağılırdı. Qayaların arasında tülkü vaqqıldadı. Bir cüt göyərçin quruldayıb öz aralarında danışdı ki, artıq yuva qurmaq vaxtıdır.

Lakin başı və əlləri yavaş-yavaş aşağı endi. Artıq o, dişlərini ağardıb gülümsəmirdi. Bir addım atıb qabağa getdi, sonra geri çevrildi. Çayın qırağıyla üzünə aşağı qaçdı; bərk qaçmırdı, amma bacardıqca suya yaxın qaçdı. Ciddi gör-

kəm alıb kolların arasına baxır, gəzir, dayanırdı. Gözləri tor gördü və yenə dişləri ağardı. Dayandı, bir əlini fıstıq ağacının əyri budağına söykəyib boşluğa baxdı. Budağı ikiəlli tutub diqqətlə gözdən keçirdi. Sonra budağı yelləməyə başladı; qabağa-dala yellədi, bərk yellədi, lap bərk yellədi. Ağacın böyük çətiri kolların başı üstündə viyıldayıb səs salaraq yellənirdi, Lok dayanmadan irəli-geri gedir, güclə nəfəs alırdı, bədənindən çıxan tər ayaqları aşağı axıb çayın suyuna qarışırdı. Dayandı, budağı əlindən buraxıb hönküdü; qolları əyilmişdi, başını geri qanırmışdı, dişlərini bir-birinə elə sıxmışdı, elə bil, bədənindəki əsəb tellərinin hamısı yanıb kül olmuşdu. Göyərçinlər quruldaşırdılar, günəş şüaları Lokun bədəninə çilənmişdi.

Fıstıq ağacından aralandı, cığır boyunca geri çəkildi, nəyəsə ilişib ləngər vurdu, dayandı, sonra qaçmağa başladı. Quru ağacın dövrəsindəki talaya vurdu özünü; günəş şüalarına oradakı bir dəstə qızartdaq lələyi parıldadırdı. Adaya tərəf baxdı, gördü ki, oradakı kollar hərəkət eləyir, sonra çubuqlardan biri fırlana-fırlana çayın üstündən keçdi və onun arxa tərəfində, meşədə gözdən itdi. Tutqun şəkildə olsa da, Loka elə gəldi ki, kimsə o tərəfə – sümüksifət kişiyyə öz təbəssümünü göndərmək istədi, amma orada heç kimi görmədi. Talada isə Likunun ürək parçalayan qışqırtısı eşidilməkdə idi.

Çubuğu dartıb ağacdan çıxartdı və yenə qaçmağa başladı. Dağın yamacıyla üzüyuxarı qalxdı, dəhlizə çatdı, Likunun və başqasının qoxusunu hiss elədi. Yamacdən keçib qayacığ bir yerə çatdı. Burada başqa birisinin və Likunun iyini hiss etdi. Əlindəki çubuğu – oxu bərk-bərk tutub elə sürətlə gedirdi, elə bil, qaçanda əllərini də yerə dayaq verirdi. Çubuğun ortasından dişləylə tutaraq ağzında saxladı, əllərini açdı və yamac yuxarı yığıla-dura gah qaçdı, gah süründü. Qayalığın lap yaxınlığına çatanda boylanıb adaya baxdı və gördü ki, sümüksifət kişilərdən biri otların arasında gizlənidir,

amma onun sifəti və sinəsi açıq qalıb. Təzə adamları əvvəllər heç vaxt bu qədər yaxın məsafədən, özü də gündüz vaxtı görməmişdi və indi baxdı ki, təzə adamın üzü maral budunun üstündəki ağ ləkəyə oxşayır. Təzə adamın arxa tərəfindən ağacların arasında mavi və şəffaf tüstü görünürdü. Lokun öz başının içində gördükləri çox tutqun idi, həm də çox idi, hər halda, çox şeyi tutqun görmək heç nə görməməkdən pis deyil. Lok çubuğu ağızından çıxartdı. Heç özü də bilmədi necə oldu ki, qışqırdı:

– Mən Fa ilə gəlirəm!

Lok qaçıb keçiddən dəhlizə girdi, amma orada heç kim yox idi: bunu görüb hiss elədi ki, əvvəllər kahada ocağın yandığı yerdən soyuq gəlir. Torpaq dikdiri sürətlə qalxıb dayandı və içəri baxdı. Ocağı dağıdıb kösövləri ora-bura səpələmişdilər, balaca təpənin altında dəfn edilmiş Maldan başqa, adamlardan heç kim qalmamışdı. Əlamətlər və qoxular isə çox idi. Kahanın yuxarı tərəfindən gələn səsi eşidib ocaq yerindən qırağa sıçradı və gördü ki, gələn Fadır, qayanın girinti-çixıntılına ayağını qoyaraq aşağı enir. Fa titrəyirdi, ikiəlli bərk-bərk Lokdan yapışdı. Onların ikisi də dil boğza qoymadan danışdı.

– Sümüksifət kişilər bunu mənə verdilər. Mən yamacu xarı qaçdım. Suyun o tərəfində Liku qışqırırdı.

– Sən qayanın üstüylə aşağı düşdün. Mən yuxarı dırmaşdım, ona görə ki, qorxdum. Kahaya kişilər gəlmişdi.

Onlar dinmirdilər, bir-birindən yapışib titrəyirdilər. Onları həyəcanlandıran qarmaqarışq qarabasmalar güruhu hər ikisini üzüb əldən salmışdı. Bir-birinin gözünə baxır, gücsüz olduqlarını hiss eləyirdilər. Sonra Lok narahat halda başını otərəf-butərəfə çevirməyə başladı.

– Ocaq ölübdür.

Onlar bir-birindən yapışib ocağa tərəf getdilər. Fa çömbəltmə oturdu, sönmüş kösövlərin arasında nəsə axtardı. Ocaq yerinə öyrəşmişdilər. Sonra hər kəs əvvəllər öz otur-

duğu yerdə oturdu, dinməzcə suya və qayanın üstüylə axan gümüşü xəttə baxdılar. Axşamçağının çəp günəş şüaları kahanın içinə düşürdü, amma onlarla rəqabət aparan ocağın qırmızı şüaları yox idi artıq. Fa qurcuxdu və nəhayət, danışdı:

– Mən belə görürəm. Mən ocağa baxıram. Kişilər gəlir, mən gizlənirəm. Gizləndiyim yerdən baxıb görürəm ki, qarı onları qarşılamağa gedir.

– Qarı suyun içində idi. Suyun içindən mənə baxırdı. Mən başıaşağı dayanmışdım.

Sonra onlar köməksiz halda yenə bir-birinə baxdılar.

– Kişilər gedəndən sonra mən aşağı enib dəhlizə gəldim. Onlar Likunu, bir də çağanı apardılar.

Lokun ətrafındakı havanı dəhşətli qışqırtının əks-sədası titrətdi.

– Liku çayın o tərəfində qışqırırdı. Adadadır o.

– Mən bunu görmürəm.

Lok da bunu görmürdü. Əllərini geniş açdı, Likunun necə qışqırdığını yadına salıb üz-gözünü turşutdu.

– Bu çubuq adadan mənə tərəf gəldi.

Fa çubuğu diş-diş ucluğundan başlayıb qırmızı lələklərəcən və böyründəki sırımlaracan diqqətlə nəzərdən keçirdi. Təzədən diş-diş olan yerə baxdı, qəhvəyi rəngli yapışqan kimi şeyi görəndə üz-gözünü turşutdu. Lokun öz başının içində gördükləri aydınlaşmağa başlayırdı.

– Liku adadadır, o biri adamların yanındadır.

– Təzə adamların.

– Onlar bu çubuğu çayın o üzündən ölü ağaca atdılar.

– ...?...

Lok cəhd elədi ki, öz başının içində gördüklərini Fa da görə bilsin, amma elə yorğun idi ki, bu işdən əl çəkməli oldu.

– Gəl!

Qanın qoxusunun izinə düşüb çayın qırağına getdilər. Çayın qırağındakı qayada da qan və süd ləkələri var idi.

Fa əlini açıb ovcunu başının üstünə qoydu, başının içində gördüklərini sözlə ifadə elədi:

– Onlar Nili öldürüb suya atıblar. Qarını da öldürüb suya atıblar.

– Onlar Likunu, bir də çağanı apardılar.

Hər ikisi də nəyə görə başının içində eyni şeyi gördüdü. Dəhliz boyunca birlikdə qaçdılar. Döngədə Fa ləngiyib geri qaldı, amma Lok dikdiri dırmaşanda onun arxasınca qaçdı. Onlar qayanın üstündə dayanıb aşağıda görünən adaya baxdılar. Axşamtərəfinin işıqları içində hələ də yayılmaqda olan mavi tüstünü gördülər, amma tezliklə dağın kölgəsi meşəni basdı. Lokun öz başının içində gördükləri bir-birinə uyğun gəlirdi. O, özünü gördü: ocağın iyini duyub qayanın üstündə çevrildi ki, qarıyla danışsın, qarı isə yox idi artıq. Amma günün əsas yenilikləriylə birlikdə çox çətin və mürəkkəb bir iş idi bu, ona görə də Lok onları görməməyə çalışdı. Adanın sahilindəki kollar yellənməyə başladı. Fa Lokun biləyindən bərk-bərk tutdu və onlar daşın arxasında oturdular. Kolların yellənməsi hələ də davam eləyir və onları qorxudurdu.

Bu iki adam indi ancaq iki gözdən ibarət idi: onlar acgözlüklə baxır, heç nəyi gözdən qaçırmır, başqa heç nə barədə də fikirləşmirdilər. Kolların altıyla suda uzun bir tir üzürdü, onun bir ucu suda ləngər vururdu. Tir qara rəngdəydi, sığallıydı, içi yonulmuşdu. Sümüksifət kişilərdən biri tirin yellənən uc tərəfində oturmuşdu. Budaqlar dərz kimi birləşib onun o biri ucunu gizlətmişdi. Tir kolların arxasından çıxdı, onun hər ucunda bir kişi oturmuşdu. Tir çayın eninə meyillənərək şələləyə tərəf üzürdü. Axın onu aşağı aparırdı. Tirin üstündəki kişiler ucunda böyük yarpaq olan payaları qaldırıb suya soxdular. Tir yerində dayandı, onun altındakı çay isə axıb gedirdi. Suyun içinə salınmış qonur yarpaqlar ağ köpük ləkələri və göy burulğan əmələ gətirdi. Hər iki tərəfində keçilməz dərin sular olan tir üzüb getdi. Tirin

üstündəki kişilərin öz sümük maskalarındakı dəşiklərdən ölü ağacın ətrafındakı hər iki sahilə və pöhrəliklərin içinə necə diqqətlə baxdıqları görünürdü.

Tirin qabaq tərəfində oturmuş kişi əlindəki düz payanı qoyub əyrisini götürdü. Onun belində qırmızı lələkli çubuqlar bağlısı var idi. Birinci dəfə çubuq çayın üstündən uçub Loka tərəf gələndə olduğu kimi, kişi yenə də həmin əyri payanın ortasından tutmuşdu. Tir yanpörtü üzüb sahilə yaxınlaşdı, qarşı tərəfdəki kişi qabağa sıçrayıb kolların arasında gizləndi. Tir öz yerində dayanmışdı, arxa tərəfdə oturan kişi ucunda qəhvəyi yarpaq olan düz payanı suya salırdı. Şəlalənin kölgəsi uzanaraq o kişinin yanınacan gəlib çatmışdı. Lokgil gördülər ki, sümüyün üstündən onun başında tük bitib. Bu, nəşə, hündür ağacın başındakı zağca yuvasına oxşayırdı və hər dəfə ucunda yarpaq olan payanı suda hərəkət elətdirmək üçün güc verəndə silkələnib titrəyirdi.

Fa da titrəyirdi.

– Dəhlizə tərəf gələcəkmi o?

Sonra birinci kişi göründü. Tirin bir ucu sahilə dirənib görünməz oldu, yenidən görünəndə isə birinci kişi yenə oturmuşdu, əlində isə qırmızı lələkli çubuq tutmuşdu. Tir şəlaləyə tərəf çevrildi, hər iki kişi əllərindəki qəhvəyi yarpaqlı payalarla suyu qazırdı. Tir dərin sularda yanpörtü üzməyə başladı.

Lok mızıldandı:

– Liku belə bir tirin üstündə çayı keçdi. Belə böyük tir harada bitir? Liku bu cür tirdə geri qayıdacaq, biz bir yerdə olacağıq.

Lok tirin üstündəki kişini göstərdi.

– Onların çubuqları var.

Tir adaya qayıdırdı. Susiçovulu ov eləmək üçün nəşə axtaranda elədiyi kimi, tir də öz burnunu kolların içinə soxurdu. Qabaqda oturan kişi ehtiyatla ayağa durdu. Kolları

aralayıb içinə girdi, tiri də ora çəkdi. Tirin o biri ucu axıb aşağı getdi, sonra da o qədər irəli getdi ki, yuxarıdan asılan budaqlar onun üstünü örtdü və arxadakı kişi əyilərək əlindəki payanı tirin içinə qoydu.

Qəflətən Fa Lokun sağ əlindən tutub silkələdi. Düz onun gözünə baxıb dedi:

– Çubuğu qaytar ver onlara!

Fanın üzündəki qorxudan bir qədər də Lokda var idi. Fanın arxa tərəfində şəlalənin ağzından başlayıb adanın qurtaracağına qədər uzanan maili kölgə görünürdü və onun sağ çiyininin arxa tərəfində Lokun gözünə ağac budağı sataşdı: dikinə dayanmışdı, səssizcə enərək şəlaləyə düşüb yox olmaqdaydı. Lok çubuğu qaldırıb baxdı.

– At onu. Tez ol.

Lok qəzəblə başını çevirdi.

– Yox! Yox! Onu təzə adamlar atıblar mənə.

Fa daşın üstündə iki addım geriyə, iki addım da qabağa atdı. Soyuq kahaya və adaya ötərgi nəzər saldı. Lokun çiyinlərindən yapışıb silkələdi:

– Təzə adamlar başlarının içində çox şey görürlər. Mən də başımın içində çox şey görürəm.

Lok inamsız tərzdə güldü:

– Kişi başının içində görür. Qadın Oaya xidmət eləyir.

Fanın barmaqları Lokun ətinə sıxırdı, özü də elə baxırdı, elə bil, ona nifrət edirdi.

– Nilin südünü əmməsə, çağa neyləyəcək? Likuya kim yemək tapacaq?

Lok açıq qalmış ağzının altındakı tükləri qaşdı. Fa əllərini ondan çəkib bir müddət gözlədi. Lok hələ də qaşınırdı, onun başında üzücü boşluq var idi.

Fa iki dəfə onu silkələdi.

Lok başının içində çox ciddi görkəm aldı və burada gözə görünməyən, amma Fanın ətrafını bürümüş bulud kimi hiss olunan böyük Oa var idi. Lok özünün necə kiçildiyini hiss

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

elədi. Əsəbi halda çubuqdan ikiəlli yapışdı və uzağa baxdı. Meşəyə qaranlıq çökmüşdü deyə, indi təzə adamların yandırdığı ocağın ona göz vurduğunu gördü. Fa ona tərəf əyilib dedi:

– Nə desəm, onu elə. Demə: “Fa, sən belə elə”. Mən özüm deyəcəyəm: “Lok, onu elə”. Mən başımın içində çox şey görürəm.

Lok bir az da balacalaşdı. Faya baxdı, sonra da uzaqda görünən ocağa baxdı.

– Çubuğu at.

Lok sağ əlini geri çəkdi, lələkli çubuğu bacardıqca yuxarı atdı. Lələklər havada titrədi, çubuq havada çevrildi, günəş işığında bir anlığa havadan asılı qaldı, göydən enən şahin kimi şığıyıb aşağı düşdü və suda yox oldu.

Lok eşitdi ki, Fa, elə bil, çətin nəfəs alır, ya da quru hıçqırığa bənzəyən nəsə bir səs çıxardır, sonra Lokdan yapışib başını onun boynuna qoydu, güldü, ağladı, titrədi: sanki, nəsə çətin, amma yaxşı bir iş görmüşdü. Lok hiss elədi ki, Fada elə də çox Oa qalmayıb, əliylə onu qucaqladı ki, sakitləşdirsin. Günəş vadiyə enmişdi, çay elə işıqlandı, elə bil, od tutub yanırdı, şlalənin qıraqları da ocaqda yanan kösövün ucu kimi qıpqırmızı idi. Çayın qızartdaq suları fonunda qara rəngdə görünən tutqun tirlər çayda üzərək bu tərəfə yaxınlaşmaqdaydı. Köklü-köməcli bütöv ağaclar idi və onların kökləri də əcaib dəniz məxluqlarına oxşayırdı. Ağaclardan biri Lokgildən aşağıda çevrilib şlaləyə tərəf yönəldi, onun kökləri və budaqları qalxdı, dartıldı, suya batdı. Şlalənin ağzında bir müddət asılıb qaldı, od tutub yandı, sular onun ucuna bir çəngə işıq çilədi, ağac da eynən çubuq kimi havada rəvan hərəkətlə aşağı enməyə başladı.

Lok Fanın çiyini üstündən dedi:

– Qarı suda idi.

Dərhal Fa onu özündən kənara itələdi.

– Gəl!

Lok onun arxasınca düşüb döngəni buruldu, zəif işıqlanan dəhlizə çıxdılar; onlar yeridikcə kölgələri bir-birinə dolaşmış ipə oxşayırdı, yuxarı qalxmış əlləri də, sanki, qaranlığı öz ağırlığıyla birlikdə qaldırmışdı. Kahaya qalxan dikdiri adəti üzrə qalxdılar, amma orada ancaq boşluq var idi, rahatlıq isə yox idi artıq. Qayadakı oyuqlar tutqun gözlərə oxşayırdı, qaya isə bütövlükdə günbatan çağının qızartdaq işığına qərç olmuşdu. Kösövlər və kül artıq torpağa qarışmışdı. Fa köhnə ocaq yerinin qırağında oturub qaşlarını çatdı və adaya tərəf baxdı. O, əlini başının üstünə qoyub saxladığı müddətdə Lok gözlədi, amma başının içində onun gördüyünü görə bilmədi, oyuqlarda saxladıkları ət düşdü yadına.

– Yemək!

Fa heç nə demədi, Lok da sanki, qarının baxışlarından utanmış kimi, sıxılaraq oyuğa tərəf getdi. Lok əti qoxulayıb hər ikisinə çatacaq qədər götürdü. Geri qaydanda isə kahanın üstündəki qaya tərəfdə ulaşan kaftarların səsinə eşitdi. Fa Loka baxmadan bir parça ət götürdü, yeyə-yeyə hələ də başının içində nəşə görürdü.

Lok yeməyə başlayan kimi də necə bərk acdığı hissi elədi. Əti sümükdən araladı, dartıb uzun bir zolaq qopartdı və ağızına təpdi. Ətdə güc çoxdur.

Fanın nə dediyini başa düşmək çətin idi.

– Biz o sarı iyrənləri daşa basarıq.

– ?

– Çubuq...

Onlar sakitcə yeyir, kaftarlar isə mırıldayıb, ulayırdılar. Lokun qulaqları ona deyirdi ki, kaftarlar acdır, burnu isə əmin eləyirdi ki, bu həndəvərdə kaftarlardan başqa ayrı vəhşi yoxdur. Ağız iliyə çatsın deyə, sümüyü gəmirirdi, yarıyanmış bir çubuğu ocaq yerindən götürüb sümüyün deşiyinə soxdu. Qəflətən də daşın çat yerinə çubuq soxub bal çıxardan Loku başının içində gördü. Dəniz dalğası kimi

içində kükrəyən hisslər yeməkdən aldığı ləzzəti, hətta Fanın onunla yanaşı oturmasından duyduğu sevinci heçə endirdi. Lok çubuğu sümüyün deşiyinə soxub oturmuşdu, ağır hisslərin içini bürüdüyunü, üstünə çökdüyünü hiss eləyirdi. O hisslər də çay kimi idi: bilmək olmurdu haradan gəlir və onları inkar eləmək də mümkün deyil. Lok çaydakı tir kimiydi, ya da suda boğulan heyvandı, elə bil: sular onu hara istəsə, ora da aparırdı. Eynən Nilin elədiyi kimi, Lok da başını qaldırdı; işıq şüalarının vadedən çəkilib havanın qaraldığı məqamda onun içindən qalxan kədərli hönkürtü səsləri eşidildi. Sonra Faya yaxınlaşdı, Fa da onu qucaqladı.

Onlar hərəkətə gələndə ay qalxmışdı, Fa ayağa durub gözaltı aya baxdı, sonra adaya baxdı. Çayın üstünə enib su içdi və orada dizi üstə dayandı.

– Fa.

Fa əliylə işarə elədi ki, Lok ona toxunmasın və suya baxmaqda davam elədi. Sonra ayağa qalxıb dəhliz boyunca qaçmağa başladı.

– Tir! Tir!

Lok onun arxasınca qaçırdı, amma heç nə başa düşmürdü. Fa suda çevrilərək onlara tərəf üzən tiri göstərdi. Dizi üstə çöküb tirin yoğun tərəfindən yapışdı. Tir çevrildi və Fanı çəkməyə başladı. Lok gördü ki, Fa qayanın üstüylə sürüşüb gedir, tez onun alt tərəfində yerə sərildi ki, tutub saxlasın. Lok Fanın dizlərini qucaqladı və onlar köməkləşib tiri dəhlizə tərəf çəkməyə başladılar. Amma tirin o biri ucu fırlanmağa başladı. Fa bir əliylə Lokun saçlarından yapışib insafsızcasına elə darddı ki, onun gözləri yaşla doldu və ağzına tərəf axdı. Tirin ucu dəhliz tərəfdən Lokla Fanı yavaşca dartaraq yaxına gəldi. Fa geri baxmadan dedi:

– Mən başımın içində götürəm ki, biz bu tirin üstündə suyu keçib adaya gedirik.

Lokun tükləri biz-biz oldu.

– Adamlar tirin üstündən aşdıqları kimi, şəlälənin üstündən aşa bilməzlər!

– Sus!

Fa tənğnəfəs olmuşdu, az qalırdı ürəyi yerindən çıxsa. Axır ki, nəfəsini dərdi.

– Dəhlizin o biri qurtaracağında biz tiri qayanın üstünə köndələn qoyarıq, – Fa belə deyib dərindən nəfəs aldı.

– Cıgırını kəsən suyu keçmək üçün adamlar tirin üstüylə qaçdılar.

Lok qorxdı.

– Biz şəlälənin üstündən keçə bilmərik.

Fa yenə də səbirlə izah elədi.

Onlar tiri çayın əks istiqamətində sürüyərək dəhlizin o biri qurtaracağına apardılar. Bu, çox ağır və həddən artıq güc tələb eləyən iş idi, çünki dəhlizin üstü suyun səthindən heç də bərabər hündürlükdə deyildi, qıraqları da hamar olmayıb girinti-çixıntıyla doluydu. Onlar işin gedişatı prosesində neyləməli olduqlarını öyrənirdilər: su daim gah yavaş, gah da var gücüylə onları dartıb elə sürüyürdü, elə bil, onun yeməyini əlindən alırdılar. Odun kimi quru da deyildi tir və hərdən də dartınıb fırlanır, onların əlindən çıxmağa çalışırdı, nazik tərəfdəki sınımış budaqlar daşa dirənib adam ayaqları kimi gərilirdi. Onlar hələ dəhlizin sonuna çatmamışdılar. Lok isə bu qədər əlləşib tiri niyə sürüdüklərini unutmuşdu artıq. Amma o yadıncaydı ki, Fa, elə bil, birdən-birə böyüdü; özünün birdən-birə necə kədərləndiyi də yadına düşdü. Sudan qorxa-qorxa tirlə əlləşib-vuruşan Lokun kədəri bir qədər azaldı, o qədər azaldı ki, kədərin özünü araşdırıb baxdı və heç xoşuna gəlmədi. Kədər öz yaxın adamlarıyla bağlıydı, təzə adamlarla bağlıydı.

– Liku ac qalacaq.

Fa heç nə demədi.

Tiri dəhlizin o biri başına sürüdükləri vaxt ancaq ay işığında işləyirdilər. Keçid ağ-mavi rəngdə idi, çayın hamar səhində gümüşü işıq ləkələri oynayırdı.

– O biri ucundan yapış.

Lok tirin o biri ucundan yapışanda Fa bu biri ucunu çaya tərəf itələdi, amma axın onu geri atdı. Fa əlini başının üstünə qoydu, Lok da sakitcə dayanıb gözlədi. Sonra Lok ağzını geniş açıb əsnədi, dodaqlarını yaladı, keçidin o tərəfindəki sal qayaya baxdı. Çayın o biri sahilində dəhliz yox idi, ancaq sərt enişlə suya enən sal qaya var idi. Lok yenə əsnədi, hər iki əliylə gözlərindən axan suyu sildi. Gözlərini qırıp gecənin qaranlığına baxdı, dodağının altındakı tükələri qaşdı.

Fa qışqırdı:

– Tir!

Lok ayağının böyründən aşağı baxdı – tir yox idi; Lok soyuq havada titrəyərək ora-bura baxdı və gördü ki, tir üzüb Fanın yanından ötdü, sonra axına düşüb yavaşca çevrildi. Fa qayaya dırmaşıb tirin adam ayaqlarına oxşayan budaqlarından yapışdı. Tir onu dartıb sürüdü, sonra da Lokun artıq unutduğu tirin ucu çevrilib axına qarşı dayandı. Lok cəhd elədi ki, tirdən yapışsın, amma əli çatmadı. Qəzəblənmiş Fa qışqırır nəsə deyirdi. Lok dinməz-cə ondan aralandı, heç özü də bilmirdi niyə görə “tir, tir” deyib təkrar eləyir. Daxilindəki əzablı hisslər çəkilib getmişdi, amma onlar hələ də yaxında idi. Tirin o biri ucu adanın qırağına toxundu. Çayın suyu qıraqlardakı tiri basıb itələdi, çevirdi, tir atılıb-düşdü və az qalmışdı budaq Fanın əlindən çıxsın. Budaq şırımlar açaraq dəhliz boyunca süründü, əyildi, qayanı döyəclədi və şaqqıldayıb sındı. Çayın axını tiri qısnayıb basırdı, onun yoxun ucu qayanı döyəcləyir, tappatap zərbələr endirirdi; su ortadan alçaq yer tapdı və üstədən aşılıb axdı, baş tərəf isə dəhlizin kələkötür qırağına ilişdi.

Tirin ortası Lokun özü yoğunluğunda olsa da, uzunluğu adam boyundan bir neçə dəfə uzundu deyə, suyun təzyiqi altında əyildi.

Fa yaxına gəlib şübhəylə Lokun üzünə baxdı. Tirin, sanki, üzüb onlardan uzaqlaşdığı anda Fanın necə qəzəbləndiyi Lokun yadına düşdü, həyəcanlanıb onun kürəyini sığalladı.

– Mən başımın içində çox şey görürəm.

Fa dinməzcə ona baxdı, dodağı qaçdı, o da Lokun kürəyini sığalladı. Sonra hər iki əlini qılçalarının üstünə qoyub yavaşca döyəclədi və güldü. Lok da əliylə qılçalarına vurub onunla birlikdə güldü. İndi ayın işığı elə parlaq idi ki, ayaq tərəfdən yerə sərilmiş iki boz-mavi kölgə də onların hərəkətini təkrar eləyib yamsılayırdı.

Kahanın yaxınlığında kaftar uladı. Lokla Fa dəhliz boyu kaftarlara tərəf getdilər. Bir kəlmə də dinib-danışmırdılar, amma onların ikisi də başımın içində eyni şeyi görürdü. Artıq kaftarlara kifayət qədər yaxınlaşmışdılar və hər biri də əlində daş tutub bir-birindən aralı gedirdi, özləri də ulayıb mırıldaıydılar. Qulaqlarını şəklemiş kaftarlar qorxub qaçdılar və qayaya dırmaşdılar ki, orada gizlənsinlər; iki boz kaftarın dörd yanar gözü yaşıl qıgılıcıma oxşayırdı.

Fa oyuqdakı qalan əti də gətirdi və onlar dəhliz boyunca qaçanda kaftarlar arxadan mırıldaşdılar. Onlar tirin olduğu yerə çatanda ağızları mexaniki olaraq işləyirdi – ət yeyirdilər. Lok sümüklü əti ağızından çıxardıb dedi:

– Bu da Likuya qalsın.

Tir tək deyildi. Bir başqa, amma balaca tir də var idi: o da ora-bura çırpılır, sürtülürdü və su da onların üstündən axıb gedirdi. Fa ay işığında irəli gedib ayağının birini tirin sahilə dirənmiş ucunun üstünə qoydu. Sonra geri qayıtdı, üz-gözünü turşudub suya baxdı. Dəhliz boyu gedib uzaqlaşdı, şələlənin ağızı tərəfdən su damcılarının yanıb-söndüyü yerə baxdı, sonra qabağa qaçdı. Ləngiyib ayağını sürüdü və dayandı. Böyük bir pərdi suda çevrilib o biri tərəfə dirəndi.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Fa bir də cəhd elədi: bir az qaçıb dayandı, gözqamaşdırıcı sulara baxıb dodağının altında mızıldandı. Tirlərin ətrafında ora-bura qaçaraq anlaşılmayan, ancaq qəzəb və həyəcan ifadə eləyən sözlər deməyə başladı. Bu yenilik Loku elə qorxutdu ki, dəhlizin lap kənarına çəkildi. Amma meşənin qırağında özünün necə əlləşib-vuruşduğu yadına düşəndə gülməyi tutdu, hərçənd ki Fanın kürəyi boş idi. Fa dişlərini qıcayıb onun üstünə elə cumdu ki, sanki, didib-parçalayacaqdı; Fanın ağızından həm də qəribə səslər çıxırdı. Lok geri sıçradı.

Fa dinməzcə ondan yapışıb titrəyirdi, indi onlar qayanın üstündə birləşib bir kölgəyə çevrilmişdilər. Fa elə bir səslə danışırdı ki, orada Oa yox idi.

– Tirin üstüylə birinci sən get.

Lok onu özündən kənar elədi. Onların səsi çıxmırdı, əzablı hisslər geri qayıtmışdı. Tirə baxdı və gördü ki, Lokun da çöli var, içi var, həm də onun çöli daha yaxşıdır. Likuya saxladığı əti dişləriylə bərk-bərk sıxıb yuxarıda saxladı. İndi Liku onun belinə minib çapmırdı, Fa titrəyirdi, çay isə düz böyründən axıb gedirdi və belə bir məqamda Lok kimisə güldürüb xoşuna gəlmək barədə əsla düşünmürdü. Tiri bir ucundan başlayıb o biri ucunacan diqqətlə nəzərdən keçirdi, tirin budaqlandığı və indi suyun aşıb keçdiyi yerdəki genişlənmə gözündən yayınmadı, dəhliz boyunca uzaqlaşmış getdi. Məsafəni gözəyarı ölçüb qabağa əyildi və qaçdı. Üstü sürüşkən tir artıq onun ayaqları altında idi. Lok da Fa kimi titrəyirdi, çayın axdığı istiqamətdə yana əyiləndə isə sağa meyilləndi ki, tarazlığını saxlayıb yıxılmasın. Amma hər halda, yığıldı. Bütün bədəninin ağırlığı o biri ayağının üstünə düşdü və həmin ayağını da tirin üstünə qoydu. Tir suya batdı, bir yerdə durmayıb ləngər vurdu. Sol ayağı dirəndi, Lok yuxarı sıçradı, tirin üstündən aşan su daha böyük qüvvəylə irəli atıldı; axın Lokun dizlərinin altından keçən güclü küləkdən də güclüydü, buz qadın kimi soyuq idi. Lok

dəlisov bir sıçrayış elədi, dolaşdı, yenə sıçradı, dırnaqlarıyla qayadan yapışaraq yuxarı dartındı, üzünü Likuya saxladığı ətə dirəyib qayanın başına qalxdı. Yuxarı qalxanda qılçaları bir-birindən elə aralandı ki, elə bildi çanağı sınıb dağılacaq. Çox böyük çətinliklə də olsa, qayanın üstünə qalxıb geriyyə – Faya baxdı. Bir şeyi də anladı ki, bütün bu müddət ərzində qışqırırmış, əti dişiyə tutub saxlasa da, ağızından Nilin meşədəki tirin üstüylə qaçarkən çıxartdığı səsə oxşayan səs çıxarırmış. Lok dinmirdi, təngnəfəs olmuşdu. Tirlərə başqa biri də əlavə olunmuşdu. Təzə tir zərblə o birilərə dəydi, bəndin üstündən aşan su köpüklənib parıldadı. Fa ayağını təzə tirin üstünə qoyub yoxladı. Hər ayağını bir tirin üstünə qoyub çayın üstündə ehtiyatla yeridi. Gəlib qayaya çatdı, yuxarı qalxıb Lokun yanına getdi. Suyun uğultusundan bərk çıxan səslə qışqırıb dedi:

– Mən səs salmadım.

Lok qalxıb qəddini düzəltdi. Çalışdı özünü elə göstərsin ki, guya, qaya onlarla birlikdə çayyuxarı axmır. Fa gözəyarı ölçüb çevik hərəkətlə yaxındakı qayanın üstünə tullandı. Lok da onun dalınca qayanın üstünə sıçradı, səs-küy və yeniliklər onun başında bir boşluq yaratmışdı. Onlar sıçrayıb dırmaşa-dırmaşa gəlib üstündə kollar bitmiş qayaya çatdılar. Əlləri ətlə dolu olan Lok dayanıb səbirlə gözlədi, Fa isə uzanıb torpağı qamarladı. Onlar adada idilər və şələlənin başlanğıcından hər iki tərəfdə yay şimşəyi kimi parıldayan su axıb gedirdi. Burada başqa səs də var idi – adadan arxa tərəfdəki şələlənin səsiydi. Onlar o şələləyə əvvəllər heç vaxt bu qədər yaxınlaşmamışdılar. O şələlənin səsi heç nə ilə müqayisə oluna bilməzdi. Kiçik şələlənin səsi onların səsini tamam boğub uda bilmirdi, amma burada bütün qalan səslər yox olmuşdu.

Tezliklə Fa qalxıb oturdu. Qabağa gedib adanı gözədən keçirdi. Lok ona tərəf getdi. Adam ayağına oxşayan bir çıxıntı uzanmışdı, sudan qalxan xırda hissəciklər dumanı

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

içəri pərçimlənib ensiz keçid saxlamışdı. Lok çömbəlib o tərəfə baxdı.

Sarmaşıqlar, köklər, torpağın sırımları və yeyilmiş daşın kələ-kötür çıxıntıları – qaya elə əyilmişdi ki, onun üstündə tozağacılardan bitmiş dimdiyi düz adaya baxırdı. Yuxarıdan tökülən daşlar qayanın dibində yığılıb qalmışdı, həmişə də nəm olurdu və onların tutqun rəngi yarpaqlarla qayanın boz parıltıları fonunda bir kontrast yaradırdı. Qopub düşən qayalar lap yuxarıdakı ağacların köklərini sındıraraq dağıtmışdı deyə, bir himə bənd idilər, amma bununla belə, onlar çatlara pərçimlənmişdi, qayanın böyründə qıvrılmışdılar, ya da nəm havada haradansa asılıb yellənirdilər və nə qədər təəcüblü olsa da, hələ dayanmışdılar, canlıydılar. Hər iki tərəfdən tökülüb axan su köpüklənib parıldayırdı, bərk torpaq titrəyirdi. Tam dəyirmilənməyə yaxın olan ay lap yuxarıda, qayanın üstündən asılıb qalmışdı, adanın uzaq küncündəki ocaq gur yanırdı.

Başgicəlləndirici yüksəklik barədə danışmadılar. Qabağa əyildilər, qayanın üstündən keçən cıgırı axtardılar. Fa qayanın qırağına süründü; onun bədəni yox, kölgəsi gözə dəyirdi. Əlləri və ayaqlarıyla sarmaşıqdan və ağac köklərindən yapışıb aşağı endi. Əti dişində tutub saxlamış Lok imkan tapıb ocağın alovuna gözaltı nəzər saldı və o da Fanın arxasınca aşağı endi. Lok hiss eləyirdi ki, daxilindəki qüvvə onu ocağa tərəf tələsdirir: elə bil, onu bütün əzablardan xilas eləyəcək dərman orada idi. O dərman tək elə Liku ilə çağadan ibarət deyildi. Təzə adamlar öz başlarının içində çox şey görürlər, onlar suya oxşayırlar: həm adamı qorxuya salır, həm də özlərinə tərəf çəkirlər. Tutqun şəkildə olsa da, Lok öz istəyini duyurdu, amma onun nədən ibarət olduğunu bilmirdi və özünün necə səfeh olduğunu da fərqi varırdı. Bir də baxdı ki, sınımış nəhəng ağac kötüyünün düz qırağında – mağaravari qəribə bir yerdə – parıldayan suyun içindədir. Ağac kötüyü Lokun ağırlığının təsiri ilə yellənirdi deyə,

ağzında saxladığı ət də yellənir, sinəsinə dəyib şappıldayırdı. Fanın arxasınca getmək üçün gərək bitki kökləri və sarmaşığın əmələ gətirdiyi cəngəlliyə tərəf tullanaydı.

Fa qabağa düşərək qayaların üstündən keçib onu adadakı meşəyə tərəf aparırdı. Burada cığır adlandırıla biləcək nəşə bir şey tapmaq çox çətin idi. O biri adamlar əzilib tapdanmış kolların arasında ancaq öz qoxularını qoyub getmişdilər, vəssalam. Fa heç nə barədə fikirləşmədən qoxunun izinə düşüb gedirdi. Bilirdi ki, ocaq adanın o biri qurtaracağına olmalıdır, amma bilmirdi niyə və əgər soruşan olsaydı, dərhal ayaq saxlayar, ovcunu başının üstünə qoyub, sanki, başının içində gördükləriylə mübarizəyə girişirdi. Adada özlərinə yuva qurmuş çoxlu quş var idi, onlar adam görəndə həyəcanlanırdılar, ona görə də Fa ilə Lok çox ehtiyatla hərəkət etməyə başladılar. Təzə qoxulara fikir vermədən mümkün qədər az səs salaraq meşənin içindən keçib-getməyə çalışırdılar. Gərginlik içində hər ikisi başının içində eyni şeyləri görürdü. Meşə örtüyünün altındakı tam qaranlıqda onların gözü nəşə görür, seçirdi, gözə görünməyən təhlükələrdən sivişib yan keçirdilər, sarmaşığın toxuduğu dolam-dolaşq maneələri qaldırıb qırağa qoyur, üstündə qurumuş giləmeyvələr olan kolları aralayıb özlərinə yol açaraq irəliləyirdilər. Tezliklə təzə adamların səsinə eşitdilər.

Onlar ocağı da görürdülər, daha doğrusu, ocaq işığının əks olunmasını, yanıb-sönməsini görürdülər. Ocağın işığı adanın qalan yerlərini qatı qaranlığa qərç eləyirdi və Lokgilin gecəgörməsini də dumanlandırırdı, ona görə də ləng getməli olurdular. Tonqal əvvəlkindən böyük idi, işıqlanmış yer isə, sanki, üstünə arxadan işıq düşürmüş kimi görünən solğun yaşıl rəngli təzə yarpaqlarla dövrələnmişdi. Təzə adamlar ürək döyüntüsünü xatırladan ritmik səslər çıxarırdılar. Lokun qarşısında dayanan Fa tutqun, qara bir kölgəyə çevrilmişdi.

Adanın bu tərəfində ağaclar hündür idi, ortada isə kollar seyrəlmışdi deyə, onların arasıyla hərəkət eləmək üçün boş yer var idi. Lok Fanın arxasınca düşüb o qədər getdi ki, onlar dizlərini və ayaq barmaqlarını qatlayaraq gərgin halda ocağa lap yaxın olan kolun dalında gizlənib dayanmalı oldular. İndi onlar təzə adamların özləri üçün məskən seçdikləri açıq talanı görürdülər. Burada çox şey var idi, hamısı da yeniydi. Ən əsası da o idi ki, buradakı ağaclar heç də əvvəl olduğu kimi deyildi. Ağacların budaqları əyilmişdi, bir-birinə keçirilərk toxunmuşdu, ocağın ətrafını hər iki tərəfdən örtən və qaranlığın əmələ gətirdiyi mağaralara oxşayan nəsə düzəltilmişdi. Təzə adamlar Lokla ocağın arasındakı torpağın üstündə oturmuşdular və onların hər birinin başı öz formasına görə o birilərdən fərqli idi. Yanlardan onların, elə bil, buynuzu çıxmışdı, ya da şam ağacı kimi uçuşmuş idi, yaxud yumru və çox böyük idi. Ocaqdan o tərəfdə yandırmaq üçün yığılıb tığ vurulmuş odunları gördü Lok, ağır da olsalar, alovun işığında odunlar, elə bil, hərəkət ələyirdi.

Sonra nə qədər qərribə olsa da, budaqların düz elə yanındaca erkək maral böyürdü. Onun səsi qəzəbliydi, güclüydü, həm də əzab və istəklə doluydu. Az qala, yer üzünə sığışmayacaq qədər böyük olan maralın səsiydi bu. Lokla Fa başlarının içində heç nə görmürdülər, bir-birindən bərk-bərk yapışıb baxırdılar. Təzə adamlar elə əyildilər ki, görkəmləri dəyişdi və başları gizləndi. Maral gəldi. Dal ayaqları üstə yeriyirdi, elə bil, yığılıb-açılan yayın üstündə idi, qabaq ayaqlarını havada geniş açmışdı. Buynuzlu başı ağacların yarpaqları arasında idi, təzə adamların, eləcə də, Lokla Fanın başının üstündən yuxarı baxırdı, otərəf-butərəfə ləngər vururdu. Sonra maral çevrildi və Lokla Fa gördülər ki, onun ölü quyruğu rəngi qaçmış və tüksüz ayaqlarını döyəcləyir. Maralın əlləri var idi.

Mağaraların birindən çağanın səsi eşidildi. Kolun arxasında gizlənmiş Lok atılıb-düşdü:

– Liku!

Fa onun ağzını tutub susdurdu.

Maral öz rəqsini dayandırdı. Lokgil Likunun səsinə eşitdilər.

– Mən buradayam, Lok. Mən buradayam!

Qəflətən gülüş səsi qopdu, ara qarışdı, quş səsinə oxşayan səs çıxdı, kimsə qışqırdı, qadınlar da qışqırdı. Qəflətən ocaq fısıldadı, ağ buxar qalxdı, işıq boğulub-tutuldu. Təzə adamlar ora-bura qaçdılar. Hər tərəfi qəzəb və qorxu bürüdü.

– Liku!

Tutqun işıqda maral qəzəblə ləngər vururdu. Fa Loku sürüyüb aparır, nəsə mızıldayırdı. Təzə adamlar düz və əyri payaları əllərinə alıb gəlirdilər.

– Tez ol!

Sağ tərəfdəki kişi qəzəblə kolu döyəcləyirdi. Lok əlini geri çəkdi və əti talaya atdı.

– Bu, Likunun yeməyidir.

Ət parçası maralın ayağı tərəfdən yerə düşdü. Lok hətəta buxar dumanının içindən gördü ki, maral o tərəfə əyildi, amma sonra Lokun ayağı ilişdi, çünki Fa onu dartıb aparırdı. Təzə adamların nizamsız qışqırığı tezliklə məqsədyönlü suallara, cavablara, əmrlərə çevrildi. Yanan budaqlar talanın içindən keçdi. Təzə yarpaq açmış budaqlar gah görünür, gah da yox olurdu. Lok başını aşağı əyib qaçırdı, onun ayaqları yumşaq torpağı eşirdi. Düz onun başının üstündə qəflətən nəfəsalmaya oxşayan bir fısıltı eşidildi. Fa ilə Lok kolların arasında sapma verib ləngidilər. Onlar böyürtkən kolları və kol-kosun arasıyla özlərinə yol tapa bilmək bacarıqlarından məharətlə istifadə edirdilər, amma Lok özü də Fa kimi güclə nəfəs alırdı. Var gücləriylə qaçırdılar, arxa tərəfdən ağacların altında isə məşəllər yanırı. Təzə adamların pöhrəlikdə bir-birini çağırub səs-küy saldıqları eşidilirdi. Sonra bir tək səs bərkdən qışqırdı. Şaqqıltı, gurultu səsi kəsildi.

Fa dizin-dizin sürünüb nəm qayalara çatdı.

– Tez ol! Tez ol!

Lok bir belə gurultunun və su parıltısının yaratdığı qatma-qarışıqlıq içində Fanın səsini güclə eşitdi. Dərhal da Fanın arxasınca getdi və eyni zamanda, onun çevikliyinə təəccübləndi, başının içində isə maralın mənasız rəqsindən başqa heç nə görmürdü.

Fa qayanın qırağına tərəf atılaraq bədəni ilə öz kölgəsinin üstünə sərildi. Lok gözləyirdi. Fa güclə nəfəs alıb dedi:

– Onlar haradadırlar?

Lok gözünü zilləyib adaya tərəf baxırdı. Fa ona imkan vermədi:

– Onlar bu tərəfə dırmaşırlar?

Fa yuxarı dırmaşanda qayanın ortası tərəfdə dartdığı ağac kökü hələ də yavaşca yellənirdi, qaya özü isə hərəkətsiz dayanıb aya baxırdı.

– Yox!

Bir müddət dinib-danışmadılar. Lok yenə suyun səsini eşitdi, amma bu dəfə səs elə bərkədən çıxdı ki, bu səsdən bərk qışqırmağı bacarmazdı o. Lok tənbcəsinə fikirləşirdi ki, görəsən, onların hər ikisi başlarının içində eyni şeyi görürlər, yoxsa ağızlarıyla danışırlar? Sonra da öz bədənində və başında hiss elədiyi ağırlıq barədə fikirləşdi. Burada heç bir şübhə yeri yox idi. Ağır hisslər Liku ilə bağlıydı. Lok əsnədi, göz çuxurlarını barmaqlarıyla sildi, dodaqlarını yaladı. Fa ayağa durdu.

– Gedək!

Onlar adadakı tozağacılardan arasıyla qaçdılar, daşdan-daşa hoppandılar. Çayın üstündəki tirin ətrafına başqa tirlər də yığılmışdı, onlar əlin barmaqlarından çox idi və çayın bəri tərəfiylə axan hər şey burada ilişib qalırdı. Su tirlərin arasından keçir, üstündən aşır və axıb gedirdi. Məşənin içindən keçən cığır enində bir keçid əmələ gəlmişdi. Onlar heç bir çətinlik çəkmədən gəlib dəhlizə çatdılar və bir müddət dinməzəcə dayandılar.

Kahadan didişmə, dartışma səsi gəlirdi. Tez o tərəfə cumdular. Onların hənirini duyan boz kaftarlar qaçıb aradan çıxdılar. Kahanın içini ay elə işıqlandırmışdı ki, oyuqlar da aydın görünürdü, yeganə qaralan şey isə Malın dəfn olduğu çalanın üstü idi. Onlar dizləri üstə çöküb Malın artıq bir hissəsi görünən bədəninin üstündəki sür-sümüyü, zirzibili və külü süpürüb atdılar. İndi onun üstündəki torpaq təpəciyi yox idi, ocağın səviyyəsinə enib düzəlmişdi. Heç biri dinib-danışmadan iri bir daşı dığırlayıb Malın basdırıldığı yerin üstünə yıxdılar və bununla da onun daha yaxşı qorunmasını təmin elədilər.

Fa mızıldandı:

– Onlar çağanı südsüz necə yedirəcəklər?

Sonra onlar bir-birini qucaqlayıb döş-döşə dayandılar. Ətrafdakı qayalar eynən o biri qayalar kimiydi, ocaq ölmüşdü artıq. İkisi də biri-birinə qısılib üz-üzə dayandı, bədənləri birləşdi, yerə yığıldılar. Öz bədənləri alovlandı, ocaq kimi alışıb-yandı.

YEDDİ

Fa Loku qırağa itələdi. İkisi də ayağa qalxıb diqqətlə kahaya baxdı. Dan yerinin ilk şəfəqləri onların üstünə düşdü. Fa gedib qayanın oyuğundan ətsiz sümüyü və bir də kaftarların tapıb yeyə bilmədikləri ət tikələrini gətirdi. Gecə işığının mavi və boz rəngləri çəkilib getmişdi deyə, adamlar da indi qırmızı rəngdə idi – mis rənginə çalan qırmızı və dəniz qumu rəngindəydi onlar. Ət tikələrini dinməzəcə parçalayıb bölüşdülər, hər birinin də o birinə yazığı gəlirdi. Tezliklə əllərini qılçalarına silib çaya tərəf endilər və su içdilər. Hələ də dinib-danışmadan və başlarının içində heç nə görmədən sola dönüb qayadan əvvəlki döngəyə çatanacan getdilər.

Fa ayaq saxladı.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Mən görmək istəmirəm.

İkisi də çevrilib boş qalmış kahaya baxdı.

– Alov göydən düşəndə, ya da oyanıb süpürgəlikdən qalxanda mən od götürəcəyəm.

Lok başının içində ocaq gördü. Əslində, Lokun başında bir boşluq var idi, orada ancaq dərin və şəksiz hisslər su kimi qabarıb-çəkirdi. Lok dəhlizin o başına getdi ki, tirlərə yaxınlaşsın. Fa onun biləyindən yapışdı.

– Biz bir də adaya getməməliyik.

Lok əllərini yuxarı qaldırıb onun üzünə baxdı:

– Biz orada Likuya yemək tapmalıyıq. O, geri qayıdanda yeyib güclü olacaq.

Fa diqqətlə Lokun üzünə baxırdı, amma onun üzündə ifadə olunanlar Loka aydın deyildi. Lok kənara çəkildi, çiyinlərini çəkib əl-qolunu ölçdü. Sonra susub həyəcan içində gözlədi.

– Yox!

Fa onun biləyindən tutub geri çəkdi. Lok dil boğaza qoymadan danışdı, Fa ilə razılaşmırdı. Heç özü də bilmirdi nə deyir. Fa əlini ondan çəkib düz üzünə baxdı.

– Səni öldürəcəklər.

Burada bir pauza oldu. Lok Faya baxdı, sonra adaya baxdı, sol yanağını qaşdı. Fa lap yaxına gəldi.

– Mənim uşaqlarım olacaq, onlar dənizin qırağındakı mağarada ölməyəcəklər. Ocağımız da olacaq.

– Liku böyüyüb qadın olanda onun da uşağı olacaq.

Fa yenə də əlini onun biləyindən çəkdi.

– Qulaq as. Danışma. Təzə adamlar tiri götürüblər, Mal ölüb. Ha qayanın üstünə qalxıb, təzə kişi də qayanın üstündəymiş: Ha ölüb. Təzə adamlar kahaya gəliblər. Nil də, qarı da ölüb.

Fadan arxa tərəfdə işıq güclənmişdi, düz onun başının üstündə göydə qırmızı şəfəq ləkələri var idi. Lokun gözündə Fa böyüdü. O, qadın idi. Lok ona tabe olub başını silkələdi, bu sözlərdən sonra hissləri coşdu.

– Əgər təzə adamlar Likunu geri qaytarsalar, mən çox sad olacağam.

Fa qəzəblə qışqırdı, suya tərəf bir addım atıb yenə geri qayıtdı, Lokun çiyindənən bərk-bərk yapışdı:

– Çağaya südü haradan tapacaq onlar? Bəyəm maral süd verir? Onlar Likunu qaytarıb bizə verməsələr necə olacaq?

Lokun başının içi boş idi və itaətkarlıqla cavab verdi:

– Mən bunu görə bilmirəm.

Fa qəzəbli halda çevrilib ondan aralandı, əlini qayanın başlangıcındakı döngəyə söykəyib dayandı. Lok onun necə qəzəbləndiyini, çiyin əzələlərinin necə gərildiyini gördü. Fa qabağa əyilmişdi, sağ əlini sağ dizinə dirəmişdi və üzünü çevirənəcən, arxası ona tərəf dayandığı vaxtda da onun deyirərək nəsə dediyini eşitdi.

– Sənin öz başının içində gördüklərin çağanın da gördüyündən azdır.

Lok əllərini gözlərinin üstünə qoyub elə sıxdı ki, qıgılıcım seli fişqırdı.

– Gecə olmayıb.

Doğrudan da, eləydi. O yerdə ki gecə olmalıydı, orada bir boşluq var idi. Onlar birlikdə yatandan sonra Lokun nəinki qulaqları və burnu yuxudan oyanmışdı, onların içindəki Lok da oyanıb hisslərin necə yüksəlib-endiyini, yenə yüksəldiyini müşayiət edirdi. Onun kəllə sümüklərinin altında çoxsaylı ağımsov payız çiçəkləri səpələnmişdi, onların toxumları Lokun burnunun içində idi, ona görə də əsnəyib asqırırdı. Əllərini aralayıb Fanın olduğu yerə tərəf baxdı və gözlərini qırpdı. İndi Fa qayanın bu tərəfinə qayıdıb çaya baxırdı, əlinin işarəsi ilə onu çağırırdı.

Suda yenə tir var idi. Tir adanın yaxınlığındaydı və hər ucunda bir sümüksifət kişi oturmuşdu. Onlar suyu qazırdılar, qayıq üzüb çayı keçirdi. Tir gəlib sahildəki sıx kolluğa çatanda axın istiqamətində üzdü və kişilər suyu qazmadılar.

Onlar quru ağacın ətrafındakı talanın suya yaxın yerlərini diqqətlə nəzərdən keçirirdilər. Lok gördü ki, onlardan biri çevrilib o birinə nəşə dedi.

Fa onun əlinə toxundu.

– Onlar nəşə axtarırlar.

Tir axınla yavaş-yavaş aşağı üzürdü, günəş isə yuxarı qalxırdı. O tərəfdə çay, sanki, qəflətən alovlandı və bu fonda hər iki tərəfdəki meşə bir anlığa qaranlıq göründü. Təzə adamların qəribə cazibəsi Lokun başından payız çiçəklərini qovub çıxartdı. O hətta göz qırpmığı da unuttu.

Tir balaca idi, şələlə tərəfdən üzüb gəlirdi. Çəpinə dayananda arxa tərəfdə oturan kişi yenə də suyu qazmağa başladı, tir də düz Lokun gözünə tuşlandı. Hər iki kişi bir an da gözlərini çəkmədən yana çevrilib sahilə baxırdı.

Fa mızıldandı.

– Orada başqa tir də var.

Adanın sahili tərəfdən kollar silkələndi. Sonra bir anlığa aralandı və Lok da hara baxmalı olduğunu bildirdi deyə, orada gizlənmiş o biri tirin ucunu görə bildi. Bir kişi başını və çiyinlərini yaşıl yarpaqların arasından çıxardıb hirsli-hirsli əlini yellədi. Tirin içində oturmuş iki kişi suyu tez-tez qazmağa başladı və gəlib ölü ağacın qarşısında əlini yelləyən kişinin dayandığı yerə çatdılar. İndi onlar ölü ağaca yox, əlini yelləyən kişiye baxır, başlarını tərpedirdilər. Tir onları həmin kişinin yanına apardı, burnunu kolların altına soxdu.

Maraq güc gəldi və Lok təzə yolla adaya tərəf elə həyəcanla qaçdı ki, Fa özü də başının içində onun nə gördüyünü gördü. Fa ona çatıb qolundan bərk-bərk tutdu:

– Yox! Yox!

Lok tez-tez danışdı. Fa onun üstünə qışqırdı:

– Dedim ki, yox!

Fa kahanı göstərdi:

– Sən nə dedin? Fa başının içində çox şey görür.

Nəhayət, Lok sakitləşib gözlədi. Fa ciddi görkəm alıb dedi:
– Biz aşağı enib meşəyə getməliyik. Yemək axtarmalıyıq. Biz çayın o tərəfindən göz qoyub onları güdərək.

Hər yerdə daşların daldasıyla üzünə aşağı qaçıb çaydan uzaqlaşdılar. Meşənin qırağında yemək var idi: təzə çıxan göy soğanaq cücətiləri, sürfələr, zoğlar, göbələklər, qabırğın altındakı şirəli yumşaq təbəqə... Maral əti yemişdilər deyə, onlar kəskin aclıq hiss eləmişdilər. Yemək olsa, yeyərdilər, amma yeməsələr də, bu gün axşamacan, hətta lazım gələrsə, sabah da yeməksiz keçinə bilərdilər. Ona görə də yemək axtarmaq vacib deyildi və tezliklə təzə adamların cazibə qüvvəsi onları çəkib suyun qırağındakı kolluğa gətirdi. Onlar palçıqın içində ayaq barmaqlarını gərərk təzə adamların şələlənin uğultusu fonunda eşidilən səslərinə qulaq asırdılar. Qış yuxusundan təzəcə oyanmış milçək Lokun burnunun üstündə vızıldadı. Hava istiydi, günəş şüalarını mülayim idi. Lok özündən asılı olmayaraq yenə əsnədi. Sonra o, təzə adamların quş səsinə oxşayan səslər çıxardıb öz aralarında danışdıqlarını və səbəbi məlum olmayan tapıltı, guppultu səsləri də eşitdi. Fa çevrilib ölü ağacın ətrafındakı talanın qırağına gəldi və yerə uzandı.

Suyun o tərəfində heç nə görünmürdü, amma tappıltı, guppultu səsləri hələ də eşidilirdi.

– Fa, sən ölü ağaca çıxıb baxardın.

Fa çevrilib şübhəylə Loka baxdı. Hər şeydən əvvəl Lok fikirləşdi ki, Fa razılaşmayacaq, deyəcək ki, gəl çıxacaq gedək, təzə adamlardan uzaqlaşacaq və bununla da onlarla Liku arasında böyük bir zaman boşluğu əmələ gələcək – bütün bunlar bilgiyə çevrilərək dözülməz oldu. Dizləri və dirsəkləri üstündə sürünə-sürünə irəli gedib ölü ağacın daldasında gizləndi. Bir göz qırpımındaca yuxarı dırmaşılıb tutqun, tozlu və turşumuş qoxu verən sarmaşlıq yarpaqlarının arasına təpdi özünü. O biri ayağını da koğuşun içinə təzəcə çəkmişdi ki, Fanın başı onun arxa tərəfində peyda oldu.

Ağacın başı böyük fincanın içi kimi boş idi və onların ağırlığı altında əyilərək ovulub tökülürdü, üstü də yeməklə doluydu. Sarmaşığı aşağı və yuxarı yayılaraq dolam-dolaşığı olmuşdu və onlar da kolların arasında oturduları kimi, burada da otura bilərdilər. O biri ağaclar onlardan uca idi, çay tərəfdən təmiz səma, adanın sahillərində isə yaşıl axınlar görünürdü. Quş yumurtaları axtarırmış kimi, Lok yarpaqları çox ehtiyatla aralayıb baxdı və müəyyən elədi ki, öz gözündən azca böyük olan deşik aça bilər; deşiyin qırıqları daim hərəkət eləsə də, hər halda, çayı və əks tərəfdəki sahili görə bilirdi. Onun gördükləri, əslində, olduğundan daha parlaq görünürdü, çünki deşiyin kənarlarını tünd-yaşıl yarpaqlar dövrələmişdi və sanki, Lok əllərini birləşdirib arada açıq qalmış deşikdən baxırdı. Lokun sol tərəfində Fa da özü üçün baxmağa yer düzəldirdi, hətta ağacın çökəyində onun öz dirsəyini söykəməsi üçün yer də tapıldı. Hər dəfə təzə adamlara baxanda olduğu kimi, bu dəfə də onları görə kimi ağır hisslər Loku tərək elədi. Lok təntənəylə əyildi. Sonra onlar qəflətən hər şeyi unudaraq sakitcə dayandılar.

Tir adanın qırağındakı kolluqdan üzərək çıxdı. İki kişi çox diqqətlə suyu qazırdı, tir istiqamətini dəyişdi. Əvvəlcə çayın eninə üzərək Fa ilə Loka tərəf yönəlsə də, sonra istiqamətini dəyişib çayyuxarı üzdü. Tirin çökəyində çox şey var idi: daşa oxşayan şeylər, şişkin dərilər. Orada ən müxtəlif çubuqlar var idi ki, onların da içində yarpaqsız, uzun payalar, yaxud solğun göy rəngli çubuqlar görünürdü. Tir üzüb yaxına gəldi.

Axır ki, onlar təzə adamları günəş işığında üzbəüz görə bildilər. Çox qəribəydi təzə adamlar. Tükləri qara idi, özü də nəsə çox gözlənilməz tərzdə bitmişdi. Tirin qabaq tərəfində oturmuş sümüksifət kişinin şam ağacının çətirinə oxşayan tükləri elə idi ki, onsuz da, uzun olan başını, elə bil, kim-sə insafsızcasına yuxarı dartıb bir az da uzatmışdı. O biri

sümüksifətin tükləri ölü ağaca sarınmış sarmaşığı kimi, hər tərəfə yayılmış böyük kola oxşayırdı.

Onların bədəninin bel tərəfində, qarın tərəfdə və bir də qıçın yuxarı hissəsində sıx tük bitmişdi deyə, o ətraf daha yoğun idi. Lok düz onların bədənlərinə baxmırdı, onun əsas diqqəti təzə adamların gözlərinin ətrafına yönəlmişdi. Göz çuxurlarının altından lap yaxında ağ sümük var idi, geniş burun pərələrinin yerində ensiz deşiklər var idi, onların da arasında başqa bir ağ sümük var idi. Ondən aşağıda, ağızın üstündə başqa bir deşik var idi və təzə adamların səsi də titrəyərək oradan çıxırdı. Həmin deşikdən aşağıda isə qabağa çıxmış bir az qara tük var idi. Sümüyün içindən baxan gözləri diqqətliydi. Gözlərinin üstündəki qaşları ağızdan və burun pərələrindən nazik idi, qara idi, qabağa çıxıb əyilərək yuxarı qalxmışdı, o səbəbdən də kişilərin görkəmində hədələyici əlamət var idi; sanki, onlar da arı kimi sanca bilərdilər. Boz, tüklü dərilərinin yuxarisında, boyunlarından cərgəylə ipə düzölmüş dişlər və balıqqulağı asılmışdı. Qaşlarının üstündəki sümük şişib yuxarı qalxmış, geri əyilərək tüklərin arasında gizlənmışdi. Tir lap yaxına gələndə Lok gördü ki, onlar sümük kimi parıldayan ağ rəngli deyil, tutqundur. Onların rəngi iri göbələyin rənginə oxşayırdı, ya da adamların yediyi cücətilər rəngdəydi və elə onlar kimi də yumşaq idilər. Əlləri və ayaqları paya kimi nazik idi, ona görə də oynaqları ağacdakı düyünlərə bənzəyirdi.

Lok tirin içinə baxanda gördü ki, əvvəlkindən daha genişdir, ya da, bəlkə, orada yanbayan üzən iki tir var idi. Tirin içində çoxlu bağlama və başqa qərribə şeylər var idi, onların arasında bir kişi uzanmışdı. Onun bədəni və sümük sifəti eynən o birilərinki kimiydi, başının tükləri şabalıd qərzəyinin üstündəki tikanlara oxşayırdı, ucları parıldayan sərt və sıx tüklər idi. Ucuşış çubuqlardan biriylə nəsə eləyirdi kişi, əyri çubuq da böyründə idi.

Tirlər üzüb sahilə yaxınlaşdı. Tirin arxa tərəfində oturan kişi (Lok öz yanından ona Qatırquyruğu adı vermişdi) əlin-

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

dəki taxta yarpağı yerə qoyub sahildəki otlardan yapışdı. Şabalıdbaş isə öz əyri payasını və ucuşış çubuğu götürdü, tirlərin daldasında gizlənərək quruya çıxdı. Lokla Fa düz onun başının üstündə idilər və təzə adamın dəniz, ət, qorxu və həyəcanqarışlıq individual qoxusunu duyurdular artıq. Təzə adam aşağıda olsa da, o qədər yaxında idi ki, onların qoxusunu hər an duya bilərdi və Lok qorxub öz qoxusuna qadağa qoydu, amma heç özü də bilmirdi bunu necə elədi. Nəfəsini çəkib özünün belə güclə hiss edə biləcəyi bir halda elə yavaş nəfəs aldı ki, müqayisədə yarpaqların titrəyişi daha canlı təsir bağışladı.

Üstünə günəş şüaları səpələnmiş Şabalıdbaş düz onların altında dayanmışdı. Ucuşış çubuğu əyri payaya köndələn keçirib əlində tutmuşdu. Ölü ağacın dibində ora baxdı, bura baxdı, torpağa baxdı, sonra yenə qarşı tərəfdəki meşəyə baxdı. Çevrilib tirin içində oturan o biri kişilərlə danışdı: onun sümük sifətdən çıxan və quş səsinə oxşayan, ağımsov titrəyişli, sakit danışlıq səsiylə danışdı Şabalıdbaş.

Lok dəhşətli həyəcan keçirən və mövcud olmayan budaqdan yapışmaq istəyən adam kimi hiss elədi özünü. Astarı üzünə çevrilmiş hansısa hissiyyatıyla hiss elədi ki, təzə adamın sifəti Malın üzü deyil, Fannın sifəti deyil, Lokun sifəti də deyil; özü də sümüyün altında gizlənməyib. Sadəcə, dəridir o.

Kolbaş ilə Qatırquyruğu tirləri kollara bağlayan dəri zolaqlarla nəşə eləyirdilər. Onlar tirin içindən çıxıb qabağa qaçaraq gözdən itdilər. Tezliklə də, sanki, daşın zərblə ağaca çarpılmasına oxşayan bir səs eşidildi. Şabalıdbaş da irəli sürünüb gizləndi.

Tirlərdən başqa maraqlı bir şey qalmamışdı artıq. Tirlərin iç tərəfi sığallıydı, parlaq idi, çöl tərəfi isə dəniz geri çəkildəndən sonra çılpaq qayanın üstü günün altında quruduğu vaxt əmələ gələn ağ ləkələrə oxşayan ləkələrlə doluydu. Qıraqlardan dəyirmiydi, sümüksifət kişilər əllərini

qoyduqları yerdə çökək əmələ gəlmişdi. Tirlərin içində o qədər çox və müxtəlif şeylər vardı ki, onlardan baş açmaq, çeşidləmək çox çətin idi. Orada yumru daşlar var idi, payalar və dərilər var idi, Lokun özündən də böyük olan iri bağlamalar var idi, qırmızı rəngli qəribə şeylər var idi, nəse canlıya oxşayan görkəm almış sümüklər var idi, kişilərin əlindəki qəhvəyi yarpaqların qəhvəyi balıqlara oxşayan ucları var idi, orada qoxular var idi, çoxlu sual var idi, cavab isə yox idi. Lok baxırdı, amma heç nə görmürdü, başının içində gördükləri səpələndi, sonra yenidən bir yerə topladı. Suyun o tərəfindən adada heç bir tərpəniş yox idi.

Fa onun əlinə toxundu və ölü ağacın budağında yavaşca çevrildi. Lok da onun kimi elədi, sonra onlar aşağı – talaya tərəf baxmaq üçün yeni müşahidə dəliyi açdılar.

Tanış olan hər şey dəyişmişdi. Talanın sol tərəfində kolların əmələ gətirdiyi cəngəllik və göllənib axmaza çevrilmiş su, sağ tərəfdəki keçilməz bataqlıq isə əvvəlki kimi qalmışdı. Amma meşənin içindən keçən cığırın gəlib talanın qırağına çatdığı yerdəki kollar indi çox sıx bitmişdi. Kolların arasında əmələ gəlmiş keçidə baxanda Qatırquyruğunun o yolla gəldiyini və öz kürəyində bir şələ kol gətirdiyini gördülər. Payanı təmizləyib ağartmış və ucunu şiş düzəltmişdilər. Onlardan arxa tərəfdəki meşənin içindən gələn səslərdən bilinirdi ki, ağacları doğrayırdı.

Fa özündən ətrafa qorxu yayırdı. Bu, artıq başın içində gördüklərini bölüşmək demək deyildi, hər şeyi əhatə eləyən hissiyyat idi, acı qoxuydu, ölü sükut idi, can verən diqqət idi. Lokun içində də eyni hisslər oyadan hərəkətsiz və gərgin şüur idi. Əvvəllər elə də nəzərə çarpmayan, amma indi aydın şəkildə görünən iki Lok var idi artıq: Lokun içi və Lokun çöli. Lokun içi həmişə baxırdı. Nəfəs alan, eşidib iy duyan və həmişə oyaq olan Lokun çöli isə inadkar idi, ikinci dəri kimi onu bürümüşdü. Lokun çöli onun içinə qorxu doldururdu, beyni öz içində gördüklərini başa düşənəcən onda qorxu

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

hissi oyadırdı. Lok əvvəllər heç vaxt belə qorxmamışdı, hə-ta Ha ilə birlikdə qayanın üstündə çömbəldikləri vaxt pişik öldürüb qanını sorduğu şikarının yanında ora-bura gedib tərəddüd içində neyləyəcəyini – çıxıb getsinmi, yoxsa qalıb onları güdsün? – bilmədiyi həmin o çətin məqamda da bu cür qorxmamışdı.

Fanın dodaqları Lokun qulağına yaxınlaşdı.

– Biz tələyə düşmüşük.

Böyürtkən kolları çoxaldı. Talaya tərəf gedən ən asan yollarda kol lap çox idi, axmazın və bataqlığın yanında isə kollar iki cərgə əmələ gətirirdi. Tala yarım dairə şəklində ancaq çaydakı suya tərəf açıq idi. Üç sümüksifət kişi özləri ilə xeyli böyürtkən şələsi götürüb axırını keçiddən keçərək gəldilər və bununla da özlərindən arxa tərəfdəki yolu bağladılar.

Fa Lokun qulağına pıçıldadı:

– Onlar bilir ki, biz buradayıq. İstəmirlər ki, biz buradan gedək.

Sümüksifətlər isə onlara əsla fikir vermirdilər. Kolbaşla Qatırquyuğu geri qayıtdılar, tirlər bir-birinə çırpıldı. Şabalıdbaş böyürtkən şələləri cərgəsi boyunca addımlayaraq meşəyə tərəf baxdı; uçuş çubuğu əyri payaya keçirib əlində hazır tutmuşdu. Böyürtkən şələləri sinəsinə onu örtmüşdü, uzaqdakı çöldə öküzböyürəndə Şabalıdbaş yerində dondu, başını yuxarı qaldırdı və əlindəki əyri paya bir qədər düzələn kimi oldu. Göyərçinlər yenə quruldaşırdılar, günəş ölü ağacın üstündən boylanıb aşağı baxdı və o, iki nəfəri öz isti nəfəsi ilə qızdırdı.

Kimsə səs salaraq suyu qazdı, tirlər toqquşdu. O tərəfdə ağacların bir-birinə dəyib toqquşduğunun və sürütlənib harasa aparıldığıнын səsi eşidildi, iki kişi ağacın altından çıxıb talaya tərəf gəldi. Birinci kişi eynən o birilər kimiydi. Tükləri dərz kimi yığılıb başının ortasında kəkil formasında bağlanmışdı və o, hərəkət elədikcə də yellənirdi. Kəkilli

kişi böyürtkən şələlərinə tərəf gedib, oradan meşəyə baxdı. Onun da əlində əyri paya və çubuq var idi.

İkinci kişi o birilərinə oxşamırdı. Alçaqboy, yoğun adam idi. Bədənində daha çox tük var idi, başının tükləri elə sığalıydı, elə bil, piy sürtüb yağlamışdı. Başının qabağında tük yox idi, və göbələkvari ağılığıyla təəccüb doğuran sümük düz qulaqlarının üstündən keçirdi. İlk dəfə ancaq indi Lok təzə adamların qulaqlarını görə bildi: qulaqlar balaca idi və hər iki tərəfdən sıxılaraq başa birləşmişdi. Kəkilli ilə Şabalıdbaş çömbəltmə oturdular, Fa ilə Lokun ayaq izlərinin üstündəki otları və yarpaqları qurdaladılar. Kəkilli yuxarı baxıb dedi:

– Tuami.

Şabalıdbaş əllərini geniş açıb ayaq izləriylə getdi. Kəkilli kişi yoğun kişiyyə müraciət elədi:

– Tuami.

Yoğun kişi diqqətini çəkən daş və çubuq tığına çatıb geri çevrildi. Qeyri-təbii zərif və qısa quş səsi çıxartdı, o birilər də ona cavab verdilər. Fa Lokun qulağına dedi:

– Onun adıdır.

Tuami ilə o biri kişilər aşağı əyilib ayaq izlərinə baxa-baxa başlarını tərpətdilər. Ağaca yaxınlaşdıqca torpaq bərkiyirdi deyə, ayaq izləri görünmürdü və Lok gözləyirdi ki, təzə adamlar axtarışı burunlarıyla davam etdirəcəklər. Amma onlar qəddlərini düzəldib ayağa durdular. Tuami gülməyə başladı; cikkildəyib gülə-gülə şələlə tərəfi göstərdi. Sonra dayandı, əllərini şappılıyla bir-birinə vurdu, nəsə bir söz dedi, daş və budaq tığına tərəf çevrildi.

Tuaminin dediyi o bir söz talada hər şeyi dəyişdirdi və təzə adamlar da sakitləşməyə başladılar. Amma Şabalıdbaşla Kəkilli hərəsi talanın bir tərəfində dayanıb böyürtkən kollarının üstündən meşəyə tərəf baxırdılar, onların əllərindəki əyri payalar da düzələn kimi olmuşdu. Qatırquyruğu bir müddət bağlamalardan heç birini tərpətmədi; əlini çiyininin üstünə qoyub dərini dartdı və sivrilib onun içindən çıxdı.

Həmin anda Lok elə bir ağrı hiss elədi ki, elə bil, onun gözü baxa-baxa adamın dırnağının altına tikan soxmuşdular, amma gördü ki, Qatırquyruğunun heç vecinə də deyil və əslində, ağ dərisində özünü daha rahat və sərin hiss eləyir. İndi o da eynən Lok kimi çılpaq idi, amma nazik belinə və yanbızlarına bir parça maral dərisi sarınmışdı.

İndi Lok iki başqa şey də gördü. Təzə adamlar onun əvvəllər gördüyü canlıların heç biri kimi yerimirdilər. Onlar qılçalarının yuxarı qurtaracağında tarazlaşmışdılar, arılarda olduğu kimi, ortadan nazik bədənləri eləydi ki, yeriyəndə irəli-geri ləngər vururdu. Onlar yerə baxmırdılar, düz qabağa baxırdılar. Lok ac adamı görəni kimi tanıyırdı və indi görürdü ki, təzə adamlar təkəcə elə ac deyillər. Təzə adamlar ölürdülər. Onların sümükləri az qalırdı dərilərini deşib çıxsın. Malın da sümükləri elə çıxmışdı. Onların hərəkətində əyilmiş cavan ağac şivinin gözəlliyi var idi, amma bununla belə, yuxulu kimi ləng tərənirdilər. Dik dayanıb gəzirlər, amma tezliklə öləcəklər. Elə bil, Lokun görəni bilmədiyi nəsə bir şey onlara dayaq durub başlarını dik saxlayır və hər an itələyib qabağa aparır. Lok dəqiq bilirdi ki, əgər onlar kimi arıq olsaydı, çoxdan ölərdi.

Kəkilli kişi öz dərisini çıxardıb ölü ağacın altında yerə atdı və böyük bağlamalardan birini qaldırdı. Şabalıdbaş tez onun köməyinə gəldi, onlar bağlamamı birlikdə qaldırdılar. Təzə adamların bir-birinə baxıb güləndə üzlərinin necə qırıxdığını görəndə Lokun içində onlara qarşı qəfil bir mərhəmət hissi kükrəyərək ağır hissləri qovub bədənindən uzaqlaşdırdı. Lok onların ağırlığı necə bölüşdüklərini görürdü, eyni zamanda, öz bədən üzvlərinin hərəkətə gəlib gərildiyini, güc verdiyini də hiss eləyirdi. Tuami geri qayıtdı, dərisini soyundu, əl-qolunu açdı, ora-burasını qaşdı və torpağın üstündə diz çökdü. Yerə tökülmüş yarpaqları o qədər süpürdü ki, qəhvəyi rəngli torpaq göründü. O, sağ əlində bir çubuq tutub o biri kişilərlə danışdı, onlar da başlarını tərpedirdilər.

Suda tirlər toqquşdu, o tərəfdən gələn səslər eşidildi. Tala-dakı kişilər susdular. Kəkilli ilə Şabalıdbaş yenə də göyəm kollarının arasında gəzib ora-bura baxdılar.

Sonra başqa bir kişi göründü. Bu kişi hündürboy idi, özü də o birilər kimi arıq deyildi; ağızının altındakı və başının üstündəki tüklər eynən Malın tükləri kimi boz və ağ rəngdə idi. Tükləri burulub bulud kimi qalxmışdı, hər qulağından böyük bir pişik dişi asılmışdı. Lokla Fa onun üzünü görə bilmirdilər, çünki arxası onlara tərəf idi; ona “Qoca kişi” adı verdilər. Qoca kişi ayaq üstə dayanıb Tuamiyə baxırdı, onun cod səsi guruldayır və qırılırdı.

Tuami çoxlu işarə cızdı. Lokla Fanın fikirləri birləşdi və indi onların hər ikisi başının içində Malın bədəninin ətrafında xətt cızan qarını görürdü. Keşikdə dayanmayan o biri kişilər Tuaminin başına toplasdılar, bir-biriylə danışıdılar, qoca kişiylə danışıdılar. Lokla Fanın elədiyi kimi, onlar öz fikirlərini ifadə etmək üçün əl-qollarını ölçmür, atılıb-düşmürdülər, onların nazik dodaqları tərپənərək bir-birinə dəyirdi. Qoca kişi əli ilə nəsə bir hərəkət eləyib aşağı əyildi və Tuamiyə nəsə dedi.

Tuami başını silkələdi. Kişilər ondan aralanıb cərgəylə oturdular, Kəkilli isə gözətçilik eləyirdi. Fa ilə Lok tüklü başlar cərgəsinin üstündən baxıb Tuaminin neylədiyinə fikir verirdilər və onun da üzünü görə bildilər: qaşlarının arasıyla üzüyuxarı gedən xətlər var idi, işarə çəkəndə dilinin ucu da çölə çıxıb hərəkət eləyirdi. Tüklü başlar cərgəsində nəsə bir cıkkıldəşmə başladı. Kişilərdən biri yerdən bir neçə çubuq götürüb sındırdı, sonra onların üstünü əliylə örtüdü, kişilərin hər biri bir çubuq götürdü.

Tuami ayağa durub bağlamaya tərəf getdi və dəri kisəni çıxartdı. Kisədə daşlar, odun parçaları və başqa şeylər var idi; Tuami onları özünün yerdə çəkdiyi işarələrin yanına düzdü. Sonra da cərgəylə oturmuş kişilərlə cızdığı işarələrin arasında oturdu. Dərhal da kişilər öz ağızlarından səslər

çıxartmağa başladılar. Onlar əllərini bir-birinə vururdular və səs bir az da güclənirdi. Səs qalxır, enirdi, amma şələlənin suyu aşağı tökülüb həmişə də eyni yerdə qaldığı kimi, o səs də eyni cür qalırdı. Lokun başının içini şələlə doldürmüşdü; sanki, o, uzun-uzadı şələləyə baxmışdı və ona görə də yuxusu gəlirdi. Görəndə ki təzə adamlar bir-birinə qarşı çox mehribandırlar, Lokun gərilməmiş bədəni, az da olsa, boşaldı. Amma “Şap! Şap!” səslərini eşidən kimi dərhal da Lokun başının içinə bir dəstə quş gəlib doldu.

Ağacın altında mələyib dişisini çağırən erkək maralın qulaqdeşən səsi eşidildi. Lokun başının içindəki bir dəstə quş dərhal da uçub getdi. Kişilər başlarını elə əydidilər ki, onların müxtəlif formada olan saçları yerə süpürgə çəkdi. Maralların ən böyüyü olan maral talada rəqs eləməyə başladı. Cərgələnmiş başların ətrafında rəqs eləyə-eləyə işarələnmiş yerin o biri tərəfinə gəldi, çöküb sakitcə dayandı. Yenə mələdi. Sonra talaya sükut çökdü, göyərçinlər isə quruldaşıb bir-biriylə söhbət eləyirdilər.

Tuami vurnuxmağa başladı. Şeyləri götürüb işarələrin üstünə atmağa başladı. Əllərini açıb nəsə çox vacib bir hərəkət elədi. Talada müxtəlif rənglər əmələ gəldi: orada payız yarpaqlarının rəngi var idi, al-qırmızı giləmeyvələrin rəngi var idi, qarın ağ rəngi var idi, daşın üstündə qalanmış ocağın əmələ gətirdiyi solğun qara rəng var idi. Kişilərin başlarının tükləri hələ də yerə sərilib qalmışdı, onlar dinib-danışmırdılar.

Tuami təzədən oturdu. Lokun tarım çəkilmiş dərisi, elə bil, şaxtadan üşüdü. Talada başqa bir maral da var idi. Maral gəlib işarələr olan yerdəcə uzanmışdı və uzanmış olmasına baxmayaraq, qaçırdı. Amma kişilərin səsi, şələlənin altındakı su kimi o da həmişə öz yerində qalırdı. Bu maralın rəngi cütləşmə dövründəki kimiydi, amma özü çox kök idi; onun balaca, qara gözləri arabir sarmaşığın arasından Lokun düz gözünün içinə baxırdı. Loka elə gəldi ki, ələ keçibdir – şirəsi

axan yeməli şeylərlə üstü dolu olan ağacda onu tələyə salıblar. Nəyəsə baxmaq həvəsi də qalmadı.

Fa onun biləyindən yapışıb yuxarı qaldırdı. Lok qorxu içində gözünü yarpaqlara yaxınlaşdırıb geriyyə – yerə yaslanıb qalmış marala baxdı, amma maral artıq gizlənmişdi, çünki kişilər onun qarşısını kəsmişdilər. Qatırquyruğu əlində sıgallı və bir ucunda budaq olan odun parçası tutmuşdu və onun barmaqlarından biri budağın üstünə uzanmışdı. Onunla üzbəüz dayanmış Tuami odun parçasının o biri ucundan tutub saxladı. Qatırquyruğu ayaq üstə dayanmış maralla və yerə sərilmiş maralla danışdı. Lokla Fa görürdü ki, Qatırquyruğu nəsə xahiş eləyib yalvarır. Tuami sağ əlini havada yuxarı qaldırdı. Maral mələdi. Tuami güclü zərbə vurdu, parıldayan daş oduna pərçimləndi. Qatırquyruğu bir müddət sakit dayanıb yerindən tərpənmədi. Sonra əlini ehtiyatla ağacdan çəkdi, amma barmağı hələ də budağı sıxıb saxlamışdı. Sonra o geri çevrildi və gəlib o biri kişilərin yanında oturdu. İndi onun sifəti sümüyə daha çox oxşayırdı, ləng hərəkət eləyir, ləngər vururdu. O biri kişilər onun əlindən tutub öz yanlarında oturmasına kömək elədilər. Qatırquyruğu heç nə demədi. Şabalıdbaş bir dəri çıxarıb Qatırquyruğunun əlinə bağladı, marallar da gözlədilər ki, öz işini qurtarsın.

Tuami ağac parçasını çevirdi və bir anlığa barmağı ləngidi, ağacın budağı taqqıldayıb çıxdı və düşüb tülküsayaq qızartdaq maralın üstündə qaldı. Tuami yenə oturdu. Kişilərin ikisi əllərini uzadıb yıxılmaqda olan Qatırquyruğunu tutdu. Sükut elə idi, elə bil, şələlə onların düz böyründə guruldayırdı.

Şabalıdbaşla Kolbaş ayağa durub yerə uzanmış marala yaxınlaşdılar. Onların hər biri bir əlində əyri paya, o biri əlində isə qırmızı lələkli çubuq tutmuşdu. Ayaq üstə dayanmış maral adam ələ oxşayan əli ilə, sanki, onların üzünə su çiləyirmiş kimi bir hərəkət elədi: əlində tutduğu qıjı yarpağıyla

yanaqlarına toxundu. Onlar yerdə uzanmış maralın üstünə əyilməyə başladılar, bir əlləri aşağı enir, o biri əlin dirşəyi isə arxadan yuxarı qalxırdı. Sonra nəşə şaqquldadı: Şaq! Şaq! İki çubuq maralın düz ürəyinə sancıldı. Onlar aşağı əyildilər və çubuqları dartıb çıxartdılar, maral isə yerindən tərənəmədi. Yerdə oturan kişilər əllərini bir-birinə vurub su şappılıtısına oxşayan səslər çıxardılar və bu davam elədikcə Loku əsnəmək tutdu, dodaqlarını yaladı. Şabalıdbaşla Kolbaş hələ də çubuqları əllərində tutub dayanmışdılar. Maral mələdi, kişilər o qədər aşağı əyildilər ki, başlarının tükü torpağa sərildi. Maral yenə rəqs eləməyə başladı. Onun rəqsi səs-küyü bir az da çoxaltdı. Maral yaxına gəldi, ağacın altından keçdi, gözdən itdi, səs-küy də azaldı. Onların arxa tərəfində – ölü ağacla çayın arasında maral yenə mələdi.

Tuami ilə Kolbaş tələsik cığırın o tərəfindəki göyəm kolluğuna qaçıb sax-şəvəli basaraq yana əydilər. Hərəsi açılmış sırımın bir tərəfində dayanıb göyəmləri geri dartmışdılar və Lok gördü ki, onların gözləri yumuludur. Şabalıdbaşla Kolbaş əllərindəki əyri payaları yuxarı qaldırıb yavaş-yavaş irəli getdilər, taladan keçib meşədə səssiz-səmirsiz yox oldular. Tuami ilə Kəkilli tutub saxladıqları göyəm kollarını əllərindən buraxdılar.

Günəş qalxıb yerini elə dəyişmişdi ki, Tuaminin hazırladığı maral ağacın kölgəsindən ətrafa qoxu yaydı. Ölü ağacın kölgəsində oturmmuş Qatırquyruğu yüngülcə titrəyirdi. Aclıq çəkməkdən yuxulu kimi görünən adamlar yavaşca hərəkət eləməyə başladılar. Qoca kişi ağacın altından çıxdı, gəlib Tuami ilə danışmağa başladı. İndi onun saçları başına bərk bağlanmışdı və günəş şüaları da onların üstündə oynayırdı. Qoca kişi irəli gəlib marala baxdı. Ayağını qabağa uzadıb maralın bədəninə sürtməyə başladı. Maral heç nə eləmədən təzə adamların onu gizlətməsinə imkan verdi. Çox keçmədi ki, torpağın üstündə rəngli ləkələrdən, bir baş və balaca gözlərdən başqa heç nə qalmadı. Tuami çevrildi, öz-özünə

danışa-danışa bağlamalardan birinə yaxınlaşıb nəsə axtarmağa başladı. Eynən diş kimi, bir ucu iti, o biri ucu isə enli və küt olan cilalanmış bir sümük tapıb çıxartdı. Sonra dizi üstə çöküb cilalanmış sümüyün küt ucunu balaca daşla sürtməyə başladı, Lok qıcırta səsi eşitdi. Qoca kişi yaxına gəldi, sümüyü göstərdi, qəhqəhə çəkib güldü, sonra da, sanki, öz sinəsinə nəsə soxurmuş kimi bir hərəkət elədi. Tuami başını aşağı əyib yenə daşı sümüyə sürtüdü. Qoca kişi çayı göstərdi, torpağı göstərdi, sonra da uzun-uzadı danışdı. Tuami daşı və sümüyü götürüb öz belinə bağladığı dərinin içinə qoydu, ölü ağacın altına tərəf gedib gözdən itdi.

Qoca kişi danışib qurtardı. Talanın düz mərkəzindəki bağlamanın üstündə ehtiyatla oturdu. Maralın başı və xır-daca gözləri onun ayağı tərəfdə idi.

Fa Lokun qulağına pıçıldadı.

– O tez getdi. Maraldan qorxur.

Dərhal da Lok öz başının içində ayaq üstə dayanaraq mələyib rəqs eləyən maralı gördü. Təsdiq işarəsi olaraq başını tərpətdi.

SƏKKİZ

Fa çox böyük ehtiyatla qurcuxdu, sonra yenə yerində donub-qaldı. Lok gözünün ucuyla baxanda gördü ki, onun qırmızı dili dodaqlarının arasından çıxıb. Sükut onları birləşdirdi və bir anlıq da olsa, Lok gördü ki, Fa iki yerə bölündü, onları birləşdirmək üçün böyük qüvvə sərf etmək lazımdır. Sarmaşığın arası cücülərlə dolu idi və güclə eşidilən səslə vızıldaşır, Lokun bədəninə qonurdular, ona görə də dərisi gərilirdi. Günəş şüalarının zolaqları və ləkələri arasındakı kölgələr aralanıb endilər, günəş özü isə xeyli yüksəyə qalxdı. Malla qarının nə vaxtsa dedikləri ayrı-ayrı sözlər görüntülərlə birlikdə peyda olur, təzə adamların səsləri ilə

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

elə qarışırdı ki, Lok heç bilmirdi bunların hansı kimindir. Günəşin həmişə od kimi şaxıdığı və bütün ilboyu meyvələrin yetişdiyi, kahanın içinin də belə – göyəm kolları ilə bağlamaların bir-birinə qarışdığı tala kimi olmaması barədə danışan, deyəsən, Malın səsiylə danışan qoca kişi idi. Xoşagəlməz hisslər çəkilib gölməçədəki su kimi yayıldı. Lok artıq onlara öyrəşmişdi.

Lokun biləyi ağrıyırdı. Gözlərini açıb əsəbi halda aşağı baxdı. Fa onun biləyindən tutub elə sıxırdı, barmaqları az qalırdı ətin içinə girsin. Sonra Lok açıq-aşkar çağanın zığıldadığını eşitdi. Təzə adamların quş səsinə oxşayan danışığı, səs-küylü gülüşləri dəyişib elə olmuşdu, sanki, birdən-birə onlar hamısı təzədən uşaq olmuşdu. Fa ağacın üstündə oturub üzünü çaya tərəf çevirdi. Oyanıb yuxuların və təzə adamların təsiri ilə şoka düşmüş Lok bir müddət günün altında uzandı. Sonra çağa elə zığıldadı ki, Lok da Fa ilə birlikdə çevrilib sarmaşığın arasından çaya tərəf baxdı.

Tirlərdən biri sahilə tərəf hərəkət eləyirdi. Tuami arxada oturub suyu qazırdı, tirin qalan yerləri adamla dolu idi və onların çılpaq bədənlərindən, sallaq döşlərindən Lok gördü ki, hamısı qadındır. Onlar kişilərə nisbətən balacaboy idilər, lazım gəldikdə soyunula bilən az dəri gəzdirdilər, saçları kişilərinki kimi qeyri-adi formada düzəldilməmişdi, qırıxıq sifətləri çox əzgin görünürdü, özləri də lap arıq idilər. Tuami ilə qırıxsifət qadınların və bağlamaların arasında oturan məxluq Lokun diqqətini elə cəlb elədi ki, o birilərə baxmağa vaxtı yox idi artıq. O məxluq da qadın idi, belini örtən parlaq xəzli dəri yuxarı qalxaraq hər iki qolunu örtmüşdü və başının arxasında torba əmələ gətirmişdi. Gülün ləçəklərini yarpaqlar necə dövrələyirsə, qadının sümük kimi ağ sifətini də parlaq qara saçları elə dövrələmişdi. Qadının çiyinləri və döşləri ağ idi, amma bu ağlıq onun sinəsinə dırmaşan çağanın rəngi ilə müqayisədə heyrətamiz kontrast yaradırdı. Çağa sudan qorxaraq qadının çiyinə dırmaşırdı ki, xəz dərinin əmələ

gətirdiyi torbaya girsin, o isə üzünü turşudub ağzını açaraq gülürdü və bu zaman Lok onun qəribə, ağ dişlərini görürdü. Baxmalı o qədər yeni şeylər vardı ki, Lok dördgöz olmuşdu və gördüyü hər şeyi yadında saxlamaq istəyirdi ki, indi anlamasa da, sonradan, bəlkə, yadına düşəndə anlaya bildi. Qoca kişi o biri kişilərdən kök olduğu kimi, bu qadın da o biri qadınlardan kök idi, amma qoca kişi kimi qoca deyildi, o, döşlərinin gilələrindən çıxan südü görürdü. Çağa onun saçlarından yapışıb yuxarı dırmaşmaq istəyirdi, qadın isə başını yana əyib üzünü yuxarı tutaraq uşağı aşağı çəkməyə çalışırdı. Sığırçın cikkildəşməsinə oxşayan gülüş səsi qalxdı. Tir sürünüb pusqu deşiyinin hüdudlarından çıxdı və indi Lok sahiləki kollarm ah çəkməyə oxşayan xıçılısını eşitdi.

Lok Faya tərəf çevrildi. Fanın üzündə səssiz bir gülüş donmuşdu, başını silkələyirdi. Lok gördü ki, onun göz çuxurlarında çoxlu su yığılıbdır və hər an axıb yerə tökülə bilər. Fanın üzündəki səssiz gülüş yox oldu, sifəti turşumağa başladı, o qədər turşudu ki, sanki, böyrünə uzun bir tikan girmişdi və o da dözülməz ağrıdan əzab çəkirdi. Onun dodaqları yığıldı, aralandı, amma əsla səsi çıxmasa da, Lok bildi ki, Fa deyir:

– Süd...

Gülüş səslərini danışanların səsi əvəz elədi. Eşidilən tappıltı, guppultu səslərindən bilinirdi ki, ağır şeyləri tirin üstündən qaldırıb sahilə atırlar. Lok sarmaşığın arasından başqa bir deşik açıb aşağı baxırdı və bilirdi ki, Fa da eynən onun kimi eləyib: başqa bir deşik açıb oradan baxır.

Kök qadın çağanı sakitləşdirdi. İndi o, suyun qırağında dayanıb çağanı əmizdirirdi. O biri qadınlar ətrafda vurnuxur, bağlamaları sürüyür, əllərinin cəld və ağıllı hərəkətləriylə açıb-bağlayırdılar. Lok gördü ki, onlardan biri arıq, hündürboy qız uşağıdır, belinə də maral dərisi sarınıbdır. Qız ayağının yanındakı torbaya baxırdı. Qadınlardan biri torbanın ağzını açırdı. Lok diqqətlə baxanda gördü ki, torba bir yer-

də sakit dayanmayıb gərginlik içində daim hərəkət eləyərək formasını dəyişir. Torbanın ağzı açıldı və Liku onun içindən çıxdı. Liku əvvəlcə dizləri və dirsəkləri üstündə dayanmışdı, sonra sıçrayıb ayağa qalxdı. Lok gördü ki, Likunun boğazına uzun dəri zolaq bağlanmışdır və sıçrayıb ayağa qalxanda qadın yıxıldı, tez də əl atıb dəri zolaqdan yapışdı. Liku havada çevrilib arxası üstə tappılıyla yerə dəydi. Sığırcınlar yenə öz nəğmələrini oxudular. Liku dartındı, qaçaraq dövrə vurdu, sonra da böyük ağacın altında çömbəlib oturdu. Lok onun yumru qarnını gördü, balaca Oanı sinəsinə sıxdığını gördü. Torbanın ağzını açan qadın uzun dəri zolağı ağaca dolayıb bərk-bərk bağladı və aralanıb getdi. Kök qadın Likuya tərəf gələndə Lok onun parıldayan başını və saçlarını iki yerə bölən nazik ağ xətti görə bildi. Kök qadın Likuya nəsə dedi; dizi üstə çökərək gül-gülə yenə nəsə dedi, çağa da onun qucağındaydı. Liku heç nə demədi, balaca Oanı qaldırıb sinəsinə sıxdı.

Aclıqdan üzülən adamlarsayağı ləng tərپənən qız yaxına gəldi, Likudan aralı – öz boyu qədər məsafədə dayandı. İki uşaq bir müddət bir-birinə baxdı. Liku qurcuxdu, ağacdən nəsə qopardıb ağzına qoydu. Qız baxdı, onun qaşlarının arasında dikinə qırıqlar əmələ gəldi, başını silkələdi. Lokla Fa bir-birinə baxıb səbirsizliklə başlarını silkələdilər. Liku ağacdən başqa bir göbələk parçası qopardıb qıza uzatdı, qız geri çəkildi. Sonra irəli gedib əlini ehtiyatla uzadaraq yeməyi aldı. Bir qədər tərəddüd elədi, yeməyi ağzına qoyub çeynəməyə başladı. Tələsik otərəfə-butərəfə boylanıb o biri qadınların gözdən itdiyi yerə tərəf baxdı, sonra da ağzındakı yeməyi uddu. Liku ona lap balaca uşaqların yeyə biləcəyi başqa bir kiçik göbələk parçası verdi. Qız onu da çeynəyib uddu. Sonra onlar dinməzcə dayanıb bir-birinə baxdılar.

Qız balaca Oanı göstərib nəsə soruşdu, amma Liku dinmədi və bir müddət sükut oldu. Lokgil görürdülər ki, qız Likunu başdan-ayağa, ayaqdan-başa nəzərdən keçirir və

üzünü görməsələr də, bildirdilər ki, Liku da qıza o cür baxır. Liku balaca Oanı sinəsindən götürüb çiyinə qoydu. Qız qəflətən dişlərini göstərib güldü, Liku da güldü, onlar birlikdə güldülər.

Lokla Fa da güldülər. Lokun içindəki hisslər istiləşib günəş şəfəqləri kimi parıldadı. İçəridəki Lok rəqs eləyirdi, amma çöldəki Lok imkan vermədi, təkidlə tələb elədi ki, ehtiyatlı olsun, təhlükə var.

Fa başını Lokun başına söykədi.

– Hava qaralanda Likunu götürüb aradan çıxarıq.

Kök qadın suyun üstünə endi. Xəzlərini çıxarıb oturanda Lokla Fa gördülər ki, çağa onun yanında deyil. Xəz onun çiyinlərindən və qollarından sürüşüb aşağı düşdü, qadın belinə qədər çılpaq qaldı, onun saçları və dərisi günün altında parıldayırdı. Əlini boynunun arxa tərəfinə apardı, boylandı və saçlarını qaydaya salmağa başladı. Dərhal da gül ləçəklərinə oxşayan saçları açılıb ilan kimi qıvrılaraq çiyinlərinə və sinəsinin üstünə töküldü. Kök qadın at kimi başını silkələdi, qara ilanlara oxşayan saçları geri töküləndə isə Lokgil yenə onun döşlərini gördülər. Saçlarına taxdığı ağ, nazik tikanları çıxarıb suyun qırağında üst-üstə yığdı, sonra dizini qurdayıb adam əli kimi düzəldilmiş bir sümük parçası çıxartdı. Əlini qaldırıb sümük parçasını saçlarının üstündə gəzdirdi və bunu bir neçə dəfə təkrar eləyəndən sonra onun saçları ilan kimi qıvrılmadı, parıldayan qara şələlə kimi oldu, düz yuxarıdan isə nazik, ağ xətlə iki yerə ayrıldı. Kök qadın saçlarıyla oynamağı dayandırıb qızlara baxdı, onlara nəşə dedi. Arıq qız budaqları torpağın üstündə yanaşı qoyub başlarını birləşdirdi. Liku dizləri və dirsəklərinin üstündə dayanıb arıq qıza baxır, heç nə demirdi. Kök qadın saçlarını dartdı, burdu, sıgalladı, adam əlinə oxşayan sümüyü tüklərinin arasına soxub ora-bura apardı, başını əydi, qaldırdı və axır ki, onun saçları başqa görkəm aldı: sıx hörülərək yuxarıda dik təpəcik formasına düşdü.

Lok Tuaminin səsini eşitdi. Kök qadın tez tüklü dərini götürüb çiyinə atdı və bununla da öz göbəyini, enli və ağ kürəyini, sinəsini gizlətdi. İndi ancaq onun döşləri beşikdən boylanırmış kimi xəzin içindən görünürdü. Kök qadın çevrilib yan tərəfdəki ağacın altına baxdı və Lok bildi ki, o, Tuami ilə danışır. Qadın danışmaqdan çox, gülürdü.

Qoca kişi talada hündürdən danışdı. Lokun diqqəti uşaqlardan yayındı və ətrafda nə qədər müxtəlif səslərin olduğunu yalnız indi anladı. Odun qırılmışdı, ocaq gur yanırdı və adamlar hansısa şeyləri döyəcəydilər. Nəinki qoca kişi, hətta o birilər də öz quş səsləriylə qışqırıb göstərişlər verirdilər. Lok bəxtəvər adamsayağı əsnədi. Bir azdan qaranlıq düşəcək və Lok da Likunu arxasına alıb qaçaraq aradan çıxacaq.

Tuami geri qayıdıb ağacın altına tərəf getdi və qoca kişiylə danışdı. Tirin arxa tərəfində oturmış Qatırquyuğu peyda oldu. Tirin içinə odun qalaqlanmışdı, bir az arxada taladan adaya tərəf ağır tirlər üzürdü. Günəş göydəki hərəkət trayektoriyasının ən yüksək nöqtəsinə çatıb aşağı enməyə başlamışdı deyə, Qatırquyğunun kölgəsi düz qarşı tərəfə düşürdü. Tirlərin ətrafındakı suda əks olunan günəş şüaları Lokun gözünə düşərək qamaşdırır və onu qırpınmağa məcbur eləyirdi. Qatırquyuğuyla kök qadın öz başlarının tükünə toxunaraq bir müddət nə barədəsə danışdılar. Sonra düz Lokun alt tərəfində qoca kişi peyda oldu və bərkdən danışaraq əl-qolunu ölçməyə başladı. Kök qadın ona tərəf baxıb güldü; suda əks olunan günəş şüaları onun ağ dərində oynayırdı. Qoca kişi yenə çıxıb getdi.

Uşaqlar bir-birinə lap yaxınlaşmışdılar. Arıq qız özünün budaqlardan düzəltdiyi mağaranın üstünə əyilmişdi, Liku da dəri zolağın imkan verdiyi məsafədə ölü ağacdən aralanıb çömbəltmə oturmışdu. Arıq qız balaca Oanı ikiəlli tutub o üz-bu üzə çevirir, diqqətlə baxırdı. Qız Likuya nəsə dedi, sonra da balaca Oanı çox ehtiyatla mağaranın içinə

qoyub arxası üstə uzatdı, Liku pərəstiş dolu gözləriylə arıq qıza baxdı.

Kök qadın xəzi sığallaya-sığallaya ayağa durdu. Boğazının ətrafında parıldayaraq döşlərinin arasına düşən nəsə bir şey asdı boynundan. Lok gördü ki, hərdən onların tapıb yerdən götürdükləri, oynadıb sonra da atdıqları sarı, parlaq, əyri daşlardan biridir bu. Kök qadın yanbızlarını oynada-oynada yeriyərək talada gözdən itdi. Liku arıq qızla danışırdı. Onlar barmaqlarıyla bir-birini göstərirdilər.

– Liku!

Arıq qız ürəkdən gülüb əllərini bir-birinə vurdu.

– Liku! Liku!

Qız əlini sinəsinə qoyub dedi:

– Tanakil.

Liku təntənəylə baxdı.

– Liku.

Arıq qız başını silkələdi, Liku da başını silkələdi.

– Tanakil.

Liku çox diqqətlə tələffüz elədi:

– Tanakil.

Sonra arıq qız sıçrayıb ayağa qalxdı, qışqırdı, əllərini bir-birinə vurub güldü. Üzü qırışmış qadınlardan biri onlara yaxınlaşıb Likuya baxdı. Tanakil tez-tez danışıb qadına nəsə dedi, əliylə göstərdi, başını tərپətdi, sonra dayandı və ehtiyatla Likuya dedi:

– Tanakil.

Liku başını qaldırdı.

– Tanakil.

Onların üçü də güldü. Tanakil ölü ağaca tərəf getdi, baxdı, Likunun ona verdiyi göbələkdən bir parça qopardıb ağzına qoydu. Üzüqırışmış qadın elə qışqırdı ki, Liku qorxusundan yerə yığıldı. Qadın qışqırıb səs-küy saldı və hirs-lə arıq qızın çiyindən vurdu. Tanakil tez əlini ağzına salıb göbələyi ağzından çıxartdı. Üzüqırışmış qadın vurub göbə-

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

ləyi onun əlindən yerə saldı, göbələk də gedib suya düşdü. Qəzəblənmiş qadın Likunun üstünə qışqırdı, o da ağaca tərəf qaçdı. Qadın təhlükəsiz məsafədə dayanıb Likuya tərəf əyildi, qəzəbli səslər çıxartdı.

– Ah! – qadın dedi. – Ah!

Tanakilə tərəf çevrilib danışa-danışa bir əlini onun böyrünə dirəyib, o biri əli ilə itələdi. Danışa-danışa da Tanakili itələyib talaya tərəf çıxmağa məcbur elədi. Tanakil geri baxa-baxa könülsüz də olsa, getməli oldu və nəhayət, gözdən itdi. Liku mağaracığa tərəf süründü, balaca Oanı götürüb sinəsinə sıxdı və tələsik ağaca tərəf geri qayıtdı. Üzüqırışmış qadın geri qayıdıb ona baxdı. Onun üzündəki qırışlar bir qədər azalmışdı. Bir müddət dinmədi, sonra dəri zolağın imkan verdiyi qədər Likudan aralı durub aşağı əyildi.

– Tanakil.

Liku yerindən tərənmədi. Qadın yerdən bir çubuq götürüb ehtiyatla Likuya tərəf uzatdı. Liku tərəddüd içində çubuğu alıb qoxuladı və yerə atdı. Qadın yenə danışdı.

– Tanakil?

Cavab olaraq göyərçinlər quruldaşdılar; suda əks olunan günəş şüaları qadının üzündə enib-qalxır, titrəşirdi.

– Tanakil!

Liku dinmədi. Qadın dərhal da aralanıb getdi.

Fa əlini Lokun ağızından çəkdi.

– Onunla danışma.

Fa qaşqabağını töküüb Loka baxdı. Üzüqırışmış qadın Likudan aralanmışdı deyə, Lokun bədəninin titrəməsi də azalmışdı artıq. Çöldəki Lok ona məsləhət gördü ki, ehtiyatlı olsun.

Talada səs-küy qalxdı. Lokla Fa da bir qədər yerlərini dəyişdilər və gördülər ki, çox böyük dəyişiklik baş veribdir. Talanın mərkəzində gur ocaq qalanmışdı və onun ağır tüstüsü qalxıb göyə millənirdi. Təzə adamlar içiboş tirlərdə

gətirdikləri budaqların köməyilə talanın hər iki tərəfində mağaralar düzəltdilər. Torbalar harasa yox olmuşdu deyə, tonqalın ətrafında yer genişlənmişdi. Adamlar oraya toplaşib danışdılar. Hamısı da qarşıda dayanıb danışan qoca kişiyyə tərəf baxırdı. Onlar əllərini qoca kişiyyə tərəf uzatmışdılar. Tuami isə onlar kimi eləmir, elə bil, heç bu adamlardan deyildi. Qoca kişi başını silkələyir, qışqırırdı. Adamlar içəri tərəfə çevrildilər və axırda ancaq kürəkləri göründü; bir-biriylə danışdılar. Sonra adamlar yenə qoca kişiyyə yaxınlaşdılar və qışqırdılar. Qoca kişi başını silkələdi, adamlara arxasını çevirib əyildi, sol tərəfdəki mağaraya tərəf getdi. Adamlar qışqıra-qışqıra Tuaminin ətrafına toplaşdılar. Tuami əlini yuxarı qaldırdı, adamlar susdu. Tuami ocaqda yanan odunlardan o tərəfdə görünən və hələ də yerdə qalmış maral başını göstərdi. Sonra başının işarəsi ilə meşə tərəfi göstərdi, adamlar yenə səs-küy saldılar. Qoca eynən Tuami kimi əlini yuxarı qaldırıb kahadan çıxdı. Adamlar bir anlığa da olsa, sakitləşdilər.

Qoca kişi çox bərkdən qışqırır ancaq bir söz dedi. Adamlar da dərhal qulaqbatırıcı səslə qışqırdılar. Onların ləng tərpenişində bir canlanma əmələ gəldi. Kök qadın kahadan qəribə bir torba çıxartdı. Torba hansısa heyvanın bütöv dərisi idi, amma onun içindəki nə idisə, daim hərəkət eləyib bir yerdə sakit dayanmırdı və elə təsəvvür yaranırdı ki, onu sudan düzəldiblər. Adamlar içiboş odun parçalarını heyvanın altına tuturdular, heyvan da dərhal onun içinə işeyirdi. İçiboş odun parçaları ağzınacan dolurdu deyə, Lok suyun necə parıldadığını da görə bildi. Kök qadın çağaya görə necə sevinirdisə, heyvana görə də elə sevinirdi; adamların hamısı xoşbəxt idi, hətta qoca kişi də qımışıb gülürdü. Adamlar odun parçalarını çox ehtiyatla götürüb tonqalın yanına aparırdılar və çalışırdılar ki, su yerə tökülməsin, amma çayda nə qədər desən su var idi. Onlar tələsmədən oturur, ya da dizləri üstə çöküb odun parçasını dodaqları

na yaxınlaşdıraraq içirdilər. Tuami qımışaraq kök qadının böyründə oturdu və heyvan da düz onun ağzına işədi. Fa ilə Lok ağacda büzüşdülər, onların sifəti haldan-hala düşürdü. Lokun boğazına yığılmış qəhər düyünü aşağı enir, yuxarı qalxırdı. Ağacdakı yeməli şeylər onun üstündə ora-bura gəzişirdi, Lokun fikri tamam başqa yerdə olsa da, ağız-burunu əyir, əlini elə-belə uzadıb onları tutur və bir-bir ağzına atırdı. Lok dodaqlarını yaladı, üz-gözünü turşutdu və yenə əsnədi. Sonra da aşağı – Likuya baxdı.

Arıq qız artıq geri qayıtmışdı. İndi ondan ətrafa başqa qoxular yayılırdı: nəsə turş bir qoxuydu. Qız şən idi, yüksək quş səsinə oxşayan dildə danışıb Likuya nəsə dedi, o da dərhal ağacdan aralandı. Tanakil tonqalın ətrafında toplaşmış adamlara gözaltı baxdı, sonra yavaş-yavaş Likuya tərəf getdi. Dəri zolağın budığa dolandığı yerdən əliylə yapışib onu açmağa başladı. Nəhayət, zolaq açıldı. Tanakil dəri zolağın ucunu öz biləyinə bağladı, yay vaxtı qaranquşların hərəkətinə oxşayan bir hərəkətlə yeriyərək əyilir, ləngər vurur, o üz-bu üzə aşırı. Qız ağacın ətrafında fırlandı, dəri zolaq da onun arxasınca sürünürdü. Qız Liku ilə danışır, zolağı yavaşca dartırdı; onlar birlikdə gedərək uzaqlaşdılar.

Tanakil hey danışırdı. Liku da onun böyrünü kəsdirib diqqətlə qulaq asırdı. Lok başqa bir deşik açdı ki, oradan baxıb qızların hara getdiyini görə bilsin. Tanakil Likunu aparırdı ki, bağlamamı göstərsin.

Lok, sanki, yuxudaymış kimi çox ləng tərənib yerini dəyişdi ki, talamı müşahidə edə bilsin. Qoca kişi ağzının altındakı ağ tüklərdən yapışib narahat halda ora-bura gəzişirdi. Keşikçilərdən və bir də ocağa baxan adamlardan başqa, qalanlar hamısı ölü kimi yerə sərilib qalmışdı. Kök qadın kahaya tərəf getdi.

Qoca kişi nəsə bir qərar qəbul elədi. Lok gördü ki, kişi əlini üzündən çəkdi. Əllərini bir-birinə vurub bərkdən danışmağa başladı. Ocağın ətrafında uzanmış kişilər candərdi də

olsa, ayağa durdular. Qoca kişi çay tərəfi göstərərək onları nəyəsə məcbur eləyirdi. Kişilər əvvəlcə dinmədilər, sonra başlarını silkələyib qəflətən danışmağa başladılar. Qoca kişinin səsində narazılıq var idi; suya tərəf getdi, dayandı, çiyinin üstündən danışaraq içiboş tirləri göstərdi. Yuxulu kişiler otların arasından və yerə tökülmüş yarpaqların üstündən keçib irəli gəldilər. Onlar öz-özlərinə nəsə mızıldanır, bir-biriylə danışirdilər. Üzüqırıxmış qadın Tanakilin üstünə necə qışqırmışdısa, qoca kişi də o cür qışqırmağa başladı. Yuxulu kişiler çayın sahilinə gəlib içiboş tirlərə baxdılar, dinib-danışmadılar, heç nə eləmədilər. Titrəyib daim hərəkət eləyən heyvanın verdiyi içkinin payız çürüntülərinə oxşayan turş qoxusu yuxarı qalxıb Loku bürümüşdü. Tuami taladan keçib arxa tərəfdə dayandı.

Qoca kişi danışdı. Tuami başını tərpedib aralandı və az sonra Lok nəyinsə doğrandığına oxşayan səslər eşitdi. İki başqa kişi dəri zolağı götürüb suya tullandı. Onlar birinci tirin arxasını çaya tərəf geri itələdilər, o biri ucunu isə sahilə tərəf çəkdilər. Hər iki tərəfdən tirin qurtaracağında dayanıb qaldırmağa başladılar. Sonra da hər ikisi təngnəfəs halda tirin içinə əyildi. Qoca kişi hər iki əlini yuxarı qaldırıb yenə qışqırdı, sonra nəsə göstərdi. Kişilər yenə qışqırdılar. Əlində bir ucu təmizləyib sığallanmış budaq parçası tutmuş Tuami gəldi. Kişilər sahilin yumşaq torpağını qazmağa başladılar. Lok öz yuvasında çevrilib baxdı, Likunu axtardı və gördü ki, Tanakil ona çox maraqlı şeylər – sapa düzülmüş balıqqulağlarını, ilk anda Loka yatmış, ya da təzəcə ölmüş kimi görünən balaca Oanı göstərir. Likunun boğazına bağlanmış dəri zolağı Tanakil əlində bərk tutsa da, yerdə sərbəstcə sürünürdü. Çünki Liku lap yaxına gəlib, Lok onu yelləyəndə, ya da güldürmək üçün təlxəklik eləyəndə olduğu kimi, arıq qıza maraqla baxırdı. Günəşin düz şüaları vadinin üstündən talaya çəpinə düşürdü. Qoca kişi qışqırmağa başladı, onun səsinə eşidən qadınlar əsnəyə-

əsnəyə sürünüb kahadan çıxdılar. Kişi təzədən elə qışqırdı ki, qadınlar da eynən kişilər elədiyi kimi, ayaqları bir-birinə dolaşa-dolaşa gəlib ağacın altına yığışdılar və danışmağa başladılar. Tezliklə iki uşaqdan və bir də gözətçidən başqa heç kim gözə dəymədi.

Ağacla çayın arasından nəşə tamam başqa cür qışqırtı başladı. Lok çevrilib baxdı ki, görsün nə olub.

– A-ho! A-ho! A-ho!

Təzə adamların hamısı, kişilər də, qadınlar da geri əyildilər. Tir onlara tərəf yönəlmişdi və onun burnu Tuaminin gətirdiyi tirin üstündə dayanmışdı. Lok artıq bilirdi ki, o tərəf tirin burnudur, çünki orada hər iki tərəfdən onun gözləri var idi. Lok əvvəllər bunu görməmişdi, çünki o yer nəşə ağ bir şeylə örtülmüş olurdu, indi isə bu şey tutqunlaşmışdı və bir qədər də yaygınlaşmışdı. Adamlar dəri zolaqla tirə bağlanmışdılar. Qoca kişi məcbur eləyirdi, onlar da tənənfəs halda geri qatlanmışdılar, ayaqları yumşaq torpağa girir, çimləri qopardıb atırdı; gedirdilər, dayanırdılar, güclə, birtəhər irəliləyirdilər, tir isə gözlərini qırpmadan baxır, adamların arxasınca gedirdi. Təzə adamlar ağacın altından keçib gözdən itəndə Lok onların üzündəki qırışları və təri də görə bildi. Qoca kişi lap arxada gedirdi, onun qışqırtısı kəsilmirdi.

Tanakillə Liku geri qayıdıb ağacın yanına gəldilər. Liku bir əli ilə Tanakilin biləyindən yapışmışdı, o biri əliylə də balaca Oanı tutmuşdu. Qışqırtı səsi kəsildi, qaşqabaqlı adamlar ayaqlarını sürüyə-sürüyə gəlib çayın qırağında cərgəylə dayandılar. Tuami ilə Qatırquyruğu ikinci tirin yanından suya girdilər. Tanakil qabağa getdi ki, baxsın, Liku ondan aralandı. Tanakil izah elədi, amma Liku suya yaxın getmək istəmədi. Tanakil dəri zolağı dartmağa başladı. Liku dizlərini və dirsəklərini yerə dirəyib geri dartırdı. Üzüqırışmış qadın necə qışqırırdısa, qəflətən Tanakil də Likuya o cür qışqırmağa başladı. Yerdən bir ağac budağı götürüb qəzəbli,

sərt səsle danışaraq zolağı yenə dartdı. Amma Liku dirənib getmirdi və belə olanda Tanakil əlindəki ağac parçası ilə Likunun belinə vurdu. Liku qışqırdı, Tanakil onu yenə dartdı və yenə vurdu.

– A-ho! A-ho! A-ho!

İkinci tirin burnu qabağa çıxdı, amma bundan irəliyə getmədi. Tir sürüşüb geri getdi, adamlar yerə yığıldılar. Qoca kişi var gücü ilə qışqırdı, qəzəblə çayı göstərdi, sonra meşəni göstərdi, şəlaləni göstərdi, səsi də get-gedə daha qəzəbli olurdu. Adamlar da onun üstünə qışqırdılar. Likunu ağacla döyən Tanakil əl saxlayıb böyüklərə baxdı. Qoca kişi ora-bura gedib ayaqlarıyla adamları vurur, onları ayağa qalxmağa məcbur eləyirdi. Tuami bir tərəfdə dayanıb tir öz gözləriylə necə baxırdısa, o da qoca kişiylə elə baxırdı. Adamlar tələsmədən ayağa qalxıb yenə dəri zolaqlardan yapışdılar. Tanakilin marağı yox oldu, geri çevrilib Likunun yanında dizi üstə çökdü, yerdən balaca daşlar götürüb yuxarı atdı və əlinin ensiz tərəfiylə onları tutmağa çalışdı. Tezliklə Liku da onun hərəkətlərinə baxmağa başladı. Axır ki, tir sahilə çıxdı, ləngər vurub möhkəm dayandı. Adamların qəddi düzəldi, uzaqlaşdı və gözdən itdilər.

Lok aşağı baxıb Likunun yumru qarnını görəndə sevinirdi, Tanakilin onu ağacla döymədiyini görəndə isə sakitləşirdi. Kök qadının döşünü əmən çağa yadına düşəndə isə gülümsəyib gözəlti Faya baxdı. Fa da ağzının bir tərəfiylə azca gülümsədi, amma o, Lok kimi xoşbəxt görünmürdü. Lokun içindəki hisslər çəkilib getdi, sanki, yastı daşın üstündəki buzu günəş şüaları qızdırmışdı. Maddi cəhətdən tam təmin edilmiş kimi görünən təzə adamlar elə də təhlükəli görünmürdülər artıq. Hətta Lokun çölü də arxayınlaşıb səslərə və qoxulara olan kəskin həssaslığını itirdi, ağzını geniş açıb əsnədi, əlləri ilə gözlərini ovuşdurdu. Quş dəstəsi havaya qalxıb hərləndi, sanki, isti yay günü külək onları ürküdüb qaldırmışdı və hava da isti axınlarla dolu idi.

Lok Fanın pıçiltısını eşitdi:

– Yadında saxla: hava qaralanda biz onları götürəcəyik.

Kök qadının gül-gülə çağanı necə əmizdirdiyi Lokun yadına düşdü.

– Onu necə yedirəcəksən?

– Yeməyi çeynəyib ona verəcəyəm. Bəlkə, südüm də oldu.

Lok bu barədə fikirləşəndə Fa dedi:

– Tezliklə təzə adamlar yatacaqlar.

Təzə adamlar isə hələ ki yatmamışdılar və yatmaq istəyəndə də oxşamırdılar. Onlar indi daha çox səs-küy salırdılar. Hər iki tiri artıq sahilə çıxardıb altlarına yumru, yağun tirlər qoymuşdular. Adamlar axırıncı tirin ətrafına yığışib qoca kişiye qışqırdılar. O isə meşəyə gedən yolu göstərir, əsib-kükrəyən qəzəbli quş səsi çıxarırdı. Adamlar başlarını silkələyir, dəri zolaqları yerə atıb kahalara tərəf gedirdilər. Qoca kişi yumruqlarını tutqun, mavi səməyə tərəf yelləyir, öz başına vururdu, adamlar isə yuxulu yerləşlə yeriyib ocağa və kahalara tərəf gedirdilər. Qoca kişi ağac budaqlarının yanında tək qalanda susdu. Günəş şüaları ağacların altından çəkilir, qaranlıq qatılışdı.

Qoca kişi yavaş-yavaş çaya tərəf getdi. Sonra dayandı və üzündə artıq heç bir hissiyyat ifadə olunmurdu. Kişi öz kahasına tərəf gedib gözdən itdi. Lok kök qadının səsini eşitdi, sonra da qoca kişi kahadan çıxdı. Yenə də yavaş-yavaş çaya tərəf getdi; bir-birindən fərqlənməyən addımlar atırdı və bu dəfə tirlərin yanında ayaq saxlamadı, oradan yan keçərək düz getdi. Ağacla çayın arasında dayanıb uşaqlara baxdı.

Tanakil Likuya daşları tutmağı öyrədirdi deyə, əlindəki ağacı yadından çıxartmışdı. O, qoca kişini görəndə kimi ayağa durdu, əllərini arxada gizlətdi, ayağının biriylə o birini qaşdı. Liku da eyni hərəkətləri Tanakil kimi eləməyə çalışdı. Qoca kişi bir müddət dinmədi. Sonra başını talaya tərəf uzadıb sərt səslə nəşə dedi. Tanakil dəri zolağı əlinə götürüb ağacın altına tərəf getdi, Liku da onun arxasınca düşdü.

Lok ağacın üstündə çox ehtiyatla çevrilərək gördü ki, onlar gedib kahanın içinə girdilər. Lok bir də geri baxanda gördü ki, qoca kişi düz çayın qırağında dayanıb işəyir. Günəş şüaları çayın üstündən çəkilib o tərəfdəki ağacların başında ilişib qalmışdı. Şəlalənin və vadinin üstü qırmızı rəngə boyanmışdı, suyun çox bərk guruldadığı eşidilirdi. Qoca kişi geri qayıdıb ağaca tərəf gəldi və onun altında dayanıb, göyəm kollarının arasında duran gözətçiyə diqqətlə baxdı. Ağacın o biri tərəfinə hərləndi, göz gəzdirib ətrafa baxdı. Əlini uzadıb sinəsinin üstündəki dərinin altından nəsə bir şey çıxartdı. Lok iylədi, gördü və dərhal da tanıdı. Qoca kişi Likunun ət payını yeyirdi. Onun necə əylərək dirsəkləri qabağa çıxmış halda əti didib-dartışdırdığı və çeynədiyi eşidilirdi. Ölü ağacın içində böcək necə işgüzarlıqla işləyirsə, qoca kişi də əti elə yeyirdi.

Kimsə gəlirdi. Gələn adamın səsini Lok eşitdi, amma qoca kişinin başı ət yeməyə elə qarışmışdı ki, heç nə eşitmədi. Gələn adam ağaca çatıb qoca kişini gördü, ayaq saxlayıb qəzəblə qışqırdı. Gələn adam Qatırquyruğu idi. Qaçaraq geri qayıdıb var gücüylə qışqırmağa başladı. Qaranlıq kahlardan kişilər və qadınlar çıxdılar. Adam əlindən tər pərmək mümkün deyildi. Qatırquyruğu ayağıyla tonqalı elə vurdu ki, qılgıncım və alov qalxdı. Sakit və parlaq səmanın altında qaynaşan qaranlıqla ocağın işığı çəkişməkdə idi. Qoca kişi tirlərin yanında dayanıb qışqırırdı. Qatırquyruğu da onu göstərib qışqırırdı. Kök qadın kahadan çıxdı, çağa onun çiyinin üstündə idi. Adamlar dərhal qoca kişinin üstünə cumdular. Qoca kişi tirlərdən birinin içinə tullanıb taxta yarpağı götürdü və qolaylanıb adamları onunla hədələdi. Kök qadın adamların üstünə qışqırdı, bərk səs-küy qopdu və ağacların üstündəki quşlar qanadlarını şappıldadıb havaya qalxdılar. Qoca kişinin səsinə də, sanki, qaranlıq çökmüşdü. Adamlar bir qədər sakitləşdilər. Kök qadının yanında dinməzəcə dayanmış Tuami nəsə dedi, adamlar da onun sözünü təkrar

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

elədilər. Onlar yenə bərkdən danışırdılar. Qoca kişi ocağın yanında uzanmış maralın başını göstərirdi, adamlar isə eyni sözü təkrar eləyib qışqırdılar və səsin çıxmağından bilinirdi ki, onlar get-gedə yaxına gəlirlər. Kök qadın qayıdıb kahaya girdi, adamların baxışı kahanın girişinə zilləndi. Kök qadın kahadan çıxdı, amma çağa ilə yox, titrəyib silkələnən heyvanla qayıtdı. Bunu görən adamlar qışqırıb əl çaldılar, tez gedib içiboş odun parçaları götürdülər, kök qadının çiyində titrəyib silkələnən heyvan da odun parçalarının içinə işədi. Adamlar içirdi, Lok da tonqalın işığında onların hülqumlarının necə enib-qalxdığını görürdü. Qoca kişi əlini yelləyib onları kahalara qovmağa çalışırdı, amma adamlar getmədilər, kök qadına yaxınlaşıb yenə içki aldılar. Kök qadın gülmürdü artıq, qoca kişiylə, adamlara, sonra da Tuamiyə baxdı. Tuami kök qadının böyründə dayanmışdı, üzü gülürdü. Kök qadın titrəyən heyvanı kahaya aparmaq istəyəndə Qatırquyruğu ilə bir qadın imkan vermədi. Belə olanda qoca kişi irəli cumdu və bir dəstə adam dalaşmağa başladı. Tuami kənarında dayanıb elə baxırdı, elə bil, bu adamları, o, öz çubuğuyla havada çəkmişdi. Dava-dalaşa qoşulanların sayı artmaqda idi. Dalaşanların dəstəsi çevrilirdi, fırlanırdı, kök qadın isə qışqırırdı. Titrəyib silkələnən heyvan kök qadının çiyindən düşüb harasa yox oldu. Bir neçə adam onun üstünə yıxıldı. Lok su səsi eşitdi, adamların üst-üstə yığışını əmələ gətirdiyi təcik enib alçaldı. Sonra adamlar səndirləyərək uzaqlaşmağa başladılar, titrəyən heyvan isə Tuaminin düzəltdiyi maral kimi yastılanıb yerə sərilmişdi, elə bil, ölmüşdü.

Qoca kişi qəddini düzəltdi və boyu bir az da hündür göründü.

Lok əsnədi. Gördükləri, nəşə, eyni məcraya sığışmırdı. Onun gözləri qapandı və gərilib açıldı. Qoca kişi əllərini havaya qaldırdı, üzünü adamlara çevirib elə səs çıxartdı ki, onlar qorxuya düşərək bir qədər geri çəkildilər. Kök qadın çevrilib kahanın içinə girdi. Tuami harasa yox oldu. Qoca

kişinin səsi qalxdı, qırıldı, əlləri yanına düşdü. Hər tərəfdə qorxu və sükut var idi, ölü heyvandan qalxan turş qoxu ətrafa yayılırdı.

Adamlar əvvəlcə dinməzcə dayandılar, çömbəlib söykəndilər. Qadınlardan biri qəflətən irəli cumdu, qoca kişinin üstünə qışqırdı, əlini qarnına sürtdü, döşlərini qaldırıb göstərdi və ona tərəf tüpürdü. Adamlar yenə hərəkətə gəldilər, onlar başlarını tərpedir və qışqırırdılar. Qoca kişi onlardan bərk qışqıraraq maralın başını göstərdi. Bu yerdə səs kəsildi və sükut çökdü. Adamlar aşağı – marala baxdılar, maral isə öz xırdaca gözləriylə sarmaşıqların arasından açılan deşikdən baxan Loka baxırdı.

Taladan o tərəfdə, meşədən səslər eşidildi. Tədricən adamlar da o səsi eşitdilər. Kimsə ağlayıb-inildəyirdi. Göyəm kolları hərəkətə gəlib aralandı, sol ayağındakı yaradan qanı axan Şabalıdbaş bir ayağının üstündə atıla-atıla və bir əli ilə də Kolbaşdan tutaraq peyda oldu. Ocağı görüb yerə uzandı, qadınlardan biri ona tərəf getdi.

Lokun göz qapaqları endi və tez də yuxarı atılıb açıldı. Hansısa bir məqamda başının içində görmüşdü ki, bütün bu baş verənlər barədə Likuya danışır və o da bu işlərdən Lok necə baş açırsa, elə baş açır.

Çağanı əmizdirən kök qadın kahanın böyründə görünürdü. Kolbaş nəsə soruşdu. Kimsə qışqıraraq ona cavab verdi. Boş əmcəklərini qaldıraraq göstərən bayaqkı qadın qoca kişini, ölü ağacı və adamları göstərdi. Şabalıdbaş maralın başına tüpürdü, adamlar yenə qışqıraraq irəli cumdular. Qoca kişi əllərini yuxarı qaldıraraq yenə hündürdən danışaraq hədələyici nitq söylədi, adamlar isə kinayə ilə güldülər. Şabalıdbaş maral başının yanında dayandı. Tonqalın əlovunda onun gözlərinin iki qoşa daş kimi parıldadığı görünürdü. Şabalıdbaş əl atıb bel tərəfdən çubuq çıxartdı, o biri əlində isə əyri payanı tutdu. Şabalıdbaşla qoca kişi birbirinə baxırdı.

Qoca kişi bir addım kənara çəkilib tez-tez danışmağa başladı. Kök qadına yaxınlaşıb əllərini uzatdı ki, çağamı alsın. O məqamda hər bir qadın necə eləyərdisə, kök qadın da elə elədi: cəld əyilib onun əlini elə dişlədi ki, qoca kişi inildəyərək atılıb-düşdü. Şabalıdbaş çubuğu əyri payanın üstünə köndələn qoyub qırmızı lələkləri geri çəkdi. Qoca kişi atılıb-düşməyini dayandıraraq Şabalıdbaşın üstünə getdi, eyni zamanda da əllərini qabağa uzadıb özünü çubuqdan qorumağa çalışırdı. Qatırquyruğuna çatacaqda qoca kişi dayanmışdı, sağ əlinin uzun barmağından başqa, o birilərini qatladı və həmin barmağını uzadıb kahalardan birini göstərdi. Hamı susdu. Kök qadın bərkədən güldü, sonra o da susdu. Tuami qoca kişinin kürəyinə baxırdı. Qoca kişi tirləri gözdən keçirdi, ağacların altında qatılmaqda olan qaranlığa baxdı, sonra yenə adamlara baxdı. Heç kim dinib-danışmadı.

Lok əsnəyərək ağacın başındakı koğuş tərəfə çəkildi, yenə əsnədi; burada təzə adamların gözündən yaxşıca qorunurdu və bütün o dəstə ağacların üstündəki işıq əks olunmasının yanıb-sönərək oynamaşından başqa bir şey deyildi. Lok Faya baxdı, onu öz böyründə uzanıb yatmağa dəvət elədi. Amma Fa heç nə hiss eləmədi və Lok gördü ki, Fanın qırılmayan gözləri sarmaşıqların arasından nəyəsə baxır. Fa elə diqqətlə baxırdı, özünü elə unutmuşdu ki, hətta Lok onun ayağına toxunanda da yerindən tərpənmədən baxmaqda davam elədi. Lok gördü ki, onun ağız açıq qalıb və tez-tez nəfəs alır. Çürümüş budaqdan yapışmış elə sızdı ki, budaq nəm parçalara bölünərək şaqqıldayıb sındı. Lok yorğun olsa da, bu, onu maraqlandırdı, bir az da qorxutdu və başının içində gördü ki, təzə adamlardan biri ağaca dırmaşır, tez geri qanrılıb sarmaşığı araladı. Fa tez çevrilib baxdı, onun üzünü dəhşətli yuxu görünən adamların üzünü kimiydi, tez Lokun biləyindən yapışmış aşağı darddı, çiyinlərindən tutub başını onun sinəsində gizlətdi. Lok bir əliylə onu qucaqladı və bu toxunuşdan onun çölü xoş bir istilik duydu. Amma Fanın

ayrı fikri yox idi, qalxıb dizi üstə oturdu, Loku özüənə tərəf çəkdi, başını döşlərinə sıxdı; sarmaşıqların arasından aşağı baxır, gözünü oradan çəkmirdi; Lokun yanağının söykəndiyi yerdə isə onun ürəyi şiddətlə vururdu. Lok cəhd elədi ki, görsün onu bu qədər həyəcanlandırıb qorxuya salan nədir, amma dərhal da Fa onu öz sinəsinə daha bərk sıxdı. O isə Fanın sinəsinin küncünü, hər şeyi görə bilmək üçün geniş, geniş, lap geniş açılmış gözlərini gördü.

Quş dəstəsi uçub geri qayıtdı, Fanın bədəni isti idi. Lok müqavimət göstərmədi, bilirdi ki, adamlar yatanda Fa onu oyadacaq və uşaqları götürüb aradan çıxacaqlar. Lok Fanı ikiəlli qucaqlayıb başını onun döyünən ürəyinin üstünə qoydu, yenidən fırlanıb dövrə vuran quş dəstəsi bütöv bir yuxu dünyasına çevrildi.

DOQQUZ

Lok oyandı və onu aşağı basaraq çiyinlərindən yapışıb üzünü örtmüş əllərdən xilas olmağa çalışdı. Yeni bir qorxu hissini təsiri ilə, az qala, dişləməyə hazır olduğu barmaqlara ağzını dirəyib danışdı, mızıldanırdı. Fanın üzü onun üzünə lap yaxın idi və özü də onu tutub saxlamışdı, Lok isə yarpaqları və çürük quru ağacı əlilə döyəcləyirdi.

– Sus!

Onlar ağacın üstündə olduqları müddətdə ilk dəfə idi ki, Fa bərkdən danışdı, hətta adi vaxtlarda olduğundan da bərk danışdı və sanki, təzə adamlar bu ətrafda deyildilər artıq. Lok yuxudan tamam ayıldı, danışmağını azaldıb tutqun yarpaqların üstünə işığın necə sıçradığını və qaranlıqda orabura tullanan ləkələr əmələ gətirdiyini gördü. Ağacın üstündə göydə çoxlu ulduz var idi; onlar balacaydılar, müqayisə edilsəydi, çox ölüvayları da var idi. Lok Fanın bədəninə toxunanda onun nəm olduğunu, üzündən isə tər axdığını hiss

elədi. Fanı görən kimi dərhal Lok təzə adamların canavar sürüsü kimi necə səs salıb qışqırdıqlarını da eşitdi. Onlar qışqırır, gülür, mahnı oxuyur, quş cikkildəşməsinə oxşayan dillərində danışdılar. Yandırdıqları ocağın alovları da onlarla birlikdə dəlisovcasına kükrəyirdi. Lok çevrilib barmağını yarpaqların arasına soxdu ki, deşik açıb oradan baxsın görsün aşağıda nə baş verir.

Tonqalın alovu bütün talanı işıqlandırmışdı. Onlar Qatırquyruğunun çayla gətirdiyi iri tirləri sahilə dartıb yuxarıdakı uclarını bir-birinə söykəyərək ocağın üstündə dikəltmişdilər. Bu tonqal şlalə kimiydi, iri, hirsli pişik kimiydi, nə istilik verirdi, nə də rahatlıq gətirirdi. Lok Malı öldürən tirin bir parçasının o biri odunların üstünə əyildiyini və onun üstündəki qulağa oxşayan göbələklərin köz kimi qızardığını da görə bildi. Odun tığının lap başından alov elə püskürdü, elə bil, aşağıdan onu sıxırdılar; alov dilləri ağ idi, qırmızıydı, sarıydı və onlar ətrafa tez bir zamanda əriyib yox olan balaca qıgılcımlar yayırdı. Alov dilləri az qalırdı Lokun oturduğu yerə çatsın, onları bürüyən mavi tüstü örtüyü güclə görünürdü. Odun qalağından püskürüb qalxan alov talanı işığa qerq eləmişdi, amma o işıq isti deyildi, qəzəbliydi, gözü qamaşdırıb kor eləyən qızartdaq-ağ rəngdəydi. Tonqalın işığı ürək kimi elə döyünürdü ki, hətta tonqalı dövrələyən ağaclar da öz qıvrım yarpaq axınıyla ora-bura sıçrayırdı, onlarla birlikdə sarmaşiq yarpaqlarının arasındakı deşik də bir yerdə dayanmır, atılıb-düşürdü.

Təzə adamlar ancaq bellərinə bağladıkları dəridən başqa qalan geyimlərini çıxardıb atmışdılar deyə, onlar da eynən alov kimi sarı və ağ rəngdə görünürdülər. Onlar da ağaclarla eyni zamanda otərəf-butərəfə sıçrayırdılar və bu zaman saçları üzlərinə tökülür, ya da qıvrılırdı, ona görə də Lok kişiləri bir-birindən fərqləndirməkdə çətinlik çəkirdi. Kök qadın içiboş tirlərdən birinə söykəyib dayanmışdı, belinəcən çılpaq olan bədəni ağ və sarı rəngdə idi, qolları ilə

hər iki tərəfdən bədənini qucaqlamışdı. Başını geri qanırıb boynunu əymişdi və saçları içiboş tirin içinə sallanmışdı, özü də gülürdü. Tuami kök qadının böyründə çömbəltmə oturmuşdu, üzü kök qadının sol biləyinə toxunurdu. Tuami hərəkətdə idi, amma tək elə alovla birlikdə gərilib irəli-geri hərəkət eləmirdi, o həm də yuxarı dartınırdı, çılpaq qadının ətini yeyirmiş kimi, ağzı onun bədəninə toxunaraq çılpaq çiyinlərinə doğru qalxırdı, barmaqları oynaşırdı. Qoca kişi o biri içiboş tirin içində uzanmışdı, ayaqları hər iki tərəfdən çölə çıxmışdı, əlində yumru daş var idi və hərdən onu ağzına qoyur, arabir də oxuyurdu. O biri kişilər və qadınlar isə talaya səpələnmişdilər. Onlar da əllərində yumru daş tutmuşdular və Lok yalnız indi gördü ki, təzə adamlar o daşlardan nəsə içirlər. Lokun burnu içilən şeyin iyini duydu. Bu içki o biri sudan şirin idi, qəzəbliydi, nəsə ocaq kimi, şələlə kimi bir şey idi. Elə bil, arı suyu idi, bal və mum iyi verirdi, çürüntü qoxuyurdu, eynən təzə adamlar kimi, həm özünə çəkir, həm də itələyirdi, qorxuya salır, həm də həyəcanlandırırdı. Bu cür yumru daşlar ocağın yaxınlığında da var idi və onların yuxarısı deşik idi, ətrafa yayılan güclü qoxu da, əsasən, o daşlardan qalxırdı. Lok gördü ki, adamlar içib qurtarandan sonra ocağın yanındakı yumru daşlara yaxınlaşır, onları qaldırır və yenə içki götürürlər. Arıq qız – Tanakil kahalardan birinin qarşısında arxası üstə elə uzanmışdı, elə bil, ölmüşdü. Bir kişi ilə bir qadın xırıltılı səslə qışqıraraq dalaşır, həm də öpüşürdülər. Başqa bir kişi isə qanadları yanmış pərvanə kimi sürünə-sürünə ocağın başına dolanırdı; kişi sürünərək ocağın başına fır-fır fırlanırdı, adamlar isə səs-küy salır, ona fikir vermirdilər.

Tuami, axır ki, kök qadının boynuna çatdı, onu özünə tərəf çəkdi, kök qadın gülür, başını silkələyirdi, əli ilə Tuami-nin çiyinlərini sıxırdı. Qoca kişi oxuyurdu, adamlar didişirdilər, bir kişi ocağın başına fırlanırdı, Tuami kök qadından yapışıb əl çəkmirdi, tala da irəli-geri gedir, ləngər vururdu.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Tonqalın işığı elə güclüydü ki, Lok Fanı aydınca görürdü. Lokun gözləri qatma-qarışıqlığa baxmaqdan yorulmuşdu, ona görə də üzünü çevirib Faya baxdı. Fa bir az titrəyirdi, amma tonqaldan aralıda onun üzü çox sakit idi, gözləri də elə baxırdı, sanki, Lok hələ yatmamışdan bəri keçən müddət ərzində onlar nə qırılmış, nə də başqa səmtə baxmışdılar. Lokun başının içindəki görüntülər də, eynən ocağın alovu kimi, gəlir və gedirdi. Onların heç bir mənası yox idi və fırlanmağa başladılar, o qədər fırlandılar ki, Lok elə bildi başı partlayacaq. Demək istədiyini diliylə ifadə etmək üçün söz tapdı, amma onun dili bilmirdi o sözlərdən necə istifadə eləsin.

– Bu nədir belə?

Fa heç qımıldanmadı. Öz formasızlığı ilə dəhşətli olan bir bilgi süzülərək onun beyninin içinə dolurdu və sanki, Fanın başının içində gördüklərini hiss eləyirdi, amma başının içində gözü yox idi deyə, görə bilmirdi. Bu, nə sədəhşətli bir təhlükəni əvvəlcədən görüb hiss etmək idi və Lokun çölü bunu əvvəllər Fa ilə birlikdə hiss eləmişdi, amma bütün bunlar Lokun içindən ötrüydü və onun başında belə şeylər üçün yer yox idi. O bilgi Lokun içinə soxulurdu, yuxudan ayılandan sonra duyduğu yaxşı hissləri, başının içində gördüklərini və onların fırlanmasını, kiçik fikirləri, aclıq hissini, yanğı hissini sıxışdırırdı, dağıdıb pozurdu. Bütün bunlar onu məşğul edirdi, amma bilmirdi bu nədir belə.

Fa yavaşca başını çevirdi. Qarı suyun içində hərəkət eləyəndə gözləri necə fırlanırdısa, Fanın gözlərində əks olunan və əkizlər kimi bir-birinə oxşayan ocaqlar da elə fırlanırdı. Ağzının qırağındakı tərپəniş (əlbəttə, ağzını əymək, ya da danışığa hazırlıq deyildi bu) Fanın dodaqlarını eynən təzə adamların dodaqlarına oxşatdı, sonra onun dodaqları aralandı və sakitləşdi.

– Onları Oa öz qarnından çıxartmayıb.

İlk anda sözlər onlara uyğun gələn görüntülərlə çulğalaşmadılar, amma hisslərin içində qərq olaraq onları daha da gücləndirdilər. Sözlərin mənasını başa düşmək üçün Lok sarmaşiq yarpaqlarının arasından baxdı və dərhal da baxışları kök qadının ağzına tuş gəldi. Kök qadın Tuamidən yapışaraq ləngər vura-vura və cingiltili səslə danışib gülə-gülə ağaca tərəf gələndə Lok onun dişlərini də gördü. Dişləri ensiz idi, yemək və çeynəmək üçün yarayardı, balacaydılar, amma iki diş o birilərdən uzun idi və onlar canavar dişinə oxşayırdı.

Ocağın odun tığı guruldayıb çökdü, qılgılcım yağışı əmələ gəldi. Qoca kişi içmirdi artıq, içiboş tirlərdən birinin içində sakitcə uzanmışdı. O biri adamların oturanı oturmuşdu, qalanları isə yerə sərilib qalmışdı, oxumaq səsi də ocağın özü kimi öləziyirdi. Tuami ilə kök qadın ləngər vura-vura ağacın altından keçib gözdən itəndə Loku maraq götürdü və çevrildi ki, onları görə bilsin. Kök qadın suya tərəf gedəndə Tuami onun əlindən tutub geri çevirdi. Onlar bir-birinə baxa-baxa dayanmışdılar, kök qadının bədəni ayın işıqlandırdığı tərəfdən solğun, tonqal tərəfdən isə qırmızı görünürdü. O, tez-tez danışib Tuamiyə baxaraq güldü, dilini çıxartdı. Qəflətən Tuami kök qadını hər iki əliylə qucaqlayıb sinəsinə sıxdı və onlar dinib-danışmadan dartışıb güləşməyə başladılar; ikisi də tənəgnəfəs olmuşdu. Tuami başqa yerdən yapışdı: kök qadının uzun saçını çəngələyib elə dartdı ki, onun əzab dolu sifəti yuxarı qalxdı. Kök qadının saçı necə dardılmışdısa, o da dırnaqlarını Tuaminin çiyinə əlişdirib elə dartdı. Tuami üzünü onun üzünə dirəyib necə dardısa, dizinin biri kök qadının arxasında qaldı, sonra əlinin yerini dəyişərək başının arxasından yapışdı. Onun çiyininin ətinə girmiş dırnaqlar boşaldı, tərəddüd içində sürüşdü, Tuamini qucaqladı, üz-üzə, döş-döşə dayandılar, birləşib bir bədən oldular, bir gərilib-açıldılar. Kök qadın aşağı sürüşürdü deyə, Tuami də aşağı əyildi və köntöycəsinə bir dizi üstə yığıldı; kök

qadın əlləri ilə onun boynunu qucaqlamışdı. Ay işığında kök qadın arxası üstə uzandı, onun bədəni süstlənmişdi, gözləri yumulmuşdu, döşləri aşağı enir, yuxarı qalxırdı. Tuami diz üstə dayanıb onun belinə bağlanmış xəz dəridə nəsə axtarırdı. Sonra nəərə çəkirmiş kimi bir səs çıxarıb qadının üstünə atıldı. Lok yenə canavar dişlərini gördü. Kök qadın üzünü otərəfə-butərəfə çevirirdi və onun sifəti Tuami ilə didişdikləri ilk anda olduğu kimi, indi də əzab və ağrıdan eybəcər hala düşmüşdü.

Lok Faya tərəf çevrildi. Dərisinin üstündə tər damcıları azacıq parıldayan Fa dizi üstə çökərək taladakı köz kimi qızarmış odun qalağına baxırdı. Qəflətən Lok başının içində gördü ki, Fa ilə o, uşaqları götürüb talanın içiylə qaçaraq uzaqlaşmış gedirlər. Lok özünü yığışdırdı, əlini Fanın ağzının üstünə qoyub pıçıldadı.

– Uşaqları indi götürəkmi?

Fa geriye qanrıldı ki, tutqun işıqda onu yaxşı görə bilsin. Qəflətən elə titrədi ki, elə bil, ağacın üstünə düşən ay işığı deyildi, qar idi.

– Gözlə!

Ağacın altındakı iki nəfər elə səslər çıxarırdı, elə bil, dalaşırdılar. Kök qadın bayquş kimi ulayır, Lok Tuaminin çıxartdığı səsləri eşidirdi və tənəgfəs olduğunu da bilirdi, digər tərəfdən, sanki, Tuami hansısa heyvanla vuruşurdu və ona qalib gələcəyinə əslə əmin deyildi. Lok aşağı baxanda gördü ki, Tuami o qadınla tək elə yatmaq fikrində deyil, qulağından qan gələn kök qadını Tuami yeyirdi.

Lok narahat oldu. Əlini uzadıb Faya toxundu, o isə daşa dönmüş gözlərini ona sarı çevirdi və dərhal da Oaya yaxınlaşanda Lokun hiss elədiyi, amma başa düşmədiyi hisslərdən də dəhşətli hisslər hər tərəfdən Fanı bürüdü. Lok tələsik əlini onun bədəmindən çəkib yarpaqların arasından ocağa və talaya baxan deşik açdı. Adamların çoxusu gedib kahalara girmişdi. Qoca kişinin

içiboş tirin kənarından çıxan ayaqlarından başqa heç yeri görünmürdü. Sürünüb ocağın başına fırlanan kişi içində arı suyu olan yumru daşların arasında üzüqoylu uzanmışdı, göyəm kolları cərgəsinin yanında keşik çəkən gözətçi əlindəki payaya söykənib dayanmışdı. Lok diqqətlə baxanda gördü ki, payaya söykənmiş gözətçi yavaş-yavaş aşağı sürüşür və nəhayət, göyəm kolunun yanında yerə çöküb hərəkətsiz qaldı; onun çılpaq dərisi ay işığında tutqun şəkildə parıldayırdı. Tanakil də üzüqırışmış qadınla getmişdi. Tutqunlaşmaqda olan qırmızı odun tığının ətrafındakı tala elə də böyük olmayan bir sahəyə çevrilmişdi.

Lok çevrilib Tuamiyə və kök qadına baxdı, duyduqları həzzin ən yüksək nöqtəsinə çatandan sonra onlar sakitcə uzanmışdılar, tərdən parıldayan bədənlərinin ağır qoxusu yumru daşlardakı bal iyi qoxuyan içkinin iyinə qarışmışdı. Lok hələ də dinməzcə dayanmış Faya baxdı, onun görkəmi dəhşətliydi və yəqin ki, sarmaşığın qaranlığında olmayan və ancaq öz başının içində olan görüntülərə baxırdı o. Sonra Lok nəzərlərini çevirdi, əlini çürük ağacın üstünə sürtərək yeməyə bir şey axtardı. Yemək axtara-axtara da susuzluq hiss elədi və bundan sonra susuzluğunu unuda bilmədi. Narahat halda Tuamiyə və kök qadına baxdı, çünki talada baş verən izah olunmaz və təəccüblü hadisələr içində məhz bu adamların elə indicə elədikləri onun üçün daha anlaşılın olmaqla bərabər, həm də çox maraqlıydı.

Canavarsayağı qəzəbli dartışma bitmişdi artıq və elə təsəvvür yaranırdı ki, onlar bir-biriylə mübarizə aparır, həm də məqsədləri tək elə bir yerdə yatmaqdan ibarət deyil və bunu da qadının üzündəki, kişininə çiyindəki qan sübut eləyirdi. Didişmə başa çatmışdı və indi arada sülhə bənzərən elə bir vəziyyət yaranmışdı ki, onlar birlikdə oynayırdılar. Oyun çox mürəkkəb idi, həm də çox cəlbədiçiydi. Dağlardakı və düzlərdəki heyvanların heç biri, kolluqlardakı, ya da meşədəki canlıların heç biri fikirləşib belə incə bir

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

oyun tapa bilməzdi, eyni zamanda, onların heç birinin bu qədər boş vaxtı da yox idi ki, bu oyunu oynaya bilsinlər. Canavarlar atları qovub yaxaladıqları kimi, onlar da ləzzəti qovub ovladılar, hələ gözə görünməyən qurbanın izinə düşüb getdilər, başlarını əyib dinşədilər, tutqun işıqda onun ilk addım səslərinin nə vaxt eşidiləcəyini intizarla gözlədilər. Tülkü ovladığı kök quşu tutanda öldürməyə tələsməyib onu yeməkdən daha çox, zövq almaq üçün qəsdən vaxtı uzadır, onlar da can atdıqları məqama çatmağa tələsmir, şənlenirdilər. Arabir eşidilən kəsik-kəsik xırıltıları, ah çəkmələri və kök qadının boğuş şən qəhqəhələrinin təsadüfi səsləri nəzərə alınmazsa, onlar indi çox sakit idilər.

Ağ bayquş ağacın üstündən süzüb keçdi, az sonra isə Lok onun səsinə eşitdi; nədənsə, bu səs uzaqdan gəlirdi, amma bayquş özü yaxında idi. Tuami ilə kök qadın onun diqqətini cəlb eləyib həyəcanlandırmırdı artıq, eyni zamanda, onlar onun susuzluğunu kəsmək iqtidarında da deyildilər. Fa ilə danışmağa cəsarəti çatmadı və həm də tək elə onun qəribə özünəqapılmasıyla bağlı deyildi bu; Tuami ilə kök qadının səs-səmiri, demək olar ki, eşidilmirdi və bu səbəbdən də danışmaq yenə təhlükəli olmuşdu. Uşaqları necə qaçıracaqları fikri ona rahatlıq vermirdi.

Ocaq lap tünd-qırmızı rəngdə idi, onun işığı budaqlarla tumurcuqların əmələ gətirdiyi və talanı dövrələyən divara güclə gedib çatırdı və onlar da qaranlıq səmanın fonunda qaranlıq nöqtələrə oxşayırdı. Talanın torpağı elə tutqun idi ki, oramı görmək üçün Lok özünün gecəgörmə qabiliyyətini işə saldı. Ocaq təcrid olunmuşdu və sanki, üzürdü. Tuami ilə kök qadın ləngər vuraraq ağacın altında peyda oldular, özü də onlar bir yerdə gəlmirdilər, sinələrinə qədər kölgəyə qərq olaraq müxtəlif kahalara tərəf yönəldilər. Şəlalə guruldayırdı, meşədən gələn səslər – hansısa gözəgörünməz varlığın ayaqlarının xışıltı və tappılı səsleri eşidildi. Başqa bir ağ bayquş talanın üstündən şığıyıb çayın o tərəfinə uçdu.

Lok Faya tərəf çevrilib pıçıldadı:

– Başlayağ?

Fa ona tərəf yaxınlaşdı. Eynən dəhlizdə olduğu kimi, onun səşində hövsələşiz amiranəlik var idi.

– Mən çağanı götürüb özümü göyəmliyə vuracağam. Elə ki gördün mən getdim, arxamca düşərsən.

Lok fikirləşdi, amma başının içində heç nə görmədi.

– Liku...

Fanın əlləri onun bədənini sıxdı:

– Fa deyir: belə elə!

Lok tez qurcuxdu, sarmaşığı yarpaqları bir-birinə sürtünüb səs çıxartdı.

– Bəs Liku...

– Mən başımın içində çox şey görürəm.

Fa əlini ondan çəkdi. Lok ağacın başında uzanmışdı, gün ərzində baş verənlərin görüntüləri onun başında yenidən dövr eləyirdi. Yanından ötüb sarmaşığı yarpaqlarının içinə enən Fanın nəfəsini Lok duydu və tez də talanın içinə baxdı, amma bir tərpnəş görmədi. Ancaq qoca kişinin içiboş tirin yanlarından qırağa çıxan ayaqlarını və budaqlardan düzəlmiş kahaların olduğu yerdə dərin, qara deşikləri gördü. Əsasən tutqun-qırmızı rəngdə olan, parıldayan mərkəzdə isə köşövlərin üstündə mavi alov dillərinin gəzişdiyi ocaq, sanki, üzürdü. Tuami kahadan çıxdı, ocağın yanına gəlib alova baxdı. Fa ağacın çaya tərəfki yoğun budaqlarından yapışmışdı və artıq sarmaşığın içindən çıxmaq üzrə idi. Tuami ağac budağı götürüb ocağın közünü bir yerə toplayanda ətrafa qığılcım səpələndi, tüstü burumu və qırpılan odlu gözlər yuxarı qalxdı. Üzüqırışmış qadın da talaya çıxdı, Tuamidən çubuğu aldı, ləngər vura-vura bir müddət danışdılar. Tuami aralanıb kahaya girəndən az sonra Lok onun quru yarpaqlar üstünə səriləndə çıxardığı səsi eşitdi və gözlədi ki, qadın da getsin. Amma üzüqırışmış qadın getməmişdən əvvəl tonqalın ətrafına o qədər torpaq yığdı ki, ocaq lap yuxarıda parıl-

dayan qara başlı tƏpƏciyƏ çƏvrildi. Sonra iri çimlƏr gƏtirib tƏpƏciyin üstünƏ tƏkdü, çimlƏrin üstündƏki otlar çartıldayib alovlandı, işıq dalğası talaya yayıldı. Öz uzun kölgƏsinin ucunda titrƏyən üzüqırışmış qadın ayağa durdu, işıq titrƏyib söndü. Lok bir az eşitdi, bir az da gördü ki, üzüqırışmış qadın kor kimi əliylə ora-buranı yoxlayıb birtƏhər gedərək kahaya çatdı, dirsəkləri və dizləri üstündə sürünərək içəri girdi.

Lokun gecəgörmə qabiliyyəti özünə qayıtdı. Talaya yenə sükut çökmüşdü. Sürüşüb aşağı düşən Fanın dərisinin çürük ağac qabığına sürtünərək çıxartdığı səsi eşitdi Lok, qarşısıalınmaz bir təhlükə hiss elədi, işlərindən baş açmaq mümkün olmayan bu qəribə adamları aldada bilib-bilməyəcəklərini və Fanın pusa-pusa onlara tərəf necə gedəcəyini fikirləşəndə qəhərdən onun boğazı tutuldu, nəfəs ala bilmədi, ürəyi bütün bədənini silkələməyə başladı. Çürük ağacdan yapışib gözlərini yumdu və sarmaşığın arxasında gizləndi, ölü ağacın üstündə nisbətən təhlükəsiz keçən vaxt barədə düşündü. Ocağın yeri tərəfdən Fanın iyini duydu, indi Lok da onunla birlikdə başının içində mağara görürdü, mağaranın ağzında ayaq üstə dayanmış böyük ayını görürdü. Ocaq tərəfdən qalxan qoxu azaldı və Lok artıq bilirdi ki, Fa dördgöz olub, qulaqları darı dəlidir, burnu da bütün qoxuları duyur və indi o, səssizcə pusa-pusa ocağın yanındakı kahaya tərəf sürünür.

Lokun ürək döyüntüləri sakitləşən kimi olub nəfəsi bir az düzəldi və arxasından yuxarı qalxan ay meşəni boz-mavi işığa qərq elədi. Ay işığında Lok gördü ki, ocağın tutqun ağzından iki öz bədənini uzunluqdakı məsafədən Fa yerə uzanıbdır. Başqa bir bulud ayın qarşısını kəsdi və tala başdan-başə zülmətə qərq oldu. Göyəm kolları tərəfdən keçiddə dayanmış gözətçi öskürüb ayağə qalxdı. Lok eşitdi ki, kimsə qusdu və uzun-uzadı inlədi. Lokun hissləri qatma-qarışıq olmuşdu, onun beynində bir yarımçıq fikir də dolaşırdı ki,

təzə adamlar qəflətən seçim eləyib əvvəl necə idilərsə, elə də ola bilərlər: ayağa qalxar, danışar, ehtiyatla davranaraq qüvvələrinə əminliklə özlərini tam təhlükəsiz də hiss eləyə bilərlər. Bu fikir dəhliz tərəfdə dayanıb tirin üstündən birinci keçməyə ürək eləməyən Fanın görüntüsüylə qarışmışdı və bunun da bir hissəsi Fa ilə birlikdə olmaq istəyirdi. Lok sarmaşığı yuvada hərəkət elədi, çaya tərəf baxan yarpaqları araladı, budaqdakı çubuqlara toxundu. Hisslərinin dəyişib onu özünə tabe edəcəyini gözləmədən tez aşağı düşdü, ağacın altındakı uzun otların arasında dayandı. Ancaq Liku barədə fikirləşən Lok sürünərək ağacın yanından keçdi ki, onun saxlandığı kahanı axtarıb tapsın. Fa ocağın sağ tərəfindən kahaya doğru irəliləyirdi. Lok sola getdi, dizləri və dirsəkləri üstündə sürünə-sürünə tirlərdən və üst-üstə qalaqlanmış bağlamalardan arxa tərəfdəki kahaya tərəf yönəldi. Tirləri adamlar hara qoymuşdularsa, onlar elə oradaydı və özləri də, elə bil, ballı içkinin dadına baxmışdılar; lap bəri tərəfdəki tirin içindən isə qoca kişinin ayaqları çıxmışdı. Lok həmin tirin altında gizlənib başının üstündəki ayağı qoxuladı. Ayağın barmaqları yox idi, indi onun bu ayağa lap çox yaxınlaşmaq imkanı var idi və gördü ki, eynən adamların beli kimi, kəskin inək iyi və tər iyi qoxuyan dəri ilə örtülüdür. Lok burnunun üstündəki gözlərini qaldırıb tirin qırağından içəri baxdı. Qoca kişi tirin içinə sərilib yatmışdı, ağızı açıq idi, ucuşuş və uzun burnuyla nəfəs alaraq xoruldayırdı. Sanki, qoca kişinin gözlərinin açıq olduğunu görübmiş kimi, qorxudan Lokun tükləri biz-biz oldu və tez aşağı əyilib yerə çökdü. Qayığın yanında qazılmış torpağın və otların arasında gizləndi, burnu qoca kişinin qoxusuna alışandan sonra ona fikir verməyib diqqətini digər qoxulara yönəltdi ki, bəlkə, nəsə təzə bir şey öyrənə bildi. Tirlər, məsələn, nəsə dənizlə bağlıdır. Onların böyürlərindəki ağılıq dəniz ağılığıdır, acıdır, yorulub usanmayan dalğaları və qumlu sahilləri yada salır. Şamağacı qatranının qoxusu da var idi burada, – nəsə

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

özünəməxsus sıx və odlu palçıq idi, Lokun burnu bu qoxunu dərhal müəyyən elədi, amma adını bilmirdi. Burada çoxlu kişi, qadın, uşaq qoxusu var idi və nəhayət, ən anlaşılmaz və ən güclü bir qoxu da var idi ki, o da lap çoxdan bir-biriylə çulğışmış qoxuların məcmusuydu.

Lok özünü sakitləşdirdi, tüklərinin biz-biz olması da azaldı və tirin yanından ötüb isti, amma işıqsız ocağın böyründə atılıb qalmış yumru daşların olduğu yerə gəldi. Yumru daşlardan elə güclü qoxu vururdu ki, Lok bunu oyuğun üstündəki parıltıya, ya da buluda oxşatdı. Bu qoxu təzə adamların özü kimiydi: cəlb eləyir, həm də ikrah doğururdu, qorxudur, həm də şirnikdirirdi; bu qoxu kök qadın kimiydi, eyni zamanda, həm də maralın və qoca kişinin dəhşəti kimiydi. Maralı xatırladı və bu, elə güclü hissiyyat oyatdı ki, Lok yenə büzüdü, amma onun heç yadında deyildi maral hara getdi, haradan gəlmişdi, təkcə o yadında idi ki, maral ölü ağacın arxa tərəfindən çıxıb gəldi. Lok çevrildi, yuxarı baxdı, sarmaşlıqlı, pırpızbaş, böyük ölü ağacın buludlardan enib gələn nəhəng mağara ayısı kimi ona tərəf irəlilədiyini gördü. Tələsik sol tərəfdəki mağaraya tərəf süründü. Göyəmlik tərəfdə gözətçi yenə inlədi.

Lok kahanın arxa tərəfindəki əyilmiş budaqların cərgəsi boyunca havanı və yeri iyləyə-iyləyə öz yolunun istiqamətini müəyyən eləyirdi. Bir kişi tapdı, başqa bir kişi, sonra da ayrı bir kişi tapdı. Likunun qoxusu yox idi, amma Lokun burnu hansısa çox zəif, nəsə ümumi olan bir qoxu hiss eləyirdi və başa düşdü ki, bunun Liku ilə əlaqəsi var. Haramı qoxulayırdısa, o qoxunu hiss eləyirdi, amma onun mənbəyini tapa bilmirdi. Lok cəsərtləndi. Nəticəsiz qalan kor-koranə axtarışlara son qoyub kahanın açıq tərəfinə yaxınlaşdı. Bu kahanı düzəldən adamlar iki payanı dik qaldırmış, onların da üstünə başqa bir uzun paya qoymuşdular. Sonra uzun payaya çoxlu budaq söykəmişdilər və bu yolla da talada yarpaqlardan kaha düzəltdilmişdilər. Üç kaha var idi: biri soldaydı, biri

sağdaydı, o biri də ocaqla göyəm kollarının arasında – gözətçi postunun yanında idi. Budaqların kəsilmiş uclarını əyri xətt üzrə yerə soxmuşdular. Lok əyri xəttin qurtaracağına tərəf sürünüb çox ehtiyatla başını kahanın içinə soxdu. İçəridə yatanlar qeyri-müntəzəm şəkildə bərkdən fisıldayır, xoruldayırdılar. Kimsə elə yaxında yatmışdı ki, Lok əlini uzatsaydı, ona toxunardı. Həmin adam yuxuda deyindi, gəyirdi, çevrildi və bu zaman aşağı düşən əlinin pəncəsi ilə yüngülcə də olsa, Lokun sifətinə toxundu. Lok titrəyib geri dartındı, sonra qabağa əyilib yatan adamın əlini qoxuladı. Yüngülcə parıldayan solğun əl idi, eynən Malın əli kimi köməksiz və günahsız idi. Amma bu əl daha nazik və uzun idi, öz göbələk ağıllığıyla seçilirdi.

Həmin o əl ilə budaqların torpağa çəpinə girdiyi yerin arasında ensiz, boş bir zolaq qalmışdı. Likunu orada gizlətməmişdilər, öz başının içində gördüyü Liku isə onun ağılnı başından alacaq dərəcədə elə yaxın idi ki, Lok irəli süründü. Lok hissələrinin ondan nə tələb elədiyini bilmirdi, amma onu bilirdi ki, nəşə eləməlidir. İlan sürünüb deşiyə necə girirsə, Lok da arada qalan o ensiz yerlə bədəninə sürüyərək irəli getməyə başladı. Kiminsə nəfəsini üzündə hiss eləyib yerində donub-qaldı. Kiminsə sifəti onun sifətinə o qədər yaxın idi ki, əlini azca uzadıb ona toxuna bilərdi. Fantastik saçların onu qıdıqladığını hiss elədi, başın qaşdan yuxarı hissəsinin lazımsız yerə dikləyib sümük qaya kimi uzandığını gördü. Yarıaçıq qalmış gözün tutqun parıltısını gördü, canavar dişlərinə oxşayan dişlərin qeyri-müntəzəm cərgəsini gördü, turş bal qoxusu verən nəfəsi öz yanağında hiss elədi. Lokun içi başının içində gördüyü dəhşəti Fa ilə bölüşürdü, Lokun çölü isə soyuqqanlı və cəsarətli idi.

Lok yatmış kişinin üstündən əlini uzadıb o tərəfdəki yarpaqları və torpağı yoxladı. Əlinin pəncəsini o tərəfdən yerə qoydu, əyilərək əli və ayağına söykəndi və hazırlaşdı ki, yatmış adamın üstündən aşıb o üzə keçsin. Elə bu vaxt kişi

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

danışdı. Danışanın, elə bil, dili yox idi, nəfəs alıb-verdikcə əngəllənən sözlər də, sanki, boğazının dərinliyindən gəlirdi. Onun sinəsi sürətlə qalxıb-əndi, Lok əlini geri çəkib büzüşdü. Kişi yarpaqları döyəcləməyə başladı və endirdiyi yumruq zərbələrindən biri də Loka dəyib gözlərindən bir çəngə qıçılıcı çıxartdı. Lok geri oturdu, kişi əyildi və onun qarnı başından hündürdə dayandı. Kişinin əlləri maili düzülmüş budaqları döyəcləyir, aramsız sözlər eşidilirdi; başı çevriləndə isə Lok gördü ki, onun gözləri geniş açılıb, özü də heç nəyə baxmır, qarının gözləri suda çevrildiyi kimi, onun da gözləri suda başı ilə birlikdə çevrilirdi. Kişinin gözləri ona zilləndi və Lok qorxudan büzüşüb yumağa döndü. Kişinin bədəni get-gedə daha çox gərilir, dediyi sözlər xorultuya çevrilir və daha da bərkdən səslənirdi. O biri daxmaların hansındasa səs-küy qalxdı, qadın qışqırdı, adamlar bərkdən danışdılar. Lokun yanındakı kişi ona tərəf yığıldı, səndirləyib qalxdı, sonra budaqlara elə bir zərbə vurdu ki, daxma çöküb odun qalağına çevrildi. Kişi səndirləyib irəli getdi, onun qarılması qışqırtıya çevrildi, kimsə ona cavab verdi. O biri kişilər də kahanın içində qışqırır, budaqları vurub yerə tökür, nəse əlləşir, vuruşurdular. Göyəmlikdəki gözətçi ləngər vurub ora-bura gedir, kölgələrlə vuruşurdu. Kahanın uçuqları altından düz Lokun böyründə bir kişi ayağa qalxdı, əlindəki payanı birinci kişinin qaraltısına tərəf yellədi. Qaranlığa qərç olmuş tala dərhal da adamlarla doldu; onlar qışqırır, dalaşırdılar. Kimsə təpiyi ilə vurub torpaq çimləri ocağın üstündən atdı, əvvəlcə tutqun işartı göründü, sonra alov dilləri qalxdı, üstünə adamların toplaşdığı torpağı və ağacların dairəvi cərgəsini işıqlandırdı. Qoca kişi də ayağa durmuşdu, onun ağ saçları başının və üzünün dövrəsində yellənirdi. Lok gördü ki, Fa əliboş qaçır, qoca kişini görəndə kimi istiqamətini dəyişdi. Lokun yanındakı kişi uzun paya ilə elə qolaylandı ki, Lok qorxub onu tutdu. Sonra Lok bir-birinə dolaşmış çoxsaylı əllərin, ayaqların, dişlərin, dırnaqların arasıyla dıgırlandı.

Dartınıb qırağa çıxdı; didişmə, vuruşma, söyüşmə isə davam eləyirdi. Sonra Lok gördü ki, Fa kolların üstündən tullanıb gözdən itdi, parıldayan gözləri və ağ saçlarıyla dəliyə oxşayan qoca kişinin əlində tutduğu payanın enli tərəfiylə bir yerə toplaşib didişən, dartışan adamları necə vurduğunu da gördü. Lok göyəm kollarının üstündən tullananda gördü ki, gözətçi kolların arasıyla özünə yol açaraq gəlir. Tez əyilib əllərini yerə qoydu və bu cür qaçıb gizləndi. Bir də gördü ki, gözətçi bir əlində əyri paya, o biri əlində isə hazır saxladığı çubuğu tutub düz onun yanından qaça-qaça ötüb-keçdi, şam ağacının əyri budağı altına girdi və meşə tərəfdə gözdən itdi.

Taladakı ocaq indi gur yanırdı. Qoca kişi ocağın yanında idi, o biri kişilər də ayağa qalxmışdılar. Qoca kişi qışqırıb əliylə göyəm kollarını göstərdi, kişilərdən biri ləngər vuraraq gözətçinin arxasınca qaçdı. Qadınlar qoca kişinin ətrafına toplaşmışdılar, onlar arasında arıq qız – Tanakil də var idi və o, əlinin arxasıyla gözlərini örtmüşdü. Kişilərdən ikisi qaça-qaça geri qayıtdı, qışqırıb qoca kişiyyə nəsə dedilər və göyəm kollarının arasıyla keçib talaya çıxdılar. Lok onu da gördü ki, kaha düzəltmək üçün istifadə olunan budaqları ocağa atırlar. Kök qadın da orada idi, əlinin birini əyib o birinin üstünə qoyaraq qışqırıb-bağırırdı, çağa onun çiyininin üstündəydi. Tuami maral başının atıldığı torpağı göstərərək qoca kişiylə tələsik və təxirəsalınmaz danışıqlar aparırdı. Ocaq gur yanmağa başladı, yarpaqlı, iri budaqlar od alıb saqqıldayaraq elə alovlandı ki, taladakı ağaclar eynən gündüz olduğu kimi aydınca görünürdü. Adamlar ocağın ətrafına toplaşmışdılar, onlar arxalarını ocağa, üzlerini isə meşənin qaranlığına tərəf çevirmişdilər. Onlar tələsik kahalara qayıdır, tez də ağac budaqları gətirib tonqala atırdılar, ocaq isə get-gedə daha da gur yanırdı. Adamlar bütöv heyvan dəriləri gətirib bədənlərinə bürüyürdülər. Kök qadın çağanı əmizdirirdi deyə, indi danışib hay-küy də salmırdı. Lok gördü ki,

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

qadınlar qorxu içində çağanı sıgallayır, onunla danışır, boyunlarından asdıqları balıqqulağlarını ona təklif edirlər, həmişə də ocağı dövrəyə alaraq onun işığını tələyə salan ağacların qara dairəsinə baxırlar. Tuami ilə qoca kişi tez-tez başlarını tərpedərək öz aralarında danışirdilər. Lok qaranlıqda özünü kifayət qədər təhlükəsiz hiss eləyirdi, amma işıqda dayanan adamların qarşısızalmaz gücə, qüvvəyə malik olduqlarını da anlayırdı. Lok qışqırdı:

– Liku haradadır?

Lok adamların durduqları yerdəcə donub-qaldıqlarını, büzüşüb yumğa döndüklərini gördü. Ancaq arıq qız – Tanakil qışqırmağa başladı, lakin üzürüqışmiş qadın onu tutub silkələdi, susmağa məcbur elədi.

– Likunu mənə verin!

Alovun işıqlandırdığı Şabalıdbaş başını yana əyib dinşədi, səsin hansı tərəfdən gəldiyini müəyyən eləməyə çalışdı və əlindəki əyri payanı yuxarı qaldırdı.

– Fa haradadır?

Paya bir az da əyilib dərhal düzəldi. Az keçmədi ki, havada yellənən quş qanadı səsinə oxşayan bir səs ötüb-keçdi; quru taqqıltı səsi eşidildi, sonra da nəyinsə ağaca dəyib taqqıldadığı eşidildi. Qadınlardan biri bayaq Lokun sürünərək içinə girdiyi kahaya tərəf cumub bir qucaq budaq gətirdi və ocağa atdı. Adamların tutqun siluetləri müəmmayla meşəyə tərəf baxırdı.

Lok geri çevrilib özünü burnunun ixtiyarına verdi. Cıdırın üstündən keçib Fanın və onu izləyən iki kişinin iyini tapdı. Onu geriyə aparıb Faya çatdıracaq iyi itirməmək üçün başını aşağı əyib yeri qoxulaya-qoxulaya irəli cumdu. Fanın danışığını eşitmək, öz bədəniylə ona toxunmaq üçün Lokun burnunun ucu göynəyirdi. Dan yeri ağarmamışdan əvvəlki qaranlıqda Lok sürətlə qaçırdı, burnu isə addımbaaddım nə baş verdiyini bütün təfəsilatı ilə ona danışdı. Bu yerdə Fanın ayaq izləri bir-birindən o qədər aralı idi ki, sanki, o, uça-uça

gedirmiş, barmaqlarının torpağa ilişdiyi yer isə aypara şəkildəydi. Lok hiss eləyirdi ki, tonqaldan aralanandan sonra daha yaxşı görür və bunun da səbəbi odur ki, ağaclardan arxa tərəfdə dan yeri ağarmağa başlayırdı. Yenə də Liku barədə fikirləşdi. Geri çevrildi, özünü şam ağacındakı yarığa soxdu və budaqların arasından talaya baxdı. Fanın arxasınca qaçıb geri qayıtmış gözətçi təzə adamların qarşısında rəqs eləyirdi; ilan kimi qıvrıla-qıvrıla uçub dağılmış kahalara tərəf getdi, dayandı, dişlərini canavar kimi şaqıldadaraq ocağa tərəf qayıtdı, adamlar qorxub geri çəkildilər. Əli ilə göstərdi, yerə əyilərək qaçan adamı yamsıladı, əllərini quş qanadı kimi yellədi. Göyəm kollarının yanında ayaq saxlayıb onların üstündən əli ilə xətt çəkdi, sonra yuxarıdan bir xətt də cızdı, ondan yuxarıda başqa bir xətt cızdı və belə-belə, ağacların başına çatanacan davam elədi, nəhayət, anlaşılmazlıq ifadə eləyən bir jest göstərüb dayandı. Tuami tez-tez danışaraq qoca kişiyyə nəsə deyirdi. Lok gördü ki, Tuami ocağın qırağında oturdu, torpağı təmizlədi və əlindəki çubuqla orada nəsə çəkməyə başladı. Liku gözə dəymirdi, kök qadın içiboş tirlərdən birində oturmuş, çağa onun çiyindən yapışmışdı.

Lok yerə sıçrayıb Fanın izini yenə tapdı və onun arxasınca düşüb, qaçmağa başladı. Fanın ayaq izləri dəhşət ifadə eləyirdi, Lokun ona yazığı gəldi, tükləri biz-biz oldu. Gəlib o yerə çatdı ki, orada ovçular ayaq saxlamışdılar və görünürdü ki, onlardan biri kənara çəkilərək o qədər dayanıb ki, barmaqsız ayaqları torpaqda dərin izlər qoyub. Fanın havaya sıçradığı yerdə ayaq izlərinin arasındakı məsafəyə baxdı, onun yarısından axıb düşən iri qan ləkələrinin meşədən başlayaraq əyri-üyrü xətt boyunca üstündə əvvəllər ağac tiri olan bataqlığa tərəf getdiyini gördü. Ovçuların tapdığı sıx tikanlığa girib Fanın izi ilə getdi. Ovçulardan daha uzaq dərinlərə getdi, tikanların dərisini cızıb yaraladığına isə Lok əsla fikir vermədi. Onun öz ayağı palçığa batdığı kimi, Fanın

da ayağı pəlçığa batıb dərin iz qoymuşdu, amma indi ora axmazın suyu ilə dolmuşdu. Lokun qarşı tərəfindəki bataqlığın üzü hamar idi, baxdıqca da adam dəhşətə gəlirdi. Bataqlığın dibindən qovuqucuqlar qalxmırdı artıq, o vaxt suyun üzünə qalxan qəhvəyi pəlçiq yenidən elə çökmüşdü, elə bil, heç nə olmamışdı. Hətta köpük, alağ otu və bir yığın qurbağa kürüsü geriye üzüb çirkli budaqların arasındakı ölü suda hərəkətsiz dayanmışdı. Ayaq izləri və qan ləkələri buracan gəlirdi, burada Fanın qoxusu var idi, onun yaşadığı dəhşətli həyəcanın qoxusu var idi, bundan başqa heç nə yox idi.

ON

Tutqun-boz işıq artdı, gümüşü rəng aldı və bataqlığın qara suyu parıldadı. İtburnu kolu və qamış adalarında quşlar cikkildəşdi. Uzaqlarda maralların maralı mələdi, sonra yenə mələdi. Ayaqları yavaş-yavaş üzərində dayandığı çeyilliyə batırdı və indi o, müvazinətini saxlamaq üçün əllərini yeləməli olurdu. Onun başında heyrət var idi, heyrətin altında isə tutqun, ağır acliq var idi və nə qədər qəribə olsa da, acliq onun ürəyini də özündə ehtiva eləyirdi. Onun burnu instinktiv olaraq havanı qoxulayıb yemək axtardı, gözləri də bataqlığın və itburnu kollarının arasında boylanıb ora-bura baxdı. Lok dartındı, ayaq barmaqlarını əydi, ayaqlarını pəlçiqdən çıxarıb səndirləyərək quruya çıxdı. Hava isti idi, balaca cücülər nazik səslə vızıldaşıb, başa dəyən güclü zərbədən sonrakı uğultuya oxşayan bir səslə oxuyurdular. Lok silkələndi, amma qulaqdeşən nazik səs kəsilmədi, ağır hissələr onun ürəyini sıxırdı. Ağaclığın başladığı yerdə soğanaq cücartiləri torpağı təzəcə deşib baş qaldırmışdı. Lok onları ayağı ilə çevirdi, əlinə götürdü və ağzına apardı. Üzdəki Lok, sanki, bunu heç istəmədi, içəridəki Lok isə onun dişlərini məcbur eləyirdi ki, çeynəsin, sonra udlağını qaldırıb-endirirdi

və udmağa məcbur eləyirdi. Yadına düşdü ki, susuzluqdan ciyəri alışıb-yanır, tez bataqlığa tərəf qaçdı, amma batdaq dəyişmişdi: Fanı qoxusuyla axtardığı vaxtdakından fərqli olaraq, bataqlıq dəyişib qorxulu olmuşdu. Onun ayaqları palçığa girmək istəmirdi.

Lok əyilməyə başladı. Dizləri yerə toxundu, əlləri aşağı çatıb bədəninin ağırlığını yavaş-yavaş özünə götürdü, var gücüylə torpaqdan yapışdı, ölü yarpaqların və budaqların arasında qıvrıldı, başı yuxarı qalxıb çevrildi, açıq qalmış ağzının üstündəki təeccüb dolu gözləri bərəlib ətrafa baxdı. Ağzından çıxan hıçqırtı səsi eşidildi: xırıltılı, uzun-uzadı və ağrıyla dolu insan səsi idi. Cücülərin nazik səslə vizıl-daşması davam eləyirdi, şələlə dağın ətəyində guruldayırdı. Hara-dasa maral mələdi.

Göyün üzü qızartdaq rəngdə, ağacların baş tərəfi isə yaşıl rəngdə idi. Həyat cücərtisi olan tumurcuq açılıb barmaq kimi olmuşdu, işığın qarşısında isə onların məcmusu sıxlaşıb qalınlaşmışdı və ağacların ancaq yoğun budaqlarını görmək mümkün idi. Sanki, öz şirəsini budaqların başına qaldırmaq üçün yer özü də titrəyirdi. Lokun kədərli hıçqırtıları kəsildi və onun diqqətini yerin titrəməsi cəlb elədi, bir anlığa da olsa, sakitləşdi. Dizləri və dirsəkləri üstündə sürünərək cücərtiləri əliylə dərib ağzına atır, çeynəyirdi, hülqumu qalxıb-enir və udurdu. Yenə susuzluğu düşdü yadına, çömbəlmə oturub suyun qırağında quru yer axtardı. Mailənib suya enmiş budaqdan yapışib başıaşağı sallandı və üzü əqiq daşı kimi qaralıb parıldayan sudan içdi.

Meşədən ayaq səsləri gəldi. Lok sürünüb birtəhər quruya çıxdı və əllərində əyri budaqlar tutmuş iki təzə adamın qaça-qaça budaqların yanından keçdiyini gördü. Talada qalan o biri adamların da səsi eşidilirdi: içiboş tirlər bir-biriylə toqquşurdu, ağacları doğrayırdılar. Lokun yadına Liku düşdü və talaya tərəf o qədər qaçdı ki, kolların üstündən baxanda təzə adamların neylədiyini görə bilsin.

– A-ho! A-ho! A-ho!

Lok öncə başının içində gördü ki, içiboş tirlər burunlarını yuxarı qaldırıb sahilə getdi və orada qaldı. Çayda içiboş tir yox idi və deməli, oradan sahilə çıxan da olmayacaqdı. İndi o, başının içində tirlərin geriyə – çaya tərəf getdiyini gördü və bu görüntü birinci görüntüylə, həm də taladan eşitdiyi səslərlə elə bağlı idi ki, Lok niyə o görüntülərin birindən o birinin əmələ gəldiyini başa düşdü. Bu beyində baş verən inqilab idi və Lok qürrələndi, özünü Malın yerində hiss elədi. Üstü tumurcuqlarla dolu olan itburnu kollarına müraciət eləyib yavaşca dedi:

– İndi mən Malam.

Hər şeydən əvvəl, ona elə gəldi ki, ayrı bir başı da var artıq və orada çoxlu görüntü var, Lok istədiyi vaxt onları araşdırıb başa düşə bilər. O görüntülər Loku Liku və çağa ilə göstərirdi; o görüntülər içəridəki və çöldəki Lokun dəhşətli bir istəklə can atdığı təzə adamları göstərirdi ona, amma o adamlar bacarsaydılar, onu öldürərdilər.

Lok başının içində Likunun sevgi dolu baxışlarla Tanakilə necə baxdığını gördü, qəfil ölümü qarşılamaq üçün Hamın necə dəhşətli ehtirasla irəli atıldığını fərqinə vardı. Hisslər burulğanı onun içində tüğyan elədiyi bir vaxtda əl atıb kollardan yapışdı və var gücüylə qışqırdı:

– Liku! Liku!

Ağac doğranması səsi kəsildi, dərhal da nəyinsə üyüdüldüyünə oxşayan dəhşətli xırçıltı səsi eşidildi. Lok düz qarşı tərəfdə Tuaminin başı və çiyinlərinin tələsik hərəkət eləyib yana çəkildiyini, sonra da qollu-budaqlı və yaşıl çətirli nəhəng bir ağacın öz altındakı hər şeyi basıb əzərək yerə yıxıldığını gördü. Ağacın yaşıl çətiri çəkiləndən sonra Lok talanı yenə gördü, çünki göyəm kollarının arasından şırım açılmışdı və o şırımla içiboş tirlər gəlirdi. Adamlar içiboş tirləri qaldırır, yavaş-yavaş irəli aparırdılar. Tuami qışqırırdı, Kolbaş isə əyri payanı çiyindən çıxartmaq üçün əlləşirdi.

Lok qaçıb o qədər uzaqlaşdı ki, cığırın başlanğıcındakı təzə adamlar bambalaca göründülər.

Təzə adamlar tirləri geriyə, çaya tərəf aparmırdılar, dağa tərəf qaldırırdılar. Lok bu gördüyündən başqa, başının içində ayrı bir görüntü də görmək istədi, amma bacarmadı və onun başı yenidən Lokun boş başına çevrildi.

Tuami ağacı doğrayırdı, amma böyük budaqları yox, ağacın yuxarılarındakı şaxları kəsirdi və bunu Lok eşitdiyi səsin tonunun dəyişdiyini eşidəndə başa düşdü. Lok qoca kişinin səsinə də eşitdi:

– A-ho! A-ho! A-ho!

Tir gəlib cığıra çatdı. Yumşaq torpağa bataraq dığırlandı. O biri tirlərin üstü ilə hərəkət eləyirdi tir, yorulub əldən düşmüş və qorxu içində olan adamlar isə tənənfəs halda qışqırırdılar. Qoca kişi tirlərə əlini vurmaya da, hamıdan çox canfəşanlıq eləyirdi: ora-bura qaçır, qışqırır, adamları həvəsləndirir, hərəkətlərini yamsılayır və onlarla birlikdə tənənfəs olurdu; onun quş səsinə oxşayan səsi daim eşidilirdi. Qadınlar və arıq qız – Tanakil içiboş tirin hər iki tərəfində cərgəyə düzülmüşdülər, hətta kök qadın da tiri arxadan itələyirdi. Tirin içində isə cəmi bir nəfər var idi: çağa tirin qırağından tutaraq, onun içində dayanıb adamların bu səs-küylü və həyəcanlı vurnuxmasına baxırdı.

Tuami böyük bir ağac budağı parçasını sürüyə-sürüyə cığıra çıxdı. Dərhal da budağı qəhvəyi torpağın üstünə qoyub içiboş tirə tərəf dığırlandı. Qadınlar içiboş tirin qırılmadan baxan gözlərinin ətrafına topladılar, onu yuxarı qaldıraraq irəli dartdılar, tir isə yumşaq torpağın üzəriylə asanca hərəkət elədi, budaq parçası da onun altıyla dığırlandı. Gözlər yox oldu, Kolbaş və Tuami əllərində balaca tirlər tutaraq içiboş tirə yaxınlaşdılar və o da heç vaxt yerə toxunmadı. Orada aramsız bir hərəkət – vurnuxma var idi, nəşə dəlisov, amma nizamlı bir tələskənlik var idi, elə bil, qayanın çapığı üstündə arılar uçub dövrə vururdular. İçiboş tir cığırda gələ-

rək Loka yaxınlaşmaqda idi, çağa da onun içində ora-bura ləngər vurur, atılıb-düşür, arada zığıldayırdı, amma çox vaxt lap yaxındakı, ya da daha fəal olan adama baxırdı. Liku gözə dəymirdi. Loka bir anlığa da olsa, Mal kimi düşünmək qabiliyyəti gəldi və dərhal da yadına düşdü ki, başqa bir içiboş tir də var, çoxlu bağlama var.

Çağa heç nə eləmir, ancaq baxırdı. Lok da təzə adamlara baxa-baxa özünü unutmuşdu və eynən su qabaranda dayanıb baxan adam kimiydi: ancaq su gəlib o adamı isladanda yadına düşür ki, geri çəkilmək lazımdır. Təzə adamlar lap yaxına gələndə və içiboş tirin altında dıgırlanan balaca tirlərin otu basıb necə yastıladığını görəndə Lokun yadına düşdü ki, bu adamlar təhlükəlidir və dərhal da çevrilib meşəyə tərəf götürüldü. Lok o vaxt dayandı ki, təzə adamlar artıq görünmürdülər, amma səsləri hələ də eşidilirdi. Qadınlar gərgin halda içiboş tiri qabağa itələyir və qışqırırdılar, qoca kişinin səsi xırıldamağa başlayırdı. Lokun bədənində o qədər hisslər var idi ki, tamam çaşmışdı. Təzə adamlardan qorxurdu, eyni zamanda, həm də xəstə qadına necə yazığı gəlirdisə, onlara da elə yazığı gəlirdi. Lok ağacların altında gəzib yemək axtarırdı, bir şey tapanda yeyirdi, tapmayanda isə heç narahat olmurdu. Başının içində gördükləri harasa yox olmuşdu və indi o, nə araşdırılması, nə də inkar edilməsi mümkün olmayan hisslərlə dolu nəhəng bir quyuya çevrilmişdi. Öncə fikirləşdi ki, acdır və əlinə keçəni ağzına təpşirdi. Bir də baxdı ki, sürüşkən qabığının altı turş olan lazımsız şivləri də qopardıb yeyir. Şivləri toplayıb ağzına doldurdu, çeynəyib uddu, sonra da dizlərinin və dirsəklərinin üstündə dayanaraq, yediklərinin hamısını qusdu.

Adamların səsi get-gedə azalırdı, Lok arabir qoca kişinin qəzəbli səslə qışqıraraq əmr verəndə çıxardığı səsi eşidirdi. Bu yerdə isə meşə bataqlığa çevrilirdi, kolların, orada-burada gözədəyən söyüdlərin və suyun üstündə açıq səma

görünürdü, təzə adamların buradan keçdiyini göstərən əlamət isə yox idi. Göyərçinlər quruldayıb damışıldılar, nikah söhbətinə başları elə qarışmışdı ki, heç nə görmürdülər – heç nə dəyişməyib, lap bu yaxınlarda başı qızartdaq tüklə örtülmüş uşağın üstündən sallanaraq gülə-gülə yelləndiyi böyük budaq da öz yerindədir. Küləksiz isti havada hər şey yaxşılaşmışdı, bərəkətli olmuşdu. Lok ayağa durdu, bataqlığın qırağıyla gəlib Fanın yoxa çıxdığı gölməçəyə çatdı. Mal olmaq fərəhli, həm də ağır idi. Onun təzə başı bilirdi ki, bir çox şeylər eynən dəniz dalğası kimi gedibdir. Təzə baş onu da bilirdi ki, bütün bu dəyişikliklərin səbəbini təzə adamlarda axtarmaq lazımdır və hər tərəfdən bədəninə batan tikanların ağrısına səbirlə dözdüyü kimi, baş verənlərin gətirdiyi kədərə də səbirlə dözməlidir.

Lok “oxşarlıq” müşahidə elədi. Bütün həyatı boyu oxşarlıq görmüşdü, amma onun nə olduğunu bilmirdi. Ağacdakı göbələk qulaqlardır, söz də elədir, amma şəraitdən asılı olaraq fərqlənir və onu heç cür başın yanındakı hissiyyat orqanlarına əlavə eləmək olmur. Dərketmənin bu gərgin məqamında Lok onu da başa düşdü ki, oxşarlıqdan bir alət kimi istifadə eləyir – budağı və əti doğrayanda daşdan necə istifadə eləyirsə, oxşarlıqdan da tam əminliklə o cür istifadə eləyir. O yerdəki ağsifət ovçuların mövcudluğu təsadüfi və əlaqəsiz deyil, ağlabatandır, oxşarlıq da onların əlindən tutub oraya yerləşdirərdi.

Lok əllərində əyri payalar tutmuş bacarıqlı və qəzəbli ovçuları başının içində gördü.

“Bu adamlar ağac koğuşundakı ac canavar kimidirlər”.

Kök qadının balaca uşağı qoca kişidən necə qoruduğu və necə güldüyü barədə fikirləşdi Lok, kişilərin ağır yükü birlikdə necə daşıdıqlarını və bir-birinə baxıb necə güldük-lərini xatırladı.

“Bu adamlar sal qayanın çapığından süzülən bal kimidirlər”.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Tanakilin necə oynadığı, onun zirək barmaqları, gülüşü və əlindəki çubuq düşdü Lokun yadına.

“Bu adamlar dəyirmi daşdakı bal kimidirlər. Ölüm və od-alov qoxuyan təzə bal kimi”.

Əvvəlki adamlar yoxa çıxandan sonra əmələ gələn boşluğu təzə adamlar bir göz qırpmında doldurdular.

“Onlar çay kimidirlər, şələlə kimidirlər; şələlə adamlardır bunlar, bunların qarşısında heç nə davam gətirə bilməz”.

Təzə adamların hövsələsi barədə düşündü, Tuaminin can ataraq rəngli torpaqdan necə maral düzəltdiyi düşdü yadına.

“Onlar Oa kimidirlər”.

Başında yenə bir tutqunluq yarandı, sonra qaranlıq çökdü və yenidən o, Lok oldu: nə istədiyini bilmədən bataqlığın yanında gəzirdi, hiss elədi ki, acıbdır və heç bir yeməklə qarnını doyura bilməz. Lok təzə adamların taladakı ikinci tirə tərəf qaçdıqlarını eşitdi; onlar danışmırdılar, amma ayaq səsləri və xışıltı səsiylə özlərini bürüzə verirdilər. Lokun başının içində qış günəşinin parıltısına oxşayan bir görüntü peyda oldu və dərhal da yox oldu, Lok macal tapıb onu əməlli-başlı görə bilmədi. Ayaq saxladı, başını geri atıb burun pərələrini şişirtti. Onun qulaqları ətrafdakı səsləri tutdu, təzə adamların səsini bir qırağa qoyub, bütün diqqətini suyu öz sıgallı sinələriylə yarıb qəzəblə keçən bildirçinlərə yönəltdi. Bildirçinlər böyük bucaq altında ona tərəf gəlirdilər və Loku görüb dərhal da çevrilərək sağ tərəfə yönəldilər. Bildirçinlərin arxasınca da susiçovulu burnunu yuxarı qaldırıb, bədənini dalğanın içində dartaraq keçib-getdi. Bataqlığa səpələnmiş itburnu kollarının arasından su şappıltısı, fısıltı və suya nəyinsə dəyib tappıldadığı eşidildi. Lok qaçıb uzaqlaşdı, sonra geri qayıtdı. Bataqlığın içində çömbəldi və qarşısını kəsən budaqları araladı. Su şappıltısı kəsildi, amma onun zərif dalğası kolları bürüyərək Lokun ayaq izlərini su ilə doldurdu. Lok burnu ilə havanı qoxulayıb axtardı, özünü

kolların arasına vurdu. Suda üç addım atan kimi də palçığa batıb qaldı. Suda yenə şappıltı səsi eşidildi, Lok gülüb öz-özünə nəsə mızıldandı və səndirləyib səs gələn tərəfə getdi. Ayaqlarının get-gedə daha çox batdığı bataqlıqda görünməyən palçıqın qılçalarına soyuq toxunuşu çöldəki Lokun tüklərini biz-biz elədi. Ağırılıq və aclıq hissi artaraq günəşin altında alovlanan bulud kimi onun içini doldurdu. Ağırılıq hissi keçib-getdi, bir yüngüllük gəldi və o da bal adamlar kimi danışib-gülməyə başladı. Gülərək də qırpınıb gözündəki suyu axıtdı. Artıq onlar eyni şeyi görürdülər.

– Mən buradayam! Gəlirəm.

– Lok! Lok!

Fanın əlləri yuxarı qalxmış, yumruqları düyünlənmişdi, dişlərini bir-birinə sıxıb qabağa əyilərək suyun içi ilə gücbəla özünə birtəhər yol açdı. Onlar bir-birindən yapışib köntöy addımlarla sahilə tərəf gedəndə su bellərinə çatdı, ayaqları palçıqdan çıxıb görünməmişdən əvvəl isə Lok artıq gülə-gülə danışdı:

– Tək olmaq pisdir. Tək qalmaq çox pisdir.

Fa ondan yapışib axsayırdı.

– Mənim ayağım bir az ağrıyır. Kişi elədi, ucunda daş olan çubuqla vurdu.

Lok onun budunun qabaq tərəfinə toxundu. Yaradan qan axmırdı artıq, amma onun içindəki qara qan dil kimi quruyub qalmışdı.

– Tək olmaq pisdir.

– Kişi məni vurandan sonra suyun içi ilə qaçdım.

– Su dəhşətdir.

– Təzə adamlardansa, su yaxşıdır.

Fa əlini onun çiyindən çəkdi, onlar böyük şam ağacının altında oturdular. Təzə adamlar o biri içiboş tiri götürüb taldan geri qayıdırdılar. Yol gedə-gedə fısıldayı, xırıldaıyırdılar. Əvvəlcədən getmiş iki ovçu dağın qayalığında qışqırırdı.

Fa yaralı ayağını qabağa uzatdı.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

– Mən yumurta yedim, qamış yedim.

Lok bir də baxdı ki, özünün də xəbəri olmadan əli uzanıb Faya toxunur. Fa ona baxıb qaşqabaqla gülümsədi. Lok həmin o bir anlıq əlaqəni xatırladı və bu əlaqə ayrı-ayrı görüntüləri gün kimi aydınlaşdırdı.

– Mən indi Malam. Mal olmaq çətindir.

– Qadın olmaq ağırdır.

– Təzə adamlar canavara oxşayırlar, bala da oxşayırlar; çürüyüb xarab olmuş bala və bir də çaya oxşayırlar.

– Onlar meşədəki alov kimidirlər.

Lokun başının lap dərinliyində qəflətən bir görüntü əmələ gəldi, o cür dərinlikdə nəyinsə olduğundan onun heç xəbəri yox idi. Bir anlığa ona elə gəldi ki, görüntü ondan qıraqdadır və dünya da dəyişibdir. O özü əvvəl necə idisə, elə o böyüklükdə qalmışdı, amma qalan hər şey qəflətən böyüdü. Ağac-lar dağ boyda oldu. O özü yerdə deyildi, əlləri və ayaqlarıyla qızartdaq-qəhvəyi rəngli tüklərindən yapışdığı nəyisə minib çapırdı. Qarşısındakı sifəti görməsə də, bilirdi ki, Malın sifətidir, lap qabaqda isə əslində olduğundan çox böyük olan Fa qaçırdı. Onların başı üstündəki ağaclardan alov qalxıb yuxarı püskürürdü, alovun nəfəsi onun üzünə vururdu. Orada dəhşət var idi: tələsmək lazım idi – Lokun dərisi sıxıldı.

– İndi də eynən o vaxt alovun qaçıb meşədəki ağacları yediyi kimidir.

Adamların və onların tirlərinin səsi eşidilirdi. Qabaqda qaçanlar cığırda tappılı salaraq geri qayıdıb talaya tərəf getdilər. Quş səsinə oxşayan danışıq səsi eşidildi. Sonra səs kəsildi. Üzügeri gedənlər ayaqlarıyla cığırı döyəclədilər, sonra səs uzaqlaşdı. Fa ilə Lok ayağa durub cığıra tərəf getdilər. Dinib-danışmırdılar, amma onların ehtiyatlı davranışından və hərlənib gələrək peyda olmalarından sözlə ifadə olunmayan belə bir mənə çıxırdı ki, təzə adamları başlı-başına buraxmaq da olmaz. Onlar alov kimi, çay kimi dəhşətli olsalar da, adamı bal kimi, ət kimi cəlb eləyirdilər. Təzə adamların

toxunuşundan hər şey dəyişdiyi kimi, cığır da dəyişmişdi. Torpaq qazılıb atılmışdı, dığırılanan tirlər torpağı basıb endirmiş, hamarlanmışdı, cığır elə genişlənmişdi ki, Fa ilə Lok, hətta başqa birisi də onlarla yanaşı yeriyə bilirdi.

– Onlar içiboş tirləri başqa içiboş tirlərin üstü ilə itələyib apardılar. Çağa tirin içində idi. Yəqin ki, Liku da o biri tirin içindədir.

Fa kədərlə ona baxdı. Hamarlanmış torpağın üstündəki izi göstərdi:

– Onlar bizim üstümüzdən içiboş tirlər kimi keçdilər. Onlar qış kimidirlər.

Hisslər yenə Lokun bədəninə qayıtmışdı, amma bu ağırlığı, qarşısında dayanmış Fa ilə birlikdə götürə bilirdi.

– İndi ancaq Fa ilə Lok qalıbdır, çağa ilə Liku qalıbdır.

Fa bir müddət dinməzəcə ona baxdı. Əlini uzatdı, Lok onun əlindən yapışdı. Fa ağzını açdı ki, danışsın, amma səsi çıxmadı. Onu əsməcə tutmuşdu, sonra da bütün bədəni qıç olmuş kimi gərilməyə başladı. Lok gördü ki, qarlı bir səhərçağı isti kahadakı rahatlığı qoyub harasa getdiyi kimi, Fa da o gərginliyin öhdəsindən gəldi və əlini Lokdan çəkdi.

– Getdik!

Hər tərəfdən külün dövrələdiyi böyük ocaq yeri hələ də közərirdi. Kahalar dağıdılsa da, dik dayanan dayaq tirləri hələ də öz yerində idi. Talanın torpağı qazılıb alt-üst olmuşdu, elə bil, bir sürü öküz oranı dağıdıb tapdamışdı. Lok talanın qırağına tərəf getdi, Fa da onun arxasınca düşdü. Lok dövrə vurmağa başladı. Talanın ortasında şəkillər və hədiyyələr var idi.

Bütün bunları görəndə Fa da Lokla birlikdə yaxına getdi. Onlar təzə adamların qayıda biləcəklərindən qorxaraq qulaqlarını şəkəlyib ətrafı dinşəyir, hərlənib baxırdılar. Alov şəkilləri korlanmışdı, maral başı nəse çox anlaşılmaz şəkildə Loka baxırdı. Təzə bir maral da var idi, özü də kök idi və bahar rəngindəydi, onun üstündə isə köndələn qoyulmuş

başqa bir fiqur var idi. Qırmızı rəngdə olan bu fiqur əllərini və ayaqlarını geniş açaraq ağ daşlardan düzəldilmiş gözləriylə Loka baxırdı. Fiqurun tükləri başının ətrafında dik-dik elə dayanmışdı, sanki, o nəşə dəhşətli dərəcədə amansız olan bir iş görmüşdü, onun içinə sancılmış üstüxəzli haça mıx isə fiquru sancaq kimi marala pərçimləmişdi. Lokla Fa ömürlərində heç vaxt belə şey görməmişdilər və qorxub geri çəkildilər. Sonra utanaraq hədiyyələrə tərəf qayıtdılar. Qanı təmizlənmiş çiy maral budu payanın başından asılmışdı, bəl-lı içkiylə dolu, ağzıaçıq yumru daş gözlərini bərəldib baxan başın yanında idi. Ocaqdan tüstü və alov qalxan kimi, yumru daşın içindən də bal qoxusu qalxırdı. Fa əlini uzadıb ətə toxundu, ət elə bərk silkələndi ki, tez də əlini geri çəkdi. Lok fiqurun ətrafında bir dövrə də vurdu, onun geniş açılmış əllərinə və ayaqlarına toxunmamağa çalışaraq yavaş-yavaş əlini uzatdı. Çox keçməmişdi ki, hədiyyəni didib-parçalayaraq çiy əti ağızlarına təpşirdirməyə başladılar. O vaxtacan yedilər ki, qarınları dolub şişdi, ətin yerində dəri zolaqla payadan asılmış parıldayan ağ sümük qaldı.

Nəhayət, Lok geri çəkildi və əllərini budlarına sildi. Hələ də dinib-danışmadan onlar çevrilib üzbəüz dayandılar və qabın yanında çömbəlmə oturdular. O tərəfdən dəhlizə doğru gedən yamacdan qoca kişinin səsi eşidildi:

– A-ho! A-ho! A-ho!

Qabın açıq ağzından tünd qoxulu buxar qalxırdı. Qabın ağzının qırağına qonmuş milçək Lokun nəfəsi yaxınlaşanda qanadlarını çırpıb uçdu, az sonra qayıdıb yenə həmin yerə qondu.

Fa əlini Lokun biləyinə toxundurdu:

– Ona toxunma.

Amma Lokun ağzı qaba yaxınlaşmışdı artıq, burun pərələri geniş açılmışdı, tez-tez nəfəs alırdı. Xırıltılı səslə bərkdən dedi:

– Bal!

Tələsik ağzını qabın içinə soxub içməyə başladı. Çürümüş bal onun ağzını və dilini elə yandırdı ki, geri sıçradı, Fa qaçıb ocağın yanındakı qabdan uzaqlaşdı. Sonra qorxu içində dayanıb Loka baxdı. Lok tüpürdü, sonra da ətrafa qoxu yayaraq onu gözləyən qaba tərəf süründü. Ehtiyatla əyilib qurtum-qurtum içməyə başladı. Dodaqlarını marçıldadıb yenə içdi. Geri çəkilib oturdu, Fanın üzünə baxıb güldü:

– İç.

Fa tərəddüd içində əyilib ağzını içində yandırıcı, şirin içki olan qabın ağzına yapışdırdı. Lok qəflətən dizi üstə çöküb qabağa əyildi, danışa-danışa Fanı kənara elə itələdi ki, təəccüblənmiş Fa çömbələrək dodaqlarını yalayıb tüpürdü. Lok başını qabın içinə soxub üç dəfə içdi, amma üçüncü qurtumu alanda ağzı içkiyə çatmadı və havanı sorub bərk öskürməyə başladı. Yerdə qıvrılıb onu boğan öskürəkdən macal tapıb nəfəsini dərməyə çalışırdı. Fa dili ilə balın dadına baxmağa çalışdı, amma bacarmadı və Loka acıqlandı. Bir müddət sakit dayanıb baxdı, sonra da təzə adamlar elədiyi kimi, qabı qaldırıb ağzına yaxınlaşdırdı. Fanın üzündəki böyük daşı görəndə Lok güldü və çalışdı ki, necə gülməli olduğunu onun özünə də desin. Lok elə düz vaxtında balı xatırladı, sıçrayıb ayağa qalxdı və daşı Fanın sifətindən qopartmağa çalışdı. Amma qab, elə bil, onun sifətinə yapışmışdı. Lok aşağı dartanda sifət də aşağı dartılırdı. Sonra onlar dartışaraq biri-birinin üstünə qışqırırdılar. Lok öz səsinə eşitdi: səsi yüksək idi, güclüydü, qəzəbliydi. Lok bu səsin nə olduğunu öyrənmək istəyi ilə qabı əlindən buraxdı, Fa ləngər vurub qabla birlikdə uzaqlaşdı. Lok gördü ki, ağaclar yavaşca oyana-buyana gedərək ləngər vurur, yuxarı qalxır. Başının içində gözəl bir görüntü gördü və bu, hər şeyi öz yerinə qoyacaqdı, o barədə Faya nəsə demək istədi, amma Fa onu eşitmək istəmədi. Sonra da elə oldu ki, başının içində gördüyünün görüntüsündən

başqa heç nə qalmadı, bu isə onu bərk qəzəbləndirdi. Səsi ilə görüntülərə çatmaq istəyəndə isə öz səsini eşitdi: içəridəki Lokdan təcrid olunub ayrılmış ördək kimi qaç-qıldaıyıb gülən bir səs idi. Görüntü özü gözdən itib yox olsa da, onun başlanğıcında bir söz var idi. Lok o sözdən yapışdı. Gülməyini dayandırdı, hələ də daşı üzünə tutub saxlayan Faya müraciət elədi:

– Tir! – Lok dedi. – Tir!

Sonra bal düşdü onun yadına və daşı qəzəblə dartıb aldı. Qabın içindən dərhal Fanın qızarmış sifəti çıxdı və danışmağa başladı. Lok qabı eynən təzə adamlar kimi tutdu, bal axıb onun sinəsinə töküldü. Bədənini əydi, əyişdirdi və ağzı qabın altına düşdü, nəhayət, elə elədi ki, qabdan axan şırnaq düz ağzının içinə töküldü. Fa qışqırıb gülürdü; yerə yıxılıb yumalandı, arxası üstə uzanıb ayaqlarıyla havaya təpik vurdu. Lok bu dəvətə çox köntöy reaksiya verdi. Sonra onlar ikisi də balı xatırlayıb qabı dartışdırdılar, mübahisə elədilər. Fa bir qurtum da içdi, amma bal artıq qatılaşmışdı və axmaq istəmir. Lok qamarlayıb qabı aldı və sanki, onunla gülüşürmüş kimi hərəkətlər elədi, qışqırıb qabı yumruqladı, amma bal yox idi artıq. Qabı qəzəblə yerə çırpdı, qab iki yerə parçalanıb, sanki, kinayə ilə gülümsədi. Lokla Fa parçalanmış qabın üstünə atılıb çömbəltmə oturdular, əllərinə götürüb yaladılar, o üzə-bu üzə çevirib baxdılar ki, görsünlər bal hara gedib. Lokun başının içində isə şələlə vadidə guruldayırdı. Ağacların hərəkəti sürətlənmişdi. Lok sıçrayıb ayağa qalxdı, ona elə gəlirdi ki, torpaq da tirin özü kimi təhlükəlidir. Ağac gəlib yanından keçəndə özünü ona çırpdı ki, tutub saxlasın. Sonra da arxası üstə uzanıb qaldı, ondan yuxarıda isə səma fırlanırdı. Çevrilib öncə oturmağını qaldıraraq eynən çağa kimi ləngər vurdu və ayağa durmaq istədi. Fa qanadı yanmış pərvanətək sönmüş ocağın ətrafında dövrə vururdu, kaftarlar barədə öz-özünə nəsə danışırdı. Tezliklə Lok təzə adamların gücünü özündə

hiss elədi. Lok artıq onlardan biri idi və bacarmadığı bir iş yox idi. Talada çoxlu budaq və kösöv qalmışdı. Lok qaçıb tirə tərəf getdi və ona əmr elədi ki, hərəkət eləsin. Lok qışqırdı:

– A-ho! A-ho! A-ho!

Tir də ağaclar kimi hərəkətə gəldi, amma nəsə ləng tərpənirdi. Lok yenə qışqırdı, amma tirin hərəkətində elə bir dəyişiklik olmadı. Belə olanda Lok bir budaq götürüb tiri onunla vurdu, vurdu – eynən Tanakil Likunu döydüyü kimi döydü. Başının içində gördü ki, tirin hər iki tərəfində adamlar ağızlarını açıb bədənlərini gərərek dartırlar. Lok da qoca kişi kimi onların üstünə qışqırdı.

Fa sürünüb yan keçdi. O da ağaclar və tir kimi qəsdən yavaş hərəkət eləyirdi. Qəzəblənmiş Lok qışqıraraq əlindəki budaqla Fanın yanbızına necə vurdusa, budağın ucu sındı, vızıltıyla gedib ağacların arasına düşdü. Fa qışqıraraq dik atıldı və elə ləngər vurdu ki, Lokun o biri zərbəsi yan keçdi. Fa çevrilib Lokla üzbəüz dayandı, onlar bir-birinin üstünə qışqırır, ağaclar isə sürüşüb ora-bura gedirdi. Lok gördü ki, Fanın sağ döşü qalxıb-endi, əli yuxarı qalxdı, açıq əl pəncəsi havadan asılı qaldı. Əlin pəncəsi indi çox vacib idi, çünki istənilən anda ona tabe olmaq zərurəti yarana bilərdi. Sonra Lokun üzünə işıq vurdu, dünya parlaq işığa qərq oldu, torpaq ayağa qalxıb sağ tərəfdən ona güclü bir zərbə endirdi. Lok vertikal vəziyyətdə olan torpağın qarşısında əyildi, üzünün bir tərəfi açılıb-örtülürdü və oradan alov çıxırdı; Fa yerə uzanmışdı, gah ona tərəf yaxınlaşır, gah da uzaqlaşır. Ağacların altında bərk torpaq var idi, Fa onu yuxarı dartır, aşağı endirirdi. Lok isə ondan yapışaraq asılı qalmışdı. Hər ikisi bir-birinə baxır, ağlayır və gülürdü; ölü ağacın başı göyün üzünə qalxırdı, amma balacalaşmır, əksinə, get-gedə böyüyürdü, talada isə şələlə guruldayırdı. Lok qorxdu, hiss elədi ki, Fanın yanında olsa yaxşıdır. Başındakı qəribəlikləri və yuxululuğu bir qırağa atıb Faya

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

baxdı, onun üzünə toxunmaq istədi, amma ağacın çətiri kimi, o üz də ondan uzaqlaşdı. Ağaclar arasıkəsilmədən ora-bura elə gedirdi, elə bil, bu cür də olmalıydı və bu, onların təbii xüsusiyyətiydi.

Lok onu bürümüş dumanın içindən danışdı:

– Mən təzə adamlardan biriyəm.

Bu sözü deyən kimi də sıçrayıb ayağa qalxdı. Sonra yavaş-yavaş ləngər vurub talada təzə adamlar kimi yeridi – hər halda, hesab eləyirdi ki, təzə adamlar belə yeriyir. Başının içində gördü ki, Fa onun barmağını kəsməlidir. Talada hərlənib Fanı axtardı ki, bu bərədə onunla danışsın. Fanı ağacın arxa tərəfində, çayın qırağında tapdı. Fa xəstə idi. Faya dedi ki, suda qarını görübdür, amma Fa ona əsla fikir vermədi. Lok geri qayıdıb qabın sınıqlarında qalmış şirin balı yaladı. Yerə uzanmış fiquru qoca kişi hesab eləyib ona dedi ki, təzə adamların biri də artıb. Sonra dəhşətli yorğunluq hiss elədi, torpaq da yumşaq idi, onun başının içindəki görüntülər isə fırlanırdı, fırlanırdı. Fiqura izah elədi ki, Lok qayıdıb kahaya getməlidir. Başı nə qədər fırlansa da, yadına düşdü ki, kaha artıq yoxdur. Lok hönkürdü, özündən asılı olmayaraq bərkdən hönkürdü və bu, ona yüngüllük gətirdi. Lok fikir verib gördü ki, hər ağac ayrılıqda gedib-gəlir və onları bir yerə toplamaq üçün çox böyük zəhmət tələb olunur, amma onun belə bir imkanı yoxdur. Tezliklə məlum oldu ki, günəş şüalarıyla şəlalənin uğultusu içindən eşidilən göyərçin qurultusundan başqa heç nə yoxdur. Arxası üstə uzanıb gözlərini geniş açdı, səmanın fonunda ikiləşmiş budaqların əmələ gətirdiyi qəribə naxışlara baxdı. Gözləri öz-özünə qapandı, qayadan qopub düşürmüş kimi, düşüb yuxuya qərç oldu.

ON BİR

Fa onu silkələyirdi.

– Onlar çıxıb gedirlər.

Fanın olmayan hansısa başqa əllər onun başını tutub elə bərk sıxırdı, az qalırdı gözündən alov çıxa. Lok inildəyib o əllərdən canını qurtarmaq üçün yumalanaaraq uzaqlaşdı, amma əllər onun başını buraxmayıb sıxırdılar və nəhayət, başının içi də ağrımağa başladı.

– Təzə adamlar gedirlər. Onlar içiboş tirləri sürüyüb dəhliz tərəfdəki yamaca aparırlar.

Lok gözlərini açdı, sanki, düz günəşin içinə baxırmış kimi, ağrıdan sızlayıb inildədi. Gözlərindən axan su göz qapaqlarının arasında şəfəq saçaraq parıldayırdı. Fa yenə də onu silkələdi. Lok əllərini və ayaqlarını yerə sürtüb bir az qalxdı. Qarnı ağrıyırdı, halı pis idi. Onun qarnı öz sərbəst həyatını yaşayırdı: bərk bir düyünçəyə çevrilmişdi, bilmirdi içindəki iblislə – bal qoxuyan zəhrimarla neyləsin və axır ki, onu rədd elədi. Fa Lokun çiyindənən yapışdı:

– Mənim də qarnım ağrıyır.

Lok yenə çevrildi, gözlərini açmadan çox böyük çətinliklə çömbəldi. Üzünün bir tərəfini günəş yandırdığını hiss elədi.

– Onlar çıxıb gedirlər. Biz çağanı onların əlindən alma-
lıyıq.

Lok güc-bəlayla gözünü açdı, bir-birinə yapışmış göz qapaqlarının arasından baxdı ki, görsün dünyada nə baş verir. Dünya daha işıqlı olmuşdu. Torpaq və ağaclar heç nədən düzəldilmişdi, ancaq rəngli idilər və elə ləngər vururdular ki, Lok gözlərini yumdu.

– Mən xəstələnmişəm.

Fa bir müddət dinmədi. Lok müəyyən elədi ki, onun başını tutub saxlayan əllər başının içinə soxularaq elə bərk

sıxır ki, az qalır qan beynini partlatsın. Lok ağzını açdı, qırpındı və dünya da bir balaca düzələn kimi oldu. Göz-qamaşdıran rənglər yenə var idi, amma onlar ləngər vurmurdu. Onun qarşısındakı torpaq tünd-qəhvəyi və qırmızı rəngdəydi, ağaclar gümüşü və yaşıl rəngdəydi, onların budaqları isə yaşıl alovla örtülmüşdü. Lok çömbəlmə oturub gözlərini döydü, hiss elədi ki, Fa danışıdıqca onun da sifəti yumşalır.

– Mən xəstə idim, səni də oyatmadım. Getdim ki, təzə adamlara baxım. Onların içiboş tirləri yamacın yuxarisına qalxmışdı. Təzə adamlar qorxurdular. Onların qırımından görünürdü ki, qorxublar. Onlar tirləri qaldırır, dartır, tərləyir və çönüb meşəyə baxırdılar. Amma meşədə qorxmalı heç nə yox idi. Onlar havadan qorxurdular, havada da qorxmalı heç nə yox idi. İndi biz çağanı onlardan almalyıq.

Lok hər iki tərəfdən əllərini yerə qoydu. Səma işıqlıydı, hər tərəfdən parlaq rənglərə qərq olmuşdu, amma bu dünya hələ ki onun tanıdığı dünya idi.

– Biz Likunu onlardan almalyıq.

Fa sıçrayıb ayağa qalxdı və qaçaraq talanın ətrafında dövrə vurdu. Geri qayıdıb Lokun üzünə baxdı. Lok ehtiyatla ayağa durdu.

– Fa deyir: belə elə!

Lok üzüyolahlıqla dayanıb gözlədi. Mal onun beynindən çıxdı.

– Mən belə görürəm: Lok qayanın arxasındakı cıdırı gedir, təzə adamlar onu görmürlər. Fa hərlənib o tərəfdən gedir və adamlardan yuxarıdakı dağa dırmaşır. Onlar məni izləyəcəklər. Kişilər izimə düşüb məni qovacaqlar. Sonra da Lok çağanı kök qadından alır və qaçıb gedir.

Fa Lokun əllərindən tutub yalvarış ifadə eləyən gözləriylə onun üzünə baxdı.

– Sən deyən kimi eləyəcəyəm, – Lok inamla dedi. – Əgər Likunu görsəm, onu da götürəcəyəm.

Fanın üzündə nəşə var idi, özü də birinci dəfə deyildi bu, amma onun nə olduğunu Lok anlaya bilmirdi.

Dağın ətəyində, onları təzə adamlardan daldalayan kolluqda bir-birindən ayrıldılar. Lok sağ tərəfə getdi, Fa isə meşənin qırağıyla qaçaraq getdi ki, yamacın o tərəfindən dolanıb dağa çıxsın. Lok geri baxanda gördü ki, hər yerdə ağacların daldasıyla gedən Fa, əsasən, əlləri və ayaqları üstündə elə qaçır, elə bil, qırmızı dələdir. Lok qulaqlarını şəkəlib səsləri dinşəyərək üzüyuxarı dırmaşmağa başladı. Gəlib sudan yuxarıdakı cığıra çatdı; qarşı tərəfdə şələlə guruldayırdı. Su əvvəllər olduğundan çox idi. Su hövzəsinin dibindən gələn bərk gurultu səsi eşidilirdi, adamın üstünə tüstü yayılırdı. Tökülən suyun təbəqələri süd rənginə çalan açılmış kələflərə, o da, öz növbəsində, qızartdaq substansiya çevrilirdi ki, onu da yuxarı qalxan su damcıları və dumandan ayırmaq çətin idi. Adanın arxa tərəfindən sahilə yazın gəlişi ilə yarpaqlayan ağacları gördü Lok. Onlar su damcılarının əmələ gətirdiyi dumana qərq olub yoxa çıxır, sonra yenə peyda olurdu; ətrafa səpələnərək çayın suyuna tərəf əyilmişdilər, elə də yellənirdilər, elə bil, nəhəng bir əl onları dartıb kökündən çıxartmaq istəyirdi. Adanın bu tərəfində ağac yox idi, ancaq parıldayan suyun bitib-tükənməyən bolluğuydu, bir də ki burulub qalxan ağ tüstüyə və gurultuya çevrilən qızartdaq-sarı süd var idi.

Lok suyun uğultusunun içindən təzə adamların səsini eşitdi. Onlar sağ tərəfdə, buz qadının asılıb qaldığı dik qayanın arxa tərəfindəki dalda yerdə idilər. Lok ayaq saxlayıb təzə adamların bir-birinə necə qışqırdığına qulaq asdı.

Burada, hər şeyin doğma olduğu və onun öz adamlarının keçmişiyə bağlı olan bu qayaların arasında qəm-qüسس böyük bir qüvvəylə Lokun üstünə yeridi. Ballı içki qəm-qüسسəni öldürməmişdi, yasalayıb bir müddət mürgülətmişdi və indi də – yatıb dincələndən sonra yeni qüvvəylə baş qaldırmışdı. Lok inlədi, indi yamacın o biri tərəfində olan Fanı

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

istədi ürəyi. Liku da haradasa təzə adamların arasındaydı və Fa ilə Likunun, ya da heç olmasa, onlardan birinin onun yanında olması böyük bir zərurətə çevrilmişdi. Lok buz qadının asılıb qaldığı və təzə adamların səsinin gur gəldiyi yerə tərəf dırmaşdı. Tezliklə o, qayanın qırağında uzanıb, cəmi əl boyda eni olan və üstündə tək-tük otlarla sısqa kol-ların bitdiyi torpaq zolağının üstündən baxırdı.

Təzə adamlar yenə, elə bil, nəşə göstərirdilər ona. Tirlərlə mənasız hərəkətlər eləyirdi onlar. Bəzi tirlər qayaların içinə pərçimlənmişdi, bəziləri də onların üstünə köndələn uzadılmışdı. Yamacdakı torpaq şırımını düz dəhlizə tərəf gedirdi və Lok başa düşdü ki, içiboş tirlərdən biri artıq kahaya çatıbdır. Adamların sürüdüüyü o biri içiboş tir isə qayalara pərçimlənmiş tirlərin arasıyla yamac boyu üzüyuxarı istiqamətlənmişdi. Yoğun və buruq-buruq dəri zolaqlar içiboş tirlərdən o tərəfə uzanırdı. İçiboş tirin arxa tərəfində köndələn qoyulmuş başqa bir tir var idi və onun ortası çıpaqlaşmış torpağın üstündə tarazlaşmışdı, yaxındakı ucu isə aşağı sallanan qayanın ağırlığı altında əyilərək az qalırdı yerə düşsün. Bütün bunları Lok təzəcə gördüyü vaxt bir də baxdı ki, qoca kişi buruq-buruq dəri zolağı dartıb böyük daşı azad elədi. Daş isə içiboş tiri itələyib yamac boyu əks istiqamətə yönələrək dəhlizə tərəf getdi. Bununla da qaya parçası öz işini gördü və guppultuyla yumalanaraq meşənin içinə tərəf getdi. Tuami içiboş tirin arxa tərəfinə daş qoydu, adamlar qışqırdı. Tirlə dəhlizin arasında qaya parçaları yox idi artıq və indi adamlar özləri işləyib əziyyət çəkməli oldular. Onlar tirdən yapışıb onu yuxarı qaldırdılar. Qoca kişi onların yanında dayanıb ölü ilan da sağ əlində tutmuşdu. Qoca kişi "A-ho!" deyib qışqıranda adamlar güc verib elə gərildilər ki, üzləri eybəcər hala düşdü. Qoca kişi əlindəki ölü ilan yuxarı qaldırdı və onunla da adamların gərilib titrəyən kürəklərinə vurdu. İçiboş tir isə hərəkət eləyib qabağa getdi.

Az sonra Lok təzə adamların qalanlarını da gördü. Kök qadın tiri itələmirdi. Çağamı qucağında tutub içiboş tirlə Lokun arasında dayanmışdı. Kök qadının daim boylanıb ora-bura baxmağını və taladakına nisbətən rənginin solğun olmasını görəndə Lok Fanın təzə adamların qorxduğu barədə dediklərini anladı. Tanakil kök qadının böyründə dayanmışdı deyə, onun bədəninin bir hissəsi görünmürdü. Lokun, sanki, gözləri açıldı və bu qorxunun sayəsində adamların canfəşanlıqla içiboş tiri necə qaldırdıqlarını aydın görə bildi. Adamlar ölü ilana tabe olurdular, o da onların arıq bədənlərindən özlərinin bacarmadıqlarını əmr-lə dartıb çıxarırdı. Tuaminin vurnuxmasında və qoca kişinin qışqırtılarında həyəcanlı bir tələskənlik var idi. Təzə adamlar yamac yuxarı geri çəkilib elə gedirdilər, elə bil, pişiklər öz dişlərini ağardıb onların üstünə cummuşdular, ya da çay özü arxalarınca düşüb üzüyuxarı axırdı. Amma çay öz yatağıyla axırdı, yamacda isə təzə adamlardan başqa ayrı canlı yox idi.

– Onlar havadan qorxurlar.

Qatırquyruğu qışqırıb tələsik ora-bura vurnuxdu, dərhal da Tuami böyük bir daşı tirin arxa tərəfinə itələdi. Adamlar Qatırquyruğunun başına toplaşıb nə barədəsə danışdılar, qoca kişi ölü ilan qaldırıb havada yellədi. Tuami əlini yuxarı uzadıb dağ tərəfi göstərirdi, qəflətən başını əydi və daş tappılıyla içiboş tirə dəydi. Adamların danışmaq səsi qışqırtıya çevrildi. Tuami əyilərək var gücüylə əlləşib-vuruşur, dəri zolağın bir ucundan yapışib dartırdı ki, içiboş tirin çevrilib böyrü üstə yıxılmasına imkan verməsin. Dəri zolağı qayaya bağladı, kişilər də dərhal cərgəyə düzülüb dağa tərəf baxdılar. Adamlardan yuxarıdakı qayanın üstündə balaca, qırmızı bir fiqur atılıb-düşür, rəqs eləyirdi – rəqs eləyən Fa idi. Lok gördü ki, Fanın qolu havada yellənib qolaylandı və onun atdığı daş vıyılıyla gəlib cərgəyə düzülüb kişilərin arasına düşdü. Kişilər qəflətən öz payalarını dartıb əydilər, sonra da

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

əllərini buraxdılar və payanın düzəlməsinə imkan verdilər. Lok gördü ki, çubuqlar qayanın üstünə tərəf uçdu, amma havada ləngər vurub ləngidi və Faya çatmamış da qayıdıb yerə düşdü. Başqa bir daş isə tirin yanındakı qayaya dəydi və kök qadın qaçaraq arxasında Lokun gizləndiyi qayaya tərəf gəldi, dayanıb geri çevrildi. Tanakil qaçıb qayanın qırağına gəldi, Loku görüb qışqırdı. Kök qadın macal tapıb çevrilənəcən Lok yerdən qalxdı, Tanakili qamarlayıb tutdu, onun nazik qolundan yapışıb tələsik dedi:

– Liku haradadır? De görüm, Liku haradadır?

Likunun adını eşidən kimi Tanakil çırpınıb elə qışqırdı, sanki, dərin suyun içinə yığılmışdı. Kök qadın da qışqırdı, çağa dırmaşılıb onun çiyinə çıxdı. Qoca kişi qayanın qırağıyla qaça-qaça gəlirdi. Tir olan yerdən isə Şabalıdbaş qaçaraq onlara tərəf gəldi, dişlərini qıcayıb Lokun üstünə atıldı. Səs-küy, qışqırıq və qəzəbli dişlər Loku dənşətə gətirdi, Tanakili əlindən elə buraxdı ki, qız geri fırlanıb az qaldı yığılsın və bu zaman onun ayağı Lokun üstünə atılan Şabalıdbaşın dizinə dəydi. Bu zərbədən sonra Şabalıdbaş havada uçaraq Lokun yanından keçdi, nərildəyib qayaya tərəf uçdu. Qayaya toxunmadan onun üzəriylə bir qarış məsafədən qarnı üstə üzüaşağı endi. Səsini çıxarmadan harasa yox oldu. Qoca kişi əlindəki uzun payanı Loka atdı. Lok görəndə ki payanın ucunda daş var, cəld tərənib zərbədən yayına bildi. Sonra ağzıaçıq qalmış kök qadının və arxası üstə yığılıb qalmış Tanakilin arasıyla qaçdı. Faya çubuq atan kişilər Loka tərəf çevrilib onu gözdən qoymurdular. O isə yamac boyu var gücüylə qaçıb içiboş tirin bağlandığı dəri zolağa çatdı, irəli cumanda dəri zolaq onun dizini möhkəm yaraladı, özü də qırıldı. İçiboş tir üzügeri hərəkət etməyə başladı. Kişilər artıq Loka yox, tirə baxırdılar və o özü də macal tapıb geri baxdı ki, görsün onlar nəyə baxırlar. İçiboş tir iki balaca tirin üstüylə geri gedib elə sürət yığdı ki, daha ona heç bir diyircək lazım olmadı. Yamacın lap sət

yerində isə torpaqdan ayrılıb havada uçmağa başladı. Onun arxa tərəfi qayaya çırpıldı və uzunluğu boyu iki hissəyə parçalandı. Tirin parçaları havada fırlana-fırlana uça-raq gedib meşənin içinə düşdü. Lok özünü dərənin içinə verdi, təzə adamlar da görünməz oldu.

Fa dərənin o başında atılıb-düşürdü, Lok da var gücüylə o tərəfə qaçırdı. Əlində əyri payalar tutmuş kişilər qayanın üstündən aşib gəlməkdə idilər, amma Lok onları qabaqlayıb özünü Faya daha tez çatdırdı. Onlar qaçıb uzaqlaşmaq istəyirdilər ki, hücum eləyib üstlərinə gələnləri qoca kişinin səsi dayandırdı. Sözləri başa düşməsə də, Lok qoca kişinin jestlərinin nə demək olduğunu başa düşdü. Kişilər qayanın üstüylə aşağı qaçıb gözdən itdilər.

Fa da dişlərini ağartdı. Bir əlində iti daş tutub Lokun üstünə gələrək qolaylanıb onu vurmaq istədi.

– Çağamı niyə götürmədin?

Lok özünü müdafiə etmək üçün əlini yuxarı qaldırdı.

– Mən Likunu soruşdum. Tanakilə dedim.

Fanın əli yavaş-yavaş aşağı endi.

– Gedək!

Günəş vadiyə tərəf enirdi və bu zaman qızılı və qırmızı rəngli işıq ləkələri yanıb-sönürdü. Fa qabağa düşüb kahanın üstündəki qayaya tərəf gedəndə onlar gördülər ki, təzə adamlar dəhlizin ətrafında nəsə bərk tələsirlər. Onlar içiboş tiri dəhliz boyu çayın yuxarisına apararaq Lokla Fanın çayı keçib adaya çıxdıqları yerdə toplaşmış tirlərin üstündən keçirtmək istəyirdilər. İçiboş tiri dəhlizdən aşağı sürüyüb suya saldılar və indi o, çayda o biri tirlərin arasında dayanmışdı. Kişilər tirləri dartıb qayanın o biri tərəfinə sürümək istəyirdilər ki, su oradan onları götürüb şələləyə tərəf apar-sın. Fa dağın yamacına tərəf qaçdı.

– Onlar çağamı da özləri ilə aparacaqlar.

Günəş vadiyə enən kimi Fa da sıldırım qayanın üstü ilə üzüaşağı qaçdı. Dağ indi qırmızı şəfəqlərə qər q olmuşdu,

buz qadınlar da qırmızı alova bürünmüşdülər. Qəflətən Lok qışqırdı, Fa ayaq saxlayıb suya tərəf, aşağı baxdı. Tirlərin topladığı yerə bir ağac yaxınlaşdı, hansısa budaq, ya da ağacın bir hissəsi deyildi bu, üfük tərəfdəki meşədən axıb gələn böyük bir ağac idi. Vadinin o tərəfiylə gəlirdi ağac, üstü tumurcuqlarla dolu çoxsaylı budaqlar və şivlər koloniyasıydı, yarığizlənmiş yoğun budaqları var idi, köklərinin arasında o qədər gil yığılmışdı ki, dünyada yaşayan bütün adamların ocaq yandırmasına bəs eləyərdi. Ağacı görən kimi qoca kişi qışqırır rəqs eləməyə başladı. Qadınlar tirlərin içinə endirdikləri bağlamalardan başlarını qaldırdılar, kişilər isə suda qalaqlanmış tirlərin üstündən keçib arxa tərəfə getdilər. Ağacın kökləri bir yerə toplanmış tirlərə necə zərblə dəydisə, tirlər qırıq-qırıq olub havaya qalxdılar, ya da yavaş-yavaş qalxıb dikinə dayandılar, köklərə ilişib asılı qaldılar. Ağacın hərəkəti dayandı, sonra çevrilib dəhlizin arxasındakı qayaya köndələn dayandı. İndi içiboş tirlə çayın açıq tərəfi arasındakı tirlər yığılıb keçilməz bənd əmələ gətirdi.

Qoca kişi qışqırmağını dayandırdı. Bağlamaların birinə tərəf qaçdı və onu açmağa başladı. Sonra qışqırır Tuamiyə nəsə dedi, o da Tanakilin qolundan yapışıb qaçdı. Onlar dəhliz boyu gəldilər.

– Tez ol!

Fa yamacaşağı dəhlizə və kahaya keçid olan yerə tərəf qaçdı. Qaç-qaç Loka dedi:

– Biz Tanakili ələ keçirməliyik. Ancaq ondan sonra onlar çağamı bizə qaytaracaqlar.

Qaya dəyişib başqa cür olmuşdu. Lok bal içərək yatıb-ayılıandan sonra ətrafda gördüyü rənglər daha parlaq, daha tox olmuşdu. Sanki, o, sıçrayıb qırmızı havanın içiyə qaçdı, qayaların kölgələri də narıncı rəngdə idi. Lok enişdən aşağı atıldı.

Onlar dəhlizin girişi tərəfdən çömbəltmə oturdular. Üstündə qızılı ləkələr olan qırmızı su axırdı çayda. Çayın o

tərəfindəki dağlar elə tutqun idi ki, Lok ancaq çox diqqətlə baxandan sonra onların tünd-mavi rəngdə olduqlarını başa düşdü. Çaydakı tir qalağı, nəhəng ağac və onun üstündə orabura vurnuxan fiqurlar isə qara rəngdə idi. Dəhliz və kaha isə hələ də qırmızı işığa qərq olmuşdu. Maral yenə rəqs eləyirdi, özü də kahaya tərəf gedən torpaq enişin üstündə idi, üzünü Malın dəfn olunduğu yerə – sağ tərəfdəki oyuğa çevirmişdi. Batmaqda olan günəşin qarşısındakı maral özü də qara rəngdə idi və hərəkət etdikcə ondan ətrafa gözqamaşdırıcı şüalar yayılırdı. Tuami kahada işləyirdi: iki oyuğun arasındakı dik qayanın qarşısında nəsə rəngləyirdi. Tanakil də kahada idi: balaca, arıq qaraltı ocaq yerinin qarşısında çömbəlmişdi.

Dəhlizin o biri qurtaracağından ritmik taqıltı səsi gəlirdi: Tuk! Tuk! Lokun çaya atdığı tiri iki kişi doğrayırdı. Günəş buludun içinə girdi, qırmızı rəng göyün yuxarılarına çiləndi, dağlar qaraldı.

Maral mələdi. Tuami qaça-qaça kahadan çıxıb tir qalağının yanında işləyən kişilərə tərəf getdi. Tanakil qışqırmağa başladı. Buludlar günəşin ətrafına toplaşdı, qırmızı rəngin təsiri də azaldı və sanki, indi o, vadinin içində zərif su təbəqəsi kimi üzürdü. Maral sıçrayıb tir qalağına tərəf getdi, böcəklər ölü quşun üstündə necə vurnuxurlarsa, kişilər də tirin üstündə o cür vurnuxur, işləyirdilər.

Lok irəli qaçdı, Tanakilin səsinə suyun o tərəfindən gələn səs – Likunun səsi elə cavab verdi ki, Lok qorxdı. Kahaya tərəf gedən dəhlizin girişində dayanıb dedi:

– Liku haradadır? Sən Likuya neyləmişən?

Tanakilin bədəni gərildi, əyildi, gözləri çevrildi. Qışqırmağını dayandırıb arxası üstə uzandı, onun ağara qalmış dişlərinin arasında qan göründü. Fa ilə Lok onun qarşısında çömbəldilər.

Dünyada olan hər şey dəyişdiyi kimi, kaha da dəyişmişdi. Tuami qoca kişi üçün fiqur düzəltmişdi və həmin

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

fiqur da dik daşın qarşısında dayanıb onlara baxırdı. Bu fiqur taladakılara nisbətən natamam idi, çünki Tuami bunu düzəldərkən tələsik və dəlisovcasına işləyirdi. Bu, bir kişi fiquru idi. Əllərini və ayaqlarını elə tutmuşdu, elə bil, qabağa tullanırdı və özü də bir az əvvəl çayın rəngi necə idisə, o cür qırmızı rəngdəydi. Qoca kişi qəzəblənib özündən çıxanda, ya da bərk qorxanda tükləri başının hər tərəfinə dağıldığı kimi, fiqurun da başının tükləri qabarıb pırpız dayanmışdı. Üzünün də yerində bir topa gil var idi. Kor kimi baxan gözləri daşdan idi. Qoca kişi boynundan asdığı dişləri çıxarıb fiqurun sifətinə soxdu, qulaqlarından asdığı iki pişik dişini də onlara əlavə elədi. Fiqurun sinəsindəki çapığa soxulmuş çubuğa dəri zolaq dolayıb bağlamışdılar, zolağın o biri ucuna da Tanakili bağlamışdılar.

Fa müxtəlif səslər çıxartmağa başladı. Bu səslər nə söz idi, nə də qışqırtı. Fa ağac mıxdan tutub dartdı ki, çıxartsın, amma mıx çıxmadı, çünki onun gilə soxulduğu yer xəzlə örtülmüşdü. Lok Fanı qırağa itələyib mıxı özü dartdı, amma o da bacarmadı. Qırmızı işıq qalxırdı sudan, kahanın içi kölgələrlə doluydu, onların arasından isə Tuaminin düzəltdiyi fiqur gözlərini bərəldib dişlərini ağardırdı.

– Dart çıxсын!

Lok bütün ağırlığını mıxın üstünə saldı və hiss elədi ki, fiqur əyilir. Ayaqlarını qaldırıb fiqurun qırmızı qarnına dirədi və elə dartdı ki, az qaldı əzələləri partlayıb dağılsın. Elə bil, dağ yerindən oynadı, fiqur da elə əyildi, sanki, əlləriylə Loku qamarlamaq istəyirdi. Sonra mıx çapıqdan çıxdı, Lok da onunla birlikdə dıgırlandı.

– Tez ol, qızı götür!

Lok səndirləyib ayağa qalxdı və Tanakili yerdən götürüb dəhliz boyu Fanın arxasınca qaçdı. İçi boş tirin yanındakı qaraltılar qışqırdılar, sudakı tir qalağı tərəfdən qulaqbatırıcı gurultu qopdu. Ağac hərəkətə gəlib irəli getməyə başladı, tirlər isə nəhəng adamın ayaqları kimi köntöycəsinə

atılıb-düşürdü. İçi boş tirin yanındakı qayanın üstündə üzü-qırışmış qadın dartınıb Tuaminin əlindən çıxmağa çalışırdı. Nəhayət, azad olub Loka tərəf qaçdı. Hər tərəfdə bir hərəkət başladı, qışqırtı qopdu, iblis fəallığı başladı; qoca kişi dağılmaqda olan tir qalağına tərəf gəlirdi və Faya tərəf nəse atdı. Ovçular dəhlizin alt tərəfində içi boş tiri tutub saxlamışdılar, nəhəng ağac qol-budaqlı və nəm yarpaqlı başıyla, həm də öz ağırlığıyla onları dartıb aparırdı. Kök qadın tirin içində uzanmışdı, üzü-qırışmış qadın da Tanakillə birlikdə oradaydı; qoca kişi isə tirin arxa tərəfində atılıb-düşür, əlləşirdi. Ağacın budaqları şaqıldadı, qayalara sürtünüb vıyıldadı. Fa başını tutub suyun qırağında oturmuşdu. Ağacın budaqları süpürüb onu da götürdü. İndi Fa budaqlarla birlikdə hərəkət eləyir, içi boş tir isə qayadan azad olaraq uzaqlaşmış gedirdi. Ağac sürüşüb axına düşdü, Fa da başını itirmiş halda budaqların arasında oturmuşdu. Lok öz-özünə danışırdı. Dəhliz boyu aşağı qaçdı, yuxarı qaçdı. Amma ağacı dilə tutmaq, yolundan döndərmək mümkün olmurdu. Şəlaləyə tərəf gedirdi ağac və nəhayət, gəlib düz onun ağzına çatdı. Su qalxıb budağı örtüdü, daha böyük qüvvəylə itələdi, ağacın kökləri yuxarı qalxdı, çətiri axının yuxarisına doğru yönəlmiş halda bir anlığa asılıb qaldı. Yavaş-yavaş kökü endi, başı qalxdı. Sonra qabağa sürüşərək səssiz-səmirsiz batıb şəlalədə yox oldu.

Sarı-qırmızı bir məxluq dəhlizin qırağında dayanıb, sanki, yerində donubmuş kimi qımıldanmırdı. İçi boş tir günbatan tərəfdən suyun üstündə tutqun bir ləkəyə çevrilmişdi. Vadidəki hava maviydi, açıq və sakit idi. Göy üzü açıq idi, külək yox idi və ona görə də şəlalənin gurultusundan başqa heç bir səs eşidilmirdi. Qırmızı məxluq sağ tərəfə çevrildi, tələsmədən dəhlizin uzaq qurtaracağına tərəf getdi. Dağlarda əriyən buzun suyu axıb dəhlizin arxasındakı qayalardan tökülürdü. Çayın suyu qalxıb dəhlizin qırağını yuyurdu. Çayla axıb gedən böyük ağacın budaqlarının

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

sürtündüyü yerdəki torpaqda və qayada uzun zolaqlar qalmışdı. Qırmızı məxluq tələsik geri qayıdıb nə vaxtsa burada yaşayış olduğunun əlamətlərini hələ də özündə saxlayan qaya tərəfdəki tutqun oyuğa tərəf getdi. Oyuğun içində indi tutqun görünən və ona baxaraq dişlərini ağardıb gülümsəyən fiqura baxdı, sonra çevrildi, dəhlizi yamacla birləşdirən balaca keçidin içi ilə qaçdı. Ayaq saxlayıb yerdəki zolaqlara, atılmış balaca tirlərə, qırılmış iplərə baxdı. Yenə çevrildi, yan tərəfə gedib qayanın belindən aşdı, çılpaq qayaların üstündəki güclə görünən cığırda dayandı. Aşağı əyildi, onun uzun əlləri də eynən ayaqları kimi yerə möhkəm dirənmişdi və elə bu cür – əlləriylə ayaqları üstündə irəli getdi. Aşağıdakı guruldayan sulara baxdı, orada isə suyun qayada oyub açdığı oyuc tərəfdə parıldayan bir topa buluddan başqa heç nə yox idi. Daha sürətlə gedərək, nəşə qəribə görünən elə sərbəst bir qaçışa keçdi ki, bu zaman onun başı aşağı-yuxarı enib-qalxır, əlləri isə eynən atın qabaq ayaqları kimi hərəkət eləyərək irəli atılırdı. Cığırın qurtaracağında dayandı, suyun üzərində irəli-geri hərəkət eləyən otların uzun zolaqlarına baxdı. Əlini qaldırıb, demək olar ki, alt çənəsi olmayan ağzının altını qaşdı. Lap uzaqlarda görünüb parıldayan çayın dağılıb enlənən yerindəki yarpaqlı ağacı sular qova-qova dənizə tərəf aparırdı. Qırmızı məxluq axşamtərəfinin ala-toranında boz rəngdə görünürdü və yamacaşağı qaçıb özünü meşənin dərinliklərinə vurdu. Ağır yük daşınan yollar kimi qazılıb şırımlanmış geniş cığırla gəlib çayın qırağı tərəfdən ölü ağacın altındakı talaya çıxdı. Suyun qırağında ora-bura vurnuxdu, dırmaşib ağaca çıxdı, sarmaşiq yarpaqlarının arasından gözünü zilləyib çayaşağı axan ağacın arxasınca baxdı. Sonra ağacdən düşdü, kolların arasından keçən cığır boyu çayın qırağıyla qaçaraq gəlib o yerə çıxdı ki, orada cığırı su basmışdı. Dayandı, suyun qırağında ora-bura qaçdı. Fıstıq ağacından sallanan budağı əliylə tutub o qədər ora-bura yellədi

ki, tənənəfəs oldu. Geri qaçıb talaya getdi, topa-topa bitmiş göyəm kollarının ətrafında dövrə vurdu, aralarıyla qaçdı və bu zaman onun səsi də çıxmırdı. Göydə ulduzlar görünürdü, səma da yaşıl rəngdə deyildi artıq, tutqun mavi rəngdə idi. Ağ bayquş talanın üstüylə uçaraq çayın o üzündəki adadakı ağaclıqda qurduğu yuvasına tərəf uçdu. Qırmızı məxluc ayaq saxlayıb ocaq yerində qalmış ləkəyə baxdı.

Günəş şüaları tamam yox olmuşdu, hətta üfünün aşağısından da səmaya işıq düşmürdü. Ay doğmuşdu. Hər ağacdən düşən və kolların arxasında bir-birinə qarışan kölgələrin konturları daha da aydınlaşırdı. Qırmızı məxluc ocaq yerinin ətrafını iylədi. Bütün ağırlığını əl barmaqlarının üstünə yığıb burnunu yerə yaxınlaşdırdı. Çaya tərəf gedən susiçovulu dördayaqlı məxlucu görüb yolunu dəyişdi, kolun altına girib gözlədi. Qırmızı məxluc ocaq yerində qalmış küllüklə meşənin arasında dayanmışdı. Gözlərini yumub havanı tələsik içəri çəkdi. Yerdə vurnuxdu, burnuyla nəşə axtardı. Onun sağ pəncəsini qazılmış torpaqdan balaca, ağ bir sümük qaldırdı.

Qəddini bir az düzəldib qalxdı, amma sümüyə yox, qarşı tərəfdə, xeyli aralıda görünən ləkəyə baxırdı. O ləkə isə qərribə bir məxluc idi, balacaydı, özü də qabağa əyilmişdi. Baldırları və budları əyilmişdi, qulaqlarıyla əlləri çöl tərəfdən sıx tüklə örtülmüşdü. Yuxarı qalxmış beli də sıx tüklə örtülmüşdü. Əlləri və ayaqları enliydi, yastıydı, baş barmaq isə yaxşı yapışmaq üçün içəri tərəfə meyillənmişdi. Kvadratşəkilli əlləri sallanıb dizindən aşağı düşürdü. Güclü boynunun üstündə bərqərar olmuş başı bir qədər qabağa çıxmışdı və sanki, dodağının altındakı tüklərin cərgəsinə doğru istiqamətlənmişdi. Böyük ağı yumşaq idi, üst dodağının üstündəki tüklərdən yuxarıdakı geniş burun pərələri quş qanadları kimi yığılıb-açılırdı. Sallaq qaşlarının altından ucu çıxmış burnunun keçid körpüsü yox idi. Yanaqlarından yuxarıdakı çökəklərdə tutqun kölgələr var idi və oradakı gözlər, demək

Inventas vitam
iuvat excoluisse
per artes

olar ki, görünmürdü. Düz xəttə oxşayan qaşlarının üstündə heç nə yox idi.

Qırmızı məxluq dayanmışdı, ay işığının şüaları onun bədənində oynayırdı. Göz çuxurları sümüyə baxmırdı, çay tərəfdə görünməyən hansısa nöqtəyə baxırdı. Sağ ayağını yerdən götürdü. Sanki, onun bütün diqqəti ayağına yönəlmişdi və hərəkətə gələn ayaq da eynən əl kimi yerdə nəşə axtarmağa başladı. Yeri qazan böyük barmaq torpağa batmış şeyi tapdı, o biri barmaq isə yapışmış onu yerdən götürdü. Ayaq qalxdı, qılça əyildi və tapdığı şeyi aşağı enmiş ələ ötürdü.

Baş azca əyildi, uzaqdakı görünməyən nöqtəyə baxan gözlər ələ baxdı ki, görsün oradakı nədir. Ağac kötüyü idi, köhnə və çürük bir ağac kötüyü; hər iki ucu çürüsə də, qadın bədənində oxşayan formasını saxlamışdı.

Qırmızı məxluq yenə suya tərəf baxdı. Əlinin ikisi də dolu idi, içində gözlərin gizləndiyi çuxurların üstündəki qaşları ay işığında parıldayırdı. Alnıaçıq sümüklərindən və geniş dodaqlarından işıq süzülürdü, tüklərinin hər qıvrığında çallaşmış kimi görüntü yarıdan işıq oynayırdı. Göz çuxurları elə qaralırdı, elə bil, başı skelet kəlləsi idi.

Qırmızı məxluqun sakitcə dayanması susiçovulunu ürəkləndirdi – qorxmalı bir şey yoxdur, cəld kolun altından çıxıb sürətlə talanı keçərkən sakit məxluqu tamam unutdu və yolüstü yemək axtarmağa başladı.

Qırmızı məxluqun göz çuxurlarında işartı var idi, amma o işartılar zəif idi, elə bil, ulduzun işığı qranit kristallarında əks olunmuşdu. İşartılar böyüdü, konturları müəyyənləşdi, parlaqlığı artdı, şafəq saçaraq göz boşluğunun altına endi. Işıq parıltıları qəflətən ayparaya çevrildi, göz çuxurlarından çıxdı və hər yanaqda işıqlı zolaqlar parladı. İşartılar yenə göründü, qırmızısaqqal tüklərinin arasıyla sızıb aşağı endi, asılıb qaldı, uzandı, tükdən-tükə düşdü, lap aşağıda bir yerə topladı. Damcılar üzünə aşağı axdıqca yanaqlardakı zolaqlar

titrüyirdi. Saqqalın aşağısındakı damcı şişib böyüdü, parıldayıb titrədi və nəhayət, qopdu, gümüşü qılgılıma çevrilərək quru xəzəlin üstünə düşüb tappıladı. Susiçovulu cəld qaçıb özünü suya saldı.

Ay işığı kölgələri yavaş-yavaş hərəkətə gətirdi. Qırmızı məxluq sağ ayağını dartıb pəlçıqdan çıxartdı, səndirləyib bir addım ataraq qabağa getdi. Ləngər vurub yeriyərək hərlənib yarım dairə cızdı və gəlib göyəm kollarının arasındakı geniş cığırın başladığı yerə çatdı. Ay işığında boz-mavi görünən qırmızı məxluq cığırla qaçmağa başladı. Ləng gedirdi, güclə gedirdi, başı tez-tez aşağı enir, yuxarı qalxırdı, özü də axsa-yırdı. Şəlaləyə tərəf gedən yamaca çatanda əlləri və ayaqlarının üstündə gedirdi.

Qırmızı məxluq dəhlizdə sürətlə qaçdı. Ərimiş buz suyunun axıb qayalardan töküldüyü yerdən dəhlizin qurtaracağına çatdı. Çevrilib geri qayıtdı, əlləri və ayaqları üstə yeriyərək içində o biri fiqurun olduğu oyuğa yaxınlaşdı. Təpəciyin üstünə yıxılmış böyük qayanı yerindən tərpətmək üçün nə qədər çalışsa da, gücü çatmadı. Nəhayət, bu işdən əl çəkib ocaq yerinə tərəf getdi. Ocaq yerindəki kül qalağının yanındaca büzüşüb uzandı. Ayaqlarını yığıb dizlərini sinəsinə yaxınlaşdırdı, əllərini yanacağının altına qoyub sakitcə uzandı. Burulub sığallanmış ağac kötüyü üzünün qarşısında dayanmışdı. Səsi çıxmırdı, elə bil, yerlə birləşib torpağa çevrilmişdi, öz yumşaq bədəniylə yerə elə qısılmışdı ki, ürəyi döyünmürdü artıq, nəfəsi kəsilmişdi.

Kahadan yuxarıda yaşıl alova oxşayan gözlər peyda oldu, boz itlər ay işığındakı kölgələrin arasıyla pusa-pusa sürünüb gəldilər. Onlar dəhlizə enib kahaya yaxınlaşdılar. Torpağı hərisləklə iyləyir, amma ehtiyatı əldən vermir, lap yaxına da gəlmirdilər. Göyün üzündəki ulduz topası dağın arxasına endi, gecənin ömrü bitdi. Dəhlizə boz işıq düşdü, erkən səhərin yüngül mehi vadidən keçib dağlara çatdı. Ocağın külü tərpənib havaya qalxdı və hərəkətsiz bədənin

üstünə səpələndi. Dili çölə çıxıb tez-tez nəfəs alan kaftarlar çömbəldilər.

Dənizin üstü tərəfdən səma qızardı, sonra qızılı rəng aldı. Dünyanın rəngləri yerinə qayıtdı, iki qırmızı fiqur göründü: onlardan biri qayanın oyuğundan gözlərini bərəldib, üstünə torpaq və qumun səpələndiyi, şabalıdı-qırmızı rəngdə olan o birinə qəzəblə baxırdı. Buz əridikcə daşlardan süzülüb gələn su çoxalmışdı və parıldayan əyri xətt boyunca axıb girişə tökülürdü. Kaftarlar dal ayaqları üstə qalxıb hər iki tərəfdən kahanın içinə girdilər. Dağların buz bağlamış zirvələri bərq vurub parıldıyırdı – onlar günəşi salamlayırdı. Qəflətən dəhşətli bir səs eşidildi, kaftarlar qorxub geri çəkildilər. Bu gurultu suların səsini uddu, dağları-daşları lərzəyə saldı, dağlarda əks-səda verdi, günəşin işıqlandırdığı meşənin üstündən keçib yayılaraq dənizə tərəf getdi.

ON İKİ

Tuami qayığın arxa tərəfində oturub sükanı sol əli ilə tutmuşdu. Boz işıqda dəri yelkənlərin üstündəki duz ləkələri orada əmələ gəlmiş dəşik kimi görünmürdü artıq. Dağların arasında keçən o dəhşətli anda bükülüb bağlanmış kvadratşəkili, böyük yelkəni atdıqları yadına düşəndə isə kədərləndi; dənizdən əsən güclü küləkdə o yelkənlə uzun müddət davam eləyən bu gərginliyə dözməli olmayacaqdı. O yelkən burada olsaydı, bütün gecəni gözünü əsla yummadan oturub axının küləkdən güclü olacağından və adamların, daha doğrusu, sağ qalan adamların yıxılıb ölü kimi yatdığı bir vaxtda qayığı geriyə – şələləyə tərəf qovub apara biləcəyindən ehtiyat etməyə heç bir ehtiyac qalmazdı. Onlar yavaş da olsa, hərəkət eləyirdilər, qaya divarlar geri çəkildi və nəhayət, göl o qədər genişləndi ki, Tuami qayığın

hərəkətini istiqamətləndirmək üçün istinad nöqtəsi tapmadı, neyləməli olduğunu da bilmədi, onun gərginlikdən sulanıb qızarmış gözləri qarşısındakı hamar su səthinin fonunda isə ancaq tutqun dağlar görünürdü. Tuami yerində qurcuxdu, çünki qayığın dəyirmi dibi narahat idi, neçə-neçə sükançının oturub rahat oturacağına çevirdiyi dəri isə meşədən kahanın dəhlizinə tərəf qalxan yamacda düşüb itmişdi. Suyun elə də güclü olmayan təzyiqinin avar vasitəsilə əlinə ötürüldüyünü hiss eləyirdi və bilirdi ki, əlini qayığın qırağındakı suya salsa, su şırıldayıb qalxacaq və biləyi islanacaq. Qayığın yanlarından yayılan iki tutqun xətt iti bucaq əmələ gətirmirdi, onlar qayığın öz xətti ilə düz bucağa yaxın olan bucaq əmələ gətirirdi. Əgər bir anlığa külək dayansa, ya da istiqamətini dəyişsə, o xətlər qabağa sürünüb yox olacaq, suyun avara təzyiqi azalacaq və onlar da üzügeri – dağlara tərəf sürünməyə başlayacaqlar.

Tuami gözlərini yumub yorğun halda əli ilə alnını ovuşdurdu. Əgər külək yatsa, onda gərək ağır səyahətdən sonra bütün olub-qalan gücləri ilə avar çəkələr ki, axın onları geri aparmağa macal tapmamış hansısa sahilə çıxıb bilsinlər. Əlini sükandan çəkib yelkənə baxdı. Yelkən doluydu, yavaş-yavaş yellənirdi, qayığın arxa tərəfinə bərkidilmiş qoşa parça materialdan gah birlikdə hərəkət eləyir, gah da ayrı-ayrılıqda aşağı-yuxarı enib-qalxırdı. Neçə mil uzaqlarda görünən sulara baxdı Tuami və nəşə eybəcər bir şeyin sürünüb keçdiyini sezdi; sağ bortdan haradasa bir metrlik məsafədə uzun mamont dişinə oxşayan ağac kökü suyun üzünə qalxmışdı. Həmin o eybəcər şey şlaləyə – meşə şeytanlarının məskunlaşdığı yerə tərəf üzürdü. İciboş tir-qayıq isə, demək olar ki, yerindən tərpənmirdi, çünki külək əsmirdi. Tuami öz ağrıyan başıyla cəhd elədi ki, axını, küləyi və qayığı balanslaşdırsın, amma heç bir nəticə hasil olmadı.

Tuami əsəbi halda silkələndi, qayıqdan başlayan paralel su xətləri əmələ gəldi. Səmt küləyi, yavaş sürət və göz

işlədikcə hara baxırsansa sudur – insana bundan artıq nə lazımdır? Üstündə ağacların bitdiyi təpələr hər iki tərəfdən sıxlaşan buludlara oxşayırdı. Qarşıdakı yelkəndən aşağıda görünən isə elə bil, torpaq idi, bəlkə də, tutqun ağaclara və qayalara ilişmədən ov eləmli bir düzəngah idi. Bundan artıq insan nə arzulaya bilər?

Amma heç bir aydınlıq olmadı. Tuami gözlərini sol əlinin arxasına zilləyib fikirləşməyə çalışdı. Bir qədər əvvəl elə bilirdi ki, onların hamısını tərk eləmiş sağlam düşüncə və cəsarət hava işıqlaşanda qayıdacaq. Hava işıqlaşdır, amma onlar yenə də vadidə olduğu kimidirlər: qorxu və həyəcan içində çasıblar, qeyri-rasional, qəribə qəm-qüssə basıbdır onları, beyinləri və ürəkləri bomboşdur, elə bil, dünya başlarına uçub, köməksiz və yuxuludurlar. Qayıqları (daha doğrusu, bir qayığı, çünki onlardan biri yolda sınaq tamam sıradan çıxdı) sürüyüb meşədən şələlənin başlanğıcına aparanda onlar nəinki yer səthinin, həm də öz həyat təcrübələri və hissiyyatlarının da ən yüksək səviyyəsində idilər. Düz mərkəzində qayığın o cür yavaş hərəkət elədiyi dünyaya günün günortaçağı qaranlıq çökmüşdü, dünya zibillənmişdi, sahmanını itirmişdi, köməksiz idi.

Tuami sükana toxundu, yelkənlər atılıb-düşdü. Yuxulu kimi yellənən yelkən yenidən hava ilə doldu. Bəs əgər hər şeyi əvvəlcədən necə lazımdır hazırlasaydılar, qayığı da saz vəziyyətdə saxlasaydılar, görəsən, onda necə olardı? Bir qədər fikrini dağıtmaq və görülən işi qiymətləndirmək üçün Tuami qarşısındakı içiboş təknəni nəzərdən keçirdi.

Qadınlar bağlamaları hara atmışdırsa, elə orada da yığılıb qalmışdı. Vivani qayığın ortasından sol bort tərəfdəki iki bağlamanın daldasına sığınmışdı, amma özünəməxsus xarakteri ilə o, yəqin ki, yarpaqlı budaqlardan düzəldilmiş daldalanacağı üstün tutardı. Bağlamaların altında bağlı ox dəsti var idi, amma heyif ki, Bata üzüqoylu onların üstündə yatıb hamısını zay eləmişdi. Bir azdan o özü də görəcək ki,

oxların çubuqları əyilib, çatlayıb, onların çaxmaqdaşından olan əla ucluqları sınıbdır. Sağ bort tərəfdə bir yığın dəri var idi, amma indi onlar heç kimə lazım deyildi və qadınlar da lazımsız dəriləri gətirib qayığa dolduranacan, o biri yelkəni xilas eləsəydilər, yaxşı olardı. Boş içki qablarından biri sınımışdı, o birisi böyrü üstə yıxılmışdı, amma ağzındakı gil qapaq hələ də salamat idi. Deməli, bir az sudan başqa içməyə heç nə yoxdur. Vivani lazımsız dərilərin üstündə yumaq kimi büzüşüb yatmışdı, ola da bilsin ki, çox qiymətli yelkəni xilas eləməkdənsə, öz rahatlığı barədə düşünərək bu dəriləri də bura elə o özü yığdırıbdır. Ondan belə şey gözləmək olar. Mağara ayısının əla dərisinə bürünmüşdü Vivani, iki insan həyatı bahasına əldə olunmuş bu dərini ona birinci kişisi bağışlayıbdır. “Əgər Vivani öz rahatlığı barədə düşünürsə, yelkən onun üçün nədir ki? – Tuami təəssüflə fikirləşirdi. – Yaşlı bir kişi olan Marlan bu qadının ağılına, qəlbinə, gülüşlərinə və ağappaq, gözəl bədəninə uymaqla çox böyük səhvə yol verib, özünü axmaq yerinə qoyubdur! Biz özümüz onun sehrinə düşüb, ya da, bəlkə, sözlə ifadə olunmayan məcburiyyət qarşısında Marlana qoşulmaqla necə böyük səhvə yol vermişik!” – Tuami belə fikirləşib nifrətlə Marlana baxdı və nə müddətdir üzərində işləyib fil sümüyündən hazırladığı iti xəncəri xatırladı. Marlan ayaqlarını uzadaraq üzünü qayığın arxa tərəfinə çevirmişdi, başını dor ağacına söykəyib oturmuşdu. Onun ağzı açıq idi, başının və saqqalının tükləri boz rəngli kola oxşayırdı. Get-gedə artmaqda olan işıqda Tuami gördü ki, Marlan olub-qalan gücünü də itirib. Əvvəllər onun ağzının ətrafında qırışlar var idi, burun pərələrindən üzüaşağı sırımlar gedirdi, indi isə saqqalla örtülmüş sifəti nəinki tamam qırışmışdı, hətta bir az da arıqlamışdı. Geri atılmış başı və sallanıb yana əyilmiş çənəsi onun tamam gücdən düşdüyünə dəlalət edirdi. Tuami fikirləşdi ki, az qalıb, meşə şeytanlarının məskən saldığı yerdən uzaqlaşib təhlükədən qurtarandan sonra fil sümüyündən

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

düzəltdiyi xəncəri işə salacaq. Amma hər halda, Marlanın üzünə baxa-baxa onu qətlə yetirmək barədə düşünmək qorxulu idi. Tuami nəzərlərini çevirib qayığın burnu tərəfdə necə gəldi sərilib qalmış bədənlərə baxdı, sonra da aşağı – ayaqlarının altına baxdı. Tanakil arxası üstə uzanıb qalmışdı. Marlan kimi ölüvay da deyildi o, həyat onun içində bulaq kimi qaynayırdı – onun özününkü olmayan yeni həyat idi qaynayan. Tanakil, demək olar ki, tərpenmirdi, yalnız nəfəs alıb-verdikcə onun alt dodağında quruyub qalmış qan ləkəsi titrəyirdi. Gözləri nə açıq idi, nə də yumuluydu. Tuami indi o gözlərə işıqda baxıb görürdü ki, gecənin qaranlığı onlardan hələ də getməyib, Tanakilin gözləri çuxura düşüb qaralmışdı, onlarda ağıl işartısı yox idi. Tuami kifayət qədər qabağa əyilmişdi və Tanakil artıq onu görməliydi, amma onun gözləri Tuamini görmür, gecənin qaranlığına baxıb nəsə axtarırdı. Tanakilin yanında uzanmış Tval bir əlini uzadıb, sanki, qızı təhlükədən qoruyurdu. Tanakilin anası idi Tval, özü də Tuamidən gənc olsa da, bədəni qarı bədəninə oxşayırdı.

Tuami yenə əli ilə alını ovuşdurdu. “Əgər mən sükanı buraxıb xəncəri götürsəydim, ya da əgər bir parça kömürüm və yastı daşım olsaydı, – Tuami belə fikirləşdi, onun dəlisov baxışları qayığı gözdən keçirdi ki, nəsə bir şeyə baxıb diqqətini başqa səmtə yönəltsin, – elə mən bir göləm, hansısa axın məni su ilə doldurubdur, içimdəki qum və lil burulub fırlanır, su bulanıbdır, başımın içindəki girinti-çixıntılardan nəsə qəribə şeylər çıxıb yuxarı qalxır”.

Vivaninin ayağını örtən dəri tərpenib qalxdı və Tuami elə bildi ki, qadın yuxudan oyanıbdır. Qırmızı, qıvrım tüklərlə örtülmüş və Tuaminin əlindən heç də uzun olmayan ayaq uzanıb dərinin altından çölə çıxdı, ətrafı yoxladı, yerdəki qabın üstünə sürtündü, dərhal da geri çəkildi, dərinin tüklərinə toxundu, sıx tüklərin arasında barmaqlarıyla nəsə axtardı. Sakitləşib, ayı dərisinin tüklərindən barmaqlarıyla

bərk-bərk yapışaraq hərəkətsiz qaldı. Tuaminin bədəni gərildi və paralel xətlər qayığın gövdəsindən hər iki tərəfə yayılıb uzandı. Bu qırmızı ayaq onun yaddaşının girinti-çıxıntılardan yuxarı qalxan altı şeydən biri idi.

Tuami qışqırdı:

– Biz daha nə eləməliyik?

Sükan və yelkən yenidən aydın göründü. Tuami gördü ki, Marlanın gözləri açıqdır, amma deyə bilməzdi ki, o gözlər nə vaxtdan bəri ona baxır.

Marlan öz bədəninin lap dərinliklərindən gələn səslə dedi:

– Şeytanlar sudan qorxurlar.

Bu, həqiqət idi və həm də nəşə bir rahatlıq da gətirdi. Tuami içinə qərq olduğu gölün dərinliyindən yalvarış dolu gözləriylə Marlana baxdı. Artıq xəncəri yaxşıca itilədiyi yadından çıxartmışdı.

– Biz belə eləməseydik, məhv olacaqdıq.

Marlan yerində qurcuxub bərk taxtaya söykənmiş sümüklərini ağırlıqdan azad elədi. Sonra Tuamiyə baxıb ciddi bir ədayla başını tərpətdi.

Yelkən qızartdaq-qəhvəyi rəng aldı. Tuami geri baxıb gördü ki, dağların arasındakı vadi qızılı rəngə boyanıbdır və günəş özü də o işığın içindədir. Hansısa bir siqnala tabe olmuş kimi, adamlar yerlərindən dəbərdilər, qalxıb oturdular və suyun üstündən boylanaraq yaşıl təpələrə baxdılar. Tval Tanakilin üstünə əyilib qızı öpdü, pıçıldayaraq nəşə dedi. Tanakilin dodaqları aralandı. Onun xırıltılı səsi, sanki, gecənin dərinliyindən gəlirdi.

– Liku!

Tuami sükanın arxasından Marlanın pıçılısını eşitdi.

– Şeytanın adıdır. Bu adı ancaq o dilinə gətirə bilər.

Vivani artıq yuxudan oyanmışdı. Tuamigil onun necə ləzzətlə və sinədolusu əsnədiyini eşitdilər, sonra da ayı dərisi kənara atıldı. Vivani yerindən qalxıb oturdu, saçlarını geri atıb əvvəlcə Marlana, sonra da Tuamiyə baxdı. Tuaminin

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

İçİ dərhal da şəhvət və nifrətlə doldu. “Əgər Vivani əslində necədirsə elə olmasaydı, əgər Marlan onun əri olmasaydı, əgər bu qadın öz körpə uşağını duzlu sulardakı fırtınadan xilas eləyə bilsəydi...”

– Mənim döşlərim ağrıyır.

“Əgər Vivani yalnız əyləncə xatirinə uşaq istəməsəydi və o biri uşağı da mən zarafat xatirinə xilas eləməsəydim...”

Tuami yüksəkdən və tez-tez danışdı:

– Bu təpələrin arxasında düzənlik var, ona görə ki, təpələr get-gedə alçalıb balacalaşırlar; yəqin ki, orada heyvan sürüləri var və biz ov eləyə bilərik. Marlan, icazə versəydin, sahilə yan alardıq. İcməli suyumuz var, özü də çoxdur. Qadınlar yeməyə bir şey götürüblər? Yemək götürmüşən, Tval?

Tval başını qaldırdı, onun titrəyən sifəti kədər və nifrətlə dolu idi.

– Sən nədən danışırısan, başçı, mənim yadıma yeməkmi düşür? Sən və bir də o, mənim uşağımı şeytanlara verdiniz, onlar onu geri qaytardılar, amma uşağın gözləri görmür, dili lal olub, danışmır.

Tuaminin beynindəki qum qalxıb dövr eləməyə başladı. Həyəcan içində fikirləşdi ki, şeytanlar onun özünü də dəyişdirib geri qaytarıblar. “Mən neyləməliyəm? Təkcə Marlan dəyişməyib, arıqlayıb, zəifləyib, amma əvvəlki Marlandır”. Tuami qabağa baxdı ki, görsün heç dəyişməmiş bir adam tapa bilirmi, ondan yapışsın, onun köməyinə arxalansın. Günəş şüaları yelkəni qırmızı rəngə boyamışdı, Marlan da qırmızı rəngdə idi, əlləri və ayaqları balacalaşmışdı, başının və saqqalının tükləri pırpızlaşmışdı, dişləri canavar dişinə oxşayırdı, gözləri, elə bil, daşdan düzəldilmişdi, ağzı açılıb-yumulurdu.

– Onlar bizim arxamızca gələ bilməzlər, mən sizi əmin eləyirəm, çünki suyu keçib gələ bilməzlər.

Qırmızı duman tədricən əriyib yox oldu, günəş şüaları yelkəni parılatdı. Vakiti ehtiyatla sürünüb sükanın

yanından elə keçdi ki, həmişə fəxr elədiyi və xüsusi olaraq qulluq eləyib saxladığı saçları harasa dəyib xarab olmasın. Darısqal qayığın verdiyi imkan daxilində Marlanın yanından sivişdi və bu zaman hörmət əlaməti olaraq arada məsafə saxlamaqla bərabər, həm də təəssüfünü də ifadə elədi ki, ona bu qədər yaxınlaşıbdır. Vivaninin böyründən ötüb yazıq bir təbəssümlə gülümsəyərək Tuamiyə yaxınlaşdı.

– Üzr istəyirəm, başçı. İndi get yat.

Sükanı sol əllə saxlayıb Tuaminin yerində oturdu. Azad olmuş Tuami Tanakilin üstündən adlayıb içidolu qabın qarşısında dizi üstə çökdü, acgözlüklə qaba baxdı – içmək istəyirdi. Vivani əllərini yuxarı qaldırıb darağı aşağı, yuxarı və yana hərəkət elətdirməklə saçını düzəldirdi. Vivani dəyişməmişdi, amma olsun ki, ona hakim kəsilmiş şeytan balasına münasibəti, bəlkə də, dəyişibdir.

Tanakilin gözlərindəki gecə düşdü Tuaminin yadına və yatmaq fikrindən daşındı. Olsun ki, içəndən sonra oyaq qalmaq mümkün olmayanda, bəlkə də, yatacaq. Tuaminin narahat əli toqqasına tərəf uzanıb fil sümüyündən olan itilənmiş, amma dəstəyi hələ də tam formalaşmamış xəncəri çıxartdı. Lazım olan daşı torbadan çıxardıb xəncəri itiləməyə başladı, ətrafa sükut çökdü, sükana dəyən suyun səsi eşidildi. İçiboş tirdən düzəldilmiş qayıq elə ağır idi ki, ağac qabığından düzəldilən yüngül qayıqlardan fərqli olaraq dalğaların üstünə qalxmır, vurnuxub gəzişmirdi. Ona görə də isti külək ancaq adamların üzünə çırpılır, Tuaminin beynini dumanlandırır. Qəm dəryasına qərq olmuş Tuami hələ də xəncəri itiləyirdi və əslində, nə qədər iş gördüyü, əlindəki işi qurtarıb başa çatdırmaq üçün indən sonra nə eləməli olduğu onu maraqlandırmırdı.

Vivani saçını darayıb düzəldəndən sonra göz gəzdirib adamlara baxdı. Azca güldü, bu gülüşlə Vivanidən başqa kim gülsəydi, əsəbi və gərgin görünərdi. Sinəsini örtən dərinin bağını dartıb açdı və çılpıqlaşmış döşlərini parlaq

günəşə tərəf çevirdi. Ondan arxa tərəfdə dayanan Tuami alçaq təpələri, yaşıl ağacları və onların altındakı qaranlığı gördü. Suyun üstüylə nazik xətt kimi uzanıb gedirdi qaranlıq, ondan yuxarıda isə ağacların yaşıllığı görünürdü.

Vivani aşağı əyilib ayı dərisinin qırağını qaldırdı. Döşəməyə sərilmiş dərinin üstündə uzanmış balaca şeytan əllərini bərk-bərk sıxaraq ayaq barmaqlarını yığmışdı. Işıq onun üzünə düşəndə başını dərinin tüklərindən qaldırdı, gözlərini açıb qırpındı. Əllərinə söykənib qalxdı, boynu və bədəninin çevik hərəkətiylə çevrilib müdrik və ciddi bir ədayla ətrafı gözədən keçirdi. Şeytancığaz çəhrayı dilini çıxarıb dodaqlarını yaladı, əsnədi və adamlar gördülər ki, onun qabaq dişləri çıxmağa başlayır. Şeytancığaz fınxırdı, çevrildi. Vivanınin ayaqlarına tərəf süründü, dırmaşib sinəsinə çıxdı. Vivani titrəyir və elə gülürdü ki, sanki, bu sevgi və sevinc, eyni zamanda, həm də qorxu və əzabdan ibarət idi. Şeytancığaz əlləri və ayaqlarıyla ondan yapışdı. İnamsız tərzdə və bir qədər də utanaraq Vivani qorxaq bir gülüşlə başını əyib onu qucaqladı və gözlərini yumdu. Adamlar Vivaniyə baxıb elə gülümsəyirdilər, sanki, onun döşlərini soran yad ağzın toxunuşunu özləri də hiss eləyirdilər və elə bil, onlardan asılı olmayaraq, hansısa xoş bir duyğu sevgiyə qarışmış qorxununun içindən qaynayıb qalxırdı. Onlar heyranlıq və mütilik ifadə eləyən səslər çıxardaraq əllərini uzatdılar, eyni zamanda da qırmızı rəngli qıvrım saçlara və tüklərdən bərk-bərk yapışmış iki ayağa baxaraq ikrahdan titrədilər. Beynində qum fırtınası cövlan eləyən Tuami balaca şeytanın böyüyüb boya-başa çatacağı gələcək zaman barədə fikirləşməyə çalışdı. Bu dağlıq diyarda, şeytanlar məskəni olan dağlarla adamlardan təcrid olunduqları və öz qəbilələrinin təhdidlərindən qorxmadıqları bir ölkədə anlaşılmazlığın hökm sürdüyü dünya üçün onlar daha neyləməli, hansı qurbanlar verməlidirlər? Çayyuxarı şələləyə çatanacan üzən cəsur ovçulardan və sehrbazlardan fərqliydi onlar, suya düşüb

islanmış lələk quru lələkdən necə fərqlənirsə, o qədər fərqli idilər. Tuami narahat halda fil sümüyünü əlində o üz-bu üzə çevirdi. Bu sümüyü kiməsə görə itiləməyin nə mənası var? Dünyanı bürümüş qaranlıq zülmətə qarşı xəncər itiləmək kimə lazımdır?

Marlan öz fikirlərindən ayrılıb xırıltılı səslə dedi:

– Onlar dağlarda məskən salır, ya da ağacların altındakı qaranlıqda gəzirlər. Biz suya yaxın olan düzənliklərdə yaşayırıq. Ağacların altındakı qaranlığın da bizim üçün heç bir təhlükəsi olmayacaq.

Nə elədiyinin fərqi nə varmayan Tuami uzaqlaşan sahillə birlikdə əylərək ağacların altına girən qaranlıq xəttə baxdı. Şeytancığaz əmib doymuşdu və Vivaninin bədəniylə düşdü. Maraqla ətrafa baxaraq iməklədi, əllərinə söykəlib qalxdı və günəş işığında parıldayan gözləri ilə boylanıb dünyaya baxdı. Adamlar büzüşüb heyranlıqla çağaya baxdılar, pıçqıldayıb güldülər, yumruqlarını sıxdılar. Hətta Marlan da ayaqlarının yerini dəyişərək təpiyi ilə qayığın dibini döyəclədi.

Səhər açılmışdı, qalxıb dağların üstündən boylanın günəş dünyanı öz işığına qərç eləmişdi. Tuami fil sümüyünü daşla itiləməkdən bezdi. Bütün iş qurtarandan sonra bıçağın dəstəyi olacaq, indi isə sümüyün formasız ucu olan yerini əliylə qurdaladı. Onun əllərində hey qalmamışdı, başının içi də boş idi. Dörd tərəf su olan yerdə bıçağın dəstəyiylə tiyəsi arasındakı fərqi heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Qəflətən istədi ki, yarımçıq bıçağı suya atsın.

Tanakil ağzını açıb mənasız bir səs çıxartdı:

– Liku!

Tval inləyib özünü qızın üstünə atdı və ona elə sıxıldı ki, sanki, artıq burada olmayan uşağı qucaqlamaq istəyirdi.

Tuaminin beynindəki qum fırtınası yenidən tüğyan elədi. Tuami çömbəlmə oturub ora-bura yelləndi, əlindəki fil sümüyünü ora-bura çevirib bikaçılıqdan elə-belə baxdı. Şeytancığaz isə diqqətlə Vivaninin ayağına baxırdı.

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

Dağlar tərəfdən dəhşətli bir gurultu səsi qalxıb öz güclü nəfəsi ilə qayıqdakıları vurdu, parıldayan suların üstündə titrəyib uzaqlara yayıldı. Marlan yerə çöküb çömbəldi, barmağıyla havanı deşirmiş kimi hərəkətlər eləyib dağları göstərdi, onun gözləri, elə bil, daşdan idi. Vakiti aşağı əyildi, özü də elə əyildi ki, sükan silkələndi, yelkən yellənib şappıladı. Şeytancığaz da bu qarışıqlığı hiss elədi, Vivaninin bədəninə dırmaşaraq özünü müdafiə etmək üçün qadının irəli uzanmış qollarının arasından keçdi və çiyindəki xəz başlığın içinə girdi. Orada yerini rahlayıb gizləndi. Xəz başlıq isə hələ də hərəkət eləyirdi.

Dağlardan gələn səs yayılıb uzaqlara getdi, sonra tamam eşidilməz oldu. Sanki, yuxarı qaldırılmış təhlükəli silah aşağı endirilibmiş kimi, adamlar rahat nəfəs aldılar. Onlar xəzin içində qurcuxub hərəkət eləyən yumağa baxıb qışqırırdılar. Vivani belini əyib elə büzüşdü ki, elə bil, xəz başlığın içinə qırxaşaq girmişdi. Sonra balaca şeytancığaz yuxarı qaldırıb hamıya göstərdiyi çılpaq dalını Vivaninin boynuna sürtərək yenidən peyda oldu. Hətta qaşqabaqlı Marlanın yorğun sifəti də təbəssümdən əyildi. Gülməkdən uğunub gedən Vakiti sükanı heç cür düz saxlaya bilmirdi. Tuaminin əlindəki fil sümüyü yerə düşdü. Günəş parıldayıb şeytancığazın qırmızı başını və çılpaq dalını işıqlandırdı. Qəflətən hər şey yaxşılaşdı. Tuaminin başında tüğyan eləyən qum fırtınası sakitləşdi, qum və gil gölün dibinə endi. Çılpaq dal və qırmızı baş bir-birinə elə yaraşırdı ki, adam əliylə onlara toxunmaq istəyirdi; onlar bıçağın tiyəsinə daha vacib olan və hələ də formalaşmamış olan dəstəkdə özlərinin əks olunacağını gözləyirdilər. Qorxmuş qadının əsəbi sevgisi, onun boynuna sürtünən gülməli və həm də adamı qorxudub canına vəlvələ salan çılpaq uşaq dalı bütün sualların cavabıydı, buraxılış paroluydu. Tuaminin əlləri qayığın dibindəki fil sümüyünü axtarırdı və barmaqlarıyla hiss

eləyirdi ki, öz planını həyata keçirmək üçün Vivani ilə şeytancıqaz daha münasibdir.

Nəhayət, şeytancıqaz çevrilib rahat oldu, sifətini Vivanınin çiyinə söykədi, boynuna qısılib qaldı. Qadın yanağını yana əyib qırmızı, qıvrım saçlara toxundu, gülüb ötkəm baxışlarla adamlara baxdı. Sükutu Marlan pozdu:

– Onlar ağacların altındakı qaranlıqda yaşayır.

Fil sümüyünü əlində bərk tutmuş Tuami necə də yatmaq istədiyini hiss eləyib qaranlıq xəttə baxdı. Xətt uzanıb sulardan o tərəfə – uzaqlara gedirdi. Tuami yelkənin böyründən qabağa baxdı ki, görsün xəttin o biri qurtaracağında nə var, amma suyun parıltısı gözünü qamaşdırdı və o, qaranlıq xəttin sonu olub-olmadığını görə bilmədi.

SON

Uilyam Qoidiq NOBEL MÜKAFATI LAUREATI

Inventas vitam
juvat excoluisse
per artes

MÜNDƏRİCAT

İngilis pritçasının ustası 5

Uilyam Qoldinqin Nobel nitqi 13

ROMANLAR

Milçəklər kralı 29

Varislər..... 265

NOBEL MÜKAFATI LAUREATI

Uilyam Qoldinq

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

Çapa imzalanmışdır 14.03.2010. Format 60×84 ¹/₁₆. Ofset çap üsulu.
Fiziki çap vərəqi 29,5. Sifariş 64. Tiraj 7000.

“Şərq-Qərb” Nəşriyyat evinin mətbəəsində çap olunmuşdur.
AZ1123, Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17.
Tel.: (+994 12) 374 83 43; 370 68 03
Faks: (+994 12) 370 18 49; 370 68 03
e-mail: info@eastwest.az
www.eastwest.az